TIDSSKRIFT FOR
INDUSTRI
1914

LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY
OF ILLINOIS
605
TI
1914

Digitized by the Internet Archive
in 2019 with funding from
University of Illinois Urbana-Champaign

https://archive.org/details/tidsskriftforind1914unse

TIDSSKRIFT FOR INDUSTRI

UDGIVET AF INDUSTRIFORENINGEN
I KJØBENHAVN

REDAKTION:

R. BERG OG P. DRACHMANN

1914

KJØBENHAVN

NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR)

605
TI
1914

INDHOLDSFORTEGNELSE FOR 1914

TIDSSKRIFT FOR INDUSTRI

UDGIVET AF INDUSTRIFORENINGEN I KJØBENHAVN

REDAKTION: R. BERG og P. DRACHMANN

Nr. 1 JANUAR 1914

Brygger Carl Jacobsen

f. 2. Marts 1842 — d. 11. Januar 1914.

Det er saa ofte sagt om afdøde *Carl Jacobsen,* at han i Modsætning til Faderen ingen Interesse havde for Videnskaben, helt betagen som han var af sin glødende Kærlighed til Kunsten i dens forskellige Former.

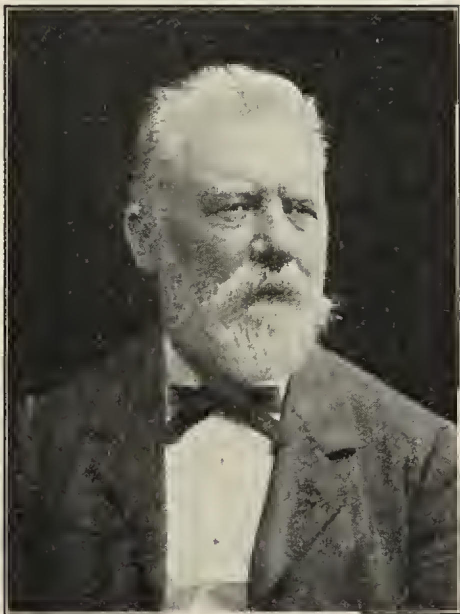

Men dette er dog ikke ganske rigtigt og kunde ikke være det. Thi han havde den Egenskab fælles med sin Far, fra sin tidligste Ungdom at være og føle sig som Brygger med Liv og Sjæl, og dette kan man i vore Dage nu en Gang ikke uden at staa i den nøjeste Rapport til forskellige Grene af den moderne Naturvidenskab. Alle Foregangsmænd i vore Dages Bryggeriindustri — hvortil Carl Jacobsen saa uomtvisteligt hørte — er netop blevne dette ved Indførelsen af videnskabelige Principer i deres Teknik, og kun de, der holder sig à jour med Videnskabens Fremskridt paa de Omraader, der berører deres Virksomhed, vil kunne drage den fulde Nytte heraf. Bryggeriet er jo nu om Stunder fremfor de fleste andre Industrier anvendt Videnskab. Og da det ikke alene arbejder med kunstige Maskiner, men Grundlaget for Ølfabrikationen er det indviklede Spil af Livsvirksomheder, der foregaar i spirende Frø, i Humleplanterne, i mikroskopiske Gærsvampe og Bakteriers Celler o. s. v., faar det den nøjeste Tilknytning til Fysik, Kemi, Fysiologi, Mikrobiologi og flere andre naturvidenskabelige Discipliner.

Carl Jacobsen satte en Ære i at være Brygger; det var den Titel, han helst saa, man anvendte paa ham, skønt han jo baade var Direktør for den kgl. Afstøbningssamling og Æresdoktor ved Kjøbenhavns Universitet m. m. Og han vilde ogsaa helst gaa i Spidsen for Bryggerne som virkelig Fagmand, der kunde lede baade paa det tekniske og kommercielle Omraade. Derfor gjorde han ikke alene de af ham selv opførte Bryggerier

til Mønstre for andre, hvad den tekniske Indretning og hele Drift angaar, men han blev Sjælen i Dannelsen af Bryggeriforeningen (i 1894), for hvilken han gennem en Række af Aar indtil sin Død var en saare energisk Formand.

Naar jeg nu har efterkommet en Anmodning fra Redaktionen af »Tidsskrift for Industri« om at skrive en kort Artikel om Carl Jacobsen som Brygger — hvortil andre sikkert vilde være langt mere kvalificerede — saa drister jeg mig dertil kun, fordi jeg just gennem mit rent videnskabelige Arbejde kom i personlig Berøring med denne Mand, og derved fik en mere selvstændig Opfattelse af ham baade som Menneske og — netop som den Brygger, der søgte det nøjeste Samarbejde med Videnskaben. Et Aars Tid efter at jeg havde disputeret for Doktorgraden paa nogle »Studier over proteolytiske Enzymer i spirende Byg«, hvori jeg slet ikke havde drøftet disse Undersøgelsers mulige Betydning for det praktiske Bryggeri, kom C. J. en Dag til mig og bad mig give en mere almenfattelig Fremstilling af mit Arbejde i et Foredrag for en Kreds af Bryggere, fordi han, efter selv møjsommeligt at have arbejdet sig gennem min rent teoretiske Afhandling, var kommen til den Overbevisning, at der heri laa Resultater, der burde blive mere almindeligt kendte og tages op til Prøvelse i Praksis. Jeg fulgte saa meget hellere denne Opfordring, som jeg netop havde fortsat mine Undersøgelser med saadanne praktiske Formaal for Øje og desangaaende havde en Del nye Meddelelser at gøre. Og hvad enten nu mine Studier fik den Betydning, han tillagde dem, eller ej, viste han sig her som den, der selv fulgte med i den videnskabelige Litteratur og spejdede efter Resultater i Forskningen, som muligt kunde føre Ølfabrikationen endnu et Skridt fremad.

Han havde da ogsaa den grundigste Uddannelse i sit Fag, og han satte i sit lange, virksomme Liv aldrig sit Arbejde som Brygger til Side for sine mange andre Interesser. Efter at være bleven Student i 1861, hørte han Forelæsninger, navnlig over Kemi, paa Landbohøjskolen og den polytekniske Læreanstalt, samtidig med at han satte sig ind i Bryggeriets Praksis paa sin Faders Bryggeri. Og i 1866 tiltraadte han saa en 4-aarig Udenlandsrejse for yderligere at uddanne sig i Faget paa saa ansete Bryggerier som J. Erhards i Strassburg, Veltens i Marseille, Gabr. Sedlmayrs i München, Drehers i Wien og Buda-Pest, Wm. Youngers i Edinburgh og Eversheds i Burton on Trent.

Mens han opholdt sig paa sidstnævnte Sted, skrev Faderen (i Efteraaret 1869) til ham og foreslog ham at komme hjem og bygge sig et selvstændigt Bryggeri, der skulde forsøge at fremstille særligt overgærede Ølsorter efter engelsk Mønster. Med Begejstring gik C. J. ind paa dette Forslag, begyndte ufortrødent at arbejde paa Planerne dertil, saa han straks ved sin Hjemkomst i Foraaret 1870 kunde gaa i Gang med Opførelsen, og det nye Bryggeri, som blev kaldt Ny Carlsberg, kunde tages i Brug i Febr. 1871. Han fik det dog kun i Forpagtning af Faderen, men drev det, under stadige Udvidelser og nye Forbedringer — alt mens Produktionen af almindeligt bajersk Øl (de engelske Ølsorter slog ikke an og blev snart opgivne) stadig steg og i Aaret 1881—82 var naaet op til 95,000 Tdr. eller højere end Gamle Carlsbergs, der i det Aar kun var 93,530 Tdr. — indtil Faderen opsagde Lejemaalet til 30. Septbr. 1882 og inddrog det hele under Gamle Carlsberg.

Imidlertid havde C. J. nu for egne Penge bygget sig et helt nyt »Ny Carlsberg« paa den gamle Bakkegaards Grund omkring den nuværende Ny Carlsbergvej, og selv havde han, som ved det forrige, personligt ledet hele Opførelsen og Indretningen. Begge blev derfor Mønster-

bryggerier, hver for sin Tid, med Anvendelsen af alle de tekniske Hjælpemidler, der da stod til Raadighed. Senere er Ny Carlsberg gentagne Gange bleven udvidet og forbedret, bl. a. ved Opførelsen af et helt nyt Bryghus, der var som et Eventyrland at komme ind i, naar man betragtede det tekniske Snille, der var nedlagt i dets Installationer, og den automatiske Maade, hvorpaa det næsten passede sig selv med kun et Par Mands Betjening. Da han saa i 1901 skænkede det hele til Carlsbergfondet, blev det som bekendt slaaet sammen med Gamle Carlsberg, og C. J. blev efter Kühles Død (i 1906) Førstedirektør for de samlede Bryggerier, for hvilke han virkede utrættelig lige til sin sidste Sygdom og Død. Samtidig var han endda Formand i Bestyrelsen for de sammensluttede Bryggerier Carlsberg og De Forenede Bryggerier. fra 1906.

Under alt dette praktiske Arbejde og den enorme Administration af de vældige Bryggerier — for ikke at tale om, hvad han ofrede af Tid og Arbejde paa sine Interesser for Kunsten — der maatte synes langt at overstige et almindeligt Menneskes Kræfter, er det næsten ubegribeligt, at C. J., som allerede nævnt, ogsaa kunde holde sig à jour med den Videnskab, der berørte hans Virksomhed. Og hvad han i saa Henseende ikke selv kunde overkomme, søgte han at opnaa ved at knytte videnskabelige Medarbejdere til sit Bryggeri. Mens han uddannede sig i England, havde han stiftet Bekendtskab og Venskab med den bekendte Kemiker *Horace T. Brown,* der var en af de første, som benyttede Mikroskopet i Bryggeriets Tjeneste. Efter dette Eksempel indrettede Jacobsen sig i sit første Bryggeri et mikroskopisk Laboratorium, hvor han i Begyndelsen arbejdede selv, men senere fik andre til at gaa videre. Da *Pasteurs* bekendte Bog »Études sur la bière« var udkommen i 1876, skærpedes hans Interesse for mikroskopiske Undersøgelser yderligere, hvilket bl. a. gav Anledning til, at han til at foretage disse i større Omfang privat engagerede den senere saa berømte *Emil Chr. Hansen,* som dog snart efter gik over i Carlsbergfondets Tjeneste. Men C. J. var straks rede til at indføre dennes »rene Gær« i sit Bryggeri (i 1883), og han fulgte senere Hansens videnskabelige Arbejde med største Interesse, ligesom han altid stod i nært personligt Venskabsforhold til denne Mand. Fra Ny Carlsbergs Laboratorium, hvor senere Mænd som *Chr. Grønlund, H. Schjerning* og *Hjelte Clausen* har været ansatte, er der da ogsaa udgaaet flere betydningsfulde kemiske og bakteriologiske Arbejder.

I sin Overbevisning om, at det bajerske Øl vilde være det bedste Middel til at bekæmpe den overhaandtagende Brændevinsdrikning, har han stadig søgt at gøre dette Øl saa fuldkomment og sundt som muligt. Og Tidens Tendens til at komme bort fra de berusende Drikke overhovedet imødekom han ved at begynde Brygningen af de senere saa velkendte og meget benyttede skattefrie, undergærede Ølsorter, der sikkert har været uvurderlige Vaaben i den danske Ædruelighedsbevægelses Hænder. Alle de mange Anklager, der mellem Aar og Dag fra den Side rejses mod Bryggerne for deres samfundsødelæggende Erhverv og for kun at ville mele deres egen Kage paa ødelagte Menneskers Bekostning, prellede derfor ogsaa ganske af paa denne højhjertede, ideelt anlagte, patriotiske Borger, der lod næsten hele sin Fortjeneste komme Samfundet til Gode, og for hvem det var en Hjertesag at være med til at hæve vort Folk baade materielt og aandeligt.

Han blev da ogsaa som Borger en Pryd for sit Land, og for vor Industri vil det altid være den største Ære at kunne tælle ham med som en af dem, der fremfor nogen har bidraget til at gøre dette Erhverv til en saa mægtig Faktor i Danmarks økonomiske og kulturelle Liv.

Fr. Weis.

2

Forligsmands-Institutionen og Lockout-Varslerne.

De senere Aars hyppige Stor-Lockout-varsler med tilhørende Indskriden af Forligsmanden har i ikke ringe Grad paadraget sig almindelig Opmærksomhed. Det staar for Offentligheden, som om Lockoutvarslerne anvendes vel hyppigt, som om man i det hele taget hos begge Parter i noget for høj Grad synes at regne med Forligsmandens »lykkelige Haand«, og man kræver, at Samfundet ikke evigt og altid skræmmes op med store Trusler, der sjeldent bliver til noget og blot skaber Uro i Forretningslivet og hos Publikum samt Ulejligelse for Forligsmanden.

Disse Betragtninger har endog fundet Vej til Rigsdagen og kom navnlig til Orde i Folketinget under Behandlingen af Forslaget til Forlængelse af Forligsmandsloven af 12. April 1910. Baade for Talerne her, saavel som for Pressen, stod Forligsinstitutionen som det Gode, den utvivlsomt er, men som et Gode, paa hvilket der blev trukket alt for store Veksler af Parterne, og dette, mente man, havde ikke været Meningen. Saaledes udtalte Venstres Ordfører, den tidligere Indenrigsminister *Jensen-Sønderup*, efter at have gjort opmærksom paa, at Forligsmanden selv i mindre betydende Sager syntes at blive benyttet af Parterne som Stedet, hvor de sidste Indrømmelser skulde gøres, at han troede, »det vilde være heldigt, om Parterne i nogen Grad tænkte over, at det var Tanken, at Forligsmanden kun skulde gribe ind i de store og for Samfundet betydningsfulde Konflikter, men at det aldrig havde været Meningen, at Forligsmanden skulde benyttes til at mægle i enhver lille Uoverensstemmelse«.

Endnu skarpere fremtraadte dette Synspunkt i det Indlæg i Diskussionen, som Folketingsmand *Holger Rørdam*, Formanden for Arbejdsraadet, leverede. For ham syntes det, som om der var lidt for megen Krigslyst hos de to stridende Parter, saa at man undertiden fik Lyst til at anvende det gamle Ord paa dem: »Gaa hjem og forlig Jer, I Skabhalse!«

Taleren ankede endvidere over, at selv ubetydelige Stridigheder kunde føre med sig, at Arbejdsgiverne truede med at udelukke mange Tusinde Arbejdere. Det var oprørende, at en saadan Arbejdskamp skulde gaa ud over ganske uskyldige Mennesker, og Taleren kunde forstaa, at Arbejderne blev irriterede over, at man, hver Gang der var en eller anden ubetydelig Strid om et Lønspørgsmaal, straks truede med at sætte en hel Række andre Fag paa Gaden.

Overfor slige Udtalelser, der i Folketinget tiltraadtes saa at sige fra alle Sider samtidig med Anerkendelsen af den nuværende Forligsmands Dygtighed og Upartiskhed, hvem Afværgelsen af de mange varslede Konflikter skyldtes, maa det unægtelig forbavse, at ingen har gennemtænkt den iøjnefaldende Sammenhæng mellem Forligsinstitutionens Oprettelse og Stor-Konflikttruslernes Hyppighed med et noget andet — og mindre overfladisk — Resultat, end de anførte Betragtninger. Først ved Forslagets Behandling i Landstinget paavistes Lovens Konsekvenser klart og rammende af Direktør *C. Tvede*.

Naar nemlig de sidste 2 Aar har bragt 12 omfattende Lockoutvarsler, der i intet Tilfælde er bleven realiserede, medens slige Varsler i »gamle Dage«, nemlig før Forligsinstitutionens Oprettelse, var betydelig sjeldnere, men til Gengæld oftere gik over til at blive Virkelighed, ligger den Antagelse dog ret nær, at nævnte Institutions Oprettelse maa have indvirket her.

Der kan overfor de Mænd, der paa begge Sider fører Arbejdsforhandlingerne, ikke med nogen Rimelighed antages, at

de for deres egen Fornøjelses Skyld skulde arrangere disse hyppige Stor-Konflikter. Og netop den Omstændighed, at disse 12 Konflikter ikke er bleven til Alvor, synes at tyde paa, at et egentlig *reelt* Grundlag for en Stor-Konflikt maaske ikke har været til Stede i selve vedkommende Arbejdssituation, men at andre, rent taktiske Forhold har spillet ind med, saaledes at man maaske med nogen Ret kunde tro, at disse Situationer, om hine andre Grunde ikke havde foreligget, i hvert Tilfælde for de flestes Vedkommende ikke vilde have ført til Iscenesættelse af et saa stort Apparat, som nu har maattet anvendes.

Hine andre Grunde er nu ingen andre end Hensynene til Forligsinstitutionen, og det skulde ikke synes uforstaaeligt, at Oprettelsen af en saadan Institution maatte faa en gennemgribende Betydning paa hele Forhandlingssættet mellem Arbejdsgivere og Arbejdere.

Tidligere var Forholdet saaledes, at man begyndte med at forhandle mellem Fagene indbyrdes, og naar man her var kørt fast, afgaves Sagen til Hovedorganisationerne, der saa sled og stred saa længe, indtil en Overenskomst opnaaedes, eller den sidste Trumf spilledes ud i Form af et Lockout- eller Strejkevarsel. Denne Forhandlingsteknik var for saa vidt mere ærlig, som begge Parter nødtes til at sige deres sidste Ord ved Forhandlingsbordet, thi naar man rejste sig derfra, var der ingen anden Vej tilbage end Kampen. Saa fik man Forligsinstitutionen, og det var altsaa Meningen, at den kun skulde bruges i yderste Nødstilfælde.

Det er bleven anderledes. Forligsmanden er ved at indgaa som fast Led i Arbejdsforhandlingerne. Han vil altid for Arbejderne betyde en sidste Chance, for Arbejdsgiverne altsaa et Moment, der maa tages i Betragtning, og enten det har været Lovens Mening eller ej, saa danner den blotte *Mulighed* for hans Indgriben Grund til, at der maa regnes dermed. »Forligsmandsmomentet« er da faktisk ogsaa til Stede i næsten alle Lønstridigheder, der overhovedet kommer op til Hovedorganisationerne, og giver sig til Kende ved, at Parterne og da navnlig Arbejdsgiverne som dem, der skal betale, tøver med at sige deres sidste Ord, med det sidste Tilbud, idet de ingen Garanti har for, at Modparten ikke — i Stedet for at gøre et tilsvarende imødekommende Bud — stikker Tilbudet i Lommen og afbryder Forhandlingerne for senere at fremlægge det overfor Forligsmanden som det Grundlag, hvorpaa man skiltes. Naar vedkommende Part maaske selv ikke har givet sig det mindste, vil man forstaa det uretfærdige heri, da Forligsmanden altid vil have en vis Tilbøjelighed til at dele midt over, i hvert Tilfælde ikke blive staaende ved et Tilbud, som allerede under Partsforhandlingerne er givet.

Dette er Forklaringen paa, at Fællesforhandlingerne stadig bliver tungere og tungere. Men hvorledes nu komme til en Slutning paa saadanne, maaske mindre Uoverensstemmelser, man er kørt fast i, sandsynligvis netop fordi man har Forligsmanden i Baghaanden? Han skal jo ifølge Loven kun gribe ind ved Konflikter af større samfundsmæssig Betydning, medens den foreliggende Konflikt maaske kun drejer sig om et Par Hundrede Mand, der har varslet Strejke.

Vi kommer her ind paa de Forhold, som Folketingsmand *Rørdam* saa skarpt gik i Rette med, uden tilsyneladende at have forstaaet Sagens egentlige Sammenhæng.

Et mindre Antal Arbejdere kan Fagforeningerne jo have Raad til at lade strejke næsten saa længe, det skal være, og der vil derfor ikke ligge nogen større Interesse for dem i at faa Sagen endt. Men hundrede strejkende Arbejdere kan standse en Fabrik og ødelægge den, hvis de faar Lov til at holde Strejken gaaende. De Værdier, direkte og indirekte, der her kan staa paa Spil, er saa store, at Publikum

i Reglen ingen Forestilling gør sig derom. Saaledes viste det sig under den store Konflikt forrige Foraar, at nogle Hundrede Skibsmalere havde været i Stand til at standse hele vor Værftindustri med Kontrakter og Forpligtelser til mange Millioner Kroners Værdi. Vil Arbejdsgiverne ikke roligt se herpaa, maa de derfor sørge for at faa Sagen ført videre (hvor ubetydelig den saa end kan synes udenforstaaende), og det kan kun ske ved at give den en saadan Rækkevidde, at dens Betydning for Arbejderne kommer til at modsvare den Betydning, den har for selve den angrebne Industri eller Fag. Midlet hertil er det omfattende Lockoutvarsel. Ved dettes Udstedelse forandres Situationen til at blive lige betydningsfuld for begge Parter, saaledes at ogsaa Arbejderne nu faar reel Interesse i at faa Sagen afsluttet paa rimelig Maade. Samtidig er den Situation skabt, der kræves, for at Forligsmanden skal træde i Aktivitet, og derved aabnes atter Muligheden for at faa den endelige Afgørelse, som just — takket være Forventningen om Forligsmandens Indgriben — er strandet i første Omgang og nu først naas gennem en stor og alarmerende Omvej.

Som en yderligere Aarsag til den hyppige Brug af Forligsinstitutionen kommer, at det for Arbejderførerne ingenlunde er ubehageligt, at det officielt bliver Forligsmanden, der ved sin Henstilling saa at sige giver Folkene en Dom for, at mere ikke kan opnaas, thi selvfølgelig vil Folkene hellere have en saadan Dom af Forligsmanden end af Arbejdsgiverne, end sige af Førerne selv, hvor højtspændte maaske end deres oprindelige Krav har været. Følgen heraf er, at Arbejdernes Repræsentanter meget sjældent vil føle virkelig Interesse ved at undgaa Berøringen med Forligsinstitutionen.

Saaledes gaar det da til, at denne er kommen til at spille en saa stor Rolle, selv i tilsyneladende smaa Konflikter, der forøvrigt i Reglen samles flere sammen til samtidig Afgørelse. Man kunde nu maaske slaa sig til Ro med, at hele det store Apparat, der altsaa hver Gang udfoldes, kun er rent formelt, og hvis Offentligheden kom til Erkendelse heraf, vilde den henfalde til Sløvhed overfor al Tale om Arbejdskamp. Saaledes tør Forholdet imidlertid ikke ses, thi hvor stor Færdighed man end opnaar i at slukke Gnisten ved Krudttønden i rette Tid, saa kan det dog engang gaa galt, og de store Kampvarsler *er* altid Gnister ved en Krudttønde. Desuden er der den psykologiske Side af Sagen, der gør disse spændte Storkampsituationer mindre heldige.

Imidlertid er med disse Linjer en Bedømmelse af selve Forligsmandslovens Virkninger ikke tilsigtet. Der er jo mange positive, foruden de anførte negative. Det har kun været Opgaven at vise de faktiske Forhold og bidrage til Forstaaelsen deraf. Thi lige saa lidt som den nuværende Forligsmands udmærkede personlige Egenskaber drages i Tvivl fra nogen Side, lige saa lidt skal de næsten automatiske Virkninger af selve den Lov, i Kraft af hvilken han virker, lægges Haandværkets og Industriens Repræsentanter til Last.

Her — som i mange andre Tilfælde — kan man blot beklage, at manglende Kendskab til de virkelige Forhold ofte giver Anledning til uretfærdige Domme selv fra Sider, der burde staa vedkommende Sag nær.

Fot. J. Hauerslev, Kbhvn.

M/S Fionia.

Af Direktør, cand. polyt. *Gunnar Gregersen.*

Dansk Motorskibsbygning, der, takket være et frugtbart Samarbejde mellem vort største Skibsværft og vort største Handelskompagni, har naaet en førende Verdensstilling, kunde slutte Aaret 1913 med at aflevere sit 8. Fartøj, der blev det kraftigste Motorskib, som endnu er bygget. Det var Dieselskibet »Fionia«, hvis tidligere Navne *Det østasiatiske Kompagni* som bekendt overlod *Hamburg-Amerika Linjen*, i hvis Tjeneste det nu arbejder under Navnet »Christian X«.

Ialt har nu *Burmeister & Wain* flydende 62,000 Tons Tonnage (Lasteevne) paa Vandet bygget paa Værftet og forsynet med dets Dieselmaskineri, foruden at Værftet har under Arbejde og Bestilling 77,000 Tons Motorskibe.

Under Aarets sidste Maaneder havde blandt Skibene ovre ved Værftet paa Refshaleøen et stort, rødt Jernskrog tiltrukket sig de Langelinje-Spadserendes Opmærksomhed og under sin langsomme Evolution til Skib bl. a. ved sin »Skorstensløshed« tilkendegivet sig som et af *Burmeister & Wain's* berømte Dieselskibe. Det lange, graa Skrog, højt paa Vandet, de fire Master med den traadløse Telegrafs Atenne imellem, Ventilationsskorstenene, den store Overbygning — alt tilkendegav, at det ikke var nogen dagligdags Skude, man havde for sig. Og med sine 124 Meters Længde, 16,6 Meters Bredde og 12 Meters Dybde er »Fionia« jo ogsaa en efter vore Forhold ganske anselig Baad. Er saaledes allerede det Ydre lidt ud over det almindelige, er det dog selvfølgeligt det Indre, der har Hovedinteressen. Det er her, hvor Væsensforskellen mellem den nye Motordriftsmaade og det gamle Dampskibsmaskinanlæg paa saa mangfoldige Maader kendetegner sig.

»Fionia« er et Motorskib, d. v. s. Kraften for Skibets Fremdrift er Motorkraft. Der findes intet Dampanlæg. Hvad betyder nu dette, at man i »Fionia« anvender Dieselmotorer og ikke Dampanlæg? Hvilke er Fordelene? Om nogen udtømmende Udredning af disse kan her ikke være Tale[1]), men blandt Hovedfordelene bør nævnes: dels den billigere Driftsmaade, dels det, at Motoranlæget tager mindre Plads og vejer mindre end det tilsvarende Dampanlæg, altsaa øger Skibets Lastrum og Tonnage. Et Dampanlæg af tilsvarende Effektivitet vilde være ca. 40 pCt. tungere og tage ½ Gang mere Plads end Motoranlæget. Og saa er det endda beregnet, at Skibet kan fragte hele sin Brændselsbeholdning — Olieforsyningen — for en Rejse til Østen og tilbage mellem Skibets dobbelte Bunde, medens Damperen som bekendt maa

[1]) Vi henviser her til »Tidsskrift for Ind.« 1912, Pag. 110.

indtage Kul undervejs. Selvfølgelig medfører den nye Driftsform en Mængde Forandringer fra Dampskibstypen. Størst er Forskellen i Maskinrummet. I Stedet for de kendte Flergangs Dampmaskiner med de mange, blanke Maskindele ses i »Fionia«s Maskinrum de i to Rækker symmetrisk ordnede 12 Motorer, hver Række med 2 Grupper i hver sin Side af Maskinrummet og atter med 3 Cylindre i hver Gruppe. Debutskibet ner om, at Skibet »gaar«. — Men ogsaa bortset fra selve det Anlæg, der driver Skruerne — det egentlige Drivkraftanlæg — mærkes Forskellen. Der er saaledes alle de mange nødvendige Spil, der i Dampskibet drives af Damp, Dampspillene, men som af gode Grunde er afskaarne derfra i Dieselskibet. Her har man ordnet sig med elektriske Spil, baade for Ankeret og for de overordentlig vigtige Losse- og Ladespil. Da Losning og

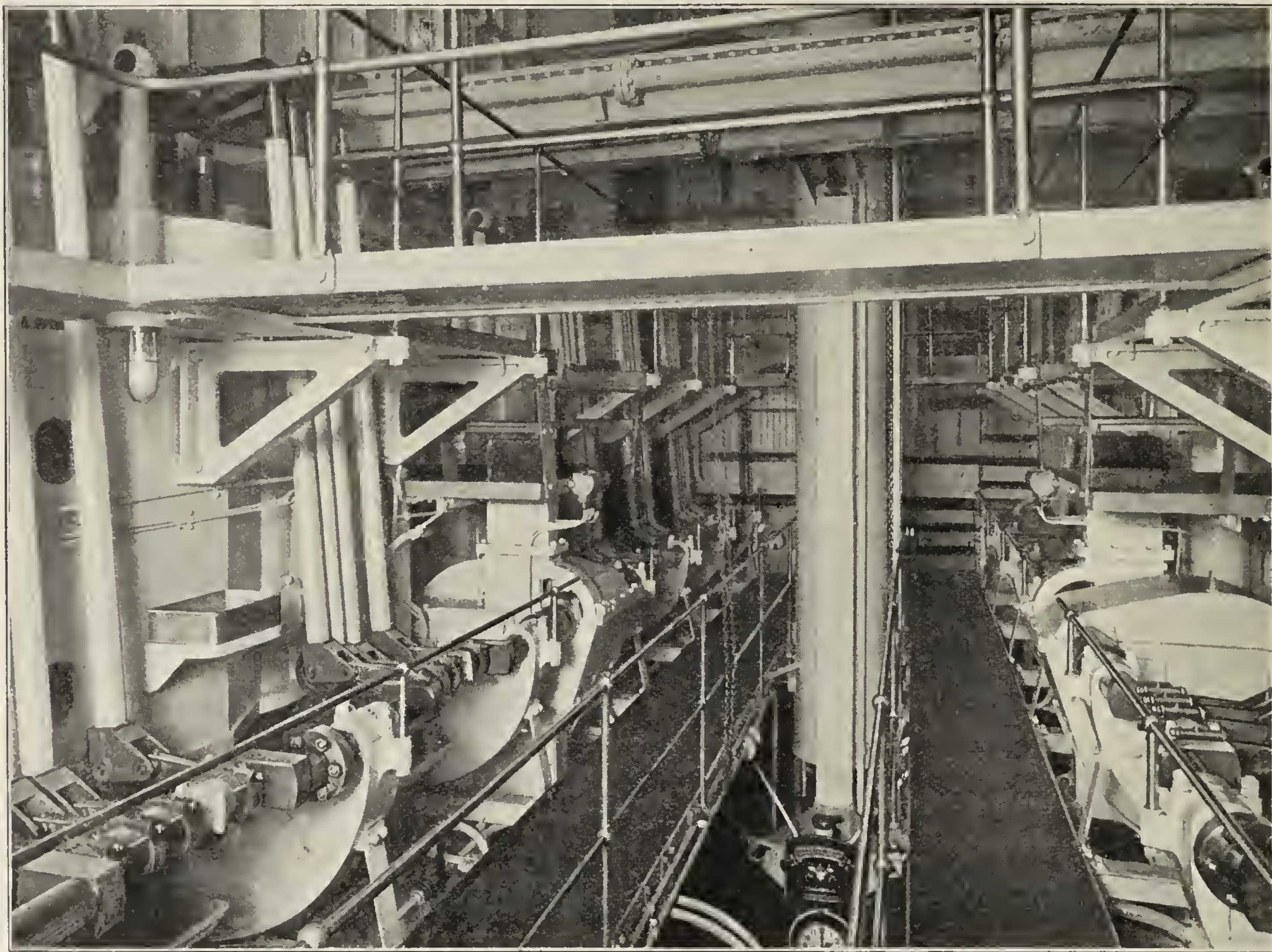

Andet Maskin-Galleri. Fot. J. Hauerslev, Kbhvn.

»Selandia« havde 16 Motorer med kun 2500 HK, men »Fionia«s 12 store Cylindre har ialt 4000 HK disponible for Skibets 2 Skrueaksler og kan give Skibet ca. 14 Knobs Fart. Saa pynteligt som i et Dampskib virker Maskinrummet ikke; men det er jo ikke Pynteligheden, det kommer an paa. Motorerne er graa og matte; alt er omhyggeligt indkapslet, der er lidet Maskineri synligt. Gangen er rolig. Kun Styreakslen, der drejer sig og bevæger Ventilerne, gennem hvilke Luft indsuges og Brændselsolien indblæses, og de store, roterende Skibsaksler, der forsvinder ud af de to Maskingrupper agterude i Tunnelerne, samt en let Banken i Rummet, vidIndladning foregaar, medens Skibet ligger ved Bolværk, altsaa naar Skrueakslerne staar stille, har man for dette Kraftbehov indrettet sig med et særligt Dieselmotoranlæg med direktekoblet Dynamo. Herfra præsteres Elektricitet for Skibets 12 elektriske Spil, for Belysningen, den elektriske Ventilation, Anker- og Styrespil, Sanitetspumper m. m. Yderligere findes et mindre elektrisk Anlæg, et Køleanlæg (leveret af *Thomas Sabroe*, Aarhus) og de store Kompressorer for Indblæsningen af Motorolien o. s. v. i Maskinrummet.

»Fionia« er iøvrigt et elegant udstyret Passagerskib, bygget som »Awningdækker« med overdækket Bro, Bak og Hytte. I den over-

dækkede Bro findes den flotte Aptering. Opbygningen er forsynet med store, kostbare Broncevinduer med sindrige Mekanismer til at skyde op og i (leverede af Hof-Broncestøber *Rasmussen*). Hallens Gulv og Trapper er belagte med smukt mønstrede Gummitæpper (fra *De forenede Gummi- og Luftringefabriker*) o. s. v. Naar lige undtages Styrespil og Kompressorer samt de elektriske Spil, er saaledes alt dansk Arbejde. »Fionia« er imidlertid ikke kun Passagerskib. Det laster ca. 7,000 Tons Gods — altsaa omtrent som »Selandia«, men Deplacementet er betydeligt større.

Paa den officielle Prøvetur, der foregik den 18. Decbr., sporedes ingen Prøve-Nervøsitet. Det er ikke længere Eksperimenternes Tid for den danske Motorskibsindustri; man staar nu overfor en Industrivirksomhed, der har de solide Erfaringers Grund at bygge paa. Naar »Fionia« ikke umiddelbart efter Prøveturen blev sat i sin Rute, skyldtes det ikke Forhold, som kunde lægges Værftet til Last. For at fremskynde Arbejdet det mest mulige, havde Værftet nemlig ladet sig bevæge til at bestille de for Motorerne fornødne Kompressorer i England i Stedet for som sædvanlig at fremstille dem selv. En Fejl ved disse foraarsagede Forsinkelse i den endelige Aflevering.

Vi skal anføre de af Værftet byggede Motorskibe:

Skibets Navn (anført i Byggeorden)	1. Selandia 2. Chr. X	3. Suecia 4. Pedro Christophersen	5. Siam 6. Annam	7. California	8. Fionia
Længde	116 m	114 m	129 m	127 m	124 m
Bredde	16,6 m	16 m	17,3 m	16,7 m	15,8 m
Lasteevne	7400 ts	6500 ts	9500 ts	8300 ts	7000 ts
Maskineriets indc. HK.	2500	2000	3000	2700	4000
Fart i Knob	11	$10^3/_4$	$11^1/_2$	11	14

Kun sjeldent og som oftest paa mindre Omraader beskæres det et lille Land at indtage en Førerstilling, og maaske ikke mindst paa Produktionsomraadet. Der er da Grund til at glæde sig over det danske Værfts Dygtighed og Held, saa sandt som det ikke er ydre Forhold, der naturligt har ledet det ind paa denne Bane. De »særlige stedlige Betingelser« er de for Værftet ærefulde, der ligger i sikre tekniske Forarbejder og teknisk Vovemod. — »Selandia« var det straalende, vellykkede Eksperiment. Men med dets Efterfølgeres mindre sensationsmættede Prøveture fastslaas det Faktum, at her er brudt en ny Bane for dansk Foretagsomhed, paa en Tid, hvor vi trænger til al den Erhvervslejlighed, vi kan skaffe vort Folk.

Industrien og Forbrugersammenslutningernes Produktionsvirksomhed.

Den med den saakaldte Andels-Cementfabriks Start aabnede Kamp mod Cementindustrien er i sit Princip af en saadan Rækkevidde, at den maa give Anledning til den alvorligste Eftertanke hos enhver af vort Lands Industridrivende. Ingen tør nemlig være blind for, at en Gennemtrængen af denne Form for industriel Produktion er ensbetydende med en mere eller mindre fuldstændig Udryddelse af Industrien i sin nuværende Udøvelse.

Selve Principet, paa hvilket den nye industrielle Produktionsform grundes, nemlig Forbrugernes Overtagelse og Ledelse af Produktionen, har ved en overfladisk Betragtning noget saa tillokkende,

ja, næsten ideelt over sig, at det alene paa denne Konto vil kunne paaregne en udelt Popularitet, hvis Betydning man desværre ikke tor se bort fra under en kommende Styrkeprøve mellem det nye System og det, som repræsenteres af Industrien under de kendte Former. Men derfor bliver det ikke nemmere at føre ud i Praksis.

Fordelene ved en Fabrikation, hvis Aftagere selv er interesserede i Driften, enten gennem Opnaaelse af en lavere Pris end iovrigt gældende, gennem Retur-Bonus, Tantième el. lign., kort sagt gennem Forbrugernes Indkassering af Driftsherregevinsten er lige til, og Spørgsmaalet staar blot paa, om der til en saadan Fabrikation knytter sig Mangler saa store, at de gør Fordelene illusoriske. Dette er i høj Grad Tilfældet.

Først og fremmest vil det være klart, at Ledelsen af en saadan Virksomhed baade med Hensyn til Dygtighed i kommerciel og anden Henseende aldrig vil kunne forventes at holde blot tilnærmelsesvis Maal med Ledelsen i den frie Industri. Med de Krav, der nutildags stilles til Industriens Ledere, vil en Underlegenhed paa denne Konto blive afgørende for hele Systemet.

Idet Forbrugsfabriken har sin Kundekreds sikret, altsaa i Virkeligheden arbejder dækket af et Monopol, hvorved den adskiller sig principielt fra den nuværende Industri, kommer den yderligere ganske til at savne den Spore til at følge med i Teknikens Udvikling, som selve Konkurrencen betyder for de Fabriker, der arbejder under almindelige Afsætningsvilkaar. Da de Krav, Tekniken stiller til Industrien om stadige Forbedringer, som bekendt ikke sjeldent er forbundet med betydelige økonomiske Ofre, kan de ikke forventes uden ydre Tilskyndelse at blive opfyldt. Følgelig tenderer Forbrugsfabriken mod at sakke agterud i teknisk Henseende og bærer herved Spiren i sig til sin egen Undergang.

Endvidere vil et Foretagende baseret paa denne Maade nodvendigvis blive økonomisk meget svagt og modstandsudygtigt, idet en Kapitalopsamling til Rygstod i daarlige Tider og Modgang lige saa lidt som til Forbedringer og Forsøg vil kunne passes ind i Rammen for det nye Princip.

Med andre Ord: kun den Omstændighed, at Forbrugsfabriken har sin Afsætning sikret, arbejder med et reelt Monopol, vil kunne afgive Basis for dens Eksistens. Men med en saadan Svaghed, baade i kommerciel, teknisk og finansiel Henseende, vil en Industris Muligheder for Eksportvirksomhed være saa godt som ingen, medens den omvendt overfor den udenlandske Konkurrence vil være saare ilde stedt, hvis denne for Alvor vender sig mod den. Her er Kapitalkraft og overlegen Dygtighed det afgørende.

Men én Sag er, hvorledes det nye Produktionssystem vil klare sig i det lange Lob, en anden derimod, hvorledes dets øjeblikkelige Virkning vil blive overfor den bestaaende Industri. Idet Forbrugsfabrikerne, hvorledes end deres Salgsprincip er ordnet i Enkelthederne, er anlagt paa principielt at undersælge de bestaaende Fabriker, eftersom Fordelen ved at være tilsluttet Forbrugsfabriken ligger i den forventede Udnyttelse af Differencen mellem Markedspris og Forbrugsfabrikens Selvomkostninger, er det klart, at der her uvægerligt vil fremkomme en Kollision, der maa føre til en Kamp, af hvis Udfald det vil afhænge, hvilket af de to Produktionsprinciper der skal være raadende i Landet. Det danske Hjemmemarkeds Lidenhed virker her forstærkende med ind, idet vor Industris Hjemmeafsætning, der til syvende og sidst ogsaa er Basis for vor Eksport, ikke taaler nogen som helst Beskæring, navnlig ikke paa Grundlag af saa uforretningsmæssige Principer, som ligger bag den nye Produktionsform.

Hvis derfor ikke den nye Bevægelse i sin Begyndelse mødes med en saa ener-

gisk Modstand, som en samlet Industri vil kunne yde, vil den brede sig langt udover, hvad der allerede nu tilsigtes fra Forbrugsforeningernes Side, og inden længe gøre Fordring paa at blive den herskende Form for industriel Produktion i Danmark.

Herfor maa Industrien have sin Opmærksomhed vaagen. Dens Kamp for sin egen Eksistens, med vor møjsommeligt oparbejdede industrielle Dygtighed, vor Eksport m. m., vil faa en ogsaa nationaløkonomisk og fuldt moralsk Berettigelse derved, at det ikke er et virkeligt levedygtigt, men et uholdbart, i højeste Grad værdiødelæggende System, den skal træde op imod.

Industrielle Eksportmuligheder med særligt Henblik paa den nære Orient.

Af Ingeniør *Emil Riisager.*

Rumænien, Tyrkiet, Bulgarien og Serbien er Lande, i hvilke Agerbruget er det bærende Element, selv om dette endnu udøves i de mest primitive Former og ingenlunde kan sammenlignes f. Eks. med Landbruget her i Danmark. Men netop fordi man er saa langt tilbage i den nære Orient, er Muligheden for en Udvikling givet, og hertil burde vi Danske kunne bidrage lige saa godt som andre. Naar man har haft Lejlighed til at se Landbrugets Standpunkt i de vigtigste korneksporterende europæiske Lande, hvortil af de forannævnte Stater navnlig Rumænien hører, fæster ens Opmærksomhed sig ved, at der trods den primitive Bearbejdning af Jorden opnaas langt lettere Udbytte end herhjemme, — selv om dermed ikke skal være sagt, at Jordens Ydeevne pr. Enhed ikke er langt større hos os. Den første Betingelse for at forbedre Agerbruget maa derfor ligge i, at der indføres mere rationelle Metoder til Bearbejdning af Jorden og dens Produkter, hvortil naturligvis i første Række Anvendelse af Landbrugsmaskiner kommer i Betragtning. Og hvad der allerede eksporteres af Landbrugsmaskiner fra Tyskland, Østrig-Ungarn og England til den nære Orient, gør man sig næppe noget Begreb om. Jeg har saaledes haft Lejlighed til at se ikke een, men mange engelske Dampere i Sæsontiden ligge i Bosporus, fuldt ladede med Snese af store Tærskeværker paa Dækket. Heraf var en stor Del bestemt for Sydrusland, men der ligger jo heller intet til Hinder for, at en Eksport til den nære Orient ogsaa kan omfatte Sydrusland. Ligeledes maa man, naar der er Tale om Tyrkiet, heller ikke glemme, at til dette hører hele Lilleasien, som efter den stedlige Mening gaar en overordentlig stor Udvikling i Møde, da den tyrkiske Regering efter Tabet af de europæiske Provinser maa have sin fulde Opmærksomhed henvendt paa at udvikle den asiatiske Del af Riget. Hertil bidrager jo for øvrigt ogsaa baade Frankrig, Tyskland og England ved de mægtige Baneanlæg, som allerede er i Gang.

Til en Udvikling af Agerbruget vil rimeligvis ogsaa en tilsvarende paa Mejeribrugets og Melmølledriftens Omraade slutte sig, hvortil Begyndelsen allerede er gjort. Ganske vist er det i Øjeblikket kun i Rumænien, der fremstilles Smør, endda kun i ringe Mængder, men det vil næppe vare mange Aar, før Udviklingen har grebet om sig paa dette Omraade. En Foregangsmand som den store Bryggeriejer *Bragadiru* i Bukarest driver allerede paa et ham tilhørende stort Gods et omfat-

tende Mejeribrug og faar Smørret betalt med 4 Frcs. Kiloet i Bukarest. For Udviklingen af saadanne Virksomheder behøves der Centrifuger og andre Mejerimaskiner i Forbindelse med dertil hørende Kraftanlæg, og det turde vel ikke være for meget sagt, at de af vore Maskinfabriker, som fremstiller saadanne Maskiner, besidder stor Erfaring paa dette Omraade og sikkert er i Stand til at levere det bedste i sin Art; og selv om man maaske allerede tidligere har forsøgt at indføre saadanne Maskiner i Orienten, saa er rimeligvis nu Tidspunktet kommet til at erobre et betydeligt større Marked end hidtil.

Dernæst kommer som nævnt Melmølleribrug i Betragtning, men vor Maskinindustri er næppe indrettet paa at levere Specialmaskiner hertil. Derimod kunde der være Tale om Indretninger til de mægtige Kornsiloer, hvoraf der i Havnestæderne og ved større Jernbaneknudepunkter indrettes flere og flere, efterhaanden som Eksporten af Korn fra Orientlandene stiger.

Til at drive Møllerierne behøves selvfølgelig Kraftmaskiner, som dansk Industri ogsaa kan levere, og der er ikke alene Tale om Indretning af store Møllerier, men i Landkredsene ogsaa om mindre Mølleribrug, til hvis Drift der vil behøves Mængder af smaa Kraftmotorer.

Selv om Tidspunktet endnu i Øjeblikket ikke er kommet for Indretning af Slagterier, saa vil Anlæget af saadanne jo rimeligvis ogsaa kun være et Tidsspørgsmaal, og for Levering af Specialmaskinerne til disse besidder flere af vore Maskinfabriker sikkert de bedste Forudsætninger.

Yderligere kan der være Tale om Indretning af Bryggerier og Levering af Kolemaskiner baade for disse og for Slagterierne. Ogsaa til at drive saadanne Fabriker behøves der større og mindre Motorer.

I denne Forbindelse bør ogsaa Eksporten af Maskiner til Teglværksbrug og Indretningen af Cementfabriker nævnes, men herfor har Firmaet *F. L. Smidth & Co.*, hvori jeg selv er ansat, allerede skabt sig de bedste Muligheder.

Jeg har i det foranstaaende nævnt Motorkraft til Drivning af de specielle Anlæg, da der i det mindste foreløbig kun paa enkelte Steder i disse Lande kommer Vandkraft med elektrisk Overføring i Betragtning, f. Eks. Gabrovo i Bulgarien, i hvis nære Omegn et betydeligt Antal Tekstilvirksomheder, der tjener til delvis at forsyne Bulgarien med de grovere Tekstilprodukter, drives ved Vandkraft. Ellers kan der som Motorkraft blive Tale om Dampanlæg eller Oliemotorer, men om end Tyrkiet har Kul til Disposition fra Kulgruberne i Heraklai paa Lilleasiens Nordvestkyst og Bulgarien enkelte Brunkulsgruber samt Serbien faar Mulighed for at udnytte Kullejerne langs den ny projekterede Jernbanestrækning, som skal forbinde Rumænien med Serbien og forlænges ud til Adriaterhavet, saa er Rumænien saa at sige ganske uden Kul, idet der kun findes nogle Lignitlejer med meget tarvelige Kul. Derimod ligger Muligheden for i dette Land at benytte Oliemotorer meget nær, da der i Nordrumænien mellem Ploesti og Campina findes rige Oliekilder, som er i Stand til at forsyne hele den nære Orient med Raaolie, af hvilken Grund man for at undgaa Jernbanetransport for Øjeblikket bygger en Pumpeledning for at pumpe Olien ud til Sortehavet for Forsyning af Dampskibe, indrettede for Oliefyring, med Raaolie og til Eksport bl. a. til Tyrkiet, respektive Byerne ved det ægæiske Hav samt over Rustschuk til Bulgarien. Benyttelsen af Diesel- og Petroleumsmotorer ligger derfor lige for, og de store kontinentale Firmaer *Maschinenfabrik Augsburg - Nürnberg A. G.*, *Gebrüder Sulzer*, Winterthur, og *Société Anonyme des Ateliers Carels Frères*, Gent, har i de senere Aar navnlig til Rumænien haft betydeligt Salg af Die-

selmotorer paa indtil 1000 HK Stykket, ligesom engelske og tyske Firmaer i stort Omfang sælger mindre Petroleumsmotorer paa indtil 200 HK. Der foreligger saaledes utvivlsomt en meget stor Mulighed for de af vore hjemlige Fabriker, der bygger denne Slags Motorer, for at sælge disse i den nære Orient og i allerførste Række i Olieproduktionens Land, Rumænien, hvis Udvikling og Civilisation er betydeligt længere fremskreden end de egentlige Balkanlandes.

Foruden de nævnte Maskiner kan selvfølgelig ogsaa en Mængde andre industrielle Frembringelser komme i Betragtning, f. Eks. Værktøjsmaskiner, elektriske Maskiner og Apparater, kunstindustrielle Frembringelser, Cement, Kaolin, Jernstøbegods i Form af Ovne, Hestesko, Fløde i Blikdaaser og Margarine i Blikdaaser. Saa vidt mig bekendt, eksporteres der allerede Smør i Blikdaaser, Kiks, Films og maaske andre Artikler herfra til den nære Orient.

Endelig skal nævnes, at man herhjemme maaske ikke har noget rigtigt Begreb om de mægtige Dampskibsforbindelser for Rutetrafik, som findes mellem de rumænske Havne ved Sortehavet, Konstantinopel, Byerne langs Lilleasiens Kyst og langs det ægæiske Hav helt over til Ægypten, ikke at tale om den mere lokale Trafik, som finder Sted paa Bosporus og Det gyldne Horn mellem de forskellige Bydele ved og om Konstantinopel. Men hertil vil i Stedet for de oliefyrede Dampskibe Motorskibe egne sig i høj Grad, og der er derfor ogsaa paa dette Felt en stor Eksportmulighed til Stede for danske Firmaer, som bygger saadanne.

Overhovedet tror jeg, at Tidspunktet til at forsøge oparbejdet en Eksport af industrielle Frembringelser til den nære Orient nu er inde, da man i alle de nævnte Lande mener at staa overfor en betydelig Opgang, og naar jeg i denne Forbindelse ikke har nævnt Grækenland, saa er det ikke, fordi Mulighederne for Eksport dertil ikke er til Stede, men fordi jeg intet personligt Kendskab har til disse Muligheder.

Hvad selve Forbindelsen med den nære Orient angaar, saa er vore hjemlige Fabriker betydeligt heldigere stillet end de fleste kontinentale Værker, som først maa bringe deres Frembringelser ud til en Havneby eller sende dem direkte med Jernbanen, hvilket altid bliver betydelig bekosteligere, end hvor Forsendelse kan finde Sted med Dampskib, saaledes som det jo netop er Tilfældet her fra Danmark, i hvert Tilfælde her fra København, til hele Levanten. Og navnlig hvis der bliver Tale om større Forsendelser, vil Det forenede Dampskibsselskab næppe tøve med at indrette sig derefter.

Salget af Eksportvarer i den nære Orient er kun muligt gennem stedlige Agenter eller ved personlig Forhandling med vedkommende Købere, og det sidstnævnte kan naturligvis kun komme i Betragtning, hvor det gælder større Firmaer paa Stedet og større Forretninger, som er i Stand til at bære de med en saa lang Rejse forbundne Omkostninger. Man maa derfor i al Almindelighed regne med at indrette sig med en stedlig Agent, og det gælder da om at vælge et saadant Firma, som nyder tilstrækkelig Anseelse paa Stedet, er i Besiddelse af et stort Lokalkendskab, behersker vedkommende Lands Sprog og har en passende Betalingsevne for i alt Fald tildels at kunne staa inde for Kundernes Betalingsevne. Ligeledes maa Muligheden af Kreditgivning tages i Beregning, thi selv om der i en vis Forstand ikke findes bedre Betalere end Orientens gode Købmænd, saa maa de behandles paa en særegen Maade, og vedkommende Lokalfirma maa være i Stand til at bedømme, hvorvidt man i et givet Tilfælde overhovedet bør give Kredit eller hellere afstaa fra at gøre vedkommende Forretning. Det skal i denne Forbindelse nævnes, at der til Støtte for Kreditgivningen i Rumænien ved Leveringen af

Maskiner mod en Afgift af ½ til 3 pCt. kan udstedes Privilegier, som i mindre eller højere Grad sikrer Sælgeren Ejendomsretten til sine Maskiner, indtil den sidste Ratebetaling for disse har fundet Sted. Endvidere vil det i Rumænien altid være sikrest, naar man lader sig betale med Veksler, at disse er betalbare i Indlandet, for at saadanne Veksler ved eventuel Protest kan behandles ved en rumænsk Handelsret, og noget ganske lignende er for øvrigt ogsaa Tilfældet for de andre Balkanstaters Vedkommende.

Som centrale Salgssteder kommer Bukarest for Rumæniens og Konstantinopel for den øvrige nære Orients Vedkommende i Betragtning, da man derfra paa 12 Timer kan komme enten langs den vestlige Sortehavskyst, langs Lilleasiens nordlige Kyst eller til Havnene ved det ægæiske Hav, og med 36 Timers Rejse kan naa Athen. Endelig kommer man paa mindre end et Døgn fra Konstantinopel til Sofia, Serbien kunde iovrigt navnlig efter Anlæget af den nye Donaubro respektive den nye fra Craiova udgaaende Bane til Serbien, bearbejdes fra Bukarest, ligesom det i Øjeblikket er almindelig Handelsskik, at den nordlige Del af Bulgarien over Rustschuk for udenlandske Repræsentationers Vedkommende falder ind under Bukarest-Agenturer.

Der er næppe Tvivl om, at den nære Orient vil danne et taknemmeligt Afsætningsomraade for vore industrielle Frembringelser af forannævnte Art. Øjeblikket er sikkert inde til at gribe Muligheden for at komme for andre, selv større Landes Industrier, og gore sine Frembringelser bekendte for ikke at sige berømte. Jeg skal kun til Slut i denne Forbindelse tilføje, at en Betingelse herfor selvfølgelig er, at der leveres det teknisk mest fuldkomne og bedste i sin Art, thi da vil disse Frembringelser i første Række blive bekendte og foretrukne fremfor andre. At vore Teknikere er i Stand til at løse denne Del af Opgaven, tvivler jeg imidlertid ikke om.

Idealisme.

Som bekendt føres den standende Krig paa Cementmarkedet fra Andelsfolkenes Side i den højeste Idealismes Navn, nemlig til Værn for Forbrugerne. Om denne Idealisme faar man et udmærket Begreb ved at læse Tidsskriftet »Cementindustrien«, Medlemsblad for Cementmurstensfabrikantforeningen og Foreningen af Cementvarefabrikanter for Jylland og Fyen, der staar som Deltagere i den nye Andels-Cementfabrik.

I en ledende Artikel »Cementkrig« i Januarheftet af nævnte Blad (redigeret af Ingeniør *Carl Rump*, Stenstrup), angribes Cementfabrikerne i de heftigste Former for »ved Hjælp af deres Ringdannelse at have udplyndret deres Kunder m. m.« Det hedder videre, i Anledning af Forholdene i Tyskland, hvor det rhin-vestfalske Cementsyndikat atter er fornyet[1]):

»Paa Forbrugerne tænkes ikke. Nej, de maa feje for deres egen Dør, og det er det, vi Forbrugere har gjort her i Danmark ved at starte vor egen Fabrik, Dansk Andels-Cementfabrik. Denne Forbrydelse skal nu straffes, »Skiftningen« skal kvæles i Vuggen, Andelsfabriken skal slaas ned; og kunde Magt og Penge gøre det, saa har vore Modstandere nok af begge Dele«.

Men, mener Bladet, efter i høje Toner at have prist de uegennyttige Mænd, der ved at starte Andelsfabriken har sikret Forbrugerne billig Cement, dette vil ikke lykkes, thi Forbrugerne vil sikkert selv indse deres Fordel ved at støtte Andels-

[1]) Jvfr. Pag. 26 i dette Hefte.

fabriken og det Princip, den kæmper for, thi den virker i *deres* Interesse.

»Der skrives, saaledes fortsætter Bladet, at Kampen er saa meget interessantere, som det for hele den danske Industri drejer sig om et Livsspørgsmaal. — Ja, det er Friheden og Fremtiden, der nu rykker frem med deres nye Former for økonomisk Samarbejde mellem Menneskene. Kunderne har opdaget, at det ikke er dem, der er til for Fabrikanternes Skyld, men omvendt, og de ønsker derfor ikke at være Monopolherrernes lydige Slaver og Malkekøer. Derfor bør ogsaa enhver Cementforbruger, der føler sig i Pagt med Friheden og Fremskridtet, af al Magt støtte Andels-Cementfabriken i denne Kamp« o. s. v.

Naar man har læst denne Artikel, hvor Forbrugernes Interesser saa smukt forsvares, bliver man næsten mere end overrasket ved paa næste Side i samme Blad at læse følgende:

»De billige Cementpriser.

Nu har vi altsaa faaet billigere Cementpriser, og følgelig bliver Omkostningerne ved at lave Cementvarer mindre. Dette vil muligvis lokke nogle til at tænke, at saa maa de færdige Varer ogsaa kunne sælges billigere, nu gælder det at slaa Prisen ned for at faa noget solgt, jo mere, desto bedre. En saadan Tankegang er imidlertid forkert. Cementen en nemlig ikke alene bleven billig for den enkelte, men for alle, og faar jeg f. Eks. en saadan Tanke, som ovenfor omtalt, og handler derefter, saa tvinges mine Konkurrenter til at gøre det samme, og Resultatet bliver saa let, at Prisen kommer endnu længere ned, end jeg havde ønsket, og naar en Pris først er kommen ned, er det uendelig svært at faa den op igen, selv om dette er i allerhøjeste Grad ønskeligt, ja nødvendigt.

Den, der nu vilde gaa hen og sætte Prisen paa sine Varer ned med det Beløb, han sparer paa Cementen, og saa sælge løs, han vil meget let kunne opnaa, at han kommer af med sit Lager for færre Penge, end det har kostet ham, og naar han saa skal skaffe sig et Lager igen, bliver det ham lige saa dyrt at fremstille, som det gamle Lager. Ingen ved nemlig, hvornaar denne Cementkrig kan være forbi, den kan vare længe, og den kan vare kort; men et er sikkert, at naar den er forbi, har vi høje Cementpriser igen, og hvis man saa i Mellemtiden har været med til at faa Priserne paa de færdige Varer ned under den Pris, man kan fremstille dem til med de højere Cementpriser, saa sidder man net i det. — Nej, nu er det Tid at producere, medens Raastofferne er billige, at man senere kan indkassere den Fortjeneste, i Stedet for nu at forære den bort til Skade for sig selv i Fremtiden.«

Ved at sammenholde disse to Artikler faar man unægtelig et stærkt Indtryk af Frihedens og Fremskridtets Idealisme. Thi hvad der gælder Forbrugerne af *Cement* (bl. a. d'Herrer Cementmurstens- og Cementvarefabrikanter), gælder øjensynlig ingenlunde Forbrugerne af *Cementvarer og Cementmursten m. m.*

Hvad Cementfabrikerne beskyldes for, forudsættes d'Herrer Cementvarefabrikanter og hvem, der ellers anvender Cement til Fremstilling af deres Varer, ikke at undlade. Efter at man endelig gennem Andelsfabrikens Anlæg har opnaaet billigere Cementpriser, hvorfor da ialverden lade disse komme Forbrugerne tilgode? Nej, nu gælder det om at holde sammen og »*indkassere Fortjenesten i Stedet for at forære den bort*«.

Man synes derefter kun at kunne anbefale Cementvareforbrugerne ogsaa at starte *deres* Forbrugsfabrik, thi af Dansk Andels-Cementfabrik synes de ikke at skulle lukrere.

Den økonomiske Situation i Tyskland.

Den Nedgang i Tiderne, der som bekendt umiskendelig er indtraadt i de store Industrilande og navnlig i Tyskland, er gjort til Genstand for en interessant Afhandling i »Frankfurter Zeitung«, i dettes økonomiske Aarsoversigt. Af mange Grunde har Forholdene i Tyskland Interesse for os, og vi skal derfor tillade os at gengive Afhandlingen i dens Hovedtræk:

Hvad der allerede i 1912 kun var et Tidsspørgsmaal for enhver, der kunde se, har Aaret 1913 fuldbyrdet med ubønhørlig Konse-

kvens. *Højkonjunkturen er forbi.* Den Konjunkturperiode, som tog sit Udspring fra Oktoberkrisen i 1907, og som førte det økonomiske Liv gennem Depressionen og Stagnation til hurtig Genopvaagnen af Foretagelseslysten og ny Højde, har endt sit Kredsløb. Højkonjunkturen ligger allerede Maaneder bag os og det nye Aar ser atter de arbejdsløse samle sig i Byerne. Atter som for 6 Aar siden staar Hundredetusinder uden Mulighed for Arbejde og Føde, andre Hundredetusinder maa taale stærke Reduktioner i deres Indtægter, og atter staar Menneskene foran denne uhyggelige Magt, som ingen tror at have hidkaldt og som ingen dog kan afværge, foran denne økonomiske Gaade, som for Millioner af Mennesker ikke bliver mindre hemmelighedsfuld, fordi man benævner den med den objektive Betegnelse »Konjunkturnedgang«.

»Siden 1825, hvor den første almindelige Krise udbrød, gaar hele den industrielle og kommercielle Verden omtrent hvert tiende Aar af sine Hængsler. Omsætningen standser, Markederne er overfyldte, Varerne hober sig op, ligesaa talrige som uafsættelige. Pengene bliver usynlige, Krediten forsvinder, Fabrikerne staar stille, de arbejdende Masser mangler Levnedsmidler, fordi de har produceret for mange Levnedsmidler. Fallit følger paa Fallit, Tvangssalg efter Tvangssalg. I aarevis varer Standsningen, Produktionskræfter og Varer bliver i uhyre Mængde ødet bort og gaar til Grunde, indtil omsider de ophobede Varemængder efter større eller mindre Afvurdering endelig afsættes, indtil Produktion og Ombytning efterhaanden atter kommer i Gang. Lidt efter lidt paaskyndes Tempoet, den industrielle Udvikling gaar fra Trav over i Galop og hidser sig endelig op til en tøjlesløs Karriere, en fuldstændig *Steeple-chase* af den industrielle, kommercielle, finansielle og spekulative Foretagsomhed, for til sidst efter nogle halsbrækkende Spring atter at ende i — Krisens Grav. Og saaledes stadig forfra«. — Saaledes skrev i Aaret 1877 under Indtrykket af den daværende, alvorlige Krise den tyske socialdemokratiske Nationaløkonom *Engels.* Den marxistiske Socialisme har som bekendt bygget sin Kriseteori herpaa, nemlig Teorien om, at Kriserne stadig bliver omfangsrigere og mere ødelæggende, saaledes at til sidst den almindelige Usikkerhed bliver det normale og afgiver Beviset for, at »de i Produktionen virkende Kræfter er vokset den herskende Udvikling over Hovedet, idet Privatejendomsretten til Produktionsmidlerne er bleven uforenelig med disses hensigtsmæssige Anvendelse og fulde Udvikling«. Denne bestikkende Kriseteori er imidlertid gennem Kendsgerningernes Udvikling bleven fuldstændig underkendt. Netop de mest ødelæggende Sider ved Kriserne træder stadig tilbage, hine pludselige Katastrofer, som syntes at begrave alt under sig, bliver stadig sjeldnere, og stadig klarere forstaar man, at saadanne totale økonomiske Sammenbrud, som optraadte i Følge med Kriserne helt op til forrige Aarhundreders sidste Fjerdedel, ikke udgjorde Krisernes egentlige Væsen, men kun var Udslag af den unge Kapitalismes Børnesygdomme, som nu mere eller mindre maa anses for nogenlunde overstaaede, og bundede i Seddelbankvæsenets Mangelfuldhed og Svagheder i Kreditorganisationen overhovedet, i vilde Spekulationsudskejelser paa Effekt- og Vareborserne, som nu til Dags allerede som Følge af det bedre Underretningsvæsen m. m. ikke er tænkelig i et saadant Omfang. De økonomiske Kriser er *ikke* blevet værre, tværtimod, stadig mindre ødelæggende. Tilbage af Bevægelserne er imidlertid det stadige Op og Ned i Konjunkturerne, dette, at den økonomiske Udvikling ikke gaar efter lige Linjer, men i Bølgebevægelser, at den udvikler sig fra Depressionens Bølgedal gennem en langsom Opgang til Højkonjunkturens Bølgetop, hvorefter Nedgang atter følger — med samme ubønhørlige Regelmæssighed som altid, omend med mindre Haardhed.

Hvorpaa grunder sig nu denne Regelmæssighed, overfor hvilken den enkelte staar hjælpeløs? Svaret herpaa ligger til syvende og sidst i, at det økonomiske Liv styres af Mennesker og ikke af Maskiner, som automatisk og nøjagtig funktionerer efter bestemte Regler, Mennesker med Lidenskaber, Følelser, Tilbøjeligheder, Forhaabninger og Tvivl, Mennesker, som vover og handler, som arbejder efter Magt og Rigdom og ikke gør det med mindre Energi end nogensinde før.

Dette er Sagens Kerne. Selvfølgelig findes ved Siden heraf ogsaa *objektive* Faktorer, som forandrer Tilbudet af Varer og Efterspørgslen derefter pludselig og midlertidigt, og saaledes paavirker den økonomiske Bevægelse og mere eller mindre udpræget bringer den ud af Ligevægt.

Vejrforholdene er den vigtigste af disse Faktorer, thi Vejret bestemmer Høstens Udfald, og af den afhænger i høj Grad Købekraften for de industrielle Produkter, ligesom Priserne paa de talrige industrielle Raastoffer,

der er afhængige af Vejret. Forandringer i *Tekniken* virker i samme Retning, idet de paa een Gang skaffer forøget Efterspørgsel efter nye Maskiner, samtidig med at store Arbejdermængder bliver ledige ved de nye Maskiners Fremkomst, ligesom ældre tekniske Anlæg, der rammes af konkurrerende Forbedringer, taber deres Værdi og kun er sælgelige som gammelt Jern. Selv Forandringer i de herskende *Moder* (man kan blot forestille sig, hvilke uheldige Virkninger de moderne, snevre Damekjoler har for de Tekstilgrene, som tilvirker Klæde- og Nederdelsstoffer) spiller her en omend kun partiel Rolle. Og ligeledes kan naturligvis Forandringer paa *det udenlandske Marked* og i den internationale Konkurrence øve Indflydelse paa Økonomien, ligesom de *politiske Forhold* overhovedet, og selvfølgelig allermest selve disses ultima ratio: *Krigen*.

Men alle disse objektive Faktorer spiller dog ikke den afgørende, stadig tilstedeværende Rolle, som den nævnte subjektive, nemlig Mennesket som den økonomiske Enhed. Og derfor vil der selv i en rolig og stagnerende Økonomi forekomme visse Konjunktursvingninger, alene fremkaldt af subjektive Aarsager. Selv under saadanne økonomiske Forhold vil den menneskelige Optimisme til visse Tider forcere Produktionen frem for derpaa at slaa over i Pessimisme, i hvilken ingen mere tør vove ny Kapital, alle vil indskrænke deres Produktion og formindske deres Varelager, alle vil sælge og ingen købe. Ganske vist vil i et saadant økonomisk mættet Land Konjunkturbevægelserne ikke blive synderlig dybtgaaende. Det bedste Bevis herfor frembyder *Frankrig* med sin stagnerende Befolkning, som med den smaaborgerlige Karakter i de store Masser tilmed kun viser meget smaa Forbrugssvingninger. Paa dette Omraade er der en meget stor Forskel mellem Frankrig og *Tyskland*.

Hvad Frankrig mangler, det har Tyskland i de senere Aar til Overflod: Ikke alene en ren økonomisk Udvidelsestrang i en initiativrig og foretagsom Befolkning, men fremfor alt selve den ydre Tvang til en saadan økonomisk Ekspansion, som ligger i Befolkningens stærke Tilvækst. I de sidste Aartier, og navnlig efter at den tyske Udvandring saa godt som forsvandt i 1890'erne, virker Aar efter Aar en Befolkningsforøgelse paa mellem 8 à 900,000 Mennesker som en uhyre Impuls paa Tysklands økonomiske Liv. Aarlig maa der skaffes Føde, Klæder, Bolig o. s. v. til 900,000 nye Mennesker. Medens de nye Mennesker i en stagnerende Befolkning simpelthen kan flytte ind i den afgaaede Generations Lejligheder, maa Tyskland skaffe nye Boliger. Medens Byerne i et Land med stillestaaende Befolkning bevarer deres gamle Udseende og Udstrækning, maa Tyskland, fordi den ny tilkommende Befolkning kun kan optages i Industrien og Handelen, og derfor kun kan finde Arbejdsmulighed i Byerne, udbygge disse, og da navnlig Stor-Byerne, i et rask Tempo. Selve Byanlægene kræver atter Gade- og Sporvejsanlæg, Kanaler, Jernbaner, Gas-, Vand- og Elektricitetsværker, Skoler, Hospitaler o. s. v., som alt sammen beslaglægger Kommunernes og Statens Penge ved Siden af hele den private Foretagsomheds. Medens et Land som Frankrig kan forsørge sin Befolkning, Generation efter Generation, med næsten samme Kvantum Fødemidler, maa Tyskland i større og større Maalestok importere Næringsmidler og industrielle Raastoffer og til Gengæld herfor skabe saa mange des flere nye industrielle Varer for at betale denne Import.

For at tilfredsstille den voksende Befolknings Forbrug i industriel Henseende maa Tyskland anlægge nye Fabriker af alle Slags. Og Haand i Haand med Jernbane- og Kanalnettets Udvidelse gaar en Forøgelse af Handelsflaaden, alt dette kræver atter en større Produktion af Jern, Kul o. s. v. Kort sagt, alene i den tyske Befolknings Tilvækst ligger der en ligefrem *Tvang* til økonomisk Udvidelse. Det tyske økonomiske Liv kan ikke stagnere som det franske, Stilstand vilde her være det samme som Tilbageskridt, som paa relativ kort Tid vilde være ødelæggende for det tyske Samfund. Men deraf følger igen, at det psykologiske Moment ved Konjunkturbedømmelsen spiller en hel anden Rolle i Tyskland end i et Land med et roligt økonomisk Liv. Tyskland er simpelthen nødt til til Stadighed at være i Fremskridt.

Den naturlige Følge heraf er en Fare for, at dette Fremskridt Tid til anden overdrives. Enhver Producent stræber efter at faa saa meget som muligt af det naturligt voksende Forbrug, enhver søger at øge sin Produktion og sin Afsætning, Bedriftsudvidelser og Nyanlæg staar paa Dagens Orden. Dermed stiger Efterspørgslen efter Maskiner og Fabrikmateriel af al Slags, og denne Efterspørgsel stimulerer atter Forbruget af Produktionsmidler af lavere Art, saasom Jern og Kul, og kræver en Udvidelse af disse Materialers Produktioner, af Bjergværkerne og Hytteværkerne.

Det er saaledes forklarligt, at en Produktionsforøgelse finder Sted i Opgangsperioderne, som ikke er proportional med Væksten i den virkelige Forbrugsevne, men gaar langt herudover, bygget paa Haabet om en ogsaa fremtidig vedvarende Vækst og i optimistisk Diskontering af Fremtidsværdier. Denne Bevægelse holder ved, indtil Omsvinget omsider indtræffer, og den almindelige Optimisme afløses af en ligesaa almindelig Pessimisme. Og dette Omsving indtræffer af sig selv.

Naar nemlig Menneskene ikke selv holder igen i rette Tid, men lader deres Fantasi og deres Tillidsfuldhed løbe af med sig, saa kommer selve de naturlige Forhold og tvinger dem til at anerkende Sandheden af den gamle Sætning, at Træerne vokser ikke ind i Himlen. De bliver mindet om, at deres Gerning ikke foregaar i en Verden af uendelige Muligheder, men at deres Arbejde er bundet til et begrænset Maal af naturlige Produktionsmidler, som vel kan udnyttes til yderste Grænse, men aldrig derudover. Disse Produktionsfaktorer er den menneskelige Arbejdskraft, Raastofferne og Kapitalen. Alle tre efterspørges stærkt i Konjunkturopgangen, og alle tre kan derfor gøre sig saa kostbare, at deres overdrevne Prisstigning fører til Konjunkturens Ophør. Imidlertid er det yderst sjeldent at se, at enten Lønforhøjelser eller Prisforhøjelser paa industrielle Raastoffer har virket afgørende ind paa Konjunkturomsvinget, selv om de nok — og navnlig ved den sidste Konjunktur — har virket i høj Grad forstærkende. Den Faktor, som i Reglen er den afgørende, er derimod Kapitalen. Det er den manglende Ligevægt mellem Fastlægning og Oplægning af Kapitalmidler, som frembringer Kriserne, idet Kapitalforraadenes Udtømning tvinger til Konjunkturtilbagegang. Under Konjunkturopgangen bliver gennem Udvidelser og Nyanlæg mere Kapital fastgjort, end der samtidig lægges op gennem Opsparing. En forstærket Udnyttelse af Krediten udjevner foreløbig dette Forhold, men til sidst kommer det Tidspunkt, averteret gennem en stadig Stigning i Rentefoden, hvor ogsaa Kreditens Udvidelse har naaet sit Højdepunkt, hvor man altsaa hverken kan faa Kapital eller Kredit mere til videre Udvidelser. Og da er det, Maskineriet gaar i Staa, indtil der atter i Depressionsperioderne er opsparet saa megen Kapital og Krediten aflastet saaledes, at ny Foretagsomhed kan begynde. Nedgangen plejer iøvrigt altid at begynde paa et bestemt Omraade i Produktionen, sædvanligvis paa Byggemarkedet, der er det mindst modstandsdygtige, og breder sig derfra til samtlige øvrige Erhvervsgrene.

Saaledes var det i 1913, ligesaa i 1907 og 1900. Altid det samme Forløb, ligesom Jorden regelmæssig drejer sig om sin egen Akse. Men ligesom Jorden efter en saadan Omdrejning ikke er at genfinde paa samme Sted, idet den ved Siden af Omdrejningen om sin egen Akse tilbagelægger en anden Vej, som i en længere Periode fører den rundt om Solen, saaledes vender heller aldrig det økonomiske Liv, naar det har gennemløbet en Konjunkturperiode, tilbage til akkurat samme Punkt, hvorfra det gik ud. Enhver Konjunkturperiode bringer en Udvikling, som man ikke kan se bort fra. Den bringer Forandringer i Produktion og Afsætning, udvikler nye Kræfter og nye Tendenser og aabner nye Muligheder til bedre Bedømmelse og bedre Udnyttelse af de økonomiske Muligheder. Til Trods for Op- og Ned-Bevægelsen er der dog sideløbende hermed et stadig Fremskridt i Verdensøkonomien, som ikke kan undervurderes. Et Blik paa de sidste tre Konjunkturperioder i Tyskland viser dette mere end noget. Hver Gang har Kapitalforraadenes Udmattelse gjort en Ende paa Højkonjunkturen, — men hvilke Forskelligheder iøvrigt! Krisen omkring 1900 fik sin uhyre Skærpelse gennem Sammenbrudet af den preussiske og den pommerske Hypothekbank, af Leipzigerbanken og af Elektricitetsindustrien, som forbigaaende syntes at skulle begrave al Tillid og alt Haab under sig. Saadanne totale Sammenbrud manglede allerede i 1907. Men dengang havde Knapheden paa Pengemarkedet dog en fuldstændig kriseagtig Karakter. Seddelbankernes pludselige, vilde Kamp om Guldet lod en Tid lang det værste befrygte. I 1913 manglede ogsaa dette Fænomen. Og i hvert Fald indtil nu, ser man ikke andet end en stille rolig Tilbageebben i den økonomiske Flodbølge, hvis Tragik i hvert Fald skjuler sig under Overfladen. Udviklingens Tendens er absolut ikke til at benægte, den gaar i Retning af en Nivelering af Konjunkturkurven. Det økonomiske Liv har selv skabt Kræfterne, som virker hertil.

Ganske vist er der for Omslaget i 1913 tilkommet en yderligere Magtfaktor af stor Betydning: Balkankrigen. De med denne haardnakkede Krig følgende europæiske Bekymringer lagde deres Tryk paa Forretningslivet. De indirekte Følger af Krigen var næppe mindre end de direkte. Det kom til uhyre Rustningsforøgelser i de tre Kontinental-Hovedstater, Tyskland og Rusland forøgede

Rammerne for deres Fredsstyrker, Frankrig endog ved at gaa tilbage til den 3-aarige Tjenestetid. Begge de store Magtgrupper hævdede hver især, at Forskydningen i Magtforholdene paa Balkan just var skæbnesvanger for *dem*. Forholdene i Kina og Meksiko virkede i samme Retning. Saaledes har hele Europa, hele Verden, maattet betale sin Del af Balkankrigens Omkostninger. Men samtidig maa ikke overses, at de politiske Bekymringer dog ogsaa har haft en heldig Side, de har dæmmet op for en Overdrivelse af Højkonjunkturen baade paa Børserne og i Industrierne. Ved i Tide at lægge Trykket paa Pengemarkedet har de forhindret, at Konjunkturen blev drevet for vidt ud og derved gjort, at Afviklingen kunde foregaa jevnere og uden det bratte Fald, som utvivlsomt ellers var indtraadt.

Ved Siden af disse ydre Faktorer gives der imidlertid nu, og det i langt højere Grad end tidligere, ogsaa *indre* Kræfter, som virker regulerende og holder igen.

Blandt disse er først og fremmest *Storbankerne* med den forsigtige *Rigsbank* i Spidsen. Ganske vist maa i saa Henseende ikke medregnes det Konditionskartel, som Bankerne har dannet, og hvis Promotor Rigsbanken til almindelig Forbavselse er bleven; en Fordyrelse af enkelte Kreditformer, f. Eks. Forhøjelse af Akceptprovisionen og lignende Forholdsregler, som Kartellet har sat igennem, afskrækker næppe den, som partout vil skaffe sig Penge, og forhøjer kun Bankernes Profit. Hvad der derimod giver dem Mulighed for at optræde regulerende, er deres koncentrerende Magt paa Pengemarkedet. Rigsbanken er her gaaet i Forvejen med et godt Eksempel, idet den fortsatte sine i 1912 begyndte Forsigtighedsregler og skarpt tilbageviste Prolongations- og Finansveksler og kun diskonterede rene, købmandsmæssige Veksler. Herved har den ganske vist blæst Livslyset ud paa mange svage Eksistenser, men har dog samtidig ogsaa dræbt mangen Sygdomsspire i Tide, som ellers havde udviklet sig. Paa lignende Maade, og mere mangeartet i deres Midler, kan Bankerne virke regulerende, de kan systematisk afkorte Krediten og nægte deres Deltagelse til Foretagender, som nationaløkonomisk set er usunde. Og de kan derigennem fremtvinge, at Kapitalen anvendes paa rationel Vis, og at ikke Foretagender opbygges paa opsigelig Driftskredit. De kan forhindre Børsudskejelser, de kan lægge en Dæmper paa Handel og Industri, idet de vanskeliggør utidig Ophobning i Lagrene, som siden ved Konjunkturnedgang let udøver en skæbnesvanger Indflydelse paa Varemarkedet. Stagnationen i den tyske Import viser da ogsaa, at Lagrene faktisk er bleven indskrænket under sidste Højkonjunktur. De kan endvidere afslaa at tage fremmede Penge ind til Stimulering af Spekulationen, som blot bliver til en slem Farekilde, saaledes som Marokkokrisen viste det, under hvilken fransk Kapital som bekendt i stor Maalestok droges tilbage fra Tyskland. At Bankernes Forretningsinteresser hyppigt kommer i Konflikt med slige Synspunkter og endnu meget hyppigt sejrer derover, er selvfølgeligt, men tydeligt er det, at de under Trykket fra Rigsbanken og under den stadige Fare, at Rigsdagen engang vil stille dem under en Deposito-Banklovs skematiske Regler, dog nu langt mere end hidtil bestræber sig paa at drive en nationaløkonomisk, ikke en privatøkonomisk Politik.

En ganske analog Tendens til Bekæmpelse af Konjunktursvingningerne viser sig i de førende *Storindustrier*. Gennem Kartelleringen eller visse Kæmpebedrifters monopolagtige Stilling unddrages Prisdannelsen for Storindustriens Fabrikata mere eller mindre fuldstændig Spekulationen. Og hvor lidet tilbageholdende disse Organisationer nu og da end kan være i deres Prispolitik, saa maa man dog erkende, at en saa ubegrænset Prisforhøjelse, som tidligere under Spekulationens Herredømme var almindelig i Opgangsperioderne, f. Eks. i Jern og Kul, ikke fremtvinges af Kartellerne i klar Forstaaelse af, at en saadan skarp Stigning før eller senere følges af et ikke mindre skarpt Fald, ligesom Industriens Interesse just er at trække Varigheden af en normal, god Konjunktur ud saalænge som muligt og ikke ødelægge den. Dernæst viser det sig, at de ledende Bedrifter i Storindustrierne har udnyttet Konjunkturopgangens Aar til en indre Styrkelse, en Konsolidering, som nu overfor de synkende Konjunkturer giver dem en langt større Modstandsevne. De har rent *finansielt* styrket deres Stilling, delvis paa en Maade, som nu og da lod dem blive til Bankernes Debitorer i Stedet for Kreditorer. Og de har fremfor alt *teknisk* forbedret deres Stilling. De har gennem intensiv Udnyttelse af den moderne Tekniks Muligheder reduceret deres Selvomkostninger saa meget, at de nu føler sig enhver Verdenskonkurrent voksen. Og de haaber for Tilbagegangen i det hjemlige Forbrug at kunne finde Erstatning i Udlandet, og de er til Sinds at tiltvinge sig en saadan Afsætning med alle

Midler. Derfor ser den tyske Stor-Industri den kommende Konjunkturnedgang alt i alt i Mode uden for store Bekymringer.

Det beklagelige er kun, at en saadan rolig Tillidsfuldhed ikke gennemsyrer alle Delene i den tyske Økonomi. Overhovedet var det et Særkende ved den sidste Konjunkturperiode, at den var en Højkonjunktur for enkelte. Medens de store Anlæg gik frem, gik de smaa tilbage. Medens Kæmpevirksomhederne, der var kartellerede paa tvers, udvidede sig og stadig inddrog nye Virksomheder under sig, maatte de rene Værker (nemlig saadanne, der kun giver sig af med Fabrikationen af en bestemt Vare i et bestemt Produktionsstadium), og det ikke blot i Montanindustrien, opgive deres Selvstændighed i voksende Antal. Medens i de store Raastofvirksomheder og i Storlandbruget Profiten blev enorm, klagede den Industri, der fabrikerede færdige Varer, over, at dens Gevinst gik tilbage. Den forarbejdende Industri og med den den store Mængde af Forbrugere, mærkede Højkonjunkturen nærmest gennem Fordyrelsen af alle Raa- og Hjælpestoffer og af Levnedsmidlerne. Disse Forhold gør sig nu først rigtig gældende. Og medens Storindustrierne gennem deres Kartellering imødegaar Konjunkturerne, lider allerede store Befolkningskredse nu i vid Maalestok under Depressionen — takket være de nævnte Aarsager. (Det maa erindres, at Tysklands af Agrartoldene hidførte abnorme Levnedsmiddelpriser her spiller en stor Rolle. — Red.)

Købekraften i de store Masser er allerede nu meget svag, den var det allerede gennem et Par Aar, men er det navnlig nu, hvor Dyrtid og formindsket Arbejdsfortjeneste falder sammen. Først klagede Konfekture- og Marcipanfabrikerne allerede ved Julen 1912 over slet Afsætning, nu ogsaa Tekstilindustrien over daarlig Afsætning i Konfektionsforretningerne for Fremstilling af billige Arbejderklædninger og endelig Detailhandlerne over utilfredsstillende Købekraft hos Forbrugerne. Dertil kommer en skæbnesvanger Overfyldning af Arbejdsmarkedet. I stort Omfang har Landbrug og Industri i de sidste Aar indkaldt udenlandske Arbejdere. Disses Antal turde nu beløbe sig til 1¼ Million, og selvom Rusland og Østrig, der er Hovedleverandører af denne toldfri Indforsel, for Tiden synes at ville gøre Skridt til at besværliggøre denne Indvandring, hvad enten det er paa Grund af eget Brug derfor eller som Tryk ved de forestaaende Handelstraktatforhandlinger, saa er de 1¼ Million i hvert Fald kommen ind, og de tyske Arbejdere mærker det. Resultatet er, at Arbejdsløshedsspørgsmaalet allerede nu ved Begyndelsen af Konjunkturnedgangen er fortvivlende alvorligt. Tilbudet paa Markedet for mandlig Arbejdskraft er, som følgende Tabel viser, vokset uhyre.

Tilbud paa hvert 100 ledige Pladser:

	Jan.	Febr.	Marts	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.
1912	193	178	146	150	153	146	140	146	141	148	173	175
1913	191	190	168	160	166	168	174	173	160	178	219	—

I hvilket Omfang, Arbejdsløsheden har bredt sig, viser følgende Statistik fra Reichs-Arbeitsblatt.

Arbejdsløshedsprocenten:

	Jan.	Febr.	Marts	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.
1912	2,9	2,6	1,6	1,7	1,9	1,7	1,8	1,7	1,5	1,7	1,8	2,8
1913	3,2	2,9	2.3	2,3	2,5	2,7	2,9	2,8	2,7	2,7	3,0	—

Tallene viser Procenterne af arbejdsløse ved de Fagforeninger, som indgiver Materiale til Det statistiske Amt. De giver ikke et virkeligt Billede af Arbejdsløsheden, thi store Fagforeninger indbefattes ikke deri, og fremfor alt mangler alle de uorganiserede og de ufaglærtes store Hær, hos hvilke Arbejdsløsheden som bekendt er allerstørst. Kun i Sammenligningen ligger disse Tals Værdi, og her viser det sig da, at Arbejdsløsheden allerede i 1912 var betydelig større end i 1907 og naaede i 1913 i sidste Halvaar allerede ligesaa højt som i 1908, den forrige Depressions dybeste Lavmaal, og det skønt Industrien planmæssigt har bestræbt sig efter saavidt muligt at lade Reduktionen i sit Arbejde mødes af en Reduktion ikke i Arbejdertallet, men i Arbejdstiden. (Sluttes).

Dansk Industri-Eksport i 1910—12.

Statistisk Departement har nylig udgivet sit Tabelværk for Vareomsætningen i Aaret 1912. Af dette skal vi gengive en specificeret Oversigt over Værdien af Industrieksporten i 1910—12:

	1910 1000 Kr.	1911 1000 Kr.	1912 1000 Kr.
Hermetiske Kødvarer	305	287	376
Kondenseret Mælk	303	932	1490
Pølser	268	340	261
Gær	286	443	472
Oliekager	1440	1755	1926
Cigarer og Cigaretter	626	672	725
Andre Tobaksfabrikata	466	465	443
Spirituosa	395	523	675
Øl	—	—	896
Læder og beredte Skind	476	446	382
Skindvarer, Pelsværk etc.	448	533	661
Benfedt, Uldfedt etc.	290	344	513
Vegetabilske Olier	1846	2220	5115
Kautsjuk, regenereret	66	169	300
Gummiaffald	627	205	231
Tjære	524	381	260
Smørdritler etc.	232	271	504
Papir etc.	274	342	459
Mejeripræparater	1222	1338	1374
Glycerin	5	190	261
Kasein	326	989	324
Svovlsur Ammoniak	476	504	629
Kalksten og Kridt	386	447	420
Cement	2165	3537	4089
Kaolin	337	352	365
Kryolit, renset	—	2830	2838
Porcelæn, Lervarer etc.	1331	1392	1752
Glas og Glasvarer	321	199	211
Gammelt Jern o. l.	1270	1154	1521
Andet Metalaffald	961	1049	1740
Transportspande	618	715	869
Maskindele	755	804	830
Kakkelovne o. l. Støbegods	130	161	214
Metalvarer	590	591	937
Skibe, nybyggede	633	2562	3562
Kraftmaskiner (især Baadmotorer)	1155	1425	1744
Mejericentrifuger, Kærner o. l.	1230	913	924
Værktøjsmaskiner	400	493	489
Maskiner til Køleanlæg	678	484	754
Elevatorer, Kraner	103	160	782
Maskiner til Cementfabriker, Teglværker etc.	1879	2367	2431
Støvsugere o. l.	58	1	276
Andre Maskiner	916	1508	1486
Bøger, Noder etc.	1113	1585	1810
Galvaniske Elementer	688	827	967

Men hertil maa medregnes forskellige Varer, som Stat. Deprtmt. henregner til Landbrugsomsætningen, skønt f. Eks. Sukker (som er Hovedartiklen) i sjelden Grad er et udpræget industrielt Produkt.

Af saadanne Varer udføres:

	1910 1000 Kr.	1911 1000 Kr.	1912 1000 Kr.
Roesukker	518	1117	8980
Klid o. l.	458	345	358
Mel	839	965	959
Malt	169	221	436

Alt ialt stiger herved den egentlige industrielle Udførsel i 1912 til en Værdi af ca. 67 Mill. Kr., mens den i 1911 udgjorde ca. 50 Mill. Kr. og i 1910 kun 38 Mill. Kr.

Den tyske Maskinindustris Rentabilitet.

Der foretages hvert Aar en Beregning over det Udbytte, som den Del af den tyske Maskinindustri, der drives under Aktieselskabsformen, er i Stand til at yde sin Aktiekapital. For Aaret 1912 er denne Beregning for nylig blevet offentliggjort, og Beregningen omfatter alle saadanne Selskaber, hvis Hovedformaal er Fremstilling af Maskiner, heri indbefattet Skibsbyggerier og Kedelsmederier, medens alle Virksomheder for Jernbanemateriel, Jernbanevogne og lign. er holdt udenfor. Endvidere er holdt udenfor alle de Virksomheder, der væsentlig driver Handel med Maskiner, og alle, som kun driver Maskinfabrikation som Biproduktion, samt endelig alle saadanne Maskin-Aktieselskaber, der er under Likvidation eller Konkurs. Herefter kommer Beregningen til at omfatte ialt 260

Maskin-Aktieselskaber med en samlet nominel Aktiekapital paa 679 Mill. Mark, af de som Maskinfabriker indregistrerede 312 Selskaber. Disse 260 Selskaber er oprindelig stiftede med en samlet Aktiekapital paa 371 Mill. Mark, og Stigningen fra dette Tal til 679 Mill. Mark repræsenterer altsaa de Kapitaludvidelser, der i de mellemliggende Aar har fundet Sted.

Af de 260 Selskaber, Undersøgelsen omfatter, er 131 med en samlet nominel Aktiekapital paa 470 Mill. Kr. Genstand for offentlig Notering paa Børserne. Dette medfører et nyt Begreb at operere med, nemlig Selskabernes Kurskapital. De fleste Selskabers Aktier staar nemlig over pari og den samlede Kurskapital udgjorde for disse Selskaber ialt 973 Mill. Kr. eller over 100 pCt. højere end den nominelle Aktiekapital. Det har i de senere Aar her i Danmark ofte været fremhævet baade offentligt og Mand og Mand imellem, at den Kursstigning, der har kunnet iagttages paa industrielle Papirer paa Kjøbenhavns Børs, har været alt for stærk og ikke begrundet i de paagældende Selskabers Forhold, idet disse — en forstandig Dividendepolitik forudsat — næppe vilde være i Stand til at yde de højt opskruede Kurser en passende Forrentning; man har talt om en for den sunde Udvikling af vore industrielle Aktieselskaber skadelig Spekulation, og det er fremhævet, at Aarsagen hertil har været at søge i den »Livets Dyrhed«, der har gjort det vanskeligt for Kapitalen at nøjes med de almindelige Kreditforeningsrenter, hvorfor den i langt større Udstrækning end tidligere har søgt Anbringelser, hvor Chancen for et højere Udbytte — men ogsaa en større Risiko — har været til Stede; men det er ogsaa fremhævet, at dette ikke er noget særegent for danske Forhold, men at finde overalt. Udviklingen i det her omhandlede Udsnit af den tyske Børsomsætning bekræfter dette, idet Kurserne har været stærkere stigende end Udbyttet (jfr. nedenfor), saaledes at Kurskapitalens Forrentning stedse er bleven lavere. I Aaret 1910 var denne nemlig 5,6 pCt., sank i 1911 til 5,3 pCt. og i 1912 endog til 4,4 pCt., en Forrentning, der i og for sig er for ringe for en Pengeanbringelse som den her omhandlede.

I de her omhandlede 260 Selskaber har den 679 Mill. Mark store nominelle Aktiekapital iøvrigt givet følgende Udbytte:

62	Mill.	Mark	intet Udbytte
93	—	—	indtil 5 pCt. i Udbytte
342	—	—	fra 5 til 11 pCt. i Udbytte
101	—	—	- 11 - 16 - —
52	—	—	- 16 - 21 - —
6	—	—	- 21 - 25 - —
23	—	—	- 25 pCt. og derover.

Det fremgaar ikke af de her meddelte Tal, hvor stor den samlede Dividendesum bliver; men det er oplyst, at Gennemsnitsdividenden har været 9,3 pCt. af den nominelle Aktiekapital i de Selskaber, der overhovedet har været i Stand til at uddele Udbytte, og da disses Aktiekapital har beløbet sig til 617 Mill. Mark, bliver Dividendesummens Størrelse altsaa ca. 56 Mill. Mark. For 1911 var der gennemsnitlig udbetalt en Dividende paa ca. 8,2 pCt. Til Sammenligning med Forholdene i Danmark kan oplyses, at der for Aaret 1911—12 foreligger Oplysninger om Udbyttet fra ialt 226 industrielle Aktieselskaber (altsaa ikke alene Maskinfabriker) med en samlet indbetalt Aktiekapital paa ca. 152 Mill. Kr., og at Udbyttet af denne Aktiekapital gennemsnitlig var 8,5 pCt.

Kulmarkedet i Aaret 1914.

Efter »Business Prospects Year Book« skal vi redegøre for Udsigterne for Kulmarkedet i Aaret 1914.

Undersøger man Forholdene i de senere Aar, finder man, at Aaret 1900 kan opvise de højeste Kulpriser siden den tysk-franske Krig. I Efteraaret 1900 viste sig de første Tegn paa Tilbagegang, og Priserne sank stadig under Aaret 1901. Den vigtigste Grund hertil var Tilbagegangen paa Jern- og Staalmarkedet, som forbruger over en Trediedel af Europas samlede Kulproduktion. England og Tyskland producerer tilsammen fire Femtedele af alt Kul og Jern i Europa. I Aaret 1900 var disse to Landes Produktion af Raajern 17,467,000 Tons og i 1901 15,796,000 Tons, og af Kul 334,471,000 Tons i 1900 og 327,586,000 Tons i 1901, altsaa i 1901 en Tilbagegang af hen-

holdsvis 1,671,000 og 6,885,000 Tons. Tilbagegangen i Kulforbruget fremkaldte et betydeligt Prisfald.

Fra Slutningen af Aaret 1901 steg Kulproduktionen langsomt; men paa Grund af de synkende Produktionsomkostninger sank Kulpriserne fremdeles og naaede i Aaret 1905 sine laveste Noteringer. Samtidig bedredes Jern- og Staalmarkedet lidt efter lidt, saaledes at Efterspørgselen i 1905 oversteg Jernværkernes Leveringsevne. Dette medførte som bekendt i Aaret 1907 en Højkonjunktur i Jern- og Staalhandelen, iøvrigt ogsaa i Kulhandelen, da jo Priserne paa Kul følger Priserne paa Jern og Staal. Ved Slutningen af Aaret 1907 blev det imidlertid klart, at Jernmarkedet igen vilde dale, og ved Midten af Aar 1908 var Nedgangen betydelig og fulgtes af raskt synkende Efterspørgsel efter Stenkul. I 1907 udgjorde Produktionen af Raajern i England og Tyskland 22,970,000 Tons og i 1908 21,104,000 Tons, mens Kulproduktionen i de samme Aar udgjorde henholdsvis 407,749,000 og 406,739,000 Tons. For Raajern var saaledes Nedgangen i 1908 1,866,000 Tons og for Kul 1,010,000 Tons. Denne Nedgang frembragte atter stærkt synkende Kulpriser.

Forholdene i Aarene 1901—1905 gentog sig saaledes i Aarene 1908—1911, kun med den Forskel, at Nedgangen i den første Periode varede i fem Aar, i den sidste kun i fire. Fra Efteraaret 1911 begynder atter en opadgaaende Bevægelse, og Aaret 1912 oprandt med de bedste Udsigter. Da udbrød imidlertid i Foraaret 1912 de store Kulstrejker, særlig den seks Uger lange Strejke i England. Disse Begivenheder hemmede i nogen Tid den økonomiske Fremgang, men paaskyndede derefter den opadgaaende Bevægelse, og i Efteraaret 1912 herskede der overalt Højkonjunkturer paa Industriens Omraader. De samme Forhold raadede gennem 1913, omend dette Aar allerede viste adskillige Tegn paa, at Højdepunktet er passeret og Nedgangen begyndt[1]). Dette er netop, hvad man skulde vente efter de Erfaringer, som kan uddrages af de ovenfor nævnte Perioder. I begge disse Tilfælde har Højkonjunkturen varet i omkring 2 Aar, hvorefter Nedgangen er kommet. Aaret 1914 kommer derfor efter al Sandsynlighed til at blive det første Aar i en Periode med nedadgaaende Prisbevægelse.

I sidste Aar er den samlede Produktion af Stenkul i Europa steget til 550 Millioner Tons, fordelt mellem Forbrugerne paa følgende Maade:

Forbrugere	pCt.	Tons pr. Aar
Kulgruberne selv........	7	38,500,000
Jern-, Staal- og Metalv. .	35	192,500,000
Jernbaner...............	10	55,000,000
Dampskibe	10	55,000,000
Gas-ogElektricitetsværker	8	44,000,000
Den almindelige Industri	15	82,500,000
Husholdningerne........	15	82,500,000
Tilsammen...	100	550,000,000

I England har Jernværkerne endnu fuld Beskæftigelse i flere Maaneder fremover, skønt de indløbende Ordrer aftager i Antal. I Tyskland og Belgien er Tilbageslaget derimod allerede kommet. Skibsbygningen har aldrig været livligere end i sidste Aar; saaledes vil Aarets nybyggede Tonnage i England udgøre 1,900,000 Tons, og i England bygges omtrent 60 pCt. af hele Verdens Tonnage. Skibsbyggerierne begynder imidlertid allerede at klage over Mangelen paa indløbende Ordrer og Udsigterne for 1914 tyder paa Nedgang ogsaa i Skibsbygningen. Man kan heraf drage den Slutning for det kommende Aar, at Produktionen af Raajern vil synke, og at som Følge deraf Forbruget af Stenkul i denne for Kulhandelen vigtigste Industrigren vil gaa ned. — For Skibsfartens Vedkommende findes ingen Grund til at antage nogen Nedgang, snarere det modsatte, hvorfor Efterspørgselen efter Kul til Dampskibe sandsynligvis vil blive noget større i 1914 end i foregaaende Aar. Hvad Jernbanerne angaar, kan man vente en, omend ringe, Trafikstigning i 1914, hvorfor Forbruget af Kul til Jernbanernes Behov vil undergaa en tilsvarende Stigning sammenlignet med Forbruget i 1913. Efterspørgselen efter Kul til Husholdningsbrug og til Belysning vokser regelmæssig fra Aar til Aar og vil følgelig blive større i 1914 end i 1913.

Da Nedgangen i Efterspørgselen efter Kul for Jern- og Metalindustrien sikkert vil blive større end Stigningen paa de øvrige Omraader, hvor Kul anvendes, vil Følgen blive, at Forbruget af Kul ikke vil vise nogen Stigning, men tvertimod vil blive noget mindre i 1914 end forrige Aar.

Under den store engelske Kulstrejke i 1912 blev alle Kullagre paa det nærmeste udtømt, og efter den Tid har de høje Priser paa Kul bevirket, at Lagrene endnu ikke er blevet fornyet. I Løbet af næste Aar vil dette imidlertid sandsynligvis ske, og hertil vil i høj

[1]) Ang. Tilbageslaget i det økonomiske Liv se Artiklen »Den økon. Situation i Tyskland«, Pag. 15 i dette Hefte.

Grad den Omstændighed bidrage, at de nugældende Lønningsaftaler ved de engelske Kulgruber udløber i Marts 1915. Dersom der da ikke kan træffes nogen ny Overenskomst ved fredelig Forhandling, maa man være forberedt paa Arbejdsstandsninger og Knaphed paa Kul, og det gælder da for Grubeejerne at ligge inde med fyldte Lagre.

I England har Grubeloven, Loven om Mindsteløn og Loven om Arbejderforsikring mod Sygdom og Ulykker hævet Produktionsomkostningerne for Stenkul betydeligt. Lønningerne er nu drevet højt op, og der er ingen Sandsynlighed for, at de i en overskuelig Fremtid vil falde. I Tyskland har de forskellige Kulsyndikater reguleret Priserne, og skønt de fra Tid til anden har nedsat Priserne paa det udenlandske Marked, mens de holder dem høje i Indlandet, maa dog Prissænkningen holde sig indenfor visse af Produktionsomkostningerne bestemte Grænser.

Sammenfattes derfor Udsigterne for Kulproduktionen i 1914, vil det vise sig, at der er vægtige Grunde for at antage en Tilbagegang i Branchen særlig i Jern- og Staalindustrien, og at Følgen heraf vil blive formindsket Forbrug af Kul. Denne nedadgaaende Bevægelse vil i Aarets Løb blive stadig mere følelig. Tilbagegangen i det virkelige Forbrug vil imidlertid paa det nærmeste opvejes af større Indkøb for at øge Kulreserverne, særlig i Aarets sidste Del. Produktionen af Stenkul vil antagelig ikke blive væsentlig større i 1914, end den har været i 1913. Kulpriserne vil derfor antagelig holde sig høje i de første Maaneder af Aaret 1914, men vil synke noget i Sommermaanederne. Tilbagegangen i Priserne synes imidlertid ikke at skulle blive meget stærk, og som Følge heraf vil Kulpriserne vistnok holde sig høje, skønt de gennemsnitlige Priser i Aaret 1914 nok vil blive noget lavere end i sidste Aar.

Industriel Organisation.

I en Artikel om dette Emne i det finske Blad »Mercator« skriver Ingeniør *B. Gripenberg* bl. a.:

Mens Jordbrugets Udvikling synes at gaa i den Retning, at Antallet af Smaabrug vokser paa de store Jordbrugs Bekostning, er Forholdet i Industrien som bekendt det modsatte. Den moderne Industri, som oprindelig er udgaaet fra Haandværket, søger at koncentrere sig mere og mere for at gaa over til virkelig Storindustri. Men ikke nok hermed. De enkelte Producenter indenfor samme eller forskellige Industrigrene slutter sig yderligere sammen i fælles Organisationer, som er mere eller mindre faste, alt efter Karakteren af deres Virksomhed. Disse Sammenslutninger har, som de hidtil har udviklet sig hos os, kun to forskellige Formaal. Enten har Sammenslutningen haft til Formaal at danne en Modvægt mod Arbejdernes Fagorganisationer og disses stadig større Krav om højere Løn og kortere Arbejdstid. Eller den har været rent kommerciel gennem Sammenslutning af Fabriker med det Formaal at koncentrere Driften og herved opnaa økonomiske og tekniske Fordele.

I den senere Tid er der dog ogsaa dannet Sammenslutninger med andre, mere udprægede tekniske Formaal. I Finland har man for Eksempel i Jernindustrien oprettet det saakaldte »Metallkontoret«, paa hvis Program man som en af de vigtigste Opgaver vil finde Arbejdet for at hidføre større Specialisering og bedre Arbejdsdeling mellem de forskellige Fabriker, hvorved Produktionsomkostningerne kan reduceres, ikke ved Formindskelse af Arbejdslønningerne, men ved effektive Arbejdsmetoder. Af lignende Art, men med adskillig videre Virkefelt, er den finske »Ångpanneförening«, der arbejder som raadgivende Kontor i alle Spørgsmaal vedrørende Dampkedelanlæg og disses økonomiske Udnyttelse.

Der kan ikke være Tvivl om, at de industrielle Sammenslutninger gennem en udvidet Virksomhed med lignende Formaal som de to nævnte Institutioner i høj Grad vil kunne bidrage til Fremme af Landets Industri og dets Konkurrencedygtighed overfor Udlandet. Vanskeligheden ligger imidlertid i fra Begyndelsen af i hvert enkelt Tilfælde at have et klart Maal i Sigte og dernæst at finde den bedste Organisationsform og i det hele de heldigste Midler til at naa dette Maal.

I denne Henseende har i den sidste Tid en Række nye Principper for det industrielle Arbejde og dets Ledelse vundet Indpas i den amerikanske Industri.

De nye Principper for den »videnskabelige

Arbejdsledelse« — »scientific management« — gaar ud paa gennem en videnskabelig, i de mindste Enkeltheder indgaaende Analyse af de Forhold, hvorunder et Arbejde — Haand- eller Maskinarbejde — udføres, at konstatere, hvilke Omstændigheder der virker forstyrrende paa Arbejdets Effektivitet. Siden kan man da søge at fjerne disse forstyrrende Omstændigheder, saa at Produktionen derved kan øges eller Omkostningerne formindskes. De Resultater, man paa denne Maade har opnaaet i Amerika, er, efter de foreliggende Opgaver at dømme, ganske forbavsende. Og naar saadanne Resultater kan opnaas i det typiske Industriland Amerika, er det let at slutte, at langt mere kan udrettes i den Retning paa vor Kant af Kloden, hvor Arbejdsledelse og Organisation endnu staar paa et forholdsvis primitivt Trin.

Netop paa dette Omraade har de industrielle Sammenslutninger et stort Felt ved positivt Arbejde for Industriens Fremgang. De kan i Fællesskab organisere en saadan »videnskabelig Arbejdsledelse«, som dog lader de enkelte Bedrifter beholde fuld Frihed til efter eget Ønske og Skøn at ordne Detaljerne i Arbejdet. Og de kan i Fællesskab indhente sagkyndig Hjælp og Raad paa forskellige specielle Omraader, hvor de enkelte Bedrifter ikke kan overkomme at engagere egne Eksperter.

Nedenfor skal nævnes nogle Eksempler paa Omraader, hvor en saadan konsultativ Virksomhed kan siges at være paa sin Plads.

Det er en bekendt Sag, at der findes faa Omraader, hvor der begaas saa mange Fejlgreb som ved Anlæg og Vedligeholdelse af Transmissionsanlæg. De i Forhold til hele Driften relativt smaa Omkostninger, som er forenet med disses Vedligeholdelse, frister let til at overse disse Poster, skønt de absolut set kan løbe op i betydelige Summer. Naar dertil kommer, at daarlige Transmissionsanlæg ofte alene for sig forbruger en betydelig Brokdel af hele den til Arbejdsmaskinerne nødvendige Energi, saa indses det let, at dette Spørgsmaal har sin store økonomiske Betydning for Industrien. Nu vil en Besparelse af 10—20 pCt. i Driftsomkostningerne for Transmissioner i blot nogle enkelte større Fabriker let tilsammen kunne dække Udgifterne til en raadgivende Ekspert paa dette Omraade. At en saa stor Besparelse ikke er usandsynlig, bevises af flere Eksempler fra den amerikanske Industri, hvor disse aarlige Omkostninger ved en virksom Analyse og Fjernelse af de skadelige Faktorer er reduceret, ikke med 20, men med 85 pCt.

Et lignende Forhold har man ved Brugen af Smørelse og Olier. Her kan man med Rette sige, at det bedste altid bliver det billigste. Men hvad der er bedst, maa konstateres i hvert enkelt Tilfælde gennem et nøjagtigt Studium, kemiske Analyser o. s. v., og hertil kræves en fuldstændig upartisk Ekspert.

Et andet og herfra noget forskelligt Omraade, hvor der er Brug for en raadgivende Virksomhed, som er sat i Gang af Bedrifternes egen Sammenslutning, er den industrielle Kontororganisation, særlig med Hensyn til en hensigtsmæssig Bogføring og en fuldt paalidelig Kalkulering. Man kan vanskelig overvurdere Betydningen af en paalidelig Beregning af Produktionsomkostningerne for hvert Produkt for sig.

I Sverige har Interesserede for nogen Tid siden oprettet et Foretagende, »Industribyrån«, med det Formaal at drive raadgivende Virksomhed i alle Spørgsmaal, som angaar industriel Kontororganisation, Bogføring, Kalkulering etc. Denne Indretning, som af praktiske Grunde fik Form af et Aktieselskab, kunde opvise saa smukke Resultater af sit første Arbejdsaar, at Bureauets Virkefelt nu er betydelig udvidet.

Den hygiejniske Udstilling i Industriforeningen.

Den hygiejniske Udstilling, der for Tiden afholdes i Industriforeningens Udstillingshal, er saa interessant og fornøjelig, at den sikkert vil blive en Sukces. Hvad den moderne Teknik er naaet til i Retning af sanitære Anlæg m. m. er yderst imponerende. Baade de private Hjem og de store offentlige Institutioner, Hospitaler, Skoler o. s. v. nyder godt heraf, og hvor fristende Anskaffelsen af slige moderne Raffinements gøres, føler man bedst ved et Besøg paa Udstillingen. Det er imidlertid ikke blot sanitære og hygiejniske Interesser, denne frembyder, men ogsaa rent industrielle, idet den afgiver et glædeligt Vidnesbyrd om, at dansk Industri og Teknik i stedse større Omfang kan paatage sig Fremstillingen af saadanne Genstande, som tidligere udelukkende maatte indføres fra Udlandet, respektive slet ikke kendtes paa Markedet. I saa Henseende kan anføres, at Fremstillingen af Mikroskoper er optaget af Firmaet *P. Brock & Co.*, glastekniske Fabrikata af *W. Pfeiffer*, Støvsugerfabrikation af *Fisker & Nielsen*, hvis »Nilfisk« nu forhandles over hele Jorden, og hvis Fabrik beskæftigende 100 Mand er den største Støvsugerfabrik i Evropa. Endvidere bestræber de fleste af vore store Sanitetsfirmaer som *Hassel & Tendt*, *Brødr. Dahl*, *H. A. Suhrke*, *Weilbach & Cohen*, *Brødr. Thøfner* m. fl. sig paa i videst muligt Omfang at udføre de mere almindelige Dele ved deres Installationer selv, og dette gøres baade med teknisk Dygtighed og en umiskendelig Smag.

Af officielle Udstillere kan nævnes: Hærens Lægekorps, Redningskorpset, Foreningen for Børnepleje, Dansk Forening for Ligbrænding, Kjøbenhavns og Frederiksberg Kommuner, Universitetet, Statens Serum-Institut, Nationalforeningen, Brandvæsenet o. s. v.

Der har paa Udstillingen været og vil vedvarende blive afholdt Foredrag, bl. a. af Generallæge *Bierring* og Direktør *Falck*, med Demonstrationer, ligesom enkelte af Udstillerne har forevist deres Fabrikata ledsaget af oplysende Foredrag.

Udstillingen holdes aaben hver Dag 12—3 og 7—10 Aften indtil ca. 10. Februar.

Mindre Meddelelser.

Den tyske Cementindustri.

Som allerede fremhævet i November Heftet af dette Tidsskrift var der paa det daværende Tidspunkt Haab om at redde den tyske Cementindustri fra det Kaos, der vilde indtræde i Tilfælde af, at det rhin-westfalske Cementsyndikat ikke fornyedes ved Udgangen af Aaret 1913. Dette lykkedes ogsaa i den ellevte Time, idet der umiddelbart før Aarets Udgang naaedes Enighed om en ny Overenskomst varende til 1926. Det nye Syndikat omfatter samtlige Værker paa 2 nær, der dog begge er af mindre Betydning paa Markedet. Uden for det gamle Syndikat stod en Del Fabriker, medens det nu er lykkedes at opnaa Tilslutning fra saa godt som alle Virksomheder. Man var, da dette Resultat var opnaaet, paa det rene med, at Syndikatet vilde blive sluttet paany, selv om det ikke skulde lykkes at faa samtlige Fabriker med. Og dog var de døgnlange Forhandlinger paa Nippet til at ende resultatløst, idet en enkelt Virksomhed, efter at Forkontrakten allerede var undertegnet, pludselig stillede Krav om en Forhøjelse af sin Kvota med 20,000 Td. aarlig. Dette skal være gaaet for sig paa den Maade, at Direktøren for det paagældende Værk allerede havde forladt Forsamlingen paa et tidligere Tidspunkt, efter forinden at have givet Lederen Fuldmagt til at fremsætte det nævnte Krav. Fra alle Sider betragtedes det som en Overrumpling og vakte stærk Forbitrelse, men, for dog at faa et Resultat af de anstrengende Forhandlinger, gik man ind paa Forslagene. Det nye Syndikat er stiftet som et selvstændigt Aktieselskab, og dets Varighed er som nævnt 12 Aar.

Sveriges Malmeksport over Narvik.

Den svenske Malmeksport fra Kirunavara og Gellivara over den norske Havn Narvik, androg i 1913 ca. 3,2 Mill. Tons. Den voldsomme Stigning i Malmeksporten har foranlediget, at det svenske Grubeselskab har maattet ansøge om Tilladelse til at udvide sine Udskib-

ningskajer i Narvik meget betydeligt, beregnet paa en fremtidig Udskibning af 5 Mill. Tons aarlig. Da Narvikbanens norske Afsnit byggedes, garanterede Grubeselskabet den norske Stat en Fragtning af 800,000 Tons aarlig, hvilket modsvarede en Forrentning af Banen med 3,8 pCt., foruden at Selskabet forpligtede sig til at afholde samtlige Driftsudgifter. Takket være den forøgede Transport er imidlertid Banen nu oppe paa en Forrentning af 10 pCt., hvad der er ganske enestaaende i et Land med saa urentable Jernbaner som Norge. Det er derfor klart, at den norske Stat kun med Velvilje vilde se paa en yderligere Forøgelse af den svenske Jernmalmeksport, og det er kommet saavel den som Svenskerne yderst ubelejligt, at Kommunestyret i Narvik, hvor Socialisterne har Flertallet, har udtalt sig imod den paatænkte Havneudvidelse, hovedsagelig af æstetiske Grunde. Man skulde jo ogsaa tro, at der maatte være Natur nok omkring Narvik endda.

Nu har imidlertid det svenske Selskab erklæret, at dersom det ikke faar den onskede Tilladelse, vil for Fremtiden største Delen af hele den norrlandske Malmeksport blive dirigeret over den svenske Havn Luleå ved den botniske Bugt. Selvfølgelig gor de svenske Baner sig store Anstrengelser for at faa Malmfragten ledet denne Vej. Naar Banen Kiruna—Luleå om nogen Tid bliver elektrisk, vil dens Transportevne i høj Grad blive forøget, og selve Havneforholdene m. m. ved Luleå menes uden større Vanskelighed at kunne udvides til en omfattende Udskibning. Dersom disse Planer gaar i Orden, og det er der ikke ringe Udsigt til, vil Malmforsendelsen over den norske Bane blive indskrænket til det Minimum, Selskabet har garanteret. At dette vil blive et stort Tab for Norge og maaske skæbnesvangert for Narvik, siger sig selv. Narvik-Socialisternes æstetiske Anfægtelser kan derfor blive dem dyre nok.

Tysk Fremstød mod den svenske elektriske Industri.

Det vil maaske være bekendt, at den svenske Maskinindustri i de senere Aar har haft afgjort Held med Fabrikation af elektriske Maskiner, paa hvilket Omraade den er naaet til en høj Udvikling og Konkurrencedygtighed og har oparbejdet sig en ikke ringe Eksport. Udviklingen af Vandkraftindustrierne i Sverige (og Norge) og det hermed forøgede Hjemmemarked for elektriske Artikler er selvfølgelig den nodvendige Basis for den svenske Elektricitetsindustris Eksistens. Denne Fremvækst synes imidlertid at have været en Torn i Øjet paa det mægtige tyske Elektricitetsfirma, »Allgemeine Elektrizitäts-Gesellschaft«, der efter først med haard Haand at have underkuet, respektive overfløjet sine tyske Konkurrenter, i lang Tid ogsaa har spillet en dominerende Rolle paa Udenlandsmarkedet, ikke mindst i de smaa og kapitalfattige Lande, idet A. E. G. har drevet Kombinationen af Anlægs- og Financieringsvirksomhed, der navnlig blomstrer i den elektriske Industri, til stor Fuldkommenhed. Da imidlertid Sveriges høje Toldsatser afgiver et heldigt Værn for dette Lands elektriske Fabriker, har A. E. G. nu besluttet at lægge en særlig Konkurrencefabrik i Malmo. Planlæggelsen af denne Fabrik har da ogsaa indenfor svenske Industrikredse vakt stor Opsigt, og Resultaterne af dens Virksomhed imødeses med bange Anelser, der sikkert er berettiget, saavidt man kender A. E. G.s Kampmaade. Den Opsigt, Sagen har gjort, er ikke bleven mindre ved, at Malmos Byraad paa Trods af den svenske Industris Protest og mod den offentlige Mening, der som bekendt i Sverige staar stærkt paa Industriens Side, har solgt en gunstig beliggende Grund til det tyske Selskab til en enestaaende lav Pris.

Aktie-Emissioner i England.

I Storbritannien er der i Aaret 1913 bleven udstedt Aktier til et Beløb af 196,537,000 £, hvilket er omtrent 14,000,000 £ mindre end i 1912, men derimod 5,000,000 £ mere end i 1911. Det sidste Femaar har Aktie-Emissionerne beløbet sig til 1,049,000 £ — i Gennemsnit 210,000,000 £ pr. Aar. — 1913 er saaledes betydeligt under Gennemsnitstallet.

Et Thorium-Verdenssyndikat.

Metallet »Thorium« hører til de sjeldne Metaller, der indtil for faa Aartier siden næppe kendtes udenfor Kemikernes Kreds. Det var den paa Grundlag af Auer v. Welsehbachs geniale Opfindelse af Gasglødelyset skabte Glødenetfabrikation, der pludselig gjorde det ukendte Metals Ilte til en velset Gæst overalt fra offentlig Belysning og til Millioner af Hjem.

Som bekendt bestaar et Auernet for ca. 99 pCt. af Thoriumforbindelse med kun en ringe Mængde Cerium. Det tør derfor paaregne Interesse langt udenfor Industrikredse, at Thorium synes at staa overfor en Prisstigning. Efter hvad »Pester Lloyd« erfarer har nemlig de tre største Thoriumproducenter: »Deutsche Thoriumkonvention« og »Deut-

sche Gasglühlicht-Aktiengesellschaft« samt det franske »Société France-Brasilienne« afsluttet en Overenskomst, der træder i Kraft i de første Dage af 1914, og som vil medføre en betydelig Forhøjelse af Thoriumpriserne. De nævnte Firmaer har nemlig Hovedparten af Aktierne i de Selskaber, der driver de mægtige Manazitsandlejer i Sydamerika, der er Hovedfindestedet for Thoriummalme.

Man maa derfor være forberedt paa, at den dannede Ring vil være i Stand til at gennemføre en allerede bebudet Forhøjelse af Thoriumpriserne med 30 pCt. nu og 40 pCt. senere. — I første Række vil denne Prisstigning som sagt ramme Glødenetfabrikerne, men ogsaa Mesothorium — et thoriumlignende Metal, der findes og vindes samtidig med almindeligt Thorium, og som i de senere Aar har fundet stadig stigende Anvendelse i Lægevidenskaben — vil lide under Ringdannelsen.

Det turde imidlertid være meget ufornuftigt under den nuværende haarde Konkurrencekamp mellem Gasglødelyset og det elektriske Lys at fordyre det førstnævnte. Den offentlige Sympati er jo udelt paa det elektriske Lys Side — om med Rette eller Urette skal lades usagt. Glødelysene taaler ikke Prisstigning uden samtidig at tabe Terræn.

Tobaks-Trusten i Sverige.

Dannelsen af Truster indenfor svensk Industri viser sig at være i stadig Tiltagende, et Forhold, der sikkert maa ses paa Baggrund af Konjunkturerne. Kapitalen koncentreres mere og mere; Tallet paa Ene-Indehavere af store Virksomheder formindskes efterhaanden, medens samtidig Tallet paa Aktieselskaber bliver større Aar for Aar, og selve Aktiekapitalen vokser. I visse Industrier hersker Truster, saaledes i Sukker- og Tændstikindustrien; i andre Brancher har visse Storbedrifter en monopolagtig Stilling. — En af de Industrigrene, der i den senere Tid er undergaaet Forandring i denne Retning, er Tobaksfabrikationen. Med Bistand fra »A/B Stockholms Handelsbank« er det lykkedes i Maj 1912 at forene ikke mindre end 35 Tobaksfabriker under én Ledelse, og senere har yderligere 14 Fabriker sluttet sig til Selskabet, hvis officielle Navn er »Aktiebolaget Förenada Svenska Tobaksfabriker«. Selv efter svenske Forhold er denne Sammenslutning meget anseelig, idet den samlede Kapital beløber sig til 21,700,000 Kr. Af de 49 Fabriker er nu kun 19 i Virksomhed, medens der samtidig er oprettet 12 Distriktskontorer, fra hvilke Salget af de færdige Produkter foregaar. Aaret 1912 har helt igennem været et Organisationsaar, hvor man har maattet beholde alle de overtagne Firmaers Personale og Rejsende og give dem alle fuld Gage; først fra Begyndelsen af 1913 har man kunnet begynde at indføre de Besparelser og den Koncentration af Driften, som var den oprindelige Plan ved Dannelsen af denne Trust. — Paa den fornylig afholdte Generalforsamling viste det sig, at det første Regnskabsaar slutter med et Driftsoverskud paa ca. 31,000 Kr., efter at forskellige Afskrivninger som f. Eks. til Organisationen, Interesse- og Afskrivningskonti etc. havde fundet Sted. Til Indehaverne af Præferenceaktierne udbetaltes 7 pCt. fra Indbetalingsdagen til Slutningen af 1912. Et Forslag fra Bestyrelsen om at yde Pension til Arbejder- og Kontorpersonale, der er bleven ledig som Følge af Sammenslutningen, vedtoges.

Skandinaviens største Skib.

Det forenede Dampskibsselskab har nu modtaget sin nye Amerikabaad, S/S *Frederik VIII*, der med sine 18,000 Tons Depl. er Skandinaviens største Skib. Skibet er bygget paa Vulcan-Værftet i Stettin, efter at Burmeister & Wain havde maattet sige Nej til Bygningen paa Grund af Overbeskæftigelse. Skibet afviger ikke blot i Størrelse fra Selskabets ældre Amerikabaade, men ogsaa i Form ved sine to Skorstene og sine tre Promenadedæk, der giver den høje Overbygning, der karakteriserer »Oceanflyveren«. Skibets Udstyr staar paa Højde med vore andre Amerikabaades, — hvis største Attraktion overfor alle Konkurrenter er den gode Behandling og fortræffelige Kost paa samtlige Kahytsklasser. Maskinerne udvikler 10,000 HK. Der findes 8 mægtige Kedler, hver med to Fyrdøre. Under Fart er 43 Fyrbødere beskæftigede med at indfyre de ca. 140 Tons Kul, Dampkedlerne daglig kræver. Ved vandtætte Skodder, Dobbeltbund o. l. er der sørget for den størst mulige Sikkerhed. Med denne nye Baad staar D. F. D. S. godt rustet mod den norske og kommende svenske Konkurrence paa Amerikafarten.

Redaktion og Ekspedition: Vestre Boulevard 18, Kjøbenhavn B. Telefon-Nr. 7263.
For Ikke-Medlemmer af Industriforeningen koster Abonnement paa Tidsskriftet 6 Kr. pr. Aarg.
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær)

TIDSSKRIFT FOR
INDUSTRI

UDGIVET AF INDUSTRIFORENINGEN I KJØBENHAVN

REDAKTION: R. BERG OG P. DRACHMANN

Nr. 2 FEBRUAR 1914

Landbrug og Industri.

Siden Industriforeningens Formand, Ingeniør *Alex. Foss,* den 23. Marts 1912 holdt sit opsigtsvækkende Foredrag »Danmark som Industriland«, har Drøftelsen af Forholdet mellem Landets to Hovederhverv, Landbrug og Industri, og vor hele økonomiske Udviklingsretning taget Fart. De nye, delvis banebrydende Tanker, Ingeniør Foss fremsatte, har i høj Grad øget den almindelige Interesse, i hvert Fald den almindelige Opmærksomhed for Industrien og dens Udviklingsmuligheder herhjemme.

Dogmet om »Danmark som Agerbrugsland« maa som Følge af Kendsgerningernes Udvikling træde stadig mere tilbage, og Spørgsmaalet staar nu nærmest paa, hvorlænge Landbruget endnu vil kunne tænkes at indtage sin førende Stilling som Landets betydeligste Næringsvej, inden det i saa Henseende overfløjes af Industri og Haandværk.

Det vil erindres, at Grundtanken i Ingeniør Foss' Foredrag netop bundede i, at Landbrugets Evne til at optage det voksende Fødselsoverskud bliver stadig mere svigtende eftersom Landets Indbyggerantal gaar frem, og at det derfor ikke blot er en Ønskelighed, men en Nødvendighed, at Industri og Haandværk sættes istand til at aflaste Landbruget. I modsat Tilfælde vil man komme til at staa overfor en skæbnesvanger Udvandringsforøgelse.

De saaledes fremsatte Tanker er fra Landbrugets Side med Autoritet taget op og behandlet af Landstingsmand, Forpagter *Chr. Sonne.* Paa et Møde i »Nationaløkonomisk Forening« den 4. December ifjor holdt Landstingsmanden sit første Foredrag om Sagen, der fremtraadte som et overordentlig interessant Indlæg i denne, ikke mindst interessant, fordi det — skønt formelt bygget som en Imødegaaelse af Ingeniør Foss' Beregninger — reelt betød en absolut Anerkendelse af Industriens store Muligheder og store Opgaver i vort økonomiske Samfund.

I Fortsættelse af dette Foredrag mødtes da Forpagter Sonne og Ingeniør Foss den 23. Januar i Industriforeningen til en indgaaende Drøftelse af det hele Spørgsmaal paa Basis af de nye statistiske Resultater, der var fremkommet siden de første af Ingeniør Foss fremsatte Beregninger.

Alene den Titel, Landstingsmanden havde valgt at give sit Foredrag, »Danmark som Landbrugs- og Industriland«, indeholder jo i sig selv en utvetydig Indrømmelse til Industrien, og som det vil ses af det efterfølgende Referat, var det da ogsaa i langt mindre Grad Prin-

cipet, end de talmæssige Enkeltheder, der skilte de to fremragende Talsmænd fra de to Hovederhvervsgrupper.

Landstingsmand, Forpagter
Chr. Sonne:

Der var engang en Digter, som efter Sigende lejlighedsvis skal have udtalt: Vi er noget som en Snes Stykker, der bærer dette Land. Her maa Digteren jo have haft Varetagelsen af de aandelige Værdier for Øje; thi hvad angaar den materielle Side af Sagen — Tilvejebringelse af Balancen i Nationens økonomiske Husførelse — er det jo Atlas-Skuldre af en ganske anden Art, som har maattet bære Landet.

Det har staaet og tør fremdeles staa for Nationens almindelige Bevidsthed, som om baade Tilrettelægningen af vort Lands Produktionsvilkaar fra Naturens Haand og den derved betingede Udviklingslinie har paaført Landbruget det hæderfulde Hverv at yde Hovedbidraget til vor Nations økonomiske Livsførelse. »Har Bonden Penge, har alle Penge«, hed det jo en Gang, og denne Opfattelse er formentlig, om end i noget modificeret Skikkelse, endnu almindelig raadende herhjemme og har sikkert sin Berettigelse ved det forhaandenværende Tilsnit af vort hjemlige Erhvervsliv.

Ingenlunde, at jeg dermed skulde have til Hensigt i agrarisk Standsfølelse at ville berøve Hjemlandets øvrige Erhverv nogen Del af den Betydning og Honnør, der retmæssig tilkommer dem, men kun, at jeg vil hævde og søge godtgjort, at Erhvervsfaktorerne vedblivende anviser Landbruget Førstepladsen i Erhvervslivets Rangforordning.

Enhver Bestræbelse efter at vinde frem til Opnaaelse af Førstepladsen har imidlertid Krav paa den Respekt, som energisk og dygtigt Arbejde altid aftvinger, og det maa indrømmes, at kunde Industri og Haandværk ved egen Kraft vinde frem til at indtage Erhvervslivets Højsæde, saa vilde der falde en saa meget større Honnør over Erhvervet, som Pladsen da, i Modsætning til, hvad der gælder for Landbruget, var vundet uden egentlig Støtte i de Vilkaar, der fra Naturens Haand var givet det at bygge paa.

Ingen kan nægte, at Industriforeningens Formand har stillet et højt Maal for den Industri, der har kaaret ham til sin første Tillidsmand, naar han udpeger den som Fremtidens Hovederhverv herhjemme. Man træffer vist det centrale i hans Indlæg ved at sige, at han ud fra sin stærke Tro paa Industriens Fremtid har villet pege fremad mod en Bjergtop og udtale et: der ligger Maalet, der skal vi op!

Og Bjergbestigningen er jo allerede for Industriens Vedkommende godt begyndt. Ikke just, at man i sin maalsikre Stræben efter Bjergtoppen skulde være naaet oven over Skyerne, hvor Himlen altid er blaa. I flere Henseender kan det vel nok siges, at man endnu befinder sig i Skyregionen. Men man er naaet højt nok til, at det kan skønnes betimeligt at foretage en Højdeobservation, og en saadan er det jo, Hr. Foss har forsøgt foretaget, og med rigtigt Blik for, at en tilsvarende Bjergbestigning foregaar ogsaa indenfor de andre Erhvervsgrene, saaledes at det ikke blot gælder om at faa udredet den absolute Højde, hvortil man selv er naaet, men ogsaa at sammenholde denne med den naaede Højde af de Erhverv, hvis March fremad eller opad man er særlig interesseret i at faa kontrolleret og om muligt overfløjet. Imidlertid har ogsaa jeg foretaget en tilsvarende Højdeobservation og er derved kommet til et noget andet Resultat. En Sammenstilling af de to Observationer vil derfor blive det naturlige første Led i min Udredning.

Som Maal for Industriens og Landbrugets økonomiske samfundsmæssige Betydning fæster Hr. Foss sig ved to Hovedfaktorer: det *Antal Mennesker*, Erhvervet ernærer, og det *Produktionsudbytte*, det yder til Fordeling blandt disse.

Hvad først angaar det Folketal, der er knyttet til de respektive Hovederhverv, søger Hr. Foss at stille den nærmere Fremtids Horoskop ved at forlænge den Kurve, som den nyere Tids Folketællinger trækker op. Da Hr. Foss i Marts 1912 holdt sit her omhandlede Foredrag, forelaa det samlede Folketal af Folketællingen 1911, men ikke Opgørelse over Befolkningens Fordeling efter Erhverv. Ved Beregningen over den fremtidige Forskydning i Folketallet, knyttet henholdsvis til Industri og Landbrug, byggede derfor Hr. Foss paa Resultaterne fra de nærmest forudgaaende Folketællinger, som netop havde vist usædvanlig stærk Forøgelse af Industribefolkningen, men væsentlig Stilstand for Landbrugets Folketal. Under disse Omstændigheder kom Hr. Foss ved Udgangspunktet for Optrækningen af Fremtidens Befolkningskurve til

Af Pladshensyn gengives Hr. Sonnes Foredrag her i noget sammentrængt Form. Forkortelsen, der har ladet Foredragets Realitet urørt, er foretaget af Redaktionen.

at regne 73.000 Mennesker for meget til Industri og Haandværk og 54,000 Mennesker for lidt til Landbruget, saaledes at Sammenligningen mellem de to Erhvervs Folketal fra Aaret 1912 startes med en samlet Fejl af 127,000 Mennesker i Industriens Favør eller om man vil i Landbrugets Disfavør. Hr. Foss kommer herefter ved sin Beregning til det Resultat, at i 1925 skulde Industriens og Landbrugets respektive Folketal staa lige med ca. 1,050,000 Mennesker, medens Forholdet i 1950 skulde være det, at Industri og Haandværk skulde ernære 582,000 Mennesker mere end Landbruget.

Den Beregning, jeg derefter ved fagkyndig Bistand har ladet foretage, giver imidlertid et væsentlig andet Billede af de to Erhvervs Folketal. Den paagældende Beregning gaar ud fra den nu fastslaaede Kendsgerning, at i 1912 ernærede Landbruget 289,000 og ikke, som af Hr. Foss forudsat, 162,000 Mennesker mere end Industri og Haandværk. Den giver endvidere til Resultat, at i 1925 vil ikke, som Hr. Foss har regnet, de to Erhvervs Folketal staa lige, men Landbrugets vil da være 224,000 større end Industriens. Og i 1950 vil Industrien ikke ernære 582,000 Mennesker mere end Landbruget, men dette vil endnu til den Tid have det største Folketal, nemlig 87,000 mere end Industrien. Der vil endvidere efter min Beregning ikke, som af Hr. Foss beregnet, i Aarene 1912—50 melde sig 800,000 Mennesker til Forsørgelse under Industri og Haandværk, men kun godt 400,000 eller rigelig Halvdelen af det anslaaede Tal, og Industrien vil ikke i sig optage nogen større Del af Befolkningstilvæksten, men tværtimod afgive en lille Del af sin egen Befolkningstilvækst til Forsørgelse i andre Erhverv, idet Industriens Procent af det samlede Folketal, som i 1901 var 29,5, men i 1912 var gaaet ned til 28,7, er regnet i 1950 at ville vise en yderligere Nedgang af 0,6 pCt., nemlig til 28,1 pCt.

Nu kan det jo ganske vist hævdes, at man med disse Beregninger i høj Grad bevæger sig paa Gisningernes Omraade. Dette er jo for saa vidt rigtigt, som en saadan Beregning maa være bygget paa den Forudsætning, at de Faktorer, som paavirker Forskydningen i Erhvervenes Folketal i den Fremtid, man beskæftiger sig med, vil virke paa samme Maade, som i den senest forløbne Periode. Nogen Sikkerhed for, at dette vil ske, haves selvfølgelig ikke. Snarere kan det siges, at derom vides intet. Der kan jo nemlig tænkes mangfoldige Ændringer, baade i Produktionsformer og Produktionsvilkaarene. Naar det saa af Hr. Foss paa vort Møde i Nationaløkonomisk Forening blev hævdet, at hans Tal — bortset fra Folketallet i 1912, hvis Urigtighed er konstateret, og efter at hans Tilvækstkurver er omregnede i Henhold hertil — kan være lige saa rigtige som de af mig fremlagte — skal jeg dertil kun sige, at den Beregning, som min fagkyndige Medhjælper har foretaget, turde være udført paa saa rationel Vis, som overhovedet gørligt. Og det er givet, at kun Aarene, der gaar og trækker den virkelige Udviklingslinie op, kan give Svar paa Spørgsmaalet om, hvilken af de to Sandsynlighedskurver — Hr. Foss' eller min — der kommer Sandheden nærmest.

Naar man imidlertid har villet hævde, at ogsaa efter mine Beregninger vilde dog om et halvt Hundrede Aar Folketallet for Industri og Landbrug komme til at staa lige, og at Hr. Foss derfor har Ret i det Billede, han tegner af Udviklingen, kan jeg paa ingen Maade godkende denne Betragtning. Der er efter min Opfattelse en væsentlig Forskel paa, om den af Hr. Foss omhandlede Ligestilling vil være naaet efter 11—12 Aar eller først efter 50 Aars Forløb. Thi den Fremtidens Udvikling, som interesserer os, er den nærmere liggende Tid, som vi tør regne med at komme til at virke i.

Og paa samme Vis, som det sikkert har tiltalt Ingeniør Foss' Standsfæller at regne med, at allerede i 1925 vilde Industri og Haandværk staa lige med Landbruget i Folketal, paa samme Vis føler jeg som Medlem af det Erhverv, hvis Opgave det er at pløje og saa den danske Jord, en vis Tilfredsstillelse ved at kunne regne med, at der hertil vil medgaa saa langt Tidsrum, at inden da kan mangfoldige Faktorer have grebet ind og paa afgørende Vis have ændret Udviklingsretningen.

Vi skal hermed forlade Spørgsmaalet om Erhvervenes Folketal og gaa over til at betragte det Produktionsudbytte, Erhvervet levner sine Udøvere ɔ: dets brødfødende Evne. Det er selvfølgelig *Nettoproduktionsværdien*, man her maa søge, saaledes forstaaet, at heri ogsaa indbefattes al den Arbejdsfortjeneste, Erhvervet aabner Adgang til. Det vil derimod forstaas, at et Erhvervs Bruttoproduktionsværdi kun afgiver en overmaade usikker Maalestok for vedkommende Erhvervs Betydning. Jeg skal tillade mig at illustrere dette ved et Par iøjnefaldende Eksempler.

Først vor Kaffebrændingsindustri. Hr. Foss opgiver dennes Udbytte for 1911 til 16 Millioner Kr., medens denne Industrigren ifølge Industritællingen 1906 ialt kun beskæftigede 156 Arbejdere. Det vil altsaa ses, at denne

Industris brødfødende Evne er overmaade ringe, trods dens store Bruttoproduktionsværdi. Dernæst kan vi tage Papir- og Papirvareindustrien, hvis Produktion Hr. Foss anslaar til 16 Millioner Kr. i 1911, altsaa samme Værdi som Kaffebrændingen, men beskæftigende (i 1906) 3,467 Arbejdere eller 22 Gange saa mange som Kaffeindustrien. Tager vi endelig en Industri som Teglværkerne, hvor Raamaterialet kun beslaglægger en ringe Del af den samlede Produktionsværdi, medens Arbejdslønnen spiller en særlig Rolle, ses det, at denne Industri ved en Bruttoproduktionsværdi af 10½ Million Kr. i 1911 ifølge den sidste Industritælling beskæftigede 7,593 Arbejdere eller i Forhold til Produktionsværdien over 70 Gange saa mange som Kaffeindustrien og mere end 3 Gange saa mange som Papirindustrien.

Disse Eksempler godtgør tilstrækkelig tydeligt Umuligheden af at lægge Industriens Bruttoproduktionsværdi til Grund for en Opgørelse over dens faktiske Ernæringsevne.

Hr. Foss havde i sit Foredrag af 23. Marts 1912 beregnet den samlede Indtægt for henholdsvis Industri og Haandværk og for Landbrug i 1911 til resp. 282 og 290 Millioner Kr., dog med den Tilføjelse, at dette sidste Tal sikkert var for lavt. De af Hr. Foss saaledes anførte og ret løst opstillede Tal for de to Erhvervs samlede Indtægt har det ligget nær for mig at søge prøvet nærmere og afløst af rigtigere Tal. Hertil har jeg imidlertid kun haft en Vej at gaa, nemlig for Industri og Haandværk at udfinde Indtægten ved Anvendelse af Løn- og Skattestatistikens Tal, og for Landbruget ved at tage Produktionsværdien med Fradrag af samtlige Driftsudgifter, herunder dog ikke Arbejdsudgift. Denne Fremgangsmaade med Anvendelse af forskellige Beregningsgrundlag er bleven kritiseret, ogsaa af Hr. Foss. Men jeg kan ikke anerkende denne Kritik. Det har i hvert Fald været de paalideligste Tal, der kan tilvejebringes, saaledes som de ved en omhyggelig og meget indgaaende Opgørelse er foretaget af min statistiske Medarbejder, cand. polit. *Chr. Olsen*. Jeg holder mig derfor til dem.

Om Enkelthederne ved Beregningerne saavel for Industriens og Haandværkets samlede Indtægt som for Landbrugets tillader jeg mig iøvrigt at henvise til den trykte Gengivelse af mit Foredrag i Nationaløkonomisk Forening[1]), hvor der er gjort udførlig Rede for Fremgangsmaaden.

[1]) jfr. »Nationaløkonomisk Tidsskrift« 1. Hefte 1914.

Som Beretningens Hovedfacit faar jeg da, at Industri og Haandværk i 1911 skaffede sine Udøvere en samlet Indtægt af 355 Mill. Kr. Det af Hr. Foss anslaaede Tal var 282 Mill. Kr., hvori endda indbefattedes Formueindtægt. For Landbrugets Vedkommende faar jeg det samlede Produktions- eller Arbejdsudbytte i 1911 til 503 Mill. Kr. Hr. Foss havde her, Formueindtægten medregnet, anslaaet 290 Mill. Kr., dog med den Tilføjelse, at hertil kom et betydeligt Tillæg, som maa til, fordi Skattestatistiken, navnlig for Landbruget, langt fra er Udtryk for de virkelige Indtægter.

Søger man nu paa Grundlag af disse Tal at udregne de gennemsnitlige Beløb, som de to Hovederhvervsgrene giver hvert enkelt af de Mennesker, som har deres Udkomme ved Erhvervet, lader dette sig jo let gøre ved en simpel Division. Man faar da, at Industrien giver enhver af sine Udøvere en gennemsnitlig Aarsindtægt af 441 Kr., medens det tilsvarende Tal for Landbruget er 477 Kr.

Disse Gennemsnitstal gælder Forsørgere og Forsørgede under eet; jeg har fremhævet, at Industri og Haandværk har forholdsvis flere Forsørgede end Landbruget, hvilket naturligvis trods den højere Arbejdsløn i Industrien har bidraget til at reducere Gennemsnitstallet for Indtægten pro persona. Det kan i denne Forbindelse ikke nytte at anføre de 1,400 Kr., som en kjøbenhavnsk Arbejder tjener, og stille dem overfor de 800, som Landbrugarbejderen tjener, thi heraf bevises intet, idet Industriens Udbytte maa reparteres baade paa Indehavere og Arbejdere, mandlige og kvindelige, saavel i Hovedstaden som i Provinsbyerne og i Landdistrikterne. Skulde man tale om Hovedstadens Arbejdere, kunde man lige saa godt tage den kjøbenhavnske Syerske, som staar med en Gennemsnitsindtægt af 422 Kr. aarlig, eller ikke engang, hvad Landbrugets polske kvindelige Arbejdere tjener under deres otte Maaneders Sæsonarbejde. Og den samlede Indtægt for disse forskellige Grupper af Industriens Personale bliver saa vel at mærke yderligere at repartere paa de Forsørgede, altsaa Kvinder og Børn, hvis Tal er væsentlig større for Industrien end for Landbruget.

De anførte Tal er imidlertid ikke noget direkte Udtryk for, hvorledes de to Hovederhverv ernærer deres respektive Befolkning; thi Pengenes Ernæringsevne er ikke den samme i Hovedstaden, Provinsbyerne og paa Landet, idet 75 Øre paa Landet har samme Ernæringsevne som 87 Øre i Provinsbyerne og som 1 Kr. i Hovedstaden, hvilket Forhold

yderligere forrykker Tallene i Landbrugets Favør, saaledes at Landbruget herefter ernærer sit Personale 25 pCt. bedre end Industrien sit.

Naar Hr. Foss med berettiget Stolthed peger paa Industriens stærke Udvikling i den senere Tid og viser, hvorledes forskellige, nærmere anførte, Industrigrupper, ialt beskæftigende 91,000 af Industriens samtlige 208,000 Arbejdere, fra 1905 til 1911 har forøget deres Bruttoproduktionsværdi fra 440 til 552 Mill. Kr., maa hertil dog bemærkes, at Stigningen for de 52 Mill. Kr.s Vedkommende skyldes Prisniveauets Stigning. Alligevel er Resultatet al Ære værd. Men Landbruget har jo heller ikke ligget paa den lade Side i det tilsvarende Tidsrum. Høstværdien voksede nemlig med 39 pCt., den samlede Udførsel af Landbrugsprodukter med 35 pCt. og dets Udførselsoverskud med 48 pCt.

Imidlertid synes Industriens faktiske, stærke Udvikling i den nyere Tid mig saa meget des mere glædelig, som den er foregaaet i et Tidsrum, hvor der var nogen Grund til at befrygte, at den Modgang, som Toldloven af 1908 betød for ikke faa Grene af dansk Industri, skulde kunne sætte uheldige Spor og hæmme Udviklingen. Jeg for min Part nærede en saadan Frygt, og lod den komme til Orde under Sagens Behandling paa Tinge i god Overensstemmelse med, at jeg lige fra mine yngste Dage har været Talsmand for Opretholdelse af en nødvendig Toldbeskyttelse for Industrien. Men netop denne Udvikling, saa at sige paa Trods af Toldloven af 1908, viser paa glædelig Vis Industriens Styrke til at kunne finde sig til Rette under de mindre blide Toldvilkaar, som den nugældende Toldlov tilmaaler Erhvervet.

Er det end min Overbevisning, at det for Industrien er Storproduktionen og den derigennem opnaaede lavere Produktionspris, der vejer til fuldt saa meget som Toldbeskyttelse, og at man derfor bør stræbe efter et bredere Produktionsgrundlag, saa rokker dette dog ikke ved min Overbevisning om, at man i toldpolitisk Henseende gør bedst i at lade Toldteorierne og Principerne underordne sig det praktiske Livs Krav og at holde sig for Øje, at Udlandets, i mange Tilfælde subventionerede Konkurrence paa følelig Vis minder os om, at ingen har Fred længere, end Naboen vil, og at det af Hensyn til Selvopholdelsesdriften kan være klogt og nødvendigt at holde sig Adgangen aaben til i toldpolitisk Henseende at kunne praktisere Løsenet: Øje for Øje og Tand for Tand.

At den stærke Fremgang baade for Industri og Landbrug ikke har holdt Skridt med Nationens stigende Forbrug, saaledes at vor Gæld er vokset, kan ikke lægges Erhvervene til Last, thi de er ikke ansvarlige for den Levefod, der er etableret. Og ganske uberettiget er det, naar man, som jævnligt sker, giver Landbruget Skylden for den stærke Vækst i vor Gæld til Udlandet. Man maa nok snarere spørge, hvor vort Samfund ved den nuværende opskruede Levefod havde været henne i økonomisk Henseende, hvis ikke Landbrugets forøgede Produktionsudbytte havde skaffet stærkt voksende Pengebeløb til Huse.

Jeg tror, det vil vare længe, inden den Mulighed, som Hr. Foss forudsiger, indtræffer, at Danmark ophører med at være Landbrugs-Eksportland. Skulde imidlertid den Dag komme, vilde det vist se betænkeligt ud for de Lande, der allerede nu er henvist til at leve af indførte Fødemidler. Og i Forbindelse hermed skal jeg bemærke, at jeg til Trods for Udviklingen i vore Dages Trafikmidler m. m., og vor hjemlige Industris Dygtighed og Energi, ikke kan frigøre mig for det Indtryk, at vi maa have svært ved at tage Konkurrencen op med Lande, der med Hensyn til klimatiske Forhold er gunstigere stillet, navnlig de varmere Lande som Italien, Indien, Kina og Japan og lign., hvis Produktion man i stigende Grad kommer til at regne med, og hvor Arbejdslønnen ved billig Føde, billig Klæde og ringe Livsfordringer er overordentlig lav.

Det er derfor min Overbevisning, at vi som Nation staar os bedst, hvis baade Landbrug og Industri og al anden sund Erhvervsvirksomhed herhjemme paa bedste Maade kan fortsætte Fremmarchen under Opretholdelsen af Adgang for de enkelte Erhverv til fuld Udnyttelse af foreliggende Erhvervsmuligheder. Og skønt jeg tror, at det fremdeles vil tilfalde Landbruget at hjemføre Hovedparten af de Pengemidler, der skal til for at regulere vor Handelsbalance, svækker dette dog ikke min Overbevisning om, at vor Industri ejer Betingelser for fremdeles at vinde frem og lægge et betydningsfuldt Lod i Vægtskaalen som brødfødende for Landets Befolkning. Det er dog vist efterhaanden bleven klart for enhver, at hvor naturligt det end falder at betegne Danmark som Landbrugets Land, saa kan Landbruget alene ikke brødføde Befolkningen, saaledes som Levefoden i vore Dage kræves etableret. Industri og Haandværk maa her træde til og skaffe Sysselsættelse for de arbejdssøgende Hænder, som Landbruget ikke kan skaffe Arbejde, og

derfor tror jeg, at ogsaa Landbruget bør hilse Industriens Fremvækst med Tilfredshed. Jeg tror, at den Styrkelse af Hjemmemarkedet for Landbrugsafsætningen, som betinges ved Byerhvervenes Trivsel, væsentlig formaar at raade Bod paa de Vanskeligheder, der kan beredes Landbruget, ved at Byerhvervene i foroget Udstrækning beslaglægger Landets disponible Arbejdskraft.

Forskellen mellem Arbejdslon i Industri og Landbrug er næppe saa stor som almindelig antaget, naar henses til Forskellen i Livets Dyrhed henholdsvis paa Land og i By, og det skal nok vise sig, at Landbruget, selv under en videre Udvikling af Industrien, skal kunne give Arbejde og Beskæftigelse for mange Hænder. I denne Forbindelse kan jeg anføre, at vi med Hensyn til Udnyttelse af vor Jord endnu langt fra er saa langt fremme som i de tættest befolkede Lande. Saaledes lever der af Brugere og Arbejdere pr. 1000 Acres Land i England 40, i Danmark 70, i Holland 120 og i Belgien 160.

Det synes mig givet, at vor unge, energiske Industri har forholdsvis storre Udviklingsmuligheder end vort Landbrug, hvis Udvikling spænder over et langt større Aaremaal, og som tilmed virker paa et ret afgrænset Arbejdsgrundlag, nemlig den danske Jord. Yderligere er der jo ret snævre Grænser for Forbruget af Landbrugets Produkter, medens Forbruget af Industriens Varer praktisk taget er ubegrænset. Men inden Industrien naar at overfløje Landbruget, skal der dog endnu vindes langt frem baade med Hensyn til Produktions- og Eksportværdien. Og skal man have det virkelige Maal for Erhvervenes samfundsmæssige Betydning, kan man end ikke blive staaende ved de nævnte Produktionsværdier af 503 Mill. Kr. for Landbruget og 355 Mill. Kr. for Industri og Haandværk, men maa hertil lægge Forrentningen af det engang givne faste Produktionsgrundlag, for Landbruget af Jord og Bygninger og for Industri af Bygninger. Disse Beløb andrager for Landbruget 145 Mill. Kr. og for Industrien 18 Mill. Kr. Der bliver altsaa for Landbruget at stille 648 Mill. Kr. op mod Industriens 373 Mill. Kr. Og hvad Eksporten angaar, udgjorde den i 1912 for Industrien 66 Mill. Kr. mod Landbrugets 511 Mill. Kr., saaledes at Industrien endnu unægtelig har et godt Stykke frem, inden Sidestillingen kan proklameres naaet.

Det er fortjenstfuldt af Hr. Foss, at han har villet kræve Erkendelse af Industriens stærke Vækst og Fremgang, og jeg kan ikke se hans Foredragsskrift, saaledes som nogle gor det, som et Angreb paa Landbruget. Det er en ærlig Sag i aaben Væddestrid at søge at sætte Rekorden. Ligesaa ubeføjet vil det være at se *mit* Indlæg som et Angreb paa Industrien. Jeg har kun forsøgt i Forholdet Landbrug og Industri at stille alt paa sin rette Plads og faa Sporgsmaalet belyst overensstemmende hermed.

Sikkert er det, at baade for Industri og Landbrug er de Varsler for Fremtiden, der tør drages af Udviklingen op til Nutiden, alt i alt gunstige og følgelig tiltalende for Standsfølelsen i de respektive Erhverv. Standsfølelsen bør imidlertid overskygges af en anden Følelse, der virker med videre Horisont, nemlig Samfundsfølelsen. Og jeg har den Tro, at naar Krudtrøgen fra den senere Tids Holmgang om Problemet: »Danmark som Industriland« er drevet bort, naar Problemet tegner sig skarpere og korrektere, da vil dets Optagning paa Dagsordenen have bidraget til, at dansk Industri og dansk Landbrug hver for sig gaar ind til Fremtidens Arbejde frigjort for gensidig smaatskaaren Jalousi og uden Tendens til Undervurdering af den anden Parts Betydning og under naturlig Bestræbelse efter til Gavn for begge Parter at yde hinanden gensidig Støtte ud fra den Samfundsfolelse, der udpeger det fælles Samfunds Vel som den Generalnævner, hvori al vor Stræben bør gaa op.

Ingeniør **Alex. Foss:**

Da Landstingsmand Sonne holdt sit Foredrag i »Nationaløkonomisk Forening«, var det, efter Sagens Natur, umuligt at svare paa staaende Fod paa den omfattende Kritik af mine Tal; jeg kunde kun gribe et Par Momenter af særlig Interesse og endda kun ufuldstændigt svare paa disse Punkter.

Jeg skal derfor forsøge nu at give et kortfattet Svar paa det væsentligste af Hr. Sonnes Kritik for derefter at omtale Spørgsmaalet i dets Helhed.

Det første Spørgsmaal gælder: *Folketallet og dets Stigning samt dets fremtidige Fordeling paa de forskellige Erhvervsgrupper.*

Hr. Sonne har, som den ridderlige Modstander han er, gjort opmærksom paa, at jeg, da jeg holdt mit Foredrag *»Danmark som Industriland«*, ikke havde Folketællingsresultaterne fra 1911 til Raadighed. Disse Tal indeholdt nogle Overraskelser, idet der i det sidste Aarti var indtraadt en forøget Stigning i Landbrugets Folketal og en formindsket Stig-

ning i Haandværkets og Industriens end Tilfældet havde været i den foregaaende Periode. Medens i Tiaaret 1890—1901 Landbrugets Stigningsprocent havde været 0,2, var den i Tiaaret 1901—11 0,6. Industri- og Haandværkgruppens Stigningsprocent var fra 1890—1901 1,6 pCt., men fra 1901—1911 kun 0,9 pCt.

Allerede inden Hr. Sonne holdt sit Foredrag i »Nationaløkonomisk Forening« havde jeg haft Lejlighed til offentlig at foretage den herved nødvendiggjorte Berigtigelse. Resultatet ses af den følgende Tabel:

Og en saadan Forlængelse af *Kurven* er ikke en Interpolation. Bruger man dertil Newtons Interpolationsformel, fjerner man sig til en af Siderne fra den sandsynlige Middelværdi. Og i hvilken Retning man fjerner sig, vil bero paa, om Kurven og Krumningen er voksende eller aftagende mod det kendte Endepunkt, i det foreliggende Tilfælde altsaa mod Nutiden. Er denne Krumning voksende, vil den fortsatte Kurve drages til den ene Side, er den aftagende, vil den drages til den anden Side.

	Folketal 1870	Folketal 1911	De heraf efter Renteformlen beregnede Tal for 1950	Gennemsnitsstigningsprocenten 1870–1911
Landbrug	934,000	1,079,000	1,238,000	0,4
Haandværk og Industri	460,000	788,000	1,315,000	1,3
Hele Befolkningen	1,785,000	2,757,000	4,167,000	1,1

Til Sammenligning anføres, at Hr. Sonne finder et Befolkningstal for 1950 af 4,328,000.

Det vil ses, at mine efter Folketællingen af 1911 rettede Tal betyder en noget langsommere Forskydning af Forholdet mellem de to Erhvervsgrupper end tidligere beregnet paa Grundlag af de ældre Tal.

Men Hr. Sonne kommer i *sin* Beregning af de fremtidige Befolkningstal til Resultater, hvis Kurver er endnu mindre divergerende, idet de giver højere Tal for Landbruget, lavere Tal for Industri og Haandværk.

Dette beror paa en Forskel i Beregningsmaaden. I mine Tal er regnet Gennemsnitstilvæksten for en forudgaaende Periode i de nye rettede Kurver for Perioden 1870—1911. Denne Gennemsnitstilvækst for de forløbne 41 Aar er da antaget som gældende for de næste 39 Aar.

Hr. Sonne regner derimod med Newtons Interpolationsformel og siger derom, at denne af »Sagkyndige anses for bedst egnet til en saadan Beregning«. Ja, dette vilde være rigtigt, hvis det her drejede sig om en Interpolation, en Beregning af et Tal imellem 2 andre kendte.

Men som Hr. Sonne rigtigt bemærker: Beregning af Tal ud i Fremtiden, ikke mellem de kendte, men udenfor de kendte, kan aldrig blive videnskabelig rigtig, men kun en Hypotese, en Formodning, som i større eller mindre Grad har Sandsynligheden for sig.

Det er efter det nu foreliggende givet, at Landbruget, hvad enten det nu skyldes de gode Konjunkturer for Landbrugsvarer i de sidste Aar, eller Statsunderstøttelsen til Husmandsbrugene[1]) eller hvad rimeligst er, begge Faktorer har haft en voksende Tilvækst i Perioden 1901—11, medens Haandværk og Industri har haft en aftagende, hvilken ligeledes kan føres tilbage til to Aarsager:

Toldloven af 1908, der tydeligt har paavirket Tekstilindustrien og Beklædningshaandværket, og *Byggekrisen* i Kjøbenhavn, der har formindsket Beskæftigelsen i Byggefagene.

Men at gøre disse Faktorer, den *gunstige* for Landbruget, den ugunstige for Industrien, til *permanente* Faktorer, er jo i Virkeligheden ikke stemmende med Hr. Sonnes Opfattelse. Han kommer kun til det ved fejlagtigt at bruge Newtons Interpolationsformel.

Han har i sit Foredrag i »Nationaløkonomisk Forening« udtrykkeligt peget paa, at Landbruget ikke bør sætte sig til Rette i den nuværende Konjunktur — som vel allerede er lidt mindre god ogsaa for Landbruget — og stole paa, at den varer ved. Og for Industriens Vedkommende er i det mindste den ene Faktor: Byggekrisen i Kjøbenhavn, dog væsentlig et overstaaet Fænomen, 1911 betegnede faktisk det laveste Punkt.

Det er derfor en forsigtigere Beregning at

[1]) Denne Statsunderstøttelse til Landbruget andrager til Dato ca. 33 Mill. Kr.

bruge Gennemsnitstilvækstprocenterne for en forudgaaende lige saa lang Periode.

I den af Hr. Sonne givne Tabel ses det, at medens Landbruget i 1870 beskæftigede 52,3 pCt. af Befolkningen, beregnes Beskæftigelsen i 1950 til 30 pCt. Her er Nedgangen i Procentsatsen kontinuerlig.

Derimod kommer Hr. Sonne til det Resultat, at Haandværkets og Industriens Procenttal er stigende indtil 1911 — nemlig fra 25,8 pCt. i 1870 til 28,7 pCt. i 1911, men *derefter* aftagende til 1925 og 1950 (28,1). Dog vilde efter Hr. Sonnes Udtalelser allerede Perioden 1901 til 1911 vise en Tilbagegang, idet Tallet for 1901 er 29,7 pCt.

Dette viser tydeligere maaske end min forudgaaende Forklaring Fejlen ved at benytte Newtons Interpolationsformel. Thi Anvendelsen af denne fører til, at den relative Tilbagegang i de sidste Aar paa Grund af Byggekrisen tænkes fortsat i de følgende Aar lige til 1950, hvilket er ganske urimeligt.

Interessant er det, at Hr. Sonne i sin Interesse for Formindskelse af Tallene for Industri og Haandværk ikke synes at lægge Mærke til, at det bliver *den 3. Gruppe:* Samfærdsel, Handel, Funktionærer og immaterielle Erhverv, som faar Broderparten af Befolkningstilvæksten.

Da Landbruget i Almindelighed ikke under Handelen noget og delvis regner med at kunne helt afskaffe den, bliver der en vel stor Part til de Erhverv, der ikke er direkte producerende. Og heller ikke Landbruget vil dog kunne onske, at Befolkningstilvæksten væsentligt skal uddannes til Funktionærer.

Nu var Opgaven med mine Tal for 1925 og 1950 ikke at forudsige med Nøjagtighed, hvorledes Fordelingen vilde blive — dette er en positiv Umulighed — ej heller at vise, hvem der blev de talstærkeste, men kun at pege paa, at Landbruget ikke kan optage sit eget Fødselsoverskud, end mindre de andre Befolkningsgruppers, og at der derfor foreligger det store økonomiske Problem for os, at skaffe lønnende Arbejde udenfor Landbruget til meget store Befolkningstal, hvis vi ikke skal gaa tilbage i almindelig Velstand eller ty til omfattende Udvandring.

Og til denne Hovedbetragtning fører jo Hr. Sonnes Tal ogsaa.

Hr. Sonne beskæftiger sig derefter med de *Produktionstal,* som jeg har beregnet for Landbrug paa den ene Side, den egentlige Industri paa den anden Side. At Haandværket er udelukket af min Beregning, beror paa den fuldkomne Umulighed af, *gennem Varestatistiken* at belyse dets Produktionsværdi, der jo foruden Varefrembringelse ogsaa omfatter meget andet, f. Eks. Bygningsarbejde.

Hr. Sonne gør med Rette opmærksom paa, at for visse Poster i min Beregning — den yderligste er Kaffebrænderierne — er Arbejdsindtægten ringe i Sammenligning med Raastofindkøbet. Mine Tal udgiver sig heller ikke for mere end de er: *Bruttotal,* fordi *Nettotallene* er meget vanskeligt tilgængelige.

Men dertil kommer, at der knytter sig en særlig Interesse til Bruttotallene, fordi den *3. Gruppe* er interesseret i dem. Hvis en Industri nemlig behandler meget store og værdifulde Varemængder, saa vil det sige, at der er betydelige Indtægter udenfor Industrien, som kommer andre Erhvervsgrupper til Gode: nemlig for *Omsætning og Transport.*

At en stor Kaffeomsætning betyder Virksomhed til Købmandsstanden, Skibsfarten, Havnearbejde etc. er saaledes umiddelbart indlysende.

Forholdet er her som med Cikorieindustrien, Mølleindustrien og Sukkerindustrien, kun med den Forskel, at her er tillige Landbruget overordentlig interesseret i den store Omsætning.

Hvad jeg tilsigtede med mine Beregninger over Omsætningen for Landbruget paa den ene Side, Industri og Haandværk paa den anden, var ikke at give en eksakt Maalestok, men at give et Begreb om Samfundets Interesse i visse Virksomheder.

Landbruget beskæftiger sig altid overvejende med sin *Bruttoeksport.* Det er da ingenlunde uinteressant at vide, at hvis Landbrugets Bruttoeksport kan regnes til (i 1911) 512 Mill.[1]), saa kan det indenlandske Forbrug af Landbrugsprodukter regnes til 400 Mill. Det er tillige interessant at vide, at *Industrien,* hvis Eksport fra Landbrugssiden omtales med Medynk, dog har 'et Salg af 560 Mill., hvori Haandværkets Produktionsværdi endda ikke er medregnet, saa at denne Omsætning ikke gælder hele Befolkningsgruppen for Industri og Haandværk med sine 800,000 Mennesker, men kun den Del af denne Befolkningsgruppe, som ernæres af den egentlige Industri.

Hr. Sonne har nu forsøgt at komme et Skridt videre, nemlig til at beregne *Nettoindtægten* for de to Grupper.

Han nævner de af mig anførte Tal for henholdsvis Landbrugets og Industriens og Haandværkets Skatteindtægt, nemlig henholdsvis

[1]) Med Benyttelse af Hr. Sonnes Tal.

290 Mill. Kr. og 282 Mill. Kr. Jeg er enig med Hr. Sonne i — hvad jeg ogsaa i sin Tid udtalte — at disse Tal ikke udtrykker det rette Forhold, de er navnlig for ugunstige for Landbruget. De er uddragne af Skattestatistiken, men indeholder dog ikke alene den skattepligtige Indtægt, men tillige den beregnede Arbejdsindtægt for de skattefri, saavel som Formueindtægten.

Fradrages Indtægten af Formue — svarende til, at Hr. Sonne fradrager for Landbrugets Vedkommende Forrentning af Ejendomskapitalerne — saa bliver Landbrugets Arbejdsindtægt endda kun *217 Mill. Kr.*

Hr. Sonne er gaaet en anden Vej, delvis for Industri og Haandværk, helt for Landbruget. For Industrien beregnes Indkomsten, dels paa Basis af Lønstatistiken, dels paa Grundlag af Skattestatistiken. Hr. Sonne kommer da til 355 Mill. Kr. mod det anførte Tal af 282 Mill. Kr. indbefattende Formueindtægt, eller 264 Mill. Kr. uden Formueindtægt. Jeg er nærmest tilbøjelig til at tro, at dette Tal af 355 Mill. Kr. kan taale endnu nogen Forhøjelse, fordi Lønstatistiken saavel som Skattestatistiken begge er mangelfulde.

Dernæst søger Hr. Sonne at beregne Landbrugets Nettoindtægt, men gaar en helt anden Vej, fordi han ikke anser Lønstatistik og Skattestatistik for brugelige. Hr. Sonne opstiller her et Indtægts- og et Udgiftsregnskab for det samlede danske Landbrug. Med den store Indsigt, som Hr. Sonne har i disse Spørgsmaal, maa det ligge nær at antage, at de Resultater, til hvilke han kommer, er i det væsentlige rigtige.

Hr. Sonne kommer nu til det overraskende Resultat, at Landbrugets Nettoarbejdsindtægt ikke er, som Indkomstskatten lader formode, 217 Mill. Kr., men derimod 503 Mill. Kr. Det vil jo sige, at hvis Hr. Sonne har Ret, saa betaler Landbruget kun Indkomstskat af 40 pCt. af sine Indtægter, eller disse er $2^1/_2$ Gange saa store som hidtil antaget. Hvis dette er rigtigt, maa man paa Skatteomraadet spørge Landbrugets Skattemyndigheder: Er dette *lige* og *almindelig* Ret?

Det er i hvert Fald et Resultat, som vidner højt om Hr. Sonnes Redebonhed til at søge Sandheden og sige den uden at blinke hverken til Landstingets Højre eller til Folketingets Venstre.

For mit Vedkommende mangler jeg ikke Sympati for Resultatet. Jo kraftigere, dygtigere og fordelagtigere Landbruget virker, desto bedre for Industri og Haandværk, desto bedre for Landet og desto lettere for os andre at løse de *økonomiske Opgaver*, som ikke er Landbrugets, men som Nationen maa kræve løste af os andre. Men jeg tror ikke desto mindre, at Hr. Sonne paa dette Punkt er kommet for højt op. Dette kan maaske forklares ud fra Vanskelighederne ved at gennemføre en Beregning af den Art, som Hr. Sonne har foretaget, en Vanskelighed, der ganske havde afskrækket mig, som jo ganske vist heller ikke har Hr. Sonnes Betingelser for Beregninger vedrørende Landbrugets Økonomi.

Jeg skal kun rent antydningsvis gøre opmærksom paa, hvor Fejlene maaske kan søges:

Hr. Sonne regner paa Udgiftssiden med Værdien af *udenlandske Raastoffer* (Foderkorn, Frø, Gødning etc.), men han glemmer at medtage Købmandens Avance og Transportomkostninger fra Indførselsstedet til Landmanden. Det er paa disse tunge og billige Varer jo ikke Smaabeløb, som altsaa maa lægges *til* denne Udgiftspost — ganske paa tilsvarende Maade maa der fra den beregnede Indtægt fradrages Omkostningerne for Transport og Omsætning.

Det beregnede Forbrug af *indenlandske Raastoffer* omfatter sikkert kun en Del af det virkelige Forbrug.

F. Eks. mangler formentlig Dritler[1]) til Smørret, som jo alene er en meget betydelig Post. Og en Række Udgiftsposter, der ikke falder ind under Reparation af Bygninger og Inventar, men er Forbrug, saasom Reb, Bindegarn, Smørelse og Olie, Hestesko, Medicin og Dyrlægebetaling, og mange andre løber sikkert op til betydelige Summer.

Det er gennem denne høje Nettoindtægt for Landbruget, at Hr. Sonne kommer til det mærkelige Resultat, at pr. Individ har Landbruget 477 Kr. Aarsindtægt, Industri og Haandværk 441 Kr. Aarsindtægt. Man kan søge at vurdere disse Tal kritisk gennem Skattestatistiken, som for Landbruget i Stedet for 477 kun fører til *200 Kr.* og til *350 Kr.* for Industri og Haandværk.

Man kan ogsaa ad andre Veje prøve Tallene.

I »Nationaløkonomisk Tidsskrift« for 1912 findes en fortrinlig og meget klar Artikel af Hr. H. P. Tønnesen om Bøndernes Skatteansættelse. Hr. Tønnesen kommer til det Resultat, at denne i al Almindelighed ikke er saa afvigende fra det rigtige, som antaget.

Bruger jeg selve det i denne Artikel givne

[1]) Paa Mødet i Industriforeningen gjorde Hr. Sonne gældende, at Dritlerne var medregnet i Udgifterne til Mejerierne.

Materiale, som Hr. Tønnesen tillægger en Middelværdi, kommer jeg til et Indtægtstal pr. Individ paa en 50 Tdr. Land stor, middelgod, sjællandsk Bondegaard, hvor der lever Mand, Kone, to Børn, Røgter, Karl og en Pige eller Dreng, af 410 Kr. Dette er 14 pCt. under Hr. Sonnes Resultat, men endnu langt over Skattestatistikens. Regnes imidlertid med en saadan Nedsættelse af 14 pCt., nedbringes de 503 Mill. til 433 Mill. Kr.

Bruger jeg Hr. Tønnesens Forhold mellem Brutto- og Nettoudbytte som Maalestok, vil Nedgangen endda blive større, idet vi kommer ned til *370 Mill. Kr.*

Jeg slutter mig forsaavidt til Hr. Tønnesen, som jeg ser mere skeptisk paa Landbrugets Nettoudbytte end Hr. Sonne. Det ligger maaske i, at jeg er Gaardejer i Silkeborgegnen og Hr. Sonne Landmand paa Lolland. De fede lollandske Jorder maa vel nok give et lysere Syn paa Landmandens Tilværelse end de magre Sandjorder i Midtjylland, og Industrien har jo formaaet ganske anderledes at støtte Landbruget paa Lolland igennem Sukkerfabrikationen end Tilfældet er i Jylland.

Jeg vil da til Slut udtale den Formodning, at Sandheden ligger imellem disse Ydertal, at Nettoindtægten for Landbruget skal forhøjes, om ikke fra 217 Mill. til 503 Mill., saa dog til *360 Mill.* eller med *65 pCt.*, og at Nettoindtægten for Haandværk og Industri samtidig maa forhøjes med *10 pCt.* for at komme til de rigtige Indtægter.

Foretager vi denne Korrigering af Hr. Sonnes Tabel, saa faar vi:

	Antal Personer	Netto-Produktions Værdi	Netto pr. Individ
Landbrug . .	1,054,000	360	341
Industri og Haandværk	805,000	390	480

Hr. Sonne regner, at 75 Kr. Indtægt paa Landet har samme Købeevne som 87 Kr. i Byerne. Indføres denne Korrektion, saa viser det et Overskud til Fordel for Industri og Haandværk af *12 pCt.*

Antagelsen om, at Landbruget ernærer sin Befolkning bedre end Industri og Haandværk sin, har paa Forhaand Formodningen imod sig. Den Omstændighed, at man paa Landet kan leve billigere, fordi 1) man bor mindre godt, 2) man gaar ringere klædt, 3) man sparer paa Fornøjelser, er vel et Udtryk for en Økonomi, men det kan ikke omsættes til Udtryk for *bedre Ernæring.*

Derfor er Forskellen til Gunst for Haandværk og Industri i Virkeligheden større end de 12 pCt.

Det vilde imidlertid være saare glædeligt, om Hr. Sonne virkelig havde Ret og jeg paa dette Punkt Uret. Thi *da* vilde Landbruget have større Evne til at optage sit og andre Gruppers Fødselsoverskud, *da* vilde vi ikke behøve at indforskrive Polakker, *da* vilde de arbejdsløse i Byen flytte paa Landet og Arbejdslønnen stige endnu stærkere i Byerne ad naturlig Vej og uden Fagforeningernes Indgreb, *da* vilde Georgisterne ikke behøve at kræve Ekspropriation af al Jord for at virkeliggøre deres *Utopia*, i hvilket vi alle er Husmænd, og *da* vilde Danmark ikke i vor Levetid være gaaet 1000 Mill. Kr. tilbage i sit Mellemværende med Udlandet. Men derom er Hr. Sonne og jeg jo enige, at Landbruget alene kan ikke bære Danmarks Økonomi. Danmark kan ikke være *alene et Landbrugsland*, og ser vi os saa om efter andre Indtægter, saa rejser sig Spørgsmaalene om da Skibsfart, Fiskeri, Handel, Kunstindustri, Kunst og Bøger kan løse Opgaverne. Hurtigt bliver vi færdige med de rent kulturelle Erhverv. De har deres store kulturelle Betydning, men vi kan ikke leve af *Sangere* og *Malere* og end ikke af vore *Kunsthaandværkere.*

Og regner vi end med Udvikling af Skibsfart, Fiskeri og Handel, Hovedopgaven udenfor Landbruget maa utvivlsomt tilfalde Industri og Haandværk, og Opgaven med mit Foredrag har ikke været, som Hr. Sonne ikke helt har kunnet nægte sig at udtale, at fremsætte Standsønsker eller at *triumfere* over Industriens og Haandværkets Stilling i Nutid og Fremtid, men derimod at pege paa en *økonomisk* Opgave, den Opgave at skabe og udvikle en Industri, der kan udrette det, som Landbruget ikke magter, tjene de Penge, som skal supplere Landbrugets og de andre Erhvervs Indtægter, saa at vi faar ikke alene Balance, men økonomisk Fremgang her i Landet.

Man har fra andre Sider udtalt sig langt mindre velvilligt om mine Udtalelser end Hr. Sonne, omtalt mine Udtalelser med bitter Foragt eller endog ladet vedtage Resolutioner i den Anledning. Denne Højtidelighed er ikke paa sin Plads, men kan kun forstaas ud fra den urigtige Opfattelse, at jeg har talt Politik i økonomisk Forklædning. Hvor lidt dette passer, fremgaar af den Omstændighed, at en stærk Forøgelse af Industri- og Haandværksgrupper politisk set betyder, under de nuværende Forhold, en stærk Forøgelse af Social-

demokratiet, og der er dog ingen, der med Rette kan mistænke mig for at ville arbejde just for dette politiske Partis Udvikling. Nej, man faar Lov at tage mine Ord nøjagtig for, hvad de indeholder: Det drejer sig om rent økonomiske Opgaver, fælles for hele Nationen, men ogsaa om at se disse, som de er, og ikke af skjulte politiske Motiver og aabenbare Standsønsker lukke Øjnene i for Sandheden, og kun se det, man ønsker at se.

Og det nytter ikke at tro — derom er jo Hr. Sonne og jeg ganske enige — at Landbruget kan gøre det alene, det nytter end ikke at tro, at Landbruget *hidtil* har kunnet bære Landets økonomiske Udvikling, thi Sandheden er, at vi overleverer vore Arvinger en Gæld paa henad en Milliard Kr., en Gæld, der endnu stadig vokser, og vore Efterkommere skal saaledes ikke alene tjene til sig selv, men ogsaa afbetale den af os stiftede Gæld. Og skal Industri og Haandværk løse sine Opgaver, kan det ikke nytte alene at stirre paa Hjemmemarkedet. Opgaven maa ses paa samme Maade som Landbruget ser sin: Det gælder om at erobre baade Hjemmemarked og *Eksportmarked*. Thi for vor Industri gælder det en haard Kamp omgivet af Toldmure, med Handelstraktater, der ikke er indrettede paa at skaffe os Fordel mod Fordel, men egentlig sætter os udenfor Spillet, kan vi ikke, med den Fordring, som Landbruget stiller til Industrien, at den ikke maa regne med synderlig Beskyttelse, komme fremad uden tre Faktorer: 1) Overlegen teknisk og merkantil Dygtighed. 2) Kapitalkraft. 3) Sammenslutning.

Kun ved disse Midler kan vi udvikle kraftige Industrier, der kan hævde sig i Konkurrencen paa de indenlandske og udenlandske Markeder. Spørges der om, hvorvidt der kan henvises til Industrier, der alt har vist, at de formaar dette, skal jeg som Eksempel nævne: Sukkerindustrien, Ølindustrien, Margarineindustrien, Skibsbygningsindustrien etc.

At Opgaven ikke kan løses ved Kunstflid, Husindustri og Smaavirksomheder, vil et Studium i Marken af Virkeligheden vise enhver, der kan se, og som vil se. Og af alle disse Grunde maa baade Hr. Sonnes og mine Undersøgelser og Betragtninger føre til den samme Slutning: Den store nationale Betydning, der knytter sig til vor Industris Fremtidsudvikling, fordi vi ikke kan bygge paa Landbruget alene.

Den økonomiske Situation i Tyskland.

(Sluttet.)

Allerede i Løbet af Aaret 1912 var den private Byggevirksomhed stadig mere bleven indskrænket paa Grund af Kapitalmangel. Alligevel holdt Industrien Haabet oppe fra Maaned til Maaned om en Bedring i Konjunkturerne, skønt Kapitalmarkedet tydeligt viste, at Forhaabningerne var falske. Den vældige Produktionsforøgelse, som er det karakteristiske ved den tyske økonomiske Udvikling i de senere Aar, søgte efter Afsætning, og hurtigt viste det sig, at Begrebet »Overproduktion« var det, der kendetegnede Situationen. Overproduktion trykkede næsten alle Industrigrene. Ogsaa Følgerne var næsten overalt de samme: Prisfald, Driftsindskrænkninger, Opsamling af Lagre, forceret Eksport. Enkelte Virksomheder tog af disse Afsætningsvanskeligheder Anledning til at skaffe sig Afsætning paa den Maade, at de selv skabte sig Aftagere, som de finansierede paa samme Maade, som fremfor alt er kendt i Elektricitets-Storindustrien. Eksempler paa saadanne Bestræbelser er f. Eks. en Waggon-Udlaaneforretning, startet af en Jernbanewaggonfabrik, en elektrisk Materielfabrik, startet af en elektrisk Maskinfabrik, et Skibsværft, opkøbt af Firmaet Krupp o. s. v. Hvor betydningsfulde imidlertid end disse Fænomener kan være for vedkommende Brancher, var det dog selvfølgelig kun enkelt forekommende Tilfælde. I det store og hele lød ellers Parolen: Eftergivenhed overfor Kunderne for at skaffe Ordrer næsten for enhver Pris, selv med svære Ofre, hvis det ikke gik paa anden Maade. Dette har i det forløbne Aar været Løsenet for den største Del af den tyske Industri og er bleven det stedse mere udpræget, eftersom Tiderne gik nedad. Kun Resultaterne var i de forskellige Industrier forskellige.

Mest udpræget er denne Udvikling i *Jernindustrien*. Følgende Tal viser den:

Stangjernprisen stod ved Aarets Begyndelse mellem 123 og 125 Mark pr. Ton, i Slutningen af April mellem 115 og 120 M., i Juni mellem

103 og 105 M. og i Slutningen af Oktober endelig mellem 92 og 95 M. Nu er Prisen ganske vist steget noget. Disse Tal siger i Virkeligheden alt, naar man supplerer dem med Produktionstallene for de forskellige Maaneder i Raajernsproduktionen. De var saaledes, angivet i procentvis Forogelse af Produktionen i Forhold til det foregaaende Aar.

1913	Jan.	Febr.	Marts	April	Maj	Juni	Juli	August	Septbr.	Oktbr.	Novbr.	Decbr.
	14	12	14	9	10	11	12	7	5	1	3	3

Tallene viser, hvorledes den gunstige Situation, der gik i Arv fra 1912, i Aaret 1913's første Maaneder kun langsomt svækkedes. Efterspørgslen var stor, gik enkelte Sorter tilbage, gik andre saa meget des mere frem. Dertil kom, at Jernværkerne overvejende havde Ordrer paa lang Tid. De var sikre paa fuld Beskæftigelse Maaneder frem i Tiden og ventede roligt paa yderligere Bestillinger. Men desværre viste det sig snart, at Køberne ojensynlig ventede endnu længere. Thi Efterspørgslen udeblev eller gjorde sig kun gældende i meget ringe Grad, og tog næsten kun Sigte paa det øjeblikkelige Forbrug. De større Ordrer holdt sig fuldstændig tilbage, fordi man var sikker paa, at Priserne kun kunde gaa ned, ikke op. Dermed vendte Situationen: Medens det var Køberne, som i Efteraaret 1912 næsten stredes om Varerne, var det nu Fabrikerne og Jernværkerne, der sloges om Afsætningen; medens Køberne i Hojkonjunkturerne havde overbudt hinanden, underbød nu Producenterne hinanden. Ingen af dem ønskede at gøre Begyndelsen med Driftsreduktioner, hvorved Omkostningerne vilde stige, eftersom kun fuld Udnyttelse af de Kæmpevirksomheder, der her er Tale om, giver rentable Omkostninger. Tilmed var to saa store Værker som von Thyssen og Gelsenkirchen kommet paa Markedet med deres Produktion. Følgelig fandtes kun eet Middel: at sælge til lave Priser baade i Ind- og Udland og at tage Ordrer ind, blot for at kunne bogfore dem. Dette har været Jernværkernes Politik. Priserne i de ikke syndikerede Produkter, i Stangjern, Blik, Rør og Traad begyndte at synke, forst langsomt, saa stadig hurtigere. Men uanfægtet heraf steg Produktionen og overgik endog det foregaaende Aars Rekordcifre. Det indenlandske Marked kunde imidlertid trods den stærke Prisnedgang kun optage en mindre Del af denne Produktionsforøgelse — Resten er, medens den i Forvejen ringe Indforelse trængtes tilbage, afsat til Udlandet med endnu større Pengeofre end Indlandsafsætningen. Udførselsoverskudet af Jern- og Staalprodukter belob sig i de forste 11 Maaneder af 1913 til 5,4 Millioner Tons mod 4,8 Millioner Tons i samme Tidsrum i 1912 og 4,7 Millioner Tons i 1911. I alle ikke-syndikerede Fabrikata er Eksportforøgelsen enorm.

I de Produktionsgrene, der beherskedes af Syndikater, holdt disse naturligvis igen paa Priserne. Raajernssyndikatet har saaledes under hele Aaret 1912 holdt fast paa sine i Opgangstiderne fastsatte hoje Priser, ubekymret om Prisnedgangen paa de færdige Jernfabrikata og ubekymret ogsaa om den store Prisnedgang paa engelsk Raajern. Først for Afslutninger for det første Halvaar 1914 har den bevilget en ringe Prisreduktion. Takket være de Ordrer, den laa inde med, har den alligevel kunnet aftage næsten den fulde Kvota fra samtlige sine Medlemmer. Men i November indtraadte dog ogsaa her en Afsætningstilbagegang, navnlig foranlediget ved den engelske Konkurrence. Udsigterne for 1914 er mindre gode, og Raajernslagrene fyldes allerede. Noget mere imødekommende overfor Aftagerne viste Staalværksforbundet sig, her er Priserne flere Gange i Aarets Lob nedsat. Tiltrods herfor er Afsætningen af Staalfabrikata gaaet tilbage, navnlig for Bjælkernes Vedkommende paa Grund af Byggekrisen og den skarpe Konkurrence fra Jernbetonkonstruktionernes Side, som navnlig fremmedes af de lave Stangjernspriser. Heroverfor bød kun Jernbanernes vældige Materialforøgelse nogen Udjevning.

Af gennemgribende Betydning var det, at Kulpriserne holdt sig uforandret hoje under hele Aaret. Som Regel mærker Bjergværkerne Konjunkturtilbageslaget først betydeligt senere end den forarbejdende Industri. Dette har ogsaa været Tilfældet denne Gang, og Kulsyndikatet har lige til Efteraaret kunnet opvise glimrende Afsætningscifre. Forst fra Oktober Maaned begyndte ogsaa her, navnlig for Koksene, en tydelig Tilbagegang.

Kulsyndikatets Prispolitik støttedes dels af en stærk forøget Eksport, dels af en Overenskomst med Staten, hvorefter Syndikatets Monopol blev endnu mere effektivt end hidtil. Syndikatet har først fra 1. Januar 1914 bevilliget en Prisreduktion, medens den forarbejdende Industri hele det foregaaende Aar har maattet betale Rekordpriser for Kul og Kokes.

De store Montansyndikater har sogt at gardere sig mod Tilbagegangen ved at for-

høje Udførselsgodtgørelserne. Men det indenlandske Forbrug har ingenlunde haft Glæde heraf. Gennem en saadan Dumping-Politik træder først rigtig Forskellen mellem de høje Indenlands- og de lave Udenlandspriser frem. Situationen blev imidlertid uholdbar i Længden, og Prisnedgangen ogsaa i Montanindustrien almindelig mod Aarets Slutning.

For andre Industrigrene er Tilbagegangen endnu mere udpræget. Navnlig gælder dette *Maskinindustrien*. Den begyndte Aaret godt, men efter at Ordrerne efterhaanden blev effektueret, indgik nye kun langsomt. Konjunkturnedgangen maatte naturlig først og fremmest ramme Efterspørgslen efter nye Maskiner. Enkelte Brancher indenfor Maskinindustrien har ganske vist arbejdet bedre, fremfor alt Lokomotiv- og Waggonfabrikerne, som lukrerede af de enorme Udvidelser af Jernbanenettet, der for Tiden foregaar i Tyskland. Ellers har man navnlig i Maskinindustrien haft at lide under det Misforhold, der var mellem Priserne paa de færdige Fabrikata og de mægtigt forhøjede Raastofpriser og andre Produktionsomkostninger. (Disse Forhold har som bekendt ogsaa gjort sig gældende i den danske Industri — ikke mindst i Jernindustrien i det forløbne Aar. Jvfr. Industriberetningen 1912 — Red.) Den tyske Maskinindustri gaar nu til almindelig Arbejderafskedigelse og Indskrænkning af Arbejdstiden.

Vanskelig er Stillingen ogsaa i *Tekstilindustrien*, blot at her de daarlige Tider allerede har varet længe, og det nye, haarde Tilbageslag derfor føltes saa meget sværere. Enkelte Brancher, der særlig begunstigedes af de herskende Moder, saasom Silke- og Lærredsindustrien, har ganske vist klaret sig bedre, andre derimod, og det synes at være langt de overvejende, har ved Forandringer i Tekniken, ved Forandringer i Moden og ved fremmed Konkurrence, f. Eks. den amerikanske paa Kniplingsmarkedet, gennemgaaet en svær Krise. Bomuldsspinderierne og Væverierne har været hindret af dyre Raastofpriser. Spinderierne har fra først af arbejdet godt, senere har den heftige Konkurrence fra den østrigske Bomuldsindustri, som paa Grund af Balkankrigen arbejdede med kolossal Overproduktion og kastede store Garnmængder over den tyske Grænse, skadet denne Industri betydeligt.

De Industrier, der imidlertid har lidt stærkest i 1913, var de, som direkte berørtes af Stagnationen i *Byggevirksomheden*, Teglværker, Vinduesglasfabriker, Maskinsnedkerier, Tapetfabriker o. s. v. Men ogsaa andre Industrier, som arbejdede for det umiddelbare Masseforbrug, saasom Stengodsfabrikerne, Møbelsnedkerierne og fremfor alt Galanteriindustrien klagede allerede tidligt paa Aaret. Selv Automobilfabrikerne, som dog begunstigedes af Tidens Hang til at leve over Evne og en stærk Eksportforøgelse, blev truffet af den almindelige Tilbagegang i Købekraften hos Forbrugerne. Endog Avispapirindustrien klagede over formindsket Afsætning, der navnlig hidrørte fra den med Konjunkturtilbagegangen følgende Indskrænkning i Annonceringen.

Helt uberørt af dette almindelige Tilbageslag blev egentlig kun to Storindustrier. Først og fremmest *den kemiske Industri*, hvor der overhovedet kun er Tale om Fremgang, dernæst *Elektricitets-Storindustrien*. Denne Industris mægtige Truster, som selv i dette Aar, hvor den mest udprægede Kapitalmangel herskede, har forlangt og faaet nye Pengemidler i enormt Omfang, har gennem deres Døtreselskaber i Ind- og Udland skaffet sig en saa stor Mængde Ordrer, at de foreløbig arbejder uanfægtet af Tiderne. Alene A. E. G.s Ordrermængde beløb sig i sidste Aar til 318 Millioner Mark.

Derimod har *Kaliindustrien* arbejdet daarligt, ikke mindst som Følge af, at nye Værker er kommet til og har forlangt Del i den alt i Forvejen formindskede Afsætning. Kalimarkedet har længe ligget nede, men ikke desmindre er nye Anlæg i denne Industri forceret frem af samvittighedsløse Spekulanter, som hurtigst muligt har væltet deres Risiko over paa det store Publikum paa den sædvanlige Gründermetode. Følgen er, at Industriens Produktionsevne vokser udover enhver Grænse, skønt de faktiske Afsætningsvilkaar bliver stadig elendigere. I *Cementindustrien* var Forholdene forskellige. De schlesiske Værker har næppe mærket Krisen. I Vesttyskland gav det rhinsk-westfalske Cementsyndikats Opløsning en kort Tid Anledning til en sand Prissammenstyrtning. Overproduktionen, som først nu viste sig i sit fulde Omfang, tvang Fabrikerne til at underbyde hinanden til langt under Selvomkostningspriserne. Mod Aarets Slutning kom dog Syndikatet i Stand igen, dets Uundværlighed havde vist sig tydeligt nok.

I alle disse Tilfælde har Tilbagegangen været foraarsaget af en i Forhold til Produktionsevnen utilfredsstillende Afsætning — at en Industri ogsaa kan lide under en Krise, selv ved glimrende Beskæftigelse, viser deri-

mod *Skibsbygningen*. Tysk Skibsbygning har med Hensyn til Ordrer haft et Rekordaar med næsten 100,000 Tons forøget Nybygning. De store Rederiers Byggeplaner, der disponerer Aar frem i Tiden, er umaadelige, Ordrer paa Krigsskibe ikke mindre. Og alligevel er den finansielle Situation for Værfterne saa ugunstig som mulig. Dividendereduktioner og Rekonstruktioner hører til Dagens Orden. Det viser sig tydeligt, at der ikke alene kan findes Monopoler af Producenter, men ogsaa af Købere. De faa mægtige Forbrugere af Værfternes Produkter, Kæmperederierne, formaar — takket være Konkurrencen mellem Værfterne og disses Uerfarenhed overfor de nye Opgaver, nemlig de Kæmpeskibe, som netop gør Udslaget — at udnytte dette til deres Fordel. »Imperator«, som kostede ca. 40 Millioner Kr., har saaledes nærmest bragt sit Værft Tab, i hvert Fald ikke 1 Øres Gevinst! Nu har Hamborg-Amerikalinien bortliciteret to nye store Skibe efter et nyt System. Rederiet bærer selv Omkostningsrisikoen og betaler Værftet, ved Siden af Material- og Driftsomkostninger samt et vist Amortisationsbidrag til disse, en fast Gevinstprocent. Maaske ligger heri et Bodemiddel for Værftsindustrien.

At det forløbne Aar blev glimrende for *Skibsfarten*, siger sig selv. Med Værfternes lave Priser, med den forøgede Udvandring og den forøgede Eksport, har Rederierne haft glimrende Arbejdsbasis.

Dette er i store Træk Situationen i det industrielle Tyskland. Den kan sammenfattes derhen, at Efterspørgslen er gaaet stærkt tilbage, Varetilbudet i samme Grad frem. Dette har vist sig i en almindelig Tilbagegang i Priserne, navnlig i Varepriserne, men ogsaa i Næringsmiddelpriserne, skønt Tilbagegangen her er noget mindre stærk. Med Hensyn til Udførselen er denne vokset enormt, som følgende Tabel over *den tyske Vareomsætning* viser.

Medens Indførslen endog er stagnerende i det sidste Aar, har Udførslen været stadig og stærkt voksende gennem de sidste 5 Aar. Alene i det sidste Aar er den vokset med et Beløb paa 1,1 Milliard Mark. En Del af denne Udførselsforøgelse falder paa Landbrugsprodukter, paa forøget Sukkereksport og paa forøget Korneksport, som, takket være det tyske Indførselsbevissystem, har naaet et umaadeligt Omfang, som vel nok de øvrige Lande før eller senere vil tage Forholdsregler overfor. Hele Resten, nemlig 850 Millioner Mark, falder paa forøget Industrieksport, og dette er det bedste Bevis for, hvorledes Industrien har bestræbt sig efter at erstatte det indenlandske formindskede Forbrug med Afsætning i Udlandet. Disse Bestræbelser har hidtil været alt i alt vellykkede, hvorvidt de ogsaa vil være det for Fremtiden, er et stort og usikkert Spørgsmaal.

	1909	1910	1911	1912	1913
	Millioner Mark				
Indførsel	7800	8100	8700	9800	9800
Indførsel	6000	6800	7400	8100	9200
Indførselsoverskud	1800	1300	1300	1700	600

Dansk Lokomotivbygning.

Man vil endnu erindre, hvilken Opsigt den saakaldte Lokomotivdebat under Folketingets Finanslovbehandling vakte i 1910. Under Drøttelsen af nogle store Lokomotivleverancer henstilledes fra forskellige Sider til Trafikministeren om saa vidt muligt at lade Fremstillingen af Lokomotiver foregaa her i Landet, selv om ogsaa de indenlandske Tilbud skulde vise sig lidt dyrere end de udenlandske.

Det var vistnok første Gang, saadanne Udtalelser hørtes i det danske Folketing, og hvad der gav dem særlig Interesse var, at ikke blot Højre, men ogsaa Radikale og ikke mindst Socialdemokrater deltog stærkt deri. Ganske vist førte Debatten ikke til noget po-

sitivt Resultat i første Omgang, men den viste dog en glædelig Vending i Folketingets Industriopfattelse. Spørgsmaalet om dansk Lokomotivfabrikation er derfor bleven noget af en Mærkesag i vor Industrihistorie.

Socialdemokraterne, af hvilke navnlig *K. M Klausen* med stor Dygtighed talte det indenlandske Arbejdes Sag, ønskede dels, at Staten forsøgsvis selv skulde overtage Bygningen af nogle Lokomotiver, dels, at Bygningen af andre af de fornødne Lokomotiver — ved rimelige Tilbud — skulde overlades den private Industri, og formulerede et Forslag til en Finanslovsanmærkning i denne Retning. Forslaget strandede imidlertid paa Regeringspartiets Modstand, efter at Ministeren, der iøvrigt stillede sig forstaaende overfor selve Tanken, havde hævdet, at man af økonomiske Hensyn ikke turde bortse fra de udenlandske Tilbuds Fordelagtighed ved saa store Beløb, som disse Leverancer drejede sig om.

I Foraaret 1912 under Finanslovens 3. Behandling vendte imidlertid Spørdsmaalet tilbage, idet der forelaa Forslag om Bevilling til 3 Rangermaskiner. Denne Gang stilledes atter fra samme 3 Parter som i 1910 Forslag om en Anmærkning til Finansloven, men denne Gang af følgende Ordlyd:

»Ministeren bemyndiges til paa indenlandske Værksteder at lade bygge 3 Rangerlokomotiver.«

Efter nogen Diskussion vedtoges Anmærkningen, idet man enedes om, at den ikke skulde opfattes som et egentligt Paabud til Ministeren, men kun som en Henstilling om forsøgsvis at lade en indenlandsk Virksomhed paany prøve med Fremstilling af Lokomotiver. (Som bekendt er tidligere leveret Maskiner fra Smith, Mygind og Hüttemeier samt fra Burmeister & Wain og »Vulcan« til Statsbanerne, men i de senere Aar har alle vore Lokomotiver været af udenlandsk Tilvirkning, til Trods for, at de danske Maskiner vandt sig et udmærket Navn. De blev da ogsaa kun fortrængt gennem en systematisk Forfølgning med store Underbud fra Udlandets Side).

Der skete nu noget, der skulde sætte de billige udenlandske Tilbud i den rette Belysning og vise Uholdbarheden i Paastanden om det umulige for Danmark at optage Kampen med Udlandet paa Lokomotivbygningsomraadet. Underhaanden havde Frichs Maskinfabrik, Aarhus, indgivet et Tilbud paa Bygningen af de omtalte Maskiner. Ved en udskreven Licitation viste det sig, at den af det danske Firma forlangte Pris laa midt i de udenland-Tilbud. Regeringen mente imidlertid ikke at turde give den danske Fabrik Leverancen ved den store Forskel, der var mellem den af denne Fabrik forlangte Pris og det billigste Bud, og Leverancen blev da tilslaaet dette, der afgaves af et belgisk Firma og laa 4000 Kr. under Frichs Bud, der lod paa ca. 30,000 Kr. Næste Aar skulde man imidlertid atter have nogle Stykker af samme Slags Maskiner, og nu viste det sig, at det belgiske Firma ikke ønskede igen at levere disse Maskiner til den Pris, som det det foregaaende Aar havde forlangt, men forlangte ca. samme Pris som Frich havde opgivet!

Hermed var det godtgjort, at kun *ekstraordinære* Grunde havde ligget bag det Aaret forud afgivne meget lave Tilbud, og at den virkelige rimelige Pris for en Maskine af den ønskede Art just laa i den Sum, det danske Firma straks havde forlangt. Frichs Maskinfabrik fik da ogsaa derefter Leverancen af de 3 Rangermaskiner og gik straks i Gang med Fabrikationen.

Ved denne Begivenhed var der tillige slaaet en forsvarlig Pæl gennem den vidt udbredte Antagelse, at Lokomotivbygning er en saa speciel Industri, at den umulig kan optages i mindre Maalestok, uden i hvert Tilfælde at maatte nyde kunstig Støtte. Det er snarere den Stab af Ingeniører og Arbejdere, der udkræves for Lokomotivbygning, som er noget specielt, og af Hensyn til hvis Stabilitet det aldrig vil kunne lønne sig for en Fabrik kun periodevis at beskæftige sig med Lokomotivfabrikation. Heller ikke er det kun mindre Maskiner, saasom Rangermaskiner, der vil kunne fremstilles i Danmark, men lige saa godt vil en vordende dansk Lokomotivindustri kunne fremstille store Hurtigtogsmaskiner, hvor komplicerede disse end synes.

Udviklingen i Lokomotivindustrien i vore to skandinaviske Nabolande afgiver da ogsaa Beviser paa, hvorledes man fra en beskeden Begyndelse er naaet frem til fuldt leveringsdygtige Industrier, der nu i begge Lande helt forsyner det indenlandske Marked med alle Slags Lokomotiver. Medens svensk Lokomotivindustri allerede er af ældre Dato, har Norge indtil for en halv Snes Aar siden ligesom Danmark indført samtlige sine Lokomotiver. Ved klog og fornuftig Hensyntagen til nationale Interesser naaede Norges Statsbaner efterhaanden at give de indenlandske Fabriker Lejlighed til at udvikle en egentlig Lokomotivfabrikation, der allerede nu saa faa Aar efter som nævnt løser alle de vanskelige Opgaver, som Lokomotivbygningen stiller i et saa bjergrigt Land som Norge.

Det foreløbige Resultat af »Lokomotiv-Anmærkningen« staar nu paa Skinnerne i Form af tre Rangermaskiner, medens tre nye allerede er bestilt hos samme Firma. Maskinerne er saakaldte Tenderlokomotiver, Litra F, der selv medfører et passende Kvantum Vand og Kul, tilsammen 5 Tons.

F-Maskinerne anvendes til Rangering paa de større Stationer og maa derfor være baade stærke og hurtige i deres Bevægelser, hvorfor Adhæsionsvægten er 37 Tons, Kedeltrykket 12 Atm. og Maksimalhastigheden 50 km pr. Time. Maskinerne er trekoblede, d. v. s., at de foruden et Par Drivhjul med 1252 mm Tvermaal har 2 Sæt andre Hjul af samme Størrelse, indbyrdes forbundne med Plejlstænger, saakaldte Kobbelhjul.

Gammel norsk Vævekunst.

Skønt kæmpende med endnu trangere Kaar end de danske Museer, har *Kunstindustrimuseet i Kristiania* alle Dage paataget sig en Forpligtelse, som de fleste andre Kunstindustrimuseer mere eller mindre har unddraget sig, nemlig den at sprede Kendskabet til det opsamlede ved at sende det ud over Landene i de bedst mulige Gengivelser. Hvad dette Museum i saa Henseende har udrettet, er beundringsværdigt. Rent fraset dets omhyggelige Aarsberetninger, dets Udstillingskataloger og andre Lejlighedsskrifter, hvoraf flere, saaledes navnlig Fortegnelserne over Glasudstillingen i 1899 og Sølvudstillingen i 1908, er blevne uundværlige Haandbøger i alle nordiske Kunstbibliotheker, kan Museet pege paa saadanne Standard-Værker som dets Publikationer over de gamle norske Billedtæpper, norsk Træskærerkunst og Fortidskunst i Norges Bygder. Hertil er nu ved at føje sig et nyt Foretagende: »Gammel norsk Vævekunst« (Pudetræk og Tæpper i farvetrykte Gengivelser).

Det er vistnok den almindelige Opfattelse, at de gamle norske Billedtæpper, som Museet allerede tidligere har udgivet, betegner et Højdepunkt af Norges Folkekunst. Et Tæppe som det fra Baldishoels Kirke, der saa mirakuløst blev fundet mellem to Gulve ved Kirkens Nedrivning, vilde ogsaa i et af de store Kulturlande betragtes som en sand Nationalskat, ikke blot paa Grund af dets Ælde, Ærværdighed og Sjældenhed, men ogsaa paa Grund af dets Skønhed, og selv om de yngre norske Billedtæpper naturligvis ikke kan maale sig med dette tidlige middelalderlige Arbejde i Henseende til streng Stil og Holdning, udmærker de sig dog ved at have bevaret den dekorative Fladevirkning, som det 17de og 18de Aarhundreds raffinerede Gobeliner fra de store berømte Verdensfabriker ikke forenede med deres øvrige, overordentlige Fortrin.

Af et Øje, der er forvænt af franske eller flamske Gobeliner, kræver de yngre norske Figurtæpper dog en Del Overbærenhed. Det er landlige Produkter, barnlige Produkter kan man endog sige, for saa vidt som deres Figurstil stemmer bedst overens med Børns sædvanlige Tegnesæt. Den ypperlige Fladevirkning, de ejer, er unægtelig naaet paa Bekostning af Livet i Figurerne, paa Bekostning ogsaa af den Rigdom og Festlighed i Farverne, som de franske og flamske Gobeliner frembyder.

For saa vidt kan man med nogen Ret sige, at det alligevel ikke er de norske Billedtæpper, men de norske Pudetræk, som betegner Højdepunktet af Norges gamle Folkekunst. Der er i disse sidste ingen Figurer, som trænger til nogen Overbærenhed. De er udelukkende ornamentale, og skønt de er landlige Produkter i samme Grad som Billedtæpperne, er de ganske fri for barnlige Egenskaber. De er simpelthen beundringsværdige saa at sige alle, ja, mange af dem hører til de Ting, hvori man ikke blot forelsker sig heftigt, men varigt. De bedste norske Pudetræk prenter sig i Ens Erindring med den Tydelighed, der altid er et Tegn paa det træfsikre i Kunsten eller for at sige det stærkere: det geniale.

Det nye Værk om disse Pudetræk er beregnet paa at skulle omfatte Reproduktioner af ca. 100 Stykker. Deraf bringer det første Hefte kun de 10. Det er ikke meget, men dog allerede nok til at give en Antydning af disse Vævningers Ejendommeligheder.

De er selvfølgelig ikke opstaaede paa bar Bund. For de flestes Vedkommende vilde det være let at paavise mangfoldige Paavirkninger fra Middelalder og Renaissance, af hvilke de

flleste kan fores tilbage til Orienten. Med alt det tør man dog trygt sige, at Talen her er om en national norsk Kunst, thi hvert af disse Pudetræk repræsenterer Typer, som har faaet deres særlige Tildannelse paa forskellige Punkter af Landet. I det foreliggende Hefte er det kun Gudbrandsdalens Indsats i saa Henseende man lærer at kende. Men Introduktionen kunde ikke være bedre. Thi hvad der paa de ti Tavler er samlet af ornamental Opfindsomhed, af Snille til at skabe Skonhed af et Spil med enkle Linjer og faa Farver, er forbavsende. Her er ganske vist Inddelinger og indenfor disse Ornamenter, som har deres tydelige Forbilleder i persiske og kaukasiske Knyttetæpper. Her er ogsaa Plantekompositioner, der øjensynlig er afledede fra flamske Gobeliner. Men Forbillederne er aldrig slavisk fulgte. Tværtimod. Det er, som var de kun flygtigt komne Pudetrækkenes Tegnere for Øje, og som havde de i den flygtige Berøring blot befrugtet deres Fantasi. Thi med alle deres Afledninger af fremmede Motiver er de norske Pudetræk norske. De er det i Kraft af et eget barokt Drag i deres Linjespils Rhytmer. De er det ogsaa i Kraft af den friske, stundom glubske Farveglæde, hvorom de vidner, naar de ikke er altfor falmede. De er det endelig og allermest ved Fjærnheden i det Forhold, hvori de staar til deres Forbilleder, en Fjærnhed, som kun kan forklares af deres Fædrelands afsides Beliggenhed. Det er utvivlsomt den, der betinger den relativt set sjældne Grad af Originalitet, ja Genialitet i Norges gamle Vævekunst.

Om Pudetrækkenes Alder, om deres Genesis og Topografi faar man formodentlig at høre i den Text, hvormed Udgiveren, Direktør *Grosch*, vil afslutte sit Værk. Foreløbig maa man nøjes med at glæde sig over de udmærkede farvetrykte Billeder, som gør Udgiverens Omhu og norsk Reproduktionskunst i lige Grad Ære. Endog Tekniken kan man studere i disse fortrinlige Gengivelser. Der er da heller næppe Tvivl om, at Værket vil blive hilst velkomment overalt i Verden, hvor Vævekunsten udøves eller forskes. For Videnskab som for Praxis er det af samme Interesse og Betydning.

Emil Hannover.

Boganmeldelse.

Vinding Kruse: Arbejdets og Kapitalens Organisationer, retslig bedømt, I. Del. Synspunkter for Retsudviklingen i Industriens Hovedlande.

Det her foreliggende Værk, for hvilket Forfatteren har erhvervet den juridiske Doktorgrad, maa henregnes til den sociale Retsvidenskab. Det er et Værk, hvis Metode er Retsvidenskabens, og hvis Indhold er Emner af socialøkonomisk Natur set i deres Forhold til Retslivet. Allerede dette, at en juridisk Doktordisputats henter sit Emne fra disse Egne af Videnskaben, maa paa Forhaand forlene den med en vis Interesse, og navnlig hvor Emnet er et saa moderne Spørgsmaal som Kampen mellem Kapital og Arbejde og Retsordenens, Lovgivningens og Domsmagtens, Stilling til denne. Interessen forhøjes yderligere efter Gennemlæsningen af Bogens Fortale, hvori det meget stærkt fremhæves, at den Behandling af nationaløkonomiske Emner, der foretages fra nationalokonomiske Forfatteres Side, i alt for hoj Grad har betonet de rent økonomiske Momenters Betydning for Udviklingen, og ikke tillagt andre Aarsager, navnlig de retslige eller retspolitiske, den Betydning, som rettelig tilkommer dem, hvorfor der ofte gives et skævt Billede af den sociale Udvikling. Det er, som man ser, den ikke ukendte Strid om, hvad der er det aktive, og hvad der er det passive Element i Udviklingen, der her paa ny drages frem, om det er Lovene, der skaber Livet, eller om det ikke omvendt snarere er Livet, der i Retsinstitutionerne paragrafferer de Erfaringer, der vindes under Udviklingens Gang. Forfatteren er en veltalende Advokat for den første Anskuelse og tillægger Retsordenen som Samfundsregulativ en Betydning, der næppe overalt vil blive den indrømmet.

Det er kun rimeligt, at et Værk som det anførte maa spænde Forventningerne, for det første ved sit Emne, for det andet ved sit i Fortalen udtalte Løfte om Anvendelsen af nye Synsmaal ved dette Emnes Behandling, navnlig hos en Læser, hvis økonomiske Dannelse er næret af de Synsmaal paa Udviklingens Gang, hvis virkelige Betydning for denne saa stærkt drages i Tvivl af Forfatteren, og endelig ogsaa fordi det er af Interesse at se, hvor-

vidt saadanne Emner, kan behandles udtømmende, naar Juraens »gennem mange Tidsaldres Erfaringer vundne Teknik bestemt og stadig fastholdes«.

For at faa de rette Perspektiver frem for det, der navnlig maa interessere, nemlig Retsordenens Stilling til de moderne Organisationer, baade Arbejdets og Kapitalens, og for historisk at paavise Rigtigheden af det Synspunkt, der er lagt til Grund, gives i Bogens første Afsnit en Lavshistorie for Industriens Hovedlande, England, Frankrig og Tyskland, hvoraf navnlig Forholdene i England, Arbejderbevægelsens Hjemland, behandles udførligt. Hvorvidt selve den Fremstilling, der gives af Lavsudviklingen i England, kan siges at bekræfte Forfatterens Paastand om Retsordenens betydelige Indvirkning paa den økonomiske Udvikling, selv med Fremhævelse af det for engelsk Retsliv — og dette er det egentlige nye i denne Fremstilling — ejendommelige Forhold, at Retsudøvelsen paa et meget tidligt Tidspunkt decentraliseres ud i det kommunale Selvstyre, synes saare tvivlsomt. Det fremhæves af Forfatteren, at den Omstændighed, at Lavsvæsenet i England ikke er ophævet ved nogen Lov, har forledet økonomiske Forfattere til den urigtige Antagelse, at Lavenes Fald udelukkende skyldtes rent økonomiske Aarsager, og var Resultatet af en ren økonomisk Opløsningsproces, uden nogen Indgriben fra Statsmagternes Side. Det er heroverfor, at Forfatteren fremhæver, at Retsordenen har andre Organer end Loven, og netop i England i dettte Tilfælde har været betjent af andre Organer, nemlig det kommunale Selvstyre, der paa utallige Maader øvede sin Indflydelse paa Lavsvæsenets Udvikling. Men det synes ikke, at der dermed er ført noget Bevis for den Indflydelse, Retsordenen i og for sig har haft paa den økonomiske Udvikling, idet hele Spørgsmaalet dermed blot henlægges i et andet Plan end i andre Lande; og Forholdet hermed var vel ogsaa nok det, at de praktiske Englændere indsaa, at Erhvervslivets Organisationer netop bedst tilpassedes efter Livets økonomiske Behov, naar Tilsynet førtes af Myndigheder, der stod de arbejdende Organisationer nærmest. Hermed være ingenlunde sagt, at Retsordenen ingen Indflydelse kan have paa den økonomiske Udvikling; den kan hemme den og den kan ogsaa fremme den, hvor de naturlige Betingelser er til Stede; men skabe noget selv, eller vedvarende slaa Bom for en Udvikling, der synes begrundet i Forholdet, kan den næppe. Der fremkommer ogsaa »i Arbejdets og Kapitalens Organisationer« spredte Bemærkninger, der netop udtrykker den Tanke, at f. Eks. Lavsvæsenet kun holdtes oppe saa længe den økonomiske Udvikling gik med den, medens Lavene faldt sammen saasnart det ikke længer var Tilfældet, f. Eks. da den økonomiske Udvikling medførte Opkomsten af en stor Del nye Erhverv, der paa Grund af Byens Lavsmonopol maatte tage Sæde i Landdistrikterne. »I det hele taget, saa længe det engelske Selvstyres Repræsentanter ansaa det for formaalstjentligt — af Hensyn til Byerne — at støtte Lavene, saa længe kunde disse endnu holde sig oppe, om end deres faktiske Magt i det økonomiske Liv, med den Udvikling, der foregik uden om dem, stadig blev mindre. Men saasnart Selvstyrets Repræsentanter indsaa, at Lavsvæsenets Opretholdelse saa langt fra gavnede Byerne, at det tvertimod var en Hindring for disses frie Udvikling, da var Lavenes Time slaaet . . . . De hjemfaldt helt til den naturlige Udviklings Lov«.

Efter Fremstillingen af Udviklingens Gang i England indtil det moderne Fabrikssystem vinder frem, følger Skildringen af tilsvarende Perioder i den økonomiske Udvikling, i Frankrig og Tyskland. Det var allerede kendelig ved Omtalen af engelske Forhold, at Forfatteren nærer stor Forkærlighed herfor, men det træder endnu tydeligere frem ved Sammenligning mellem franske og engelske Forhold. I det hele synes det industrielle Erhvervssamfund, der i Bogen tegnes af det attende Aarhundredes Frankrig, navnlig i dettes sidste Halvdel, altfor smaaborgerligt. Det er vel nok saaledes, at den Industri, der grundedes i Frankrig i Coblerts Dage, nærmest var en Luksusindustri, i det mindste i den Betydning, at den kostede mange Penge for Staten og var ret overflødig, fordi den ikke var naturlig begrundet. Det økonomiske System, der afløste Merkantilismen, nemlig Fysiokratismen, var ved sin ensidige Overvurdering af Landbrugets Betydning for et Lands Økonomi, selvsagt ej heller egnet til at fremme de Erhverv, der lægger Vind paa Forædlingen, og dog er det vel saaledes, at Aarene fra 1750 og frem til Revolutionen netop lagde Kølen, ja mere end det, til en fransk Storindustri af betydelig Omfang. Det er under Omtalen af den begyndende Fagforeningsbevægelse fremhævet af Forfatteren, at naar denne begynder at vise sig i et Land er dette et umiskendelig Tegn paa, at Udviklingen i dette Lands Erhvervsliv har naaet Storindustriens første Stadium, hvor Arbejdets Ledere

ikke længer som i Lavstiden er en forholdsvis talrig Stand, som enhver Arbejder har Adgang til at blive Medlem af, men er bleven en lille faatallig Kapitalistklasse, i hvis Tjeneste staar en hidtil ukendt stor Masse af Arbejdere, der som Regel ingen som helst Udsigt har til at arbejde sig op. Men dette Tegn paa en begyndende Storindustri forelaa vist netop i hine Tiders Frankrig, idet det jo er godtgjort (Levasseur), at der netop i disse Aar gik en stærk Bevægelse gennem den franske Arbejderbefolkning, en Bevægelse, der var organiseret i Foreninger, omend disse ganske vist var hemmelige, fordi det jo var forbudt Arbejderne at organisere sig, og at Bevægelsens Formaal var det moderne højere Løn og kortere Arbejdstid. Denne Arbejderklasse havde som sin Modsætning, eller sin Forudsætning, en Klasse af velhavende Fabrikanter, der blev rige ved en vidtforgrenet industriel Virksomhed: i Paris af Gobeliner, Guld-, Sølv- og Glasvarer, Ure og Papir, og ude i Frankrigs Byer som Rouen, Nantes, Bordeaux, Lyon og Marseille, hvis industrielle Frembringelser fornemmelig var Tekstilvarer og Fajance. Denne Samfundsklasse dannede sammen med Storhandelen et Befolkningselement, der blev af overordentlig stor Betydning for Revolutionen. Thi ligestillet med de privilegerede Stænder, baade i Kultur og Velstand, savnede de ganske disses Særrettigheder, og de maatte derfor blive afgjorte Modstandere af den da bestaaende Samfundsordning. Naar alt kommer til alt, er det maaske netop Tilstedeværelsen af denneSamfundsklasse i Forbindelse med visse liberale Erhverv, der bevirker, at Revolutionen brød ud netop i Frankrig, og ikke i noget andet Land med lignende sociale og politiske Tilstande, idet kun Frankrig ejede en saadan velhavende og kultiveret Borgerstand, der var ganske blottet for Deltagelse i Statens Styrelse.

Efter endnu i Bogens første Afsnit at have skildret Lavsvæsnets Opløsning og Fald og den frie Konkurrences Gennembrud i Tyskland, fremstilles Udviklingens næste Trin, der er de nye Organisationers Dannelse og deres Kamp for retslig Anerkendelse. Ogsaa i dette Afsnit indtager Skildringen af Forholdene i England den mest fremtrædende Plads og læses med størst Interesse, fordi England gik forrest i Udviklingen. Emnet er den voksende arbejdervenlige Lovgivning gennnem det nittende Aarhundrede, alt efter som Arbejderpartiet vandt større og større politisk Magt, og Mærkepælene er Lovene af 1824—25, der anerkendte Arbejdernes Strejkeret, for saa vidt angik højere Løn og kortere Arbejdstid, 1871, der legaliserede Trade Unions ɔ: baade Arbejdsgiversammenslutninger og Arbejderforeninger, 1875, der udvidede Strejkeretten og 1906, der væsentlig omhandlede Strejkevagter. Disse Love brød afgørende med den ældre engelske Rets (common law) Opfattelse af Fagforeningsbevægelsen, ja Loven af 1906 endog saa afgørende, at den efter Forfatterens Anskuelse skabte en Særlovgivning med langt videregaaende Rettigheder for Arbejderne, end der var indrømmet andre Borgere. Dette er en Opfattelse af Arbejderloven, som iøvrigt ikke deles af andre Kendere af engelske Arbejdsforhold f. Eks. ikke af Harald Scavenius i hans i 1912 udkomne Værk: Af den nyere engelske Arbejderbevægelses Historie. Den Udvikling, der fandt Sted i England med disse Aarstal som Mærkepæle, efterfulgtes senere i Industriens øvrige Hovedlande, i Frankrig, hvor Strejkeretten anerkendtes i 1864, Foreningsretten i 1884, for Tysklands Vedkommende i 1869 vedrørende Strejkerettens Anerkendelse.

Bogens tredje og sidste Afsnit handler om Organisationens Kamp for Magten, og Retsordningens Stilling til de Midler, der anvendes i denne Kamp. Disse Midler sammenfattes af Forfatteren under den omfattende Betegnelse: Boycotting. Det er et Afsnit, der er lige inde paa Livet af den nuværende Tid, og som derfor vil læses med særlig Interesse. Emnet deles af Forfatteren i to Dele, nemlig Bestræbelserne for at hæve Varepriserne og Kampen for at hæve Arbejdspriserne; til de første hører Arbejdsgivernes Sammenslutninger i Truster og Karteller, og særdeles livligt skildres de gigantiske Livtag, der i Amerika til Dato er taget mellem Unionsregeringen og Trusterne; til de sidste hører Arbejdskampene for højere Løn og bedre Arbejdsvilkaar i det hele. Fremstillingen er givet paa den Maade, at der er samlet et meget righoldigt Domsmateriale, der tilfulde viser de Vanskeligheder, der for Retsordenen har været forbunden med at tage Stilling til disse Spørgsmaal og den juridiske Forvirring der har hersket og endnu hersker. Men mon ikke det for en væsentlig Del skyldes, at Forfatteren gør Uret i at forlange de samme retslige Synsmaader lagt til Grund overfor de Organisationer, hvis Formaal er at hæve Vareprisene, og overfor dem, hvis Formaal er at hæve Arbejdspriserne? Der synes her i Bogens sidste Afsnit at være intet mindre end en Konstruktionsfejl, et Fejlsyn i Udgangspunktet, der gør hele Fremstillingen misvisende. For

Juraen vilde det ganske vist være en stor Behagelighed — det vilde gøre den mindre sammensat — om den formelle Lighed kunde lægges til Grund ved Bedømmelsen af alle de utallige Spørgsmaal, Arbejdets og Kapitalens Organisationer rummer, men vilde ikke det, der for Forfatteren staar som den højeste Ret, nemlig en Retsordning, der fuldstændig har banlyst enhver Klasselovgivning i mange Tilfælde, og navnlig i de sociale Kampe, blive den højeste Uret? Eksempelvis kan da nævnes, at i saa Tilfælde maa hele den moderne sociale Lovgivning fjernes, fordi denne jo i udpræget Grad er en Klasselovgivning. Men det er jo netop i vor Tid i stigende Grad blevet Statsmagtens Opgave gennem Lovgivningen at skabe den Balance i Modsætningsforholdet mellem Kapital og Arbejde, der betinger den rolige Udvikling.

Det vil blive interessant til den Tid, naar Bogens anden Del udkommer (om dette da nogensinde sker. Doktordisputatser som første Led af et Hele maa jævnlig vente paa sin Afslutning) at se, hvorledes Forfatteren vil stille sig over for den Retning, Udviklingen har taget her hjemme. Thi ved Dannelsen af den faste Voldgiftsret er man jo gaaet uden om Juraen, og har henskudt disse Spørgsmaals Afgørelse til en Ret, hvis Medlemmer staar midt i Kampen og med Kendskab til Kampens Vilkaar.

Otto Himmelstrup.

Industri og Haandværk i den kjøbenhavnske Befolknings Erhvervsfordeling.

I Nr. 11 af nærværende Tidsskrift for 1913, Pag. 264 er der under ovenstaaende Overskrift meddelt nogle Data om Befolkningens Erhvervsfordeling i Kjøbenhavn. Det er heri fremhævet, at det navnlig er paa Grund af Byggevirksomhedens næsten fuldstændige Stilstand i 1911, at Procenttallet for de Befolkningsdele, der ernæres af Industri og Haandværk, er gaaet tilbage fra 42,27 pCt. i 1906 til 39,70 pCt. i 1911, fordi Fremgangen for de industrielle Fag gennemgaaende endog ligger betydeligt over den Fremgang, der kan paavises for samtlige Forsørgere under eet. Til nærmere Oplysning herom hidsættes nedenstaaende fagvise Tabel, hvis Tal angiver Antallet af Forsørgere i de paagældende Fag, og hvis tredje Kolonne i Parentes angiver det Antal Forsørgere, der svarer til den gennemsnitlige Stigning for alle Forsørgere under eet.

Det fremgaar af Tabellen, at de virkelige industrielle Fag, baade Tilvirkning af Næringsmidler, Tekstilindustrien, Metalindustrien, Teknisk-kemisk Industri og Papirindustrien opviser stærkere Fremgang end den, samtlige Forsørgere i Byen har kunnet opvise, men at denne Fremgang mere end opvejes af Tilbagegangen i Byggefagene, hvortil ogsaa kan henregnes store Dele af Trævareindustrien, samt store Dele af Sten-, Ler- og Glasindustrien. Resultatet for Erhvervet som Helhed bliver derfor en Tilbagegang i Forhold til det beregnede Forsørgerantal paa ca. 4000, et Resultat, der dog sikkert med Rette kan betegnes som værende foraarsaget af den specielle Aarsag, der hedder Byggekrisen i Kjøbenhavn.

Forsorgere i	Haandværk og Industri		
	1906	1911	Beregnet Forsøgerantal[1])
Tilvirkning af Næringsmidler	12,087	13,994	(13,807)
Tekstilindustri	3,019	3,614	(3,449)
Beklædningsindustri etc.	24,921	27,078	(28,468)
Jordarbejde, Bygnings- og Møbelindustri	21,473	20,342	(24,530)
Trævareindustri o. l.	2,233	2,221	(2,551)
Læderindustri	433	515	(495)
Forarbejdning af Sten, Ler- og Glasvarer	1,886	2,016	(2,154)
Metalindustri	15,153	18,653	(17,310)
Forskellige Industrier af teknisk og kemisk Art	3,009	4,019	(3,437)
Papirindustri	561	734	(641)
Industri i literær og kunstnerisk Retning	4,352	5,321	(4,972)
Industrielle Erhverv uden nærmere Angivelse	3,097	2,880	(3,538)
Tilsammen...	92,224	101,387	(105,352)

[1]) Det beregnede Forsorgerantal giver det Antal Forsorgere, som vedkommende Fag vilde have beskæftiget, saafremt Stigningen i Faget havde været proportionalt med Forøgelsen i det samlede Antal Forsørgere.

• FRA DANSK INDUSTRI •

Blyantfabriken „Viking".

Som Led i den Landvindingsbestræbelse, der — baade indadtil og udadtil — i stedse stærkere Grad gør sig gældende i dansk Industri, vil de almindelige Forbrugsartikler, der kommer i daglig og direkte Berøring med det store Publikum, altid have deres store Opgaver, som en Slags Pionerer for vor industrielle Verden, hvor smaa og beskedne end disse Artikler i sig selv kan være.

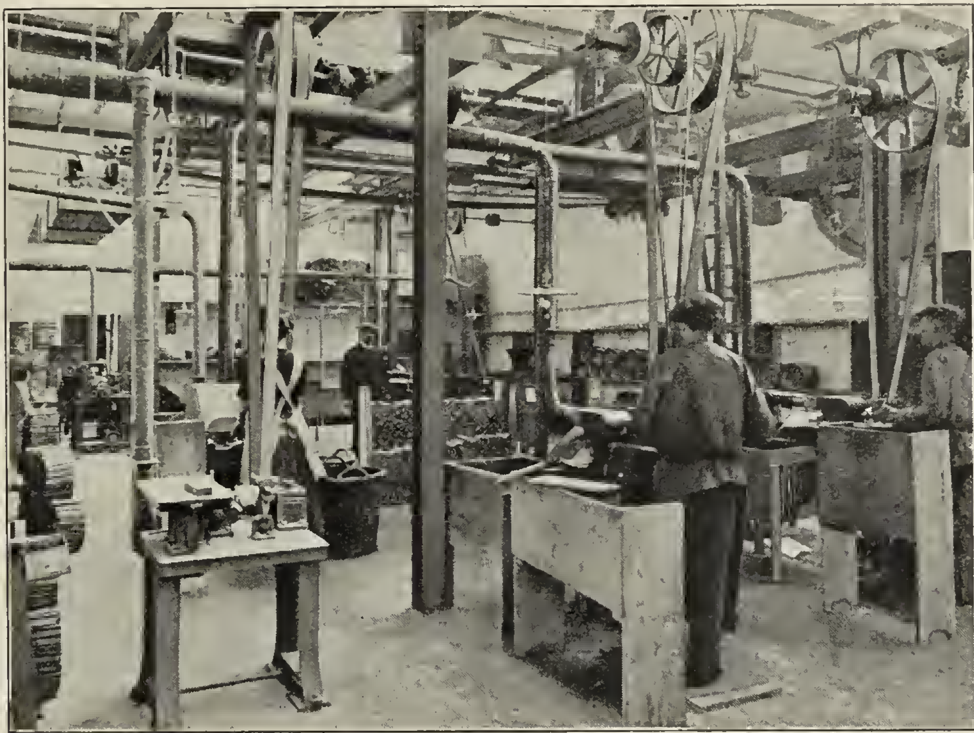

Rille- og Hovlemaskinerne (i Baggrunden Tørrestuen).

En saadan Masseforbrugsartikel, der daglig falder det store Forbrugerpublikum i Haanden, er f. Eks. Blyanterne. Det er derfor forstaaeligt, at Optagelsen af Blyantfabrikationen herhjemme i Dagpressen og rundt om har vakt en vis Opsigt, medens langt større Opgaver tit ses løst uden at vække nogen som helst Interesse i Offentligheden.

Blyantfabriken »*Viking*«, der ved sin Start saaledes utvivlsomt har lukreret af den vaagnende Forstaaelse for indenlandsk Arbejde, for praktiske Spørgsmaal overhovedet, er et Datteranlæg af *A/S H. E. Gosch & Co.*, Kjøbenhavn, i Forbindelse med hvis Tændstikfabriker ved Islands Brygge den nye Virksomhed er oprettet. De mange Berøringspunkter mellem Blyant- og Tændstikfabrikationen, — begge frembydende en Kombination af teknisk-kemisk Virksomhed og Træbearbejdning — har naturligt henledet Tændstikfabrikernes Opmærksomhed paa det nye Felt, der her kunde tages op. Efter ca. 1½ Aars Forsøg har nu altsaa den nye Fabrik kunnet bringe sine Frembringelser paa Markedet.

Blyantfabrikationen har endvidere det tilfælles med Tændstikindustri, at Maskinerne har overtaget næsten hele Arbejdet og blot kræver Tilsyn og Pasning. Selv en Blyantfabrik med stor Ydeevne kan derfor rummes i relativt beskedne Dimensioner, idet de anvendte Specialmaskiner har en enestaaende Effektivitet. Ved en Rundgang i den nye Fabrik faar man et Indtryk heraf, alt gaar pr. Maskine, Haandarbejde findes saa godt som ikke.

Fabrikationens kemiske Del udgøres af Fremstillingen af selve Tegnemassen, der bestaar af en Blanding af Grafit og Ler, opblandet og malet i et bestemt Forhold, varierende efter den Finhed, man ønsker. Den dejagtige Blanding presses gennem en gennemhullet Cylinder, der fordeler den i tynde Stænger, Tegnestifterne eller Minerne, som deres tekniske Benævnelse er. Disse rettes ud, skæres i passende Længder og hærdes, hvorefter de er færdige til Indlægning i Træet.

Træbearbejdningen, der optager Broderparten af en Blyantfabriks Maskineri, anvender Cedertræ, i hvert Fald til de bedre Sorter, som den danske Fabrik udelukkende fremstiller. Raamaterialet hjemtages i smaa Brædder, der er 4—6 Gange saa brede som en Blyant. Disse Brædder forsynes med halvrunde Riller, bestryges med Lim og lægges parvis sammen, efter at Minerne er lagt ind i Rillerne. De sammenklæbede Halvdele anbringes i Presser, tørres, afslibes og udfræses paa særlige Maskiner til runde eller kantede Blyanter. Paa Maskiner slibes derefter hvert ste Vaskeskind behandler Blyanterne paa et sindrigt roterende Bord. Stemplede med Firmamærke og Betegnelse er Blyanterne endelig færdige til Pakning og Salg. Naar en dansk Fabrik har kunnet tage en Blyantfabrikation op, er det selvfølgelig ved kun at holde sig til et begrænset Antal Kvaliteter, der gor det muligt selv under mindre Afsætningsforhold at drive Storproduktion, foruden ved en gennemført, moderne Teknik.

Nogen effektiv Toldbeskyttelse nyder den nye Industri ikke, Indførselsafgiften andrager det for letvægtige Blyanter ret betydningsløse

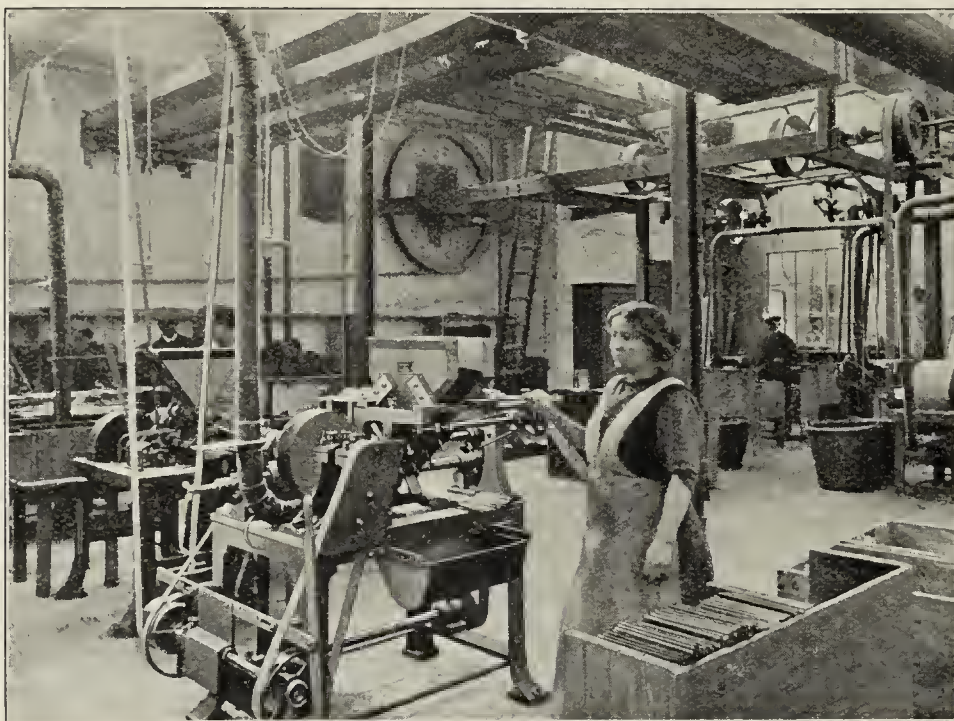

Renskæringsmaskinerne (i Baggrunden Limsalen).

enkelt Blyant glat med fint Sandpapir for tilsidst i Farve- og Polérmaskinerne at føres automatisk gennem farvemættede Filtruller og tørres paa lange roterende Baand. Poleringen gentages fra 5 til 15 Gange. De finere Kvaliteter maa yderligere underkastes en »Haandpolering«, som ligeledes foregaar pr. Maskine, der som Form af en Haand omviklet med det blødeBeløb af 20 Øre pr. kg. Men hellere starte en ny Industri uden betydende Toldbeskyttelse, end risikere en skønne Dag at faa denne taget bort, efter alt er indrettet med den for Øje. I saa Henseende kan jo dansk Tændstikindustri tale med. Det er imidlertid Selskabets Haab at vinde frem alligevel, ligesom Eksportmuligheder menes at være tilstede.

Butiks-Udstyr og Inventar Udstilling.

I Forbindelse med »Foreningen af Fabrikanter og Handlende i Butiks-Inventar Branchen« har Industriforeningen aabnet en righoldig Udstilling i sin Udstillingshal. Ligesom den forrige Udstilling, den hygiejniske, opviser denne en Blanding af udenlandske og indenlandske Frembringelser, hvilke sidste, efterhaanden som vedkommende Firmaer vinder Indsigt og Dygtighed, i ikke ringe Grad fortrænger de indførte Artikler. Det er en Glæde at konstatere, at selv i et saa specielt og moderne Fag som Butiksudstyret vinder dansk Industri Fodfæste.

Saaledes kan nævnes *Carlis Hansen* (Kon-

tormøbler af alle Slags), *Kjøbenhavns Skiltefabrik* (Glasreklameskilte), *Richard Wieder* (Metalskilte, Dørgreb, o. a. Gørtlerarbejde), *Wald. Wellings Eftf.* (Konfektionsbuster o. l.), *Joh. Brünnich* (Æskefabrik) o. m. fl.

Blandt de øvrige Firmaer kan endvidere nævnes *Fritz Werner*, hvis Specialitet er Glasmontrer, automatiske Vinduesopsatser o. l., *Lindved-Petersen* (Montrer, Vokshoveder o. l.), *H. Pens* (Spejl- og Glasarrangementer), *C. Olesen* (Tæpper og Linoleum), *Thogersen & Søn* (Lædergulvmaatter), *P. A. Nielsen.* (Wienermøbler), *L. Levison jun.* (nyeste Kontorartikler, danske Blyanter, Brevordnere o. l.) o. s. v. Sluttelig kan nævnes Belysningsfirmaet *Axel Schou*, som møder med den nye ½ Watt-Glødelampe (af *Philips* Fabrikat), der betyder en Revolution i Glødelampefremstillingen Mage til den, de første Tantallamper i sin Tid foraarsagede.

Mindre Meddelelser.

Dansk Industrieksport i 1913.

Statistisk Departement har udgivet sin foreløbige Oversigt over vor Handelsomsætning med Udlandet i 1913. Ialt androg Indførslen 779 Mill. Kr., Udførslen 636 Mill. Kr., Forskellen mellem Ind- og Udførsel altsaa det anselige Beløb af 143 Mill. Kr. Af de paa Udlandet tjente øvrige Indtægtsposter, der delvis dækker det aarlige Deficit, er Skibsfarten den vigtigste, og det maa huskes, at just dennes Fortjeneste har været særdeles gunstig ifjor.

Eksporten af andre Varer end Landbrugsprodukter androg 79 Mill. Kr., hvoraf Fisk ca. 12 Mill. Kr. Til Gengæld henfører Statistiken adskillige udprægede Industriprodukter (Sukker, Mel, Malt o. l.) til Landbrugsomsætningen. Regnes disse imidlertid under Industrieksporten (jfr. T. f. I. 1914, Hefte 1, Pag. 21), udviser denne en Værdi af ca. 75 Mill. Kr. Den tilsvarende Værdi var i 1912 ca. 67 Mill. Kr., i 1911 ca. 50 Mill. Kr. og i 1910 kun 38 Mill. Kr. Altsaa en Fordobling i Løbet af 4 Aar.

Størst Eksportværdi havde: Maskiner med 10 Mill. Kr. (Fremgang 1,1 Mill. Kr.), Vegetabilske Olier med 7,4 Mill. Kr. (Fremgang 2,3 Mill. Kr.), Cement med 5,6 Kr. (Fremgang 1,5 Mill. Kr.), Skibe 5,5 Mill. Kr., Jernvarer 3 Mill. Kr., Kemisk-tekniske Produkter 3 Mill. Kr., Oliekager 1,9 Mill. Kr.

Danske Centrifuger.

A/S Titan, der, efter at Burmeister & Wain for nogle Aar siden opgav sin Centrifugeafdeling for at afhænde den til det svenske Laval-Selskab, er ene om at repræsentere dansk Centrifugeindustri, har med Held taget Kampen op mod det svenske Verdensselskab, takket være stadige tekniske Forbedringer. Som Led i sine Bestræbelser i saa Henseende har Selskabet bragt nogle nye og større Centrifuger i Handelen, de saakaldte TA 80-Centrifuger, der kan skumme 10,000 Pund Mælk i Timen. Ved en 2 Dages Prøve foretaget paa Skovsgaarde Andelsmejeri, har den nye Centrifuge, ifølge »Mælkeritidende«, vist sig overordentlig fordelagtig. Tilstrømningen var den ene Dag 10,100 Pd. Mælk i Timen med 8 à 9 pCt. Fløde, og den anden Dag 10,200 Pd. Mælk med 10 à 11 pCt. Fløde. De udtagne Skummet-Mælks Prøver indsendtes til Dalum Laboratorium, som angav Fedtindholdet at være:

1. Dag:
0,039 — 0,038 — 0,046 — 0,054 — 0,048 — 0,050.

2. Dag:
0,037 — 0,039 — 0,034 — 0,031 — 0,040 — 0.050.

Centrifugen gik udmærket. Omdrejningen var 6,000 pr. Minut Mælkens Varmegrad omtr. 55. — Efter at man havde skummet den tilstedeværende Mælkemængde, 24,000 Pd., var der endnu saa rigelig Plads til Slam i Kuglen, at Centrifugen sikkert vilde have kunnet skumme 50,000 Pd. uden Rensning.

Den nye Centrifuge frembyder store Fordele ved at erstatte to mindre, hvorved følger Besparelser m. H. t. Olieforbrug, Remslid, Rensning, Plads m. m., ligesom Betjeningen selvfølgelig bliver lettet.

Den amerikanske Tobakstrust i Danmark.

Den heftige Kamp, der i de fleste europæiske Lande føres mellem de indenlandske Fabriker og den amerikanske Tobakstrust, har nu ogsaa bredt sig til Danmark, idet de danske Cigaretfabriker ved en nylig sket Sammenslutning har taget Kampen op med Trusten, der her i Landet er indregistreret som The American Tobacco Co., (egentlig

The British-American Tobacco Co.), og som ejer en stor Cigaretfabrik paa Amager. Sammenslutningen har til Formaal at hindre Trusten i at erhverve nogen af de bestaaende danske Fabriker, samt at værne den danske Tobaksindustri paa alle lovlige Maader mod Trustens Konkurrence. Sammenslutningen er iovrigt ogsaa tiltraadt af Tobakshandlerforeningerne i Erkendelse af den Fare, der ligeledes truer Forhandlerne gennem Trustens Forretningsmaade.

Trusten raader over en Kapital paa næsten 2 Milliarder Kr. og kunde i 1913 give $27^1/_2$ pCt. i Udbytte. Dens Virkemaade, saavel som dens Formaal, har imidlertid i alle Lande, hvor man itide er bleven opmærksom paa den truende Fare for den hjemlige Industri (navnlig i Tyskland, dog ogsaa i Norge o. fl. Steder) fremkaldt en voldsom Bevægelse rettet mod dette enestaaende Forsøg paa at monopolisere saa at sige hele Verdens Tobaksproduktion, Fabrikation og Handel.

Vi skal i næste Hefte komme udførligere tilbage til denne Sag.

Skibsbygningsvirksomheden i Aaret 1913.

Aaret 1913 har været et Rekordaar for Værftindustrien over hele Verden. Samtlige Skibsværfter har arbejdet under Højtryk som Følge af de glimrende Fragtkonjunkturer. Ialt er af større Skibe i 1913 bygget 3936 med ialt 4,267,000 Tons mod 3611 Skibe med 3,765,000 Tons i 1912. Følgende Tabel viser Skibsbygningsvirksomheden i de forskellige Lande:

	Skibe	Tons
Storbritannien	1474	2,264,000
Tyskland	417	646,000
Holland	762	268,000
Forenede Stater	216	266,000
Frankrig	146	264,000
Japan	212	125,000
Italien	66	90,000
Østerrig-Ungarn	66	75,000
Norge	72	50,000
Danmark	38	43,000
Rusland	43	40,000
Spanien	14	24,000
Sverige	40	22,000

Den største Forøgelse i Skibsbygningsvirksomheden opviste følgende Lande: Italien med 100 pCt., Østerrig-Ungarn med 59 pCt., Frankrig med 59 pCt. og Danmark med 57 pCt.

Af samtlige 4,267,000 Tons udgjorde Krigsfartøjerne ca. 700,000 Tons.

Staten som Skibsreder.

Det sociale Prøvekluds-Land, Australien, har nu ogsaa forsøgt sig som statslig Skibsreder. Det er den vestaustralske Regering, der for et Aars Tid siden har oprettet regelmæssige Dampskibsforbindelser med 4 Dampere, hvoraf 2 paa ca. 3000 Tons. Stats-Redeeriets Resultater har ikke svaret ganske til de Forventninger, under hvilke det antagelig er startet. Ifølge en tysk Konsulatsberetning udgjorde Aarets Indtægter 60,500 £, mens Udgifterne androg 86,500 £. Tabet paa et Aars Drift var saaledes ca. 26,000 £ eller op mod $^1/_2$ Mill. Kr.

Notitser.

Industriraadet. »Foreningen af større Handelsmøller« er fra 1. Januar d. A. at regne optaget i Industriforeningen og dermed under Industriraadet. Ialt staar nu ca. 600 industrielle Anlæg sammensluttet under denne Hovedorganisation, hvis Arbejdsfelt stadig udvides

Industrieksport — Argentina. Ingeniør *K. Vendelbo-Knudsen*, der som Repræsentant for Landbrugsministeriet i Argentina for Tiden opholder sig i Danmark, anmoder danske Fabrikanter af *Landbrugsmaskiner, Motorer, Ismaskiner, Apparater til Hjemmehenkogning* o. lign. Brugsgenstande for Landbrugerne i Argentina om Kataloger, illustrerede Prospekter og Prislister vedr. ovennævnte Artikler.

Man bedes adressere Tryksagerne under Ingeniør Vendelbo-Knudsens Navn til *Teknologisk Institut*, Industribygningen, Kbhvn. B.

Dansk Glasteknik. I Anledning af vor Omtale af glastekniske Nyheder paa »Den hygiejniske Udstilling« i forrige Hefte, har man gjort os opmærksom paa, at glastekniske Arbejder alt siden 1872 er udført her i Landet bl. a. af Firmaet *F. C. Jacob.*

Haandværks- og Fabriknæring. Fuldmægtig i Indenrigsministeriet, *J. H. Olivarius*, har i Kommission hos G. E. C. Gad udgivet et lille, overordentlig nyttigt Hefte om Love og Regler for Haandværks- og Fabriknæring, indeholdende følgende Afsnit: Haandværk eller Fabrikdrift, Grænsen mellem Fagene, Afsætningsret, Næringens Omraade, Forening med anden Næring, Haandværks- og Fabrikslaugene.

Redaktion og Ekspedition: Vestre Boulevard 18, Kjøbenhavn B. Telefon-Nr. 7263.
For Ikke-Medlemmer af Industriforeningen koster Abonnement paa Tidsskriftet 6 Kr. pr. Aarg.
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær)

TIDSSKRIFT FOR INDUSTRI

UDGIVET AF INDUSTRIFORENINGEN I KJØBENHAVN

REDAKTION: R. BERG OG P. DRACHMANN

Nr. 3 MARTS 1914

Den danske Papirindustri.

De forenede Papirfabrikkers 25 Aars Jubilæum.

En af Danmarks ældste og historisk set mest lærerige Industrier er vor Papirindustri.

Allerede Tycho Brahe havde indrettet sig Papirfabrikation paa Hveen i 1590, men den forste egentlige Papirmolle her i Landet anlagdes dog forst nogle Aar senere af Christian IV paa Frederiksborg. Denne Fabrik er bleven bekendt, om ikke gennem andet, saa gennem Tildragelsen med det af Adelsmanden Rosenkrantz udstedte falske Gældsbevis, som han havde udfærdiget paa Papir fra denne Molle, hvis Vandmærke Gældsbeviset bar, men uheldigvis dateret med en Tid, da denne Fabrik endnu slet ikke eksisterede.

Den nye Fabrikation synes imidlertid ingen større Rolle at have spillet, for den fra Hannover indkaldte Johan Drewsen i Slutningen af det 17. Aarhundrede overtog Strandmøllen, der allerede var anlagt mellem 1635 og 1643. Hermed faar Papirindustrien en virkelig Betydning, og Slægten Drewsen knyttes uadskillelig til dens Udvikling i næsten 200 Aar.

I Lobet af det 18. Aarhundrede anlagdes flere mindre Fabriker (Magleholm 1733, Roskilde 1737, Ørholm og Nymolle 1793, Godthaab ved Aalborg 1799). De var alle som Datidens Industrier overhovedet knyttet til Udnyttelsen af Vandkraft, ikke alene til selve Fabrikationen, som endnu stadig i allerhojeste Grad er Tilfældet i denne Industri, men ogsaa som Drivkraft.

Under den merkantilistiske Politik viste Regeringen stor Omsorg for Papirindustrien; saaledes var Udførslen af Klude forbudt for at sikre de indenlandske Fabriker billigt Raastof, skont disse ikke engang kunde forbruge hele den indenlandske Frembringelse af Klude. Til Trods herfor var Papirfabrikationen dog ingenlunde betydelig.

Papirfabrikerne delte Skæbne med hele den øvrige Industri efter Statsbankerotten (uagtet just *de* havde haft godt at bestille med at lave Papirspenge for Staten), og i 1825 var Antallet af Papirfabriker kun 8. Den Opgang, som en Menneskealder senere sporedes i alle vore industrielle Forhold, blev i Papirindustrien foregrebet ved en enkelt Mands Dygtighed og ved Indforelse af tekniske Forbedringer. Indtil 1828 frembragtes udelukkende det saakaldte Bottepapir, der Ark for Ark tildannedes i en Form, saaledes som Tilfældet endnu er med de allerfineste Papirsorter, der stadig fremstilles i Botter. Som Ejer af Strandmøl-

len, der stadig havde hævdet sin Stilling som førende Fabrik i Papirindustrien, sad fra 1810 Johan Chr. Drewsen, og med ham fik Industrien en energisk Reformator. I 1820 skaffede han sin Fabrik en Dampmaskine, den fjerde i Rækken her i Landet, men den første af virkelig Betydning. Hermed var det afgørende Spring taget med Hensyn til Drivkraften. Selve Fabrikationen undergik i 1828 en tilsvarende Revolution, idet Drewsen da anskaffede den første Papirmaskine, der forfærdigede Papir uden Ende efter samme Princip, som endnu den Dag i Dag gaar igen i Papirmaskinerne. Denne Papirmaskine var den første i hele Norden.

1835 havde Strandmøllen ikke mindre end 3 Dampmaskiner, og den gamle Papirmølles Produktion voksede hastigt. 1827 udgjorde Produktionen 15,000 Ris Papir, i 1843 derimod 84,000 Ris. 1830 fik Ørholm ogsaa en Papirmaskine, den første, der forfærdigedes her i Landet, og 1847 fandtes ialt i Danmark fire saadanne Maskiner, hvoraf de to paa Strandmøllen og den sidste paa den i 1844 af Michael Drewsen, en yngre Broder til Johan Chr. Drewsen, anlagte store Papirfabrik ved Silkeborg.

Johan Chr. Drewsen var en ægte Industrimand. Foruden Papirfabrikation drev han ogsaa Oliemølle og var desuden Sjælen i flere forskellige industrielle Anlæg, ligesom han tumlede med Planer om at anlægge et stort Garnspinderi paa Strandmøllen, der skulde gøres til et industrielt Centrum. Til Trods for sine, fra den politiske Historie velkendte, frisindede Idéer hævdede han stærkt den unge Industris Berettigelse til Toldbeskyttelse. Han forlangte høj Indførselstold paa Papir og forsvarede Forbudet mod Udførsel af Klude. I 1842 ophævedes imidlertid dette, men afløstes af en Udførselstold, der omtrent virkede lig med et Forbud, men som dog i 1853 nedsattes til omtrent det

Strandmøllen, nedlagt 1899 (tilvenstre ses den gamle »Bøtte«, fra o. Aar 1700).

halve. Direkte var Industrien stadig beskyttet ved en overordentlig høj Indførselstold paa Papir.

Den voksende Kultur, Frihedsbevægelsen, de politiske Forholds Udvikling, Dagbladenes og Læsningens større Udbredelse kom selvfølgelig Papirfabrikationen til Gode. I 1847 taltes saaledes 20 Fabriker.

Krigen i 1864 og Tabet af Hertugdømmerne, hvorved Kongerigets Papirfabriker overordentlig gunstig for Papirfabrikationen. De ældre og mindre Anlæg opgaves i stort Omfang, medens nye tog deres Plads; saaledes fandtes i 1872 kun 5 af de i 1847 eksisterende 20 Papirfabriker, nemlig Strandmøllen, Silkeborg, Ørholm, Roskilde og Havreholm ved Helsingør. I 1872 fandtes ialt 9 Fabriker, hvoraf 2 kun havde indtil 5 Arbejdere, 1 mellem 5 og 10, 3 derimod over 100 Arbejdere

Den gamle »Bøtte« paa Strandmøllen (Haandfabrikation af Papir).

fritoges for de holstenske Fabrikers Konkurrence, opvejede Virkningerne af Toldloven af 1863, der ophævede Udførselstolden paa Klude og nedsatte Tolden paa Papir til 2½ Skilling pr. Pd. for Hovedmængden af Papirsorterne. Denne Told syntes dog at have været nogenlunde rigelig, idet Indførslen af Papir efter 1863 snarest var aftagende. Den gik fra 1 Million Pund i 1865—66 ned til knap ¼ Million i 1870—71. Overhovedet var Tidsrummet fra 1864 til 1870'ernes Midte hver. Der synes saaledes at være foregaaet en Koncentration i Papirindustrien, der alt i alt paa denne Tid beskæftigede ca. 650 Arbejdere. De gode Tider, navnlig Aarene omkring den tysk-franske Krig, der paa flere Maader direkte og indirekte gavnede vor Papirindustri, fremkaldte Anlæg af nye Fabriker. Maglemølle ved Næstved med en samlet Kapital af ca. 1½ Mill. Kr. og Dalum Papirfabrik ved Odense med en samlet Kapital af ca. 1,1 Mill. Kr. stiftedes i 1872—73, ligeledes

Nørrebros Papirfabrik, der anlagdes i 1873 af Culmsee, der i Forvejen ejede Havreholm, samt Haraldskær med det tilhørende Træsliberi Vingstedmølle ved Vejle.

Hertil kom i 1880 den af Ferslew paa Frederiksberg anlagte Papirfabrik. 1887 fandtes saaledes ialt 10 Papirfabriker, overvejende store Anlæg. Papirsproduktionen var under alt dette tiltaget overordentlig. I Begyndelsen af 1840'erne an-

Losning i gamle Dage ved Strandmøllen (efter samtidig Akvarel af Kittendorf).

drog Kongerigets samlede Produktion ca. 200,000 Ris til en beregnet Produktionsværdi af ca. 800,000 Kr., hvoraf Strandmollen, Ørholm og Silkeborg alene producerede ca. 175,000 Ris. I Begyndelsen af 1880'erne ansloges derimod den samlede Produktion til omtrent 14 Mill. Pd. Papir til en samlet Værdi af over 4 Mill. Kr. Heraf havde Silkeborgs Produktion en Værdi af 0,8 Mill. Kr., Strandmøllen af 0,7 Mill. Kr., Maglemølle af 0,6 Mill. Kr., Dalum Mølle af 0,6 Mill. Kr., Ørholm af 0,5 Mill. Kr. Arbejderantallet var i 1882 ca. 800, hvoraf omtrent 113 Kvinder.

Den store Forogelse i Fabrikernes Antal og i deres Produktionsevne skulde imidlertid snart give sig Udslag i en betydelig Overproduktion. Hertil kom en gennemgribende Forandring af Papirfabrikationens Teknik, som de sidst anlagte store Anlæg Maglemolle og Dalum ikke havde naaet at blive indrettet efter. Begge Fabriker var som alle vore andre Papirfabriker anlagte paa at benytte Klude som det egentlige Raastof med nogen Tilsætning af Halm og Træmasse, som indtil da blev fremstillet ad mekanisk Vej (Træslibning). Men netop midt i 1870'erne begyndte Tilvirkningen af Træmasse ad kemisk Vej (Cellulose) at komme frem, og dette blev nu et Hovedstof netop til de Papirsorter af Middelfinhed, som de nyanlagte Fabriker tilvirkede, medens Kludene kun brugtes som Tilsætning. Ikke alene blev herved alle Bygningerne til Kludeforarbejdelsen m. m. saa godt som

overflødige, men ogsaa blev Produktionen en betydelig billigere, saaledes at en Fabrik med samme Produktionsevne, som de efter det gamle Princip anlagte, nu kunde bygges for mindre end den halve Kapital. Det er derfor forstaaeligt, at hverken Maglemølle eller Dalum i den første halve Snes Aar, de bestod, kunde give noget Udbytte, idet man først og fremmest maatte amortisere den overflødigblevne Kapital. Der arbejdedes med Underbalance og Gæld; Maglemølles Aktier betaltes en Tid lang kun med 1 pCt. (!), fastsattes og ligeledes Udsalgspriserne. En ny lignende Overenskomst blev bragt til Veje i 1883, men allerede i 1884 gik Kartellet i Stykker. Det syntes, som om Begrænsningen af Produktionen virkede til en Forøgelse af Indførslen, idet denne, der i 1880 havde udgjort ca. 2 Mill. Pd., i 1883 udgjorde 2,7 Mill. Pd. og i 1884 4,4 Mill. Pd., medens Udførslen samtidig var lavere. Overskudsindførslen blev herved omkring 1880 næsten 6 Gange saa stor som omkring 1870, til Trods for de tilkomne tre store Fabriker. Efter Kar-

Moderne Losnings- og Kajanlæg ved Maglemølle (Susaaen).

Præferenceaktierne med 10 pCt. At disse Forhold førte til en overordentlig stærk indenlandsk Konkurrence, og at ogsaa de ældre Anlæg led derunder, siger sig selv. Medens den danske Papirindustri nogenlunde var beskyttet overfor Udlandet, saa man den oprive sig selv i den vildeste Konkurrence, der skærpedes ved de indtraadte daarlige Konjunkturer. Der raadede en Usikkerhed paa Papirmarkedet, baade i Produktionen og i Forbruget, uden Lige. Under Tietgens Ledelse skabtes ganske vist i 1882 et Kartel mellem Fabrikerne, hvorved hver enkelt Fabriks Produktion

tellets Sprængning forstærkedes de uheldige Forhold i Papirfabrikationen end yderligere og udartede snart til en sand Krig paa Kniven. Disse Tilstande førte med sig, at ikke alene Produktionen, men ogsaa Forbrugerne led under Konkurrencen og de lave Priser, idet Kapitalmangel hindrede Indførelse af nye Maskiner og Metoder, af hvilke ogsaa Forbrugerne kunde have draget Nytte, ligesom de forskellige Fabrikers indbyrdes Kamp skabte en utaalelig Usikkerhed ogsaa overfor Forhandlere o. s. v. Fabrikationen fik i den Grad Præg heraf, at en i 1886 nedsat

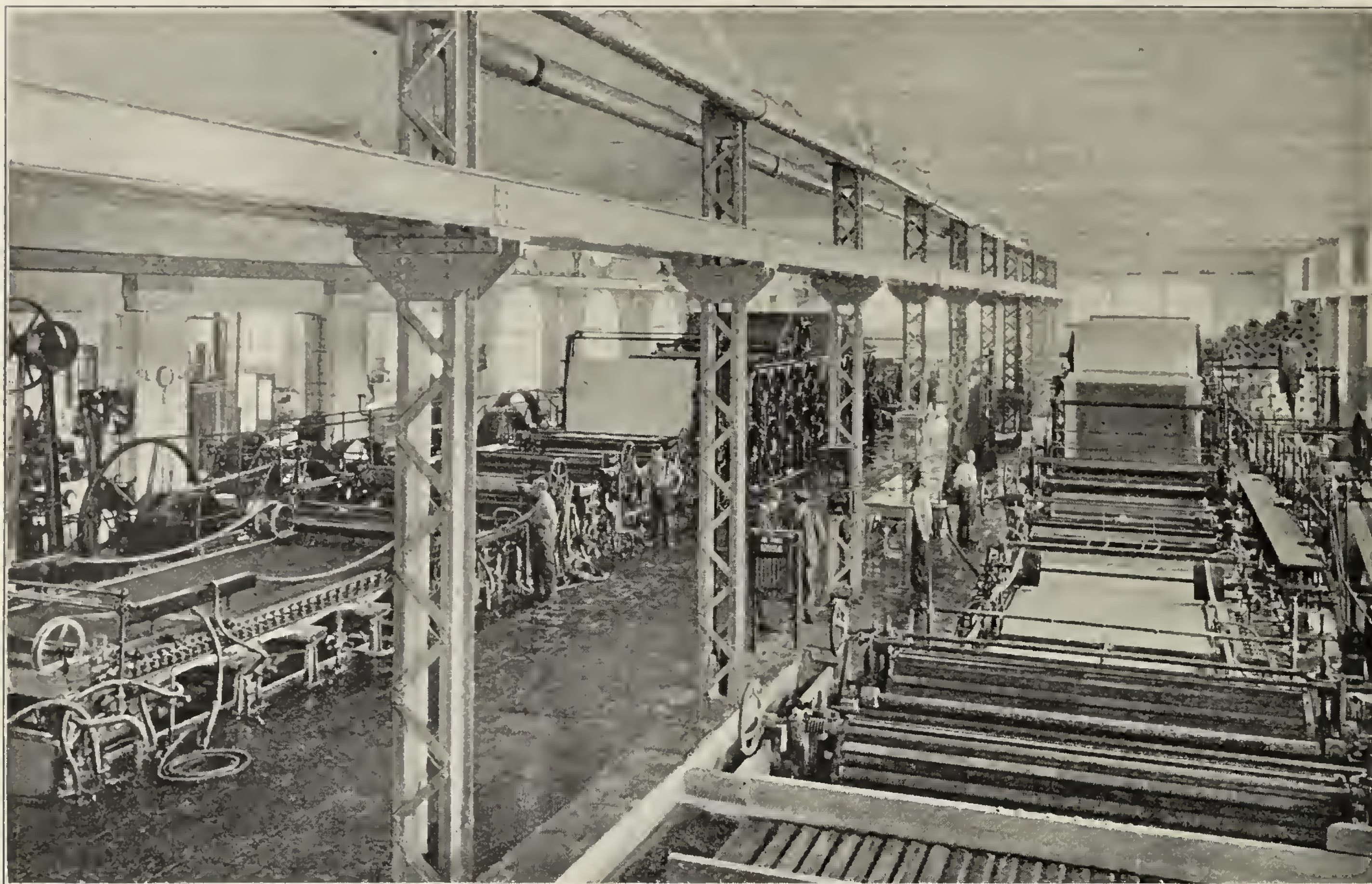

Papirmaskiner paa Dalum Papirfabrik.

Kommission til Undersøgelse af det danske Papir kunde fastslaa, at dansk Papir for vigtige Sorters Vedkommende ingenlunde var paa Højde med Tidens Fordringer, idet der var iblandet for meget slebet Træ og benyttet Fyldestof i overdreven Mængde.

Under disse Forhold maatte da ganske af sig selv den Situation forberedes, der førte til en Sammenslutning af de bestaaende danske Papirfabriker. Denne Gang var det Geheimeetatsraad Glückstadt, der havde Sagen i sin Haand; i Udstillingsaaret 1888 tog Planerne fastere Form, og den 11. Januar 1889 blev den endelige Afgørelse truffet.

Denne gik ud paa, at Firmaet Drewsen & Sønner (Strandmøllen, Ørholm og Nymølle), Firmaet M. Drewsen og Søn (Silkeborg Fabrik), A/S Dalum Papirfabrik (Dalum Mølle ved Odense), A/S Maglemølle (Maglemølle ved Næstved), Vejle Træmassefabrik (Haraldskær og Vingstedmøllerne) samt F. Culmsee & Søn (Nørrebro og Havreholm Fabriker) i Forening vedtog at overdrage deres Forretninger til et nyt stort Aktieselskab, der dannedes under Navnet »De forenede Papirfabrikker«, og som overtog samtlige Fabriker med Bygninger, Maskiner, Lagre, Raavarer o. s. v. Overtagelsesprisen androg ialt ca. 4,4 Mill. Kr. Samtidig med Dannelsen af den nye Sammenslutning blev der mellem denne og den eneste udenforstaaende Papirfabrik, »Frederiksberg Papirfabrik«, truffet en Overenskomst, hvorved nævnte Fabrik forpligtede sig til paa nærmere angivne Vilkaar at overdrage den Del af sin Produktion, som ikke fandt Anvendelse til de Ferslewske Blade, til »De forenede Papirfabrikker«.

Den nye Sammenslutning maatte selvfølgelig lægge sig efter en bedre Arbejdsdeling mellem Fabrikerne end hidtil, hvor alle Fabriker søgte Afsætning i omtrent de samme Papirsorter; dernæst gjaldt det om at dæmme op for den udenlandske Konkurrence, og ved de nu muliggjorte Fællesindkøb af Raastoffer o. lign. at søge opnaaet bedre Betingelser, end det hidtil havde været de enkelte Fabriker muligt.

Hertil kom Besparelser, som den centraliserede Administration medførte o. s. v., o. s. v.

Vi har allerede nævnt, at Forbrugerne ikke havde haft virkelig Fordel af den oprivende Kamp i den splittede Papirindustri. Ikke des mindre mødtes den nye Sammenslutning selvfølgelig med Ængstelse fra Publikums Side, og der blev i Folketinget umiddelbart efter Offentliggørelse af Planerne om Sammenslutningen fremsat Forslag om Nedsættelse af Tolden paa vigtige Papirsorter, navnlig paa Avispapir. Forslaget blev dog ikke gennemført.

Den 1. Marts 1889 begyndte det nye Selskab sin Virksomhed med følgende Fabriker: Strandmøllen, Ørholm, Nørrebro, Maglemølle, Dalum, Haraldskær og Silkeborg med ialt 9 Papirmaskiner i Gang, idet det uheldigt beliggende Havreholm (i Nordsjælland) nedlagdes. Aaret efter erhvervedes Hinnerups Cellulosefabrik, der atter udskiltes i 1898. Hinnerups Cellulosefabrik anlagdes i 1874 paa Frijsenborg Gods til en Produktion af 3000 Pd. Træmasse om Dagen. Dens Produktion var saaledes ganske forsvindende overfor det store Forbrug, der endnu stadig dækkes ved Indførsel fra Norge og Sverige. Tilvirkning af Træmasse ad mekanisk Vej skete som allerede nævnt paa Træsliberiet Vingsted samt nogle mindre Træsliberier, alle i Jylland, der nu er nedlagt, og hvis Produktion iøvrigt altid har været ret ubetydelig. Bestræbelserne efter at koncentrere og modernisere Driften førte dernæst i 1899 til Salget af Strandmøllen. Med dette Anlæg gik den egentlige Kærne i dansk Papirindustris Udvikling for stedse ud af Papirindustriens Saga efter i over 200 Aar at have virket i denne Industrigren. Det var navnlig Transportforholdene, der — ligesom

Papirsalen paa Dalum Papirfabrik.

ved Havreholm — umuliggjorde Tanken om Udvidelser paa Strandmollen; hverken Jernbane eller Havn fandtes, og Losningen af Raastoffer foregik endnu til Fabrikens sidste Dage med Pramme, der fra den flade Strandbred færgede ud til Skibene i Dybet og hentede disses Last. Et af vore Billeder anskueliggør denne Losningsmetode, og ved at sammenligne dette Billede med Billedet af de nye, store Losningsanlæg ved Maglemolle (ved Susaaen) har man det allerbedste Begreb om Forskellen mellem gammelt og nyt, mellem Levningerne fra Merkantilismens Tid og vor egen Industrialismes hoje Teknik. Strandmollen nedlagdes iovrigt ikke straks, idet dens nye Ejer, Alfr. Christensen, omgikkes med store Planer om her at indrette Maskinværksted og Skibsbyggeri, hvilke Planer dog aldrig er lykkedes.

I 1908 overtog »De forenede Papirfabrikker« den i 1907 byggede Ravnholm Papirfabrik, der som bekendt repræsenterede et alvorligt Konkurrenceforsog mod det store Aktieselskab, men som ganske mislykkedes. Selve Ravnholmfabriken nedlagdes, medens dens Papirmaskine overflyttedes til Dalum Papirfabrik. Aaret efter nedlagdes ligeledes Haraldskær Papirfabrik som saadan, idet dennes Papirmaskine overflyttedes til Maglemolle, hvorefter den forhaandenværende Vandkraft udnyttes til Træslibning. Den danske Produktion af mekanisk tilvirket Træmasse er dog stadig ringe; Værdien heraf androg i 1905 kun 375,000 Kr. mod en Værdi af Indforslen paa ca. 3 Mill. Kr. Samtidig med, at Arbejdsdelingen mellem de forskellige Fabriker lod sig gennemfore, og forældede Anlæg nedlagdes o. s. v., udrangeredes forskellige Papirmaskiner eller ombyggedes og erstattedes med nye, saaledes at Selskabet i Øjeblikket arbejder med en fuldt moderne Teknik, raadende over 15 Papirmaskiner. Driften koncentreres mere og mere i store Anlæg; saaledes arbejder Maglemolle alene med 7 Papirmaskiner og 500 Mand, Dalum med 5 Papirmaskiner og ca. 400 Mand. Papirproduktionen udgor i Øjeblikket 30,000 Tons, dens Værdi var i 1905 (sidste Industritælling) ca. 7 Mill. Kr., men er siden steget betydeligt.

Af Hovedstofferne: slebet Træmasse og Cellulose, forbruges aarlig henholdsvis ca. 12,250 Tons og ca. 13,000 Tons. Fabrikationen af haandgjort Papir (i Modsætning til det endelose Maskinpapir) beskæftigede i 1889 1 Botte mod 7 Botter i Øjeblikket. Iøvrigt er Arbejdsdelingen saaledes gennemfort, at Maglemølle, Dalum og Silkeborg har overtaget de middelfine og finere Papirprodukter, Silkeborg desuden Seddelpengeproduktion i en særlig Seddelpapirsfabrik, Ørholm alle de billige Sorter af Indpakningspapir, medens Nørrebro udelukkende fremstiller Raapap og Gulvpap.

Det mest talende Vidnesbyrd om Industriens Fremgang ligger i en Sammenligning af Arbejderantallet, mandlige og kvindelige, i 1889 og nu. Det udgjorde ved Selskabets Start ca. 750, 25 Aar senere 1100, altsaa frembydende en Stigning paa ca. 50 pCt. Den hertil svarende aarlige Arbejdslon voksede derimod fra 340,000 Kr. til 1,200,000 Kr., altsaa udvisende en Stigning af næsten 400 pCt. Det synes af disse Tal at fremgaa, at i hvert Fald Papirindustriens Arbejdere utvivlsomt har nydt godt af den skete Sammenslutning og Konsolidering i Faget.

Toldloven af 1908 bragte en ikke uvæsentlig Nedsættelse af Papirindustriens Toldbeskyttelse. Tolden udgjorde saaledes for Hovedmængden af Papirsorterne, som allerede anfort, ifolge Toldloven af 1863 $2^1/_2$ Skilling pr. Pd., hvilket giver ca. $10^1/_5$ Øre pr. Kilo; denne Sats nedsattes nu til 8 Øre pr. Kilo. Storst var dog Nedsættelsen for Avispapir, hvor Tolden nedsattes ligeledes fra $10^1/_5$ Øre pr. Kilo til $5^1/_2$ Øre pr. Kilo. Indførslen af Pap og Papir er da ogsaa efter 1908 steget ikke ubetydelig, til Trods for, at Priserne ikke sank tilsvarende med Toldnedsæt-

telsen, hvilket tyder paa, at Papirfabrikerne ikke havde udnyttet deres Beskyttelse fuldtud til Trods for det faktiske Monopol, der var skabt i Industrien.

Ved Selskabets Start udgjorde Aktiekapitalen $2^1/_2$ Mill. Kr., der dog snart efter forøgedes til $3^1/_2$ Mill. Kr. Allerede det første Regnskabsaar kunde et Udbytte af 6 pCt. uddeles, det andet Regnskabsaar gav derpaa $5^1/_2$ pCt., hvilket er det mindste Udbytte, Selskabet nogensinde har givet. Derefter holdt Papirfabrikerne lige til 1902 en stadig, besindig Dividendepolitik med et aarligt Udbytte af 6 pCt. Siden 1902—03 er Udbyttet imidlertid steget, hvilket i 1904 gav Anledning til Krav om Udstedelse af Friaktier, hvorefter Aktiekapitalen androg 4,375,000 Kr., der atter i 1912 udvidedes til $5^1/_4$ Mill. Kr.

Vor Papirindustris Historie afgiver saaledes et udmærket Vidnesbyrd, dels om den enkelte dygtige Mands Betydning for en opvoksende Industri, nemlig Foregangsmanden Johan Chr. Drewsen, dels om Nødvendigheden af en forstandig Sammenslutningsbevægelse i en Industri, hvor Konkurrencen er bleven for stor og kun virker til at oprive Industrien til Skade for sig selv og for hele Landet. »De forenede Papirfabrikker«, der d. 1. Marts 1914 fejrede 25 Aarsdagen for Selskabets Stiftelse, har af en økonomisk og teknisk svag Erhvervsgren skabt en godt konsolideret, levedygtig Industri af omfattende nationaløkonomisk Betydning.

Ledelsen af det store Selskab har siden 1907 været betroet Direktør *Fr. Bülow*, der har virket i Selskabets Tjeneste fra dets Oprettelse, kommende fra Strandmøllen, mens Formanden for Bestyrelsen, Højesteretssagfører *Fr. Zahle*, ligeledes kunde fejre Jubilæum sammen med »De forenede Papirfabrikker«, i hvis Bestyrelse han valgtes ind ved dets Oprettelse.

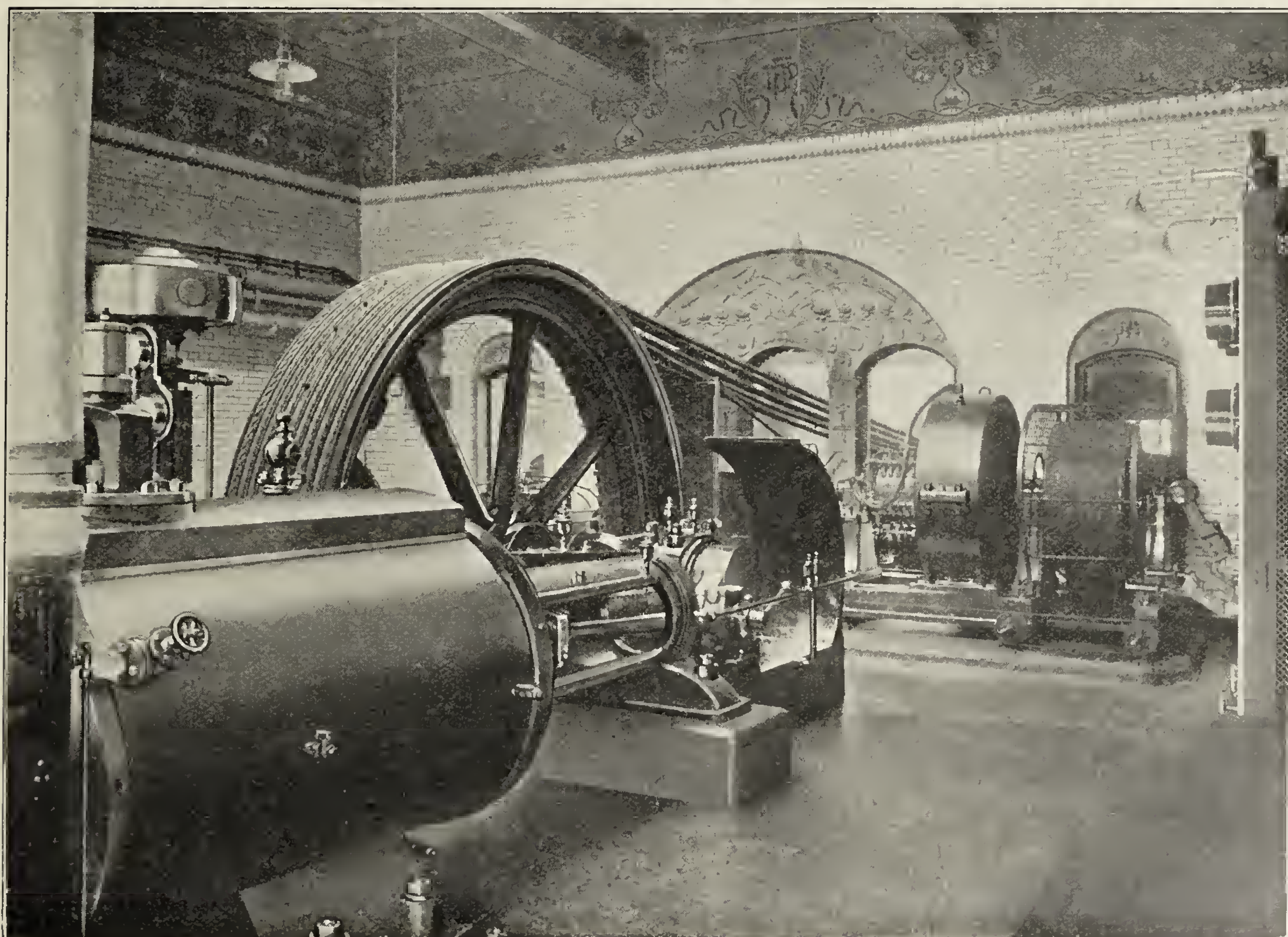

Kraftmaskinen paa Dalum Papirfabrik.

Nogle told- og handelspolitiske Betragtninger, særlig m. H. t. den elektrotekniske Industris Udvikling.

Af Direktør H. P. Prior.

(Foredrag holdt i Elektroteknisk Forening d. 27. Februar d. A.)

Da Toldlovforslaget, som førte til Toldloven af 1908, blev udarbejdet i Finansministeriet, oplevede man som bekendt det i andre Lande vistnok utænkelige Fænomen, at man ganske undlod at tage de Næringsdrivende eller disses Organisationer med paa Raad. Efter Offentliggørelsen af Forslaget saa man derimod, at den tyske Regering sendte detaillerede Spørgeskemaer ud til saa at sige samtlige interesserede Næringsdrivende over hele Tyskland for at erfare, om nogen af disse havde noget at indvende imod de enkelte Bestemmelser i det forelagte, danske Toldlovforslag. I Sandhed et ret betegnende Forhold.

De Synspunkter, man i Danmark anlagde som Rettesnor ved Udarbejdelsen af Toldlovforslaget, var som bekendt først og fremmest dikteret ud fra Ønsket om at skaffe Forbrugerne deres Varer formentlig billigst muligt ved i stort Omfang at slette eller reducere de hidtil gældende Toldsatser. Om Industrien kunde klare sig under de ny Forhold, fik blive dens egen Sag, og det var en ganske almindelig Udtalelse den Gang, at kunde den ikke hjælpe sig selv, havde den ingen Eksistensberettigelse o. s. v. Ja, disse og lignende Argumenter ligefrem summede om Ørene paa os Industridrivende, som i sidste Øjeblik ved et ganske overordentlig brydsomt og uhyggeligt Arbejde maatte søge at redde Stillingen, hvilket vel ogsaa nok for en væsentlig Del lykkedes. Hvor godt det er lykkedes, skal jeg senere komme tilbage til og her kun erindre om, at man imødekom os paa den Maade, at *bestaaende* Industrier gennemgaaende fik Lov til at beholde en moderat Beskyttelse, medens man konsekvent strøg Tolden eller reducerede den til et betydningsløst Minimum paa praktisk set alle Artikler, som man tilfældigvis i 1908 endnu ikke havde optaget Fabrikationen af her i Landet, og som derfor ingen havde det fornødne Grundlag til at træde i Skranken for, og saaledes fik man en ganske ulogisk og for den fremtidige Udvikling meget uheldig Toldlov.

Som Eksempel paa Artikler, som blev berøvet al Beskyttelse, skal jeg nævne Kæder over 9 mm Tykkelse, Jernplader, Blik, trukne Jernrør, valset Traad, Retorter, Baandjern, Stænger, Skinner, Sveller, Skibsankere, Celluloid o. s. v.

Dette viser bedst den uhyre Modsætning i Opfattelsen af et saa vigtigt, næringspolitisk Spørgsmaal, selv i to saa nær beslægtede Nabolande som Danmark og Tyskland. I Danmark den sværmeriske Tanke om de betrængte Forbrugere; i Tyskland den sunde og praktiske Tanke om først og fremmest at skabe Arbejdsbetingelserne. Har man dem, skal det købedygtige Publikum nok komme af sig selv.

Jeg tror imidlertid, at Stemningen paa dette Omraade er ved at vende sig her i Landet. Rent instinktmæssigt forekommer det mig, at der sker en Strømkæntring hen imod en sundere Opfattelse. Jeg mindes saaledes ikke for blot 10 Aar tilbage i Tiden, at Ordet »Dansk Arbejde« hørtes uden rent tilfældigt, medens det nu er saa at sige paa alles Læber, og dog staar vi sikkert kun ved Begyndelsen til en ny Æra paa dette Omraade. At Hestefoden stikker frem hist og her endnu, fik vi et Eksempel paa ved første Behandling af det af Handelsministeren nylig i Folketinget forelagte Lovforslag om fremmedes Handelsberettigelse. Det er som bekendt et Lovforslag, som gaar ud paa at lette fremmede Handelshuse Adgang til at gøre Forretning her i Landet, og under Diskussionen herom tog Handelsministeren Anledning til bl. a. at fremføre følgende:

»Men foruden Handelsstanden er der en Faktor i denne Sag, som *fremfor alt maa høres*, og det er *Konsumenterne*. Det er i deres Favør, at disse Skranker falder bort, og det er et Hensyn, der for mig vil være afgørende, hvis det falder i min Lod at skabe en Fortegnelse over de Handelspladser, hvortil de Fremmede skal gives Adgang.«

Det kan selvfølgelig være meget tiltalende, at Hr. Hassing-Jørgensen gerne under Forbrugerne det godt — det gør vi jo i Virkeligheden allesammen, eftersom vi alle tilhobe ender med at være Forbrugere, men at indrette sin Politik paa at støtte Forbrugerne og lade haant om Erhvervene, det er som at bygge et Hus af Granit i Toppen og Ler i

Fundamenterne. At en Mand, som tilmed er Minister for de udovende Erhverv, kan anføre slige Udtalelser, grænser nærmest til det utrolige. Han fik da ogsaa det rette Svar af Hr. Schovelin, der udtalte følgende, som jeg for Tydeligheds Skyld gengiver ordret, idet jeg dog tager Afstand fra den rent politiske Brod, som det indeholder, og som er ligegyldig for Spørgsmaalet:

»Det forekommer mig, at den højtærede Minister noget ensidigt fastholder Forbrugersynspunktet. Det gaar mig altid lidt besynderligt over for de Radikale, thi naar jeg kommer nærmere ind paa Livet af deres egentlige Anskuelser, synes jeg, at jeg er meget mere radikal end de. De Radikale er nogle forfærdelig gammeldags Mennesker. »Forbrugersynspunktet« — Gud, det hører hjemme i Syttenhundrede og Hvidkaal! Det opstod i Syttenhundrede og nogle og halvfjers og fejrede store Triumfer i Løbet af det nittende Aarhundrede. Men enhver kan se, hvor Fremtiden gaar i den Sag. Vi skal ikke ensidigt lægge Vægt paa Forbrugersynspunktet, men vi skal lægge Vægt paa Erhvervssynspunktet. Vi skal gavne Producenten, den Næringsdrivende. Vi skal ikke sørge for, at Folk faar deres Varer saa billigt som muligt, men vi skal sørge for, at Erhvervene betaler sig. Det er det store Træk, der gaar igennem Tiden.«

Hr. Schovelin sagde andre træffende Ord i den omhandlede Debat, bl. a. at naar man netop staar overfor at skulle forny sine Handelstraktater, f. Eks. med Tyskland, som er særlig interesseret i det foreliggende Lovforslag, skal man ikke paa Forhaand spille sine Trumfer ud og give noget bort, som egner sig til at handle paa ved Traktatforhandlinger, hvor vi i Forvejen er meget svagt udrustet. — Dette meget vigtige Spørgsmaal tør jeg imidlertid ikke komme nærmere ind paa ved denne Lejlighed.

Maaske kan det være af nogen Interesse her at se, hvorledes Værdien af samtlige importerede Varemængder i nogle Lande, som vi staar i særlig betydelig Handelsforbindelse med, stiller sig i Forhold til vedkommende Landes indkasserede Toldbeløb.

Tallene i nedenstaaende Skema angiver Toldbeløbene i pro Cent af den samlede Import og er beregnede som gennemsnitlige for Aarene 1901—05:

Sverige	10,6
Norge	11,4
Finland	13,4
Storbritannien og Irland	6,1
Det tyske Rige	8,4
Frankrig	6,9
Rusland	36,0
United States	26,3
Danmark	5,9
Danmark for Aaret 1912	4,7
Danmark for Aaret 1912, naar Toldbeløbet alene sættes i Forhold til den importerede, *toldpligtige* Varemængdes Værdi	10,0

Jeg tilføjer, at Slutninger af disse Tal maa ske med en vis Varsomhed. For Storbritanniens Vedkommende er det vel saaledes nærmest de fiskale Toldsatser og ikke Toldbeskyttelsen i almindelig Betydning, som kan udledes af det anførte Tal. Endvidere er den egentlige, gennemsnitlige Toldbeskyttelse jo heller ikke paa nogen Maade given ved de øvrige anførte Tal. Den er sikkert procentvis langt højere, hvad der turde fremgaa ved en Sammenligning af de to sidste Tal for Danmarks Vedkommende. Endelig viser Tallet for Danmark i 1912 — altsaa efter den ny Toldlovs Ikrafttræden, at vi yderligere er trykkede ned under samtlige andre Lande i den her givne Oversigt.

Om nogen af os for Resten har følt Lettelser paa Budgettet i Anledning af Toldloven af 1908, vil jeg overlade til hver enkelt at bedømme. — Ganske vist lader det sig selvfølgelig ikke benægte, at Tolden i mange Tilfælde fordyrer en Vare, men den spiller dog næppe den store Rolle, som man er tilbøjelig til at tro, og i visse Tilfælde er den ganske uden Betydning for Konsumenterne. Eksempelvis skal jeg pege paa det ofte nævnte Faktum, at Tolden paa Petroleum næppe har nogen som helst Indflydelse paa Petroleumsprisen. Det er Konkurrencen fra andre Produkters Side, saasom Elektricitet, Kul, Olie, som i overvejende Grad er bestemmende for Prisen paa Petroleum i de enkelte Lande. Selvfølgelig kan en fra Tid til anden ny opdukkende Konkurrence for kortere Tid — lad os sige, indtil Konkurrenterne har fundet hinanden — trykke Prisen paa Petroleum, men det har hidtil kun været forbigaaende Fænomener, som i det store Hele ikke betyder noget. Det er ikke dette, saa lidt som Produktionsomkostninger, endsige Told, som her spiller den afgørende Rolle. Jeg kunde endvidere have Lyst til eksempelvis at nævne en anden med Petroleum beslægtet Artikel, hvor det samme Forhold gør sig gældende, men paa en særlig grel Maade. Det er Raaolie til Dieselmotorer. Den kostede efter Told-

loven af 1863 1 Øre pr. kg i Told eller 10 Kr. pr. Ton. For 1908, da vi fik den ny Toldlov med toldfri Indforsel af Raaolie, kostede Texasolie ca. 30 Kr. pr. Ton, frco Kjobenhavn, eller toldfrit leveret ca. 40 Kr. Denne i Forhold til andre Brændstoffer lave Pris fristede mange Industridrivende og specielt Elektricitetsværker til at ombytte Dampmaskiner med Dieselmotorer, og ved Nyanlæg var disse sidste saa at sige selvskrevne i en Aarrække. Men efterhaanden som Olieforbruget er steget, og en Mængde af Konsumenterne er blevne afhængige af de forholdsvis faa Olieleverandører, *er Olieprisen i Løbet af 6 Aar steget saaledes, at den nu netop kan konkurrere med Kullene,* d. v. s. at i Fjor var Prisen paa Olie kommet op paa ca. 90 Kr. pr. Ton til Trods for Toldfrihed eller det 3-dobbelte af den tidligere Pris. I Aar, da Kullene er gaaet noget ned i Pris, er Olien fulgt med i nøjagtigt samme Forhold og er nu ca. 5 Kr. billigere pr. Ton end i Fjor. Tror nu nogen, at Tolden her spiller nogen som helst Rolle? Nej! Og skønt Olien nu er et vigtigt Hjælpestof for Industrien, og jeg selv i min Virksomhed er stor Forbruger af den, vil jeg med stor Sindsro se paa, at man belægger den og lignende Produkter med en klækkelig Told — altsaa ingenlunde for at beskytte nogen Industri, men simpelt hen for at beskatte — lad os sige Rockefeller til Fordel for den danske Statskasse. *Kun maa man selvfølgelig sørge for, at Kul som den store Prisregulator paa Brændselsomraadet — hvilket det vel nok vil vedblive at være i mange Aar endnu — fremdeles kan købes her fri for enhver Beskatning, til den billigst mulige Pris.*

Der indfortes i 1911: 5000 Tons Motorolie, i 1912: 10,000 Tons og i 1913: 15,000 Tons. Samtidig indfortes af Kul henholdsvis 300,000, 305,000 og 315,000 Tons.

Sporgsmaalet: Frihandel eller Beskyttelse er jo et saare vanskeligt Spørgsmaal, som kræver betydelige Forudsætninger for at kunne klarlægges. Men i sine store Træk og saaledes, at man kan danne sig en Mening om, hvilke Retningslinier man under givne Forudsætninger bor følge — ikke for at gavne en enkelt Samfundsklasse, men Samfundet i sin Helhed, er Sporgsmaalet formentlig ikke saa vanskeligt at forstaa, og jeg tror, at inden vi gaar over til den mere specielle Behandling af det foreliggende Emne, vil det være heldigt at se lidt nærmere paa Sporgsmaalets mere almindelige Side. Jeg skal da først og fremmest tillade mig at anføre, at saa længe vore Naboer i den langt overvejende Grad dækker sig bag Toldmure, som Militæret dækker sig bag Fæstningsværker, for derfra at gore Udfald og brede sig over de mere ubeskyttede Lande, vil det for et Land som Danmark uden nogen videre industriel Tradition at bygge paa og ikke fra Naturens Haand særligt udrustet til fortrinsvis at tage Kampen op, paa de fleste Omraader være utænkeligt at kunne udvikle sig som Industriland, endsige eksporterende Industriland, uden at have et beskyttet Hjemmemarked at stotte sig til. Uden et betrygget Hjemmemarked ingen Eksport, og et betrygget Hjemmemarked kan under de nuværende industripolitiske Forhold i vore Nabolande kun sikres gennem Toldbeskyttelse eller til Nød gennem Syndikatsdannelser etc. — eller begge Dele. Skal jeg vælge, foretrækker jeg af to Onder Toldbeskyttelsen som det mindste og — kan hænde — billigste. — Under alle Omstændigheder har det den Fordel, at det lader sig overskue og kontrollere.

Vi ser, hvorledes den engelske, ubeskyttede Industri trods de bedste naturlige Betingelser i enhver Retning har vanskeligt ved at klare sig, — og dette skyldes sikkert ikke alene Manglen paa personlig Dygtighed hos Englænderne, — medens f. Eks. den maalbevidst beskyttede tyske, svenske og amerikanske Industri florerer og breder sig, ikke alene paa Hjemmemarkedet, som den i det væsentlige har erobret, men som bekendt ogsaa i allerhojeste Grad paa Eksportmarkedet, skønt det ofte paastaas, at Industribeskyttelse medfører Vanskeligheder ved Dannelsen af et Eksportmarked, idet Beskyttelsen fordyrer Industriens Hjælpemidler, Halvfabrikata etc.

Dette er selvfølgelig paa en Maade ogsaa sandt og kan især for den mindre, opvoksende Eksportindustri volde Vanskeligheder, men næppe uovervindelige; og for Storindustrien, som vel nok vil være den bærende, naar det gælder Eksport af større nationaløkonomisk Værdi, har det mindre at sige, naar man blot har Adgang til gode og billige Kommunikationsmidler og i størst muligt Omfang kan raade over toldfri Raaprodukter. Det forste er der næppe noget at klage paa her i Landet, og det sidste opnaaede vi dog som et stort Gode ved den sidste Toldrevision. Storindustrien skal da nok sørge for, efterhaanden som den udvikler sig, enten at fremstille sine Hjælpemidler (f. Eks. Emballage), Halvfabrikata etc. selv eller skaffe sig dem i store Partier til en billig Pris og derved i det allervæsentligste emancipere sig bort fra Toldbeskyttelsens mulige uheldige Virkninger.

Hvis Toldbeskyttelsen virkelig skulde have en saadan lammende eller blot hemmende Virkning paa et Lands Eksportmuligheder, hvor skulde da, som lige nævnt, Tysklands og Sveriges Eksport have udviklet sig saa glimrende og vel sagtens ikke mindst paa Englands Bekostning? Det er endvidere værd at pege paa, at med den opblomstrende tyske Industri under Beskyttelsens Tegn stiger Velstanden i Landet, og den tidligere stærke Udvandring tager af, saaledes, at den nu er ganske minimal, ja endog er gaaet over i sin Modsætning, idet der nu, navnlig fra Øst, finder en betydelig Indvandring Sted. Paa den skandinaviske Halvø synes den i de senere Aar stærkt opblomstrende industrielle Virksomhed at give sig lignende Udslag: stigende Velstand og aftagende Udvandring.

Til Belysning af disse Forhold tjener folgende skematiske Oversigt over den oversoiske Udvandring i 5-Aaret 1907—12 fra de nys omtalte Lande:

	Antal Udvandrere	Antal Udvandrere	Af 10,000 Indb udvandrede:	
	1907	1912	1911	
Danmark	7890	8636	30	
Norge	22135	9105	52,6	
Sverige	19618	14689	36,1	
		1911		
Storbritannien	331584	391580	102,5	
		1912		1912
Tyskland	31543	18455	3,5	2,8

Jeg skal anfore, at en saa bekendt, tysk Nationaløkonom som von Schultze-Gävernitz erklærer, at Tyskland i væsentlig Grad skylder det aabne, engelske Marked sin industrielle Udvikling, der ikke uden denne Støtte vilde være naaet saa vidt, som Tilfældet er. Dette stemmer jo ogsaa med den Skræk, der for nogle Aar siden greb Englænderne, og som vi vist alle kender. Det var, da Loven om, at Varer, der falbødes i England, skulde være stemplet med Oprindelsesstedet, og det viste sig, at en aldeles overvældende Masse Varer maatte stemples med »Made in Germany«. Opdagelsen gjorde et saa stærkt og almindeligt Indtryk, at det engelske Blad »Punch« kunde mode med en saa vovet Vittighed som et fortræffeligt Billede af Kong Edward med Overskriften »Made in Germany«.

Og alligevel kan det forekomme mærkeligt, at et Land med en maalbevidst Industribeskyttelse er i Stand til at udvikle sig til, ikke alene at dække sit eget Forbrug af Industrivarer, hvilket jo er saare naturligt, men ogsaa til at blive et i stor Stil eksporterende Industriland paa de svagt beskyttede Landes Bekostning, til Trods for, at disse burde arbejde billigere, og saa endda at tjene Penge paa denne Eksport, saaledes at vi i de ubeskyttede eller meget svagt beskyttede Lande bestandig hører en til Trivialitet gentagen Udtalelse om, at vi ikke kan konkurrere, fordi Udlandet kaster sin Overproduktion ind over os til lavere Priser, end vi kan konkurrere med.

Der ligger ligesom en Selvmodsigelse heri, og der er da ogsaa mange Mennesker, som betragter denne Udtalelse som en taabelig Undskyldning for vor egen sviglende Evne og Dygtighed til at optage Konkurrencen paa det industrielle Omraade. Og saa er det dog et baade rigtigt og naturligt Fænomen, som vi kan illustrere ved et Eksempel, hentet fra vor egen elektrotekniske Industri.

Jeg tænker her paa Elektricitetsværkerne, som paa Tider af Døgnet, hvor de ikke har meget at bestille, kan levere Elektricitet til en Pris, som ligger langt under den kalkulerede Produktionspris, og dog tjene Penge derpaa.

Til Belysning af dette Spørgsmaal om Udgifterne ved »Produktion« og »Overproduktion« af Elektricitet, som vi kan kalde det, kan jeg ved Direktor Angelos velvillige Bistand nævne folgende Eksempel:

Vi tænker os, at vi har en Oplandscentral med en aarlig Produktion paa 2 Millioner K.W.T. og et Maksimum paa 1000 K.W., altsaa en Benyttelsestid paa 2000 Timer. Denne Central antages at have kostet i Anlæg 2000 Kr. pr. K.W., incl. Høj- og Lavspændingsledninger, Transformatorer, Maalere m. m., hvilket giver i fast, aarlig Udgift pr. K.W. 10 pCt. af 2000 Kr. = 200 Kr. = 20,000 Øre. Altsaa *10 Øre pr. K.W.T.*

Endvidere antages det, at Produktionsudgifterne paa Centralen belober sig til 5 Øre pr. K.W.T., samt at Udgifterne ved Strommens Fordeling til Forbrugerne samt til Administration m. m. udgor 3 Øre pr. K.W.T., hvorved de samlede Udgifter bliver 10 + 5 + 3 = *18 Øre pr. K.W.T.*

Hvis nu dette Værk vil foroge sin Omsætning og Indtægt ved »Overproduktion« af Strom i de Tider, hvor Værket ikke ellers udnyttes, kan dette ske til meget billige Priser. Thi da der ikke udfores noget nyt Anlæg, falder de 10 Øre pr. K.W.T. i fast Udgift ganske bort. Merproduktionen koster dernæst ikke 5 Øre pr. K.W.T., saaledes som Grundproduktionen, men kun *4 Øre,* og Fordelings- og Administrationsudgifterne bliver ligeledes

ikke 3 Øre pr. K.W.T., men — og navnlig hvis det drejer sig om en Storforbruger, hvad Tilfældet hyppigst er — maaske kun *1 Øre*, ialt altsaa *5 Øre pr. K.W.T.*

Medens den Strøm, der ovenfor er beregnet til 18 Øre pr. K.W.T. i Egenudgifter, saaledes med ret god Fortjeneste kan sælges til en almindelig Gennemsnitspris af 30 Øre, kan man altsaa med forholdsvis lige saa stor Fortjeneste sælge Overproduktionen, der koster 5 Øre pr. K.W.T., til 8 Øre.

Nojagtigt paa samme Maade gaar det i Industrien, og da ganske særligt indenfor de udprægede Industrilande med det sikre og betryggede Hjemmemarked i Baghaanden (svarende til Elektricitetsværkernes sikre og lonnende Afsætning i Mørketimerne), men hvor Overproduktionsfænomenet saa at sige er latent, idet man er indrettet paa at tilfredsstille Verdensforbruget i de saakaldte »gode Tider«, som desværre er saa korte og saa sjeldne, for ikke at tale om den hvert Aar tilbagevendende Vekslen mellem »Sæson« og »dod Tid«. I de gode Tider eller Perioder skal Industrien, ligesom Elektricitetsværkerne, nok forstaa at gore sig betalt, men i de Tider eller Perioder, hvor der ikke er noget at bestille, søger Industrien selvfølgelig ogsaa at skaffe sig Afløb for sin Produktion til Priser, der, som vi ved det anforte Eksempel har set, i ethvert Tilfælde kun giver relativ Førtjeneste, og som man ikke i Længden kan bestaa ved. Her har vi »Udlandets Overproduktion til de billige Priser« i al sin Magt og Vælde. Det er klart, at denne Overproduktion først og fremmest skylles ud over de Lande, som yder den svageste Modstand, — til Glæde for Forbrugerne, skulde man synes, men dette er dog ikke en given Sag. Det logiske Ræsonnement og det, som ogsaa nok skal holde Stik, er, at der, hvor man møder mindst Modstand, har man storst Udbytte af at slaa, — altsaa en Fordel for Producenten til ubodelig Skade for vedkommende Lands Næringsliv, og som allerede før sagt: selv om man skaffer Forbrugerne deres Varer en Kende billigere, hvad kan det saa nytte, naar man samtidig berøver dem Betingelserne for at kunne arbejde — endsige skaffer dem Lejlighed til selv at skabe sig en Overproduktion til at betale tilbage med?

Jeg er gennem min egen Virksomhed i Stand til med uomstodelige Tal og mangfoldige Eksempler at dokumentere disse Udtalelser; et enkelt Eksempel, som er ret typisk, vil jeg senere faa Lejlighed til at fremføre.

Endnu vil jeg gerne gentage nogle Synspunkter, som jeg d. 25. September i Fjør fremførte i »Berlingske Tidende« i Anledning af »Den danske Uge«, men dog nærmest rettet paa Belysning af Sporgsmaalet »Beskyttelse eller ikke Beskyttelse«:

— En Industri kan tilvirke, hvad man maaske kunde kalde en *speciel* Vare, og den kan tilvirke, hvad man maaske kunde kalde en *typisk* Vare. Ved en speciel Vare forstaar jeg en Vare, hvis Fremstilling af naturlige eller andre Grunde til en vis Grad er monopoliseret, f. Eks. fordi Varen eller dens Fremstillingsmaade er patenteret, fordi den kun kan fremstilles i begrænsede Mængder — Caviar, Guld, Radium o. m. a. Endvidere findes der Industrier, som uden at være patenterede og uden i nogen almindelig Forstand at være beskyttede til en vis Grad er monopoliserede paa Grund af den individuelle Dygtighed, der har skabt og udviklet dem. Dette finder for en hel Befolkningsdels Vedkommende Sted ved Ur-Industrien i Schweiz, og her i Landet kan vi jo henvise til vor verdenskendte Kunstindustri. I mere begrænset Forstand vil det maaske øftest være at finde indenfor Maskinindustrien, hvor en Fabrik kan have afluret det Stof, der skal behandles, dets Hemmeligheder med et saadant Talent, at den kan fremstille Maskiner til denne Behandling, som overtræffer alle andre. Derpaa beror det f. Eks., at visse Blypresser kun købes hos Krupp i Essen-Magdeburg, visse Teglværksmaskiner kun høs F. L. Smidth & Co. i Kjobenhavn o. s. v. Et en Gang indarbejdet Navn, der bag sig ikke bare har de brogede Reklamer, men virkelig Dygtighed, Talent og indvunden Erfaring til at bygge videre paa, vil for lange Tider kunne til en vis Grad monopolisere sig selv, ikke alene paa Hjemmemarkedet, men paa selve Verdensmarkedet. Det kan, om ikke udelukke, saa dog holde Konkurrencen inden for ganske anderledes snævre Grænser end ved den anden Art af Varer, som jeg har kaldet typiske. Ved disse forstaar jeg de almindelige Konsumartikler: Stykkevarer, Alenvarer, uniforme Massevarer, hvad man nu vil kalde dem, som mangfoldige Maskiner, Papir, Glas, Brædder, Sprit, Klæde, Skinner, Bjælker, Rør, Kabler, Traad, Som o. s. v., Varer, om hvilke man ikke som Regel sporger om Oprindelse eller Fabriksmærke, men kun om, hvorvidt de opfylder visse, almindelige Betingelser.

Medens nu ved specielle Varer enhver Art af kunstig Beskyttelse som Regel spiller en ganske underordnet Rolle og, hvor dette er Tilfældet, derfør hverken er nodvendig eller ønskes, da man jo helst klarer sig selv, naar

man kan det, saa er Forholdet et ganske andet ved Typevarerne. Overfor dem drives der, som allerede berørt, i snart sagt alle Lande og med stor Virkning en bestemt Industripolitik, først og fremmest for at sikre Hjemmemarkedet og dernæst for at udvikle Eksporten. Og til denne Industripolitik hører jo ikke alene Beskyttelse, men ogsaa direkte Understøttelse i Form af Udførselsgodtgørelser, Undtagelsesfragter, og hvor Statens Indgriben hører op eller glipper, ser vi øfte Syndikaterne træde til for at supplere, hvad der mangler. —

Skal vi nu se paa den elektrotekniske Industri, ikke alene som den har udviklet sig i de store Lande, men ogsaa her i Landet, hvor den jo er i en glædelig, ja, jeg tør næsten sige rivende, Udvikling for Tiden, saa ligger det nær først at gøre sig klart, om dens Produkter kan henregnes til den første Kategori, nemlig de specielle Varer, som til en vis Grad er individualiserede og derfor uden videre kan beherske et Marked paa selvstændig Vis, eller om de hører til de typiske Alenvarer, om jeg saa maa sige, som fra befæstede Stillinger paa kunstig Maade møder Modstand og Angreb, hvorhen de vender sig, og derfor kun kan trives under en nivellerende Beskyttelse i en eller anden Form.

De Artikler inden for den elektrotekniske Industri, hvis Fabrikation det — paa Industriens nuværende Udviklingstrin — særlig vil være formaalstjenligt at beskæftige sig med, tror jeg at kunne samle under følgende Gruppering:

I) Dynamoer, Motorer etc.
II) Ledninger og Kabler.
III) Primære og sekundære Elementer.
IV) Installationsmateriel.
V) Maaleinstrumenter.
VI) Belysningslegemer.
VII) Glødelamper.
VIII) Telefon- og Telegrafapparater.

Ser vi i store Træk paa de Industriprodukter, som kan henføres under denne Gruppedeling, tror jeg ikke, der kan være to Meninger om, at vi i den langt overvejende Grad maa henføre dem til de saakaldte »typiske« Artikler, d. v. s. Artikler, som i konstruktiv Henseende saavel som i Udførelse har naaet en saa høj Grad af Fuldkommenhed og Ensartethed, at de i det væsentlige falder ind under Begrebet Masseartikler, og at de i kommerciel saavel som i toldpolitisk Henseende maa betragtes som saadanne. — Dynamoer, Ledninger, Glødelamper, Telefoner, Akkumulatorer o. s. v. er saa uniforme, hvor de end kommer fra, at der hører et meget erfarent Øje, ja i de fleste Tilfælde vel endogsaa en Betragtning af Firmastemplet til, for man kan afgøre, hvem der har fabrikeret Varerne.

At der gives hæderlige Undtagelser, som støtter sig til Patenter og Specialkundskab, f. Eks. Tranes og Scheplers Signalapparater, Danasystemets Installationsmateriel, særlige Elektricitetsmaalere, Tørelementer o. lign., betyder i det store Hele ikke saa meget, at det faar Indflydelse paa Reglen.

Dernæst vil vi bemærke det glædelige Faktum, at de allerfleste Artikler, som kan henføres under de nævnte Grupper, nu fremstilles af større og mindre industrielle Virksomheder her i Landet, — Virksomheder, som er voksede op i det sidste Decennium, uden at vistnok de fleste har lagt videre Mærke dertil, endsige forstaaet den økonomiske Betydning deraf, og som vistnok alle befinder sig i en god og sund Udvikling, saaledes at vi nu kun paa ganske enkelte Omraader behøver at gaa til Udlandet for at dække vort hjemlige Forbrug. — Ja, i mange Tilfælde kan denne unge danske Industri endogsaa pege paa en begyndende Eksportvirksomhed, som der er al mulig Grund til at tro vil udvikle sig til at blive af virkelig nationaløkonomisk Betydning, om den blot ikke ved ubetænksomme doktrinære eller uforudsete Foranstaltninger, som den ikke selv kan beherske, skal blive svækket ud over Evne i sin videre Udvikling.

Jeg har forsøgt i omstaaende Skema at give et samlet og let overskueligt Billede af den elektrotekniske Industris Udvikling her i Landet og har dertil valgt, ganske vilkaarligt, at benytte Aarene 1910 og 1913 til Sammenligning. Før jeg gaar over til en nærmere Forklaring af Skemaets Enkeltheder, vil jeg blot bemærke, at Tallene er byggede dels paa almindelig tilgængeligt, statistisk Materiale, som Sekretær ved Industriraadet, cand. polit. Himmelstrup, har været saa elskværdig at samle ind til mig, dels paa personlig indhentede Oplysninger fra en Række industrielle Virksomheder. Det har navnlig været af den største Betydning her at faa oplyst Værdien af den indenlandske Produktion med den størst mulige Nøjagtighed i de nævnte to Aar. De Tal, hvoraf Produktionsværdien maa udledes, er jo ret intime og derfor i Almindelighed ikke tilgængelige, og jeg skylder en Tak til alle de Virksomheder, som har vist mig den Tillid at give mig de ønskede Oplysninger, uden hvilke det vilde have været mig umuligt at give et Billede af Udviklingen. Kun en enkelt Virksomhed indenfor Belys-

Varegruppe	1910 Import	1910 indenlandsk Produktion	1910 Eksport	1913 Import	1913 indenlandsk Produktion	1913 Eksport	Dansk Told
	1000 Kr.	1000 Kr.	1000 Kr.	1000 Kr.	1000 Kr.	1000 Kr.	
Dynamoer og Motorer, Støvsugere, Hjælpeapparater m. m.	493	1,795	62	942	4,398	478	5 til 7½ pCt. af Værdien.
Isol. Ledninger og Kabler samt Traad af Kobber og Aluminium	1,444	2,727	40	1,177	5,166	50	Ledninger og Kabler 7½ pCt. af Værdien. Kobbertraad 8 Øre pr. kg.
Akkumulatorer samt galvaniserede Elementer	442	810	678	591	1,250	1,080	Akkumulatorer og galv. Elem. 7½ pCt. af V. Akkumulatorplader 4 Øre pr. kg.
Installationsmaterialer m. m.	435	470	10	388	1,250	15	Strømskiftere etc. 7½ pCt. af Værdien. Simplexrør frie. Andre Dele 10 til 70 Øre pr. kg.
Stærkstrøms-Maaleinstrumenter	643	ubetydelig	0	852	ubetydelig	0	70 Øre pr. kg.
Belysningslegemer (elektr. Kroner o. l.)	200	670	109	200	1,250	228	30 til 70 Øre pr. kg.
Glødelamper	1,068	0	0	1,709	175	9	28 Øre pr. kg.
Telefon- og Telegrafapparater m. m.	254	1,173	121	136	1,113	178	70 Øre pr. kg.
Totalsum	4,979	7,645	1,020	5,995	14,602	2,038	

ningslegeme-Branchen har ikke ment at kunne give mig Oplysninger fra sin betydelige og udmærkede Virksomhed baade her i Landet og i Udlandet. Jeg har derfor maattet skønne nogle Tal for denne Virksomheds Vedkommende, men den mulig herved opstaaede Fejl kan i ethvert Tilfælde ikke være af nogen som helst Betydning.

Til Gruppe I, omfattende »Dynamoer, Motorer, Støvsugere, Hjælpeapparater« m. m., skal jeg bemærke, at Dynamoer og Motorer selvfølgelig spiller den største Rolle i denne Gruppe, undtagen i een Rubrik, nemlig Eksport-Rubriken for 1913. M. H. t. denne kan fremhæves, at navnlig et enkelt Firma her i Landet har forstaaet at fremstille en særlig fortrinlig Støvsuger, og jeg vil gerne her bemærke, at der alene af Støvsugere er udført for over 275,000 Kr. i 1913.

Jeg vil nødigt komme ind paa en mere detailleret Behandling af Toldspørgsmaalet i denne Afhandling og i Særdeleshed ikke paa en Omtale af de enkelte Toldsatsers formentlige større eller mindre Fortræffelighed, da de nødvendige Forarbejder hertil endnu ikke foreligger; men jeg vil dog gerne gøre en Undtagelse ved at nævne, hvor uheldigt det er, at man kan indføre Dele til Dynamomaskiner til 5 pCt. af Værdien, medens samlede Dynamomaskiner etc. koster 7½ pCt. Denne Bestemmelse, som vist nok kan henføres til den uheldige og delvis tilfældige Maade, Toldloven af 1908 er bleven til paa, gør Satsen 7½ pCt. af Værdien illusorisk. Det er blevet mig oplyst, at Toldbeskyttelsen paa de Halvfabrikata, som Dynamofabrikanterne maa købe hos Specialfabriker, til en større Dynamomaskine beløber sig til 2½ pCt. af Ma-

skinens Værdi, saaledes at der, naar Værditolden ikke misbruges, højst er en Beskyttelse for Dynamomaskiner af 2½ pCt., hvilket maaske kan være tilstrækkeligt i de blomstrende Tider, som vi hidtil har haft. Naar de trange Tider kommer, turde det blive skæbnesvangert at være saa daarligt beskyttet.

Under denne Gruppe skjuler sig endelig Kontrollere, Reguleringsmodstande og en særlig Form af Signalapparater, der fremstilles som Specialitet af et allerede nævnt Firma her i Landet, og som benyttes i større Udstrækning af Hær og Flaade baade hjemme og ude. Naar jeg særlig gør opmærksom paa denne Industri, som i og for sig ikke er af indgribende Betydning, er det for at fremdrage en egen Form for Beskyttelse, som praktiseres i forskellige Lande, bl. a. i det frihandleriske England. At Tyskland er med i Rækken her, er saa selvfølgeligt, at det turde være overflødigt at nævne det. *Jeg tænker her paa, at man i disse Landes Administration overhovedet ikke anvender Industriprodukter, af hvad Art nævnes kan, som ikke er fremstillede i det paagældende Land selv.* Dette betyder, at man i disse Lande, hvoriblandt altsaa England, som af alle Frihandelsmænd ses hen til som det forjættede Land, paa et uhyre Omraade har indført en Beskyttelse, som er ensbetydende med den yderste Form for Beskyttelse, nemlig Indførselsforbud. Det omtalte danske Firma maa derfor til Skade for dansk Industri lade sine Signalapparater fabrikere i flere forskellige Lande. *Mon det ikke var værd ved kommende Handelstraktat-Forhandlinger at have dette Forhold i Erindring?*

Jeg vil i umiddelbar Fortsættelse heraf gaa over til Gruppe II, omfattende »Ledninger og Kabler«, da disse giver mig Anledning til yderligere at belyse det her fremdragne Spørgsmaal. *Jeg har sort paa hvidt for, at den tyske Administration, og her gaar jeg saa langt ud som til de kommunale, tyske Elektricitetsværker, under Indflydelse af samme Princip paa et givet Tidspunkt sluttede kollektiv Aftale med de tyske Kabelfabriker om en 5-aarig Leverance af Kabler og til Priser, som laa gennemsnitlig 30 pCt. over de Priser, som de samme Fabriker samtidig tilbød Kjøbenhavns kommunale Elektricitetsværker.* Jeg spurgte endvidere for nogle Aar siden Direktøren for en meget betydelig engelsk Kabelfabrik om, hvorledes de engelske Kabelfabriker med den uhyre Konkurrence, de havde fra Udlandets Side, kunde betale saa høje Dividender som gennemsnitlig 15 pCt. *Han svarede, at saa længe de engelske Kabelfabriker havde Eneret paa de store Leveringer til den engelske Administration, var man saa vidt beskyttet, at man ikke behøvede at tjene noget Overskud i det aabne Marked,* ja ganske roligt kunde se paa, at Størstedelen af Forretningen her gik til Udlandet.

Jeg vil tilstaa, at jeg aldeles ikke ønsker noget lignende praktiseret her i Landet; tvertimod tror jeg, det kan virke i høj Grad skadeligt, saa vel for Producenter som for Konsumenter, for ikke at tale om, hvilken Forsyndelse det i nationaløkonomisk Henseende muligvis kan være; men jeg kan jo ikke lade være med at tænke paa den diametrale Modsætning, som den danske Administration i enkelte Tilfælde danner overfor enhver Art af Beskyttelse eller Sympati over for danske Interesser. Jeg siger enkelte Tilfælde, da man dog Gudskelov som oftest inden for vor Administration i det mindste finder baade Sympati og Forstaaelse af dansk Industris Betydning for vort Samfund — og alene Sympati betyder en stor Værdi og Opmuntring.

Det Tilfælde, jeg nærmest tænker paa i modsat Retning, støtter sig til en Bestemmelse i den gamle Toldlov af 1863 om, at *alt Materiel til Krigsbrug kan indføres toldfrit.* Denne Bestemmelse blev, om end med Betænkelighed fra Rigsdagens Side, medtaget i Toldloven af 1908, imod at Krigs- og Marineministeren i begge Ting afgav Erklæring om, at Bestemmelsen vilde blive benyttet med passende Hensyntagen til dansk Industri.

Trods mange Forhandlinger med senere fungerende Marineministre og ærbødige Henstillinger kan jeg imidlertid konstatere, at ingen Privatmand kunde gaa skrappere til Værks over for det nationale Arbejde end f. Eks. Orlogsværftets Regnskabsafdeling, som forestaar de fleste Indkøb til Værftet. *Alt Materiel, fra Ammunition og til Redekamme, som skal anvendes i et kongeligt dansk Krigsskib, bliver toldfrit indført og uden den allerfjerneste Hensyntagen til, om der paa et nok saa stort Beløb er en nok saa lille Prisdifference i Favør af udenlandske Tilbud.* Den billigste er den bedste og dermed Basta!

At en saadan Fremgangsmaade fra Statens Side, foruden at være økonomisk forfejlet, er i høj Grad betænkelig for Udviklingen af et Lands Næringsliv, turde bl. a. fremgaa af den historiske Kendsgerning, at de fleste Fremskridt paa det tekniske Omraade — det være sig i Form af moderne Driftsmaader, Opfindelser el. lign. — skyldes Statens og her specielt Militærvæsenets Forbrug. Eksem-

pler herpaa er saa ofte fremdragne, at det vil være unodvendigt her at gentage dem.

Til Gruppe III: »Akkumulatorer samt galv. Elementer« skal jeg bemærke, at Akkumulatorer kun i meget ringe Udstrækning er fabrikerede her i Landet, men at vi jo har Grund til at haabe, at Hannovers Poremetal i Fremtiden vil komme til at spille ind ved Udviklingen af en dansk Akkumulatorindustri. Derimod indtager Fabrikationen af galvaniske Elementer et hæderligt og smukt Standpunkt allerede i en længere Aarrække. Galvaniske Elementer indtager jo noget af et Særstandpunkt, idet de foruden at maatte henregnes til Masseartiklerne tillige er stærkt individuelt paavirkede, og de danske Torelementer har altid været af en saa udmærket og overalt anerkendt Kvalitet, at de har kunnet gore sig i høj Grad gældende paa det udenlandske Marked. Skemaet viser da ogsaa saa hoje Eksportcifre, at Eksporten langt overgaar det indenlandske Forbrug.

Gruppe IV og V kunde maaske godt være slaaede sammen i een Gruppe. Naar jeg har delt dem i to Grupper, er det, fordi »Installationsmateriel« i Almindelighed indtager et fremragende Standpunkt inden for dansk Industri, medens »Maaleinstrumenter«, d. v. s. Elektricitetsmaalere, Ampère- og Voltmetre, endnu ikke fabrikeres her i Landet. Under Gruppe III er medtaget Simplexror, som ikke alene indfores fra Udlandet, men ogsaa fremstilles i en udmærket Kvalitet her i Landet af en Specialfabrik. Ved Tidernes Ugunst henregnes dens Fabrikata imidlertid til de toldfrie, trukne Rør, skont Fabriken slet ikke laver trukne Ror mere, og da Fabriken forer en meget haard Kamp for Tilværelsen, er det at haabe, at man inden alt for længe vil gøre en formentlig Uret god imod den ved at give den en ringe Beskyttelse, som den tror at have Krav paa, og uden hvilken den ikke synes at kunne klare sig i Længden.

Til Gruppe VI: »Belysningslegemer« (elektr. Kroner, Lamper o. l.) skal jeg bemærke, at den danske Industri paa dette Omraade indtager en fremragende Plads saavel paa Hjemmemarkedet som paa Eksportmarkedet, og dette gælder baade de Varer inden for Gruppen, som kan henregnes til Luksusartikler, saavel som de mere udprægede Masseartikler. I Importtallene er medregnet Glaskroner, som næppe laves her i Landet, og som bringer disse Tal en Del op.

Gruppe VII: »Glodelamper« viser meget betydelige Importtal, men det er dog glædeligt at se, at der er Mænd, som ikke har skyet de store Vanskeligheder, som det utvivlsomt er forbundet med at paabegynde en Fabrikation af Glodelamper her i Landet. Den danske Fabriks Direktor oplyser, at den fra i Fjor at fabrikere ca. 300 Lamper om Dagen nu er oppe paa 1000 Lamper om Dagen, og at man gor Forsog paa at fremstille Glaspærerne paa et herværende Glasværk. De fleste europæiske Fabriker faar deres Glaspærer fra Specialfabriker i Bohmen.

Til Gruppe VIII, omfattende »Telefon- og Telegrafapparater«, vil jeg straks bemærke, at naar der er en lille Tilbagegang at spore her fra 1910 til 1913 i den indenlandske Produktion, saa skyldes dette de ekstraordinært store Leverancer i 1910 til Kjobenhavns Telefon-Aktieselskab, som netop i dette Aar tog sit ny, prægtige Telefonhus paa Nørregade i Brug. Ordinært set er der en betydelig Fremgang, samtidig med at Importcifrene er i stærk Tilbagegang. Eksporten skyldes for en væsentlig Del det store nordiske Telegrafselskab, som stotter dansk Industri ved fra sin herværende Fabrik at forsyne sine udenlandske Stationer med Telegrafmateriel.

Og endelig kommer vi til det sidste og ikke mindst interessante Afsnit af dette Skema, nemlig »Totalsummerne«, som ikke alene giver os Udviklingen af et interessant Afsnit af dansk, industriel Virksomhed i de sidste 4 Aar, men som tillige giver os et virkeligt Spejlbillede af hele den enorme Udvikling, som Elektricitetens Anvendelse her i Landet har fort med sig i det samme korte Tidsrum. Vi ser, at Importen af Fabrikata henhorende til den elektrotekniske Industri er vokset med kun 20 pCt., nemlig fra ca. 5 til ca. 6 Millioner Kroner, medens den indenlandske Tilvirkning er vokset med henved 100 pCt., nemlig fra over 7,600,000 Kr. til over 14,600,000 Kr., og Eksporten ligeledes med ca. 100 pCt. eller fra over 1 til over 2 Millioner Kroner.

Og under hvilke Forhold har denne Industri nu udviklet sig? Naar vi betragter denne Side af Sagen, saa er det utvivlsomt, at det indenlandske Marked, bortset fra en meget moderat Toldbeskyttelse, har frembudt ganske usædvanlig gode Betingelser for Udviklingen. Det har, som det sig hor og bor, afgivet den sunde Basis for Udviklingen, og for at forstaa dette bedre, skal jeg erindre om, at den Anlægskapital, som i Aarene 1911—12 og 13 er blevet bundet her i Landet i Elektricitetsværker for offentlig Salg af Elektricitet uden for Kjobenhavn og Frederiksberg, er henholdsvis 32, 38 og 45 Millioner Kroner. Kjobenhavns og Frederiksbergs kom-

munale Elektricitetsværker stod i 1913 bogført for en Værdi af 28 Millioner Kroner, saaledes at der i Elektricitetsværker af den omhandlede Art her i Landet til Dato *ialt er anlagt en Kapital af 72 Millioner Kroner.*

Og hertil kommer saa de private Anlæg, som er legio, Telefonvæsenets uhyre Udvikling, elektriske Sporveje o. s. v. — altsammen noget, som er vokset op lige for Øjnene af os og saa hurtigt, at selv de af os, som blot har naaet 40—50 Aars Alderen, vil erindre den »forhistoriske« Tid med den broderede Klokkestreng og Tællelyset.

Men kan vi nu vente, at denne Udvikling vil blive ved, eller at vi pludselig en skønne Dag opdager, at nu er hele Landet elektrificeret eller ny Naturkræfter traadt i Elektricitetens Sted, saaledes at vi ligger med en Række ubeskæftigede Fabriker og en stor tabt Kapital? Ja, dette Spørgsmaal, som vi interesserede selvfølgelig ofte gør os selv, er naturligvis vanskeligt at svare paa. Jeg nærer imidlertid ikke nogen Frygt for, at der er Fare paa Færde i den Retning, og der er et gammelt Ord, som siger, at den, som dør af Skræk, skal begraves i Rendestenen. Jeg tror, at Elektricitetens Anvendelse og maaske ogsaa dens Fordelingsmaade kun er i sin Barndom endnu, og at der er langt igen, inden vi bliver »elektricitetsmættede«. Men selv om Forholdene her hjemme af en eller anden Grund skulde medføre en Stagnation, saa maa vi være glade for de gode Udviklingsaar, vi har, og i dem søge at konsolidere og dygtiggøre os, saa meget, at vi i større Omfang end nu kan gøre os gældende paa Eksportmarkedet.

Men dertil kræves rigtignok foruden vor egen Dygtighed, at vi ikke lades i Stikken af vore egne ved en kortsynet, doktrinær Politik, som ikke vil lære af det, som foregaar udenom os, hvilket jeg efter ringe Evne har søgt i det foregaaende at give et Billede af, skønt langt fra noget udtømmende Billede. Skulde det have været udtømmende, maatte jeg ikke mindst have omtalt alle de Former for Udførselsgodtgørelse, som baade aabent og maskeret ydes Industrien, f. Eks. i vort sydlige Naboland. Den, som har Skoen paa, véd, hvor Skoen trykker, men det har nu ikke været min Mening gennem disse Betragtninger at give noget udtømmende Bidrag til det foreliggende Emnes Belysning, men først og fremmest at holde mig til den Side af Sagen, som i den nærmeste Fremtid vil faa direkte Betydning for os, nemlig Toldsagen. Vi maa imidlertid ikke være blinde for, at ogsaa de Sider, som det vilde have ført for vidt her at tage med, og som jeg derfor blot har antydet, har en meget stor Betydning ogsaa i denne Sammenhæng. Vi staar over for en Revision af Toldloven, og ingen véd, hvad denne Revision vil føre med sig. Imidlertid har jeg en begrundet Formodning om, at ogsaa Industrien vil blive taget med paa Raad ved denne Lejlighed, og hvis man holder sig inden for de Grænser, som det forekommer mig ligger i selve Begrebet »Revision«, og indskrænker sig til ved en saglig Behandling at rette de utvivlsomme Fejlgreb, som man gjorde ved Udarbejdelsen af Toldloven af 1908, saa skal ingen være gladere end jeg ved at deltage i Arbejdet for en revideret Toldlov inden for de Hovedlinier, som er afstukne i vor nugældende Toldlov. Skal man derimod slaa mere Politik ud af Toldloven ved den forestaaende Revision, saa tror jeg ikke mere paa nogen virkelig Udvikling af dansk, industrielt Næringsliv.

Jeg er klar over, at saaledes som Forholdene nu en Gang ligger her i Landet, kan det ikke nytte at stille store og vidtgaaende Krav om mere end en nødtørftig Beskyttelse.

Jeg ønsker imidlertid heller ikke mere Beskyttelse, hverken i den ene eller anden Form for dansk Arbejde, end nødvendigt; men hvad der skal til, skal til, hverken mere eller mindre; og med Henblik paa de Forhold, som Industrien arbejder under i Udlandet i Sammenligning med her, vil jeg sige, at man kan ikke forlange, at vi skal arbejde billigere her i Landet end f. Eks. i Tyskland. Man kan forlange, at vi efterhaanden skal arbejde lige saa billigt og lige saa godt, om ikke bedre, hvor den individuelle Dygtighed har særlig Anledning til at gøre sig gældende, men hvor dette ikke er tilstrækkeligt, og de praktiske Forhold berettiger dertil, vil det være uomgængelig nødvendigt for os, om vi ønsker at bevare og videre udvikle vor Industri, til Støtte for vort Samfund i sin Helhed og en bedre Handelsbalance i Særdeleshed, at vi ikke, som vi saa ofte før har gjort, indretter vor Næringspolitik efter *Principer,* som peger indad, men tager Lære af, hvad der foregaar udenom os, og bygger videre paa *Realiteter,* som peger fremad.

Tysk Handelstraktat-Politik.

Efter at der i næsten en halv Snes Aar har hersket Ro og Fred i Europas Handelspolitik, begynder Skyerne atter at samle sig, og, som det synes, ret morke og truende.

Det vil være bekendt, at det store Flertal af Handelstraktater mellem de forskellige Lande er samlet i det saakaldte mellemeuropæiske Traktatsystem (omfattende Tyskland, Rusland, Østrig-Ungarn, Italien, Serbien, Rumænien, Schweiz, Belgien). Da disse Traktater slutter sig til hinanden, har de af praktiske Hensyn faaet overvejende samtidig Udlobstid, til hvilken de kan opsiges med bestemt Varsel.

Da hele dette Traktatnet lober sammen i Tysklands Handelstraktater, har Forberedelserne i dette Land med Hensyn til disses Udløb derfor den allerstorste Interesse. Som bekendt yder den nugældende tyske Toldtarif af 1902 med de paa Grundlag heraf afsluttede Handelstraktater af 1906 navnlig Landbruget en overordentlig høj Toldbeskyttelse, uden at dog Industrien kan siges at være prisgivet; tværtimod er dens Beskyttelse saa hoj, at Udviklingen af Karteller og Syndikater i enestaaende Grad er bleven begunstiget heraf. Traktatsystemet af 1906 afloste det langt liberalere saakaldte Capriviske Traktatnet af 1892. Caprivis Liberalisme synes efter alt at domme ikke at skulle komme igen heller ved den tilstundende Traktatfornyelse.

Skont Traktatsystemet forst udlober den 31. December 1917 og skal opsiges med 1 Aars Varsel (dog kan f. Eks. Traktaten mellem Tyskland og Østrig-Ungarn allerede opsiges til 31. December 1915), er man i Tyskland i de interesserede Kredse, d. v. s. i dette Tilfælde navnlig de paagældende Erhvervsorganisationer, hvilke som bekendt i Tyskland spiller en stor Rolle, allerede i fuld Gang med Forarbejderne til de nye Forhandlinger. Sagen har herved allerede faaet en saadan Rækkevidde og Interesse, at den er bleven Genstand for Interpellationer og Debatter baade i Rigsdagen og i den preussiske Landdag.

I Rigsdagen afgav »Staatssekretär des Inneren«, Dr. Delbrück, den 20. Januar d. A. en Erklæring over Regeringens Taktik med Hensyn til de kommende Traktatopsigelser. I faa Ord kan Erklæringens Mening gengives saaledes:

1. Tysklands hidtidige Toldpolitik har i det store og hele staaet sin Prove; navnlig er Korn-Indførselsbevissystemet til Gavn for Landbruget. Det afgiver ingen Eksportpræmie, og der vil ikke blive forandret ved dette System.

2. Tyskland agter med Hensyn til Udlobet af de nuværende Handelstraktater udelukkende at indtage en defensiv Stilling.

3. I Tilfælde af Opsigelse af tyske Handelstraktater fra andre Staters Side vil Tyskland forsvare sin hidtil forte okonomiske Politik.

Som man ser, er der øjensynlig ingen Tendenser til en Slappelse af Beskyttelsessystemet i Tyskland; tværtimod tager man næppe fejl, naar man i den saaledes afgivne Erklæring, navnlig i dens Interesse for at forsvare det ominose Indforsels-Bevissystem, ser et Vidnesbyrd om, at man ved de kommende Handelstraktatforhandlinger af Agrarerne vil blive drevet til yderligere Agrarbeskyttelse, hvorom Ønske allerede er fremsat, nemlig forst og fremmest m. H. t. Indforelse af Told paa Gemyse, Mælk, Flode og Smor.

Fra Industriens Side*) har man da ogsaa kritiseret den afgivne Erklæring. Man har ment, at de industrielle Organisationer ikke i Anledning af denne Erklæring skulde standse deres Arbejde til Forberedelse af Fremlæggelsen af Industriens Ønsker med Hensyn til Traktatfornyelserne. Med Rette gores det gældende, at en saa summarisk Dom, som Indenrigsministerens Udtryk »i det store og hele« indeholder, er umulig at fælde ved Industriens fremskridende Specialisering. Det er Enkeltundersogelserne, der maa udvise, om og i hvilken Retning Tysklands Toldsystem har staaet sin Prove, i hvert Fald med Hensyn til den forarbejdende Industri. Endvidere angribes Ministerens Udtalelse med Hensyn til Indforselsbeviserne, og man fremhæver, at i hvert Fald Rusland nok skal belære ham om, at han er ret ene med sin Mening om disse Beviser. Navnlig bebrejder man imidlertid Regeringen, at den paa Forhaand erklærer at ville indtage en defensiv Stilling, hvilket er umuligt, naar man ikke kender Enkelthederne i de handelspolitiske Forskydninger i de forskellige Industrigrene, der bliver af Betydning overfor de nye Toldtraktater. Saaledes anfores

*) Jvfr. »Deutsche Industrie«, Hefte 3, d. A.

det, at visse Omraader af Forædlingsindustrien gennem tekniske Omvæltninger, gennem De forenede Staters nye Toldpolitik og gennem den industrielle Udvikling i Schweiz er undergaaet en saadan Omvæltning, at man fra de paagældende Industriers Standpunkt ubetinget maa forlange bl. a. Opsigelse af Handelstraktaten med Schweiz. Det gælder derfor om først og fremmest nøje at undersøge Stillingen i hver enkelt Industri for sig. Heller ikke har Ministerens Erklæring med Hensyn til Udløbssituationen tilfredsstillet Industrien. De bestaaende Traktater løber i Tilfælde af, at de ikke opsiges til deres Udløbstid, videre, men kan da opsiges naar som helst med et Varsel af 1 Aar. En saadan Usikkerhed vil imidlertid være aldeles utaalelig og ødelæggende for Industrien.

Disse Anskuelser finder deres Udtryk i den Erklæring, som den store Organisation »Bund der Industriellen« har udstedt. Erklæringen lyder saaledes: »Den i Rigsdagen af »Staatssekretär des Inneren«, Dr. Delbrück, afgivne Erklæring om at Tyskland ikke vil opsige de gældende Handelstraktater og foreløbig ikke forberede nogen ny Toldtarif, har vakt berettiget Opsigt i Ind- og Udland. Med Hensyn til den meget vigtige tysk-østrigske Handelstraktat er allerede fra østrigsk Side en simpel Forlængelse af Traktaten erklæret for selvfølgelig utænkelig. Heller ikke kan man overfor Rusland vente sig en simpel Forlængelse med den Utilfredshed, der fra russisk Side raader m. H. t. flere Bestemmelser i Traktaten. Dertil kommer den Usandsynlighed, at alle de interesserede Traktatlande skulde indvilge i en Forlængelse paa lang Løbetid. I Tyskland har imidlertid ikke blot Industrien den største Interesse i, at man atter faar langvarige, om muligt atter tolvaarige, Traktater, som afgiver det uundværlige Grundlag for Forretningsforbindelsernes videre Udvikling. Endvidere tilstræbes overfor England et nyt Traktatforhold til Afløsning af den nuværende provisoriske Tilstand. Dertil kommer den nu skabte Mulighed af en Traktatafslutning med De forenede Stater og det gamle Ønske om at afslutte Handelstraktater med Danmark, Spanien, Kanada og Argentina.

Men netop her har Erfaringen vist, at allerede under de nuværende Traktaters Herredømme var de videre nødvendige Skridt i tysk Handelspolitik ikke mulige at gøre, endsige vil dette være Tilfældet ved en simpel Forlængelse af det nuværende Traktatsystem. Ministerens Erklæring angaaende afventende eller defensiv tysk Handelspolitik kan derfor kun forstaas meget betinget. Derfor bliver Forberedelserne for den efter den 31. December 1917 kommende Revision af tysk Handelspolitik en af de vigtigste Opgaver for den tyske Industri og navnlig for den tyske Eksportindustri. »Bund der Industriellen« har allerede i Slutningen af 1912 nedsat et handelspolitisk Udvalg til Behandling af de nødvendige Spørgsmaal. Dette Udvalg er godt i Gang med nøjagtig og systematisk for hver enkelt Gren af Industrien at danne Fagudvalg (Underudvalg) til Forberedelse af Handelstraktaterne. Disse Fagudvalgs Opgave er paa Grundlag af indgaaende Statistik og andet Materiale over Virkningerne af de gældende Handelstraktater for vedkommende Industrigren at formulere Ønskerne for en ny Toldtarif og for Positionerne i de forskellige Handelstraktater o. s. v.«

Erklæringen slutter med at fremhæve, at »Bund der Industriellen« har bestræbt sig efter ved dette Forarbejde at samarbejde i saa høj Grad som mulig med andre industrielle Organisationer, idet man henviser til, at mange af de Klager, som navnlig den tyske Eksportindustri anfører med Hensyn til de gældende Handelstraktater, kan føres tilbage til, at Ønskerne fra den tyske Industri ved den sidste Omordning af den tyske Handelspolitik indgik splittede og modsigende til Rigsdagen og til Rigsregeringen og derfor for største Delen blev resultatløse.

I Begyndelsen af Marts kom de samme Forhold til Forhandling i den preussiske Landdag. I Mellemtiden havde navnlig Efterretningerne fra Rusland virket alarmerende i den tyske Offentlighed. Man var bekendt med, at der fra russisk Side paatænktes skrappe Forholdsregler overfor hint Kornindførselsbevissystem, som netop Indenrigsministeren havde taget saa varmt i Forsvar. At dette System virker som Eksportpræmie, er der i de Lande, hvortil Eksporten gaar, og navnlig i disses Mølleindustrier, meget ringe Tvivl om; at Systemet saaledes maa skade Ruslands Kornhandel, siger sig selv. Det nuværende spændte Forhold mellem Tyskland og Rusland og de kæmpemæssige militære Rustninger fra russisk Side føres endog i Dagspressen aabent tilbage til de forestaaende Traktatforhandlinger.

Diskussionen i »Abgeordnetenhaus« fik herved ny Interesse. Fra konservativ Side, der i Tyskland som bekendt navnlig repræsenterer Agrarherredømmet, Junkerpartiet, betonedes Nødvendigheden af Opretholdelse og videre Udvikling af Agrartoldbeskyttelsen. Handelsministeren. Dr. Sydow, afgav her en

Erklæring i Rigsregeringens Navn, der var en videre Udformning af den i Rigsdagen af Indenrigsministeren afgivne Erklæring. Den lød saaledes:

»I Rigsregeringens Navn skal jeg herved afgive følgende Erklæring, der supplerer Indenrigsministerens Klarlæggelse i Rigsdagen af 20. Januar: Den paa lige Hensyntagen til industrielle og agrariske Interesser byggede Toldtarif af 1902 har ikke alene staaet sin Prøve i toldteknisk Henseende, men ogsaa overfor Fordringerne om en sund økonomisk Politik, der gaar ud paa en Udvikling af Landets produktive Kræfter i størst muligt Omfang. Ved dennes Hjælp har man naaet en tilstrækkelig Beskyttelse af Hjemmemarkedet, saavidt dette er paakrævet overfor et under gunstigere økonomiske Forhold arbejdende Udland. Den har endvidere vist sig som brugbart Værktøj ved Afslutningen af talrige Handelstraktater, der har ført til Lettelse og Sikring af Eksporten. At de indenlandske Forbrugeres Interesser og navnlig den arbejdende Klasse ikke har taget Skade heraf, kan ses af den almindelige Lønstigning og den med denne sammenhængende Forhøjelse af den almindelige Levefod just i de mindre bemidlede Klasser. For gennemgribende Forandringer eller Afløsning af Toldtarifen af 1902 ved en ny Tarif er derfor Forudsætningerne ikke til Stede. Der kan ikke være Tale om Afslag i de industrielle eller agrariske Toldsatser; paa den anden Side foreligger i Øjeblikket heller ikke nogen Trang til en almindelig Forhøjelse af denne Toldbeskyttelse. Spørgsmaalet om Opretholdelsen af vor Toldlov lader sig imidlertid ikke adskille fra Spørgsmaalet, om de bestaaende Traktater vil udløbe med den nuværende Traktatperiode, eller om man vil opnaa Forstaaelse om deres Forlængelse. Regeringen vil ikke modsætte sig en Forlængelse af de bestaaende Traktater og ikke selv bevirke, at disses Udløb hidføres gennem Opsigelse. Hvis derimod andre Traktatstater ikke tror at kunne stille sig paa samme Standpunkt, da bliver ganske vist Spørgsmaalet om en Toldrevision brændende, til Forstærkelse af vor Stilling med Hensyn til Afslutningen af nye Traktater. En saadan maa da samtidig tage Hensyn til Forskydninger i det økonomiske Liv og afskaffe mulige Fejl i Toldtarifen. For i saa Tilfælde at gøre en hurtig Fremgangsmaade mulig er allerede i de respektive Rigs- og preussiske Statsinstitutioner Forarbejder i Gang, som allerede er fremmet saa langt, at Tyskland rettidigt vil kunne imødese en forandret Situation. At angive de for dette Tilfælde planlagte Forholdsregler for Tiden, synes af nærliggende Grunde ikke tilraadeligt. Under alle Omstændigheder vil imidlertid Regeringen ogsaa ved en forandret Traktatsituation holde fast ved den hidtil fulgte Told- og Handelspolitik og omhyggelig være betænkt paa ikke ved paakrævede nye Forholdsregler at bringe den Samvirken mellem de skabende Faktorer i Industri og Landbrug i Fare, paa hvilket Samarbejde Toldloven af 1902 er bygget.«

Denne Erklæring viser, at man ogsaa i tyske Regeringskredse er i Gang med Forberedelserne til at imødese enhver Situation, der maatte kunne opstaa i Traktatspørgsmaalet. Dette vil uden Tvivl blive brændende, længe før Opsigelsestiden er inde. Navnlig vil den tysk-østrigske Traktat, der kan opsiges allerede ved Slutningen af dette Aar, komme til at frembyde Konfliktstof, idet de tyske Agrarer er meget misfornøjede med denne.

Den danske Cigaretindustri.

Den Toldlov, der gennemførtes i 1908, bragte gennemgaaende Nedsættelse paa samtlige Toldsatser baade de finansielle og Beskyttelsestoldsatserne, for de sidstes Vedkommende anslaaet over en Bank til 15—20 pCt. Kompensationen for det Indtægtstab, Statskassen herved kom til at lide, søgtes for Toldtariffens Vedkommende navnlig paa to Punkter, nemlig Drikkevarer og Tobak, paa hvilke to Poster der gennemgaaende fandt betydelige Toldforhøjelser Sted.

For Drikkevarernes Vedkommende vil det erindres, at »den fattige Mands Snaps« endnu paa dette Tidspunkt var urørlig, og ogsaa forblev urørt, indtil de nye Beskatningslove i Sommeren 1912. Anderledes stillede det sig med »den fattige Mands Pibe«. Oprindelig ønskede man ogsaa her at skaffe relativ Lettelse for den billige Tobak ved helt igennem for alle Tobaksorters Vedkommende at gennemføre Kombinationen af Vægt- og Værditold, men af praktiske toldtekniske Hensyn

gik man atter bort herfra, og forblev ved det gamle Princip med Vægttold — alene Cigaretterne undtagen. Tobak kan vel nok betegnes som en ren og skær Luksusartikel. Ganske vist er Tobaken trængt meget dybt ned i Forbruget, og defineres Luksusforbruget som det Forbrug, der af økonomiske Grunde er forbeholdt et Faatal af Befolkningen, er Tobak ikke Luksus. Lægges derimod Hovedvægten paa Anvendelsens Nødvendighed, er Tobak selvsagt en ren og skær Luksusartikel, og tilmed særlig beskatningsegnet, fordi den foruden at være de Velhavendes ogsaa hører til Massernes Luksusforbrug, og ved denne sin vidtstrakte Anvendelse vil være i Stand til at »skæppe« godt i en slunken Statskasse. I Aarene umiddelbart før 1908 indbragte Tobakstolden knap 1 Million Kr., hvad der, navnlig under Hensyn til Forholdene i andre Lande, var et meget ringe Beløb at faa ud af en saa beskatningsegnet Vare som Tobak.

Det stod altsaa klart, at der kunde og maatte bringes noget mere ud af Tobakken. Efter den gamle Toldlovs Satser toldbehandledes Raatobak med 29 Øre Kiloet; denne Told forhøjedes med 119 pCt. til 64 Øre Kiloet. Cigartolden forhøjedes fra 167 Øre Kiloet til 220 Øre Kiloet eller med 32 pCt; Røg-, Skraa- og Snustobak fra 42 Øre Kiloet til 80 Øre Kiloet eller med 92 pCt., og endelig forandredes Tolden paa Cigaretter, der under den gamle Toldlov fortoldedes som almindelig Røgtobak med 42 Øre Kiloet, til en kombineret Vægt- og Værditold af 64 Øre Kiloet + 30 pCt. af Værdien. Den Beskyttelse, der herved fremkom for en eventuel dansk Cigaretindustri, ansloges til ca. 30 pCt. af Værdien, men den var ingenlunde paalagt for derved muligvis at fremme dansk Cigaretindustri, idet det tvertimod var Opfattelsen at ogsaa denne Beskyttelse vilde være for ringe til at fremme en saadan. Det Toldbeløb, der med disse Satser er indgaaet i Statskassen, har — den indenlandske Cigaretafgift (jfr. nedenfor) medindbefattet — i 1912 andraget ca. 4 Millioner Kroner, og regner man med, at Antallet af Rygere i Danmark er lige saa stort som Antallet af voksne Mænd over 20 Aar, faas efter Folketællingen 1911 et Antal Rygere paa ca. 745,000, hvorefter der pr. Ryger i Danmark afgives til Staten et Gennemsnitsbeløb paa godt 5 Kr. Dette er endnu et forholdsvis ringe Beløb, idet tilsvarende Beregninger for andre Landes Vedkommende giver langt højere Tal, for England saaledes ca. 20 Kr. pr. rygende Mand.

Det er allerede nævnt, at den Beskyttelse af ca. 30 pCt. af Værdien, de ændrede Toldsatser bragte for en hjemlandsk Cigaretproduktion, ikke mentes at være tilstrækkelig for Industrien; dette slog imidlertid ikke til, idet der netop herved var skabt den Fabrikationsbasis, der ved en fornuftig tilmaalt Beskyttelse kan fremhjælpe Industrien i dens første vanskelige Aar, og den Toldlov, der almindelig betegnes som »industrifjendtlig«, vandt i det mindste paa dette Omraade nyt Land ind for den danske Industri.

I de første Aar efter 1908 optoges Fabrikationen af Cigaretter nemlig paa et voksende Antal Virksomheder i Landet, oftest i Forbindelse med Cigar- og Tobaksproduktionen, og ialt er nu 22 Virksomheder beskæftiget med Produktion af Cigaretter. Det kan dog fremhæves, at af disse Virksomheder, er de 4 Filialer af udenlandske Virksomheder, der tidligere har kunnet indføre deres Vare her til Landet, men som de ændrede Beskatningsregler tvang til at lægge Produktionen her i Landet, om da Omsætningen skulde bevares. Disse 4 udenlandske Virksomheder, der alle er af betydelig Størrelse, og hvis samlede Produktion kan anslaas til 1/4 af den samlede indenlandske Produktion, er: A/S American Tobacco Co., der stiftedes 1908, og hvis Produktion væsentlig er billigere Cigaretter, A/S Tschamkerten & Co., der stiftedes 1911 i Tilslutning til en belgisk Virksomhed, A. N. Bogdanoff og Co., der stiftedes 1912 som Filial af det kendte Petersborg-Firma, og endelig A/B Ph. W. Strengberg & Co. Produktionen paa danske Cigaretfabrikker kan for en Aarrække anslaas saaledes:

	1905	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913
Mill. Stk.	1/2	1	30	65	110	190	250	271

Naar Produktionen i mindre end et Tiaar har været i Stand til at vokse saa stærkt som det fremgaar af ovenstaaende Tal, hænger dette foruden Toldforanstaltningerne sammen med, at Forbruget i disse Aar er steget enormt. For blot 5 Aar siden anslog man Forbruget til godt 100 Million Stk. aarlig, (hvad der dog vistnok var altfor lavt), medens man nu kan regne med et Forbrug, der ligger oppe omkring de 375 Million Stk. Forskellen mellem den indenlandske Produktion og Forbruget udfyldes altsaa af Importen, idet der ingen Eksport af danske Cigaretter finder Sted. Den stigende indenlandske Produktion har dog ikke alene været i Stand til at tilfredsstille det voksende Forbrug, men har ogsaa gjort Erobringer fra Udlandet. Siden 1909 kan Importmængden betegnes ved omst. Tal:

Importeret Mængde	1909	1910	1911	1912	1913
1000 kg	185	167	154	129	94

Der regnedes tidligere almindeligvis, at der paa 1 kg Cigaretter gaar ca. 1100 Stk., hvorefter Importen i 1913 ialt skulde andrage 103 Million Stk.; dette Omsætningstal af 1100 Stk. pr. kg er dog sikkert for lavt nu, og Cigaretimporten i Styktal kan formentlig ansættes til ca. 125 Million Stk.; lægges dette til den indenlandske Produktion, faas et samlet Forbrug af ca. 400 Million Stk. i 1913, hvad der sikkert er lidt lavere Forbrug end i 1912. Her synes altsaa at være en ringe Tilbagegang i Forbruget, men det er dog glædeligt at se, at Tilbagegangen udelukkende falder paa Importen, medens Produktionen stadig har været i Fremgang, om end ringere end i de nærmest foregaaende. Dette Forhold hænger utvivlsomt sammen med den Beskatning, som Cigaretproduktionen blev Genstand for i Sommeren 1912.

Det er allerede nævnt, at det var af rent fiscale Grunde, man i 1908 lagde en saa høj Told paa Cigaretter, og ingenlunde fordi man dermed vilde fremhjælpe en indenlandsk Cigaretindustri. Da nu denne Beregning ikke slog til, idet Beskyttelsen viste sig tilstrækkelig stor for Fremkomsten af en dansk Cigaretindustri, unddroges Statskassen altsaa denne Toldindtægt. I sin Søgen efter nye Skattekilder i Rigsdagssamlingen 1911—12, slog man da ned paa den indenlandske Cigaretproduktion, og paalagde denne en Afgift i Form af en Stempelskat, der beregnes at kunne indbringe ca. 700,000 Kr. Der er nu hengaaet 5 Kvartaler siden denne Afgiftslovs Ikrafttræden, og man begynder saa smaat at kunne skønne over dens Virkninger for Produktionen og Forbruget. Det viser sig da, saaledes som det vil ses af ovenstaaende Tal for Produktionen, at denne vel er gaaet frem i Aaret 1913 i Sammenligning med 1912, men i langt ringere Grad end tidligere. At Fremgangen ikke har været saa stor som i tidligere Aar, er for saa vidt ikke at undres over, som man efter som Aarene gaar mere og mere nærmer sig det Mættelsespunkt, hvorudover Produktionen kun vanskeligt kommer. Skønnes imidlertid over de enkelte Virksomheders Produktioner, maa man erindre, at der sidst paa Aaret 1912 kom 2 nye Virksomheder i Gang, og da Fremgangen i den samlede Produktion kun har andraget godt 20 Millioner Stk., turde det være Tvivl undergivet om de allerede bestaaende Virksomheder i 1913 har været i Stand til at bevare den Omsætning, de havde i 1912. Grunden hertil kan maaske ogsaa for nogen Del søges deri, at der fandt ekstraordinære store Forsyninger Sted i Efteraaret 1912, før den med Beskatningsloven fulgte Prisforhøjelse indtraf, et Forhold, der kan have haft Virkninger helt ind i 1913, saaledes at man først ad Aare, hvor Produktionstallet for Aaret 1914 foreligger, helt er i Stand til at dømme om Afgiftens Virkninger. Men eet synes i det mindste sikkert, nemlig at den indenlandske Produktion erobrer stedse større og større Marked fra Importen, og det maa haabes, at den unge danske Cigaretindustri vil være stærk nok til at bære de Byrder, der lagdes paa den i 1912, da den kun var 4 Aar gammel, og blive i Stand til stadig at udvide sit Virkefelt, samt endvidere, at der ikke, naar der er gaaet nogle Aar, og Industrien har faaet sig sat til Rette i Forholdene, da atter fremskaffes en Situation fra Statens Side, der som i 1912 fuldstændig kuldkaster den Fabrikationsbasis, som Industrien til den Tid vil have skaffet sig til Veje.

O. H.

• FRA DANSK INDUSTRI •

Simmelkiærs Skriftstøberi.

Blandt de talrige industrielle Nyanlæg, der efterhaanden er opstaaet paa Amager, er *William Simmelkiærs Skriftstøberi* det sidste, idet den nye Fabriksbygning indviedes for nogle Uger siden. Som saa mange andre industrielle Virksomheder, der er grundlagt og vokset op i den indre By, har ogsaa denne set sin Fordel ved at benytte en paatrængt Udvidelse som Lejlighed til samtidig Udflytning til Byens Periferi.

Simmelkiærs Skriftstøberi, hvis Produktion, omfatter alle Slags Typer etc., grundlagdes i 1873 paa Vestergade under saare beskedne Former med kun 3 Haandstøbemaskiner. Udvidelser og Overgang til mekanisk Drivkraft nødvendiggjorde gentagne Flytninger.

stadig i den indre By, mens Virksomheden gradvis voksede, iøvrigt under haard Kamp med Udlandets Konkurrence, der her saa et godt Afsætningsfelt truet. I 1904 købtes det gamle Fries'ske Skriftstøberi (oprindelig anlagt af Berling, i 1841 overtaget af Fries) og i 1909 Hartmanns Skriftstøberi i Lyngby, der var startet som et Konkurrenceforetagende med tysk Støtte, hvorefter Virksomheden staar som den eneste i sin Art her i Landet, beskæftigende ca. 50 Mand.

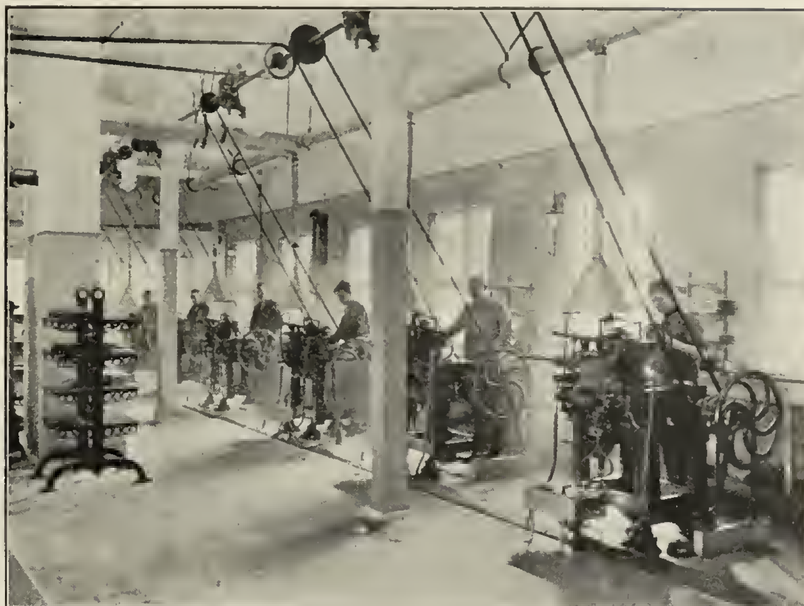

Skriftstøbesalen (Kompletmaskiner).

Skriftstøbningen har fulgt den stærke tekniske Udvikling i Trykkerivirksomheden i det hele taget. Endnu for kun et halvt Aarhundrede siden foregik Støbningen af Typer med Støbeskeer og Forme efter samme Princip, hvorefter Børn støber Tinsoldater. Det afgørende Skridt i Udviklingen betegnedes ved Skriftstøbemaskinens Indførelse (opfundet af en Dansker, L. Brandt, i Amerika, født i Faaborg 1807). I lang Tid betjentes de nye Støbemaskiner ved Haandkraft, indtil de afløstes af mekanisk drevne Støbemaskiner, hvorved Vejen aabnedes for den hastige tekniske Udvikling, der foreløbig er kulmineret i de automatiske, hurtiggaaende Skriftstøbemaskiner (saakaldte Kompletmaskiner) med en Produktionsevne paa indtil 10,000 Typer i Timen.

Danmarks eneste Skriftstøberi er fulgt med i denne Udvikling, og i den nye Bygnings store Støbesal løber nu ialt 12 Kompletmaskiner (hvoraf 4 af allernyeste Model), foruden flere Hjælpemaskiner, Blystegemaskine, Regletmaskine etc., ialt 19 Maskiner, hvortil Drivkraften leveres fra en Gasmotor i Bygningens nederste Etage. Desuden findes 4 Haandstøbemaskiner og enkelte Haandstøbeapparater til specielle Øjemed, Justering o. l. Kompletmaskinerne har reduceret den menneskelige Arbejdskraft til blot Pasning og Tilsyn. I Smeltediglen smeltes Blylegeringen (Bly—Tin—Antimon) ved Presgas under en Temperatur af 300°. Automatisk sprøjtes det flydende Bly ind i Matricen (af Nikkel), stadig udsat for Presgasflammer. Matricen, der vandrer op og ned til Indsprøjtningshullet, giver den raat støbte Type fra sig til Beskæring og Skrabning af Knive og Hovle, der fræser Typen glat og ren.

Denne Proces gentager Kompletmaskinerne, naar Talen er om Fremstilling af almindelige Typer, fra 2,000 til 10,000 Gange i Timen, varierende bl. a. efter Typens Bredde. Den Presgas, der benyttes til Skriftstøbningen, fremstiller Fabriken selv ved Komprimering af Gasværkernes Gas. Presgassen, der f. Eks. i Tyskland har en enestaaende Udbredelse og bl. a. i vid Grad anvendes til Gadebelysning, er hidtil i meget ringe Udstrækning anvendt her i Landet, hvor man jo overhovedet i gasteknisk Henseende er ikke lidt tilbage for Udlandet.

Hurtigstøbemaskiner (støber indtil 10,000 Typer i Timen).

Fordelen ved Anvendelse af Presgassen er navnlig iøjnefaldende, hvor man, som i Skriftstøberiet, skal have stærk og ens Varme. Presgassen giver en Flamme som en Loddelampe og ved en Mekanisme paa selve Brænderen kan man efter en Skala indstille til den ønskede Temperatur. Trykket

er ens, modsat Kommunegassen, der svinger i Tryk efter Forbruget, og dette er af største Vigtighed, idet Typerne under Støbningen skal have nøjagtig samme Temperatur for at blive ens. Saa vidt vides er dette Anlæg et af de første mere betydende Presgasanlæg her i Landet. I Tilknytning til Skriftstøberiet findes Afdelinger for Stereotypi og Galvanoplastik. — Indførslen af Typer fra Udlandet (hovedsagelig Tyskland) andrager 2 à 250,000 Kr.s Værdi aarlig. Det danske Skriftstøberi, hvis Produktion nærmer sig Indførslen i Værdi, har saaledes endnu en vid Arbejdsmark foran sig og vil utvivlsomt vide at udnytte den.

Mindre Meddelelser.

Toldlov-Revisionen 1916.

I April d. A. begynder Toldadministrationen sine Forarbejder m. H. t. Toldlovens Revision. Foreløbig indskrænker dette Arbejde sig til udelukkende at have Interesse for Administrationen. Fra 1. April 1915 venter man derimod, at Rammerne for disse Forarbejder kan udvides saaledes, at Toldadministrationen til den Tid er færdig med sine rent administrative Undersøgelser og derefter kan gaa over til Raadslagning i Forening med Toldraadet.

Til den Tid bør de i Revisionen interesserede Industrier have deres Redegørelser færdige, støttende sig paa saa konkrete Oplysninger som muligt, saaledes, at disse kan forelægges Toldraadet. Formen, hvorunder dette vil ske, er endnu ikke afgjort.

Dansk Værktøjsmaskineksport.

Blandt de af vore Maskinfabriker, der i særlig Grad har forstaaet at skabe sig et Marked i Udlandet for deres Fabrikata, maa *A/S Nielsen & Winthers Værktøjsmaskinfabrik* nævnes. Dette Selskab, hvis Specialitet som bekendt er Fremstilling af hydrauliske Maskiner, Revolver-Drejebænke og alle Arter af Maskiner til Ammunitionsfabrikation, har i 1913 haft en samlet Omsætning af ca. 2,256,000 Kr., hvoraf ca. 1,428,000 Kr., eller henimod to Tredjedele, faldt paa Udlandet.

Selskabet har bl. a. oparbejdet sig en betydelig Eksport til Kina. Som Led i Bestræbelserne i saa Henseende er i det forløbne Aar oprettet en Filial i Hankow. Men ogsaa i Rusland og andre Steder arbejder Selskabet med Held og har endvidere i flere Aar haft Eksport til Balkanlandene. Iøvrigt gaar Ledelsens Bestræbelser ud paa i stedse højere Grad at indskrænke Antallet af Maskintyper og følger her de raadende Specialiseringsprinciper i Verdensindustrien. I Løbet af de sidste Aar har Fabriken leveret 100 hydrauliske Presser med Pumper og Akkumulatorer (indtil en Kapacitet af 3000 Tons), samt 500 Revolver-Drejebænke, hovedsagelig til Fremstilling af Artilleriprojektiler. Selskabets stærke Fremgang (Tilvæksten i Salget af Fabrikationsartikler udgjorde fra 1912 til 1913 ca. 103 pCt.) har nødvendiggjort at træffe Dispositioner til Fabrikens Udvidelse til det dobbelte. For Tiden beskæftiges ca. 300 Mand.

Tysk Sammenslutning til Fremme af den tyske Generalhandel.

Under Ledelse af Generaldirektør Ballin, Hamborg—Amerika Linien (»Hapag«), er der for Tiden i Tyskland en Forening under Dannelse til Fremme af den tyske Udenrigshandel. Foreløbig er der sket Henvendelse til samtlige Centralforeninger inden for tysk Industri og Handel, og det synes at være Hensigten at samle alle de nu bestaaende Foreninger, der ad forskellige Veje søger at fremme tyske Interesser i Udlandet, i en fælles Forening. Tanken har vundet stærk Tilslutning i interesserede Kredse.

Engelsk Mønsterfabrik bygget af dansk Firma.

»*Times*« for den 6. Marts bringer en lang og indgaaende Beskrivelse af et nyt engelsk Cementfabriksanlæg, udført af Firmaet *F. L. Smidth & Co.*, København. Bladet omtaler først den Kendsgerning, at den engelske Cementindustri i de senere Aar har været Genstand for en fuldstændig Omændring i teknisk Henseende, der har været nødvendig, for at denne Industrigren skulde kunne holde sig paa Højde med Tidens Fordringer. Som et Eksempel paa en saadan Omforandring anføres Moderniseringen af *The Tunnel Cement Co.'s* store Anlæg i West. Thurrock ved Themsen, der er bleven fuldstændig nyopførte efter det danske Firmas Tegninger og udstyret med dets Maskiner. Rekonstruktionen har været saa gennemgribende, at kun

en Lagerbygning er tilbage af de oprindelige Anlæg. »Times« fremhæver, at Fabrikens Indretning efter Ombygningen maa anses for typisk for de moderne Metoder, der raader i Cementindustrien. Endvidere fremhæves de roterende Ovnes store Længde, 210 Fod, og den fremstillede Cements glimrende Kvalitet.

Efter en nærmere Forklaring af Fabrikationsmetoden omtales sluttelig som et særlig bemærkelsesværdigt Fremskridt den automatiske Fyldning og Vejning af Cementen i Sække. Den automatiske Sækfylder, der iøvrigt er en dansk Opfindelse, er i Stand til at fylde og veje 150 Cementsække i Timen, indeholdende nojagtig samme Mængde Cement.

Mekanisk Losning — en Rekord.

Som bekendt har den moderne Teknik ikke mindst revolutioneret Udskibnings- og Indladningsforholdene i de større Havne. Medens Dampskibene, takket være deres egne Spil, altid nogenlunde hurtigt har kunnet komme af med deres Ladning, var Forholdene for endnu blot en Snes Aar tilbage navnlig slette for Sejlskibene. En Sejler paa fra 800 til 1000 Tons maatte saaledes ligge 3 à 4 Uger for at udlosse sin Ladning og næsten lige saa længe for at indtage ny. Takket være de moderne Losse- og Ladekraner og Transportører er disse Tider nu reduceret til et Minimum, og derved saavel Skibenes som Kajanlægenes Nytteevne øget betydeligt.

Det vil i denne Sammenhæng være naturligt at pege paa den dygtige Indsats, dansk Industri paa disse Omraader har ydet, ved at minde om et enkelt Firmas Arbejde her, nemlig A/S »*Titan*«. Det vil saaledes erindres, hvorledes et af nævnte Firma konstrueret Kullosningsanlæg vandt Prisen ved en sammenlignende Prøve, det engelske Marineministerium lod afholde til Orlogshavnen i Devonport. Firmaets Konstruktioner er iøvrigt at finde mange Steder selv i fjerne Egne, navnlig dog i de tre skandinaviske Lande (saaledes har Selskabet just i denne Tid faaet overdraget Leverancen af et større Kullosningsanlæg for de norske Statsbaner i Kristianias Havn).

Iøvrigt synes særligt Amerikanerne at være naaet vidt paa det Omraade at konstruere Apparater og indrette Anlæg til hurtig Ind- og Udskibning af ensartet Gods. — Rekorden turde maaske foreløbig være den, som en af de store Malmtransportdampere paa de nordamerikanske Søer for nylig satte ved i Havnen, Two Harbour, at tage en Ladning Jernmalm, stor 10,100 Tons, ombord i — 28 Minuter! Naturligvis lader noget saadant sig kun præstere derved, at saavel Skib som Havn og Udskibningsanlæg direkte er indrettet med særlig saadan Last for Øje; men selv med dette in mente er Rekorden imponerende.

Engelsk Maal — Metermaal.

Mens Metersystemet gaar sin Sejrsgang Jorden over, synes England haardnakket at ville holde fast ved de gamle Maal, ligesom ved det fortvivlede Møntsystem, ja, synes næsten at betragte sig som Indehaver af visse »Missionsforpligtelser« over for de gamle Systemer. Der findes i England en »Antimeterliga«, der f. Eks. under vor hjemlige Meterlovs Behandling paa Rigsdagen opholdt sig her i Landet og med Interesse fulgte Begivenhedernes Gang.

At man indenfor Englands tekniske Kredse imidlertid synes at ændre Signaler, kunde en Artikel i »The Engeneer« (af 16. Januar 1914, Side 61) tyde paa. Den udgor en Del af en længere, ret bedrøvelig Kommentar til det sorgelige Faktum, at engelsk Industri saa godt som fuldstændig er fortrængt fra de sydamerikanske Markeder. I Artiklen nævnes nemlig blandt Grundene hertil, at de sydamerikanske Republiker alle har Metermaal. Engelske Kataloger maa som tyske, skriver Bladet, være ganske overordentlig nojagtige, og hvad Maal angaar, regne i *Metermaal*.

Et højtanset tysk Tidsskrift, der kommenterer Artiklen, tilføjer: »Efter dette kan det jo kun være os (tysk Industri) tilpas, at man i Storbritannien længst muligt holder fast ved sit eget Maal«.

Femern-Linien.

Det vil være bekendt, at Kiels Handelskammer overordentlig ivrig har optraadt mod den paatænkte nye Skandinavien—Kontinent Forbindelse via Rødby—Femern og gjort det under Paaskud af at forsvare Slesvig-Holstens Interesser. Et stort Antal Firmaer i de oldenburgske Distrikter, der sorterer under og repræsenteres af Handelskamret i Kiel, har imidlertid i en Skrivelse til den projsiske Handelsminister protesteret mod den af Handelskamret indtagne Stilling, der siges udelukkende at skyldes lokalpatriotiske Hensyn til Byen Kiel, hvis Repræsentanter i Kamret udgor 18 af 27. At Flertallet saaledes misbruger sin Magt til at se bort fra sit hele Valgdistrikts Interesser til Fordel for en enkelt By i Distriktet, betegnes som utilborligt, og Protesten slutter med at henstille til Regeringen at desavouere Kieler-Handelskamrets Mening i denne Sag.

Senere har Spørgsmaalet om Femern-Li-

nien været behandlet lejlighedsvis i den prøjsiske Landdag. Desværre synes de af Kiel forfægtede Anskuelser ogsaa at deles fuldt ud af den projsiske Regering. Det er de gamle Interessemodsætninger mellem Berlin og Hamborg, der i dette Sporgsmaal gor sig gældende, som det synes yderligere under Paavirkning af Hensyn til Mecklenburg, der i den nye Femern-Linie frygter en Konkurrent til Warnemünde—Gjedser-Ruten, en Frygt, der sikkert er ganske ubegrundet.

Imidlertid arbejder den tyske Femernbane-Komité ufortrødent videre i sin Agitation for den nye Forbindelse, hvis Ønskelighed som bekendt ogsaa har været fremhævet fra det danske Industriraads Side.

Som den sidste Fase i denne Sag foreligger et Andragende til den danske Regering fra Direktor *S. C. Hanberg* (A/S Titan) om Koncession paa Anlæg og Drift af den meget omtalte, projekterede Storstroms-Bro, hvis Bygning utvivlsomt er den nødvendige Forudsætning for Femern—Rodby Liniens Realisering. Forhaabentlig vil dette Koncessionsandragende have til Resultat, at Brobygningen — under hvilken Form det end sker — snart bliver til Virkelighed.

Notitser.

Industriraadet. Under Industriraadet er optaget »Foreningen af danske Chokolade- og Sukkervarefabrikanter«.

Redaktionsudvalget. Paa sit Mode den 12. Februar valgte Industriraadet følgende Herrer til at indtræde i det nye Redaktionsudvalg for »Tidsskrift for Industri«: Direktør *H. P. Prior*, Direktør *C. F. Jarl* og Direktør, Kaptajn *F. H. J. Rambusch*. Den 5. Marts afholdt derefter Redaktionsudvalget sit første Mode og konstituerede sig med Direktor *H. P. Prior* som Formand.

By-Udstilling i Lyon. Byen Lyon afholder fra 1. Maj—1. November d. A. en international By-Udstilling omfattende Teknik, Kommunikationsvæsen, Hygiejne, Skole- og Hospitalsvæsen og lignende Emner, der præger vor Tids Byer og Livet deri. Til Udstillingen knytter sig iøvrigt en Lokal-Udstilling af Lyons Industri samt en Udstilling omfattende de franske Kolonier.

Paa By-Udstillingen deltager Danmark officielt med en Del hygiejnisk og statistisk Materiale.

Den grafiske Udstilling i Leipzig. Til Danmarks Deltagelse i den internationale Udstilling for Boghaandværk og grafisk Kunst i Leipzig 1914 er paa Finanslovforslaget 1914—15 foreslaaet 6000 Kr., hvilket Belob ifolge Finansudvalgets Indstilling tør forhaabes at blive forhojet til 10,000 Kr. Da det private Tilskud, der er en Forudsætning for Statens Deltagelse i Udgifterne, er tilvejebragt, er Danmarks Deltagelse i Udstillingen i hvert Tilfælde sikret. Dansk Boghaandværk og grafisk Kunst indtager jo en særlig smuk Stilling og forhaabentlig vil vor Deltagelse i det store Stævne i Leipzig, Boghaandværkets By, blive til Ære for os.

Den danske Afdeling, der har faaet en særdeles heldig Plads paa Udstillingen, vil komme til at omfatte: Bogtryk, Bogbind, Litografi, Reproduktion og Boghandel, samt Materiale fra vore offentlige Bibliotekers Samlinger.

Ingeniør-Kongres. *Fédération internationale des Ingénieurs-Conseils et Ingénieurs-Experts* afholder sin 2. Kongres for raadgivende Ingeniorer i Bern 15.—22. Juli d. A. i Tilslutning til den schweiziske Landsudstilling i samme By. Kongressen omfatter en Række Spørgsmaal af Betydning for raadgivende Ingeniorer. Fra dansk Side deltager *Privatingeniør-Foreningen af 1904*.

En Pioner. Den 7. Marts kunde Ingeniør *Emil Riisager*, af Firmaet F. L. Smidth & Co., Kjobenhavn, se tilbage paa 25 Aars Arbejde i Cementindustriens Tjeneste. I de senere Aar har Ing. Riisager virket til Gavn for dansk Industri i Tyskland, Østerrig-Ungarn og Balkanlandene, hvor talrige, store Cementfabrikanlæg skyldes ham og hans Firma, ligesom han er kendt gennem sine Forbedringer af Metoderne for Vaadmaling af haarde Cement-Raastoffer. Om Betydningen af Ing. Riisagers Arbejde og Indflydelse faar man det bedste Begreb derigennem, at det ansete, tyske »Tonindustrie-Zeitung« bringer en længere, illustreret Artikel i Anledning af Jubilæet i de mest anerkendende Udtryk.

Vore Læsere vil mindes den instruktive Afhandling om industrielle Eksportmuligheder af Ing. Riisager. som »T. f. I.« nylig havde Fornojelsen at bringe, og som siden har været gengivet i adskillige inden- og udenlandske Tidsskrifter.

Redaktion og Ekspedition: Vestre Boulevard 18, Kjøbenhavn B. Telefon-Nr. 7263.
For Ikke-Medlemmer af Industriforeningen koster Abonnement paa Tidsskriftet 6 Kr. pr. Aarg.
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær)

TIDSSKRIFT FOR INDUSTRI

UDGIVET AF INDUSTRIFORENINGEN I KJØBENHAVN

REDAKTION: R. BERG OG P. DRACHMANN

Nr. 4 APRIL 1914

Industriens Stilling til Omlægningen af Ministerierne og til Grundlovssagen.

Paa Industriforeningens Generalforsamling den 27. Marts 1914 udtalte Foreningens Formand, Ingeniør *Alex. Foss* følgende om:

Omlægningen af Ministerierne.

»Den 14. Februar d. A. havde Indenrigsministeriet og Handelsministeriet indbudt »Industriraadet« og »Fællesrepræsentationen for Haandværk og Industri« til hver at sende tre Delegerede til en Forhandling om denne Sag. For »Industriraadet« mødte Formanden, Ingeniør *Alex. Foss*, Direktør *Bing* og Direktør *Hauberg*, for »Fællesrepræsentationen« dennes Formand, Fabrikant *Axel Meyer*, Landstingsmand *Stilling*, Oldermand *Pitzner* og Direktør *Harry Dessau*. Endvidere deltog Departementscheferne *Vedel* (Indenrigsministeriet) og *Busck-Nielsen* (Handelsministeriet) i Mødet.

Indenrigsministeren meddelte nu, at man indenfor Regeringen paatænkte en Overflytning af en Del af Industriens og Haandværkets Sager fra Indenrigsministeriet til Handelsministeriet, og at man ønskede at høre de tilstedeværende Erhvervs-Repræsentanters Mening om en saadan Plan.

Udtalelserne herom fra de indbudte Repræsentanters Side gik ud paa enstemmigt og med stor Styrke at anmode om, at en saadan Overflytning *ikke* skete.

Ved den saakaldte Overflytning vilde der i Virkeligheden kun ske en Deling af vore Sager efter nye Linier. Hidtil har alle vore Sager henhørt under Indenrigsministeriet med Undtagelse af de kommercielle, der behandles af Handelsministeriet; nu skulde der ske en Deling mellem de saakaldte sociale og alle de andre Sager, saaledes at de sociale forblev under Indenrigsministeriet, medens Resten henlagdes til Handelsministeriet. At det ikke er noget ringe Antal Sager, der som henhørende til de saakaldte sociale bliver tilbage, kan ses af følgende Fortegnelse, som formentlig omfatter de af Industriens og Haandværkets Sager, der *ikke* overflyttes:

Arbejderforhold,
Tilsyn med Arbejde i Fabriker og ligestillede Virksomheder,
Tilsyn med udenlandske Arbejdere,
Helligdagsarbejde,
Ulykkesforsikring,
Sygekasserne,
Arbejdsløshedskasserne.

Nu er det for det første klart, at en Deling af Industriens og Haandværkets

Sager, saaledes at disse henhører under to forskellige Ministerier, ikke kan være til Gavn for Erhvervene og kun kan svække den Indflydelse, som disse maa ønske lagt i Vægtskaalen for at fremme deres Tarv. Ved en saadan Deling vil Indenrigsministerens pligtmæssige Interesse for Industri og Haandværk begrænses til alle saadanne Spørgsmaal, som er af saakaldt social Natur. Disse Sager er for os nu og i Fremtiden paa en Maade de vigtigste, thi her melder sig de ny Krav, og herigennem lægges der nye Byrder paa Erhvervene. At en Minister, der skal varetage alene disse Sager, vil gravitere mod Flertallet og føle det som sin særlige Opgave at varetage de manges, men formentlig svages Interesser, synes umiddelbart indlysende. At dette omvendt vil betyde, at Erhvervenes Indehavere, de, der skal føre dem fremad, og de, der skal bære Driftsherrerisikoen, i langt ringere Grad kan vente at finde Gehør, maa ligeledes forekomme sandsynligt. Et saakaldt socialt Ministerium er i det hele taget kun skikket til at uddybe Kløften mellem Samfundsklasserne, mellem Arbejdere og Arbejdsgivere. Med den politiske Udvikling, vi nærmest kan forvente, maa det befrygtes, at Pladsen som Indenrigsminister stedse vil søges besat med en saakaldt socialt interesseret Mand, hvilket i Virkeligheden betyder en Mand, der har overvejende Interesse for Arbejderne, kort sagt, vi vil faa en Slags Arbejderministerium eller et Klasseministerium.

Men en saadan Adskillelse er ikke til Gavn for Helheden. Trods alle Kampe er den sociale Udvikling her i Landet foregaaet under relativt godt Samarbejde mellem Arbejdsgivere og Arbejdere. Dette ses bedst, naar man sammenligner Forholdene her med Situationen i de os omgivende Lande, hvor Modsætningerne er skarpere, og Samarbejdet mellem de to Modparter af ringere Udstrækning. Det vilde være bedre, om man med dette for Øje havde søgt at holde sammen paa de to Parter ved at samle deres Interesser i videst mulig Grad indenfor det samme Ministerium fremfor at bidrage til at udvide Kløften ved den Adskillelse, der her er Tale om.

Det kommer i anden Række, men er derfor ikke uden Betydning for vore Erhverv, at en Overflyttelse af vore øvrige Sager til Handelsministeriet kommer til at betyde en svagere Repræsentation for vore Interesser end den, vi hidtil har kunnet paaregne. Saaledes har det hidtil været i Handelsministeriets Levetid, og at der skulde ske en Forskydning til en væsentlig bedre Tilstand, er ikke sandsynligt, naar man nu just tilstræber at gøre Indenrigsministeriet endnu mere politisk interessant, end det hidtil har været.

Hvad der i denne Sags Historie maa overraske, er den Omstændighed, at Ministerierne har henvendt sig til de to paagældende Erhvervsrepræsentationer og æsket deres Mening, men derefter intet som helst Hensyn har taget til de af Erhvervene fremsatte Ønsker. Thi hvad der nu er gennemført, er just den Ordning, mod hvilken »Fællesrepræsentationens« og »Industriraadets« Delegerede nedlagde den tydeligst mulige Protest. Det er utænkeligt, at der i saa Henseende kan have været nogen Misforstaaelse til Stede hos nogen af dem, der deltog i Forhandlingerne, og det maa bero paa en fuldkommen Misforstaaelse, naar det i »Berlingske Tidende« og »Politiken« er udtalt, at Erhvervenes Opfattelse skulde være slaaet om, efter at man havde erfaret, hvorledes Overflytningen tænktes realiseret. Jeg tør paa alle Tilstedeværendes Vegne udtale, at noget saadant *ikke* har fundet Sted, og at Erhvervenes Repræsentanter ikke under nogen Form har givet deres Billigelse af det Skridt, som Ministeriet har fundet for godt at foretage i fuldkommen Modsætning til de fra Erhvervene udtalte Ønsker.

Den Erfaring vi saaledes har gjort med Hensyn til Imødekommen af Erhvervsorganisationernes Ønsker lover ikke godt for Fremtiden, og af sig selv falder en Omtale naturligt af

Grundlovssagen.

Vi har hidentil kunnet paaregne Forstaaelse og Støtte iblandt de sagkyndige Rigsdagsmænd, enten i Folketinget eller — maaske oftest — i Landstinget for vore Krav og Ønsker, og har ad denne Vej kunnet øve en vis sagkyndig Indflydelse.

Et slaaende Eksempel i saa Henseende er Aktieselskabsloven. Havde ikke de sagkyndige i Landstinget støttet vore Bestræbelser og forhindret Vedtagelsen af det af tidligere Regeringer fremlagte Lovforslag, vilde det nuværende Ministerium ikke have været i den Situation at kunne forelægge et saa godt gennemarbejdet og forstandigt Lovforslag som det, der nu ligger paa Landstingets Bord[1]). Men hvorledes vil det stille sig, hvis Grundlovsforslaget i den nu foreliggende Form bliver Lov?

Dertil har vore Erhverv to Gange taget Stilling:

Første Gang i 1908, da Byerhvervene i Fællesskab rejste Spørgsmaalet om Forholdstalsvalg. At det blev Byerhvervene er naturligt, thi at Landbruget havde og endnu har rigelig Anledning til at sende Sagkundskab til Rigsdagen, er en given Sag. Om dette vil vare ved under den nye Situation, som vi gaar i Møde, er mere tvivlsomt; ogsaa for Landbruget vil maaske den politiske Klasserepræsentation afløse al faglig Sagkundskab. Men tydeligt maa det være for alle, at den nye Grundlov, der uden Forholdstalsvalg til Folketinget, vil lægge hele Magten i Flertallet af mandlige og kvindelige Vælgere over 25 Aar, vil gøre de brede Lags Ungdom til det herskende Element.

Det vil føles i alle Fag og i alle Partier. Vi vil se Husmænd og Landarbejdere træde frem, og Gaardejere, store og smaa, forsvinde, vi vil se, at det radikale Parti kasserer sine Overklasseledere, som Arbejderne længst har gjort det, og vi vil se den syndikalistisk sindede Ungdom opnaa en voksende Indflydelse i Socialdemokratiet.

Følgerne heraf vil være en almindelig Udtynding i Rigsdagen af al virkelig Sagkundskab. Fremtiden vil derfor kræve nye Organer for denne, og de maa da dannes udenfor Rigsdagen. Medens Rigsdagens Anseelse og Værdien af dens Bidrag til den gode Lovgivning vil synke, vil det blive de udenfor Rigsdagen dannede sagkyndige Organer, hvis Ord vil have Vægt, og hvis Raad man vil følge, forsaavidt ikke de politiske Interesser, d. v. s. Kampen om Magten, hindrer det.

Forholdstalsvalgmaaden vil kunne bøde meget væsentligt paa disse Skader. Og hvis vi i dette Øjeblik fik en *Folkeafstemning* om Forholdstalsvalg, saa vilde denne Valgmaade sikkert sejre med stor Majoritet; den sunde Retfærdighedsfølelse i Folket vilde føre den sejrrig igennem.

Anden Gang, da Haandværk, Handel og Industri tog Stilling til Grundlovsspørgsmaalet, var i December 1912, da de i Fællesskab krævede en sagkyndig Repræsentation i det nye Landsting.

Ogsaa om denne Sag gælder det, at Partierne mere eller mindre klart har erkendt det sunde og berettigede i Kravet. Ad denne Vej vil Rigsdagen endnu kunne lægge et betydningsfuldt Lod i Vægtskaalen til at hindre den Synken i Dygtighed, Anseelse og virkelig Indflydelse (jeg taler ikke om Magt, men om Indflydelse), som uvægerligt vil følge i Hælene paa den Rigsdag, der vælges af de brede Lags Ungdom.

Tanken om en saadan sagkyndig Repræsentation synes vel ikke ganske opgivet, men hidentil er den vel bl. a. strandet paa Vanskeligheden ved at finde en Form, som forener de demokratiske

[1]) Ang. dette Forhold jvfr. Pag. 98 dette Hefte.

Krav med Hensyn til Valgretten med de Krav, som maa stilles til Kandidaterne, naar de virkelig skal repræsentere den solide Sagkundskab hver paa sit Omraade. Men at finde en Form, der forener disse Krav, er ikke umuligt. Det er muligt, at Socialdemokratiet, der benægter Tilstedeværelsen af fælles Interesser med os øvrige, ikke kan se, hvad der vindes for Landet og Nationen ved en sagkyndig Repræsentation i Landstinget, men for alle de andre Grupper maa Fordelene herved være klare. Skulde jeg nævne noget politisk Parti for hvem en saadan Repræsentation vilde være af særlig Værdi, maatte det være det radikale Parti, der just ad denne Vej vilde kunne skaffe nogle af sine bedste Mænd ind i Landstinget.

— — —

Om disse to Ønsker: Forholdstalsvalg ogSagkundskabsrepræsentation burde alle kunne samle sig, og til de, der i deres Hjerte ønsker det eller i det mindste anerkender Rigtigheden og Retfærdigheden deraf, men dog ikke selv vil tage Initiativ dertil, retter jeg den Opfordring, at de ikke skyder Ansvaret fra sig og alene lægger det over paa Modparten. Hvad kan det nytte, at den ene eller den anden Gruppe bagefter siger: »Det var de andre, som ikke vilde«.

Historiens Dom vil de alle faa over sig, mest de, der har Magten til at gennemføre, hvad der er Ret, men forsømmer Øjeblikket.»

Efter at disse Udtalelser var faldne, har som bekendt Medlemmer af Regeringen i Interviews med Dagspressen udtalt deres Forbavselse over den Modstand, *Omlægningen af Ministerierne* mødte fra Industriens og Haandværkets Side, idet der bl. a. er blevet henvist til, at den Ordning, der nu gennemførtes, just var den, man fra disse Erhvervs Side ønskede i 1908. Det var som bekendt Repræsentanter for »Industriraadet« og for »Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk«, der af Regeringen var indbudt til Konference om denne Sag. For »Fællesrepræsentationen«s Vedkommende tillader vi os her at gengive dennes Erklæring i sammes Medlemsblad for 2. April, der lyder saaledes:

»Ved kgl. Resolution af 26. Marts er den Overføring af Haandværkets og Industriens Sager fra Indenrigsministeriet til Handelsministeriet, der som bekendt længe har været forberedt, bleven definitivt gennemført, og med Undtagelse alene af saadanne Sager, der vedrører Forhold mellem Arbejdsgiver og Svende, Medhjælpere, Arbejdere og Lærlinger, hvilke vedblivende kommer til at sortere under Indenrigsministeriet, staar dansk Haandværk og Industri fra og med d. 1. April alene i Rapport til *Handelsministeriet*, som det hidtidige Ministerium for Handel og Sofart fra nu af skal kaldes.

Det, som her er sket, er en Overforing fra et Ministerium til et andet af Haandværkets og Industriens Sager *i en Form, som er imod Haandværkets og Industriens Ønsker.* Straks, da i August Maaned 1913 de forste Rygter kom frem om, at en saadan Omlægning var under Overvejelse indenfor Centraladministrationen, blev der taget Afstand fra disse Planer i den Skikkelse, Rygterne havde iklædt dem — og som ganske er kommen til at svare til det, der nu er sket —, først gennem Udtalelser af Fællesrepræsentationens Formand her i Tidsskriftet, siden gennem en Række Dagblades Interviews med Formanden, og endelig fandt disse Formandens offentlige Udtalelser om Sagen enstemmig Tilslutning paa det Bestyrelsesmøde, som d. 28. August 1913 afholdtes indenfor Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk. Gennem alle disse Udtalelser hævdedes det, at Fællesrepræsentationen for sit Vedkommende ikke alene ikke nærede noget Ønske om at se Haandværkets og Industriens Sager overflyttede fra Indenrigsministeriet til Handelsministeriet, men især meget maatte protestere imod, at en saadan Overflytning, der tilmed sagdes at involvere en *Deling* af disse Sager, foretoges, uden at Haandværkets og Industriens Hovedorganisationer derom var bleven spurgt.

I den Resolution, der vedrørende denne Sag vedtoges paa Fællesrepræsentationens

Bestyrelsesmode d. 28. August 1913, og som blev Offentligheden meddelt, bemyndigedes Formanden og de tre Afdelingsformænd til at varetage Fællesrepræsentationens Interesser under eventuelle, kommende Forhandlinger med Regeringen om denne Sag. Men denne fremrakte Haand blev ikke modtaget; denne klare Tilkendegivelse af, at Fællesrepræsentationen for sit Vedkommende var rede til Forhandling, blev uden Virkning paa Regeringens Holdning, som vedblev at være denne: uden Raadføring med Haandværkets og Industriens Hovedorganisationer at planlægge og udforme Omlægningen og Delingen.

Forst i Februar Maaned 1914 lod Regeringen høre fra sig, idet Indenrigsministeriet indbød Repræsentanter for Industriraadet og Fællesrepræsentationen til et Møde om Sagen. Paa dette Møde forelagdes fra Indenrigsministerens og Handelsministerens Side det Forslag til en Ordning, den Omlægning og Deling af Haandværkets og Industriens Sager mellem de to Ministerier, som nu er gennemført ved den kgl. Resolution af 26. Marts.

De i Mødet deltagende Repræsentanter for Haandværk og Industri protesterede enstemmig mod den ministerielle Plan. Fra Indenrigsministerens Side blev det under Forhandlingen gjort gældende, at den nu af Regeringen foreslaaede Omlægning i Virkeligheden var en Opfyldelse af selve de Ønsker, som Byerhvervene havde fremsat i 1908 overfor den daværende Regering. Det uholdbare i denne Paastand blev allerede paa Mødet i Ministeriet paavist fra vor Side, men det skal gentages her, at det, der nu er gennemført, aldeles ikke svarer til de Forudsætninger, hvorunder Fællesrepræsentationen sammen med de ovrige Byerhvervs-Organisationer i 1908 indgik til Regeringen med et Andragende om Oprettelsen af et virkeligt og ansvarligt Hovedorgan indenfor Regeringen for Haandværkets og Industriens Interesser. Fra Regeringen nærstaaende Side har man i denne Forbindelse forekastet os, at Haandværk og Industri i 1908 netop udtalte Ønsket om, at Anliggender af *social* Karakter maatte forblive under Indenrigsministeriet. Dette er aldrig bleven bestridt fra vor Side, thi det staar paa Tryk, og vi vedkender os fuldtud, at dette var vort Standpunkt *den Gang*. Men der er lobet meget Vand i Stranden siden 1908, og Haandværkets og Industriens Hovedorganisationer staar ikke ene om dette: i Løbet af 6 Aar at komme til en anden Opfattelse af, en anden Anskuelse om en Sag. Den Udvikling, der i disse 6 Aar er foregaaet netop i Henseende til Forholdet mellem Erhvervslederne paa den ene Side og Erhvervenes Svende, Medhjælpere, Arbejdere og Lærlinger paa den anden, har været en saadan — og herom er der kun én Mening iblandt os —, at vi ikke længere med Tryghed kan se den *Deling* af vore Interesser mellem to Ministerier, for hvilken vi udtalte os i Andragendet af 1908, gennemfort, idet vi fra Fællesrepræsentationens Side i fuldkommen Overensstemmelse med, hvad der i saa Henseende offentlig er udtalt af Industriraadets Formand, maa befrygte, at Indenrigsministeriet ved Forholdenes Natur efterhaanden vil udvikle sig i Retning af et ensidigt Arbejderministerium.

Mod denne meget væsentlige Side af Sagen som overhovedet mod den af Regeringen planlagte Omlægning og Deling af Haandværkets og Industriens Sager mellem de to Ministerier blev der som alt sagt fra vor Side enstemmig og klart protesteret paa Mødet i Indenrigsministeriet i Februar Maaned. Men netop den Ordning, mod hvilken vi paa Haandværkets og Industriens Vegne har nedlagt Protest, er det, som nu er bleven til Virkelighed ved den kgl. Kundgorelse af 26. Marts.

Dette anser vi, i Betragtning af det Mandat, der d. 28. August 1913 blev os overdraget, for vor Pligt at meddele. Selvfølgelig vil man fra vor Side med en god Vilje optage et Samarbejde med Handelsministeriet, men vi beklager, at Regeringens Holdning under hele denne Sags Forløb har været en saadan — navnlig derved, at man ikke allerede fra forste Begyndelse af har søgt Samraad med den interesserede Part —, at vi er bleven afskaarne fra at gore Haandværkets og Industriens berettigede Ønsker og Krav gældende.

Kobenhavn, d. 1. April 1914.

Axel Meyer. *Herman Stilling.*
Harry Dessau. *Johs. Pitzner.*«

Hvad *Industriraadet* angaar, maa det være nok at fremhæve, at dette er en Nydannelse, repræsenterende Industrier, der hidtil *ikke* har været organiseret i mere almen industri-politisk Henseende, idet kun 2 af de 17 Organisationer, der sammen med 22 industrielle Enkelt-Virksomheder er sammensluttet under Raadet, tillige er Medlemmer af »Fællesræpræ-

sentationen« og som saadanne kan siges at være faldne ind under dennes Stilling i 1908.

Industriraadet, der oprettedes i 1910, kan saaledes vanskeligt have taget Stilling til nogen som helst Sag i 1908, og selve den Omstændighed, at Regeringen følte sig beføjet til at indbyde Repræsentanter for de to nævnte Organisationer d. 14. Februar 1914, maatte da ogsaa være et Tegn paa, at det var Industriens og Haandværkets *nuværende* Mening, som den har dannet sig efter Forholdenes hele Udvikling, man ønskede at høre, hvorefter Regeringens Henvisninger til Ønskerne i 1908 maa forekomme dobbelt besynderlige. Havde man blot ønsket at opfylde disse, havde Indbydelsen til nævnte Konference jo været ret overflødig.

Regeringens Udtalelser kan derfor paa ingen Maade rokke ved den Kendsgerning, at den nu gennemførte Omlægning er i fuldkommen Strid med det af Industriens og Haandværkets Repræsentanter indtagne Standpunkt i denne Sag.

Med Hensyn til det andet store Spørgsmaal, der for Tiden interesserer Erhvervene, nemlig *Grundlovssagen*, synes Kravet om Sagkundskabens Repræsentation i Landstinget, saaledes som Forholdene i den allerseneste Tid har udviklet sig, ikke at have nydt synderlig Imødekommenhed hos de saakaldte »Grundlovspartier«. En Repræsentation for Sagkundskaben vil selvfølgelig ikke have nogensomhelst Interesse for Erhvervene, dersom det overlades de politiske Partier selv at bestemme, hvem der hertil skal udtages; thi der vil ikke være Spor af Grund til at tro, at der ad denne Vej skulde tilføres Rigsdagen den virkelige, sagkyndige Repræsentation, som man fra vor Side maatte ønske. En saadan Repræsentation kan man nemlig kun vente gennemført, hvis man tillægger de sagkyndige Grupper en Indstillingsret. For saa vidt imidlertid Afgørelsen af dette Spørgsmaal, saavel som af Forholdstalsvalgmaaden, endnu staar aaben ved Valglovens Udarbejdelse, synes alt Haab om et værdifuldt, sagkyndigt Element i Landstinget dog ikke udelukket. Er dette derimod ikke Tilfældet, saa maa ganske vist alle de, der interesserer sig for en sagkyndig Repræsentation i Rigsdagen, betragte Slaget som tabt — men rigtignok er der jo hertil at bemærke, at selv om de saakaldte »Grundlovspartier« vedtager en Grundlov, som den nu foreslaaede, er Sagen jo ikke dermed endelig afgjort; den kan endnu faa mange Faser, og der vil derfor være al Anledning for os til ikke at opgive Haabet om til syvende og sidst dog at faa gennemført noget, der kan give bedre Vilkaar for vore Interesser end der maaske er Udsigt til i Øjeblikket.

Andelsbevægelsen og Industrien.

Under den i Dagene 6. og 7. April her i Kjøbenhavn afholdte Andelskongres fik man et overordentlig godt Indblik i Andelsfolkenes mildest taget ensidige Opfattelse af Produktion og Handel og hele økonomiske Tankegang. En af Kongressens Talere var Højskoleforstander *Madsen-Mygdal*, der talte om »Andelsbevægelsens sociale Betydning«. Efter nogle teoretiske Betragtninger over den dygtige Købmands Opgaver, der skulde være at finde og danne Mellemled mellem netop den Producent og den Forbruger, der bød hinanden de største Fordele, fremhævede Taleren, at i de Tilfælde, hvor Handelsstanden *ikke* forstod denne Opgave, men virkede »varefordyrende eller udpinende«, maatte Andelssagen træde til som

Værn mod en saadan Mellemhandlerstand. Hvad Landet ejede af Dygtighed i Handelsstanden, vilde ogsaa utvivlsomt i det lange Løb søge sin Virkeplads i Andelsbevægelsen.

Efter denne sikkert noget dristige Profeti gik Taleren over til at forklare Andelsbevægelsens Forhold til Byernes Industri. Han fremhævede, at Andelsbevægelsen ingenlunde ønskede at sætte sig i Kampforhold til Industrien; der var ingen Grund for Landbostanden til ikke at ønske en sund og stærk Industri, thi Industribefolkningen var Landbrugets Kunde. Men der maatte rigtignok skelnes mellem den Industri, som var samfundsnyttig, og den Industri, som kun var til økonomiske Byrder for den store arbejdende Befolkning; den første ønskede Andelsfolkene alt godt; den sidste ønskede de derimod ikke at støtte.

Taleren kunde i denne Forbindelse ikke helt nægte sig Fornøjelsen af at snærte lidt til Industrien, fordi denne ikke i samme Grad som Landbruget havde forstaaet at skaffe sig en betydelig Eksport. Hvorledes vilde det have set ud for Danmark, om Landbruget kun havde indrettet sig for Hjemmemarkedet? spurgte Taleren, men var dog saa elskværdig at fremhæve, at den danske Industri i saa Henseende var i Færd med at ranke Ryggen og sætte sig nye Maal. Et saadant Vaartegn var det Foredrag, Ingeniør *Foss* for 2 Aar siden holdt i Industriforeningen. Til Gengæld var det et daarligt Tegn, at Industrien alarmeredes hver Gang, Lovgivningsmagten tænkte paa at røre ved dens betydelige (!) Toldbeskyttelse, og det varslede heller ikke godt, naar den ikke engang paa Hjemmemarkedet, hvor den arbejdede i Ly af Toldbeskyttelse, kunde hævde sig uden Bestræbelser som »Dansk Arbejde« o. l. Overfor den beskyttede Hjemmemarkedindustri var Taleren overhovedet ikke venligsindet. Han stillede i Udsigt, at hvis den stadig vilde kræve en saadan Særstilling, og hvis den lovgivende Myndighed stadig vilde opretholde denne (med andre Ord ikke indføre total Frihandel), da vilde den Dag komme, da der stilledes Andelsbevægelsen en ny social Opgave af vidtrækkende Betydning. Endnu havde Andelsbevægelsen ikke rørt ved de beskyttede Industrier, men det vilde ikke synes urimeligt, om Befolkningen i By og paa Land forenede sig om Oprettelsen af Andelsfabriker for derved at tilbagegive Forbrugerne, hvad de ved Køb af toldbeskyttede Varer maa betale ud over disse Varers Pris paa Verdensmarkedet.

— — —

Naar man læser saadanne Udtalelser, om hvis Ægthed man selvfølgelig for den beskyttede Hjemmeindustris Vedkommende ikke har nogen som helst Anledning til at tvivle, studser man uvilkaarligt ved, at slige Udtalelser som de, der er faldet fra Hr. Madsen-Mygdal om den ubeskyttede, eksporterende Industri, er mulige paa et Møde af den Karakter, som Andelskongressen afgav. Hvis Andelsfolkenes Interesse og Respekt for de eksporterende, ubeskyttede Industrier nemlig er, som Hr. Madsen-Mygdal forsikrede det, synes det højst besynderligt, at Andelsbevægelsens nyeste Skud, Andelsfabriken, til Aktion netop vælger en Industrigren, der staar som typisk for den Art Industri, som Hr. Madsen-Mygdal vil anerkende og støtte, nemlig Cementindustrien, der *uden Beskyttelse* alene ved egen Dygtighed har kunnet oparbejde sig en betydelig Eksport.

Det vil derimod næppe forbavse, at Andelsudvalgets Formand, Hr. *Anders Nielsen,* som derefter talte om »Andels-Cementfabriken« og »Cementkrigens Virkninger«, baade angreb Industrien i al Almindelighed samt hele vor Bankverden, der ikke havde vist sig villig nok til at støtte Andels-Cementfabriken. Heldigvis var jo Revisionsbanken traadt til, og Fabriken var nu i saa glimrende Virksom-

hed, at dens Produktion snart maatte udvides til det dobbelte. Men Læren af disse Forhold var, at nu maatte Andelsfolkene til at lave deres egen Bank, og »Andelsbanken«, som saa længe har spøget, skal nu føres ud i Virkeligheden og er lovet bragt i Virksomhed endnu inden Udgangen af dette Aar.

Af samme Karakter som Udtalelserne paa Andelskongressen er iøvrigt talrige Indlæg i Andelsbevægelsens Blade, af hvilke vi blot skal tillade os at citere et enkelt, forfattet af Hr. *Mads B. Bjerre* og offentliggjort i »*Mælkeritidende*« for 20. Marts.

Det hedder heri, efter at Forfatteren har beklaget sig over »Stor-Handelens og Stor-Industriens ledende Mænds Handels-Moral«:

»Skal Handelsstanden (her tænkes nærmest paa Storhandel og Storindustri) udfylde sin Plads, kræves der anstrengende, ihærdigt Arbejde, Hæderlighed og Redelighed. Fristelsen kan ganske vist her ligge snublende nær til at tilegne sig det størst mulige Udbytte og lade det gaa ud over den gode Moral. Den, som ikke har set det før, maa ved at følge den i disse Dage staaende Kamp faa Øjnene op for, at Udviklingen paa Handelens Omraade i den Henseende nu her i Danmark er naaet frem til en afgørende Kamp. Sejrer Forbrugerne ikke her, er vi prisgivne den slette Handelsmoral, hvis Frugter ude i den store Verden er Truster og Ringe af samme Støbning som den Handels-Taktik, der kæmpes mod i disse Dage under vore smaa danske Forhold, og som i det lange Løb uden Skaansel vil og kan udsuge og ruinere Befolkningen.«

Disse Udtalelser falder iøvrigt ganske i Traad med, hvad der ogsaa fremkom paa Andelskongressen af Udfald mod Ringdannelser til Undertrykkelse af den fri Konkurrence, til Opnaaelse af højere Priser o. s. v.

Det er med noget ejendommelige Følelser, man læser slige Betragtninger i Landbrugsblade. Thi er der noget, dansk Landbrug har forstaaet, da er det at faa de højest mulige Priser for sine Produkter og at tilkæmpe sig den størst mulige Indflydelse ved Fastsættelsen af disse Priser. Skulde man anvende Andelsfolkenes Definition af det yndede Udtryk »Trust«, nemlig som en Organisering for at opnaa de højest mulige Priser, da er jo dansk Landbrug ikke andet end *en eneste stor Trust*. Gennem Fælles-Noteringer, Afregningskurser o. s. v. fastsætter og kontrolerer vort Landbrug sine Priser, og den Interesse for Forbrugerne, som Landbruget nærer, naar Talen er om Forhold, hvori Landbrugerne selv fremtræder som saadanne, findes ikke slet saa udpræget i Forhold, hvor det er Landbruget, som er Producenter, og hvor Forbrugerne er disse Producenters Aftagere. Landbrugets Priser indrettes saa sandt ikke efter Forbrugernes Tarv (og det skønt der ved slige nødvendige Ernæringsmidler, som Landbrugsprodukterne er, turde være langt mere Anledning til at lade Forbrugersynspunktet træde frem end ved Industriens Produkter, hvis Priser delvis vil kunne overvæltes). Og lige saa lidt som Forbrugerne har de Handlende nogen Indflydelse paa Landbrugets Priser. De gentagne Advarsler fra danske Konsuler i England viser f. Eks. dette, Advarsler til det danske Landbrug om ikke at presse Citronen *for* stærkt, d. v. s. beskære de engelske Forhandleres Fortjeneste saa meget, at den tilsidst bliver irrelevant.

Landbrugets harmfulde Protester mod Fastsættelse af Varepriser ud fra Producent-Synspunkter synes derfor ret malplaceret. Ikke desto mindre fortsætter den ovenfor citerede Forfatter saaledes:

»Vore Andelsforeninger *kan* afværge den truende Fare. Naar de med Forstaaelse af Sagens Alvor rykker frem, er Sejren vis; men det er ikke nok, at Forbrugerne sejrer i *denne* Kamp. Sejren maa være saa afgørende og belærende, at Lederne af vor Storhandel og Industri ikke oftere lader sig friste til at tro, at Fremtidens Veje for Handel og Industri i Danmark ligger, hvor Truster og Ringe kan trives. De maa bringes til at indse,

helst en Gang for alle, at skal den private Handel og Industri have en Fremtid i Danmark, da maa den være baaren af ihærdigt og dygtigt Arbejde, der i Gerning indser, hvad »Dansk Handelsblad« skriver, og hvad mange med det mener, at dygtige Forretningsmænd gennem privat Virken kan bedre betjene Publikum paa disse Omraader som en Sammenslutning af Forbrugere.

Af hele mit Hjerte ønsker jeg, at Udgangen af denne Kamp maa blive en Sejr for Andelssagen og en Lære for vor dygtige (! ?) Handelsstand i den oven antydede Retning. Det vil sikkert blive det, der i det lange Løb vil tjene saavel vor Handel og Industri som Forbrugerne bedst. Det vil føre os et Skridt frem mod det store Maal, at faa har for meget og færre for lidt.«

Man maa jo lade Forfatteren, at han ikke gaar af Vejen for et Forsøg paa at forene de modstridende Interesser i sidste Instans, men rigtignok kunde man jo gerne have set Vejen anvist med noget mere reel Begrundelse end med den Sammenblanding af daarlig Lyrik og misforstaaet Lægmands-Nationaløkonomi, som desværre synes at vinde stedse større Udbredelse i Danmark.

Artiklen slutter iøvrigt med at anbefale Mejerierne med rede Beløb at støtte Andels-Cementfabriken — et Forslag, vi imidlertid skal overlade til Mejerierne at drøfte.

Om tvungen Voldgift.

Foredrag af Direktør *Max Ballin*, holdt i Dansk Forening for social Forsikring og Forsorg.

I de Kampe om Løn- og Arbejdsforhold, som med Industriens uanede Udvikling nødvendigvis maatte opstaa mellem Arbejdere og Arbejdsgivere, maatte Arbejdsstandsningen, saa snart den antog et vist Omfang, blive det Kampens Kriterium, som hurtigst og stærkest faldt i Øjnene, og foruden de direkte interesserede Parter maatte ogsaa de udenforstaaende faa Øje paa disse Arbejdsstandsninger og komme til at lide under deres Følger. Efterhaanden som Strejkerne og Lockouterne blev hyppigere og kom til at omfatte flere og flere Mennesker, var det ganske naturligt, at det øvrige Samfund optog Spørgsmaalet om, hvilken Lægedom der fandtes for Fænomenet, og igennem Tanken om Mægling af udenforstaaende naaede man ganske logisk til den sidste Instans: Afgørelse af Striden ved Voldgift. — Naar jeg overspringer Forsøgene paa at ordne Arbejdsstridigheder gennem Forligsraad og lignende Institutioner: Enighedskamre o. s. v., er det først i 80'erne, at der rundt om i Landene gøres virkelige Forsøg paa Indførelse af Voldgiftsretter; dog kan det i *Hovedsagen* siges, at man intet Sted naaede Afgørelse af Interessekonflikter ved tvungen Voldgift, undtagen i Australien og Ny Zeeland.

Herhjemme naaede man forholdsvis tidligt til Afgørelse af faglige Retsstridigheder, d.v.s. Strid om Forstaaelse eller Overholdelse af en bestaaende Overenskomst, ved faglige Voldgiftsretter, ligesom ogsaa Den permanente Voldgiftsret oprettedes til Afgørelse af saadanne Retsspørgsmaal, som maatte opstaa angaaende Grundloven for Forholdet mellem Arbejdere og Arbejdsgivere — Forliget af 5. September 1899. — Betegnende for den retslige Opfattelse af de bestaaende Overenskomster er det ogsaa, at Fællesudvalget af 17. August 1908 først og lettest blev enig om en Norm til Behandling af faglig Strid, i hvilken det blev fastslaaet, at saafremt Striden drejer sig om Forstaaelsen af en foreliggende Priskurant med almindelige Bestemmelser eller en almindelig mellem Organisationerne bestaaende Overenskomst, skal Sagen, hvis der ikke ved Mæglingen allerede er opnaaet Enighed, afgøres ved Voldgift, saafremt blot en af Organisationerne forlanger det. I alle andre Tilfælde skal i al Fald Mægling forsøges, ligesom der er aabnet Adgang til voldgiftsretlig Afgørelse, hvis begge Parter kan enes herom. Under en Tarifperiode kan der altsaa overhovedet ikke fra nogen Side etableres Arbejdsstandsning, forinden Stridsspørgsmaalet er behandlet i 3 Instanser, først ved faglig Mægling, saa ved Forhandling mellem Hovedorganisationerne og derefter eventuelt ved Voldgift, og først efter at der ikke er opnaaet Enighed om Voldgift, kan Arbejdsstandsningen varsles. Der er — bortset

fra, hvad der gælder ved Betalingsstandsning — kun een Undtagelse fra Varslingen, nemlig saadanne Tilfælde, hvor det drejer sig om Ære, Liv eller Velfærd. Naar saaledes Arbejdere, der er beskæftiget i en Grusgrav, mener, at en Fortsættelse af Arbejdet vil medføre, at Gravens Sider styrter sammen over dem, har de naturligvis Ret til straks — uden Mægling — at forlade Arbejdet; eller øves der i en Fabrik Sabotage, har naturligvis Arbejdsgiveren Ret til uvarslet at lockoute de paagældende Arbejdere. Det er lidt mere vanskeligt at finde Eksempler paa Spørgsmaalet angaaende Begrebet Ære, men der er jo f. Eks. ingen Tvivl om, at hvis en Fabrikmester optræder saaledes overfor kvindelige Arbejdere, at han krænker Blufærdigheden, maa Arbejderskerne have Lov til sans façon at forlade Fabriken.

Naturligvis er det ogsaa gyldig Grund for Arbejderne til at gøre uvarslet Strejke, hvis de ikke faar deres tilgodehavende Løn rettidig udbetalt.

Karakteristisk er det, at der, saa vidt jeg véd, ikke siden den omtalte Norm blev vedtaget, er sluttet nogen Overenskomst mellem De samvirkende Fagforbund og Arbejdsgiverforeningen, uden at Normen er indført deri, undtagen i de Tilfælde, hvor man allerede i Forvejen havde saadanne Mæglings- og Voldgiftsregler, som Parterne selv ansaa for at yde endnu stærkere Værn end Normen.

Fællesudvalgets Arbejde førte som bekendt til Oprettelsen af Den faste Voldgiftsret ved Lov af 12. April 1910, og dermed er vi her i Landet med eet Slag rykket frem i første Række, idet det tør hævdes, at der indtil Dato intet andet Sted findes et saa godt Værn om faglige Overenskomster eller saa ringe Adgang til at iværksætte Arbejdsstandsninger under en Tarifperiode som her i Landet. Ved denne Lov blev i Virkeligheden Retten sat for Magten i utallige Tilfælde og, hvad der er endnu vigtigere, sat i Stedet for Misbrug af Magten. Hvor langt Rettens Afgørelse rækker, vil man bedst kunne se af det Faktum, at ikke alene kan Overenskomstbrud og iværksatte Arbejdsstandsninger paatales og straffes, og Erstatningsspørgsmaal rejses, men selv en blot *varslet* Strejke eller Lockout kan tages op til Behandling af Retten. Der findes vist ikke i nogen anden Lovgivning en saa fremskreden Bestemmelse som denne, og dette hænger formentlig sammen med, dels at en Arbejdsstandsning herhjemme overhovedet *skal* varsles saa længe og omstændeligt forinden dens Udbrud, dels med det høje Standpunkt, vore Sammenslutninger paa begge Sider i organisatorisk Henseende indtager.

I de 4 Aar, Den faste Voldgiftsret har bestaaet, er den naaet til Kendelse Nr. 117, og medens en Del af disse Kendelser naturligvis kun har Betydning for det paaklagede Tilfælde, er der dog gennem en Række Kendelser skabt en Samling Afgørelser af vidtrækkende principiel Betydning. Det ligger nu uden for disse Bemærkningers Ramme at fremdrage disse Kendelser her, men jeg skal dog minde om saadanne Afgørelser som dem om Underorganisationernes Varselspligt, om Boycottingsvarslerne, om Afskedigelsesretten, om Obstruktion, om Forholdet til uorganiserede Arbejdere, om Krænkelse af Organisationsretten o. s. v. o. s. v. for blot at antyde, hvor vidt vi herhjemme er kommet i Retning af voldgiftsretlige Afgørelser, ligesom det ogsaa er et talende Bevis for, hvor dybt Voldgiftstanken har fæstet Rod hos begge Parter, at *ikke en eneste Organisation,* hverken af Arbejdsgivere eller Arbejdere, har fremsat Ønske om *at benytte den Adgang,* Lovens § 4 dog hjemler til at unddrage sig dens Omraade. Lovens § 4 B. giver som bekendt Regler for Rettens Virkemaade og for, hvilke Overtrædelser der kan indklages; men saa er der indskudt en Sætning, der siger: »for saa vidt vedkommende Overenskomst ikke indeholder Bestemmelser i modsat Retning«, d. v. s. at for saa vidt en Arbejdsgiverorganisation og en Arbejderorganisation kan blive enige om, at de ikke vil underkaste sig Loven om Den faste Voldgiftsret, kan de frigøre sig for at komme ind under dens Bestemmelser. Men det er betegnende for, i hvilken Grad Voldgiftstanken har slaaet Rod herhjemme, at der ikke er en eneste Organisation, der har gjort Forsøg paa at benytte denne Bagdør.

Naturligvis har der været Tider, hvor man paa hver Side har raset over de faldne Kendelser. Det er jo menneskeligt, at der skal en vis Tid til for at tilegne sig de nye Synspunkter, ud fra hvilke Retten ofte har fældet sine Afgørelser, og det er jo ogsaa menneskeligt, at nogle af Kendelserne ikke altid rummer den højeste Sandhed; men i det hele og store tror jeg dog at turde sige, at hverken Arbejdere eller Arbejdsgivere i dette Øjeblik vilde være Domstolen og dens Kendelser foruden, selv om der fra syndikalistisk Side rettes de stærkeste Angreb mod Institutionen.

Voldgiftstanken er ogsaa næret herhjemme gennem Forligsinstitutionen. Uden i Aften at komme nærmere ind paa dens særlige Virkemaade vil jeg dog gerne blot sige, at ogsaa

den har vist sig som et vægtigt Værn mod Arbejdsstandsninger, og selv om man fra alle Sider omhyggeligt har undgaaet at give den Karakteren af tvungen Voldgift, har den dog virket stærkt i Retning af fredelig Løsning ved Tredjemands Indgriben.

Man er altsaa herhjemme i høj Grad præpareret til voldgiftsretlig Afgørelse af Arbejdsstrid, og der er derfor saa meget mere Grund til at lægge Vægt paa den Omstændighed, at *saavel Arbejdere som Arbejdsgivere her i Danmark saa godt som enstemmig udtaler sig mod tvungen Voldgiftsafgørelse af Stridigheder, der udbryder ved Udløbet af en Tarifperiode.* Arbejdernes Standpunkt er vistnok det ganske logiske, at det vil være umuligt at give Regler for de Hensyn, der vil blive at gøre gældende, saafremt en Voldgift skal fastsætte Arbejdslønnen. Er man ikke paa Forhaand i Hovedtrækkene enig om *Fordelingen af Produktionsudbyttet,* er man ganske prisgivet de tilfældige Voldgiftsmænds Sympati; og Arbejdsgiverne ser saaledes paa Sagen, at saafremt Statsmagten paatvinger dem at udrede en bestemt Mindstelon eller at gaa ned til en vis kort Arbejdstid, paatager den sig i samme Øjeblik ogsaa Ansvaret for, at denne Løn kan betales, for at Virksomheden konkurrencemæssig kan udrede den. Forlanger Statsmagten af mig, at jeg skal betale en vis høj Løn til mine Arbejdere, maa den ogsaa sikre mig, at mit Produkt kan sælges, og Vejen er her aabnet f. Eks. for en Toldpolitik, der i sig rummer ganske uoverskuelige Følger. Ansvaret for, om Bedriften kan bære sig, flyttes bort fra Arbejdsgiveren og over paa Staten. — En anden vægtig Indvending mod Systemet synes det mig at være, at man nok kan paalægge Arbejdsgiveren at betale en bestemt Løn, — man kan godt paabyde mig at betale mine Arbejdere 1 Krone pr. Time, — men man er ude af Stand til at sikre mig, at mine Arbejdere yder et ækvivalent Arbejde. Og den endelige Konsekvens af hele dette Voldgiftssystem vil til syvende og sidst blive, at Statsmagten ogsaa tvinges ind paa at regulere selve Salgsprisen, thi at fiksere Arbejdslønnen er jo kun at fastsætte en Del af Produktets endelige Pris og derfor ganske naturligt det første Skridt henimod en tvungen Fastsættelse af Varepriserne. Erfaringerne fra Australien har da ogsaa vist, hvorledes Staten, tvungen af Systemets Udvikling, har gjort Forsøg paa at fastsætte Priser paa forskellige Varer, uden at disse Forsøg dog i nogen Maade er lykkedes. Noget ganske andet er det, at der formentlig findes Omraader paa Arbejdsmarken, der eo ipso er af den Beskaffenhed, at de her anførte Indvendinger ikke har Gyldighed for dem, og at Lønvilkaarene indenfor disse Omraader derfor egner sig til Fastsættelse ved tvungen voldgiftsretlig Afgørelse og dermed ogsaa bør være unddragne fra Arbejdsstandsninger.

Til disse Forhold skal jeg senere komme tilbage.

Jeg nævnte før, at det er et Faktum, at tvungen Voldgift ogsaa i Interessestridigheder gennem en Aarrække har været praktiseret i Australien og Ny Zeeland, og da Tilhængerne af den tvungne Voldgift antagelig vil paaberaabe sig dette, vil det være af Interesse at se lidt nærmere paa Forholdene dèr og dels søge at klargøre *Grundene til,* at det har været muligt at opbygge et industrielt System paa denne Basis, og dels søge at belyse, hvorledes *Virkningen heraf* har været. Jeg tør gaa ud fra, at mine Tilhørere mindst lige saa godt som jeg véd Besked med, hvorledes Formerne for den tvungne Voldgiftsafgørelse er indrettet i disse Lande, og skal derfor ikke spilde Tiden med at referere denne Ordning. Jeg henviser iøvrigt til 2 Afhandlinger angaaende disse Forhold i »Nationalokonomisk Tidsskrift« for April og Maj Maaned 1913, i hvilke cand. mag. Høyer indgaaende har gjort Rede for de australske Forhold paa dette Omraade. Jeg sagde før, at min første Indvending mod tvungen Voldgift ved Fastsættelse af Arbejdsvilkaarene var den, at *Ansvaret for Bedriftens Konkurrenceevne* flyttedes fra Driftsherren over til Statsmagten, og det viser sig nu, at Ordningen paa Ny Zeeland netop har medført en stigende Toldbeskyttelse, saa det hjemlige Marked helt er blevet reserveret for den australske Industri, og endvidere viser det sig, at nogen nævneværdig Eksport af Industriprodukter finder ikke Sted, saa hverken udadtil eller indadtil behøver man at tage Konkurrencehensyn; man er endog gaaet saa vidt, at man har skabt Adgang til ligefremt Forbud mod Indførsel af saadanne Produkter, hvis Fremstilling i Landet kan siges at være »til Fordel for saavel Arbejdere og Fabrikanter som Konsumenter«. Dette har nu ladet sig gøre i disse Lande, fordi Industrien dèr i Forhold til de øvrige Erhverv spiller en højst underordnet Rolle. Landbrugets, Skovbrugets og Minedriftens Frembringelser overgaar langt Industriens Frembringelser, medens i vor Verdensdel Industrien i det store og hele er den dominerende. Man forsøge at tænke sig et Land som Tyskland med dets vældige Industri, baade Eks-

port- og Hjemmeproduktion, draget ind under tvungen Voldgift i Lønansættelsen, og man tænke sig et Øjeblik, hvorledes Stillingen vilde blive, hvis samtidig med at alle Eksportmuligheder fjernedes, Beskyttelsestolden stadig maatte stige. Vilde man i Europa gaa til tvungen Voldgift, maatte det i al Fald ske paa een Gang for alle de Stater, der staar i Forretningsforbindelse med hverandre.

Vil man nu undersøge, hvorledes Systemet har virket i Henseende til at undgaa Strejker og Lockouter, viser det sig ogsaa, at det ikke slaar til her. Saa længe det stadig var muligt at lade Lønnen stige, var der selvfølgelig Fred, men saa snart man naaede det Punkt, da Lønnen stagnerede, kom ogsaa Strejkerne, og det viste sig, at Lovgivningen ikke slog til overfor dette Fænomen, thi enten betalte man de Boder, der idømtes for Strejker — og strejkede, eller man betalte dem ikke, og strejkede alligevel, og Fængselsstraffene, som ogsaa kan idømmes, er jo i sig selv umulige, da man ikke kan indespærre Tusinder af Mennesker, og hele denne Strafart i dette Forhold staar i aabenlys Strid med moderne Retsbevidsthed.

Der er Eksempler nok paa Strejker i Ny Zeeland, nogle ubetydelige, nogle store og omfattende. I en Korrespondance fra December 1913 om Forholdene derovre hedder det: »Her, hvor vi engang troede at have løst det sociale Spørgsmaal og gjort Strejker umulige, har vi omtrent hver Uge en ny Strejke. Er det ikke Havnearbejderne, er det Slagterne eller Vognmandskuskene eller Bagerne eller Minearbejderne eller Murerne eller Barbererne. Enten de idømte Straffe er store eller smaa, de kan ikke effektueres, Fængselsstraffen er upraktisk, og store Boder bliver ikke betalt, da det gælder her som i den øvrige Verden, at hvor intet er, o. s. v. Flere og flere Fagforeninger lader sig slette af Registret, de unddrager sig Lovbestemmelserne, og Syndikalisterne fisker i rørt Vande. Der er nu dannet en »Federation of Labour«, som paa sit Program *ganske aabent* har *Kampen mod Voldgiftsretterne,* og dog skulde man synes, at Arbejderne havde al Grund til at være tilfredse. Man er lykkelig naaet ned til de 44 Timers ugentligt Arbejde, 5 Dage à 8 Timer og 4 Timer om Lørdagen. Lønningerne er vokset og vokset og er aldrig blevet reduceret endnu, — i Øjeblikket er Minimallønnen 9 sh. om Dagen med Udsigt til at komme op paa 10 sh.; man kan med Sandhed sige, at ethvert blot nogenlunde fornuftigt Ønske hos Arbejderne er blevet opfyldt, og dog vokser Utilfredsheden. Man er nemlig nu vel sagtens naaet til Toppen. Der er begyndt at opstaa en Fornemmelse hos Arbejderne af, at den 6 Timers Arbejdsdag, som nu tilstræbes, dog vil støde paa Modstand fra Voldgiftsretten; Maskineriet gaar for langsomt, man er blevet ked af det vidtløftige Voldgiftsapparat og mener ved at tage sig selv til Rette hurtigere at naa Maalet.« Brevet skildrer saa Udbrudet af en mægtig Havnearbejderstrejke, der varer fra September Maaned til Aarets Udgang, og som iøvrigt tabes grundigt, idet Farmerne ganske simpelt forlader deres Gaarde, sætter sig til Hest og i sluttet Trop rider til Byerne, afspærrer Havnene, danner en ny indregistreret Havnearbejderfagforening og selv besørger Losning og Ladning, saa de ophobede Faarekroppe, Smørret og de andre Landbrugsprodukter uskadt sendes bort med Skibene, der laa og ventede paa Last. — »Landet tog Parti mod Byerne; det viste sig atter en Gang, at vi lever i et Land, hvor Agerbruget er det langt overvejende, og hvor det som et Ordsprog gælder, »at et rigeligt og omfattende Regnskyl er vigtigere end hele den sociale Lovgivning«.« — I et Telegram af 18. Februar 1914 hedder det: »Strejke i australske Slagterhuse. To Hundrede Slagtere har nedlagt Arbejdet i Slagtehusene i Staden Melbourne. Man belaver sig paa en alvorlig Kødmangel i Melbourne. I Sidney er — i Anledning af Slagtersvendenes Arbejdsstandsning i Byen og Forstæderne — Slagterne uden Kødvarer. Hungersnød er begyndt. Restaurationerne er ikke i Stand til at skaffe frisk Kød.« — Fra den anden Side — Arbejdsgivernes — hører man stadig Klager over Nedgangen i Arbejdsydelsen, den systematiske »speeding down«, over den fuldkomne Mangel paa Disciplin i Fagforeningerne. Kort sagt, man skal just ikke efter Erfaringerne herfra, rent bortset fra det helt forskellige i Grundlaget for hele Industriens Stilling, blive Tilhænger af Systemet. Og hvorledes vil det nu gaa i Nedgangsperioder, naar Konjunkturerne tvinger til Lønnedsættelser, naar Landets naturlige Rigdom ikke kan bære de høje Lønninger længer? Man har vel fra et europæisk Standpunkt Lov til at konkludere, at har man ikke i et Land, hvor hele det industrielle Liv er vokset op under disse Principper og udformet efter dem, kunnet naa Maalet: den garanterede Arbejdsfred, har man kun ringe Udsigt til at naa dette Maal i saadanne Lande, hvor Industrien er Fundamentet for hele det økonomiske Liv, og hvor den er vokset frem, ikke ved Toldbeskyttelse, men som et Resultat af en fri Udvikling af alle økonomiske og tekniske Muligheder.

Udenfor Australien har man i den allersidste Tid i England indført Minimallønninger ved tvungen Voldgift. I England var allerede for 100 Aar siden Fagforeningerne anerkendt som lovlige Sammenslutninger, og Organisationerne naaede ved forrige Aarhundredes Slutning den største Magtudfoldelse. I de sidste 10 Aar af Aarhundredet rasede en Række vældige Arbejdskampe; jeg minder blot om Kulstrejken i 1894, som omfattede 400,000 Arbejdere og varede i 4 Maaneder. I 1897 var der paa ny en stor Strejke for at opnaa 8 Timers Dagen; den medførte saadan noget som 15 Millioner tabte Arbejdsdage og mislykkedes. Saa var der Ro i en halv Snes Aar, men fra 1911 begynder igen en Række Strejker, først Søfolkenes, saa Havnearbejdernes og derpaa Jernbanestrejken. Sabotage og andre Voldshandlinger hører til Dagens Orden. I det hele og store fører Arbejderne deres Krav igennem, i Jernbanestrejken ganske vist paa den ejendommelige Maade, der passer godt ind i, hvad jeg har udtalt om Forholdene i Australien, at Lloyd George faar Arbejdernes Krav gennemført ved at skaffe Jernbanerne Takstforhøjelser. Alle øvrige Strejker blegner dog overfor Kulstrejken, der hurtig gør Kravet om en garanteret Minimalløn til sit Hovedpunkt. Den 1. Marts 1912 gaar 1 Million Kularbejdere ikke ned i Gruberne, Lokomotiverne kan ikke fyres op, Dampskibene mangler Kul for at kunne sejle, Fabrikerne staar stille, og Kulpriserne stiger med ét 200 pCt. Efter 6 Ugers Forløb, og efter at der er tabt en Arbejdsløn paa et Par Hundrede Millioner Kroner, slutter saa Strejken med Indførelse ved Lov af en Minimalløn, der ligger mellem 5 og 8 sh. pr. Dag. De Kauteler, som Loven giver mod Nedsættelse af Arbejdsydelsen, har vist sig ganske utilstrækkelige, og selv om det er for tidligt at dømme om Lovens Virkninger, kan man dog allerede nu udtale, at foruden at Kullene er blevne dyrere, er de ogsaa sunkne i Kvalitet; de samme Miners Kul, som vi f. Eks. faar her til Lands, har nu færre Kalorier end før, og det er jo ganske naturligt, at med den fastsatte Minimalløn er Arbejdernes Interesse i at rense Kullene bleven svækket, og det maa nu bl. a. ogsaa dansk Industri betale for.

Men allerede før Kulmineloven af 1912, nemlig i Aaret 1909, havde man grebet til Indførelse af obligatorisk Minimalløn i en Række industrielle Fag, hvor det har vist sig umuligt for Arbejderne selv at bringe Lønnen op til det Niveau, som findes indenfor de industrielle Omraader, hvor jævnbyrdige Arbejder- og Arbejdsgiverorganisationer staar overfor hinanden. Til en Begyndelse omfattede Loven, den saakaldte »Trade Board Act 1909«, kun 5 Fag med tilsammen ca. 200,000 Arbejdere, nemlig Konfektionsskrædderi, Cartonnageindustri, Maskinkniplingsindustri, Netfabrikation og Blusefabrikation, men senere er den blevet udvidet til 5 andre Fag, ligeledes omfattende ca. 200,000 Arbejdere. Efter alt, hvad man hidtil har kunnet dømme om Virkningen af denne Lov, synes det, som om man indenfor det *specielle Omraade* af det industrielle Liv, hvor Loven virker, føler sig nogenlunde tilfreds dermed, Arbejdsgiverne fordi de er blevet fri for en betydelig Smudskonkurrence, som tidligere herskede indenfor disse Fag, og Arbejderne naturligvis fordi Loven har bidraget til at hæve deres Lønninger. Navnlig har det vist sig, at der paa Lovens Grund efterhaanden er skabt en Række betydelige Organisationer indenfor Fag, hvor Organisationstanken tidligere ikke trivedes.

Der er ogsaa et andet Omraade, paa hvilket den utrættelige og geniale Lloyd George har taget Arbejdet op for Indførelse af tvungen Minimalløn, om end ud fra helt andre Synspunkter. Det vilde dog føre mig for langt at gøre Rede for hans Planer i denne Henseende, og jeg skal blot nævne, at hans Grundtanke er den, at Jorden i England ikke er tilstrækkelig opdyrket, ikke giver det, den burde, og det, den *kan give*. Der er alt for store Arealer, der ligger hen som Græsmarker, og som burde kunne bringes under Ploven og give et ganske anderledes Udbytte. Det ligger til Dels i de ejendommelige Forhold i England, hvor store Dele af Jorden er samlet paa faa Hænder, og i de uheldige Forpagtningsforhold. Forpagteren kan opsiges meget hurtigt, har haarde Vilkaar og kan ikke udføre sine Opgaver rigtigt, ikke bringe Forbedringerne i System. Hvis han prøver derpaa, riskerer han alligevel at blive opsagt meget hurtigt, og som Følge deraf svinder hans Interesse for en bedre Drift. Det, Lloyd George nu vil gøre, er, at han vil hæve Lønnen for Landarbejderne samtidig med, at Forpagtningsforholdene reguleres. Hans Plan er en dobbelt: 1) Indførelse af Reformer, der kan give forøget Udbytte af Jorden, og 2) en retfærdig og fornuftig Ordning af Forpagtningsforholdene. Lloyd George lægger ikke Skjul paa, at en af hans Opgaver er at tage Kampen op med den danske Import, hvad han mener at ville være i Stand til. Hvis dette lykkes ham, vil det komme til at spille en ganske overordentlig Rolle for vort

hjemlige Landbrug. Det vil se sin Stilling overordentlig vanskeliggjort paa det engelske Marked, og Udsigten til at forbedre de *danske* Landarbejderes Kaar vil synke, samtidig med at der bliver lysere Udsigter for de *engelske* Landarbejdere.

I Begyndelsen af disse Bemærkninger nævnte jeg, at der dog var et Omraade, hvor jeg kunde tænke mig tvungen Voldgift under de nuværende Produktionsforhold og i Forbindelse dermed Bortfald af Arbejdsstandsningen. For mig staar det saaledes, at de saakaldte koncessionerede Virksomheder ifølge deres Natur indtager en Særstilling, der ogsaa bør kendetegnes derved, at de holdes udenfor Arbejdsstandsningen, ligesom deres Lønforhold er egnede til at ordnes paa særlig Maade. Lad mig først nævne, at disse Virksomheder absolut ikke vil kunne gøres til Genstand for Lockouter. Har jeg ifølge Koncession en Privatbane, har jeg sikkert ingen Ret til paa Grund af en Strid med Arbejderne at dekretere, at nu kører vi ikke saa og saa længe, og til Vandværker, Gasværker og Elektricitetsværker synes jeg at have en Ret til at stille den Fordring, at de forsyner mig med deres Produkter, naar de hertil har en Eneret; kan jeg kun telefonere gennem et bestemt Selskab, vil dette ogsaa have Pligt til at give mig Adgang hertil, uafhængig af, om det er i Strid med sine Funktionærer om et Løn- eller lignende Spørgsmaal. Der er altsaa i al Fald en faktisk Hindring for i saadanne koncessionerede Virksomheder at etablere Lockout, og de fleste Koncessioner indeholder vel ogsaa en Bestemmelse, der fører til Koncessionens Fortabelse, hvis den ikke udøves. — Har Arbejderne nu Ret til paa deres Side at etablere Strejke i disse Virksomheder? Hertil maa formentlig svares, at naar Ansættelsesvilkaarene ikke er af den Art, at en Strejke er et Kontraktbrud, kan *Retten* dertil ikke bestrides. Men her møder der saa atter faktiske Hindringer: først den offentlige Menings Pres. Hvis f. Eks. Funktionærer paa et Hospital gjorde Strejke, vilde de hurtig blive belært om, at den offentlige Mening gik dem imod, og naar Sporvejsfunktionærer eller Belysningsarbejdere i private Virksomheder iværksatte Strejke, vilde de hurtigt finde deres Pladser besatte. Stillingerne i disse Virksomheder er jo i Almindelighed af en anden Karakter end sædvanlige Lønarbejderes og som Følge heraf saa stærkt eftertragtede, at der, for hver Mand der strejker, staar 10 Mand udenfor Døren og venter paa Stillingen; derfor tabtes Sporvejsstrejken, derfor ligger Frihavnsstrejken, som den ligger. Thi man maa huske paa, at en *virksom Strejke* kun er en saadan, der *foruden de paagældende Arbejderes Arbejdsvægring tillige hindrer Pladsernes Besættelse.* Kriteriet for Strejken er netop dette, at man har Midler til at hindre andre Arbejdere i at optage det forladte Arbejde. — Hvad nu Lønforholdene i disse Virksomheder angaar, maa det siges, at de egner sig til Fastsættelse ved Voldgift. Vil Borgerne betale 12 Øre for at køre i Omnibil i Stedet for 10 Øre, vil de finde sig i at betale Gas, Vand og Elektricitet med en højere Pris end før, og der overhovedet er Anledning til en Lønforhøjelse, vil der hverken være Fare for Konkurrence eller for, at der ikke kan blive det nødvendige Beløb til Forrentning, Amortisation og Forbedringer. Noget helt andet er, at det efter min Mening ikke ligger i *Arbejdernes* Interesse at faa tvungen Lønfastsættelse indført i disse Virksomheder, fordi der ikke er Udsigt til, at man naar videre, fordi den tredje Part — Sporvognspassageren, Lysforbrugeren — skal fastsætte Lønnen. Arbejderpartiet vil endnu sikkert mene, at skal denne Lønfastsættelse købes med Afkald paa Strejkeretten, vil man ikke høre Tale herom. Dette er dog sikkert nok en Fejltagelse. Ligesom Strejken i disse Virksomheder, som jeg ovenfor nævnte, altid rammer Arbejderen selv og kun i forringet Grad Virksomheden, saaledes er Sympatistrejken i disse Virksomheder uden taktisk Værd. Samfundet, som skal undvære de Goder, som det mener at have Krav paa gennem de private koncessionerede Virksomheder, vil sørge for at faa dem i Gang selv, og den offentlige Mening vil sikkert hurtig rette sig mod den Part, der uden tvingende Grund berøver Publikum de nødvendige Bekvemmeligheder og Nødvendighedsydelser, som hører til det daglige Livs primære Krav, som Vand og Lys.

Jeg mener altsaa, at disse Omraader bør neutraliseres; ingen af Parterne taber noget derved, og under en Storstrejke vil Savnet af Goderne i lige høj Grad, maaske i højest Grad, ramme Arbejderne selv. Naar jeg nu har sagt, at disse Omraader ikke egner sig til Lockout, og at jeg ikke tror, at Strejken her er et nyttigt Kampmiddel for Arbejderne, vil man forstaa, at mit Ønske om at neutralisere skyldes Ønsket om at faa skudt Bresche i Strejkens og Lockoutens Voldsherredømme. Jeg tror, at saadanne store Gebeters Fredlysning vil virke pædagogisk paa begge Parter, og jeg tror, at en gavnlig Smitte vil brede sig — om end langsomt — til forskellige beslægtede Virksomheder, og at man vil nær-

me sig det Maal, der for alle Parter er Idealet: Arbejdsfreden.

Fra de private koncessionerede Virksomheder fører kun et lille Skridt til Statens og de kommunale Virksomheder, og her befinder jeg mig paa et Omraade, hvor jeg er reaktionær nok til at mene, at Strejkeretten ifølge Sagens Natur er bortfaldet. Statens og Kommunens Funktionærer har, da de lod sig ansætte, accepteret Lønningsforholdene, oftest med en ved Lovgivningsmagten (altsaa i Virkeligheden ved tvungen Voldgift) fastsat Stigning i Vilkaarene; de har erhvervet sig Ret til Pension og oftest Ret til livsvarig Ansættelse. Alle Forhold vedrørende Vilkaarene kender de ganske nøje og véd, hvad de indlader sig paa, ligesom de véd, at de er uafhængige af nedadgaaende Konjunkturer baade i Henseende til Løn og Afskedigelse. Stat og Kommune kan ikke pludselig forandre Lønvilkaarene til Skade for Funktionærerne, og medens derfor den enkelte Funktionær selvfølgelig kan gaa sin Vej ved at opsige sin Plads, kan en kollektiv Arbejdsnedlæggelse ikke finde Sted uden at blive et Brud paa Tro og Love, uden at blive — i al Fald for Statsfunktionærer — et Oprør. Jeg ser ingen Forskel paa, om Soldater nægter at lystre, eller om Civiletaternes Funktionærer nægter det samme. Nu véd jeg vel, at fremragende Mænd har sagt: Javel, vi erkender, at naar Statsfunktionærer strejker, er det Oprør, men ingen Borger har fraskrevet sig Retten til at gøre Oprør. Jeg synes, at det er et underligt Argument. Ganske vist har jeg ikke udtrykkelig fraskrevet mig Retten til at forbryde mig mod Straffeloven, men gør jeg det, maa jeg vide, at jeg bliver grebet og straffet; men naar jeg ser, at min Handling er en saadan, at den straffes efter Landets Love, kan jeg dog ikke for Alvor paastaa, at det er en tilladelig Handling eller en Ret, jeg er i Besiddelse af. Vi har jo i Praksis set, at f. Eks. i Frankrig har et socialistisk Ministerium maattet tage Konsekvenserne af denne Tankegang og skride ind mod de strejkende Postmænd ad Rettens Vej.

Hvorfor vil man da fra Arbejderpartiets Side fastholde denne Strejke- eller Oprørsret? Det er dog kun en Fiktion, at den nogen Sinde vil kunne gavne et kæmpende Arbejderparti; de Afsavn, der voldes, vil i højest Grad gaa ud over Arbejderne selv, derefter vil de ramme Samfundet i sin Helhed, og Arbejdsgiverne vil med Rette kunne pege paa, at de *ikke i Lønkampe* har brugt de *samfundsfarlige* Vaaben. Arbejderne vil kun have Skade af at gøre Strejken til Oprør, og den Dag, Post- og Telegrafembedsmænd og Embedslæger har nedlagt Arbejdet, vil selv Ministeriet Borgbjerg blive nødt til at skride ind. —

De Bemærkninger, jeg her har haft den Ære at fremsætte for Dem, kan jeg saa sammenfatte i, at det formentlig ikke er muligt under den nuværende Samfundsorden, med udenlandsk Konkurrence, med privat Produktionsordning, at gennemføre almindelig tvungen Voldgift i Lønstridigheder, og efter de Lønstigninger og efter den Arbejdstidsforkortelse, vi i det sidste Decennium har været Vidne til herhjemme, er det formentlig heller ikke nødvendigt, ligesom de lange Overenskomstperioder og den daglig stigende Anvendelse af Akkordbetaling vil gøre Arbejdskampene sjældnere og kortvarigere.

Industriforeningen 1913—14.

Beretning, aflagt af Formanden, Ingeniør *Alex. Foss*, paa Generalforsamlingen d. 27. Marts 1914.

I det Aar, der er gaaet siden Industriforeningen afholdt sin sidste ordentlige Generalforsamling den 11. Marts i Fjor, er der hverken indenfor Foreningens Bestyrelse eller dens Repræsentantskab foregaaet nogen Forandring i disses Sammensætning.

Den vigtigste Begivenhed i det forløbne Aar maa vel siges at være *Industriforeningens 75 Aars Jubilæum,* der blev afholdt den 17. og 18. Juni under almindelig Opmærksomhed fra alle Sider.

Som det vil være bekendt, fejredes Jubilæet i Forbindelse med en almindelig *Industrikongres,* der aabnedes Tirsdagen den 17. Juni i Overværelse af *Hs. Majestæt Kongen* og indlededes af Foreningens Formand, Ingeniør *Alex. Foss,* med en Oversigt over Foreningens Virksomhed.

Følgende Emner foredroges og diskuteredes:

Ingeniør *Alex. Foss:* De danske Handelstraktater. Direktør *H. P. Prior:* Industrielle

Organisationer med særligt Henblik paa Industriraadet. Generalkommissær *Fred. Riise:* Den baltiske Udstilling i Malmo 1914. Docent *J. Lindberg:* Industriberetningen og dens Betydning. Kontorchef *R. Berg:* Industriforeningens Stiftelse og dens Traditioner.

Kongressen sluttede med en Udflugt til Arealerne ved Enghave Brygge og Besøg paa Tændstikfabrikerne og Soyakagefabriken paa Islands Brygge.

Dagen forinden Industrikongressens Afholdelse havde en overordentlig Generalforsamling med Akklamation vedtaget at udnævne d'Herrer Konferensraad *Philip Schou,* Hof- og Ordensjuvelerer *C. Michelsen* og Direktør *Harald Bing* til *Æresmedlemmer* i Industriforeningen som en Anerkendelse af det store og betydningsfulde Arbejde, som disse Mænd paa forskellig Maade har ydet i Foreningens Tjeneste.

Den anden Hovedbegivenhed i det forløbne Aar er *Forandringen og Istandsættelsen af Foreningens Lokaler og Bibliotek,* der sikkert vil have bragt de daglige besøgende mange Forbedringer og Behageligheder og saaledes bidrage til at knytte Medlemmerne endnu stærkere til Foreningen. Disse Forandringer nødvendiggjorde en betydelig Forrykkelse i den daglige Drift, idet de daglige Lokaler i lang Tid maatte henlægges til Spisesalen og Foredragssalen. Til Dækning af alle hertil medgaaede Udgifter har Foreningen optaget et Prioritetslaan hos Landmandsbankens Hypotekafdeling paa 165,000 Kr.

Naar man videre skal give en Fremstilling af Industriforeningens Virksomhed, falder det naturligt først at gennemgaa de faste Udvalgs Virksomhed.

Hvad først »*Udstillingsudvalget*« angaar, har dette afholdt følgende Udstillinger i Industriforeningens Udstillingslokaler:

Udstilling af Forretnings- og Kontorartikler fra 5. til 31. Maj 1913, hvilken Udstilling var besøgt af 6500 Personer; i Udstillingen deltog 38 Udstillere.

Udstilling for Køleteknik — den første i sin Art herhjemme —, der blev afholdt fra 1. til 23. Juli 1913 under Medvirkning af »Dansk Køleforening«. I Udstillingen, der var besøgt af 3000 Personer, deltog 23 Udstillere.

Musikinstrument-Udstilling, afholdt fra 7. Oktober til 9. November 1913 i Forbindelse med »Dansk Pianofabrikant-Forening«, og i hvilken deltog 21 Udstillere. Udstillingen var besøgt af 9500 Personer.

Udstilling af Bygningsudstyr, afholdt fra 29. November til 21. December 1913, hvilken Udstilling var besøgt af 3100 Personer, med 41 deltagende Udstillere.

Hygiejnisk Udstilling fra 18. Januar til 8. Februar 1914. I Udstillingen, der var besøgt af 8800 Personer, deltog 41 Firmaer. Endvidere har der som sædvanlig været afholdt forskellige Udstillinger, foranstaltet af andre Institutioner, til hvilke Industriforeningens Medlemmer har haft gratis Adgang.

Gennem *Komitéen for udenlandske Udstillinger,* af hvilken Industriforeningen som bekendt er Medlem, er der i det forløbne Aar taget Bestemmelse om Danmarks Deltagelse i: *Den internationale Udstilling for Boghaandværk og grafisk Kunst i Leipzig 1914, Den internationale By-Udstilling i Lyon 1914* og *Verdensudstillingen i San Francisco 1915.*

»*Legatudvalget*« har som sædvanlig beskæftiget sig med Foreningens Legater.

Efter Indstilling af Udvalget uddeltes Kaptajn, Malermester Bruuns Legat, 2 Portioner à 800 Kr., til Værkfører *Kingo-Nielsen* og Kurvemagermester *Johan Nielsen,* H. C. Ørsteds Legat, 1 Portion paa 200 Kr., til Maskinmester *N. Traberg,* Pinquez' Legat, 1 Portion paa 500 Kr., til Elektromekaniker *Georg Voss.*

»*Foredrags- og Undervisningsudvalget*« har i dette Aar ladet afholde 26 Foredrag af belærende Art; nogle af dem har ligesom i tidligere Aar udgjort sammenhængende Rækker.

Som Udvalgets Navn angiver, sorterer under dette Udvalg ogsaa Industriforeningens Undervisningsvirksomhed. Undervisningen tager sin Begyndelse i Slutningen af September og slutter omkring Midten af April. For det Aar, der afsluttedes i Fjor Foraar, udgjorde Fagdeltagernes Antal 1275, fordelte paa følgende Fag: Bogføring, Regning, Dansk, Retskrivning og Korrespondance, Skrivning, Videregaaende Regning og Matematik, Videregaaende Regning og Overslagsberegning, Forretningslære, Haandværkerret og Nationaløkonomi, Erhvervsgeografi, Kulturhistorie, Tysk, Engelsk, Fransk, Kemi og Gymnastik.

Det i forrige Beretning omtalte Samarbejde mellem Teknologisk Institut og Industriforeningen, saaledes at man begge Steder arbejdede efter en fælles Undervisningsplan, har været fortsat, og som det synes til gensidig og almindelig Tilfredshed.

»*Biblioteksudvalget*« har i det forløbne Aar særlig været beskæftiget med Omordningen af de nye Lokaler; hermed fulgte, at man efter Ønske fra Medlemmernes Side har udvidet Aabningstiden fra Kl. 9 Formiddag til 10 Aften. Bibliotekets Størrelse andrager en Snes Tusind Bind.

Af stor Betydning er ogsaa den Forandring, der er foregaaet med Foreningens Tidsskrift, *Tidsskrift for Industri*, idet man fra 1. Januar i Aar er gaaet over til at give dette et Præg, der er mere i Overensstemmelse med den Retning, Industriforeningen har haft i de senere Aar, saaledes at Stoffet navnlig lægges an paa at gøre Tidsskriftet mere aktuelt m. H. t. alt, hvad der har Interesse for den danske Industris Liv og Virksomhed, for saaledes at bidrage til at styrke Interessen for denne. Redaktionen er i dette Øjemed udvidet med cand. polit. *P. Drachmann.*

Denne Forandring af Stoffet medfører ganske naturligt, at der ikke kan ofres saa megen Plads som tidligere paa kunstindustrihistoriske Artikler; men derfor er det dog ingenlunde Meningen at gøre Kunstindustrien og Kunsthaandværket til Stedbørn, idet Redaktionen saa vidt mulig vil varetage ogsaa disse Emner.

Til at bistaa Redaktionen og til i det hele at varetage Tidsskriftets Interesser er der af Industriraadets Midte valgt et *Redaktionsudvalg,* bestaaende af d'Herrer Direktør *H. P. Prior* som Formand, Fabrikant *C. F. Jarl* som Næstformand og Direktør, Kaptajn *F. J. H. Rambusch.*

I det Aar, der er forløbet siden sidste Generalforsamling, har »*Industriraadet*« kunnet glæde sig ved Tilslutning fra en Del af den Industri, der paa sidste Generalforsamling stod udenfor. Vi har saaledes i Beretningsaaret faaet indmeldt »Foreningen af større Handelsmøller i Danmark«, en Organisation, der tæller 28 Virksomheder, hvad der paa en enkelt Undtagelse nær vil sige alle de Virksomheder, der med Rette kan bære Navnet »større Handelsmølleri«. Endvidere har »Foreningen af Danske Chokolade- & Sukkervarefabrikanter« fundet Optagelse under Raadet tilligemed »Foreningen af Københavns Skotøjsfabrikanter«, og med de industrielle Organisationer, der endnu staar udenfor, har man optaget Forhandling om Indtrædelse, for at Industriraadet saa vidt mulig kan blive et fuldstændigt Udtryk for den danske Industri i alle de Spørgsmaal, der ligger under Industriraadet. Af Enkeltvirksomheder er endvidere i Aarets Løb optaget A/S Engelsk-Dansk Biscuit-Fabrik [1]).

Om den Virksomhed, der har været udfoldet fra Raadets Side i det forløbne Aar, er der i Almindelighed at melde, at den har været fortsat ad de Baner, der er angivet i de to foregaaende Aars Arbejde.

[1]) Ang. Fortegnelsen over Industriraadets samtlige Medlemmer se Pag. 101 dette Hefte.

Paa de to foregaaende Generalforsamlinger har jeg haft Lejlighed til at omtale de Møder, der har været holdt i Udenrigsministeriet mellem ministerielle Embedsmænd og Repræsentanter for Erhvervene om vore *Handelstraktater.* Som omtalt paa sidste Generalforsamling varetages Udvalgets Arbejde for Tiden i et snævrere Udvalg, i hvilket Industriraadet er repræsenteret ved Formanden. Uden iøvrigt at komme nærmere ind hverken paa Udvalgets Arbejde eller dets Arbejdsplan kan jeg kun sige, at Udvalget har drøftet en Række handelspolitiske Spørgsmaal og har drøftet enkelte Traktatudkast, forelagt til Udtalelse. Jeg tror, at Erhvervene bør være Udenrigsministeriet endog særdeles taknemlig, fordi Ministeriet saa redebon har imødekommet Ønsker fra Erhvervene om at blive taget med paa Raad ved alle Spørgsmaal vedrørende vore Handelsforhold til Udlandet. Det vil imidlertid være indlysende for enhver, der har noget Kendskab til disse Spørgsmaal, at Industrien langt fra tør gøre sig Haab om straks at se sine Ønsker — selv de mest berettigede — opfyldte. Men det er utvivlsomt, at hvis der virkelig fra Erhvervenes Side kan præsteres et betydningsfuldt Arbejde i denne Sag, saa vil denne Omstændighed sikkert til sin Tid kunne faa en betydelig Indflydelse paa den samlede Udvikling af vort Handelsforhold til Udlandet, og jeg kan ikke slutte Omtalen af dette Spørgsmaal her paa Generalforsamlingen uden at rette en kraftig Appel til tilstedeværende Industridrivende om i videst muligt Omfang at interessere sig for dette vigtige Spørgsmaal.

I et andet Spørgsmaal, ogsaa af vidtrækkende Betydning for Industrien, fik vi ogsaa gennem Udenrigsministeriet Lejlighed til at fremkomme med en Udtalelse, nemlig i Spørgsmaalet om *Tarifreformen i United States.* Det vil være bekendt, hvorledes Præsident Wilson med den nye Tarif af 4. Oktober 1913 vendte den amerikanske Tarifpolitik ikke fra Beskyttelse til Frihandel, men fra stærk Beskyttelse til mindre stærk Beskyttelse. Det fortjener at fremhæves, at selv om den Nedsættelse i Toldsatserne, der fandt Sted paa saa godt som alle Omraader, langt fra var saa stor som ønskelig, og som Industriraadet havde givet Udtryk for i en Skrivelse, der sammen med andre Udtalelser i Udenrigsministeriet sammenarbejdedes til et Memorandum, der overgaves Præsident Wilson af den danske Gesandt i Washington, saa aabner de skete Nedsættelser paa visse Omraader dog en Mulighed for Eksport af danske Industriprodukter, ligesom det dan-

ske Landbrug ganske sikkert ogsaa endog i den nærmeste Fremtid vil kunne blive Leverandør af endog betydelige Varer til United States.

Det maa iøvrigt fremhæves, at Industriraadet ogsaa i Aar i sit Arbejde er bleven støttet og benyttet af de offentlige Myndigheder, og der er her atter i Aar særlig Anledning til at nævne Handelsministeriet og Generaltolddirektoratet, der i vid Udstrækning har anvendt Raadet som konsultativt Organ. Uden iøvrigt at komme ind paa en enkeltvis Opremsning af de Sager, der i Beretningsaaret har været forelagt og behandlet i Industriraadet, skal jeg blot sige, at vi fra Handelsministeriet ogsaa i Aar har været raadspurgt i en Række *Konsulatssager,* dels om Oprettelsen af nye Poster, dels om Nedlæggelse af eventuelt overflødige Poster, dels endog om Besættelser ved indtrædende Vakance.

Endvidere kan fremhæves, at Industriraadet paa Foranledning af Ministeriet for Handel og Søfart har afgivet Betænkning om den udstedte *Anordning om Farver til visse Brugsgenstande* og om den foreslaaede *Eksamensordning for de autoriserede Revisorer.* Ved saadanne Spørgsmaal er Raadets Fremgangsmaade oftest den, at der nedsættes et mindre Udvalg, der ved Forespørgsel til de direkte interesserede søger at skaffe Sagen bedst muligt belyst. Dernæst er der afgivet tvende Udtalelser om de af den nordiske Civillovkommission udarbejdede Udkast, dels til *Lov om Køb paa Afbetaling,* dels til *Lov om Aftaler og andre Retshandler paa Formuerettens Omraade.*

Som bekendt gennemgik *Styrelsen af Kjøbenhavns Havn* ved Lov af 29. Marts 1913 en gennemgribende Ændring ved Oprettelsen af et Havneraad. Til Medlemmer af dette Havneraad skulde ifølge Loven vælges 2 Repræsentanter af Industriens Organisation, og det overdroges her Industriraadet at vælge Industriens Repræsentanter i Havneraadet.

Dette Arbejde varetages i Øjeblikket af Direktør *H. P. Prior* og Raadets Formand.

Naar jeg dernæst nævner, at der ogsaa i Aar har foreligget en Række vanskelige *Tariferingsspørgsmaal* til Erklæring fra Generaltolddirektoratet, tror jeg gennem Stikprøver at have givet Dem et Indblik i Arten af det Arbejde, der fra Raadets Side er udført nærmest i dets Egenskab af *konsultativt Organ for de offentlige Myndigheder* og som den industrielle Repræsentation, der varetager Industriens Interesser i Relation til de offentlige Myndigheder. Men desuden har Raadet været optaget af en Række andre Spørgsmaal til Fremme af den danske Industri, Spørgsmaal, der væsentlig er rejst paa Raadets eget Initiativ. Det er allerede omtalt paa Generalforsamlingen i Fjor, at der fra Raadets Side var nedsat et Udvalg til at søge belyst det vigtige Spørgsmaal om *Industriens Adgang til Erhvervelse af heldigt beliggende Grunde ved Havn eller Jernbane.* Efter at dette Udvalg i Løbet af 1912 og i Begyndelsen af 1913 havde samlet et meget righoldigt Materiale denne landsvigtige Sag vedrørende baade her fra Landet og fra Udlandet, afgav Udvalget til Raadet en Indstilling, der vedtoges af Raadet og findes offentliggjort i »Tidsskrift for Industri«, 3. Hefte 1913. Endelig kan nævnes, at Industriraadet ogsaa har deltaget i Arbejdet for Gennemførelsen af *Rødby—Femern-Ruten,* navnlig ved en Paavisning af, at det for Udviklingen af vor Industri maa fastholdes at være af den største Betydning, at Danmark skaffer sig de bedst mulige Forretningsveje med Europa.

Det blev allerede fremhævet paa sidste Generalforsamling, at der fra Industriraadet var afgivet en Betænkning angaaende det da af Rigsdagen behandlede Forslag til *Lov om Aktieselskaber.* Det var ikke alene fra Industriraadet, men ogsaa fra andre Næringskorporationer, at der rejstes afgørende og vægtige Betænkeligheder mod en Lovgivning paa det her omhandlede Omraade i den Form, hvori det var forelagt fra Ministeriets Side. Det var jo saaledes, at det Forslag, der var forelagt, indeholdt saa detaillerede og indgribende Bestemmelser ikke alene vedrørende Stiftelsen og Opløsningen af Aktieselskaber, men ogsaa for disses rent interne Forhold, at det maatte vække de største Betænkeligheder, navnlig for Industrien, for hvilket Erhverv Aktieselskabsformen ofte maa betegnes som en Livsbetingelse. Den Betænkning, Industriraadet afgav herom, adskilte sig for saa vidt fra de øvrige Udtalelser fra Erhvervenes Side derved, at den ikke alene som disse fremhæver visse almene Synspunkter, der maatte være vejledende ved en Lovgivning paa dette Omraade, men den gennemgik yderligere det da foreliggende Forslag Paragraf for Paragraf og foreslog og begrundede Ændringer til de enkelte Paragrafer, hvor disse syntes at gaa ud over, hvad der med Rette kunde kræves af Offentlighedssystemet. Det Forslag til Lov om Aktieselskaber, der derpaa i Aar er forelagt af Handelsministeren, har i vid Udstrækning taget Hensyn ikke alene til de almene Synsmaader, der ogsaa fra Industriraadets Side fremsattes i Betænk-

ningen, men gennemgaas det nu forelagte Forslag Paragraf for Paragraf, vil man se, at ogsaa de af Industriraadet gjorte Henstillinger til de enkelte Paragrafer i vid Udstrækning er taget til Følge. Dette turde være et Bevis paa, at naar der gøres et virkeligt Arbejde og fremsættes begrundede Forslag til Ændringer, saa kan Industrien derved skaffe sig en betydelig Indflydelse.

Der staar endnu tilbage at omtale tvende Grene af Industriraadets Virksomheder, nemlig dets Stilling til *den mindre Industri* og til Udgivelsen af *Industriberetningen.* Hvad den første angaar, vil det fra tidligere Aar være Dem bekendt, at et af Raadet nedsat Udvalg, bestaaende af d'Herrer Fabrikant *John Messerschmidt,* Fabrikant *Holger Petersen* og Direktør *Fr. Bülow,* har paataget sig den Opgave at fordele de 1700 Kr., der fra Statens Side er stillet til Raadighed til *Præmiering af den mindre Industris Frembringelser.* Der er i Beretningsaaret af Præmier uddelt ialt 14 af Størrelse fra 50 til 200 Kr.

Endelig er der atter i Aar udgivet en *Industriberetning,* den syvende i Rækken fra 1906. Det er et glædeligt Tegn, at Betydningen af disse aarlige Industriberetninger mere og mere gaar op for de Industridrivende, hvilket giver sig til Kende derigennem, at de Industridrivende bliver mere og mere villige til at besvare de fra Redaktionen udsendte Spørgeskemaer. Det maa ogsaa betones, at dette sikkert er i de Industridrivendes egen Interesse, ikke alene fordi det for Industrien som Helhed gælder om at bibringe Befolkningen Erkendelse af Industriens voksende Betydning i vor Samfundsøkonomi, men ogsaa derved, at en af Industrien selv udgiven Industriberetning sikkert vil forhindre, at denne Opgave tages op af Administrationen. Jeg tror derfor, at det vil være til Gavn for Industrien, at denne Opgave vedvarende røgtes af dens egne Institutioner, fordi den dog derigennem beholder en Kontrol med selve Arten og Omfanget af de Spørgsmaal, der stilles til Besvarelse. Thi hvor store Vanskeligheder det for Industrien vil betyde, om Udgivelsen af aarlige Industritællinger virkelig tøges op f. Eks. fra Det statistiske Departements Side, har alle Industridrivende faaet en Følelse af netop i Aar ved Besvarelsen af de Spørgeskemaer, der er udsendt fra Departementet i Anledning af den almindelige med 10 Aars Mellemrum foretagne Tælling, der netop finder Sted nu i 1914.«

Taleren sluttede derefter sin Beretning med de forrest i dette Hefte gengivne Udtalelser om Omlægningen af Ministerierne og Grundlovssagen.

Norge — Sverige — Danmark.

»Norsk Tidsskrift for Haandværk og Industri« for 26. Februar d. A. gør opmærksom paa de store Muligheder, der aabner sig for Afsætning af Norgesalpeteret (Kalksalpeter) i Danmark. Det danske Landbrug er som bekendt stor Aftager af kunstige Gødningsstoffer, af hvilke Indførslen i 1913 androg *19,1* Mill. Kr. Tidligere var blandt Kvælstofgødningerne Chilesalpeteret eneraadende, men i den nye norske Salpeterindustri (særlig kendt fra Rjukanværkerne) har Chilesalpeteret faaet en alvorlig Konkurrent. I 1912 indførte vi for 66,000 Kr. Norgesalpeter, i 1913 allerede for 850,000 Kr.

Det udmærkede norske Industriblad kommenterer disse Tal med følgende Udtalelse: »Det er at haabe, at vor Eksport til Danmark af denne Artikel maa fortsætte at vokse i det kommende Aar. Gaar man ud fra, at Norgesalpeter, hvad Kvaliteten angaar, staar fuldt paa Højde med Chilesalpeter, skulde det i Betragtning af de langt gunstigere Transportforhold, der i dette Tilfælde frembyder sig, for Norge være Grund til at antage, at Forholdet om ikke længe er det, at Danmark udelukkende kommer til at benytte Norgesalpeter.«

Denne Udtalelse frister til nogen Kommentar ogsaa fra dansk Side. Der er næppe nogen, der ikke med Glæde ser Vareudvekslingen vokse mellem de tre saa nær beslægtede skandinaviske Lande — heri indbefattet den norske Salpetereksport til Danmark. Men rigtignok maa man fra dansk Side ønske, at en saadan Udvikling i højere Grad end hidtil maa foregaa paa Gensidighedens Grundlag. I vort Handelsforhold til Norge er der ganske vist endnu Balance. Vi udførte i 1912 af danske Produkter til Norge for 10 Mill. Kr. og fik fra Norge Varer for 9 Mill. Kr. Desuden gik for ca. 8 Mill. Kr. Varer i Transit fra Danmark til Norge. Men som man ser, vil

alene en storre norsk Salpetereksport til vort Land kunne vende dette Forhold saaledes, at det fremviser en betydelig Disfavør for os. Hvis Nordmændene derfor ønsker nævnte Eksport fremmet, burde de samtidig søge at gøre sig klart, at deres egne Interesser bedst fremmes ved at gøre Gengæld. Men den for os uforstaaelige Animositet, der i Norge breder sig mod alt, hvad dansk er, fremmer ikke et storre Handelssamkvem mellem de to Lande, der kan besværliggøres tilstrækkelig ved Norges høje Toldmure. Det er værd at betone dette i Tide. Det skulde dog nødig gaa os overfor Norge, som det er gaaet os overfor Sverige, i hvilket Land Miskendelsen af det gensidige økonomiske Forhold frembyder et næsten klassisk Eksempel. Mens det nemlig i Sverige er en engang for alle fastslaaet almindelig Opfattelse, at Danmark nær sagt »udsuger« Sverige, er de virkelige Forhold saaledes, at vi i 1913 udførte for 15 Mill. Kr. danske Varer til Sverige, mens vi derfra modtog Produkter for 69 Mill. Kr. Hertil kom saa 18 Mill. Kr. Varer, der transiterede Danmark bestemt for Sverige. Nu siger det sig selv, at Transitvarer ikke kan sammenstilles med indenlandske Produkter; for de sidste er den betalte Værdi en reel Indtægt for Eksportlandet, for de første levnes kun en — ofte ringe — Avance til Transitlandet. Der er saaledes et nærmest skrigende Misforhold i vort Handelsforhold med Sverige, uden at Erkendelsen heraf i dette Land er stærkere end, at Anskuelser som ovenfor nævnte kan være herskende og prædikes med største Frejdighed.

Men lige saa utvivlsomt som Danmark afgiver et udmærket Marked just for de opblomstrende skandinaviske elektrokemiske Industrier — dem, Fremtidsforhaabningerne i saa høj Grad samler sig om — og gæstfrit aabner sig for disses Produkter (saaledes er f. Eks. Kalksalpeter, Karbid o. l. toldfri i Danmark), lige saa afgjort maa man ønske, at man i disse Lande gør Gengæld mod os. I Stedet ser man nævnte beklagelige Misstemning — og Mistro — mod os gøre sig gældende i begge Lande. Med Tallene fra den officielle Statistik i Hænde skulde man forsværge, at der kunde skabes en saadan Bevægelse. Med lidt god Vilje maatte den følgelig kunne forsvinde.

Vore Brodrefolks Selv-Interesser bør føre til Erkendelse heraf og til Hensyntagen til berettigede danske Interesser. Sker dette, skulde man tro, at en rigere, udbytterig Vareudveksling — større økonomisk Samarbejde overhovedet — mellem de tre skandinaviske Lande maatte blive mulig.

Tændstikindustrien i Tyskland.

Baade i 1906 og 1909 blev der i det tyske Rige gennemført Finansreformer, hvis Formaal var at tilføre Rigsfinanserne forøgede Indtægter, og det med Beløb, der efter danske Forhold maa betegnes som enorme, idet Finansreformen i 1906 regnedes at skulle indbringe ca. 200 Millioner Mark aarlig, Finansreformen i 1909 endog 500 Millioner Mark. Det var i 1909 væsentlig ved en Forhøjelse af de hidtil kendte Forbrugsafgifter, at dette enorme Beløb skaffedes til Veje; men ogsaa enkelte nye Skattekilder aabnedes, deriblandt en Skat paa Tændstikker, der hidtil ikke var benyttet som Skatteobjekt i Tyskland, om end ingenlunde ukendt som saadan i andre Stater som Frankrig, Spanien, Rusland o. fl. a. Man regnede i Tyskland med, at en Trediedel af det samlede Tændstikforbrug brugtes af Røgere, medens de to Trediedele faldt paa det almindelige Forbrug. Skatten gennemførtes med en Sats af 1 Pf. pr. Æske med indtil 30 Stikker, 1½ Pf. pr. Æske indeholdende indtil 60 Stikker, og videre op med 1½ Pf.'s Tillæg for hver 60 Stikker. Skattens Provenu mentes at blive 25 Millioner Mark aarlig; dette er næsten slaaet til, idet den i Finansaaret 1912—13 er indgaaet med godt 22 Millioner Mark, stigende fra det foregaaende Aar med godt 1 Million Mark.

Naar Skattens Beløb er blevet lidt ringere end oprindelig ventet, hænger dette sammen med, at dens Ikrafttræden og dermed følgende Forhøjelse af Priserne slog Forbruget endog meget betydeligt ned, nemlig med ca. 25 pCt.; Skatten androg jo ikke mindre end 100 pCt. af Udsalgsprisen, og Forbruget reagerede øjeblikkelig. Da der i Forvejen herskede Overproduktion paa det tyske Marked, blev Tilstanden i Industrien herefter nærmest utaalelig, saa meget desto mere, som der i de Dage, der forløb mellem Skattelovforslagets Forelæggelse og dets Vedtagelse, fandt en enorm Indforsel Sted fra Udlandet. Det vil endnu erindres, hvorledes Statsmagten derpaa for anden Gang greb voldsomt ind og fastsatte bestemte

Produktionskvanta for hver enkelt Fabrik for at redde de store Kapitaler, der var investerede i Industrien. Helt lykkedes det dog ikke, idet adskillige Fabriker — deriblandt en Fabrik i Cassel, hvori et dansk Selskab havde store Interesser — ikke formaaede at gaa Overgangstiden igennem og derfor maatte likvidere. Som Følge af disse Forhold har i de senere Aar den tyske Tændstikindustris Personel været aftagende, hvad der dog formentlig ogsaa for en Del skyldes forbedret Teknik og Industriens stigende Koncentration.

Efter den tyske Industritælling i 1907 taltes ialt 105 Tændstikfabriker med en samlet Arbejdsstyrke paa 5694 Personer, hvoraf godt 3000 Kvinder. Det var ikke alle store Bedrifter, idet ialt 46 af det samlede Antal beskæftigede fra 0—11 Arbejdere, medens 54 havde en Arbejdsstyrke fra 11—200 Mand og kun 5 beskæftigede over 200 Arbejdere. Siden Tændstikskatloven i 1909 traadte i Kraft, er Industrien gaaet tilbage baade i Bedrifternes Antal og beskæftiget Personel, idet der i 1912—13 kun fandtes 74 Fabriker med et samlet Personel paa godt 4000. Produktionsmængden har dog i de senere Aar været stigende, eftersom Lagrene er svundet ind; den udgjorde i 1910—11 ca. 79,000 Millioner Stkr., voksende i 1911—12 til ca. 81,000 Millioner Stkr., for atter i 1912—13 at stige til ca. 87,000 Millioner Stkr. Beskatningen foregaar først, naar Varen fraføres Fabriken, og den beskattede Mængde falder derfor ikke overalt sammen med Produktionsmængden. Den beskattede Mængde udgjorde i 1912—13 ca. 88,000 Millioner Stkr. og indbragte som nævnt et Skattebeløb paa godt 22 Millioner Mark. Af den producerede Mængde eksporteredes for en Del Aar tilbage endnu en Del, i Aaret 1900 saaledes for henimod 1 Million Mark; denne Eksport er paa Grund af den stærke Udvikling i Tændstikindustrien i en Række Nabolande taget betydeligt af og beløb sig i Aaret 1912 kun til 362,000 Mark. Den indførte Mængdes Værdi beløb sig for det samme Aar til ialt 51,000 Mark.

Hvad den tyske Tændstikindustri i Øjeblikket trænger til, er i og for sig ikke en Tilbagevenden til Forholdene før Beskatningsloven af 1909 traadte i Kraft, thi som Produktionsforholdene nu er ordnede med fast Produktionskontingent for hver Fabrik, vilde dette medføre nye Vanskeligheder for Industrien. Hvad den trænger til, er derimod en stærkere Udnyttelse af sin Produktionsevne, idet Industriens Generalomkostninger, d. v. s. Forrentning, Løn til det faste Personel o. l., jo næsten ikke bliver mindre, selv om Produktionsmængden gaar tilbage; hertil kommer endvidere, at Industriens Raastoffer, navnlig Træet, i de senere Aar har været en overordentlig stærk Prisstigning undergivet. Denne stærkere Udnyttelse af Fabrikernes Ydeevne menes fra Industriens Side at ville komme, saafremt Regeringen kunde bevæges til at lægge en højere Skat paa de Erstatningsvarer i Form af Benzinfyrtøjer o.l., hvis Brug er tiltaget stærkt efter Tændstikkernes stærke Prisstigning. Det fremhæves saaledes fra Industriens Side, at 6000 Tændinger med Erstatningsvarerne kun bærer en Skat paa 15—20 Pf., medens et lignende Antal Tændinger med Tændstikker beskattes med 1½ Mark.

O. H.

Industriraadet.

Følgende Enkeltvirksomheder og Organisationer er nu repræsenterede under Industriraadet:

Enkeltvirksomheder.

A/S De danske Sukkerfabrikker.
A/S De forenede Conserves Fabriker.
A/S De danske Vin- og Konserves-Fabriker.
A/S Christiansholms Fabrikker.
A/S De forenede Vatfabrikker.
Vognfabrikken »Scandia«, Kommanditselskabet Bruun.
A/S Kastrup Glasværk.
A/S Bing & Grøndahl's Porcelain-Fabrik.
Den kgl. Porcelainsfabrik og Fajancefabrikken Aluminia A/S.
Holmegaards Glasværk.
A/S Helsingørs Jernskibs- og Maskinbyggeri.
A/S Københavns Flydedok og Skibsværft.
A/S Nordiske Kabel- & Traadfabrikker.
A. Dragsted.
A/S De forenede Papirfabrikker.
Frederiksberg Papirfabrik.
C. Krügers Tapetfabrik.
L. Fraenckels Tapet- og Farvefabrik.
A/S Skandinavisk Gummi-Compagni.
A/S Dansk Svovlsyre- og Superphosphat Fabrik.
Øresunds chemiske Fabriker, Kommanditselskab ved C. F. Jarl.
A/S Engelsk-Dansk Biscuit-Fabrik.

Organisationer.
Foreningen af større Handelsmoller i Danmark.
Rugbrødsfabrikant Foreningen.
Foreningen af danske Chokolade- og Sukkervarefabrikanter.
Danske Mineralvandsfabrikanters Fællesforening.
Bryggeriforeningen.
Foreningen af danske Spiritusfabrikanters Arbejdsgiver-Afdeling.
Dansk Pianofabrikant-Forening.
Foreningen for Provins-Savværker i Østifterne.
De samvirkende Maskinsnedkerier og Savværker.
Foreningen af danske Læderfabrikanter.
Foreningen af Københavns Skotøjsfabrikanter.
Foreningen af danske Rebslagerier.
Teglværksforeningen af 1893.
Foreningen af danske Cementfabrikker.
Foreningen af Fabrikanter i Jernindustrien i København.
Foreningen af Fabrikanter i Jernindustrien i Provinserne.
Foreningen af Tændstikfabriker i Danmark.
Foreningen af danske Oliemollere.

Engageringskontoret for Handel og Industri.

»Engageringskontoret for Handel og Industri« har nylig afholdt sin første Generalforsamling. Medlemmernes Antal, der jo foreløbig kun omfatter Principalerne, er nu over 700. Mange store Institutioner har indmeldt sig i Foreningen, skønt disse lettere end de private Firmaer kan skaffe sig Personale, hvorimod Tilslutningen fra disse sidste endnu ikke er fuldt tilfredsstillende. Af de indtil 1. April anmeldte ca. 650 Pladser er ca. 300 blevet besatte efter Kontorets Anvisning, hvilket Resultat sikkert maa anses for tilfredsstillende i Forhold til den korte Tid, Kontoret har virket, nemlig fra 1. September f. A. Selvfølgelig har der været nogle Vanskeligheder ved Ordningen af Engagementerne, men efterhaanden som Kontoret bliver mere indarbejdet, vil disse afhjælpes og Kontoret vil af al Magt bestræbe sig for at komme ud over dem. Med dette for Øje har man sat Medlemskontingentet saa beskedent, at Principalerne rolig kan slutte sig til Kontoret, selv om den øjeblikkelige Fordel ikke skulde være saa stor.

Hvad Funktionærerne angaar er Tilslutningen til Engageringskontoret, der til at begynde med var fuldt ud tilfredsstillende, senere aftaget noget. Aarsagen hertil maa vel nok til en vis Grad søges i den fremsatte Kritik af Engageringskontorets Form, men skyldes forhaabentlig ogsaa, at der i det hele taget ikke for Tiden er saa mange pladsledige Folk. Overfor Funktionærerne vilde der være Anledning til at fremhæve, at Engageringskontoret er den første Institution af denne Art, som økonomisk støttes af Principalerne, hvoraf Følgen ogsaa er, at Kontoret kan nøjes med mindre Abonnementsgebyrer fra Funktionærerne.

Der er imidlertid ingen Tvivl om, at Engageringskontorets Arbejde er i høj Grad til Nytte for begge Parter, og Industriforeningen kan kun indtrængende anbefale sine Medlemmer at indmelde sig i Kontoret, for saa vidt de ikke alt i Forvejen er Medlemmer af dette.

Engageringskontorets Adresse er: Børsen, Indgang fra Christiansgade, Tlf. Nr. 2220.

Mindre Meddelelser.

Andels-Cementfabriken.

Under Indtrykket af Forhandlingerne paa den nylig her i Hovedstaden stedfundne Andelskongres, saavelsom af den enorme Agitation iøvrigt i Skrift og Tale Landet over for den snart berømte Andels-Cementfabrik, paatrænger der sig en uvilkaarligt det Spørgsmaal: Hvad er det egentlig, Andels-Cementfabriken forlanger, og hvorfor er den ikke tilfreds med de Resultater, den har opnaaet? Den har jo faaet sikret sig sine Købere (sine Kunder) og den har faaet den af Andelsfolkene stærkt ønskede Prisnedsættelse. Man staar derfor noget uforstaaende overfor denne voldsomme Agitation og man spørger sig om Maalet for denne. Er det Meningen, at de nu gældende Priser ikke skal blive staaende, og er det Meningen, at Hr. Anders Nielsen vil have Priserne op igen? Ønsker han muligvis at træde i Kartel med det bekæmpede

Kartel? Dette har været tilbudt fra Andels-Cementfabrikens Side, da den blev startet. Meningen var, at Andels-Cementfabriken formelt skulde holde de samme Priser som de andre Fabriker, men ganske vist remittere til Køberne det mulig indvundne Overskud. Var Fabrikerne gaaet ind herpaa, vilde Situationen have været den samme overfor den indenlandske Andels-Cementfabrik, som den nogle Aar tidligere var overfor de tyske Cementfabriker, der havde tiltvunget sig en Overenskomst, hvorefter de danske Fabriker skulde holde en højere Pris her i Landet end de tyske, for saaledes at holde Markedet aabent for den importerede Cement. Det kan derfor ikke undre, at Cementfabrikerne afviste denne Plan. Da der nu imidlertid rejses en saa voldsom Kamp mod de Bestræbelser for ved Organisation af Salget at opretholde en lønnende Salgspris, der søges realiseret ved Karteloverenskomster, maa man antage, at Andels-Cementfabrikens Maal maatte være det for alle Tider at hindre Muligheden for en Karteloverenskomst. Lykkes dette, vil Køberne være nogenlunde sikre paa, at Priskonkurrencen mellem Fabrikerne indbyrdes holdes gaaende, saaledes at i hvert Fald nogle af dem blot lige vil kunne holde sig flydende oven Vande. Men hvis dette er Opgaven, og det maa man altsaa tro, hvorfor kan saa ikke Andels-Cementfabriken og Andelsfolkene erklære sig tilfreds med den Situation, hvori den og Køberne befinder sig? Hvad enten man nu imidlertid tænker sig Spørgsmaalet besvaret paa den ene eller den anden Maade, maa man med Rette sige: Hvortil al denne Staahej? Har ikke Andels-Cementfabriken netop faaet alle sine Ønsker opfyldte: En udmærket Fabrik, sikker Afsætning, lave Cementpriser og Købepligt?

Dansk Fabrikation af Søkabler.

A/S Nordiske Kabel- og Traadfabriker, der hidtil kun har været indrettet paa at fabrikere Landkabler, har for nylig efter en gennemgribende Udvidelse af sin Kabelfabrik paa Frederiksberg, kunnet aflevere det første i Danmark fremstillede Søkabel, som ved Licitation var tilfaldet Fabriken til Levering til Kjøbenhavns Søbefæstning. Kablet er 8 Km. langt, svært armeret og vejer 50 Tons. Det indeholder 7 Ledninger og er bygget efter Ingeniør Krarups System, som i de senere Aar overalt i Udlandet har vundet Indpas til undersøisk Telefonbrug.

Kabelfabriken har iøvrigt Bestillinger paa flere nye Søkabler, som foreløbig kan fremstilles i en Længde af indtil 25 Km. Det er et helt nyt Felt, der her er erobret for dansk Industri.

Skibsdampturbiner.

Det er bekendt, at Dampturbinerne i de senere Aar har været revolutionerende i Skibsmaskinteknikken. Første Gang, Turbinen toges i Brug paa Krigsskibe, var i Aaret 1905 hvor den installeredes i en Krydser og i en Jager, begge tilhørende den engelske Marine; i 1906 kom hertil »Dreadnought« og senere flere hurtigsejlende Oceandampere. Turbinernes Indførelse har bidraget i høj Grad til at fremme Hastigheden særlig for Krigsskibes Vedkommende. Linieskibe opnaar saaledes 25, Krydsere 30 og Jagere 35 Knob, men ogsaa de store Oceanflyveres Fart er forøget, saaledes at den tit kommer op paa Siden af Orlogsskibenes, som f. Eks. »Imperator«. Maskinpræstationen er følgelig ogsaa steget meget stærkt. Maksimum er i Øjeblikket 80,000 HK paa et enkelt Skib. Dampforbruget er formindsket, efterhaanden som Aggregaternes Størrelse er vokset. De første Turbiner i 1905 brugte ca. 6 kg pr. HK og Time; de følgende større Turbiner formindskede Forbruget af mættet Damp til 5,2 kg. Ved Overhedning kan et endnu mindre Dampforbrug (ca. 4 kg) opnaas, hvilket svarer til Landturbiners.

Paa et fornylig i en Forening af engelske Skibsingeniører afholdt Møde fremkom den bekendte Opfinder, *Charles Parson*, med en Række interessante Meddelelser vedrørende Skibsmaskiner. Saaledes anslaas den samlede Maskinkraft af Skibe i hele Verden til 28,000,000 HK; heraf falder 15½ Mill. paa Stempelmaskiner, 12 Mill. paa direktekoblede Turbiner, ½ Mill. paa Turbiner med Mellemdrivværk og ⅙ Mill. paa Forbrændings-Kraftmaskiner. Med Dampoverhedning arbejder Maskiner med en Præstation af ca. 4½ Mill. HK. Diesel-Motorer anvendes i 152 Skibe (heri dog ikke medregnet mindre Skibe eller Krigsskibe).

Sveriges industrielle Produktion i Aaret 1912.

Den svenske Industristatistik foretager aarlig en Opgørelse over den industrielle Produktions Værdi. Materialet for 1912 foreligger nu i sine Resultater. Den samlede Værdi af Sveriges industrielle Produktion udgjorde 1,778 Mill. Kr. mod i 1911 ca. 1,650 Mill. Kr. og i 1910 ca. 1,603 Mill. Kr., altsaa visende en betydelig Forøgelse.

Blandt de enkelte Industriers Produktionsværdi kan anføres: Savværksindustrien 174 Mill. Kr., Træmasseproduktionen 116 Mill. Kr.

Jern- og Staalindustrien 113 Mill. Kr., Sukkerraffinaderier 74 Mill. Kr., Papirindustrien 64 Mill. Kr., den kemiske Industri 43 Mill. Kr., Bryggerierne 40 Mill. Kr., Margarineindustrien 24 Mill. Kr., den elektriske Industri 23 Mill. Kr., Skibsbygningen, Motorindustrien og Tændstikindustrien hver 16 Mill. Kr., Glasindustrien 12 Mill. Kr. og Cementindustrien 10 Mill. Kr.

Alle disse Tal betyder meget anselige Forøgelser fra det foregaaende Aars, med Undtagelse af Savværksindustriens og Bryggeriernes, der udviser en — omend ringe — Tilbagegang.

Verdens Kulforraad.

Den i Efteraaret i Toronto i Kanada afholdte tolvte internationale Geologkongres har udsendt en Oversigt over Jordens Kulforraad. Ialt anslaas Stenkulforraadene at udgøre ca. 7,400,000 Mill. Tons, Verdensproduktionen af Stenkul udgjorde i 1910 ca. 1,145 Mill. Tons.

De forenede Stater opviser den største Produktion med 457 Mill. Tons, derefter følger England med 269 Mill. Tons. Dette Lands Kulforraad anslaas til ca. 190,000 Mill. Tons.

Tyskland staar som Nummer tre i Rækken af kulproducerende Lande med ca. 222 Mill. Tons Kul. De kendte Forraad i dette Land anslaas til ca. 100,000 Mill. Tons. Østerrig-Ungarn følger derpaa med en Kulproduktion af 48 Mill. Tons, hvorefter kommer Frankrig med 38 Mill. Tons.

Rusland og Belgien har omtrent samme Kulproduktion, ca. 20 Mill. Tons. Ruslands Forraad er imidlertid anslaaet til 235,000 Mill. Tons. Endnu større uhævede Skatte ligger i de kinesiske Kulfelter, mest Antracitkul, der anslaas til ca. 400,000 Mill. Tons.

I Udbytte af Kul pr. Arbejder aarlig staar — som ventelig — De forenede Stater øverst med 627 Tons, derefter følger Tyskland med 320, England med 260, Frankrig med 194, Belgien med 166, mens Indien kun naar 104 Tons. Ialt beskæftigede Kulbrydningen i England 1,028,000 Arbejdere, i De forenede Stater 725,000, i Tyskland 620,000, i Frankrig 196,000 og i Belgien 144,000 Arbejdere.

En Kæmpeorganisation.

Det største tyske Syndikat er det tyske Staalværksforbund, der omfatter samtlige store Jern- og Staalværker i Tyskland og Luxemburg. I disse Værker er ialt anbragt 3 Milliarder Mark Kapital, og de beskæftiger tilsammen over 400,000 Arbejdere, som aarlig faar 600 Millioner Mark i Løn. Staalværkerne betaler aarlig 25 Millioner Mark i Skatter og 50 Millioner Mark til de sociale Statsindretninger. I Transport for Raastoffer og Produkter betaler Staalværksforbundet aarlig til de tyske Jernbaner ca. 250 Millioner Mark.

Staalværksforbundet har overtaget Salget af alle sine Medlemmers Produktion af *Halvprodukter* (Raablokke, Platiner, Bredjern o. l.), *Jernbaneoverbygningsmateriale* (Skinner, Sveller, Lasker o. l.) og *Formjern*. Værdien af de i Aaret 1913 solgte Produkter beløb sig til 570 Millioner Mark. Af Salgets 6,3 Millioner Tons Raastaalvægt eksporteredes ca. 1,9 Millioner Tons, eller 32 pCt. til Udlandet. Iøvrigt vil der for danske interesserede paa Malmø Udstillingen blive Lejlighed til at stifte nærmere Bekendtskab med denne Kæmpeorganisations Frembringelser, idet Syndikatet møder med en stor Udstilling paa den tyske Afdeling.

Notitser.

En Gave. Fra sit Æresmedlem, Direktør *Harald Bing*, har Industriforeningen modtaget en værdifuld Gave i Form af en pragtfuld Porcelænsvase, med Billeder saavel af Industriforeningens gamle Bygning ved Holmens Kanal, som af den nuværende Industribygning. Vasen er opstillet i Spisesalen paa den store Marmorkamin.

Efter Gavens Modtagelse har Bestyrelsen takket Giveren med følgende Skrivelse:

»Herr Direktør Harald Bing, R. af Dbg. Dm. p. p.
Æresmedlem af Industriforeningen.

Paa Industriforeningens Vegne beder vi Dem herved modtage vor hjerteligste Tak for den skønne Gave, som De har skænket Foreningen.

Vi ville bevare den ikke blot som Minde om det forløbne Tidsrum i Foreningens Historie, om hvilke Vasens stemningsfulde Billede vidner, men ganske særligt som et Minde om det betydningsfulde Arbejde, De i saa mange Aar har helliget Industriforeningen.«

»T. f. I.« skal i næste Nummer bringe et Billede af Vasen.

Næste Hefte af »T. f. I.« vil særlig omhandle Malmø-Udstillingen, der aabnes d. 15. Maj, og vil af Hensyn hertil først kunne udkomme noget senere end vanlig.

Redaktion og Ekspedition: Vestre Boulevard 18, Kjøbenhavn B. Telefon-Nr. 7263.
For Ikke-Medlemmer af Industriforeningen koster Abonnement paa Tidsskriftet 6 Kr. pr. Aarg.
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær)

TIDSSKRIFT FOR INDUSTRI

UDGIVET AF INDUSTRIFORENINGEN I KJØBENHAVN

REDAKTION: R. BERG OG P. DRACHMANN

Nr. 5 MAJ 1914

Den baltiske Udstilling i Malmø.

Endnu for kun ti Aar siden vilde næppe nogen større Udstilling i Norden kunne være tænkt som andet end »nordisk« eller »skandinavisk«; nu synes disse Betegnelsers Tid at være forbi med Hensyn til Udstillinger. I Norge er det *nordiske* veget for det *norske,* og i Sverige har man søgt paa forsvarlig Maade at sætte et Skel mellem før og nu ved at erstatte skandinavisk med *baltisk.* At nye politiske Strømninger og Sympatier gør sig gældende i Norden, er øjensynlig. Det er vel ogsaa som et Udslag heraf, at den svenske Udstilling har faaet sin Plads saa langt sydlig i Sverige som overhovedet muligt.

Søger man at forklare sig Grunden til Malmø-Udstillingens Afholdelse, findes den uden Tvivl først og fremmest i Sveriges stærke industrielle Udvikling i de senere Aar samt i den hele nationale Kraftudfoldelse i dette Land.

Betydningen af en national Udstilling har imidlertid Svenskerne ønsket at understrege ved at indbyde de øvrige til Østersøen grænsende Lande til at deltage heri. Nu da man for hvert enkelt Lands Vedkommende kan gøre Resultatet op for dets Deltagelse i Udstillingen, viser det sig ganske vist, at nævnte Beliggenhed ved Østersøen turde være en af de eneste fælles Egenskaber for de 4 paagældende Lande med Hensyn til dette Stævne. Industrielt set er nemlig de 4 Landes Interesser absolut ikke sideløbende. Heri ligger Forklaringen paa, at Deltagelsen i Udstillingen for 2 af de paagældende Landes Vedkommende, nemlig Rusland og Danmark, ikke er blevet nogen virkelig fuldgyldig Repræsentation for disse Landes økonomiske og industrielle Udvikling. Forholdet kan næppe gengives mere rammende, end en Korrespondent til et anset tysk Blad udtrykker det. Hans Skildring af den baltiske Udstilling indlededes med følgende Ord: »Medens Rusland og Danmark i deres Afdelinger paa den baltiske Udstilling kun giver nogle Randbemærkninger til deres Folks kulturelle og materielle Liv, staar den egentlige Kraftprøve mellem Sverige og Tyskland, der hver for sig har sat store Kræfter ind paa at give vægtige Billeder af deres Industri.«

En Undersøgelse af hver af de i Udstillingen deltagende Landes økonomiske Interesser i Sverige turde derfor være paa sin Plads, naar man retfærdigt vil bedømme Udstillingen.

Rusland, hvis Afdeling er Udstillingens mindst fyldige, udstiller, foruden nogen

Kunst- og Hjemmeindustri, væsentlig Produkter fra et Par store Gummifabriker og fra Nafta-Distrikterne.

Denne lidet imponerende Udstilling maa imidlertid ses paa Baggrund af Ruslands økonomiske Forhold til Sverige. Ruslands Eksport til Sverige, der hovedsagelig omfatter Korn og Kornvarer, navnlig Hvede, udviser fra 1871 til 1910 kun en Stigning til det dobbelte. I de sidste 4 Aar er dets Eksport til Sverige nærmest i Tilbagegang. Her overfor staar en Vækst af Sveriges Eksport til Rusland fra 1871 til 1910 paa det seksdobbelte. I de sidste 4 Aar er tilmed denne Bevægelse ydermere skærpet, idet Sveriges Eksport til Rusland alene fra 1910 til 1913 er steget til det dobbelte. Ruslands Eksport til Sverige udgjorde i første Halvdel af 1913 ca. 7,4 Millioner Kroner, Sveriges Eksport til Rusland i samme Tidsrum derimod over 18 Millioner Kroner, hovedsagelig industrielle Produkter (navnlig Maskiner, hvoraf atter kan fremhæves Centrifuger, Telefonapparater, Motorer, Høstmaskiner o. l.).

At disse Forhold ikke udelukker, at enkelte industrielle russiske Firmaer kan have Interesser i Sverige, siger sig selv, men i al Almindelighed taget forklarer de tydeligt nok, hvorfor Rusland ikke er mødt stærkere op i Malmø.

Tyskland er det Land, hvorfra den største Del af Sveriges Indførsel kommer, og har været det lige siden 1885, da det overtog den førende Importstilling fra England, der hidtil havde indehaft denne. *Af Sveriges samlede Indførsel kommer ialt 35 pCt. fra Tyskland, 6 pCt. fra Danmark og 5 pCt. fra Rusland.* Den tyske Import udgør ca. 250 Mill. Kr. aarlig, væsentlig omfattende industrielle Produkter, Raavarer o. l. Heroverfor staar en Udførsel fra Sverige til Tyskland til en Værdi af ca. 130 Mill. Kr. I denne Udførsel indtager Malmeksporten en betydelig Plads med ca. 50 Mill. Kr.; af hele den svenske Malmeksport gaar ca. 75 pCt. til Tyskland som en nødvendig Raavare i dette Lands Jern- og Staalindustri.

At Tyskland er mødt op paa den baltiske Udstilling med en imponerende Udstilling, kan derfor med disse Tal in mente ikke undre. Tilmed gælder det for Tyskland overfor den stærke industrielle Udvikling i Sverige og de umiskendelige Bestræbelser mod Afsluttethed udadtil i dette Land at godtgøre sin Konkurrencedygtighed og endvidere sin Redebonhed til at udnytte den bevidste Favorisering af alt, hvad der er tysk, som saa stærkt gør sig gældende i det moderne Sverige.

For det tredie og sidste Land i Rækken, *Danmark,* tør man ikke just paastaa, at de samme Synspunkter er til Stede, som gør sig gældende med Hensyn til Tysklands Repræsentation. Dansk Industri har ganske vist i sin Tid, nemlig før 1888, haft en ikke ubetydelig Interesse i Sverige, men efter at Sverige i 1888 gik over til en udpræget Protektionisme, er vore Interesser i og dermed vor Eksport til Sverige i stadig Tilbagegang.

I Aaret 1862 gik af vor samlede Eksport 18 pCt. til Sverige, 1885: 14 pCt., 1901: 8,3 pCt., 1910: 6,5 pCt. og 1913 ca. 5 pCt. Vi har tidligere udførligere omtalt det skæve i vort Handelsforhold til Sverige, idet Sverige i dette Forhold har en 4 Gange saa stor Fortjeneste som vi. Ogsaa paa Industrikongressen 1913 har Emnet som bekendt været behandlet af Ingeniør *Alex. Foss,* og vi henviser til »Tidsskrift for Industri«s Gengivelse af dette Foredrag. Sverige eksporterede i 1913 til Danmark Varer for 69 Mill. Kr., medens vi dertil udførte for ca. 33 Mill. Kr., hvoraf endda kun for 15 Mill. Kr. danske Varer, det øvrige af udenlandsk Oprindelse.

Denne Udvikling er Resultatet af den svenske Beskyttelsespolitik, hvis Følger overfor vore Eksportinteresser *ikke* er blevet mildnede af de moderne Strøm-

ninger i Sverige. Den Favorisering, der vises Tyskland og tyske Forretningsforbindelser, tor nemlig ikke paastaas ogsaa vises Danmark. Overfor os gælder Losenet: »Sverige for Svenskerne« uden Modifikation.

Alligevel vil det selvfølgelig være usandt at sige, at dansk Forretningsliv slet ingen Interesser har i Sverige. Alene Kjøbenhavns Beliggenhed i Forhold til Sydsverige knytter ganske naturligt mange Forretningsforbindelser — hvor store Vanskeligheder der end kan beredes dem i de svenske Toldstationer. Det er derfor næppe tilfældigt, at Kernen i den danske Afdeling paa Malmoudstillingen har faaet et vist kjobenhavnsk Præg, omfattende smukke og overordentlig værdifulde Udstillinger af kjobenhavnsk Kunstindustri, Konfektion, Juvelerarbejder, Pianoer, Flygler, Møbler osv. Endvidere maa fremhæves den overordentlig smukke Deltagelse fra offentlige Institutioners Side, der ofte med store Ofre har stræbt efter at give Udstillingen en virkelig repræsentativ Karakter. Saaledes kan nævnes: Kjøbenhavns Kommune, Dansk Skovforening (med en fortrinlig og instruktiv Udstilling), Dansk Jagtforening, Styrelsen af Kolonierne i Grønland, Kommissionen for Havundersogelser, Statens Seruminstitut, Kjobenhavns Havnevæsen og andre forskellige offentlige og private Institutioner.

Alt dette opvejer imidlertid ikke, at selve vor Industri — og den baltiske Udstilling er jo en udpræget *Industri*udstilling — ikke kan siges at være blot tilnærmelsesvis fuldgyldig repræsenteret. De faa Firmaer, som har haft Interesse i at møde frem, staar ganske vist ingenlunde i kvalitativ Henseende tilbage for, hvad Svenskerne og Tyskerne præsterer, men det bør fastholdes fra dansk Side, at disse Firmaer — hvor udmærkede end deres udstillede Varer er — *ikke* er identiske med den *samlede* danske Industri, og at derfor den danske Maskin- og Industriafdeling paa Udstillingen i Malmo ikke bør tages som et Udtryk for, hvad dansk Industri i Øjeblikket kunde præstere, hvis den virkelig mødte op samlet. Under Hensyn til de ovenfor berørte Forhold kan det imidlertid ikke bebrejdes den, at den ikke har ment at kunne paatage sig de Ofre, som en Udstilling altid kræver, og som i dette Tilfælde vilde have været ganske unyttige.

At der tilmed med Hensyn til Plads ikke er budt den danske Afdeling egentlig Rundhaandethed, har selvfølgelig ikke bidraget til at gore vor Udstilling mere omfangsrig.

Ihvorvel vor forholdsvis ringe Deltagelse i industriel Henseende i Malmø altsaa er forklarlig, maa denne ringe Deltagelse ikke des mindre beklages. Man synes nemlig i Udlandet — og da ikke mindst i vore to skandinaviske Broderlande — noget vel tilbøjelig til at undervurdere vor industrielle Position. Det vilde være ønskeligt, om der skete nogen Forandring i denne Opfattelse, saaledes at de to nævnte Lande overfor deres egen stor-industrielle Udvikling ikke glemte Danmarks — der maaske er nok saa stærk. Ved Industritællingen i 1906 beskæftigede dansk Industri og Haandværk et Personel af ialt 315,000 Mennesker. Heraf var egentlige industrielle Arbejdere 206,000. I 1909 fandtes i Norge af egentlige industrielle Arbejdere 105,000 foruden ca. 30,000 Haandværkere, ialt altsaa 135,000, hvilket Tal nærmest svarer til vore 315,000. Selv naar kun Hensyn tages til den egentlige Industri, er Danmark dog med Hensyn til Arbejderantal dobbelt saa stærk som Norge.

Den svenske Industri beskæftigede i 1909 290,000 Arbejdere, det svenske Haandværk et Personel af ca. 110,000 Mennesker, altsaa svensk Industri og Haandværk tilsammen ca. 400,000 Mennesker, hvilket Tal nærmest bliver at stille overfor vore 315,000 — altsaa ingenlunde nogen særlig enorm Overvægt for Sveriges Vedkommende, ingenlunde

heller, om man kun ser paa den egentlige Industri, der altsaa i Sverige beskæftigede 290,000 Arbejdere, i Danmark 206,000. Relativt er endog Danmarks Industrialisering videre fremskreden end Sveriges. Af Danmarks samlede Befolkning ernærer 48 pCt. sig ved Landbrug og Fiskeri, medens 25 pCt. ernærer sig ved Industri; i Sverige er de tilsvarende Tal 50 pCt. og 21 pCt. — endda Grubedriften her er medregnet.

Med Hensyn til industriel Eksport stiller en Sammenligning sig heller ikke synderlig ugunstig for os. Sagen er, at de Varer, der sætter Sveriges, delvis ogsaa Norges, Industrieksport i Vejret, er Trælasten. Men overfor Savværksprodukter etc. kan vi med fuld Ret sætte vore Mejeriprodukter, der er Resultater af en fuldt saa afgjort industriel Virksomhed som Skovprodukter o. l. Ogsaa vor Baconindustri, der arbejder med høj Teknik og Stordrift i videste Maal, maa medtages. Et Kæmpemejeri som »Trifolium« og Slagterier som Esbjerg, Holbæk, Odense m. fl. med op til 150,000 slagtede og forædlede Svin pr. Aar (500 pr. Arbejdsdag) er og bliver Storindustri, selv om danske Bønder ynder at benævne det »Landbrug«. Fastholder vi dette — og international Statistik og Sprogbrug giver os Ret hertil —, faar man ganske andre Tal end ventet.

Sveriges Industrieksport i videste Forstand udgjorde i 1910: 410 Mill. Kr., heri: Trælast, Træmasse etc. 246 Mill. Kr., Malm 58 Mill. Kr., Maskiner etc. 40 Mill. Kr., Papir 32 Mill. Kr., Metalvarer 19, formet Mineral 14 Mill. Kr.

Norges Industrieksport i videste Forstand udgjorde i 1911: 155 Mill. Kr., heri egentlige Industriprodukter, Papir, Metalvarer, Maskiner, Træmasse etc. 121 Mill. Kr., Trælast 34 Mill. Kr.

Danmarks industrielle Eksport i videste Forstand udgør for Tiden ca. 425 Mill. Kr., heri egentlige Fabriksindustrivarer 75 Mill. Kr., Smørindustriprodukter 200 Mill. Kr. og Baconindustriprodukter 150 Mill. Kr.

For at faa en nogtern Sammenligning maa man imidlertid til Sveriges og Norges anførte Eksporttal lægge disse Landes Smøreksport. Eksportværdierne skabt gennem industrielle Processer stiller sig da som følger for de tre skandinaviske Lande: Sverige — 450 Mill. Kr., Danmark — 425 Mill. Kr. og Norge — 158 Mill. Kr.

Med Hensyn til selve *Sveriges Udstilling* er denne som nævnt vel motiveret i Landets industrielle Udvikling, men alligevel faar man ved en Gennemgang af de udstillede Maskiner og Industriprodukter en vis Følelse af, at selv svensk Industri til en vis Grad har stillet sig kølig overfor Udstillingstanken ud fra den Betragtning, at de store Udstillinger nu til Dags væsentlig medfører Udgifter for Industrien, som ikke lønner sig. Man finder f. Eks. forbavsende faa Værktøjsmaskiner. I anden Henseende lægger man Mærke til, at den svenske Maskinafdeling, der ved et overfladisk Indtryk synes ret overvældende, i temmelig stor Udstrækning opfyldes af samme Maskiner, blot i forskellige Størrelser. Slige »Massevirkninger« virker imidlertid stærkere paa det almene Publikum end paa Fagmænd. Undtagelser findes selvfølgelig, f. Eks. de Udstillinger, som Bofors, Fagersta Bruk og andre møder med. Yderligere synes den svenske Afdeling at bekræfte Antagelsen om, at den svenske Maskin- og Jernindustri næppe endnu er tilstrækkelig specialiseret. Selvfølgelig findes ogsaa her Undtagelser. Vi skal blot nævne Svenska Kullagerfabrik, Lavals Separatorer, Ericssons Telefonfabrik o. a.; men det er ellers forbavsende at se, hvor mange Fabriker i Sverige (som dog er knapt dobbelt saa stort som Danmark med Hensyn til Indbyggerantal, og hvis Maskineksport, heri Dampskibe, knapt er tre Gange større end Danmarks tilsvarende), der beskæftiger sig med Fremstil-

ling af samme Varer. Det gælder Lokomotiver, Olie-Motorer, Turbiner, Værktøjsmaskiner, elektriske Maskiner, Skibsbygning osv.

I saa Henseende synes svensk Jernindustri endnu at være ret langt tilbage, og man frigør sig ikke for den Tanke, at kun en betydelig Toldbeskyttelse kan holde alle disse Anlæg i Live.

Disse Indvendinger til Trods maa dog Udstillingen i sin Helhed siges at indeholde meget lærerigt og nyttigt for Industri og Haandværk. Én Ting kan i hvert Tilfælde Danskere lære af dette Stævne: den Respekt og Sympati, hvormed i Sverige den industrielle Udvikling betragtes og fremmes af hele Folket.

Danmarks Afdeling paa den baltiske Udstilling.

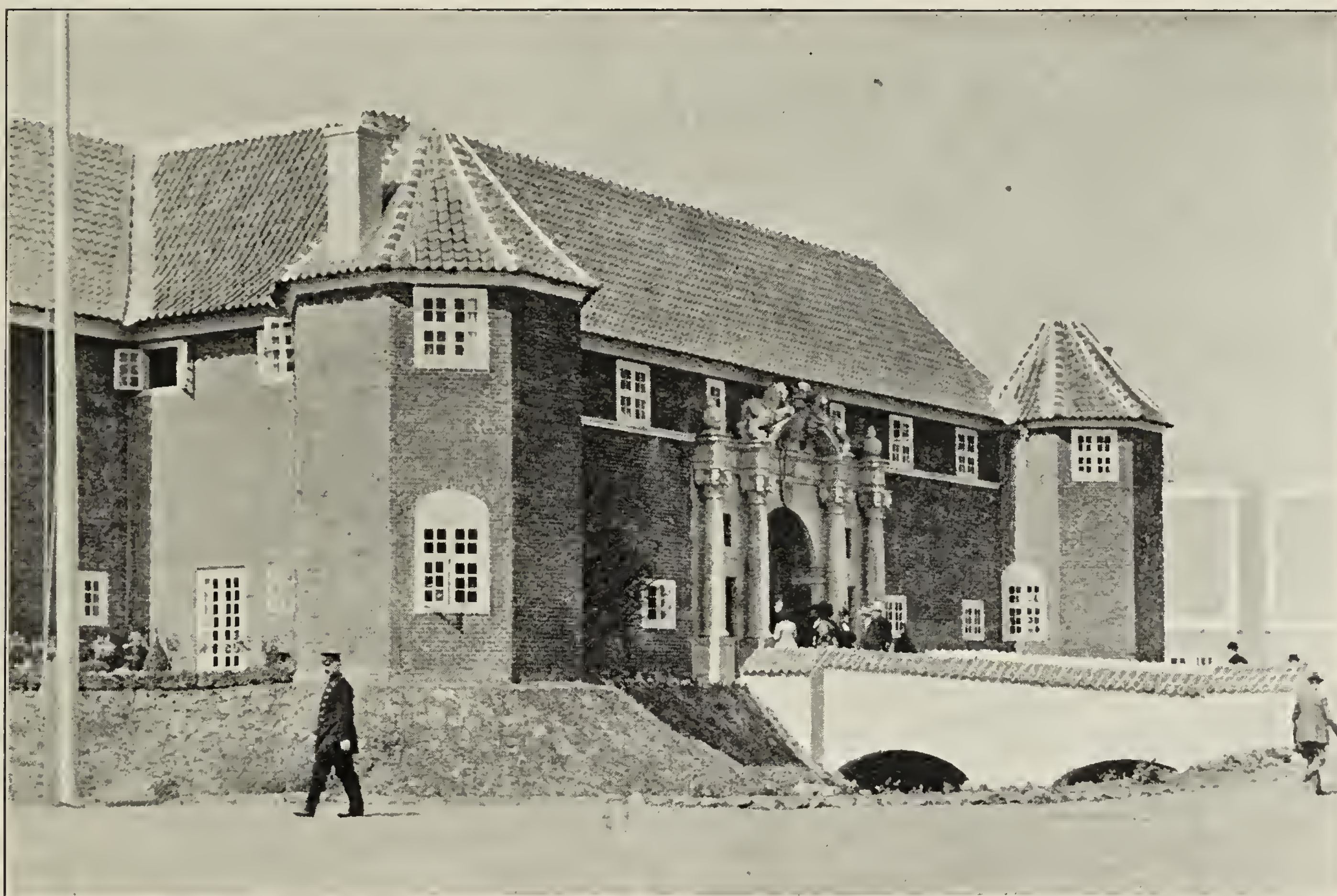

Danmarks Hus.

I den foregaaende Artikel har vi omtalt de Forhold, der fra et industrielt Synspunkt gør sig gældende m. H. t. den danske Udstilling i Malmø. Vi skal nu nærmere omtale selve Udstillingen, der Lørdag d. 16. Maj fik sin højtidelige Indvielse i Overværelse af den svenske Kronprins og andre Medlemmer af det svenske Kongehus. Til denne Dag var det lykkedes Kommissariatet at have Udstillingen fuldt færdig.

Bygningen.

Som Motiv for Danmarks Bygning har Arkitekten, Hr. *Henning Hansen,* valgt den danske Herregaard eller maaske rettere en Generalnævner, hvori han har ment at kunne udtrykke den danske Landbygning lige fra Husmandshuset til Herregaarden. Selve Idéen er jo ikke ny i moderne dansk Arkitektur, der maaske nok i noget for stor Udstrækning henter sine Modeller paa Landet; paa den anden

Side bliver den derved utvivlsomt et ret ægte Billede paa dansk Bygningskunst for Tiden. Det svageste ved Hr. Henning Hansens Udstillingsbygning er vel nok den manglende organiske Forbindelse mellem den smukke og pyntelige Façadebygning og selve Udstillingsbygningerne, der vifteformet breder sig ud bag denne. Imidlertid skal det ikke være »Tidsskrift for Industri«s Opgave at komme ind paa en arkitektonisk Kritik, blot maa man fra et rent Udstiller-Synspunkt paapege det noget uheldige i, at Arkitekten tilsyneladende ikke har ofret sin Hovedinteresse paa selve Udstillingsrummene, navnlig da Maskin- og Industrihallerne, hvis hele Konstruktion ikke lader de udstillede Genstande komme fuldt til deres Ret. Paa den anden Side vilde det være uretfærdigt ikke at fremhæve, at der i Forbygningens Riddersal saavel som i Kunstindustri-Salen og i mange Enkeltheder findes overordentlig smukke Idéer.

Træder man gennem Hovedportalen ind i Udstillingens Indre, befinder man sig i en aflang Hal, der strækker sig gennem hele Forbygningens Længde og hæver sig i hele dens Højde. Denne Hal, Riddersalen, indeholder ingen Udstillingsgenstande, men synes da ogsaa med sin enkle og smukke Dekoration og sine rolige Linjer mere beregnet paa at samle den Besøgendes Tanker, og, om man saa maa sige, gøre ham fortrolig med noget, man kunde kalde for »dansk Aand«, en Stemning, en Inkarnation af alt, hvad dansk er, som Arkitekten og hans Hjælper, Kunstmaler *Vald. Andersen,* har truffet udmærket, inden han træder ind i selve den danske Udstilling.

Riddersalen.

Til højre i Hallen findes Indgangen til Kongeværelset, der er møbleret med et af Bygningens Arkitekt tegnet pragtfuldt Egetræsmøblement, udført i *Rudolph Rasmussens* Fabrik for Egetræsmøbler. Saavel Møblerne som hele Udstyret af Væ-

relset iøvrigt giver et godt og fordelagtigt Indtryk af moderne dansk Boligindustri, der ellers er ret sparsomt repræsenteret paa Udstillingen, idet Møbelsnedkerne — paa nær et Par Firmaer, som vi senere skal komme tilbage til — af forskellige Hensyn ikke har ment at kunne deltage i denne.

Kunstindustri-Salen.

Fra Hallen har man ind mod Bygningens Indre et smukt Vue over Kunstindustri-Salen og de tilstødende Rum, der i Forhold til Hallen ligger noget forsænket, og hvortil en bred Trappe fører ned fra denne. I denne Sal, der faar et fortræffeligt Ovenlys gennem et plant, lyst ornamenteret Betræk, findes ialt nogle og tyve Montrer indeholdende Juvelerarbejder, Læderarbejder, Broderier o. l. Lige for Trappen findes Hofjuveler *A. Michelsens* to smukke Montrer med haanddrevne Sølvarbejder og Porcelænsvaser ornamenteret med Sølv og Guld efter Tegninger af Th. Bindesbøll, Sv. Hammershøi, N. G. Henriksen, J. Rohde, Hans Tegner o. fl. Høj kunstnerisk Smag og dygtigt Haandværksarbejde mødes her — et Samvirke, der overhovedet er karakteristisk for dansk Kunstindustri. Andre gode Repræsentationer for dansk Smykkeindustri finder man i Montrerne fra *Georg Jensen, Peter Hertz, Mogens Ballins Eftfl.'s Værksted* o. fl.

Med en forbavsende Smagssikkerhed synes denne Gren af dansk Kunstindustri at have fulgt med i Tidens Udvikling uden at være stivnet i vedtagne Former eller forfaldet til moderne Kunstsmags Vildskud, som udenlandsk Kunstindustri kan opvise afskrækkende Eksempler paa.

Kunstindustri-Salen. (Forrest Hofjuveler Michelsens Montrer.)

Broncearbejder, Kunstsmede- og Messingarbejder møder kgl. Hof-Broncestøber *Lauritz Rasmussen,* Kunstsmedemester *Chr. Christensen* og *Dobercks & Sons Eftfl.* med. Et andet særlig udviklet dansk Kunsthaandværk, Boghaandværket, repræsenteres udmærket af *Foreningen for Boghaandværk* og *Fagskolen for*

Den kgl. Porcelænsfabriks Rum.

Boghaandværk, der udstiller Bogbind efter Tegninger af danske Kunstnere og udført af Bogbinderne Julius Andersen, I. L. Flyge, Oscar Jacobsen, Anker Kyster og Imm. Petersen. Ogsaa *Jacob Baden* og *Petersen & Petersen* udstiller fortræffelige Samlinger af moderne danske Bogbind og giver tilsammen et tilfredsstillende Billede af dansk Boghaandværks høje Standpunkt. Udprægede kvindelige Kunsthaandværk som Broderi og Knipling er ogsaa repræsenteret i Montrer fra *Tegne- og Kunstindustriskolen for Kvinder* og fra Fru *Vera Ehlers,* der begge viser nydelige Metaltraadsbroderier, samt fra Selskabet »*Hedebosyningens Fremme*«, fra *Ida Hansen* og *Fru Hans Tegner og Elever,* som udstiller Hedeboarbejder og Broderier.

I Baggrunden af Salen findes sluttelig nogle Samlinger af Terrakotta og Keramik udstillet af *L. Hjorths Terrakottafabrik* (Bornholmsk Stentøj), *N. Hansen-Jacobsen* og Fru *Karen Hannover,* hvilken sidste udstiller en Samling overordentlig smukke og ejendommelige Fajancer, brændt hos P. Ipsens Enke.

Medens man om Montrer-Salen kunde sige, at denne danner en overordentlig festlig og flatterende Ramme om de udstillede Genstande, kan dette desværre ikke siges helt at være Tilfældet med denne Sals Siderum, der indeholder Udstillinger fra vore to berømte Porcelænsfabriker, fra vor Terrakottaindustri og vor keramiske Industri. Navnlig for Porcelænets — mindre for de tunge og mørke Keramik- og Terrakottagenstandes — Vedkommende gør de lave og uanselige Rum sig lidet heldigt gældende. Her burde lyse Farver have hersket, her burde have været højt til Loftet og i det hele været en Udsmykning, der noget bedre passer og harmonerer til de pragtfulde og kostbare Porcelænsgenstande end umalede Bræddevægge eller Sækkelærredsdekorationer.

Bing & Grøndahls Rum.

Forrest til venstre findes *Den kgl. Porcelænsfabriks* Rum. I den brede Indgangsdør er anbragt store Porcelænsskjolde med de tre verdensberømte Bølgelinjer. I den smukke Opstilling forrest i Værelset har Fabriken anbragt Genstande fra den i 1902 oprettede Juliane Marie-Afdeling, hvor man med forstaaende Pietet for det glimrende Arbejde, der var udfoldet i Fabriken i Slutningen af det 18. Aarhundrede, genoptog den kunstneriske Fremstilling af disse Varer. Byggende paa den gamle Form, men med moderne Teknik viser endvidere Kunstnere som Carl Martin Hansen og Gerhard Hennings henrivende og beundringsværdige Arbejder.

Selvfølgelig har Fabriken desuden Opstillinger med glimrende Repræsentationer for Underglasur-Porcelænet, som Fabriken satte i Handelen i 1888, og hvis Krukker og Vaser og ikke mindst alle Slags Dyrefigurer har gjort Fabriken berømt over hele Verden. Ogsaa den ejendommelige Krystalglasur findes repræsenteret.

Som noget ganske nyt fremfører Fabriken dernæst Arbejder af Stentøj — et Felt, hvis Bearbejdning allerede begyndte i 1904 og siden er udviklet med Nordstrøm som Kemiker, Fru Blom som Maler og G. Thylstrup som Montør. Disse Stentøjsgenstande ejer en ejendommelig Skønhed, der baade findes i Materialet og i Formen. Endelig maa nævnes en Afdeling af underglasurmalet Porcelæn kombineret med fin Overglasur-Emaillemaling. Disse Arbejder skyldes Oluf Jensen og er noget ganske nyt for Fabriken, der først optog denne Fremstilling i 1911.

Til Trods for den trange Plads og de nævnte mindre heldige Forhold ved Rummet giver dog Den kgl. Porcelænsfabriks Udstilling et glimrende Indtryk af Fabrikens høje kunstneriske og tekniske Standpunkt. Paa dette Felt — og dette gælder tillige vor anden store Porcelænsfabrik,

Bing & Grøndahl, og vor hele keramiske Industri — forhøjer de øvrige i den baltiske Udstilling deltagende Landes Udstillinger af tilsvarende Art kun Indtrykket af vor Opvisning.

Ved Siden af Den kgl. Porcelænsfabrik har *P. Ipsens Enke* sin Terrakottaudstilling. Fabriken viser et righoldigt Udvalg af sine kunstkeramiske Arbejder, baade i sort Terrakotta og i de ejendommelige, varme Farver, dette Materiale kan faa. Man træffer alle Fabrikens kendte Figurer lige fra »Sneklokken« til den venetianske Mandolinspiller. Desuden de kendte Vaser og Basrelieffer efter klassiske Modeller. I samme Rum findes en Samling smukke Gobeliner af *Dagmar Olrik* og *Louise Harboe.*

Til venstre for den store Kunstindustri-Sal finder man *Bing & Grøndahls* Udstilling. Denne Fabrik har ikke den Tradition at bygge paa som Den kgl. Porcelænsfabrik, men maaske just derved synes dens Frembringelser prægede af en større Frihed i rent kunstnerisk Retning. Af den Udstilling, som Fabriken møder med, og som tilsammen danner et ualmindeligt og velafstemt Billede af Fornemhed og Kultur, faar man et levende Indtryk af den Lyst efter stadig at give sig i Kast med nye Opgaver — og dette ogsaa i rent teknisk Henseende —, der saa afgjort præger denne Fabriks Ledelse. En glimrende Genskabelse af den klassiske Porcelænskunst har Professor Hans Tegner forstaaet at give — og det er ikke blot blevet i det Ydre. I hans Rokoko- og Barokfigurer findes hele hin Tids Rigdom og Ynde. Men ogsaa Flakoner, Bonbonnièrer og Vaser har Hans Tegner skabt i klassisk Aand. Af moderne Snit baade i personlig Kunst og i den anvendte Teknik staar Kunstnere som Waldemar Jørgensen, Einar Hansen, Frk. E. Hegermann-Lindencrone, Frk. F. Garde o. a. Statuettekunsten er repræsenteret af Kai Nielsen, hvis moderne Syn og kraftige Kompositioner faar en egen afdæmpet Finhed i det hvide Porcelæn, de er udførte i.

Ogsaa Bing & Grøndahl møder paa Malmøudstillingen med sin nyeste Landvinding, Fremstillingen af kunstnerisk Stentøj. Dette Felt er saa at sige en Pro-

Udstillingen fra Kjøbenhavns Fajancefabrik (Aluminia).

vesten paa den keramiske Kunst, og det er glædeligt at se, hvor godt Fabriken har bestaaet denne Prøve. Dens Arbejder har da ogsaa allerede vundet stor Anerkendelse og Udbredelse i Frankrig, hvor denne Gren af Keramik dyrkes som ingen andre Steder. Som Teknikere i denne Afdeling fungerer Overinspektør Hallin og Kemiker Busch-Jensen, der har Æren af de anvendte Glasurer, som Kunstnere Knud Kyhn og Malerinden Frk. C. Olsen.

I et tilstødende Rum udstiller *Herman A. Kähler* Arbejder fra sit kendte keramiske Værksted. Ogsaa denne Fabrik hævder dansk keramisk Industris Anseelse i Udlandet. Paa Malmøudstillingen er den mødt op med en overordentlig rig Samling Genstande. De Kähler'ske Farver er bekendt for deres dybe, herlige Metalglans — lustre —, Formerne for deres Fantasi og Kraft. Rigdommen af udstillede Keramikgenstande danner tilsammen et overordentlig virkningsfuldt Helhedsindtryk, og Rummets noget spartanske Udstyr gør som nævnt intet Skaar heri.

I den høje Aabning, der afslutter Kunstindustri-Salen og danner Gennemgangen ud mod den indre Gaard, et højt luftigt Rum, har *Københavns Fajancefabrik (Aluminia)* fundet en fortræffelig Plads til sin Udstilling af Fajancearbejder. De velkendte kraftige blaa Farver paa den gule Bund, der gaar igen baade i Fabrikens Spisestel og i dens Figurer og Dekorationsgenstande, passer fortræffeligt til det mørktbejtsede Træværk. Man maatte ønske, at samtlige Rum i Udstillingsbygningen harmonerede saa fortrinligt med de udstillede Genstande og passede saa godt til deres Formaal som dette lille Fajancetempel, der fuldtud er værdig til at danne Afslutningen paa Kunstindustri-Afdelingen i Danmarks Hus.

(Sluttes.)

Cementfabrikerne og Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger.

I den af de danske Cementfabriker: Akts. Aalborg Portland-Cement Fabrik, Akts. Cimbria, Cementfabriken Dania Akts., Akts. Portland Cementfabriken Danmark, Akts. Portland-Cementfabriken Norden og Cementfabriken Kongsdal Akts. mod Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger anlagte Sag har Sø- og Handelsretten i Kjøbenhavn den 12. Maj afsagt Dom, som vi her gengiver.

Dom:

I Slutningen af Aaret 1906 indlededes der et Kontraktsforhold mellem de da eksisterende danske Cementfabriker »Cimbria«, »Dania«, »Aalborg«, »Danmark« og »Norden« paa den ene Side og Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger paa den anden Side vedrørende Salg af Cement til Brugsforeningerne. Salget af Cement foregik saaledes, at der for hvert Aar fastsattes en fast Grundpris pr. Tønde — omtrent ens for alle danske Kystbyer —, og at der paa denne Grundpris ved Aarets Slutning ydedes Køberne en Rabat, som steg med Størrelsen af det af vedkommende Kunde indkøbte samlede Aarskvantum. Den Ordning, der blev truffet med Fællesforeningen — foreløbig for Aaret 1907, men senere fornyet for de følgende Aar —, og som skulde stille Brugsforeningerne lige med de gunstigst stillede blandt Købmændene uden dog at gaa udenom disse, var nu den, at den enkelte Brugsforening skulde — under Forudsætning af, at de danske Cementfabrikers Priser ikke var væsentlig højere end de udenlandske Fabrikers Priser paa det danske Marked — gøre sit Indkøb af

Cement fra de danske Fabriker hos den lokale Købmand og hos denne hæve den Rabat, Brugsforeningen havde Krav paa efter sit Aarsindkøb. Fællesforeningen skulde saa efter Aarets Slutning direkte hos de paagældende Cementfabriker have godskrevet en efter samtlige Brugsforeningers samlede Forbrug beregnet Bonus svarende til Forskellen mellem den højeste Rabat (den Rabat, som de største Forbrugere kunde opnaa) og den Rabat, som de lokale Brugsforeninger allerede havde faaet hos de lokale Købmænd. Den for Brugsforeningerne indvundne Avance skulde komme Interessenterne til Gode gennem deres Andel i Brugsforeningernes Overskud, men maatte ikke faa Indflydelse paa Detailprisen paa Cementen. Til Gengæld for disse Indrømmelser skulde — som det gentagende udtales i de Skrivelser, der sendtes Fællesforeningen fra Fabrikernes Repræsentant, og hvis Indhold akcepteredes af Fællesforeningen — Brugsforeningerne forpligte sig til at dække deres Forbrug af Cement fra de danske Fabriker. Ordningen gjaldt kun Fyen og Bornholm samt Jylland, da — som det synes — de sjællandske Købmænd gjorde Vanskeligheder.

Cementpriserne dalede senere stærkt som Følge af Konkurrencen med en ny Cementfabrik, »Kongsdal«, som i 1908 blev oprettet med det Formaal at skaffe en vis Kreds af Forbrugere billigere Cementpriser. Kampen endte med, at »Kongsdal« forpligtede sig til for Fremtiden at holde Priser og Betingelser med de andre Fabriker, og at den som Følge deraf blev ligestillet med disse ogsaa med Hensyn til Salget til Brugsforeningerne. Priserne steg derefter igen i Aarene 1909 og 1910 uden dog endnu at naa de Priser, der havde raadet inden Kampen med »Kongsdal«.

Der stilledes senere fra anden Side Krav om at faa samme Fordele som Brugsforeningerne, og da dette nægtedes, opstod der hos forskellige (Cementvarefabrikanter m. fl.) Tale om Oprettelse af en ny Cementfabrik. Der havde til Tider været Tanker oppe om, at Fællesforeningen skulde deltage i Anlæget af en saadan Fabrik, men foreløbig fandt Foreningen ikke denne Tanke moden og ønskede derfor kun at opnaa de samme Fordele for de sjællandske Brugsforeninger som dem, der var indrømmet Brugsforeningerne i de andre Landsdele. Cementfabrikerne ønskede paa deres Side saa længe som muligt at hindre Anlæget af en ny Fabrik, som atter vilde give Anledning til Konkurrencekamp, og de Forhandlinger, der i Slutningen af Aaret 1910 opstod om Fornyelsen af Forholdet mellem Fællesforeningen og Cementfabrikerne, endte derfor med, at der afsluttedes en Overenskomst, hvorefter — som det hedder i en Skrivelse af 13. December 1910 fra de 6 Cementfabrikers Repræsentant til Fællesforeningen — den hidtil mellem de danske Cementfabriker og Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger bestaaende Overenskomst vedrørende Salget af Cement i Jylland og paa Fyen skulde udstrækkes til ogsaa at omfatte Sjælland med omliggende Øer (eksklusive Kjøbenhavn), Varigheden af Overenskomsten skulde være 5 Aar, og Fællesforeningen skulde forpligte sig, saa længe Overenskomsten stod ved Magt, til ikke hverken selv at paabegynde Anlæget af nogen Cementfabrik eller direkte eller indirekte at interessere sig i et saadant Foretagende. Omtrent samtidig med, at Fællesforeningen paa et Repræsentantskabsmøde i Begyndelsen af Januar 1911 vedtog at akceptere den nævnte Overenskomst, fandt Cementfabrikernes Fastsættelse af Cementpriserne for 1911 Sted. Prisen blev sat op med 50 Øre pr. Tønde, saa at Priserne bragtes tilbage til det Standpunkt, hvorpaa de havde staaet inden Konkurrencen med »Kongsdal«. Cementfabrikerne besluttede sig derhos til at henlægge den derved indvundne Avance til særlige Fonds til Imødegaaelse af Tab ved en kommende Priskamp.

Denne Prisforhøjelse og navnlig den

Omstændighed, at der tænktes opsparet et Kampfond til Værn mod Fabriker, der senere maatte blive oprettede, frembragte et stærkt Røre indenfor Brugsforeningerne og Vrede over, at Fællesforeningen var bunden ved en Kontrakt paa 5 Aar. Skønt Cementfabrikerne mindede om, at Prisforhøjelsen kun var en Tilbagevenden til det tidligere normale Prisniveau, og hævdede, at Henlæggelsen ikke kunde betragtes som en Brød, der var rettet mod Brugsforeningerne, efter at disse nu for et Tidsrum af 5 Aar havde sluttet sig til Fabrikerne, dannedes der ved Samvirkning mellem en Række Brugsforeninger, Cementvarefabrikanterne og andre samt under Tilskyndelse fra selve Formanden for Fællesforeningens Bestyrelse en Fabrik, »Dansk Andels-Cementfabrik«, der traadte i Virksomhed Sommeren 1913, og som straks derefter begyndte at levere Cement dels til forskellige Brugsforeninger, dels til andre. Denne Fabrik afholdt i første Halvdel af November Maaned en Generalforsamling, hvor der afgaves Beretning om Virksomheden indtil da og det hidtil stedfundne Salg, og hvor det bl. a. udtaltes, at Fabriken antagelig vilde være i Stand til at kunne producere ca. 300,000 Tdr. aarlig. Cementen overlodes til Forbrugere paa Vilkaar, der var betydelig gunstigere end de, der kunde opnaas hos de 6 tidligere eksisterende Cementfabriker, og i denne Anledning nedsatte disse deres Priser for Aaret 1914 med et dertil svarende Beløb af 1 Kr. 70 Øre pr. Td.

Under nærværende ifølge Stævning af 1. Februar 1914 anlagte Sag har nu de 6 nævnte Cementfabriker foreløbig paastaaet Fællesforeningen dømt til at betale en Erstatning for det Tab, Cementfabrikerne har lidt i Tiden indtil Udgangen af Januar Maaned 1914.

Dette Erstatningskrav deler sig i et Krav paa Erstatning, fordi de under Fællesforeningen staaende Brugsforeninger har brudt deres formentlige Forpligtelse til at aftage deres Forbrug hos Citanterne, og et Krav paa Erstatning for det yderligere Tab, der tilføjes Fabrikerne ved Oprettelsen af Andels-Cementfabriken, navnlig ved, at Priserne for hele det danske Cementmarked har maattet nedsættes.

I førstnævnte Henseende regner Citanterne med et Avancetab, som de efter Fradrag af den Bonus, de skulde have indrømmet Fællesforeningen, sætter til 1 Kr. 40 Øre pr. Td. Idet de paa Basis af de Udtalelser, der kom frem paa Andels-Cementfabrikens Generalforsamling, regner med, at Brugsforeningerne indtil Udgangen af Oktober Maaned 1913 har hos denne Fabrik aftaget 20,000 Tdr. og efter den Tid vil aftage de 2 Tredjedele af det aarlige Kvantum, Fabriken antages at ville kunne producere, sætter de deres Tab for Tiden indtil Udgangen af Januar 1914 til ialt 97,930 Kr. Hvad den anden Del af Erstatningen angaar, har Citanterne, der angiver i Januar 1914 at have haft et Salg af 47,233 Tdr., som de har maattet sælge for en Pris af 1 Kr. 70 Øre lavere end ellers nødvendigt, for nævnte Maaned fordret en Erstatning af 80,296 Kr. 10 Øre.

Ialt kræver de saaledes 178,226 Kr. 10 Øre med Renter 5 pCt. aarlig fra Stævningens Dato, den 1. Februar 1914, og Sagens Omkostninger.

Den indstævnte Forening har paastaaet sig frifunden med Tillæg af Sagens Omkostninger. Den gør for det første gældende, at den sidste Overenskomst afsluttedes fra Fællesforeningens Side under den for Cementfabrikernes Befuldmægtigede kendelige Forudsætning, at der ikke straks efter kom nogen Prisforhøjelse paa Cement. Den gør derhos gældende, at Fællesforeningen, der ikke har kunnet binde Brugsforeningerne hverken til at købe deres Varer hos de danske Cementfabriker eller til at undlade at deltage i Oprettelsen af en ny Fabrik, har maattet forudsætte, at Cementfabrikerne har forstaaet dette, og at det for dem har været tilstrækkeligt at binde Fællesforeningen. Udtrykket »Brugsforeningerne«, der nu og da har været benyttet i de vekslede

Skrivelser, skulde af begge Parter været forstaaet som enstydigt med »Fællesforeningen«.

Efter det foreliggende maa Retten anse det for udelukket, at Overenskomsten skulde være afsluttet under den Forudsætning, at der ikke skete nogen Prisforhojelse i den nærmeste Tid. Retten maa tværtimod gaa ud fra, at ogsaa Fællesforeningens Repræsentanter under Forhandlingerne har maattet forudse som en nærliggende Mulighed, at Priserne kunde blive forhojede, og den skete Forhojelse, der ikke synes at have gjort Priserne hojere end Priserne paa udenlandsk Cement, ses lige saa lidt som den paatænkte Henlæggelse at give nogen berettiget Grund for de Indstævnte til ikke at anse sig bundne ved den afsluttede Overenskomst.

Hvad den forste Del af Citanternes Krav angaar, maa Retten herefter finde det utvivlsomt, at Fællesforeningen maa være pligtig til at yde Erstatning for det Tab, Citanterne lider ved, at ikke alle de enkelte under Fællesforeningen staaende Brugsforeninger har aftaget deres Forbrug af Cement hos Citanterne. Hvad enten Fællesforeningen maatte have den formelle Ret til at binde Brugsforeningerne eller ikke, fastslaar Udtrykkene i de Breve, hvori de afsluttede Overenskomster er stadfæstede, saa utvetydigt, at »Brugsforeningerne« (hvorved utvivlsomt maatte forstaas alle de Brugsforeninger, der staar under Fællesforeningen, for saa vidt de købte Cement, og for saa vidt de laa i de Landsdele, de forskellige Overenskomster har vedrort) skulde aftage deres hele Forbrug hos de her omhandlede Fabriker, at Fællesforeningen ikke kan undgaa i al Fald at betragtes som den, der har garanteret dette paa en saadan Maade, at den maa være pligtig til at afgive Erstatning for det Avancetab, Fabrikerne lider ved, at flere eller færre af de paagældende Brugsforeninger aftager Cement andetsteds.

Med Hensyn til Storrelsen af denne Erstatning har de Indstævnte under Sagen oplyst, at der i Tiden indtil ultimo Oktober 1913 af de paagældende Brugsforeninger ikke er aftaget 20,000 Tdr., men nojagtigt 15,733½ Td., i Aarets 2 sidste Maaneder 4251½ Td. og i Januar Maaned 1914: 1006 Tdr., altsaa ialt 20,991 Tdr., hvorefter den Citanterne tilkommende Erstatning, beregnet til 1 Kr. 40 Øre pr. Td., vil blive 29,387 Kr. 40 Øre. Herefter findes denne Del af Citanternes Krav at maatte begrænses til dette Belob.

Hvad den anden Del af Citanternes Erstatningskrav angaar, kunde Udtrykkene i de trufne Aftaler maaske synes noget mindre klare. I den Skrivelse, der ligger til Grund for den sidste Overenskomst, siges om dette Punkt, »at Fællesforeningen forpligter sig til ikke selv at paabegynde eller indirekte eller direkte at interessere sig i Anlæget af nogen Cementfabrik«. Det siges altsaa ikke her udtrykkeligt, at heller ikke de enkelte Brugsforeninger maa være interesserede i et saadant Foretagende, men naar henses til, at det i samme Skrivelse udtrykkeligt nævnes, at Overenskomsten tilsigter muligt at undgaa de Kalamiteter, der utvivlsomt vil opstaa ved Anlæget af en ny Cementfabrik her i Landet, hvad enten en saadan bliver anlagt af Brugsforeningerne eller af andre, til at denne Skrivelse har været forelagt og er bleven accepteret ikke blot af Fællesforeningens Styrelse, men paa et Repræsentantskabsmøde, og til hele det Forhold, der maa antages at bestaa mellem Fællesforeningen og de enkelte Brugsforeninger, maa Retten dog finde, at de paagældende Brugsforeningers Deltagelse i Oprettelsen af Andels-Cementfabriken maa betragtes som et alvorligt Brud paa eller Omgaaelse af den Overenskomst, som Fællesforeningen har indgaaet, og for hvis loyale Opfyldelse den derfor maa betragtes som Garant.

Efter det under Sagen oplyste er Fællesforeningens Formaal det at foretage Fællesindkob og Fællesproduktion for

Brugsforeninger og andre Andelsforeninger og derved skaffe disse deres Varer saa gode og billige som muligt, samt i det hele paa enhver formaalstjenlig Maade at bistaa de under den indmeldte Foreninger i deres Virksomhed indadtil som udadtil. Den nodvendige Kapital til Foreningens Virksomhed er tilvejebragt ved, at hver indmeldt Brugsforening tegner et vist efter dens Medlemstal afpasset Antal Andele paa 100 Kr. De indkobte Varer faktureres Brugsforeningerne til almindelige en gros Priser, og det ved Aarsopgorelsen fremkomne Netto-Overskud fordeles mellem Medlemmerne i Forhold til deres Køb hos Fællesforeningen i det afsluttede Regnskabsaar. Paa Generalforsamlingen, der er den øverste Myndighed i alle Fællesforeningens Anliggender, indehaves Stemmeretten af de af Brugsforeningerne valgte Tillidsmænd, een fra hver Forening, og Foreningens nærmere Ledelse er lagt i Hænderne paa et af Tillidsmændene valgt Repræsentantskab og paa en af dette valgt, af 5 Medlemmer bestaaende Styrelse. Fællesforeningens Formaal er saaledes i Virkeligheden identisk med Brugsforeningernes, og Fællesforeningen er kun en Sammenslutning af disse paa Omraader, hvor det er af Betydning at virke i Fællesskab og med en samlet Kapital.

Naar de cementkobende Brugsforeninger, som horer under Fællesforeningen, og som sammen med de andre Brugsforeninger i den tidligere forløbne Halvdel af Kontraktstiden har hostet Fordelene ved den indgaaede Overenskomst, nu efter en Agitation, som stottes af Fællesforeningens Styrelses Formand, slutter sig sammen om at optræde saaledes, at de Fordele, den anden Part havde betinget sig ved Overenskomsten, bliver illusoriske, maa dette under de givne Forhold betragtes som værende i en saa absolut Strid med Overenskomsten, at den Omstændighed, at Fællesforeningen ikke som saadan lægger Navn til, og at det ikke er selve Fællesforeningens Kapital, men en af Brugsforeningerne dertil særskilt sammenskudt Kapital, der anvendes til den paagældende Fællesproduktion, ikke kan fritage Fællesforeningen for Ansvar.

Idet Retten efter de den forelagte Oplysninger maa gaa ud fra, at der i al Fald næppe paa samme Tidspunkt uden Brugsforeningernes Medvirkning vilde være opstaaet en Cementfabrik, der vilde have nodet Citanterne til en lignende Prisnedsættelse, og idet Retten ikke kan gaa ud fra, at Citanternes Tab var blevet mindre, hvis de ikke havde foretaget den anforte Prisnedsættelse, findes der paa dette Punkt at maatte tilkendes Citanterne det af dem paastaaede Belob af 80,296 Kr. 10 Øre.

Sagens Omkostninger findes de Indstævnte at maatte betale Citanterne med et Belob, der under Hensyn til de store positive Udlæg, Citanterne har haft, findes at burde bestemmes til 1200 Kr.

Stempelovertrædelse ses ikke at foreligge.

Thi kendes for Ret:

De Indstævnte, Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger, bor til Citanterne, Aktieselskabet Aalborg Portland-Cement Fabrik, Aktieselskabet Cimbria, Cementfabriken Dania Aktieselskab, Aktieselskabet Portland Cementfabriken Danmark, Aktieselskabet Portland - Cementfabriken Norden og Cementfabriken Kongsdal Aktieselskab, betale 109,683 Kr. 50 Øre med Renter 5 pCt. pro anno heraf fra 1. Februar 1914, til Betaling sker, og Sagens Omkostninger med 1200 Kr.

At efterkommes inden 3 Dage efter denne Doms lovlige Forkyndelse under Adfærd efter Loven.

J. Koch.

O. H. v. Deurs. Chr. Kampmann.

J. Frost. Herman Levin.

———

Vi skal i næste Hefte komme udførligt tilbage til denne interessante Sag.

• FRA DANSK INDUSTRI •

A/S Carl Lunds Fabriker.

Det nye Fabriksanlæg paa Amager.

Den Virksomhed, »Tidsskrift for Industri« denne Gang skal beskrive sine Læsere, fejrede i Januar Maaned d. A. 45 Aarsdagen for sin Grundlæggelse — og samtidig sit 25 Aars Jubilæum som Aktieselskab —, idet nu afdøde *P. C. Elfstrøm* [1]) i Aaret 1868 indrettede et Værksted for Fremstilling af Blikbakker (Presenterbakker o. desl.), som fra en ringe Begyndelse snart udvidedes til ogsaa at omfatte Fremstilling af beslægtede Husholdningsartikler og hermetisk Blikemballage.

Virksomheden var dog ikke større, end at den tilligemed de to andre Blikvarefabriker, der ved Fabrikstællingen af 1871—72 fandtes i Kjøbenhavn, beskæftigede ca. 40 Arbejdere.

Dette Værksted var det, *Carl Lund* overtog i Aaret 1874, og som derved blev Grunden til det mægtige Fabriksanlæg, hvis Billede ses ovenfor, og hvori 600 Arbejdere og Arbejdersker er beskæftigede. Under den nye Ledelse voksede Virksomheden hurtigt samtidig med at Fabrikationen udvidedes til ogsaa at omfatte Pladejernsemaille og galvaniserede samt fortinnede Varer.

[1]) Senere Direktør for Raadvaddams Fabrik.

Foruden det hjemlige Marked oparbejdedes iøvrigt snart en saa betydelig Forretning paa Sverige, at Carl Lund fandt det formaalstjenligt i 1884 at anlægge en selvstændig Fabrik i Malmø for derfra at kunne tilfredsstille det stadig stigende svenske Forbrug.

I 1889 omdannedes Forretningen til et Aktieselskab under Navn af *Aktieselskabet Carl Lunds Fabriker* med Carl Lund som administrerende Direktør for Virksomheden i Danmark, medens Forretningen i Malmø af Hensyn til svensk Lov samtidig udskiltes og omdannedes til et særskilt »Aktiebolag«, med egen Bestyrelse og Aktiekapital, dog saaledes at Aktierne forblev det danske Selskabs Ejendom.

Ved den Tilførsel af Kapital, som Overgangen til Aktieselskab medførte, blev Fabrikerne sat i Stand til at kunne optage endnu flere Grene indenfor beslægtet Industri, og da Forretningen stadig voksede, saa man sig nødsaget til at foretage forskellige Udvidelser og Ombygninger af Fabrikskomplekset paa Bernstorffsvej — hvor Virksomheden da havde til Huse —, indtil man i 1912 var kommet saa langt, at yderligere Udvidelser var uop-

naaelige, hvorfor man besluttede sig til at foretage en fuldstændig Flytning af Fabriksvirksomheden.

Man købte da paa Amager en Grund paa ca. 48,000 m², udmærket beliggende tæt ved Amagerbrogade og langs med Amagerbanen. Af denne Grund udskiltes ca. 30,000 m² til Fabriksbebyggelse, medens det overskydende Areal udlagdes til Byggegrunde.

I Løbet af 1913 opførtes her det store ny Fabriksanlæg, som indrettedes efter de nyeste tekniske Erfaringer, ligesom man indrettede sig saaledes, at mulige Udvidelser saavel af enkelte Dele af Virksomheden som ogsaa af denne som Helhed bekvemt lader sig foretage.

Det nye Kompleks omfatter foruden en 3 Etages Administrationsbygning følgende Bygninger: Maskin- og Kedelhus, Hovedfabriksbygning, Lagerbygning, Galvaniserings Anstalt, Fortinneri, Folkebygning samt Garage, Stald, Vognremise, Snedkerværksted, Halmtørreri og forskellige Skure til Opbevaring af Emaillemasse, Malervarer, Syrer, Emballage, Blikaffald etc.

Administrationsbygningen, som foruden rummelige Kontorlokaler og Prøvelager afgiver Bolig for Fabrikernes Overværkmester og Portner, er opført af røde haandstrøgne Sten og dækkes af et højt Saddeltag med rødglacerede Tegl. Alle øvrige Bygninger er opført af Kalksandsten og gør med deres sorttjærede Tage et meget fordelagtigt Indtryk.

Maskin- og Kedelhus. I Kedelrummet findes Varmtvandskedler efter Recks System til Brug ved Opvarmning af Værkstedslokalerne, hvilket foregaar ved, at frisk Luft suges ind over store Varmeflader, hvorfra den i opvarmet Tilstand gennem Blikkanaler blæses ud til de forskellige Lokaler. Paa nedenstaaende Billede ses en saadan Hovedkanal med Udmundingsrør liggende oppe under Loftet. Om Sommeren kan dette Anlæg anvendes til Ventilation af Rummene ved Indblæsning af frisk Luft.

I Kedelrummet findes endvidere et Anlæg for overhedet Damp til Opvarmning af Tørre- og Lakerovne, samt til den i Maskinhallen opstillede Reservedampmaskine. Røgen fra Kedlerne samt fra Fabrikernes Brænd- og Smelteovne føres til en fritstaaende 51 Meter høj Jernbetonskorsten.

Paa Fabrikernes Areal findes desuden 2 andre Skorstene henholdsvis 41 og 31 Meter høje, og ligeledes udført i Jernbeton. Alle 3 Skorstene er udført af Dansk Beton Bjælke Co.

Selve Drivkraften til Fabrikernes talrige

Daaseværkstedernes Tilskæremaskiner.

Daaseværkstedernes Pressemaskiner.

Arbejdsmaskiner fremstilles af en i Maskinhallen installeret Diesel-Motor paa 160 H. K. med direkte koblet Dynamo, samt Dynamo til Opladning af Akkumulatorbatteriet. Dette Anlæg producerer endvidere al Elektriciteten til Belysningen i Fabrikerne. Dieselmotoren er leveret af Burmeister & Wain, Dynamoen af A/S Titan.

Hovedfabriksbygningen, somdækker et Areal af ca. 9000 m² eller omtrent 1½ Td. Land, er opført i een Etage med Shedtage. Disse er dels udført i Træ, dels, hvor Brandfare har krævet det, af Jernbeton. Igennem hele Bygningens Længde gaar en bred Midtergang, som kan befærdes af Fabrikernes Lastbiler og endog af Blokvogne, og fra denne Midtergang gaar igen Sidegader af samme Dimensioner til de forskellige Værksteder. For imidlertid saa vidt muligt at undgaa unødig Transport er Raavarelagrene (for Blik og Sortjern) anbragt omtrent midtskibs i Bygningen og saa bekvemt, at Udlevering af Raavarer, Materialer etc. kan foregaa direkte til de forskellige Værksteder. I Hovedfabriken rummes følgende selvstændige Værksteder:

1) Sortjerns Afdeling med tilhørende Spandeværksted og elek. Svejseanstalt.
2) Værksted for mandlige Blikkenslagere.
3) Værksted for kvindelige Blikkenslagere.
4) 4 Daaseværksteder.
5) Stentrykkeri med litografisk Afdeling.
6) Maler- og Lakererværksted.
7) Metaltrykkerværksted.
8) Presseværksted.
9) Fornikleri.
10) Emailleafdeling med tilhørende forskellige Underafdelinger.

Fabriksbygningen gaar mod Nord i eet med den mægtige 5 Etages *Lagerbygning*, til hvis Stueetage alle færdige Varer fra denne føres ad Midtergangen til Emballering for derefter ad 4 Elevatorer at fordeles op til Lagrene i Bygningens øvre Etager, som hver afgiver et Nytteareal af næsten 1200 m². I Lagerbygningen er alle Etageadskillelser, Søjler etc. udført i Jernbeton, hvis Flader ikke er pudsede, men kun hvidtede, og derved fremtræder med Forskallingsbræddernes Udseende. I Stueetagen findes foruden Emballeringsrummene en stor Pak- og Ekspeditionshal, hvorfra Varerne køres ud paa de med Halvtag overdækkede Perroner mod Gaarden, for der at læsses paa Fragtvognene.

Galvaniserings-Anstalten, tilligemed det i direkte Forbindelse dermed staaende *Fortinneri* rummer fuldstændig tidssvarende Anlæg for Galvanisering og Fortinning af Jernvarer. Saaledes er her installeret Beitseanlæg, Galvaniserings- og Fortinningsovne samt Maskiner til at fremstille Loddetin i

Traadform, der atter forbruges i Blikkenslager- og Daaseværkstederne.

Folkebygningen, som bestaar af Spiserum, Omklædningsrum med Vaskeborde, Brusebadeanstalt, samt et stort Marketenderi, afgiver rigelig Plads for Fabrikernes store Arbejderstab.

Saavel Galvaniserings- som Folkebygningen er med en mulig Udvidelse for Øje bygget med samme Planinddeling og samme Shedtagsprofiler som Hovedfabriksbygningen, og kan saaledes let sammenbygges med denne.

Besøger man det nye Fabriksanlæg, faar man et imponerende Indtryk af den gennemførte Udnyttelse af de mest moderne Arbejdsmaskiner, som overalt gør sig gældende, og da særlig i Afdelingerne for Fremstilling af Konservesdaaser, i Stentrykkeriet samt i Malerværkstedet. Ialt findes 600 Arbejdsmaskiner, hvoraf ca. Halvdelen med mekanisk Drivkraft, og ca. 30 elektriske Motorer.

Daaseafdelingen bestaar af en Tilskærerstue, hvor foruden Daasernes Stumme (Sider) de tilsvarende Bunde og Laag udhugges af Blikpladerne paa automatisk virkende Maskiner, som ved et enkelt Stempelslag samtidig udsnitter, presser og præger de forskellige Dele, og saaledes gør dem færdige til Paasætning af Kautchuckringe. Dette Arbejde foretages i et særskilt Værksted og ved Hjælp af automatiske Maskiner, som under meget høj Opvarmning presser en Kautchuckring ned i en Fals i Daasens Bund, for saaledes at gøre denne absolut tæt. Sammenlodningen af Daasernes enkelte Dele foregaar i de egentlige Daaseværksteder og udføres hovedsagelig af selvbetjenende Loddemaskiner, som hver præsterer ca. 6000 Daaser færdige pr. Dag. Her fremstilles Smørdaaser, Konservesdaaser, Legetøjsspande, Vaselineæsker, Sværteæsker o. s. v. i broget Mangfoldighed.

Dekoreringen af de Plader, Daaserne fremstilles af, foregaar forinden disse samles i Stentrykkeriet, som er forsynet med moderne Hurtigpresser foruden forskellige litografiske Presser, Lakermaskiner og elektriske Slibemaskiner. I denne Afdeling rummes endvidere 10 murede Tørreovne opvarmede ved overhedet Damp og forsynede med gennemgaaende Skinneveje, hvor Tørrestativvognene med de trykte eller lakerede Plader køres ind, for efter endt Ovntørring at føres videre til Daaseafdelingen. Stentrykkeriet er tillige beskæftiget ved en omfattende Produktion af Blikskilte, et Felt, der er under betydelig Udvikling.

Presseværksted.

I Malerafdelingen findes Malemaskinerne, hvor Farven eller Lakken ved Hjælp af komprimeret Luft paasprøjtes Varen. Desuden rummes her Tørreovne af lignende Konstruktion som de ovenfor omtalte. I Forbindelse med dette Værksted findes et Atelier for haandmalet Dekorering af Ovnskærme, Kulkasser etc. — repræsenterende en Indrømmelse til mere »kunstneriske« Fordringer. I saa Henseende kan iøvrigt ogsaa nævnes et ganske nyt og fortjenstfuldt Felt, Fabriken har taget op, nemlig Fremstillingen af Legetøjsspande med Citater fra gode danske Børneviser og tilhørende Billeder. Der findes Spande med »Bro, Bro, Brille« og lignende Motiver, man kun med Glæde kan se afløse de tyske Smagløsheder, der hidtil har domineret dette Marked. I Stentrykkeriet arbej-

des endvidere med Reklameskilte, Cigaretæsker o. l., der hidtil væsentligt er indført fra Tyskland.

De til Emaillering bestemte Varer fremstilles hovedsagelig i Presse- og Trykkeværkstederne, som foran er afbildede. Paa Billedet ser man en af de store Presser, hvoraf nogle drives ved Elektricitet og andre ved hydraulisk Kraft. Desforuden findes forskellige Spindelpresser samt større og mindre Snitpresser, altsammen beregnet paa Masseproduktion.

I denne Forbindelse er det værd at lægge Mærke til, at alle Modeller, Stempler og øvrige Maskindele fremstilles paa Fabrikernes eget Maskinværksted; man er saaledes i Stand til selv at foretage de nødvendige Reparationer etc., som forefalder, uden at skulle være afhængige af andre Fabrikers Leveringsdygtighed. Dette gælder naturligvis i første Række de forskellige sindrige Specialmaskiner, som ikke fremstilles herhjemme, og som man derfor har maattet købe i Udlandet, men iøvrigt er det glædeligt at bemærke, at Selskabets Direktion i alle Tilfælde, hvor det har været gørligt, har beflittet sig paa at anvende Maskiner af dansk Fabrikat. Saaledes findes et udmærket Udvalg af Værktøjsmaskiner fra Nielsen & Winther.

Tilbage har vi nu kun at omtale *Emaillefabrikationen*, som foregaar i de Lokaler, der mod Syd afslutter Fabriksbygningen. Selve Emailleringshallen, som maaler 40 × 20 Meter er holdt i lyse Farver og dækkes af et Moniertag med Ovenlys. Her findes foruden Opslagningsborde for Emaillemassen, Tørreherder med Varmetilførsel samt 3 dobbelte Muffelovne. Det skyldes disse sidste, at her Aaret rundt hersker en næsten tropisk Varme, som imidlertid ikke føles anstrængende takket være det store Ventilationsanlæg under Loftet, som her i Modsætning til de andre Værksteder udelukkende anvendes til Indblæsning af frisk Luft og samtidig Udsugning af den overskydende Varme.

I de tilstødende Lokaler blandes, sammensmeltes og formales Raastofferne til de forskellige Emailler, og Smeltningen foregaar dels i Digel og dels i Flammeovne. Sammensætningen og Tilvirkningen af disse Emailler er en Fabrikationshemmelighed og sker under Kontrol af en Kemiker, til hvis Raadighed der er stillet et fuldtud moderne indrettet Laboratorium. Den danske Fabrik forsyner iøvrigt ogsaa Datterselskabet i Malmø med Emaille.

De færdigt oppressede Varer gennemgaar først en Bejtsningsproces og føres derpaa til

Opslagningsborde i Emailleafdelingen.

Opslagningsbordene, hvor de — som vort Billede viser — dyppes i den færdige Emaillemasse for derefter at anbringes paa Tørreherderne. Efter tilendebragt Tørring foretages i Muffelovnene under en Temperatur

Muffelovne til Brænding af Emaillevarer.

af ca. 1000° Celsius den endelige Brænding, som afslutter den interessante og mangeartede Proces.

Denne Emailleindustri udgør en endog meget stor Del af Fabrikernes Produktion, og for at kunne tilfredsstille den stærke Efterspørgsel arbejder denne Afdeling uafbrudt Dag og Nat.

Ialt beskæftiger Fabriken som nævnt 600 Arbejdere, (Fabriken i Malmø ca. 500 Arbejdere), mens Aktiekapitalen udgør 1,2 Mill. Kr. Saaledes udrustet indtager *Carl Lunds Fabriker* med Rette en fremskudt Plads indenfor vor hjemlige Industri og afgiver et smukt Eksempel paa, hvor langt der — fra en endog meget beskeden Begyndelse — kan naas ved et ihærdigt og maalbevidst Arbejde.

Danmarks Amerikanske Selskab.

Den paa Mødet i Industriforeningen den 4. Maj stiftede Forening: Danmarks amerikanske Selskab, der er stiftet i Tilslutning til The American-Scandinavian Foundation har valgt følgende Herrer til Medlemmer af Selskabets Repræsentantskab:

Kammerherre Carl Bech, Statskonsulent Th. J. Brask, Professor Bernhard Bøggild, Bankdirektør C. C. Clausen, Grosserer Th. Colding, Direktør Fred. Dalgas, Direktør Benny Dessau, Ingeniør Alex. Foss, Bankdirektør, Etatsraad Emil Glückstadt, Professor Otto Jespersen, Professor W. Johannsen, Professor Arnold Krog, Overbibliothekar H. O. Lange, Ingeniør Poul Larsen, Dr. phil. H. L. Møller, Bankdirektør, Etatsraad Fr. Nørgaard, Professor A. Ostenfeld, Professor Thorkild Rovsing, Professor William Rung, Direktør H. P. Prior, Jægermester F. H. Skov, Tybrind, Docent E. Suenson, Fabrikant Thomas B. Thrige og Departementschef A. P. Weis.

Til Formand for Repræsentantskabet er valgt Direktør H. P. Prior, der sammen med Bestyrelseskomitèen, hvis Medlemmer er: Professor Bernhard Bøggild, Ingeniør Alex. Foss, Professor W. Johannsen og Bankdirektør, Etatsraad Fr. Nørgaard, besørger Selskabets løbende Forretninger. Selskabets Formaal er i første Række at vejlede Danske, der agter at foretage teoretiske eller praktiske Studier i De forenede Stater. Medlemskontingentet er pr. Enkeltperson 8 Kr. aarlig eller 200 Kr. en Gang for alle. Institutioner og Selskaber kan ogsaa optages som Medlemmer; Aarskontingentet herfor er en eller flere Portioner à 25 Kr.

Indmeldelser modtages i Selskabets Sekretariat, Vestre Boulevard 18, Kjøbenhavn, hvorfra ogsaa alle Forespørgsler besvares.

Mindre Meddelelser.

Industritællingens Skemaer.

Man har fra industriel Side gjort os opmærksom paa den formentlig uheldige Omstændighed ved de til Industri- og Haandværkstællingen benyttede Skemaer, at de paagældende Tal ikke forlangtes opgivne for en bestemt Dato som f. Eks. ved Folketællingerne. Dette vilde sikkert have lettet Affattelsen af Skemaerne. Visse Spørgsmaal, der var holdt i al Almindelighed, vilde derved være bleven lettere at besvare. Saaledes savnede man en Rubrik for løse Arbejdere, der kunde anvendes i Tilfælde, hvor en større Virksomhed netop paa Tællingsdagen — eller rettere paa den Dag, for hvilken Oplysningerne afgaves, — beskæftigede en Stab af løse Arbejdere f. Eks. ved Losning eller lignende, hvilket Arbejde ikke foretages daglig, men dog heller ikke er ganske ekstraordinært, idet det gentager sig mere eller mindre hyppigt med visse Mellemrum. En Rubrik for saadanne løse Arbejdere vilde uden Tvivl have været hensigtsmæssig. I Stedet spørges der i Skemaerne, om det beskæftigede Arbejderantal er ekstraordinært lavt eller højt. Et saadant Spørgsmaal holdt i al Almindelighed er imidlertid betydeligt lettere at stille end at besvare.

Er intensiv Smørproduktion urentabel?

Det vil være bekendt, at Sveriges Smøreksport gennem det sidste Aarti er steget overordentligt betydeligt, der har endog været talt om, at den kunde blive en alvorlig Konkurrent for det danske Smør paa det engelske Marked. I Aaret 1912 er imidlertid denne Smøreksport foreløbig kulmineret med en Værdi af 46 Mill. Kr., idet Aaret 1913 kun opviser en Værdi af 38 Mill. Kr. De Forventninger, der i Sverige knyttedes til en stærk Smørproduktion med tilhørende Eksport, synes nemlig ikke at være gaaede i Opfyldelse. Grunden hertil menes ifølge »Meddelelser fra Norges Oplysningskontor for Næringsvejene« foruden Stigningen i det indenlandske Smørforbrug at være, »at Interessen for en stærk Mælkeproduktion er i Aftagende blandt Jordbrugerne, som i stadig større Antal begynder at hælde til den Anskuelse, at den intensive Mælkeproduktion fra økonomisk Synspunkt ikke er uangribelig.«

— Maaske der her var noget for vore Landbrugsøkonomer at tænke over.

Tysk Haandværksudstilling.

Næppe i noget andet Land har Industriens Udvikling paafort Haandværket en saa stærk Konkurrence som i Tyskland, hvor Haandværket altid har indtaget en høj og anset Stilling. Næppe i noget andet Land har imidlertid Haandværket til Gengæld sat saa stor Kraft ind paa til Trods for den industrielle Udvikling at hævde sin Plads som just i dette Land, og der gøres i Tyskland et beundringsværdigt Arbejde for at dygtiggøre Haandværksstanden. »For, — som det hedder i de officielle Redegørelser, — at vise, at Haandværket endnu lever og tilmed er i Stand til at levere godt og nyt Arbejde og til at finde Felter, hvor det støtter og supplerer Industriens Produkter«, har tyske Haandværkere besluttet næste Aar i Dresden at foranstalte en stor Udstilling omfattende alle Slags Haandværksprodukter, Haandværkshjælpemidler o. s. v. Udstillingen var oprindelig kun tænkt som en Udstilling for Sachsen, men det viste sig snart ønskeligt at gøre den til en almen tysk Udstilling, og Tilslutningen synes at skulle blive meget stor. Udstillingen vil ogsaa omfatte de Industrigrene, der leverer Maskiner og Redskaber til Haandværket, og det bliver saaledes ikke en forbenet Laugsopvisning, men en fuldt moderne Erhvervsudstilling, hvor der uden Tvivl bliver meget at lære — ogsaa for danske Haandværkere.

Det moderne Kina.

Kina er uden Tvivl i Færd med at blive et stedse større Marked for fremmed Industri. Landets finansielle Stilling er efter Revolutionen stærkere end før, og den Montreform, som allerede i mange Aar har staaet paa Dagsordenen, vil i nær Fremtid blive gennemført. Jernbanebygningen i Kina gør enorme Fremskridt. Der er allerede bygget Linier med en samlet Længde af 6000 Miles. Selvfølgelig er dette langt fra tilstrækkeligt i et Land med et Areal af over 15.000 engelske Kvm. og med en Befolkning paa 407 Mill. Indbyggere, hvori endda ikke er medregnet Tributlandene, som omfatter over 2600 Kvm. med 25 Mill. Indbyggere. Jernbanebygningen, som foretages af evropæiske og amerikanske Firmaer, i den senere Tid i stedse videre Udstrækning ogsaa af Kina selv, forkorter Afstandene fra Havnebyerne og de sejlbare

Floder til det Indre af Landet, som med sine store Skatte hidtil har ligget udenfor Rækkevidden af den internationale Handel. Indtil Montreformen bliver gennemfort, maa Kina bruge sin gamle Sølvdollar paa 24 Gram rent Sølv, og saaledes basere hele sin Omsætning paa dette Metal, som jo er underkastet stærke og stadige Værdisvingninger. Disse Svingninger virker selvfølgelig stærkt hæmmende paa Landets okonomiske Udvikling, og det er derfor af allerstørste Betydning for Kina snarest muligt at faa et fast Montsystem.

Med Henblik paa de Omkostninger, Overgangen til et nyt Møntsystem vil medføre, er det imidlertid af Interesse at se, at Kinas Statsfinanser stadig bedres, takket være de voksende Toldindtægter, og da navnlig Indtægterne af Salttolden. Den fremmede Konkurrence i Kina staar selvfølgelig meget skarpt mod hinanden som overalt i de oversøiske Lande, navnlig har De forenede Stater og Japan allerede erholdt meget fordelagtige Koncessioner. Imidlertid menes det endnu ingenlunde at være for sent for andre Lande at vinde nye Markeder i dette Land med dets store naturlige Rigdomme, og det er et Spørgsmaal, om ikke de smaa, men alligevel konkurrencedygtige Nationer her, paa visse Omraader i hvert Fald, vil have Betingelser for at drage Fordel af Kinesernes Uvilje mod de overmægtige Stormagter, hvor Politik og Penge som oftest følges ad.

Kæmpelokomotiver.

Det er ikke et fuldt Aarhundrede siden kun godt Trekvart, at det første brugelige Damplokomotiv »The Rocket« kørte sin berømmelige Færd Stockton—Darlington, og dermed paabegyndte et helt nyt Afsnit i Trafikens Historie. Mægtig blev den Udvikling, der fulgte efter, og uhyre økonomisk, social og kulturel Betydning har den haft. Men ogsaa de Former, hvorunder vekslende Tider har anvendt Damplokomotiver, er undergaaet betydelige Forandringer. At Dampteknikens store Fremskridt — overhedet Damp o. s. v. selvfølgelig ogsaa er komne Damplokomotivet tilgode, er en Selvfølge. Hastighed, Sikkerhed og Økonomi er mangedoblede — men selve Principet er ikke undergaaet nogen dybere Forandring. Blot større er Lokomotiverne blevne, rene Kæmper er det, der besørger vore Dages Trafik paa Hovedruterne, baade i Ekspres- og navnlig i Godstogstjenesten.

De største Lokomotiver, der bygges, er nemlig ingenlunde som Menigmand ofte er tilbøjelig til at tro Hurtigtogslokomotiver. Som oftest er de bestemte til at trække de store, svære Godstogsstammer over stærke Stigninger og lange Strækninger. At der hertil fordres vældig Maskinkraft, store Kulbeholdninger og altsaa svære Tendere, saaledes at Maskine og Kulvogn tilsammen bliver af kolossal Vægt, siger sig selv. Men af denne Vægt spiller Lokomotivvægten en særlig Rolle. Det Tryk, som Drivhjulene tilsammen udøver paa Skinnerne, skal og maa være enormt for at sætte det tunge Godstog i Gang, derfor: jo flere Drivhjul desto bedre, desto mere fordelt og mindre pr. Hjul kan Trykket blive. Det ligger da nær ogsaa at søge Vægten af den tunge Tender »udnyttet« ved at gøre Tenderhjulene til Drivhjul, altsaa gøre Lokomotivet større med Tenderen.

Allerede i Tredserne blev dette forsøgt, idet man paa »Great Northern Railway« forsynede en Del svære Godstogstendere med Drivværk, og derved opnaaede at kunne øge Godstogenes Længde. Imidlertid viste det sig, at det var et Fejlgreb. Man kunde ikke udnytte Fordelene, thi Toglængden begrænsedes af Vigesporenes Længde, og disse viste sig næsten overalt for korte til at optage de forøgede Togstammer.

I de senere Aar har man imidlertid taget Tanken op ved Eriebanen i Nordamerika. I Forvejen velkendt for sine vældige Lokomotiver, som man kom ind paa, da det af driftsøkonomiske Grunde viste sig nødvendigt at føre vældige Godstog over store Stigninger, laa det ikke fjernt netop for denne Bane at gøre Forsøget. De sværeste Lokomotivtyper (Mallet-Typen) har her været bragte i Anvendelse, og man er altsaa nu kommet ind paa ogsaa at forsyne en Del af Tenderne med Drivværk, og har derved opnaaet Kæmpelokomotiver med 50,000 Kg. Trækkraft, 372 Tons Tjenestevægt og lidt over 30 Meters Længde. Disse Lokomotiver er tillige forsynede med mekanisk Fyring.

Men ogsaa i Europa har man mange Steder Anvendelse for kraftige Godstogslokomotiver. De sværeste bygges af det berømte Firma Maffei i München, de er 8-koblede, 17,55 m lange (uden Tender) og vejer 122,8 Tons Tjenestevægt. De er bestemte for de stærke Stigninger over Probstzella paa Strækningen München—Berlin.

Dansk litografisk Kunst bedømt i Udlandet.

Det berømte tyske Museum for Boghaandværk i Leipzig, der af og til foranstalter Særudstillinger af udenlandsk grafisk Kunst har fornylig ordnet og fremstillet et Udvalg af det danske Firma Chr. J. Catos Litografier.

Denne Udstilling er bleven meget rosende omtalt af Fagmænd, der særlig henleder Opmærksomheden paa Firmaindehaveren Chr. Catos selvstændige Forsøg paa at overføre Originaltegninger paa den litografiske Sten, saaledes, at intet af Originalens Karakter gaar tabt.

Over Catos Udstilling har det tyske Boghaandværk- og Skriftmuseum udgivet en lille fint udstyret Katalog med fortrinlige Prøver paa de udstillede Genstande.

En Kommentar til Malmøudstillingen.

Det er en bekendt Sag, at Sveriges industrielle Udvikling ikke har opfyldt de Forhaabninger, man stillede til den med Hensyn til Mulighederne for en rapid Befolkningstilvækst — og dermed i Forbindelse staaende Fremtidsdrømme. Den Landsdel, hvor det industrielle Gennembrud har været størst, og til hvis Udviklingsmuligheder de største Forhaabninger knyttes, nemlig Norrland, har endog udvist en umiskendelig Tilbagegang i Befolkningstal. Den opvoksende Industri, navnlig knyttet til Malmbrydningen og Udnyttelsen af den rige Vandkraft heroppe, har ikke kunnet opveje Udtyndingen blandt Land- og Skovarbejdere, blandt hvilke Udvandringen tager sine fleste Rekruter. Til Trods for Industriens Blomstring bliver Stigningen i Sveriges Folketal mindre og mindre stærk fra Aar til Aar, og den netop offentliggjorte officielle Befolkningsstatistik for 1913 bekræfter dette Fænomen end yderligere. Folketallet for dette Aar var 5,638,000, hvilket betyder en Tilvækst fra det foregaaende Aar af kun 34,000 eller 0,6 pCt. For 1912 var Tilvæksten 0,8 pCt. Til Sammenligning kan anføres, at Danmarks absolute Befolkningstilvækst i 1911 udgjorde 38,000 Mennesker og at Sveriges Befolkningstilvækst procentvis kun er halvt saa stor som Danmarks. Aarsagerne til disse Forhold maa imidlertid ikke blot tilskrives Udvandringen, men nu nok saa meget den hastige Tilbagegang i Fødselstallet. Ganske vist er Dødeligheden ogsaa i Tilbagegang, men har altsaa dog ikke kunnet opveje de nævnte uheldige Forhold. Disse vækker den alvorligste Bekymring i Sverige og navnlig de anførte Resultater af Statistiken for 1913 har givet Anledning til Drøftelse af, hvilke Forholdsregler der kan tænkes trufne for at dæmme op for den paabegyndte Stagnationsbevægelse.

❋ ❋ ❋

Notitser.

Dødsfald i Sveriges Industriverden. Nestoren blandt Sveriges Industrifolk, *Antenor Nydqvist*, Grundlæggeren af den bekendte Maskinfabrik »Nydqvist & Holm« ved Trollhättan, er den 24. Maj afgaaet ved Døden, 97 Aar gammel. Med ham har svensk Industri tabt en af sine rigeste og mest ejendommelige Personligheder, hvis virksomme Liv var et Billede paa selve den moderne Industris Historie.

Født i 1817 kastede Nydqvist sig allerede som ung Mand over tekniske Studier og blev i en Alder af kun 29 Aar en Foregangsmand for den vaagnende industrielle Udvikling i Sverige, idet han i denne Alder sammen med sin Kompagnon, Lidstrøm, grundlagde det første mekaniske Værksted ved Trollhättan, som indtil da havde slumret i uberørt Naturskonhed. Senere optoges Olof Holm i Firmaet, og Fabriken voksede fra den mest beskedne Begyndelse og ofte gennem trange Tider frem til sin nuværende ansete Stilling indenfor den svenske Jernindustri, beskæftigende 1100 Arbejdere. Fabrikens Produktion er efterhaanden udvidet fra Dampmaskiner og Turbiner til Værktøjsmaskiner og navnlig Lokomotiver, af hvilke Fabriken ialt har leveret 1020 Stk. Saavel Fabrikens første som sidste Lokomotiv er iøvrigt udstillet paa den baltiske Udstilling i Malmø. Virksomhedens Historie er fortalt i et Festskrift, der udgaves i 1912 i Anledning af Leveringen af Lokomotiv Nr. 1000 fra Værkstederne. Det Billede, dette Skrift tegner af den afdøde Industrigrundlægger, vil bevare hans Navn, saalænge svensk Industri bestaar. Han hørte til de Mænd, der af intet forstaar at skabe meget blot i Kraft af personlige Egenskaber.

❋ ❋ ❋

Redaktion og Ekspedition: Vestre Boulevard 18, Kjøbenhavn B. Telefon-Nr. Byen 4084.
Annonce-Ekspedition: Nissens Annoncebureau, Vestre Boulevard 18, Telefon 6152.
For Ikke-Medlemmer af Industriforeningen koster Abonnement paa Tidsskriftet 6 Kr. pr. Aarg.
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær)

TIDSSKRIFT FOR
INDUSTRI

UDGIVET AF INDUSTRIFORENINGEN I KJØBENHAVN

REDAKTION: R. BERG OG P. DRACHMANN

Nr. 6 JUNI 1914

Andelsproduktion og Brugsforeningsfabriker.

Ved Andelsforeningernes Fællesmøde den 6. April d. A. i Kjøbenhavn holdt Forstander *Th. Madsen-Mygdal* et Foredrag om »Andelsbevægelsens sociale Betydning«, som senere er offentliggjort i »Andelsbladet«.

Dette Foredrag giver utvivlsomt en rigtig og klar Gengivelse af vide Kredses Opfattelse af Andelsbevægelsens Forhold til Brugsforeningsfabrikerne. Den giver derfor nærværende Tidsskrift en kærkommen Anledning til at belyse dette Spørgsmaal. Men for at vore Læsere kan have tilstrækkeligt Udbytte af en Diskussion, er det ønskeligt, at de af Hr. Madsen-Mygdal fremsatte Tanker er umiddelbart tilgængelige, og vi har derfor i nærværende Nummer tilladt os at aftrykke Hr. Madsen-Mygdals Artikel [1]), som altsaa bør kendes, før det følgende læses.

Hr. Madsen-Mygdal beskæftiger sig i sin Artikel med to forskellige Organisationsformer med ganske modsatte Opgaver, som man forsøger at samle under samme Navn af Andelsbevægelse.

Den ene, *Andelsproduktionen,* har til Opgave at skaffe den lille Producent samme, d. v. s. lige saa god, Pris for sine Produkter som Storproducenten. Det er en Sammenslutning for at billiggøre Produktionen og højne Salgsprisen for derved at forøge Producenternes (Gaardmandens og Husmandens) Udbytte.

Den anden, *Brugsforeningsbevægelsen,* som »har sit Udspring fra Byernes Arbejderbefolkning«, har til Maal at skaffe den afsides levende eller den fattige Forbruger lige saa billige Priser som Storforbrugeren ved at undgaa eller omgaa Mellemhandelen og ved at købe (eller producere) i Fællesskab.

Det er klart, at begge disse Bevægelser hver for sig sætter sig et berettiget Maal af social Karakter: at ville gavne de mindre velstillede gennem Organisation og Samvirken.

Men der er det ejendommelige ved de to Bevægelser, at de direkte modarbejder hinanden. Dette træder *ikke* for Dagen, medmindre de to Bevægelser sættes til at arbejde med det samme Stof, og da de hidtil hver har arbejdet paa sit Omraade: Andelsproduktionen med kooperativ Produktion af Fødemidler, Brugsforeningerne med kooperativt Indkøb af indførte Varer og Industriartikler, saa har de to Bevægelser hidindtil kunnet trives ved Siden af hinanden.

Men tag et simpelt Eksempel fra Mælkeproduktionsomraadet. I Kjøbenhavns

[1]) Jvfr. Pag. 151 dette Hefte.

Mælkeforsyning er Landbrugerne interesserede med de højest mulige Priser og søger at hidføre disse gennem deres Mælkeproducentforeninger, medens Kjøbenhavns Indbyggere er interesserede i de lavest mulige Priser. Den Dag, kjøbenhavnske Brugsforeninger tager dette Prisspørgsmaal op efter de Principer, som iøvrigt hævdes af Brugsforeningsbevægelsen, og naar de som Følge deraf indretter Mælkerier med den Opgave at skaffe Køberne den billigst mulige Mælk, vil de to Bevægelser træde i aabenlys Modsætning.

Thi naar Andelsproduktionen vil skaffe Producenterne højeste Priser, saa vil Brugsforeningerne skaffe Konsumenterne de lavest mulige. Anvendt paa det samme Omraade, maa disse Bevægelser nødvendigvis komme i bestemt Modsætningsforhold.

Hr. Madsen-Mygdal anviser — som alle andre af Landbrugets Fortalere — Landbrugets Producenter Andelsbevægelsen og Landbrugets Konsumenter Brugsforeningerne.

Det kan han rolig gøre, saa længe Brugsforeningerne ikke omsætter Landbrugets Produktion. Den Dag, da Byernes, d. v. s. Arbejdernes, Brugsforeninger har vokset sig stærke nok til ogsaa at bringe Brugsforeningskravet i Anvendelse overfor Landbrugets Produktion, da Byernes Brugsforeninger bygger Slagterier og Mejerier for at overføre disse Virksomheders Udbytte ud over de nøgne Driftsudgifter fra Landbrugets Producenter til Byernes Konsumenter, da vil Landbruget nok faa Øjnene op for Begrebsforvirringen, der nu bruges til at føre Brugsfabrikationen frem under det falske Navn af »Andelsproduktion«.

Vi har ovenfor sagt, at Brugsforeningsbevægelsen saavel som Andelsproduktionen har sat sig et berettiget Maal af social Karakter, men deraf følger ikke, at vi anerkender det gavnlige i Brugsforeningernes faktiske Handlinger. De skæve Følger af Brugsforeningernes Optagelse af Produktionen stammer fra, at deres Maal ene og alene er at begunstige Konsumenten. Lad os tænke os alle eller den overvejende Del af Danmarks Landejendomme i Hænderne paa de store engelske Brugsforeninger, der faktisk aftager en overvejende Del af vor Landbrugsproduktion. Tror man, at vort Landbrug, d. v. s. de Mennesker, der skal leve deraf, faktisk vilde faa mere end det nødtørftige? Tror man, at der vilde blive ofret noget af Betydning paa Fremskridt, Uddannelse, Forsøg og alt det, som forudsætter og kræver Kapitalopsamling? Nej, alt, hvad der kunde skrabes, vilde gaa i Brugsforeningskonsumenternes Lomme, indtil Citronen en skønne Dag var saa udpresset, at man kastede Skallerne fra sig.

Det er dette, der tidligt eller sildigt vil ske med enhver Industri, der kommer under Brugsforeningsvilkaar. Industrivirksomheder har som Formuegenstand en vis Lighed med Skovejendomme. Det lader sig meget vel gøre at skaffe sig store Indtægter af en Skov ved at fælde dygtigt. Tag hvert Aar en Tiendedel, og den kan give stort Udbytte i ti Aar. Men efter disses Forløb er Formuen spist op, og kun den nøgne Jord tilbage. Saaledes førte en Del af vore Dampskibsselskaber for nogle Aar siden deres Husholdning: de betalte i en Aarrække høje Udbytter, 10, 12 eller 25 pCt., men en skønne Dag viste det sig, at selve Kapitalen var opspist. Minderne derom i Form af værdiløse Aktier findes endnu spredt ud over Landet.

En moderne dansk Industri, der skal tage Kampen op ikke alene paa Hjemmemarkedet, men ogsaa — som Hr. Madsen-Mygdal med Rette ønsker — paa de udenlandske Markeder, maa være meget stærkt funderet, stærk ved fortrinlig Administration, ved Indretninger paa Højde med det bedste og ved omfattende Afskrivninger og Opsparing, for virkelig at kunne holde Udlandet Stangen. Dette kan ikke naas for en Brugsforeningsfabrik, hvis Maal: at nedsætte Konsumenternes Betaling til

et absolut Minimum, direkte modvirker Bestræbelserne for at opspare, styrke og konsolidere.

Vi er i disse Betragtninger ikke kommet ind paa Handelens ɔ: Mellemhandelens Stilling, men der kunde dog være Anledning til at henlede Opmærksomheden paa den Virkning, som en Brugsforeningsfabriks Salgsvilkaar maa medføre, naar praktisk talt enhver Konsument kan gøre sig til Fabrikens Køber. Da Brugsforeningsfabriken stiller i Udsigt, at hele Overskudet fordeles til Konsumenterne, saa vil den øvrige Industri, der ikke er Brugsforeningsindustri, have at vælge mellem at byde Køberne mindre gunstige Priser, d. v. s. tabe Markedet, eller at nedsætte Prisen, saa at der intet Overskud bliver at fordele. Brugsforeningsfabriken vil da for saa vidt have naaet sit Maal, som Priserne maa synke og Konsumenterne virkelig faa Varen allerbilligst, men det er indlysende, at Industrien som saadan forbløder sig, og at det kun bliver et Tidsspørgsmaal, naar den forsvinder og giver Plads for Udlandets Indførsel.

Det er derfor, at vor Industri i den under det falske Navn af »Andelsbevægelse« opsejlende Brugsforeningsindustri ser den største Fare for sin fremtidige Eksistens.

Fra Socialdemokraternes Side vil man sikkert med største Glæde imødese denne »Socialisering« af Industrien. Men det vil hurtigt vise sig, at *uden Monopolet gaar det ikke*. Det vil være nødvendigt at lade Lovgivningen træde til og ved Indførselsforbud forhindre, at udenlandske Varer kan underbyde Brugsforeningsindustrien. Vi vil da maaske naa det Punkt, at vi alle konsumerer billige Brugsforeningsvarer, men betaler Udgifterne dertil gennem stærkt forøgede Skatter.

Enhver, der kender Forholdene, véd, at for den allerede bestaaende Brugsforeningsfabrikations Vedkommende er det kun muligt gennem Halv-Monopoler, skabte ved politisk Agitation, at opretholde disse Virksomheder; paa det aabne Marked bukker de uhjælpeligt under, som Tilfældet var med Svendborg Margarinefabrik.

Der er to Veje, ad hvilke man kan vente sig Afgørelsen af de Konflikter, som hele denne Situation indeholder. Det kan ske ad Forsøgets Vej gennem den faktiske Udvikling, gennem Kriser og Krak. Det kan ske ad Overvejelsens og Diskussionens Vej, dersom man for Alvor søger at gøre sig klart, hvad de nye Principer bærer i deres Skød. Desværre er den sidste Vej ikke let fremkommelig, thi i den Presse, hvor Andelsbevægelsen hersker, undertrykkes systematisk alt, hvad Modparten siger. Paa dette Omraade breder den af det politiske Liv medførte Demoralisation sig: man tillader ikke sine Læsere at høre den anden Part. Det skulde glæde os, om vi i dette Tilfælde maatte faa Uret, derved, at f. Eks. »Andelsbladet« gjorde Gengæld og optog nærværende Artikel in extenso, saaledes som vi har optaget Hr. Madsen-Mygdals Foredrag.

Danmarks Afdeling paa den baltiske Udstilling.

(Sluttet.)

Maskinhallen.

Inden vi fortsætter vor Gennemgang af den danske Afdeling paa den baltiske Udstilling i Malmø med en Omtale af Maskinafdelingen, vil det være naturligt at henvise til vort forrige Heftes Redegørelser med Hensyn til de Synsvinkler, hvorunder den danske Industris Deltagelse i Malmøudstillingen overhovedet maa bedømmes. Sammenligner man nemlig den danske Maskinafdeling med de tilsvarende Afdelinger i Tysklands og

Sveriges Udstillinger, kan det ikke skjules, at den kommer til at virke noget beskedent, efter saa som det ved Udstillinger altid til syvende og sidst dog er Totalindtrykket, der bliver tilbage som udslaggørende ved Folks Bedømmelse af det sete. Det vilde derfor være urimeligt ikke at vedgaa, at den danske Maskinafdeling er saare beskeden i Sammenligning med de nævnte Landes Udstillinger. Men er man klar over Aarsagerne til dette beskedne Omfang, — dem, vi søgte at gøre Rede for i forrige Hefte, — vil man ogsaa have Forudsætninger for retfærdigt at bedømme vor Udstilling, og da er det en Glæde at konstatere, at gennemgaar man vor Maskinafdeling Stand for Stand, er der ingen som helst Anledning for os til ikke at føle os stolte over den Repræsentation, dansk Industri har faaet herovre, thi ganske overvejende er det aldeles fortrinlige Ting, der mødes op med. Alene de Verdensmarkeder, talrige af Udstillerne har skabt sig, er Beviser herfor.

Træder man fra Kunstindustri - Salen ind i Maskinhallen, har man straks tilhøjre i Standen fra *C. M. Hess's Fabriker*, Vejle, en udmærket Repræsentation for dansk Jernstøberivirksomhed. De fra denne Fabrik udstillede Ovne og Kaminer er ikke blot teknisk set fortrinlige, men ogsaa rent arkitektonisk set overordentlig vellykkede. Paa Standens Bagvæg viser to store Billeder Firmaets Fabriker i Vejle, som virker til at give Tilskueren et videre Perspektiv, saa hans Tanker uvilkaarlig springer fra de udstillede Genstande til selve de Virksomheder, hvor de bliver til, en Anskuelighedsform, som ellers ikke er meget anvendt i den danske Udstilling, derimod overordentlig stærkt træder frem i de øvrige i Malmoudstillingen deltagende Landes Udstillinger — ofte i store instruktive Modeller af vedkommende Virksomhed.

Til venstre finder man den danske Motorindustri repræsenteret ved Firmaerne *Tuxham Maskinfabrik, A/S Hein & Sønner,* Randers, *A/S Vølund* og *Hans Hviid (»Chic«),* Hillerød.

Navnlig Tuxhams Udstilling er interessant, omfattende 5 Stkr. Motorer, hvoraf de 3 til Baadbrug og 2 stationære. Den største Baadmotor er paa 50 HK., men iøvrigt bygger dette Firma Marinemotorer op til 250 HK. Samtlige Firmaets Raaoliemotorer er 2 Takts Motorer, dets Benzinmotorer dog 4 Takts. De større startes ved Hjælp af komprimeret Luft, de mindre ved Haandkraft. Fabrikens Igangsætningsanordninger er udmærkede. Tuxham er en udpræget Eksportfabrik, hvis Produkter finder Afsætning og Anerkendelse over hele Jorden og bl. a. bruges af talrige fremmede Regeringer, i Civil-Forvaltningen, Hær og Flaade. Det vil saaledes erindres, hvorledes Firmaet nylig sejrede ved en stor Motorleverance til den franske Marine.

A/S Hein & Sønner, Randers, der udstiller en 4 Takts Baadmotor, hører ogsaa til vore største Motoreksportfabriker. Den udstillede Motor startes ved Haandkraft. Heins Baadmotorer bruges nu i mangfoldige Lande, og det er en Triumf for dansk Maskinindustri at notere, at selv langs de baltiske Kyster er Hein-Motorerne vel kendte og skattede. Man har endog Eksempel paa, at tyske Fiskere har givet Afkald paa at modtage Statslaan til Anskaffelse af Baadmotorer, fordi dettes Forudsætning var, at den anskaffede Motor var af tysk Fabrikat, og Fiskerne foretrak Hein-Motorer.

Fra Hans Hviid (»Chic«), Hillerød, udstilles Petroleumsmotorer med elektrisk Tænding. Ogsaa dette Firma har Eksport til Udlandet. A/S Vølund udstiller en Raaoliemotor paa 25 HK. med Bakanordning for Fragt- eller Fiskerifartøjer. Dette Firma er først nylig traadt ind i Rækken af vore Motorfabriker. Dets Specialitet er mellemstore og større Marinemotorer.

Skønt placeret i et andet Rum, vil det dog være naturligt her at nævne en anden kendt Motorfabriks Produkter, nemlig

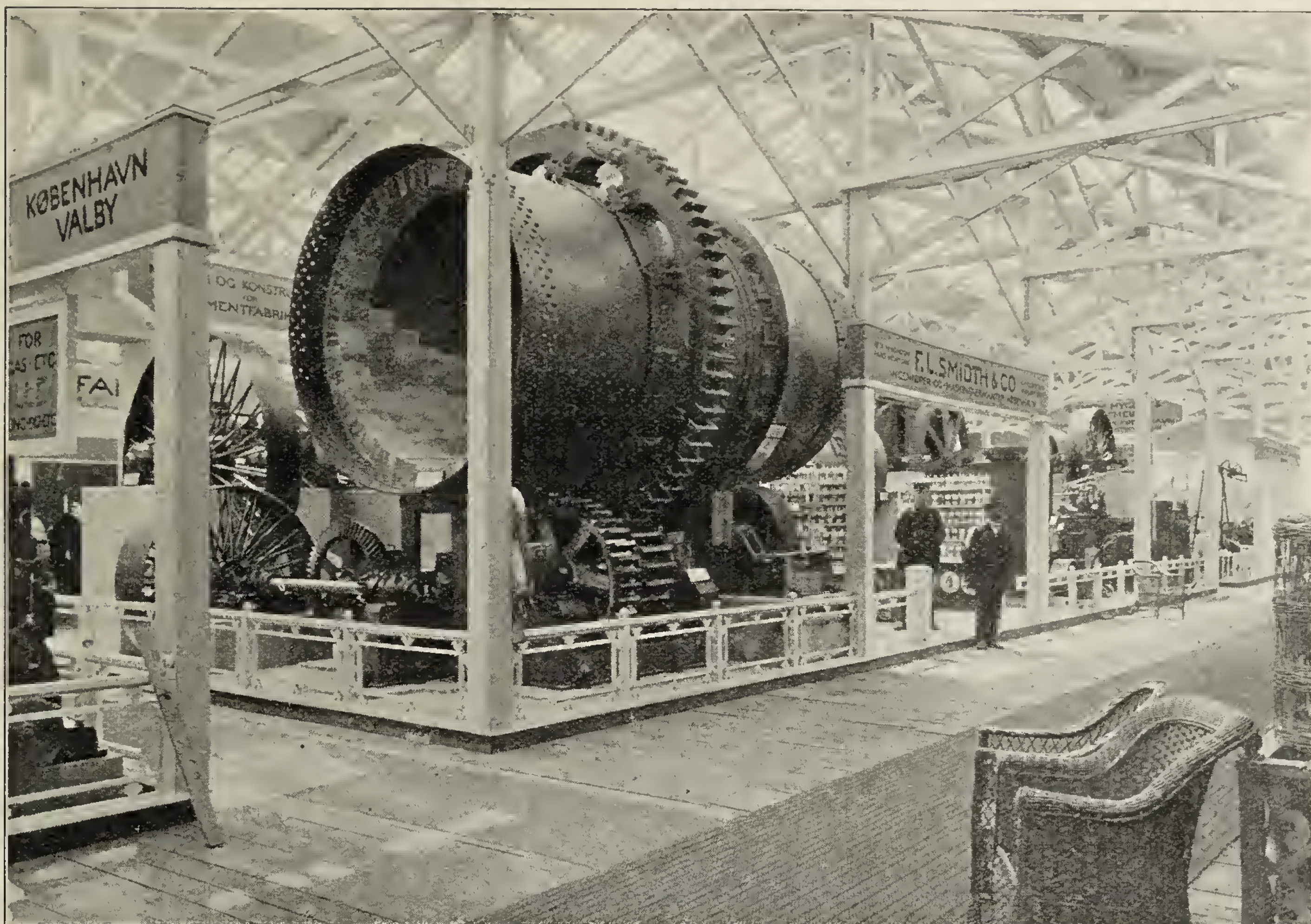

Fra Maskinhallen: F. L. Smidth & Co. (Del af en roterende Rør-Ovn med Tandkrans).

A/S P. Jørgensens Dan-Motorfabrik, der i et Siderum til Maskinhallen udstiller en Model af en 25 HK. dobbeltcylindret Dan-Raaoliemotor med omstyrbar Skrue. Dan-Motorfabriken er en af Danmarks ældste Motorfabriker, dens Produkter har fundet stor Afsætning ogsaa i Udlandet og er kendt for deres Paalidelighed. Fabriken har en Filialvirksomhed i Geestemünde.

Midt i Hallen og dominerende hele Maskinafdelingen findes Firmaet *F. L. Smidth & Co.'s* Kæmpestand. Det verdenskendte Maskinfirma udstiller her en Samling Maskiner for Cement- og Teglværksindustri, hvis imponerende Dimensioner for en Gangs Skyld sætter vor Udstilling istand til ogsaa kvantitativt at tage det op med Opvisningerne i Tysklands og Sveriges Afdelinger. Særlig kan fremhæves et Stykke af en roterende Ovn (der i fuldt udbygget Tilstand vilde have en Længde af 70 Meter) udmuret med ildfaste Sten. Ovnstykket ses paa vort Billede forsynet med en enorm Tandkrans, der har sin Plads omtrent paa Midten af Ovnen, og hvorigennem denne sættes i Omdrejning. Firmaets roterende Ovne bruges over hele Verden.

Metoden i Cementfremstillingen er som bekendt kortelig, at en Blanding af Kridt og Ler i slæmmet og fintmalet Tilstand føres ind i de nævnte roterende Rørovne, der med en svag Hældning og stadig roterende lader Raastoffet løbe gennem sig udsat for Varmen fra en Kulstøvsflamme, der blæses ind fra Ovnens modsatte (nederste) Ende under en Temperatur af op til ca. 1700 Gr. Reaumur. Under Brændingen i disse Ovne sker den kemiske Proces, hvorved Raastoffet forvandles til Cement, der foreløbig er tilstede i Skikkelse af de saakaldte Klinker. Disse er, naar de i hvidglødende Tilstand forlader Rotérovnene, af Form som Smaasten og maa efter at være afkølede gennemgaa forskellige Finmalingsprocesser, først i de saakaldte »Kominorer«, dernæst i Rørmøller.

hvor de knuses henholdsvis med Staalkugler og med Kugleflint for tilsidst at fremtræde som fint Cementmel færdig til Pakning.

Om Betydningen af Firmaets Virksomhed faar man et Begreb, naar man véd, at Firmaet har leveret Maskineri til Anlæg, Ombygning og Udvidelse i de sidste 5 Aar af 100 Cementfabriker. Af Kominorer har Firmaet ialt leveret ca. 1000, af Rørmøller ca. 2000. Baade en Rørmølle (Dana-Rørmølle) og en Kominor er opstillet fuldt monteret i Firmaets Stand. Desuden Stenknusere og Teglværksmaskiner samt den automatiske Sække- og Tøndefylder »Exilor«, der ligeledes er en af Firmaets mange Opfindelser paa Cementmaskineriets Omraade.

Gennem talrige Fotografier fra alle Verdensdele vises Cementfabrikanlæg udførte af Firmaet og i Glaskrukker Prøver af de forskellige Fabrikers Raastoffer og Materialer lige fra de grove Ler-, Kalk- og Kridtklumper til Klinkerne og det færdige Cementmel.

Langs Hallens venstre Længdevæg findes i Afdelingens næststørste Stand et i sin Art ikke mindre interessant Vidnesbyrd om, hvad der kan udrettes i industriel Henseende blot ved Dygtighed og atter Dygtighed, nemlig Firmaet *A/S Anders A. Pindstoftes* Maskiner for Flaskerensning, Aftapning osv. Denne Fabrik, der er beliggende i Valby, og af hvis anselige Produktion maaske knapt 10 pCt. afsættes i Danmark, er ret ukendt udenfor Fagkrese, — dèr til Gengæld rigtignok saa meget des bedre. Det er næppe for meget at sige, at Fabrikens Maskiner og Apparater repræsenterer det ypperste, der overhovedet findes i denne Branche. Fabrikens Afsætningsfelt — hele Verden — turde da ogsaa være det bedste Bevis herfor. Dette Resultat er som nævnt udelukkende naaet ved teknisk Dygtighed, og man gør sig et Begreb om denne, naar man hører, at Fabriken ialt besidder ca. 350 Patenter for sine Konstruktioner.

Fra venstre til højre i Standens ene Halvdel er opstillet et af Firmaets Kolonnesystemer, der viser hele Gangen i en Ølflaskerensnings- og Aftapningsanstalt, hvor de snavsede Flasker steriliseres og renses, til de i fyldt og proppet og pasteuriseret Tilstand vandrer ud ad de roterende Borde for atter at gaa ud i Forbruget. Den udstillede Kolonne kan behandle 3000 Flasker i Timen. I Standens anden Halvdel findes Aftapningsmaskiner for Mælkeflasker samt alle Slags Maskiner for Imprægnering, Fyldning osv. til Mineralvandsfabrikationen. Pindstoftes Maskinfabriks Eksport til Udlandet andrager nu gennemsnitlig ca. 1 Mill. Kr. om Aaret.

Gaar man videre langs Hallens venstre Længdevæg, træffer man en Række Køjer fra forskellige Firmaer i højst forskellige Brancher, der imidlertid alle har forstaaet at udvikle sig til Specialister i deres Fag og som saadanne naaet til at blive konkurrencedygtige ogsaa paa udenlandske Markeder. Dette gælder saaledes Firmaet *J. H. Weidemann,* hvis komplette Bagerianlæg findes overalt i Skandinavien. Firmaet udstiller en Bageriovn med Udtræksherd samt Bagerimaskiner. Ialt har Firmaet udført 700 saadanne Anlæg. En anden kendt Fabrik, delvis i samme Branche, er *A/S »Strømmen«,* Randers, hvis Bageri- og Slagterimaskiner ligeledes er godt kendte i Skandinavien og Rusland og for den Sags Skyld ogsaa i flere andre Lande, hvor Firmaet har Filialer.

Interessant er Udstillingen fra *Fisker & Nielsens* Støvsugerfabrik, idet den viser, hvorledes en Fabrik ved at specialisere sig kan naa til en overordentlig Eksportdygtighed. Fabrikens Støvsuger »Nilfisk« er uden Tvivl en af de bedste Støvsugere, der er paa Markedet, og Fabriken, der kun er faa Aar gammel, har allerede naaet en saadan Størrelse, at den er Europas største Støvsugerfabrik. Tilmed er de danske Støvsugere i deres Ydre overordentlig fordelagtige og i Vægt langt rin-

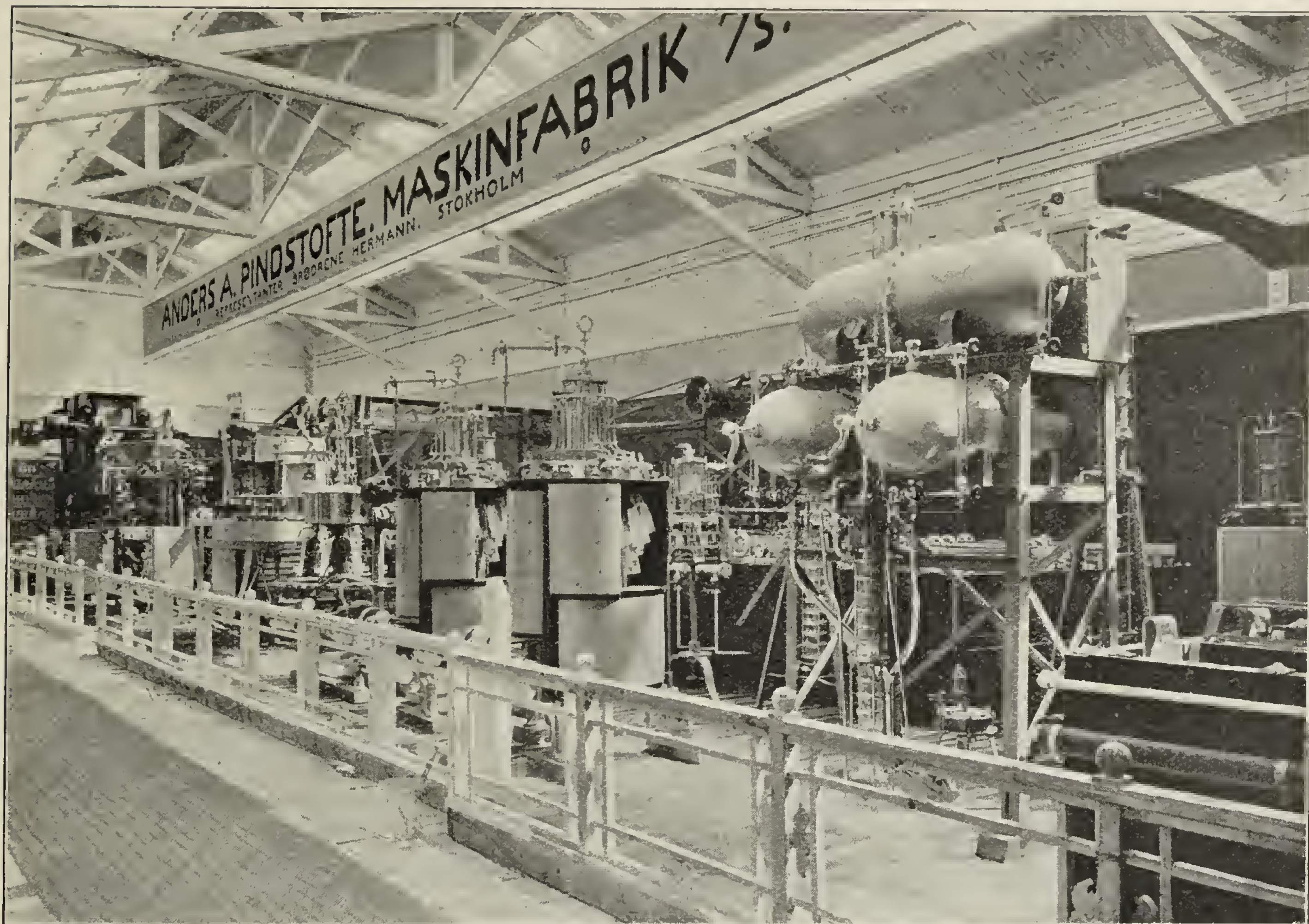

Fra Maskinhallen: Anders A. Pindstoftes Maskiner.

gere end udenlandske Apparater af tilsvarende Ydeevne.

A/S Thomas Ths. Sabroe & Co., Aarhus, udstiller Prøver af sine fortrinlige Is- og Kølemaskiner. Som en Nyhed vises »Kolibri« - Køleskabet, der arbejder med komprimeret Kulsyre og synes at være et fortræffeligt Stykke Køleteknik. Fra Firmaets Fabrik i Aarhus er ialt udgaaet over 1700 Is- og Kølemaskiner og komplette Anlæg, og ogsaa dette Firma hører til vore udprægede Eksportfabriker med Afsætning til alle Egne af Jordkloden.

Lige overfor disse Udstillere findes i Hallens Midterparti en anselig Udstilling fra *A/S Smith, Mygind & Hüttemeier* med et Fyranlæg forsynet med Erilhs automatiske Indfyringsapparat, som dette Selskab har Enefabrikationsretten for i Danmark, Sverige, Rusland og Tyskland. Desuden findes udstillet nogle af Firmaets Blæsere og indbyggede smaa Dampmaskiner med direkte koblede Dynamoer, Centrifugalpumper og Blæsere. Ogsaa Firmaet *Nyboe & Nissen* møder med et automatisk Indfyringsanlæg samt med et større Pasteuriseringsapparat. Ved Siden af disse Udstillinger har *Søren Wistoft & Co.* en meget righoldig Udstilling af Automater og Vægte i allernyeste Konstruktioner, repræsenterende en udmærket Finmekanik.

Midterstanden afsluttes med en Udstilling fra Firmaet *I. G. A. Eickhoff*, der bl. a. møder med 2 Hurtigpresser, hvoraf den ene med automatisk Paalæggemekanisme, desuden Skæremaskiner, Presser og andre Apparater for Bogbinderi samt en Haandtrykkemaskine med automatisk Udkastning. De udstillede Maskiner vidner om en overordentlig teknisk Dygtighed.

Vender man sig dernæst mod Maskinhallens højre Længdevæg, træffer man her Repræsentationer for vor rask opblomstrende elektriske Industri — ligefra Dynamoen til Ledningstraaden.

A/S Titan udstiller i sin Elevatorafdeling en Model af en af sine automatiske

Elevatorer i Drift foruden elektriske Spil m. m. Titans Elevatorer tør siges at være fortræffelige i deres Konstruktion og Udforelse, og de betydelige Leveringer af Elevatoranlæg til Udlandet, som Fabriken trods den skarpe Konkurrence netop paa dette Omraade stadig kan glæde sig ved, er det bedste Bevis herfor. Desuden udstiller Firmaet en Samling mindre Dynamoer og Motorer samt forskellige andre elektriske Maskiner. Fabrikens Kranafdeling er repræsenteret ved 2 store Gribeskovle for Kullosningsanlæg, af hvilke Fabriken som bekendt har en stor Afsætning ikke mindst i de skandinaviske Lande. Paa Standens Bagvæg viser en righoldig Samling Fotografier de betydeligste Transport- og Losningsanlæg, som Titan har udført i de forskellige Lande. Desværre møder Titans fjerde store Afdeling — Centrifugefabriken — ikke paa denne Udstilling med sine Produkter, idet Fabriken — som saa mange andre af vore betydeligste Fabriker, f. Eks. vor udmærkede Værktøjsmaskinindustri og vor højt udviklede Læderindustri — ikke har fundet nogen Interesse i at give Møde. Paa en Maade maa dette meget beklages, idet det navnlig i Sverige kunde have været paa sin Plads at vise, at ogsaa Danmark forstaar at fremstille Centrifuger, der tilmed i de senere Aar efter Fagfolks Dom i teknisk Henseende har formaaet at overgaa de svenske, der jo hidtil har været de førende.

Fra Maskinhallen: I. G. A. Eickhoff's Bogtrykkerimaskiner, Søren Wistofts & Co.s Vægte og Smith, Mygind & Hüttemeiers Stokers.

Som en udmærket Repræsentant for et helt nyt Felt i den danske elektriske Industri, nemlig Fremstillingen af elektriske Apparater og Installationsmateriel, møder *Laur. Knudsens mekaniske Etablissement*. Næsten samtlige de Genstande, som denne Fabrik udstiller, maatte

indtil for ganske faa Aar siden indføres fra Tyskland. Nu er deres Fremstilling taget op med overordentlig teknisk Dygtighed og absolut Konkurrencedygtighed af nogle driftige Firmaer. Denne Fabrikations Hjælpestoffer og Grundlag, nemlig Kabel- og Ledningsfabrikationen, vises i Nabostanden fra *A/S Nordiske Kabel- og Traadfabriker,* hvis høje Teknik og fortrinlige Arbejdsmetoder har skaffet Danmark en ny og betydningsfuld Industri, der som nævnt danner den underste Grundsten i den statelige Bygning, den mangeartede elektriske Industri nu danner. Fabrikerne udstiller Prøver af Produkterne fra sit Valseværk, Traadværk og sin Kabelfabrik. Vor elektriske Industris Produktionsværdi er i de sidste 4 Aar steget med ca. 100 pCt. fra 7,6 Mill. Kr. til 14,6 Mill. Kr., heraf alene Kabel- og Ledningsfabrikationen fra 2,7 Mill. Kr. til 5,2 Mill. Kr. I denne Sammenhæng vil det være naturligt at nævne Udstillingen fra en anden af vore store elektriske Fabriker, nemlig *Hellesens Enke & V. Ludvigsen,* skønt dette Firmas Udstilling er placeret i et andet Rum. Hellesens Tør-Elementer er kendt Jorden over, og Fabrikens Eksport beløber sig til en Værdi af over 1 Mill. Kr. aarlig. Fabriken udstiller en imponerende Model af et af sine kendte Tør-Elementer. I samme Rum, hvor denne Udstilling er placeret (Rum XXV, Siderummet til højre for Maskinhallen), udstiller af andre elektriske Firmaer endvidere *Dr. Valdemar Poulsen* sin Telegrafon, *H. I. Hannovers Poremetal A/S* Prøver af sit Poremetal og Anvendelser heraf samt elektriske Akkumulatorer, medens *Bartz & Otto* udstiller elektriske Varmeapparater og *Nordisk Elektrisk Apparatfabrik* en Sceneregulator for Teaterbelysning.

Landbrugsmaskiner og Redskaber.

Nogen større Repræsentation har vor Landbrugsmaskinindustri ikke paa Malmøudstillingen, og de Fabriker, som udstiller, er ikke alle blevet lige heldigt placerede. I Maskinhallen har *Burmeister & Wains Eksportkompagni* en god Udstilling af Transportspande af Staal og Aluminium, Sier, Kerner samt Benzin- og Petroleumsdunke og Jernfade. Firmaets Transportspande har vundet sig et godt Navn og tilsvarende Afsætning ogsaa i fremmede Lande. Vor ikke ubetydelige Mejerimaskinindustri repræsenteres af *Silkeborg Maskinfabrik, Zeuthen & Larsen* med en Samling moderne Mejerimaskiner. Endelig kan i samme Hal nævnes Udstillingen fra *C. Th. Rom & Co.,* der omfatter en Del Have- og Landbrugsredskaber. Den egentlige Landbrugsmaskinafdeling findes dog i Bygningens allerbagerste Rum (Rum XXXVI), hvor Hovedpladsen indtages af Maskiner udstillet fra *P. Nordsten,* Hillerød. Dette Firmas fortrinlige Tærskeværker og Radsaamaskiner m. m. har som bekendt trods den skarpe amerikanske og tyske Konkurrence formaaet at skabe sig et godt Marked. Det samme kan siges om de 3 udstillende Plovfabriker, »*Fraugde*«, »*Sanderum*« og »*Landsperg*«, hvis Plove og andre Landbrugsredskaber, der bedre har kunnet indrettes efter hjemlige Forhold end de tilsvarende indførte Artikler, ogsaa er udbredte i Norge og Sverige. »Fraugde« udstiller desuden en god Samling Radrensere, Undergrundsløsnere og Saamaskiner. *A/S Jens Nielsens Maskinfabrik,* Vestre Aaby, udstiller Rense- og Sortérmaskiner for Frø og Sæd samt et selvrensende Tærskeværk. Fabriken »*Sønderborg*«, Randers, møder med Jerntrillebøre og Jernsækkevogne og *Snertinge Maskinfabrik* med en Halmpakker.

Flere af de udstillede Genstande blandt Landbrugsmaskiner og -Redskaber er udmærkede Produkter, men i det store Hele lader det sig ikke skjule, at Afdelingen ikke formaar at give noget sandt Indtryk af disse Industrigrenes Stilling i Danmark, og i denne Forbindelse maa man ligeledes beklage, at Forholdene ikke har

Fra Industrihallen.

foranlediget Tilvejebringelsen af en Udstilling af vort industrialiserede Landbrug.

Industrihallen.

I den saakaldte Industrihal — forøvrigt en lidet heldig Betegnelse — findes en broget Samling af Udstillinger af dansk Kunsthaandværk, Konfektionsvirksomheder o. s. v. Vor Elektroplet- og Metalvareindustri repræsenteres ved Udstillinger fra *Carl M. Cohrs Sølvvarefabrik,* Fredericia, *Grann & Laglyé, Metalvarefabriken »Victoria«, Nicolai Jensen, Københavns Dørgreb- og Metalvarefabrik* o. fl., der indeholder gode og som oftest meget smagfulde Ting.

Den danske Pianoindustri repræsenteres ved *Hornung & Møller, Herman N. Petersen & Søn* samt *A. Theuerkauff* med smukke Samlinger af Flygler og Pianoer. Vor Musikinstrumentfabrikation repræsenteres af *P. Stockholm* og *Emil Hjorth & Sønner;* den første udstiller Luth og Mandoliner, det sidstnævnte Firma Violiner, Bratscher og Violonceller.

Allerede i vort forrige Hefte har vi omtalt den beklagelige Omstændighed, at dansk Møbelhaandværk ikke i større Omfang er mødt op paa Malmøudstillingen, end Tilfældet er. De faa Firmaer, der nu repræsenterer dette Haandværk, formaar dog alligevel at give et ganske godt Begreb om vort Møbelsnedkeris Dygtighed og kultiverede Smag. Dette gælder saaledes Udstillingerne fra *Lysberg & Hansen,* der udstiller et meget smagfuldt Spisestuemøblement i Mahognitræ, *Christian Rasch,* der møder med et Herreværelse i mat Mahogni, samt *Ole Haslunds Hus, Haslund & Heymann,* der møder med et Empiremøblement samt et Kabinet i moderne Rokoko. *Christian Jørgensens Møbelsnedkeri* udstiller Dagligstuemøbler i Kubamahognitræ. Vi omtalte i vort forrige Hefte Kongeværelsets Montering fra *Rud. Rasmussens Fabrik for Egetræsmøbler.* De Udstillinger, nævnte Fir-

maer har arrangeret, maa i det hele taget siges at være overordentlig smagfulde, og der er ofret ikke saa lidt for at opnaa det tilsigtede Resultat. Det samme kan siges om de af Firmaerne *Hassel & Teudt* og *Ohlsen & Ahlmann* udstillede fuldt monterede Badeværelser med højmoderne sanitære Anlæg m. m. Disse sidste Udstillinger vil man iøvrigt erindre fra den i Vinter i Industriforeningen arrangerede hygiejniske Udstilling.

Vor teknisk - kemiske Industri møder med en ikke ringe Repræsentation, saaledes *Adolf Prior* med Soyakulør og Lædersværte, *P. Rønning & Gjerløff* med Skrivemaskinebaand, Carbonpapir og forskellige kemisk-tekniske Artikler. *De kemiske Fabriker »Danmark«* med Osteløbe, Ostefarve og Smørfarve, hvilke Produkter ligeledes udstilles af *Chr. Hansens teknisk-kemiske Laboratorium. A/S Sadolin & Holmblad & Co.'s Eftfl.* udstiller Prøver af sine Farver, Emaillelakker og Malerlærred. *A/S Tapetfabriken »Fiona«* udstiller ligeledes Farver og vegetabilske Limpræparater. Desuden udstiller forskellige Parfumefabriker o. l. Af egentlige storindustrielle Virksomheder udstiller i denne saakaldte Industrihal kun *A/S De danske Spritfabriker* samt *A/S De forenede Papirfabriker* og begge med Udstillinger, som egentlig ikke staar i Forhold til vedkommende Virksomheders Betydning og gode Navn. Vor anselige og rask voksende Fodtøjsindustri repræsenteres ved en Udstilling af *Jørgen Petersen & Co.* Skønt denne Fabrik med sine 400 Arbejdere og sin moderne Indretning ikke er den daarligste Repræsentant for vor Skotøjsindustri, saa er den selvfølgelig dog ikke tilstrækkelig til at give noget udtømmende Billede af denne store Industrigren. Men da det jo som Regel ogsaa er Svenskerne, der sender deres Overskudsfodtøj over til os, kan man ikke bebrejde vore øvrige Skotøjsfabriker, at de ikke har givet Møde. *Hellerup Skolæstfabrik, Rudolph Nielsen* udstiller en Sam-

Fra et af de mindre Rum.

ling Læster, Udstansningsjern og Overlædermodeller for mekanisk Skofabrikation.

Vore Reproduktionsvirksomheder repræsenteres af *Bernh. Middelboes Reproduktionsanstalt* og *Nordisk Reproduktionsanstalt,* der begge viser Samlinger af gode Reproduktioner. Vor Bogtrykkerivirksomhed ved *Fred. Bagges kgl. Hof-Bogtrykkeri* og *Langkjærs Bogtrykkeri* ligeledes med Prøver af Bogtryk og Illustrationsværker. *Chr. Cato* møder med Plakater og andre litografiske Arbejder. *Andreasen & Lachmann* med Samlinger af Samlermærker og *A. Stellings Farvefabrik* med sorte og kulørte Trykfarver for Bog- og Stentryk.

Iøvrigt indtages Pladsen af forskellige Udstillinger af Konfektion, Rejseartikler, Instrumenter, fysiske og kemiske Apparater, Butiksudstyr o. s. v., hvilke Udstillinger det vilde føre for vidt at komme nærmere ind paa i nærværende Tidsskrift.

De mindre Rum.

I en Række Værelser langs Industrihallens højre Side finder man Udstillinger af fotografiske Arbejder saavel fra professionelle som fra Amatørfotografer. I denne Forbindelse kan nævnes Udstillingerne i Rum XI af Emulsionsplader og fotografisk Papirindustri samt Tilvirkning af Kinematografer o. s. v., hvilke nye Industrier efterhaanden er vokset op i Danmark. Emulsionsplader og fotografiske Papirer udstilles af *Budtz-Müllers Eftfl.,* af *A/S Odense Emulsionsplade- og Filmfabrik* samt af *Emulsionspapirfabriken »Merkur«, Carl Poulsen, Valby,* medens *A/S Dansk Kinematograffabrik* og *A/S M. Rasmussen* møder med Kinematografapparater og Tilbehør til saadanne.

I de Rum, der bag Bygningskompleksets Midtergaard — fra hvilken vi nedenfor bringer et Billede — forener Industrihallen og Maskinhallen, findes et ikke ringe Antal store Udstillinger fra forskellige Institutioner, offentlige saavel som private, fra Foreninger o. l. Vi skal her nævne *Kjøbenhavns Kommune* (Rum XV—XXIV), der møder med en stor velordnet og faglig interessant Udstilling, der viser Byens Udvikling samt de forskellige Forvaltningsgrenes Virksomheder og Virkemidler i en moderne Storstad. Endvidere udstiller (Rum XIV) *Frederiksberg Kommune* samt *Kjøbenhavns Havnevæsen,* af sociale Institutioner *Statens Sygekasseinspektorat, Arbejderforsikringsraadet* m. fl., der belyser deres respektive Virken ved grafiske Fremstillinger o. l. Vor dygtige Værftindustri repræsenteres af *A/S Kjøbenhavns Flydedok og Skibsværft* med Skibsmodeller og Billeder samt af *A/S Helsingørs Jernskibs- og Maskinbyggeri,* ligeledes med Skibsmodeller. Dampskibsselskabet »*Øresund*« udstiller Modeller af sine nyeste Baade, medens *Det forenede Dampskibsselskab, Skandinavien—Amerikalinien* møder med en smuk Model af Liniens nyeste »Oceanflyver« »Frederik VIII«.

I et tilstødende Rum (Rum XXV) har *Kommissionen for Havundersøgelser* en interessant og lærerig Udstilling af Havforskningens Resultater, *Dansk Fiskeriforening* viser i Billeder og grafiske Tavler vort Saltvandsfiskeris Udvikling. I dette Rum udstiller endvidere *Finsens Lysinstitut, Det tekniske Selskabs Skole, Teknologisk Institut, Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk* o. s. v., alle med Billedmaterialer og grafiske Fremstillinger.

Udstillingen afsluttes endelig med to store kollektive Udstillinger fra *Dansk Jagtforening* (Rum XXX) samt fra *Dansk Skovforening* (Rum XXXI—XXXIII), der begge er ualmindelig godt ordnede, instruktive og i høj Grad interessante ogsaa for ikke-Sagkyndige. Skovbrugets Udstilling er saa omfattende og smukt arrangeret, at den uden Tvivl vil bidrage til at hæve den almindelige Interesse for vore Skove og de mangeartede Arbejder, der

knytter sig til disse. Herunder hører ogsaa Hedesagen, der vises gennem udstillet Materiale fra Det danske Hedeselskab. Baade til Skovdyrkning, Hedekultur o. l. henhører iøvrigt talrige Redskaber, Instrumenter og andre Hjælpemidler af dansk Konstruktion og Fabrikat. Der er udmærkede Ting heriblandt.

I den omtalte Midtergaard findes i dennes aabne Sidegange endvidere en Udstilling fra vore *Kolonier i Grønland,* omfattende Genstande og Redskaber, samt de vigtigste Handelsprodukter. Ogsaa dette er en vellykket Opvisning, hvorpaa der er ofret et ikke ringe Arbejde. Dens luftige og frie Beliggenhed forøger dette Indtryk. Selve Gaardanlæget viser Prøver paa vor Havekunst og er i sin Arkitektur af en ganske hyggelig Virkning, — selvom de anvendte Motiver — f. Eks. det her afbildede Trætaarn — ikke alle er særlig udpræget danske.

Cementfabrikerne og Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger.

Sagens Forhistorie.

Vi gengav i vort forrige Hefte den af Sø- og Handelsretten i Kjøbenhavn d. 12. Maj afsagte Dom med samt dennes Præmisser i den Retssag, der af de danske Cementfabriker: »Aalborg«, »Cimbria«, »Dania«, »Danmark«, »Norden« og »Kongsdal«, var anlagt mod »Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger« i Anledning af Fællesforeningens Forhold til Startningen af den meget omtalte Andels-Cementfabrik. Den afsagte Dom betød, som det vil erindres, en fuldstændig Sejr for Cementfabrikerne. Som ventelig appelleredes Sa-

gen af Fællesforeningen til Højesteret, hvor den kan antages at ville faa sin endelige Afgørelse i Løbet af et halvt Aars Tid. Af Hensyn til den vidtrækkende Betydning, der knytter sig til denne Sag, som i saa høj Grad berører dansk Industris Interesser, har Redaktionen anset det for hensigtsmæssig at give en kort og afgrænset Fremstilling af Sagens Forhistorie paa Grundlag af de Akter og Dokumentationer, som fremlagdes af Parterne under Retssagen. —

I 1907 blev der indgaaet Overenskomst mellem de danske Portland-Cementfabriker og Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger angaaende Levering af dansk Cement til Brugsforeningerne. Denne Overenskomst var kommet i Stand paa følgende Maade. Inden 1907 havde Brugsforeningerne enten købt deres Varer enkeltvis og i saa Fald været henvist til Indkøb hos de Købmænd, der førte Cement fra de danske Fabriker, eller de havde forsynet sig med Cement fra deres Fællesorganisation, Fællesforeningen for danske Brugsforeninger, som Tilfældet var med Hensyn til deres andre Varer. Fællesforeningen havde nu forsøgt at indkøbe Cement fra Udlandet, saaledes at Cementen solgtes til Fællesforeningens Hovedforretning i Kjøbenhavn, men leveredes rundt om i Landet i de forskellige Havnebyer — en Salgsordning, som baade var i høj Grad ubehagelig for Købmandsstanden saavel som for vore Cementfabriker, idet Fællesforeningen jo i Virkeligheden ved en saadan Ordning sikrede de udenlandske Cementfabriker et begunstiget Marked her i Landet. For at raade Bod paa disse Forhold og finde en Udvej, der kunde tilfredsstille alle tre Parter, Brugsforeninger, Købmænd og Fabriker, foreslog ved Skrivelse af 13. November 1906 de da eksisterende danske Cementfabriker: »Cimbria«, »Dania«, »Aalborg«, »Danmark« og »Norden« Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger følgende Ordning: Fællesforeningen stilledes overfor Cementfabrikerne paa samme Maade som Købmændene og fik saaledes den Bonus, der, ifølge de dagældende Regler for Cementhandelen, som var og stadig er »cif« Handel med væsentlig ensartede Priser over hele Landet, ydedes Købmændene i Forhold til det Parti, de aftog. Salget til de enkelte Brugsforeninger skulde imidlertid vedblivende gaa gennem Købmændene, af hvilke hver Fabrik har en Eneforhandler i hver By, som herfor skulde oppebære deres gennem Aftale fastsatte Bonus. Den enkelte Brugsforening havde Ret til hos Købmanden at faa godskrevet den sædvanlige Rabat, der tilkom dem i Forhold til Varepartiets Størrelse. Desuden fik imidlertid Fællesforeningen den Fordel, at Cementfabrikerne ved Aarets Slutning godtgjorde Fællesforeningen Differencen mellem de Beløb, de enkelte Brugsforeninger havde opnaaet i Bonus i Forhold til de af dem hos de forskellige Købmænd indkøbte Partiers Størrelse, og det Beløb, der i Bonus vilde være tilfaldet en Købmand, som ved et samlet Køb havde aftaget hele det af alle Brugsforeningerne i Aarets Løb forbrugte Kvantum Cement. Herved var i Virkeligheden baade Købmændenes og Brugsforeningernes Interesse varetaget. Købmændenes derved, at deres Omsætning ikke forringedes ved, at Brugsforeningerne gik uden om dem, hvorved deres Rabat igen blev større hos Fabrikerne, Brugsforeningernes derved, at disse foruden Rabat ved egne Indkøb tillige drog Fordel af at staa under deres Fællesorganisation, ved at Cementfabrikernes Bonus til denne beregnedes i Forhold til samtlige Brugsforeningers sammenlagte Indkøb — nemlig med den største Rabat, der overhovedet gaves.

Til Gengæld for, at Cementfabrikerne saaledes havde paataget sig paa en Maade at yde en dobbelt Bonus for Brugsforeningernes Cementindkøb, krævede de som en naturlig Modydelse, at Brugsforeningerne forpligtede sig til at tage hele deres Forbrug af Cement fra de fem danske Ce-

mentfabriker, med hvilke de havde kontraheret.

Dette Forslag fremsattes som nævnt første Gang 13. November 1906, og efter nogen Brevveksling, der videre udformede og præciserede Ordningen, stadfæstedes Overenskomsten ved Skrivelse af 23. Januar 1907 fra Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger til de nævnte Cementfabrikers Befuldmægtigede.

Det er denne Overenskomst, der, senere fornyet, stadig danner Grundlaget for Forholdet mellem Cementfabrikerne og Fællesforeningen, og i Henhold til hvilken denne paa Brugsforeningernes Vegne ialt har oppebaaret en ekstra Bonus paa et Beløb af ca. 140,000 Kr. — foruden at de enkelte Brugsforeninger hver for sig fra Købmændene har oppebaaret i sædvanlig Rabat et mindst ligesaa stort Beløb. Fabrikerne havde til Gengæld saaledes sikret sig Brugsforeningerne som Aftagere af deres Cement til de til enhver Tid noterede Priser.

Overenskomsten fornyedes paa samme Betingelser for Aaret 1908. I dette Aar skabtes der iøvrigt Cementindustrien Vanskeligheder gennem Starten af Fabriken »Kongsdal«, der var anlagt paa et fra de øvrige Fabrikers forskelligt Salgsprincip, nemlig beregnet paa at skulle yde en Kreds af Forbrugere en særlig Fordel gennem Andel i det forventede Overskud. Den Konkurrence, der gennem det nye Fabriksanlæg paafortes de gamle Fabriker, førte til en Priskamp, der endte med, at nævnte Salgsprincip — hvis videre Gennemtrængen vilde have været ganske ruinerende for de bestaaende Cementfabriker — opgaves af »Kongsdal«, der nu sluttede sig til de øvrige Fabriker og fra Aaret 1909 som saadan gik ind under disses Aftale med Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger.

De Fordele og Begunstigelser, Fællesforeningen havde opnaaet for Overenskomstens hidtidige Territorium, ønskede man udvidet til ogsaa at omfatte Sjælland med omliggende Øer. Paa Grund af Modstanden fra Købmændenes Side i disse Landsdele trak imidlertid Ordningen af dette Spørgsmaal i Langdrag. Omsider lykkedes det imidlertid Cementfabrikerne at overvinde Købmændenes Betænkelighed, saaledes at man d. 13. December 1910 kunde tilbyde Fællesforeningen at udstrække den bestaaende Overenskomst til ogsaa at omfatte Sjælland (eksklusive Kjøbenhavn) med omliggende Øer, mod at Fællesforeningen til Gengæld forpligtede sig til, saa længe Overenskomsten, (der foresloges foreløbig gældende i 5 Aar i Stedet for som hidtil at skulle fornyes hvert Aar,) stod ved Magt, *ikke hverken selv at paabegynde Anlæg af nogen Cementfabrik eller indirekte eller direkte at interessere sig i saadant Foretagende.*

Forslaget, der fremkom for om muligt at afværge de Kalamiteter, man kunde vente vilde opstaa ved Anlæget af en ny Cementfabrik, for hvilken der absolut ingen Brug var, efter som de allerede eksisterende Fabrikers Produktionsevne langt oversteg Forbruget, akcepteredes af Fællesforeningens samlede Bestyrelse ved Skrivelse af 22. December 1910 under Forudsætning af Repræsentantskabets Samtykke. Dette forelaa derefter i Skrivelse af 5. Januar 1911, i hvilken Skrivelse Fællesforeningen endvidere gjorde opmærksom paa, at man forstod Overenskomsten saaledes, at Fællesforeningen vel ikke havde Ret til at paabegynde Anlæget af nogen Cementfabrik, men dog i Overenskomstens Løbetid maatte have Ret til at købe Grund og planlægge egen Cementfabrik til Opførelse efter Kontraktens Udløb, hvis den iøvrigt fandt saadant formaalstjenligt. Denne Forstaaelse tiltraadtes af Cementfabrikerne. Hermed var altsaa den Overenskomst sluttet, som har Gyldighed til Udløbet af 1915, og som, da den udtrykkelig betegnede sig som en Udvidelse (i territorial Henseende) af den tidligere Overenskomst, selvfølgelig indbefattede samtlige de tidligere Overens-

komsters Betingelser, derunder ogsaa det centrale i disse: *Pligten for Brugsforeningerne til at tage hele deres Forbrug af Cement fra de danske Fabriker.*

Med Hensyn til de gennem disse Aar herskende Cementpriser havde disse været Genstand snart for Nedsættelse, snart for Forhøjelse. For Kontraktforholdets første Aar, 1907, var »cif« Priserne Kr. 5,40 pr. Tønde, det næste Aar var de omtrent uforandret, medens de under den ved Fabriken »Kongsdal«s Start indledede Priskamp i 1909 sank ned til Kr. 4,10 paa Sjælland, 4,15 paa Fyn og 4,20 i Jylland. Efter Priskampens Ophør steg derefter Priserne igen, men var dog i 1910 endnu ikke naaet op til det Niveau, hvorpaa de stod i Overenskomstens første Tid, inden »Kongsdal«-Kampen begyndte. Vi kan her nævne, at Cementpriserne fastsættes ved Nytaarstid for et Aar, — i Forhold til de foreliggende Konjunkturer, Kulpriser, Arbejdsløn m. m. samt under Hensyntagen til de Priser, der noteres af de udenlandske Fabriker.

Umiddelbart efter Afslutningen af Overenskomsten med Fællesforeningen, men uden nogen Sammenhæng med denne, udsendte Fabrikerne som sædvanlig paa denne Aarstid Meddelelse om den for Aaret fastsatte Pris. Prisen for 1911 udviste i Sammenligning med det foregaaende Aars en Forhøjelse paa 50 Øre pr. Tønde. Grunden til denne Prisforhøjelse, hvorved Prisen bragtes op igen til den før Priskampen gældende normale Højde, var først og fremmest den ganske simple, at de fleste af Fabrikerne under de tidligere lave Priser intet havde tjent. Som et yderligere Moment, der nok skulde anspore Cementfabrikerne til at søge deres Stilling konsolideret, medens Tid var, kom hertil de stadig gærende Planer om nye Konkurrenceforetagender, til hvilke vi senere skal komme tilbage.

Denne saaledes i og for sig ganske naturlige Prisforhøjelse, hvis Mulighed man tilmed havde regnet med under Overenskomstforhandlingerne, skulde give Anledning til megen Strid.

Saa snart Fællesforeningen var kommet til Kundskab om de forhøjede Priser, protesterede den nemlig overfor Cementfabrikerne, idet den paastod, at Forhøjelsen var stridende mod de Forudsætninger, hvorunder Overenskomsten mellem Fællesforeningen og Cementfabrikerne var indgaaet. Heroverfor kunde imidlertid Fabrikerne svare, at dette ikke stemte med Virkeligheden, idet en saadan Betingelse ikke havde været opstillet, ja, at Fabrikernes frie Dispositionsret med Hensyn til Prisfastsættelse under Forhandlingerne endog havde været berørt som den Selvfølgelighed, den var — hvilket Fællesforeningen i en senere Skrivelse da ogsaa maatte anerkende havde været Tilfældet — samt at en saadan Betingelse jo naturlig havde haft sin Plads i den indgaaede Overenskomst, om Fællesforeningen virkelig havde ønsket den. Da nu Fællesforeningen saaledes var ret daarlig stillet med Hensyn til den juridiske Ret til at protestere mod Prisforhøjelsen, søgte den med saa meget større Iver at hævde en saadan i moralsk Henseende, idet man gjorde gældende, at den nævnte Forhøjelse, — der af Fabrikerne aabent var erkendt ogsaa var sket for at opsamle Reserve til Imødegaaelse af Tab, som en kommende Konkurrencefabrik med tilhørende Priskamp kunde volde Cementindustrien, — var en aabenlys Forhaanelse mod Brugsforeningerne af en saadan Karakter, at den maatte berettige disse til med Tilsidesættelse af den lige indgaaede Overenskomst at gaa i Gang med Bygningen af en egen Cementfabrik. Dette skønt Cementfabrikerne overfor Fællesforeningen loyalt og detailleret redegjorde for de Motiver, der laa til Grund for den nævnte Prisforhøjelse, hvilke som nævnt først og fremmest var, at flere af Fabrikerne intet havde tjent, ja snarere tabt under de sidste Aars lave Kamppriser. Men navnlig gjorde Fabrikerne opmærk-

som paa, at selv den Omstændighed, at der muligvis skulde oplægges Reserve til Imødegaaelse af kommende Konkurrencefabriker, umulig kunde opfattes som rettet mod Brugsforeningerne, *efter som disse jo lige gennem den indgaaede Overenskomst havde forpligtet sig til i 5 Aar ikke at anlægge nogen Cementfabrik.*

Hermed skulde man tro, at Sagen havde været afgjort, men saaledes blev det ikke. Af Hensyn til den Vægt, der imidlertid er lagt paa Prisforhojelsesmomentet, hvis moralske Berettigelse man altsaa har ment saa tvivlsom, at man har vovet et eklatant Overenskomstbrud paa Basis deraf, vil det være rigtigt nærmere at udrede de Forhold, som i Virkeligheden gjorde det til en Nødvendighed for Fabrikerne at ruste sig til Kamptidernes Ugunst.

Den særlige Begunstigelse, som Cementfabrikerne havde indrømmet Fællesforeningen, havde efterhaanden sat meget ondt i forskellige andre Kredse af Cementforbrugere. Fra flere af disse fremkom fra Tid til anden Krav om at blive stillet paa samme Maade som Brugsforeningerne, og efterhaanden blev disse Krav saa energiske, at man ligefrem truede med Oprettelsen af egne Fabriker fra vedkommende Kredse, dersom ens Krav ikke blev opfyldt. Saaledes stillede f. Eks. Foreningen af Cementmurstensfabrikanterne og Foreningen af Cementvarefabrikanterne Cementfabrikerne »det ganske bestemte og ufravigelige Krav« at faa en Ordning »i Lighed med, hvad der havde været tilstaaet Fællesforeningen for danske Brugsforeninger«. Hvis Cementfabrikerne ikke vilde indgaa herpaa, truede Cementmurstensfabrikanterne og Cementvarefabrikanterne med, at de i Samarbejde med Centralforeningen af Murer- og Tømrermestre, der altsaa ogsaa skulde have en lignende Særstilling, samt eventuelt med andre større Cementforbrugere »med al Kraft og Energi« vilde arbejde paa Oprettelsen af en egen Cementfabrik. Ogsaa fra anden Side truede Konkurrence, idet Cementkøbmændene allerede i Slutningen af 1909 havde drøftet at danne et Fond med den Hensigt at indkøbe Grunde i umiddelbar Nærhed af de bestaaende Fabriker med Trusel om, — hvis de ikke kunde opnaa yderligere Salgsfordele, — at opføre egen Cementfabrik. Denne sidste Bevægelse medførte, at Fabrikerne selv blev tvunget til med store Bekostninger at sikre sig store Grundarealer for ikke at blive faldet i Ryggen. Cementvarefabrikanternes Agitation førte foreløbig til, at der i 1911 arbejdedes paa at starte en Cementfabrik »Jylland«, væsentlig for fransk Kapital, og ogsaa paa andet Hold gærede Projekter, saa at man ser, at der var al Anledning for Cementfabrikerne til at tage deres Forholdsregler i Tide og søge deres Stilling styrket for enten at forhindre Anlæg af eller imødegaa Resultaterne af Nyanlæg, der, under hvad Form, de end startedes, alle betød en yderligere uheldig Forrykkelse mellem Produktionsevnen og det virkelige Cementforbrug. Allerede under de bestaaende Fabriker kunde nemlig det danske Marked kun optage ca. Halvdelen af Cementindustriens Produktion.

Efter at Fællesforeningen som nævnt havde protesteret mod den skete Prisforhøjelse, rejste der sig snart en stærk Agitation med det Formaal, at Brugsforeningerne selv skulde starte en Cementfabrik. Denne Agitation blev snart mere og mere voldsom, og til Trods for den indgaaede Overenskomst saa man, at ikke blot de enkelte Brugsforeninger tog Del heri, men endog selve Fællesforeningens Formand, Hr. *Severin Jorgensen* — der med sin Underskrift havde forpligtet sig og Brugsforeningerne til hverken direkte eller indirekte at medvirke til Oprettelsen af nogen Konkurrencefabrik — animerede i med Navn underskrevne Artikler i Andelsbevægelsens Blade i de mest energiske Vendinger til Starten af en Andelscementfabrik.

Det er værd at nævne, at inden Fællesforeningens Formand saaledes kastede sig ind i Agitationen, havde han sammen med den daværende Næstformand, Landstingsmand *Broberg*, henvendt sig til Cementfabrikerne for at bevæge disse til at tage Prisforhøjelsen tilbage, og da dette afsloges, i Stedet at indrømme Brugsforeningerne yderligere Særfordele, som skulde hemmeligholdes overfor den øvrige Kundekreds.

Da Cementfabrikerne ret naturligt ikke en Gang ønskede at drøfte slige Forslag, var det, at Agitationen tog Fart, og Brugsforeningerne og Cementvarefabrikanterne fandt nu hinanden. I Maj 1911 udsendtes et Opraab om at støtte en Andels-Cementfabrik, i hvilket der citeredes en stærkt agitatorisk Artikel af Hr. *Severin Jørgensen* til Fordel for Oprettelsen af en Andels-Cementfabrik. Med denne og megen anden Støtte fra Fællesforeningens Formands Side, lykkedes det Sjælen i den projekterede Andelsfabrik, Hr. *Anders Nielsen,* Svejstrup Østergaard, at formaa talrige af de samme Brugsforeninger, der gennem deres Fællesforening var kontraktlig bundet til at købe deres Cement hos de bestaaende Fabriker, til at forpligte sig til som Andelshavere i den projekterede Andelsfabrik at tage hele deres Cementforbrug hos denne. Paa et Møde mellem Cementvarefabrikanterne og Brugsforeningerne d. 8. September 1911 i Fredericia startedes »Dansk Andels-Cementfabrik«, og Bygningen af Fabriken paabegyndtes kort efter, saaledes at den i Sommeren 1913 kunde træde i Virksomhed.

Saaledes ser de Forhold ud, som har ført til den Retssag, hvis Afgørelse vi bragte i vort forrige Hefte. Til Trods for en tydelig og klar Overenskomst, der forpligter Brugsforeningerne til inden Udgangen af Aaret 1915 ikke at opføre nogen Cementfabrik, har man dog gjort dette. Til Trods for at samme Overenskomst forpligtede Brugsforeningerne til at tage hele deres Forbrug af Cement, saa længe Kontrakten bestod, altsaa ligeledes indtil Udgangen af 1915, fra de bestaaende Fabriker, er man gaaet over til fuldstændig at dække sit Cementforbrug fra den ulovlig oprettede Fabrik. Og til Trods for, at Fællesforeningen ved Formandens egen Underskrift endvidere har forpligtet sig til under samme Kontrakts Løbetid hverken direkte eller indirekte at interessere sig i nogen ny Cementfabrik, optræder samme Formand i Skrift og Tale som den allermest kraftige Talsmand for Oprettelsen af Andels-Cementfabriken.

Kender man disse Forhold, — som her er fremstillet fuldtud objektivt paa Grundlag af Dommen og dens Akter, — vil man næppe have Sø- og Handelsrettens juridiske Afgørelse behov for at fælde sin egen Dom i denne Sag. Og Karakteren af en saadan moralsk Dom skærpes kun ved at se paa de to eneste Forsvarspunkter, som Fællesforeningen under Proceduren fremførte for at rense sig pure med, nemlig at Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger og selve disse Brugsforeninger var to forskellige Ting (saaledes at Fællesforeningen intet Ansvar skulde have overfor sine egne Bestanddeles Gøren og Laden), samt endvidere, at Fællesforeningen intet Ansvar kunde have for, hvad dens Formand foretog sig »som Privatperson«, — i Egenskab af hvilken det følgelig maatte være ham tilladt at begaa alle de Handlinger, som han ganske vist som Formand ikke havde Lov til.

Man vil næppe fortænke Sø- og Handelsretten, at den ikke ønskede at være med til at knæsætte saa nye og mærkelige juridiske Synspunkter, men i et og alt gav Cementfabrikerne Medhold med fuldstændig Ignorering af Fællesforeningens fremsatte Frifindelsespaastand.

Andelsbevægelsens sociale Betydning.

Et Foredrag af Forstander *Th. Madsen-Mygdal.*

Umiddelbart efter Andelsforeningernes Fællesmøde i Kjøbenhavn den 6. og 7. April d. A. gengav vi referatisk Indholdet af det Foredrag, hvis Titel staar over disse Linjer, og som holdtes paa nævnte Mødes første Dag af Forstander *Th. Madsen-Mygdal.* Vi knyttede allerede den Gang enkelte Kommentarer hertil (Hefte 4, Pag. 86). Nu da Foredraget foreligger trykt i »Andelsbladet«, hvorfra vi her tillader os at gengive det in extenso, har det givet os videre Anledning til Fremsættelsen af de teoretiske Betragtninger over hele Spørgsmaalet: »Andelsproduktion og Brugsforeningsfabriker«, hvormed nærværende Hefte indledes.

Foredragets Ordlyd er følgende:

»Hvad Andelsbevægelsen har gavnet det danske Landbrug og den danske Landbostand, er sikkert saa kendt af alle i denne Forsamling, at jeg som Indledning til, hvad jeg her har at sige om Andelsbevægelsens sociale Betydning, kun behøver ganske kort at minde derom.

Det er ved Andelsproduktionen inden for Landbruget, at det er lykkedes at bibringe de danske Produkter den Ensartethed og Fasthed i Kvalitet, som gør dem stærke nok til at hævde Stillingen i det aabne Verdensmarked. Paa dette Grundlag er vort Landbrugs økonomiske Stilling bygget. Og hele den mægtige Udvikling, som Oprettelsen af Andelsmejerier og Andelsslagterier har fremkaldt inden for Landbruget i den sidste Menneskealder, er endnu saa langt fra ført til Ende, at den endog synes at foregaa Aar for Aar med stigende Styrke. Det er derfor for tidligt nu at ville maale, hvad Andelsbevægelsen økonomisk har gavnet Landbruget, thi Forholdene saavel ude paa Afsætningsstederne som inden for selve Produktionen giver fri Bane for endnu stærkere Fremgang og Udvikling.

Men Andelsproduktionen har ikke blot bragt Landbruget store økonomiske Fordele. Den har ved Siden af været en social Velsignelse for vor Landbostand; thi den er det Grundlag, hvorpaa hele den Besiddelsesform og Ejendomsfordeling, der er karakteristisk for det danske Landbrug, nu hviler.

Den samme Ensartethed i Kvaliteten, der har skaffet vore Produkter fordelagtig og sikker Afsætning, har medført, at den lille Producent opnaar samme Priser for sine Produkter som Storproducenten. Det lyder saa simpelt, men det betyder saa overordentlig meget. Derved er det muligt at opretholde Bondelandbruget, d. v. s. Gaard- og Husmandsbruget, som det bærende, hvad der ellers under Nutidens Tendens hen imod Stordrift kunde være vanskeligt nok. Det er endog derved blevet muligt at øge Antallet af de mange smaa selvejende Driftsledere og at formindske Antallet af Lønarbejdere inden for Landbruget. Hvad det betyder for vor Landbostands baade legemlige og aandelige Sundhed og for den Ungdom, der vokser op i de mange smaa Landbohjem, hvor Arbejdet holdes i Ære, kan det være vanskeligt at finde Maal for; men vi har Lov til at vente, at de gode Følger deraf ikke vil udeblive.

Alt dette er kendt og anerkendt fra alle Sider, ikke blot af Landboerne selv, men ogsaa af Byboerne, ja endog af de Udlændinge, der besøger os for at undersøge, hvad der har været Drivkraften i det danske Landbrugs Udvikling.

Men ikke sjældent hører vi fra Byerhvervenes Side den Tilføjelse, at Landmændene blot skulde være blevet staaende ved Oprettelsen af Andelsproduktionsforeninger, d. v. s. Andelsmejerier, Andelsslagterier, Andels-Ægeksport o. s. v., men at derimod Brugsforeninger, Fællesindkøbsforeninger og industrielle Foretagender efter Andelsprincip er et meget beklageligt Fejlgreb, et Udslag af Smaalighed og Misundelse over for Byerhvervene, hvis Handelsstand bliver ødelagt ved Brugsforeningerne, og hvis Industri trues af en alvorlig Fare ved Oprettelsen af Andelsfabriker.

Smaalighed og Misundelse! Ja, hvis det er Smaalighed og Misundelse, der har været Andelsbevægelsens Drivkraft, saa tror jeg, det er første Gang i Historien, at de to Følelser har frembragt saadanne Resultater som dem, Andelsbevægelsen allerede nu kan fremvise. I Virkeligheden vil man da ogsaa komme Sandheden nærmere ved i Stedet for Smaalighed at sætte Storsyn for, hvad der gavner *hele* Samfundet og ikke enkelte Personer eller Klasser, og i Stedet for Misundelse at sætte Medfølelse og Samfølelse.

Thi denne Opfattelse fra Byernes Side bunder utvivlsomt i en Misforstaaelse, som kun er mulig derved, at det her i Landet saa godt som udelukkende er Landbostanden, der

har set og forstaaet at udnytte de økonomiske og sociale Fordele, der knytter sig til Andelsbevægelsen, medens vor Bybefolkning — i Modsætning til hvad der er Tilfældet i andre Lande — gennemgaaende endnu staar ganske uforstaaende over for Andelsbevægelsens bærende Principer og de Fordele, som Andelssammenslutninger lige saa fuldt kunde bringe Byerne som Landet. Og ejendommeligt nok er det netop de Former for Andelsvirksomhed, som Byerhvervene paa det stærkeste fordommer, der i særlig Grad kunde gavne Bybefolkningen, hvorimod det er tvivlsomt, i hvor stor Udstrækning det Produktionsfællesskab, som ved Fremstillingen af Smor, Flæsk og Æg har bragt Landbruget saa store Fordele, uden videre kan overfores paa Byernes Haandværk og Industri.

Brugsforeningsbevægelsen har netop sit Udspring fra Byernes Arbejderbefolkning, og den vilde lige saa vel her i Landet som andet Steds kunde bringe Arbejderstanden Fordele, der i alle Tilfælde ikke vilde være mindre end dem, Gaard- og Husmandsstanden paa Landet nu nyder. Brugsforeningerne har nemlig i lige saa høj Grad som Andelsmejerierne en social Opgave, og det var ikke uden Grund, at Gladstone i sin Tid betegnede den engelske Brugforeningsbevægelse som »Nutidens største sociale Underværk«. Ligesom vore Andelsmejerier og Andelsslagterier har stottet den lille Producent ved at skaffe ham den samme Afsætning som Storproducenten, paa samme Maade virker Fællesindkøbet til Fordel for den lille Forbruger ved at stille ham paa lige Fod med Storforbrugeren. Den første Brugsforening blev som bekendt oprettet her i Landet af Pastor Sonne i Thisted, efter at han havde gjort den Iagttagelse, at den fattigste Del af Arbejderbefolkningen, som i særlig Grad trængte til at kobe godt og billigt, netop paa Grund af Indkøbenes Lidenhed købte de daarlige Varer og dog til de hojeste Priser. Den mindste Forbruger, som bor yderst ved Varefordelingens Biveje, vil altid føle Fordelingsomkostningerne særlig haardt, og han vil, hvis han staar alene, være for svag til at ændre dette Forhold. Men gennem Fællesindkøbet opnaar han de samme eller omtrent de samme Fordele som Storforbrugeren og undgaar den store Afgift, som Mellemhandelen i særlig Grad paafører den Vare, der forbruges i de smaa Husholdninger.

Men vil Brugsforeningerne da ikke ved at gaa uden om Mellemhandelen ødelægge Mulighederne for en selvstændig Handelsstand her i Landet, og vil denne Folge af Brugsforeningsvirksomhed ikke i Længden medføre en Fare for det okonomiske Liv, som langt overgaar de Fordele, Brugsforeningerne bringer de smaa i Samfundet?

Det er denne Frygt, der medforer, at man fra Bybefolkningens Side ser med Mistillid paa Brugsforeningerne. Den hviler imidlertid paa en manglende Forstaaelse af, hvor den virkelige Handelsstands Opgave ligger. Den dygtige Købmands Opgave er den at finde og danne Mellemled mellem netop den Producent og den Forbruger, der byder hinanden de storste Fordele. I samme Grad som det lykkes for ham at løse denne Opgave, i samme Grad vil han ikke blot selv opnaa Gevinst, men ogsaa gavne sine Kunder, saavel Producenten som Forbrugeren. Den dygtige Købmands Virksomhed kendes derfor ikke blot paa den Fortjeneste, han formaar at tiltvinge sig selv, men paa de Fordele, han bringer alle dem, der træder i Handel med ham. En stor og virkelig dygtig Handelsstand vil, naar den forstaar sin Opgave, aldrig virke varefordyrende eller udpinende, men den vil tværtimod sprede Fordele til alle Sider og være en Lykke for det Land, den tilhører. Vi har saadanne Handelsvirksomheder her i Landet, som hvert Aar ved fordelagtig Handel med den store Verden yder deres Bidrag til Forøgelse af hele Befolkningens Velstand. Men Handelsvirksomhed af denne Art vil aldrig være truet af Andelsbevægelsen, og vi vil alle kunne være enige om at ønske vort Land, der maaske netop paa Grund af sin egen Lidenhed afgiver gode Betingelser for at drive Handel ude i den store Verden, en saa kraftig og værdiskabende Handelsstand som muligt.

Men mangler Handelsstanden det rette Blik for, hvori dens egentlige Opgave bestaar, og indskrænker den sig til udelukkende at søge sig en fordelagtig Plads i den indenrigske Mellemhandel, saa betyder en stor og talrig Handelsstand ikke længere en ubetinget Lykke for Befolkningen. Ganske vist er Varernes Fordeling til de enkelte Forbrugere et Arbejde, der skal udføres, og her er der selvfølgelig ogsaa Brug for virkelig dygtige Købmænd; men set fra et almindeligt socialt Synspunkt er det en Lykke, om dette Arbejde kan udføres ved de færrest mulige Hænder. Hvis derfor Landets Mellemhandlerstand i Antal vokser ud over rimelige Grænser, virker den som en økonomisk Byrde for hele den arbejdende Del af Befolkningen. Den vil da kun finde Eksistensmulighed ved at fordyre Varerne eller forringe deres Kvalitet

eller begge Dele i Forening, og ingen vil kunne benægte, at dette har fundet Sted og foregaar fremdeles. Til Værn mod Udbytning af en saadan Mellemhandlerstand er det, at den almindelige Befolkning benytter Andelsindkøbet, hvor det Beløb, der spares ved mere direkte Varefordeling, fordeles i Forhold til hvert enkelt Medlems Forbrug. I det lange Løb vil Andelsbevægelsen paa dette Omraade medføre, at alt, hvad vi har af Dygtighed inden for Handelsstanden, søger sin Virkeplads dér, hvor Handelen tilfører Værdier for Samfundet, og at den overflødige Del af Mellemhandlerstanden søger over til anden Virksomhed, hvor dens Arbejde er til større Nytte. Brugsforeningsbevægelsen vil da herved have gavnet alle Parter, og dens Regulering af Befolkningens indre Vareomsætning vil virke som et Salt i det økonomiske Liv og ogsaa i denne Henseende betyde en social Vinding.

En ganske tilsvarende Betragtning gælder Andelsbevægelsens Forhold til Byernes Industri. Intet er mere usandt, end at Andelsfolkene — hvad der for Øjeblikket her i Landet omtrent er ensbetydende med Landbostanden — ønsker at modarbejde Industriens berettigede Interesser og at sætte sig i et Kampforhold til Industrien. Det vil vistnok falde vanskeligt at paavise blot en eneste Grund for Landbostanden til ikke at ønske en saa sund og stærk Industri som blot muligt. Industribefolkningen er vore Kunder, og hvis hele Samfuudet har Fordel af at besidde et dygtigt og velstillet Industrifolk, saa har Landbruget en ganske særlig Interesse deri.

Men der maa ogsaa for Industriens Vedkommende skelnes mellem, hvad der virkelig er af samfundsnyttig Art, og hvad der kun er til økonomisk Byrde for den store arbejdende Befolkning. Det første ønsker vi alt godt, det sidste ønsker vi ikke at støtte ved noget som helst kunstigt Middel. Utvivlsomt vilde man i ledende Industrikredse gøre vel i at forstaa, at det — ikke mindst for Industriens egen Skyld — er af Vigtighed, at denne Adskillelse foretages.

Hvorledes vilde mon de økonomiske Forhold være her i Landet, om vort Landbrug, der i Flg. Statistiken direkte (d. v. s. ved Planteavl og Husdyrbrug) kun beskæftiger 34 pCt. af Befolkningen, ligesom de fleste af vore Industrivirksomheder havde indrettet sig alene for vort hjemlige Marked og endnu ikke var naaet videre end til at tilfredsstille Landets eget Forbrug af de vigtigste Levnedsmidler? Og hvorledes kunde der ikke se ud her i Landet, om vi ved Siden af Landbruget havde en Industri, der ikke blot kunde tilfredsstille Befolkningens Forbrug af Industrivarer, men ogsaa kunde fremvise ligesom Landbruget en Overskudsudførsel paa ca. 300 Mill. Kr. med 30—40 Mill. Kr.'s Stigning om Aaret?

Jeg opstiller ikke dette Spørgsmaal for derved at antyde et Krav til Industrien, thi selvfølgelig vilde det være urimeligt at stille et saadant Forlangende til By-Industrien i et Land som Danmark, hvor Agerbruget er og i en uoverskuelig Fremtid vil være Hovederhvervet. Men det er en ulykkelig Forestilling, som bjergtager adskillige af vore Industrimænd, at Idealet er et Danmark, der producerer for sig selv alene og lader Verden uden om gaa sin egen Gang. Den er i aabenbar Modstrid med hele Udviklingen i den store Verden, hvor Vareomsætningen mellem Landene og mellem Verdensdelene antager et stedse større og større Omfang, og vor egen stigende Indførsel af Varer tyder just heller ikke paa, at vi Danske har særlige Anlæg i den Retning.

Vil Industrien indtage sin rette Plads, saa maa det kræves af den lige saavel som af Handelsstanden, at den samler sin Opmærksomhed om at erobre sig en virkelig betydende Plads i den store Verden, og at den lader Landets egne Indbyggere tage deres Forbrug, hvor det tjener dem bedst. Industrien maa lære, at dens Betydning ikke kan maales med nogle Milliontal, hvoraf de Raamaterialer, den har modtaget enten fra Landbruget eller fra Udlandet, udgør Hovedparten, men med de Værdier, den selv skaber for Landet.

Det skal indrømmes og anerkendes, at der i den sidste Tid har vist sig glædelige Tegn til, at den danske Industri er i Færd med at ranke Ryggen og sætte sig ny Maal. Et saadant Vaartegn forekommer det bekendte Foredrag, som Ingeniør Foss for to Aar siden holdt i Industriforeningen, mig at være, selv om jeg langt fra er enig med Foredragsholderen i alle hans Betragtninger. Jeg haaber, det maa vise sig at være rigtigt, at der paa mangfoldige Omraader er gode Betingelser for en dansk Industri, der er konkurrencedygtig paa det store aabne Verdensmarked. Vi har jo i de senere Aar paa flere Omraader set Udslag af industriel Foretagsomhed, som vi alle kan hilse med baade Glæde og Stolthed.

Men til Gengæld er det et meget daarligt Tegn, naar Industrien hver Gang, Lovgiv-

ningsmagten tænker paa at røre ved den betydelige Toldbeskyttelse, hvorunder de fleste og de største af vore Industrivirksomheder arbejder, selv møder op med Erklæringer om, at deres Erhverv ikke kan bestaa uden den hidtidige eller endog højere Beskyttelse. Og i Forbindelse dermed varsler det ikke godt for Industriens Evne til at skabe sig Afsætning paa Verdensmarkedet, naar den ikke en Gang paa Hjemmemarkedet, hvor den arbejder i Ly af Toldbeskyttelse, tror at kunne hævde sig, uden at den maa belemre os med »Danske Uger« og offentlige Opraab om at købe »Dansk Arbejde«. Lad være, at dette sidste er ret uskadeligt. Det er dog ikke noget godt Varsel for Industriens nærmeste Udviklingsmuligheder.

Naar Toldbeskyttelsen nemlig afklædes alle de taagede og uklare Betragtninger, hvormed den er omgivet i den offentlige Forhandling, saa betyder den i sin nøgne Virkelighed jo dog kun en ukontrolleret Adgang for enkelte Erhverv til at beskatte hele den forbrugende Befolkning baade i By og paa Land. Hvis Industrien fremdeles vil vedblive at kræve denne Særstilling, og vore lovgivende Myndigheder ikke vil eller kan ændre Forholdet, saa vil den Dag sikkert komme, da der bliver stillet Andelsbevægelsen en ny social Opgave af vidtrækkende Betydning. Endnu har Andelsbevægelsen ikke rørt ved de beskyttede Industrier. Men det vilde ikke synes urimeligt, om Befolkningen i By og paa Land forenede sig om Oprettelsen af Andelsfabriker for derved at tilbagegive Forbrugerne, hvad de ved Køb af toldbeskyttede Varer maa betale ud over disse Varers Pris paa Verdensmarkedet.

Men Toldbeskyttelse kan dog ændres ved Lov, og dens daarlige Virkninger rammer kun det Land, som selv har villet det. Der er andre Skranker for den fri Vareomsætning, der strækker sig langt videre, og som ingen lovgivende Forsamling endnu har kunnet bryde. Det er Kapitalens Ringdannelser, som vi i vore Dage møder paa flere og flere Omraader, og hvis Virkning overalt er den samme: Undertrykkelse af den fri Konkurrence og Udplyndring af den arbejdende Befolkning til Fordel kun for Privatkapitalen. Her staar vi overfor et grundlæggende socialt Spørgsmaal: Forholdet mellem Kapitalen og den arbejdende Befolkning, og utvivlsomt har Andelsbevægelsen paa dette Omraade en af sine allervigtigste Fremtidsopgaver.

Kapital er opsparet Arbejde, og des mere der findes deraf i et Folk, desto bedre. Desto mere kapitalstærkt et Folk er, desto stærkere vil dets Erhvervsliv kunne udfolde sig; thi Kapital er i et moderne Samfund en Grundbetingelse for sund Udvikling af enhver Virksomhed. Men det Vederlag, der tilkommer Kapitalen for dens Bidrag til Erhvervenes Udvikling, bør fastsættes ud fra de Love, som det økonomiske Liv selv giver, naar det faar Lov til at røre sig frit. Hvis Kapitalen er med til at bryde ny Baner, sætter ny Maal og finder Vej til dem, saa tilkommer der den et større Vederlag end det, der betegnes som almindelig Rente. Thi hvor der er en særlig Risiko, bør der ogsaa være Adgang til en særlig Fortjeneste. Og hvor der skabes ny Foretagender, der lykkes, vil den Kapital, der først medvirker, naturligt opnaa et større Vederlag end almindeligt. Her behøver Andelsbevægelsen ikke at krydse Privatkapitalens Vej, og den vil sikkert heller ikke kunne gøre det. Centrifugen blev ikke opfundet af en Andelssammenslutning, og det første Centrifugemejeri var ikke et Andelsmejeri.

Men hvor der gaar en bred og alfar Vej mellem Producent og Forbruger, kendt og ligetil, dér misbruger Kapitalen sin Magt, hvis den sætter Bom over Vejen og kræver Bompenge, hvis Størrelse den selv fastsætter. Og den Befolkning, der udplyndres, besidder for Tiden kun eet virksomt Middel til at værge sig: Andelsbevægelsen. Ganske vist synes Kapitalens Ringdannelser for Øjeblikket saa stærke, at hele Nutidens Andelsbevægelse bliver lille ved Siden af. Men der kan begyndes, hvor Byrden føles tungest, og hvor Muren ikke er stærkere, end at den kan væltes. Lidt efter lidt vil der da skabes en almindelig Forstaaelse af Opgavens sociale Betydning, og deraf vil Andelsbevægelsen hente Kræfter til at fortsætte Kampen i større Udstrækning.

Oftest omgiver Kapitalens Ringdannelser en eller anden Industri, og det bliver da Forbrugerne af det paagældende Industriprodukt, der maa værge sig mod Udbytning ved at indføre Konkurrence gennem Andelsindustri. For en overfladisk Betragtning kan en saadan Andelsvirksomhed synes at være rettet imod Industrien, mens den i Virkeligheden kun bekæmper en privat Kapitalinteresse, der er i Modstrid med Samfundets Interesser. For nylig har vi ved Oprettelsen af en Andels-Cementfabrik set den Betragtning blive fremsat i fuldt Alvor, at hvis denne Fabrik kunde bestaa, vilde det betyde Ruin og Ødelæggelse af hele den danske Cementindustri. For almindelig Menneskeforstand er dette

ikke umiddelbart indlysende. Tværtimod skulde en Fabrik mere synes at betyde blot yderligere Udvikling af den paagældende Industri. De Mænd, der raaber op om Ødelæggelse af Industrien, forveksler da ganske sikkert ogsaa deres egne private Interesser med den Industri, de lever af.

Ingen tør dog vist hævde, at der bliver Arbejde for færre Hænder, eller at nogen Industri behover at indskrænkes, fordi det er et Andelsselskab og ikke et Aktieselskab, der ejer og leder Virksomheden. Med mindre Andelsselskabernes Ledelse skulde vise sig at staa under Aktieselskabernes i Dygtighed og Foretagsomhed; thi i saa Fald kunde en Ødelæggelse af de bestaaende Industrier befrygtes. Men her overfor vil det være oplysende at lægge Mærke til, at de to eneste Industrier her i Landet, der har kunnet tiltvinge sig en Plads paa det aabne Verdensmarked og skaffe sig en Overskudsudførsel til Udlandet, der overstiger 100 Mill. Kr. for hver om Aaret, er vor Smørindustri og vor Baconindustri, og begge disse Industrier ejes og ledes som bekendt hovedsagelig af Andelsselskaber. Og gaar vi ned til en Grænse af 25 Mill. Kr. i aarlig Udførselsværdi, overstiges denne kun af 4 Varegrupper, nemlig foruden Smør og Bacon af levende Dyr samt Æg, og disse sidste eksporteres ogsaa hovedsagelig ved Andelsselskaber. Dette tyder ikke paa, at Andelsbevægelsen er et Hunnertogt, der ødelægger og nedriver alt, hvad sund Fornuft kan opbygge, men snarere paa, at der ogsaa, hvor det gælder at skabe en Plads for danske Produkter paa Verdensmarkedet, knytter sig særlige Fordele til Andelsprincipet.

Vi Landmænd faar ganske vist Skyld for, at vi i vore Andelsselskaber giver os af med Ting, hvis tekniske Sider vi har meget lidt Begreb om, og Rigtigheden deraf maa vi indrømme. Vi ved egentlig forbavsende lidt om, hvordan en Mejeribestyrer i vore Dage bærer sig ad med af vor Mælk at fremstille 1. Kl. Smør, eller hvorledes en Slagteridirektør fremstiller 1. Kl. Bacon af de Svin, vi leverer; ikke stort mere end vi vèd om, hvorledes man fremstiller Sukker af Roer, Cement af Ler og Kalk o. s. v. Men vi kan vistnok trøste os med, at vi vèd lige saa meget — eller rettere lige saa lidt — som de, der tilfældigvis ved Arv eller Spekulation er blevet Indehavere af de store Industriaktieselskabers Aktier.

Vi skal altid i enhver Andelsvirksomhed — hvad enten den omfatter Producent eller Forbruger — vide at tage den bedste Sagkundskab og det stærkeste Initiativ i vor Tjeneste, og vi har sikkert meget at lære paa dette Omraade. Men naar Andelsbevægelsens Modstandere raaber op om, at det er dem, der besidder Sagkundskaben og Initiativet, saa gør vi bedst i at lade dem snakke. Der er under alle Forhold Grund til at vogte sig for dem, der kræver en priviligeret Stilling under Paaberaabelse af Sagkundskab og Initiativ. Thi Sagkundskab og Initiativ skal nok gøre sig gældende, hvor de virkelig findes. Men en Sagkundskab, der altid er misfornøjet, og et Initiativ, der altid klynker, er ikke meget værd.

Spørgsmaalet Andelsselskab kontra Aktieselskab er ikke et Spørgsmaal om større eller mindre faglig Indsigt, men det er et Spørgsmaal om Værdiernes Fordeling. Det er et socialt Spørgsmaal.

Andelsbevægelsen betyder først og fremmest en Haand, der er rakt ud til alle de smaa i Samfundet, eller rettere en Haand, som alle de smaa i Samfundet rækker til hinanden. Den skænker dem de samme Muligheder for selvstændig Virksomhed, som de store har, beskytter dem mod at svare Afgift til unyttige Virksomheder og værner dem mod Udplyndring fra Privatkapitalens Side. Men desuden er Andelsbevægelsen et Helbredelsesmiddel mod de usunde Vækster paa Samfundslegemet, og ved at hindre Erhvervene i at komme paa unaturlige Afveje yder den sit store Bidrag til, at alle, baade smaa og store taget under et, føres ind under bedre økonomiske Forhold.

Men Andelsbevægelsen er ikke et nyt socialøkonomisk System, der giver sig ud for at være et Universalmiddel mod alle Samfundsonder. Derfor egner Andelsidéen sig heller ikke til at blive ophøjet til en Religion, som vi under alle Forhold skal sværge til, og som vi altid skal dyrke. Andelsbevægelsen er hverken mer eller mindre end et godt praktisk Middel, som vi kan benytte imod mange økonomiske Skævheder. Og i en Tid, hvor der tales og diskuteres saa meget om »sociale Foranstaltninger«, der i mange Tilfælde kun er Lapper, som vel kan skjule, men ikke afhjælpe Elendighederne, er det velgørende at se hen til Andelsvirksomhederne, hvor der paa det jævne ved flittige Hænders enige Samarbejde er opnaaet god Hjælp mod mange Samfundsskader, og hvor der i Fremtiden vil kunne naaes meget mere.

Der er næppe mange, som onsker rent

Andelsland, d. v. s. al Privatvirksomhed afskaffet. Vi skal ikke køre fra den ene Grøft over i den anden. Andelsvirksomhed og Privatvirksomhed kan begge have Gavn af at arbejde Side om Side, og vi skal ikke oprette flere Andelsforeninger, end hvad der netop tiltrænges. Thi Andelsbevægelsen er et Middel, ikke et Maal.

Vi ser jo Gang paa Gang, at naar vi ved Andelsvirksomhed har naaet et Fremskridt, saa opnaar de, der staar uden for Andelssammenslutningen, de samme eller omtrent de samme Fordele som dem, der staar inden for og har udført Arbejdet, og dette er egentlig det bedste Vidnesbyrd om, at Andelsvirksomhedens Frugter kommer hele Samfundet til Gode, og at Andelsbevægelsen altid har en social Betydning.

Men naar dette er Tilfældet, saa bliver den enkeltes Stilling overfor Andelsbevægelsen ikke blot et rent Forretningsspørgsmaal. Det bliver i højere Grad et Samvittighedsspørgsmaal. Stilles vi over for et Forhold, hvor vi efter moden Overvejelse finder, at Andelsvirksomhed tiltrænges — og her er der naturligvis Plads for et personligt Skøn —, saa stilles der det Krav til os alle, at vi hver især fra den Plads, hvor vi staar, yder vort Bidrag til, at en saadan Virksomhed kan blive gennemført bedst muligt til Gavn for det Folk og det Samfund, som vi alle har Forpligtelser over for.«

Gasbelysningens 100-Aars Jubilæum.

Af Direktør, cand. polyt. *Gunnar Gregersen.*

Den 1ste April 1914 kunde den offentlige Belysning fejre en Mærkedag, idet det den Dag var 100 Aar siden, at Gaderne i en Bydel — St. Margareth — i London for første Gang belystes med Gas. Uden mange Vanskeligheder og mislykkede Forsøg var man ikke naaet saa vidt; men endelig havde man faaet Bugt med Vanskelighederne saa vidt, at man flere Maaneder igennem paa Westminsterbroen ved forsøgsvis at erstatte Olielamperne med Gaslanterner havde konstateret, at nu gik det. — Det er altsaa fra London, at Lysgassen efterhaanden erobrer Gadebelysningen Verden over; først i England og Amerika, senere paa Kontinentet og her atter først i Frankrig, derpaa i Tyskland, saa Østrig o. s. v.

I England bredte Gadebelysningen sig forholdsvis hurtigt. Den første engelske Gasanstalt oprettedes før 1814, men allerede 1823 er der ikke mindre end 62 Gasværker i Landet, og Gasbelysningen har vundet Indpas i 52 engelske Byer.

I Tyskland er Freiberg den første By, der faar Gasværk — et lille Privatværk. Det første større er det af Imperial Continental Gas Association Aar 1825 i Berlin opførte. I det øvrige Tyskland gaar det langsommere. I 1849 var der saaledes endnu kun 35 Værker spredt over hele Riget.

Og det gik endnu vanskeligere andetsteds. Skønt man skulde tro, at f. Eks. en By som Paris, der ellers havde været førende i den offentlige Belysningsteknik, vilde være blandt de første, der fulgte det engelske Eksempel, varede det Aar, ja, flere Aar inden man kommer med her, hvor man ellers var vant til at kræve Gaderne velbelyste.

Saavel *Gas*belysningen som navnlig velorganiseret *offentlig Gade*belysning er nemlig langt ældre end 100 Aar. Og den sidste tør vel nok siges at stamme fra Paris, der allerede ved en Parlamentsakt af 1558 fik indført en Art Gadebelysning. Denne bestod i, at der paa Hovedgadernes Hjørner anbragtes store Jernpander fyldte med Beg, i hvilken Begen holdtes brændende fra 10 Aften til 4 Morgen. At denne Belysningsmetode har haft Mangler, er givet, og 1662 giver Kong Ludvig d. XIV da ogsaa i Erkendelse af disse Mangler en Italiener Laudati Caraffe Koncession paa en »flyvende Belysning«, der mod bestemt Takst var til Borgernes Tjeneste om Natten. Den kgl. Motivering er følgende: »De Ran, Mord og Ulykkestilfælde, der dagligen foregaar i vor gode Stad Paris, nødvendiggør en tilstrækkelig Belysning paa Gaderne, og da Størsteparten af Borgere og Forretningsfolk ikke have Midler til at underholde Tjenere, der kunde lyse dem hjem...... er det fornødent at etablere i Paris med Forstæder og andre Byer i vort Kongerige en Fakkeltjeneste eller Lygtetjeneste, der kan følge og oplyse saadanne, der vilde begive sig gennem Gaderne om Natten«.

Den af Caraffe organiserede Gadebelysning løste dog ikke Problemet; men 8 Aar efter fulgte en Politiforordning, efter hvilken der paalagdes Borgerne i hver By — først kun i Vintermaanederne, senere i Tiden fra 20.

Oktober til 31. Marts — at oplyse Gaden foran deres Huse med Lygter (i Paris ca. 5000 Stk.) med Tællelys.

Den saaledes indførte Gadebelysning virkede tilfredsstillende, og andre Lande og Byer fulgte — som man paa den Tid var vant til — Byen Paris' Eksempel, saaledes Amsterdam 1669, Haag 1675, Hamburg 1679, Berlin 1680, Wien 1687.

I Berlin er det den »store Kurfyrste«, der anordner offentlig Belysning paa Gaderne ved at paalægge Borgerne i hvert tredie Hus at hænge en Lygte udenfor Huset og holde den tændt til visse nærmere fastsatte Tider. Og her som i Paris er det Hensynet til stigende Kriminalitet, der er afgørende. Ediktet er af 1680.

Men det var ikke Smaating, denne Belysning kostede. Ca. Aar 1700 var der saaledes i Paris 6800 Lygter, i hvilke der paa en Vinternat brændtes 1/8 kg Tællelys pr. Lygte eller ca. 812 kg pr. Nat. Imidlertid maa det erindres, at Paris allerede paa den Tid var en By med en 1/2 Mill. Mennesker med 600 Gader og Pladser og 22000 Huse. I Aaret 1704 naar man imidlertid til, at det Offentlige ikke alene overtager Kontrollen med, men ogsaa selve Belysningen. Omkostningerne herved steg fra ca. 300,000 Frc. i 1704 til i Aaret 1729 at andrage ca. 1/2 Mill. Frc. pro anno, og Pengene tilvejebragtes ved en Ekstraskat.

1765 indførtes derpaa Olielygterne ved Belysningen. Dette betød et betydeligt Fremskridt: Bedre Lys og flere Lygter, og Borgerskabet i Paris udtaler gentagende sin Tilfredshed med disse Lamper, der først afloses af Gassen. — Under Frederik den Store kommer Olielamperne til Berlin, men der anbringes kun 2400 i hele Berlin, og med »Oplysningen« er det kun smaat.

Oliens Afløser er saa *Gassen*. Hvad nu denne angaar, saa er det jo, som det vil erindres, Englænderen Murdoch, der først har Held med sine Forsøg paa af Stenkul at fremstille en brugbar Belysningsgas. Efter at det i 1792 var lykkedes ham regelmæssigt at belyse sit eget Hus, tog han i 1798 i Soho sammen med Dampmaskinens Opfinder, James Watt, fat paa Løsningen af Problemet: Gasbelysning i noget større Stil. Men der var mange Vanskeligheder. I Aaret 1802 fejredes dog Freden i Amiens med en vellykket Gasillumination, og senere naaede Murdoch efter mange tekniske Vanskeligheder til at belyse flere Spinderier og Fabriksanlæg tilfredsstillende med Gas. Det var Urenhederne i Gassen, der generede. Ved Renselsesprocesser af forskellig Art lykkedes det imidlertid efterhaanden hans talrige Medarbejdere at undgaa Ulemperne. Her skal blot nævnes en af Hjælperne, nemlig Clegg, der indførte Vaskning med Kalkmælk, hvorved Hovedmassen af Urenheder fjernedes.

Medens Murdoch arbejdede videre paa Fabriksbelysningen og næppe havde gjort sig klart, at Gasbelysningen havde en Mission ogsaa som Gade- ja, maaske endog som Stuebelysning, havde en naturaliseret Franskmand, Winsor, sat sig den Opgave at fremstille Gas i det store. Han var mere Agitator end Tekniker og hans egne praktiske Forsøg blev ikke fulgte af Held. Først 1812 naaede han efter at have forødt flere forskellige Selskabers Penge at faa Sagens tekniske Sider betryggende i Orden. Et nyt Selskab, det verdensberømte »Chartered Gaslight and Coke Company«, dannedes — det Selskab, der den Dag idag besidder Verdens største Gasværk Beckton-Work —, og man kunde begynde. Naar det overhovedet lykkedes Winsor at føre dette Selskab igennem Begyndelsesvanskelighederne, skyldes det, at han i ovennævnte, Fagmanden Clegg, fik en højst fornøden teknisk Støtte. 1ste April 1814 naaede man altsaa at fordrive Olielampen fra St. Margareth og dermed efterhaanden at fastslaa Gas-Gadebelysningens Overlegenhed over andre hidtil anvendte Systemer.

Ved denne Fase i Belysningens Udvikling er det, at Frankrig mærkeligt nok kommer bag ud. Var man end i 1817 naaet til at oprette et Gasværk i Paris, saa havde dette dog saa mange Vanskeligheder, at der først 1829 kan tales om en regelmæssig Gadebelysning, og det endog kun af en enkelt Gade, nemlig af Rue de la Paix.

I Tyskland naaede man hurtigere til et Resultat. Som tidligere nævnt, havde man allerede 1811 i Freiberg belyst en Fabrik og en Del af en Gade med Gas. Den første Gadebelysning i lidt større Stil indføres i Berlin (Aar 1825) nemlig paa »Unter den Linden«, og det kun efter voldsom Modstand, da man fra forskellig Side betragtede Gadebelysning som unødvendig — ja, endog skadelig. Saaledes skriver »Köllnische Zeitung« for 19. Marts 1819 en Artikel »über die Schädlichkeit der Strassenbeleuchtung«, hvis Hovedbetragtning er følgende.

Enhver Gadebelysning er skadelig:

1) Af *religiøse* Grunde: Du bør ikke gøre Mørket til Lys. 2) Af *Retfærdighedsgrunde*: De Borgere, der sover, skal ikke betale for dem, der svirer. 3) Af *sanitære*: Gassens og

Oliens Forbrænding giver skadelige Dunster. 4) *Af moralske:* Gadebelysningen fremmer »Natlelivet«. 5) Af Hensynet til *Sikkerheden* paa Gaden: »Lyset gor Tyven dristig, men Hesten sky«. 6) Af *nationaløkonomiske* Grunde: Kul og Olien »brændes bort til ingen Nytte«. 7) Af *patriotiske* (!): »Offentlige Fester har den Opgave at fremme den patriotiske Begejstring; Illumination er fortrinligt skikket dertil. Men Indtrykkene herved svækkes, naar Følelsen herfor afstumpes af en almindelig Quasi-Illumination«.

Det er 100 Aar siden!

Selvfølgelig hindrede saadanne Indvendinger ikke Gadebelysningen, der i Berlin har haft en ualmindelig rask Udvikling. Den begyndte d. 19. September 1826 og 1833 var der allerede 1789 Gaslygter installerede. I Aaret 1913 er der i Tyskland over 1400 Gasværker med en Totalproduktion af 2,7 Milliarder Kubikmeter Gas pro anno.

Hvad nu Forholdene her i Landet angaar, saa vil det erindres, at det første danske Gasværk oprettedes ikke i Hovedstaden, men i Odense og i Aaret 1853. Det var i de første Aar ene *Belysnings*værk. Kjøbenhavns første Værk, Vestre Gasværk, kommer i Drift 1858 og 1877—78 kommer Østre Gasværk. I Aaret 1858 har man i Kjøbenhavn allerede 1818 Lygter til offentlig Belysning, i 1907 er der ca. 7000 og i det Aar producerede de kjøbenhavnske Værker 1746 Mill. Kubikfod eller 54,6 Mill. Kubikmeter Gas, og i 1911 er man naaet til 68 Mill. Kubikmeter. Ialt er der i Øjeblikket i Landet 102 Værker med en Aarsproduktion af ca. 147,816 Mill. Kubikmeter.

I de 100 Aar, Gassen har virket i Gadebelysningens Tjeneste, har den jo ingenlunde været uden Konkurrence. Først kom Buelamperne og aabnede Kampen paa Gader og Pladser, senere ogsaa Glødelamperne. Den hermed indledede Konkurrencekamp mellem Gas og Elektricitet, der endnu er staaende, men paa hvilken vi ikke her skal komme nærmere ind, er i og for sig et af de interessanteste og smukkeste Kapitler i moderne Tekniks Historie. Under denne er saavel Gasbelysningsformerne som den elektriske Belysning tvungne fra Forbedring til Forbedring. Auernettet og Presgassen er et Par af Epokerne i Gassens Udviklingshistorie, og for elektrisk Belysning kunde nævnes en hel Række.

Men trods dette — trods den haarde Kamp — er det interessant at se, hvorledes navnlig Presgasbelysningen i de senere Aar har hævdet Gassens gamle Omraade — Gadebelysningen. Talrige europæiske Storbyer har adopteret denne og ofte endog pillet Buelamperne ned for at erstatte dem med Presgaslygter. — Saa langt fra at være i Tilbagegang er Tysklands Gasproduktion som Helhed i Tidsrummet 1900—1910 øget fra 1,2 Milliarder Kubikmeter i det første Aar til 2,5 Milliarder i det sidste, medens man i Kjøbenhavn er gaaet frem fra ca. 34 til 68 Millioner Kubikmeter.

Den baltiske Ingeniørkongres

En Kongres af Ingeniører og Arkitekter fra samtlige i den baltiske Udstilling deltagende Lande vil blive afholdt i Malmø i Dagene fra 13.—18. Juli 1914.

Mandag 13. Juli er viet Elektroteknikken. Fra dansk Side mødes forventelig med Foredrag af Direktør *S. A. Faber* (Distribution af elektr. Energi paa Landet) og Direktør *Angelo* (Submarin Kraftoverføring).

Tirsdag 14. Juli er viet Vej- og Vandbygningskunst samt Varmeteknik. Fra dansk Side taler her Docent *J. Munch-Petersen* (Kystbeskyttelse).

Onsdag 15. og Torsdag 16. Juli holdes forskellige Fagmøder. Af danske Foredragsholdere kan nævnes: Havnedirektør *H. C. V. Møller* (Kjøbenhavns Havn og dens Betydning for de baltiske Lande), Professor *P. O. Pedersen* (Traadløs Telegrafi) samt Amtsvejinspektør *R. W. Winkel* (Landevejes Behandling ved Automobiltrafik).

Fredag 17. Juli optages af Bjergvidenskab og Kemi samt Skibsbygning. Her taler Direktør *Ivar Knudsen* (Anvendelse af Oliemotorer til Skibsbrug).

Lørdag 18. Juli afsluttes endelig med Fagmøder for Mekanik.

Til Kongressen vil knytte sig Udstillingsog Fabriksbesøg samt Udflugter, f. Eks. til Trelleborg (Færgeanlæg), ligesom Besøg i Kjøbenhavns Frihavn og paa Burmeister & Wains Værksteder er planlagt.

Foruden de nævnte danske Foredrag afholdes selvfølgelig en lang Række Foredrag af Svenskere samt nogle af tyske, finske og russiske Foredragsholdere.

Til Kongressen er knyttet en svensk »Byggnadsdag«, hvor antagelig Docent *E. Suenson* vil holde Foredrag om Jernbetonteknik. Desuden bliver om Aftenen d. 15. og 17. Juli afholdt populære Foredrag med Adgang for alle — henholdsvis om Udviklingen af og Forudsætningen for svensk Industri samt om Aga-Lysets Anvendelse.

Det foreløbige Program udsendes i nærmeste Fremtid. For Oplysninger henviser vi iøvrigt til Dansk Ingeniørforenings Kontor, Amaliegade 38, Kjøbenhavn K.

Mindre Meddelelser.

Den 7. internationale Materialprøvekongres.

Den internationale Forening for Materialundersøgelser afholder sin 7. Kongres i Dagene fra 12—17 August d. A. i St. Petersborg under Protektorat af Kejseren af Rusland. 4 af Mødedagene er udelukkende helliget Forhandlinger over de vigtigste øjeblikkelige Spørgsmaal paa Materialundersøgelsernes Omraade. Efter Kongressens Afholdelse er det Meningen, at der skal afholdes større Ekskursioner for dens Medlemmer rundt i Rusland.

Et »H. C. Ørsted-Aar«.

I Anledning af, at vi stærkt nærmer os 100 Aaret for H. C. Ørsteds epokedannende Opdagelse af Elektromagnetismen, har der for nogen Tid siden her i Byen ved et Møde hos Gehejmekonferensraad *G. A. Hagemann* konstitueret sig en Komité til at forberede en værdig Højtideligholdelse af 100-Aars Mindet om denne Opdagelse, som gennem Ørsteds Navn har kastet Glans ogsaa over hans Fædreland. Et af denne Komité nedsat Udvalg bestaaende af: Ingeniør *Alex. Foss*, Geheimekonferensraad *G. A. Hagemann*, Inspektør *Harding*, Telefondirektør *Fr. Johannsen*, Professor *Martin Knudsen*, Professor *P. O. Pedersen*, Direktør *H. P. Prior* og Professor *Absalon Larsen* har senere nærmere overvejet Spørgsmaalet om Formen for en saadan Højtideligholdelse.

Efter de foreløbige Planer er det Meningen at afholde en *international Fysikerkongres* i Kjøbenhavn Aar 1920, hvortil fremragende Fysikere indbydes som Foredragsholdere. Ligeledes vil man søge udvirket, at et *Møde af den internationale elektrotekniske Kommission* henlægges til Kjøbenhavn i dette Aar, og at der endvidere afholdes en *international elektroteknisk Kongres*. Det er Meningen, at Forslag herom samt Indbydelser skal kunne fremsættes ved den internationale elektrotekniske Kommissions Møde i San Francisco næste Aar.

Endvidere vil man arbejde for Indførelsen af *en elektrisk Enhed*, der bærer Ørsteds Navn. Ogsaa Forslag herom maa fremsættes i San Francisco næste Aar, hvis en saadan Enhed skal kunne fastsættes i Kjøbenhavn i Jubilæumsaaret. I Tilknytning til disse Planer paatænkes *en retrospektiv, fysisk og elektroteknisk Udstilling i Kjøbenhavn 1920* til Belysning af Udviklingen gennem 100 Aar ved passende Typer af Instrumenter, Apparater og Maskiner, og saaledes at ogsaa de sidste Aars Fremskridt vises ved det nyeste nyt fra den elektriske Industri, der indbydes til uden Konkurrencehensyn at deltage i en saadan Udstilling.

Sagens Organisation og videre Fremme er i Øjeblikket under Drøftelse. Forhaabentlig vil det saaledes indledede Arbejde føre til et lykkeligt Resultat, der er den Opfindelse værdig, som har dannet Grundlaget for en enestaaende og gennemgribende Udvikling, hvis Fremtidsmuligheder endog i Betydning sætter den over selve Dampmaskinens Opfindelse.

Norsk teknisk Museum.

Tanken om en teknisk industriel Samling har været oppe i Norge i nogen Tid, og et af den norske Ingeniørforening og den polytekniske Forening i Kristiania nedsat Udvalg til Behandling af Spørgsmaalet har nylig afgivet sin Betænkning, og dermed synes Sagen at være rykket meget nær sin Realisation.

Nævnte Udvalgs Betænkning fastslaar som Museets Formaal, at det skal give et letfatteligt og interessant Billede af Landets tekniske Udvikling ned gennem Tiderne samtidig med, at det skal tjene til Ansporing og Belærelse for alle, der arbejder i Teknikens og Industriens Tjeneste, og ikke mindst som Støtte for det lavere tekniske Undervisningsvæsen. Udstillingsgenstandene foreslaas derfor udvalgt under specielle Hensyn til Teknikens Udvikling i ældre og nyere Tid fortrinsvis bestaaende af Modeller af større og mindre Anlæg, karakteristiske for vedkommende Tidsafsnit, desuden Maskiner og Apparater, som betegner særlige Fremskridt paa Industriens og Samfærdselens Omraade m. m. Man mener, at

Tiden just er særlig gunstig for Oprettelsen af et saadant Museum, idet den norske Jubilæumsudstilling har samlet en Mængde Modeller, Maskiner etc., som man haaber, at vedkommende Firmaer og Virksomheder vil lade gaa direkte over i det tekniske Museum. Man er klar over, at Museet med Hensyn til Pladsforhold maa udstyres rigeligt, og den Tanke er fremme at bibeholde den store Maskinhal paa Jubilæumsudstillingen som en permanent Udstillingsbygning for det ny Museum. Der er nu nedsat en fælles Komité af Landets tekniske og industrielle Foreninger for at danne en »Forening til norsk teknisk Museum«, hvem Sagens Realisation og videre Udvikling skal paahvile.

Det vilde være ønskeligt, om ogsaa hos os de forberedende Arbejder til Grundlæggelsen af vort »Museum for Haandværk og Industri« snart maatte være saa fremskredne, at man for Alvor kunde gaa i Gang med den egentlige Museumsgrundlæggelse.

Stor industriel Nydannelse.

Under Navnet *Nordiske Metalvarefabriker* er dannet et Aktieselskab til Overtagelse af den af Firmaet H. V. Christensen & Co. gennem en længere Aarrække drevne Virksomhed. Det er Hensigten under Selskabet at inddrage forskellige beslægtede Foretagender, hvis Produktions- og Omsætningsforhold berettiger til at vente, at de ved Samvirksomhed vil kunne give et foroget Udbytte, samt navnlig at udvikle allerede bestaaende Eksportmuligheder. Det nye Selskab har saaledes fra Starten erhvervet samtlige Aktier i Fyens Belysningskompagni i Odense.

Selskabets Kapital bestaar af 1 Mill. Kr. i 5 pCt. Partial-Obligationer og 2 Mill. Kr. i Aktier, hvoraf 1,450,000 Kr. var fast overtaget ved Starten, medens de resterende 550,000 Kr. fornylig er udbudt til offentlig Tegning til pari Kurs. Det er Hensigten at søge det nye Selskabs Aktier optagne til Borsnotering.

Verdens Skibsbygning i 1. Kvartal af 1914.

Ifolge Lloyds Registers Skibsbygningsstatistik var pr. 31. Marts 1914 ialt 1013 Handelsfartøjer med en Tonnage af 3,340,000 Bruttotons under Bygning i hele Verden.

Heraf byggedes i England 535 Fartøjer paa tilsammen 1,890,000 Tons, i Tyskland 572,800 Tons, i Frankrig 226,000 Tons, i U. S. A. 149,800 Tons, i Holland 121,200 Tons, i Østerrig-Ungarn 80,000 Tons, i Japan 79,000 Tons, i Italien 59,300 Tons, i Norge 45,900 Tons, i Danmark 19,600 Tons og i Sverige 19,500 Tons.

Filmen i Industriens og Handelens Tjeneste.

Levende Billeder som Led i sin Forretning har et entreprenant Maskineksportfirma i Hull taget op, idet det i sit private »picture palace« ad kinematografisk Vej viser sine Maskiner i Gang. Firmaet har fundet denne Metode særdeles praktisk, naar det gælder at vise Kunderne, hvorledes Maskinerne arbejder. Det er enklere og mere effektivt at forevise disse Billeder end at fore Kunderne gennem Værkstederne, — rent bortset fra, at man paa denne Maade er Herre over, hvor meget man vil lade sine Forbindelser se af sin Virksomhed og hvor meget ikke. Det har ogsaa vist sig at være af stor Betydning at kunne sende saadanne Optagelser til Udlandet med eller uden Sælgere og derved give Liebhavere Anledning til paa en bekvem Maade at se de forskellige Maskiner i Arbejde.

Notitser.

Brødfabrikationens Historie. *Schulstad & Ludvigsens Brødfabrik* har udgivet en smukt udstyret, interessant Piece over Brødfabrikationens Udvikling ligefra vore tidligste Forfædres første Knusning og Ristning af den raa Kærne til vore Dages teknisk og hygiejnisk mønsterværdige Brødfabriker. Heftet er forsynet med gode og oplysende Billeder. De sidste Sider er helliget Gengivelser og Beskrivelser af Firmaets egne Brødsorter.

Frederiksborg Slot. Kunsthistorikeren, Dr. *Francis Beckett* har paa H. Hagerup's Forlag udgivet et Pragtværk paa 308 Folio Sider omhandlende Frederiksborg Slots Historie gennem Tiderne. Værket, der er gennemillustreret med 280 Billeder og fremtræder i smagfuldt Udstyr, er udgivet paa Foranstaltning af »Det nationalhistoriske Museum« og med Understøttelse af »Carlsbergfondet«. Det er os en Glæde at anbefale dette Værk til de kunstinteresserede blandt vore Læsere.

Redaktion og Ekspedition: Vestre Boulevard 18, Kjøbenhavn B. Telefon-Nr. Byen 4084.
Annonce-Ekspedition: Nissens Annoncebureau, Vestre Boulevard 18, Telefon 6152.
For Ikke-Medlemmer af Industriforeningen koster Abonnement paa Tidsskriftet 6 Kr. pr. Aarg.
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær)

TIDSSKRIFT FOR INDUSTRI

UDGIVET AF INDUSTRIFORENINGEN I KJØBENHAVN

REDAKTION: R. BERG OG P. DRACHMANN

Nr. 7 JULI 1914

Direktør Harald Bings Jubilæums-Gave til Industriforeningen.

Vi bringer her en Afbildning af den Porcelænsvase, Industriforeningen som tidligere omtalt modtog fra sit Æresmedlem, Direktør *Harald Bing*, i Jubilæumsgave. Vasen er for Tiden udstillet paa Malmøudstillingen.

Den tyske Maskinindustri paa den baltiske Udstilling.

Af Direktør, cand. polyt. *Gunnar Gregersen.*

Efter at de mere almindelige Bemærkninger om den baltiske Udstilling og dens Betydning er udtomte, vil det maaske være paa sin Plads at gennemgaa de enkelte Afdelinger hos de deltagende Nationer — og her navnlig Maskinindustriens Nyt. Det skal da straks siges, at hvad Maskinindustrien angaar, er Udstillingen noget af en Skuffelse.

Til nogen Sammenligning mellem de forskellige »baltiske« Landes Maskinindustrier frister Udstillingens Haller ikke. Repræsentationen for Danmarks Vedkommende er saaledes kvantitativt kun ringe. En Række forende danske Maskinfirmaer er enten overhovedet ikke repræsenteret eller kun ganske sporadisk. Svensk Maskinindustri er derimod nærmest overrepræsenteret, kunde man fristes til at sige, og endelig den russiske slet ikke. At der skulde findes nogen, navnlig i egentlig Forstand russisk Maskinbygning, er maaske usandsynligt. Er der nogen, er den ret ny og staar tilbage, men interessant vilde det unægtelig have været at notere Standpunktet. Nej, Aarsagen til at man her giver blank op, er nok snarere den, at den russiske Udstilling i det hele — med Galoscheminiaturfabrikerne og Petroleumsudstillingerne som Undtagelser — mest af alt gør Indtryk af en i moderne Udstillingspraksis lige saa ny som utiltalende Kombination af Thea-Room og 50-Øres Bazar.

Ganske anderledes med Tyskerne. At Svenskerne har mødt op med størst Opbud var jo naturligt, men naar Tyskland paa den baltiske Udstilling viser en saa stor og god Udstilling som Tilfældet er, er det af gode, velovervejede Grunde. Det er i det hele en stor Udstilling, dog at den i nogen Maade skulde repræsentere Landets Industri fyldigt, vil sikkert ingen vente. Skulde dette blot nogenlunde have været Tilfældet, maatte man have lagt Beslag paa samtlige Bygninger, »Nøjesfelt« o. s. v. inklusive. Men et lille Udpluk bl. a. af, hvad tysk Maskinindustri præsenterer er der, og paa dette Udpluk skal efterfølgende Linjer ofres. Her staar med Vilje ikke »Udvalg«, thi det er noget tilfældigt, hvad der er. Blandt Vrimlen af nye, tildels ukendte Epigonfirmaer, viser hist og her et af de fine, gamle Navne sig med solide Udstillinger, men mange mangler ganske.

Der er over den tyske Udstilling som Helhed den Orden og det Drag af Tyngde og Grundighed, der præger det gennemsnits-tyske. Selve Udstillingens Bygning er god — den er tysk og peger i sin Form og Konstruktion hen mod de moderne Byggemaader. I Forhallen forsyner man sig med det omfangsrige Katalog og gaar efter de heraf uddragne Direktiver gennem de fem Haller forbi den imponerende Udstilling, som det tyske Jernbanevæsen har ladet sig repræsentere ved, til Afdelingen for Maschinenbau og giver Hallerne U og S en hastig Gennemgang. Indtrykket er kort og godt dette: en god Repræsentation for den fortræffeligt arbejdende tyske Maskinindustri, men *intet epokegørende Nyt.* Alt er som sig hør og bør, kun beregnet paa Fagmanden; Menigmand har selvfølgelig kun lidt ud af denne Del af Udstillingen, der omfatter de egentlige Maskiner. Kun den med de forskellige Specialmaskiner særlig kendte, vil kunne opdage de faa Forbedringer, der sker fra Udstilling til Udstilling, og dette gælder ganske universelt om hele denne Udstilling. Mindre Nyheder er her utvivlsomt ikke faa af. Men ved første Øjekast ses intet eller saa godt som intet. Man maa som Regel henvende sig til den vagthavende Inge-

niør eller Overmontør for af ham at faa udpeget de Ændringer fra forrige Model til Model 1914, først saa ser man dem, og det er da som sagt og ganske, som man kunde vente sig det, Ændringer, der saa godt som udelukkende er af Interesse for *Specialister* — Nyheder, der derfor næppe i større Udstrækning vil kunne paaregne Interesse i nærværende Tidsskrifts Spalter.

Men nogle Bemærkninger frister Udstillingen dog til. Først maa Hallerne roses. Saaledes Hallen, der rummer Værktøjsmaskinerne (Hallen U) med sine flotte Jernkonstruktioner med et Spand af 26 Meter i det hele, 64 Meter lang og med Sideskibene 46 Meter bred.

Det er denne Hal, der har Hovedinteressen, og de heri udstillede Værktøjsmaskiner. At disse i overvældende Grad er Specialmaskiner i snævreste Forstand er jo en Selvfølge: Maskiner, der har et yderst begrænset Arbejdsomraade, men paa dette besidder en med Begrænsningen omvendt proportional Ydeevne — for Eks. Hjulbandagedrejebænke, Præcisionsslibemaskiner, Konservesdaaselukkemaskiner o. s. v. Rummet gør et godt Indtryk — men ingenlunde mægtigt, og man giver sig i Lag med Gennemsynet med en behagelig Fornemmelse af, at det er overkommeligt.

Man blader da først det tidligere nævnte omhyggeligt udarbejdede og omfangsrige, men mere grundige end praktiske Katalog igennem og gennemlæser som Ouverture til det hele det paa Side 86 under Omtalen af Maschinenbau Halle »S« anførte lille Forord, der er godt at faa Forstand af. Det hedder her: »Die Gruppe Maschinenbau spiegelt die ausserordentlich lebhaften Handelsbeziehungen wieder, die zwischen Schweden und Deutschland gerade auf dem Maschinenmarkte herrschen«. Naa,Tyskerne har vel næppe saa vældigt Marked i Sverige, at det kan retfærdiggøre saa kæmpemæssige Anstrængelser, som der her »wiederspiegelt werden«. — Men det kan jo komme; at Forventningerne er store, tyder de store Ofre paa. Installationer, som enkelte af de største Udstillere af Værktøjsmaskiner har ofret, har kostet betydeligt og ikke mindre er de Summer, den daglige Drift koster. Saaledes rager i Hallen »U« blandt en Række ikke tidligere kendte Firmaer et stort gammelkendt Firma som Deutsche Niles-Werkzeugmaschinenfabrik op med en vældig Krumtap-Fræsemaskine med Grube under til Nedsænkning af en Del af de store Arbejdsstykker, en kolossal Karuseldrejebænk, samt andre Værktøjsmaskiner og Trykluftsværktøjer. Firmaet er ifærd med at kombinere en Fræsemaskine som ovennævnt med en Skrupdrejebænk, men har ikke naaet at faa denne Nyhed færdig til Udstillingen. Blandt de yngre Firmaer møder Otto Frorieb fra Rheydt med store gode Maskiner saasom en dobbeltsidig Rørdrejebænk. Det gamle kendte Naxos Union udstiller som sædvanlig sine Special-Slibemaskiner for omtrent alle Formaal, heriblandt automatiske Præcisionsslibemaskiner, paa hvilke man har truffet Foranstaltninger til fuldstændig at beskytte Bænkens Vanger mod Afslibet af Sten og Spaaner, hvilket selvsagt er af Betydning, da slidte Vanger giver unøjagtig Arbejde. Firmaet Haniel & Lueg, Düsseldorf, møder med smukke Smedestykker og Staalstøbegods f. Eks. 1 Turbintromle i Siemens Martin Staal paa 300 mm. Diam., Modellen af Agterstævn med Ror til Kæmpedamperen »Vaterland«, som Firmaet har udført o. s. v.

Blandt Pladebearbejdningsmaskinfirmaer møder fine gamle Firmaer som Erdmann Kircheis i Aue og Schuler i Gøppingen med gode Udstillinger. Det er gamle højtansete Virksomheder, hvoraf den sidste allerede grundedes saa tidligt som 1839. Blandt de udstillede Specialmaskiner skal f. Eks. for førstnævnte Firmas Vedkommende anføres en Multi-

presse, hvor Emnet automatisk gennemgaar 4—5 Processer efter hinanden, og Arbejdet ved Pasning indskrænker sig til, at der blot »lægges paa« Pressen, yderligere Konservesdaaselukkemaskiner indrettet paa at lukke firkantede Daaser — og saaledes kunde man blive ved. Talrige er Anlægene, og Specialister tilbringer sikkert mange lærerige Timer i denne Hal. De fleste udstillede Maskiner vises i Virksomhed, saa man har nogen Vejledning til en Bedømmelse af Kapacitet og Arbejdsmaade. Og over det hele ruller den vældige Løbekran fra Deutsche Maschinenfabrik, Duisburg. Ogsaa i Træbearbejdningsmaskiner er der noget — men her er Repræsentationen fattig. Hovedfirmaerne har holdt sig tilbage, maaske noget af Hensyn til, at Sverige selv paa dette Punkt præsterer fremragende godt Arbejde. Og den enkelte Udstiller, som findes, formaar ikke at imponere hverken Svenske eller Danske, der som bekendt i eget Hjemland har fortrinlige for Landets Træbearbejdningsindustri velegnede Fabrikater at sammenligne med.

I Hallen T ved Siden af har Stahlwerksverband sin Udstilling. Som bekendt er denne Samvirksomhed mellem Staalværker grundet i 1904. De i Forbundet forenede Virksomheder har til Dato en samlet Kapital paa 3 Milliarder Mk. bundet i Anlægene, beskæftiger 400,000 Arbejdere, udbetaler 600 Mill. Mk. om Aaret i Løn og over 25 Mill. Mk. i Skat. De sociale Forpligtelser, Lovgivningen paalægger disse Virksomheder, samt saadanne, man frivilligt paatager sig, koster aarligt 50 Mill. Mk. — alt, som det kan læses i Indledningen til Omtale af Udstillingen i Katalogets Side 93.

Interessantest blandt disse Udstillinger er sikkert Fried. Krupps, hvor der udstilles raa og bearbejdede, pressede og trukne Arbejdsstykker o. s. v. Det er imidlertid ikke det eneste Sted, Krupp optræder som Udstiller. Saavel i den sociale Afdeling som ogsaa i den store Udstilling af, hvad der kan præsteres i en Time, er Krupp repræsenteret med sin uhyre Udstilling, der giver Indtryk af, hvor mæglig hele denne Virksomhed er. Endelig møder Essener Staalværk i Gaarden med et i Staalstøberiet støbt Tandhjul paa 4200 mm Diameter, 1000 mm Bredde og 23 Tons Vægt — et fremragende Stykke Stobegods.

Hovedindtrykket af den tyske Maskinafdeling paa den baltiske Udstilling er da ingenlunde overvældende. Men det var vel heller ikke at vente. Noget teknisk epokegørende savnes ganske. Forbavsende er det da ikke, *at man har kunnet* møde op med denne ganske righoldige, jævnt gode Samling — men *at man har villet*; samt at man her blandt de udstillede Firmaer træffer saa mange nye Navne, hvis Arbejder atter og atter gentager for den Besøgende Sandheden om, hvor ihærdigt og maalbevidst tysk Industri arbejder.

Men Støttepunkt for nogen Undervurdering af hjemlig Evne giver Besøget ikke. Er vor Maskinindustri end paa mange Punkter begrænset af Markeds- og andre Forhold — kvalitativt staar den ikke tilbage for de »baltiske« Naboers.

Kongelige Hædersgaver.

Under den officielle Rundrejse til europæiske Hoffer, Kongen og Dronningen af Danmark foretog efter deres Tronbestigelse, modtog de efter gammel Skik kostbare Mindegaver, af hvilke de nedenfor afbildede efter Kongens Ønske har været offentlig udstillede.

Under Besøget i Guildhall overrakte

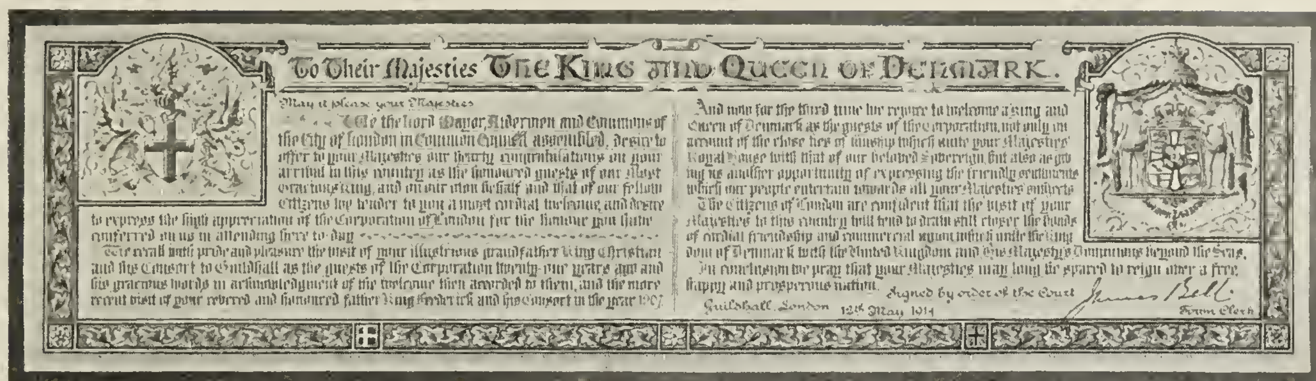

To Their Majesties The King and Queen of Denmark.

May it please your Majesties

We the Lord Mayor, Aldermen and Commons of the City of London in Common Council assembled, desire to offer to your Majesties our hearty congratulations on your arrival in this country as the honoured guests of our Most Gracious King, and on our own behalf and that of our fellow citizens we tender to you a most cordial welcome, and desire to express the high appreciation of the Corporation of London for the honour you have conferred on us in attending here to-day.

We recall with pride and pleasure the visit of your illustrious grandfather King Christian and his Consort to Guildhall as the guests of the Corporation twenty-one years ago and his gracious words in acknowledgment of the welcome then accorded to them, and the more recent visit of your revered and honoured father King Frederick and his Consort in the year 1907.

And now for the third time we rejoice to welcome a King and Queen of Denmark as the guests of the Corporation, not only on account of the close ties of kinship which unite your Majesties' Royal House with that of our beloved Sovereign, but also as giving us another opportunity of expressing the friendly sentiments which our people entertain towards all your Majesties' subjects.

The Citizens of London are confident that the visit of your Majesties to this country will tend to draw still closer the bonds of cordial friendship and commercial union which unite the Kingdom of Denmark with the United Kingdom and His Majesty's Dominions beyond the Seas.

In conclusion we pray that your Majesties may long be spared to reign over a free, happy and prosperous nation.

Signed by order of the Court James Bell Town Clerk

Guildhall, London 12th May 1914

Fig. 1.

Londons Lord-Mayor en Adresse (Fig. 1), der var oprullet paa en lille Cylinder af hvidt Silketøj og indlagt i et Guldskrin (Fig. 2), 47 cm langt og 20 cm bredt. Paa Laaget fandtes det danske Vaaben. Selve Skrinet var paa de tre Sider prydet med Emaillemalerier, forestillende: Guildhall, Mansion House, St. Pauls Kathedral og Tower Bridge. Paa den fjerde Side fandtes Inskriptionen:

To His Majesty Christian X
King of Denmark.
Guildhall, London 12th May 1914.

Paa Skrinets Forside fandtes Aarstallet 1914 i Brillanter og herunder den engelske Rose, rigt ciseleret i 3 Grene; herunder City of Londons Vaaben, der bestaar af et hvidt Skjold med et rødt Kors.

I det venstre Felt foroven findes et rødt Sværd med Heftet nedad. Over Vaabnet er der en lukket sort Hjelm, i hvis Overdel findes en hvid Vinge med et rødt Kors. To hvide Drager med Vinger, i hvilke ligeledes det røde Kors findes, er Skjoldholdere. Devisen er: Domine dirige nos.

Paa hver af Fodstykkets Ender findes City-Dragen staaende paa et Vikingeskib med 6 Aarer til hver Side. Imellem

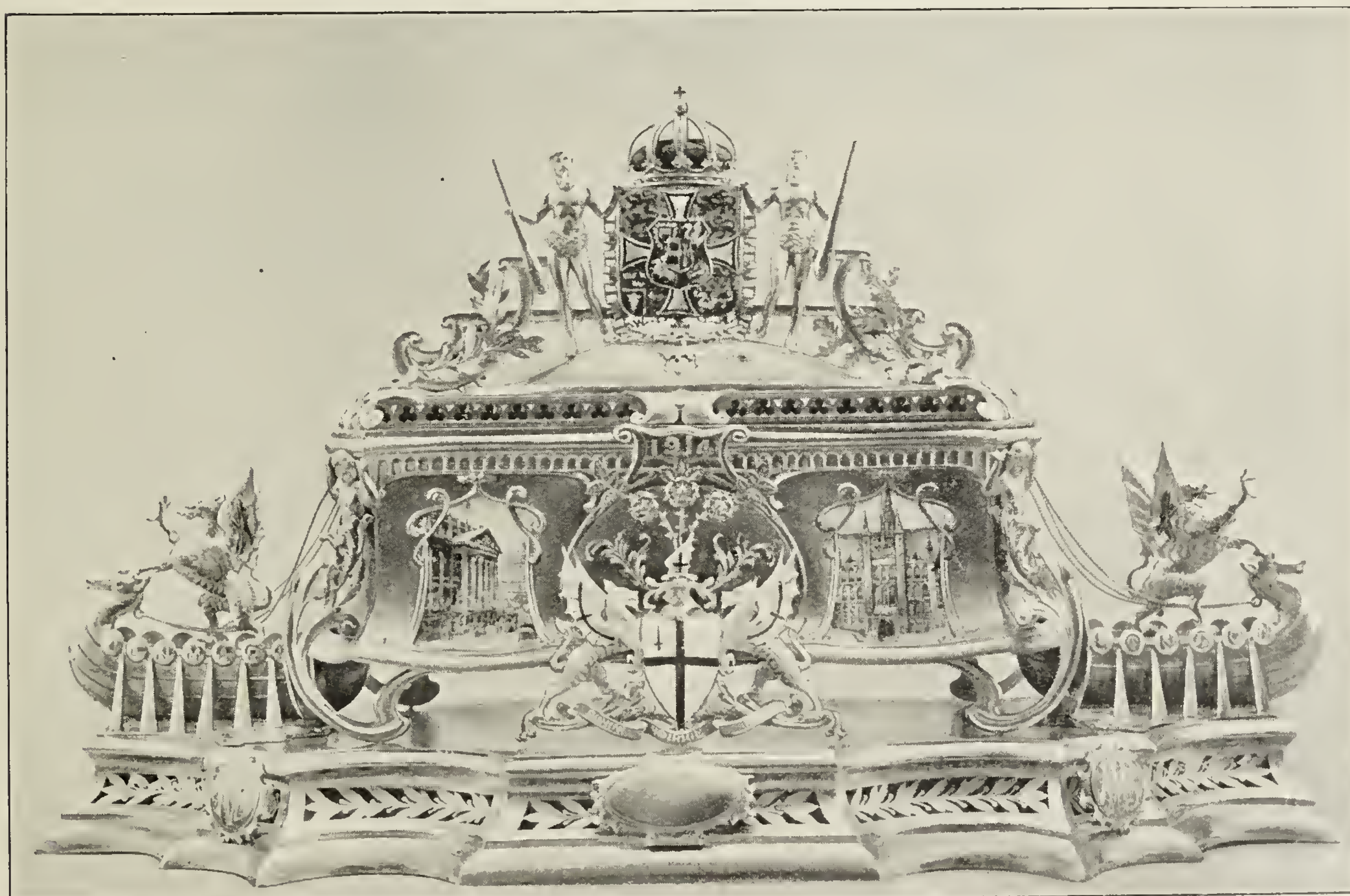

Fig. 2.

Aarerne læses Ordet *Denmark* paa det ene og *London* paa det andet Skib. Paa Foden findes mellem Laurbær og Myrthegrene fire blaa Emailleplader med Navnene paa Citys højeste Embedsmænd.

Det er det gamle ærværdige Firma Skinner & Co. i Old Bond Street, der er Mester for dette yderst konservative Stykke Arbejde, fuldendt til de mindste Details i teknisk Henseende, men omtrent nøjagtig efter samme Model, som benyttedes, da Dronning Victoria i sin første Ungdom beordrede det allerede dengang højt ansete Firma til at udføre lignende Arbejder. Hvor det gælder højofficielle Gaver til en Konge og en Dronning, vilde det være utænkeligt for en Englænder at forlade de fra Fædrene nedarvede Former.

Fig. 3.

I Paris søgte man i Modsætning hertil en saa afgjort Banebryder for l'art nouveau som René Lalique. Her var det i Hotel de Ville, at Kongen og Dronningen under deres Besøg faa Dage senere, den 16. Maj, modtog henholdsvis en Pokal (Fig. 3) og et Haandspejl (Fig. 4), hvilket sidste er udført af Lalique.

Hans Komposition har Hentydning til Kongens og Dronningens Forlovelse, der fandt Sted ved Frankrigs Middelhavskyst. Svaler omsværer den kongelige Krone og søger Ly mellem blomstrende Rosengrene. Spejlrammen, der er 31 cm lang og 14 cm bred, er udskaaret i Bjergkrystal.

Endelig er der Pokalen (Fig. 3), der er udført i Vermeil (forgyldt Sølv), 23 cm høj med en Diameter af 14 cm. Paa Fodstykket læses i udskaarne Elfenbens-Indlæg:

A sa majesté
Christian X.
La ville de Paris,
16 Mai 1914,

samt Byen Paris' Vaaben og det danske Vaaben. Paa Skaalens Yderside læses i smukt sammenslyngede Bogstaver af middelalderlig gotisk Karakter Kongens Valgsprog: Mon Dieu, Mon Pays, Mon Honneur.

Bægeret er udført hos det ældste Guldsmede-Firma i Paris, Falize, grundlagt 1725. Over Portalen til Firmaets Ejendom i Rue du Faubourg-Saint-Honoré findes tre Kroner. Den første er den Bourbonske og hidrører fra Udnævnelsen til Joaillier de la Couronne de France i 1785. Under den midterste Krone staar Aarstallet 1811 — Kongen af Roms Fødselsaar. Den tredie Krone hidrører fra Kong Louis Philipes Bekræftelse af det gamle Prædikat og bærer Aarstallet 1839.

Carl Michelsen.

Fig. 4.

Andels-Cementfabrikens Udvidelse.

Hele det mærkelige Forhold mellem Cementfabrikerne og Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger, der opstod ved Anlæget af Andels-Cementfabriken og som vi udførligt har gengivet her i Tidsskriftet, er ikke blevet mindre mærkeligt ved den Beslutning, der toges paa Andels-Cementfabrikens ekstraordinære Generalforsamling Fredag den 26. Juni paa Højskolehjemmet i Aalborg, og hvorved den meget omtalte Udvidelse af Fabriken med tilhørende Optagelse af et Laan paa 900,000 Kr. vedtoges.

Denne Vedtagelse maa nemlig forbavse alene af den Grund, at dette Skridt foretages med en meget alvorlig Retssag hængende over Hovedet, en Retssag, der som tidligere nævnt alt ved Sø- og Handelsretten er afgjort til Ugunst for Fællesforeningen, og som efter at være appelleret til Højesteret af nævnte Forening vel næppe kan tænkes at faa noget væsentlig andet Udfald og saaledes kan

blive overordentlig betydningsfuld for Fællesforeningen.

Man plejer at vise Landets Domsmyndigheder den Respekt at opretholde status quo under en Retssag, der har fundet sin Afgørelse ved en Instans og er appelleret til en højere. Navnlig vil dette altid være Tilfældet med den, der allerede i første Omgang er kendt skyldig og — som her — idømt et større Erstatningsbeløb. Men ogsaa paa dette Omraade synes det de i Andels-Cementfabriken interesserede magtpaaliggende at afvige fra de almindelige juridiske og moralske Leveregler.

Efter det officielle, i »Andelsbladet« citerede Referat af Generalforsamlingen skal vi gengive Forhandlingernes Hovedresultat. Herefter vil Fabriken »sandsynligvis blive udvidet til dobbelt Produktion, men herom er det dog ikke nødvendigt straks at tage Bestemmelse. Uden at foregribe noget i saa Henseende kan Arbejdet paabegyndes, og det er da overladt til Bestyrelsen i Løbet af de nærmest følgende Maaneder at tage Bestemmelse om, hvorvidt man skal udvide til dobbelt Produktion eller nøjes med at udvide til en Produktion af 450,000 Tdr., alt eftersom det ene eller andet maatte vise sig mest hensigtsmæssigt.«

Til Opnaaelsen af det fornødne Laan paa 900,000 Kr. har det, som det vil være kendt fra Dagspressen, været nødvendigt, at Brugsforeningerne tegnede sig som Kautionister for Laanet. Typisk for hele dette Foretagende og for de Kræfter, der staar bag, er Ræsoneringen i den Redegørelse, hvori der opfordres til dette usædvanlige Skridt, hvis Følger synes vanskelige at overskue. Oversigten over Risikoens Omfang for den enkelte Forening fremstilles nemlig saaledes: »at hvis det utænkelige Tilfælde indtraf, at samtlige nye Fabriksbygninger sank sammen til en værdiløs Grusbunke og alle nye Maskiner med de deri indeholdte 120 Vognladninger Jern og Staal *sprang i Luften uden igen at naa Jorden som gammelt Jern*[1], saa vilde hele Risikoen — taget i et saa umuligt Omfang — udgøre ca. 3 pCt. af de nu kautionerende Foreningers Omsætning eller — som flere Talere udtrykte det ved Generalforsamlingen — fra Tredjedelen til Halvdelen af Brugsforeningernes sædvanlige Overskud pr. Aar. Men da Risikoen — hvis der er nogen — er langt mindre, idet Fabriken aldrig kan blive helt værdiløs, vil den kun kunne andrage et Beløb svarende til de nu kautionerende Brugsforeningers Overskud for en Maaned eller to.«

Efter denne Forsikring, der unægtelig er ligesaa beroligende som usandsynlig, men som desværre aldeles ikke omtaler det mere sandsynlige og mindre beroligende, der kan ventes i Form af Højesterets Afgørelse, fortsætter Andelsbladet videre med et Referat af selve Forhandlingen. I Følge dette udtalte Formanden, Hr. And. Nielsen, Svejstrup Østergaard, at »det jo ved den ordinære Generalforsamling den 5. Maj var blevet vedtaget at udvide Fabriken, for saa vidt der ikke aabnede sig Udvej til at faa god Cement paa anden Maade og for saa vidt Pengene til Udvidelsen kunde skaffes«. Nogen Udvej til at faa god Cement paa anden Maade havde imidlertid ikke vist sig, sagde Taleren.

Betydningen af denne Udtalelse er tilstrækkelig karakteriserende, naar man betænker, at Brugsforeningerne i Følge deres Kontrakt med Cementfabrikerne havde ikke alene Adgang til paa fordelagtige Vilkaar at faa Cement hos disse, men ligefrem Aftagerpligt, hvilket er tilstrækkeligt statueret i den Dom, som Sø- og Handelsretten afsagde. Men i Følge Hr. Anders Nielsen havde man altsaa ikke »haft andet at gøre« end at bygge og udvide Andels-Cementfabriken, og »da Bankerne ikke vilde give Laan til dette

[1] Fremhævet af os — Red.

Foretagende, havde man faaet Andels-Banken startet, og Bankens Direktør, Hr. Franck, havde fundet Forstaaelse hos Generaldirektør Ole Olsen, som var villig til at yde Laanet«. Taleren oplyste derefter, »at der nu var 300 Foreninger, som havde tegnet sig som solidariske Kautionister for et Laan paa 900,000 Kr., og 33, som ogsaa tiltræder den solidariske Garanti, saa snart der er tegnet 400 Foreninger som solidariske Garanter. Endvidere er der 48 Foreninger, som ikke har villet kautionere solidarisk, men som kautionerer hver for et bestemt Beløb, tilsammen 82,000 Kr. Endelig er der 44 enkelte Andelshavere, der heller ikke kautionerer solidarisk, men hver især for et bestemt Beløb, ialt 13,000 Kr.«

Bestyrelsen og Repræsentantskabet foreslog derefter følgende: »Udvidelsen er effektivt besluttet, idet man dog paa ny opfordrer de øvrige Foreninger til i Betragtning af den store Tilslutning nu *enten* at gaa ind som solidariske Garanter *eller* — om de foretrække det — at tegne en Garanti begrænset til f. Eks. 1000 à 3000 Kr. for hver *eller* at indbetale et lignende Beløb paa Kontoen for Udvidelsen med Ret til en Rente af 5 pCt. p. a. og saaledes, at Beløbet tilbagebetales, naar Summen til Udvidelse er tilbagebetalt.

Ogsaa de enkelte Andelshavere opfordres til at forhøje deres Garanti væsentlig.«

Efter denne Indstilling fulgte nogen Diskussion, hvorefter Forslaget vedtoges enstemmigt, hvilket Resultat hilstes med stormende Bifald. Efter Vedtagelsen fulgte atter en Diskussion om de nærmere Enkeltheder ved Udvidelsen m. m. Ogsaa Forholdet mellem Andelsforetagender og »Ringe og Truster« omtaltes, men i saa almindelige Vendinger, at de ikke giver Anledning til videre Betragtninger. De er tilstrækkelig kendt fra Andelsbevægelsens Blade.

Herefter er altsaa Laanet paa de 900,000 Kr. optaget mod solidarisk Kaution af de enkelte Brugsforeninger. Hvad nu end Pengene skal anvendes til, er Skridtet lige betydningsfuldt, og nægtes kan det jo ikke, at man studser noget ved — i ethvert Tilfælde af Referatet i »Andelsbladet« — at se, at selve den Retssag, der som nævnt hænger over Hovedet paa hele Foretagendet, ikke med et Ord er omtalt under hele den lange og indgaaende Forhandling. For saa vidt falder det dog godt sammen med den Omstændighed, at Sø- og Handelsrettens Dom endnu stadig ikke har været gengivet i »Andelsbladet«. Naar vi siger ikke med et Ord, er dette paa en Maade ukorrekt, thi lige til Slut nævntes Processen rent *en passant* af Hr. And. Nielsen i Form af en Vittighed, der i Følge Referatet vakte stormende Munterhed. Begivenhedernes Udvikling skal vise, om Andelsfolkene har haft Raad til saaledes at feje Forpligtelser og Afgørelser af Landets Domsmyndigheder fra sig under munter Spøg.

Vanskeligheder for den hydro-elektriske storindustrielle Udvikling i Norge?

Som vi her i Tidsskriftet har haft Lejlighed til at nævne, er de senere Aars storindustrielle Udvikling i Norge knyttet til Udnyttelsen af Landets rige Vandkraft og herigennem navnlig til Udnyttelsen af elektrokemiske Fabrikationsmetoder. Der er imidlertid netop m. H. t. disse i de senere Aar foregaaet en saa

rivende Udvikling, — og det ikke blot i Norge — at det har maattet staa klart, at man snart vilde komme til at staa overfor et Mættelsespunkt med Hensyn til Produkterne fra disse Industrier. Det er derfor ikke uden Interesse at læse følgende Artikel som »Norsk Tidsskrift for Haandverk og Industri« for 18. Juni 1914 bringer paa ledende Sted.

Efter at have gjort opmærksom paa de Vanskeligheder, der navnlig med Hensyn til Arbejderspørgsmaalet altid vil følge med Omlægningen fra et lille Bondeland til et stort Industriland — Vanskeligheder, som Norge allerede i rigt Maal har faaet at føle — skriver Bladet saaledes:

»En anden Side, som vi i Dag specielt vil henlede Opmærksomheden paa, er den finansielle. Saasnart et Foretagende har vist sig lønnende, kommer nemlig Overspekulation og Jobberi som sikre Følgesvende. De paa solid Basis med megen Møje og Besvær oparbejdede Forretninger maa ikke længere være alene om at udnytte Opfindelserne og Erfaringerne. Heri er der heller ikke noget galt eller uheldigt, tværtimod, naar kun Letsindighed og vild Spekulation kan holdes udenfor, saa er det nyttigt for Udviklingen, at Konkurrencen udvides og flere nye Kræfter kommer med i det intense Arbejde for at skabe nye Næringsgrene — nye og større Industrier. Men at holde Letsindigheden, Overspekulationen, Jobberiet borte — det er det vanskelige, og her har Bankerne, gennem hvilke Kapitalanskaffelserne for den allerværsentligste Del maa gaa, deres store Opgave. Griber letsindig Optimisme om sig blandt de ledende Kræfter her, saa kan der opstaa store og langvarige Kriser, der vil kunne bringe baade store direkte Kapitaltab og for lange Tider hemme og standse Udviklingen.

Saa velkendte som disse Sandheder er, saa vil vi dog ikke undlade atter at pege paa dem, fordi der er Tegn til, at Overspekulation og Letsindighed paa Vandfaldsindustriens og den elektrokemiske Industris Omraade er i Sigte.

Det er ikke mere end nogle faa Aar siden, at man havde vanskelig ved at finde Anvendelse for Kraftmængder paa 5,000 à 10,000 HK. for elektrokemiske Industrier. Nu er der ikke længere Tale om saadanne smaa Kraftmængder — nu er der kun Tale om 50 à 100,000 — ja flere hundrede tusind — baade paa det ene og det andet Sted.

I Italien, Spanien, Savoyen, Kanada, ja endog paa Island foreligger der Planer om Kraftanlæg paa 100,000'er HK. I vort Land ser man hver Uge i Aviserne nye Planer om storartede Kraftanlæg. Foruden at de allerede i Drift værende Anlæg paa Rjukan, Tysse, Arendal o. s. v. er under Udvidelse, saa ser man, at der er Tale om Anlæg ved Saude, Matre, Tyin, Aura, Toke, Lysefjord, Bjølve, Høiangen, Osa, Glomfjord o. s. v. Skulde virkelig blot Halvdelen af disse Anlæg komme i Stand i Løbet af de nærmeste Aar, saa maa man spørge: Hvortil skal al denne Kraft anvendes?

Det er en kendt Sag, at de ældste elektrokemiske Produktioner: Aluminium, Karbid og Ferrolegeringer alle har meget begrænsede Konsumomraader — vistnok hvert Aar stigende —; men en ubetydelig Overproduktion leder øjeblikkelig til Prisfald og Kriser. Saadanne har man allerede haft to Gange i det korte Tidsrum af 15 à 20 Aar, siden disse Produktioner begyndte, og sikre Kendere af disse Industrier erklærer allerede nu, at Krise Nr. 3 med ruinerende Priser under Produktionsprisen er nær forestaaende. Fra den foregaaende Krise vil det erindres, at mindst to norske Karbidfabriker maatte indstille deres Drift, og store Kapitaler tabtes, idet Fabrikerne maatte sælges for en Slik. Ogsaa i Mellem- og Sydeuropa gik en hel Del smaa Fabriker konkurs.

Imidlertid hører man ofte den Mening udtalt, at de nye elektrokemiske Kvælstofindustrier — Gødningsfabrikerne — skal have ganske ubegrænsede Afsætningsfelter. Man maa for Udviklingen af vort Lands Industri haabe, at der til Grund for denne Opfattelse ligger en Del Sandhed. Men den maa sikkert — efter de Sagkyndiges Udtalelser, som foreligger fra forskellig Side — modtages med nøgtern Kritik, i hvert Fald foreløbig.

Medens man tidligere hældede til den Anskuelse, at den aarlige Tilvækst i Forbruget af Gødningsstoffer vilde være tilstrækkelig til at udligne Produktionsforøgelsen, saa synes dette ikke mere at være Tilfældet, og Følgerne af Overproduktionen gør sig derfor allerede gældende paa forskellige Omraader paa Gødningsstofmarkedet. Priserne paa Chilesalpeter er fra Mk. 10,50 i Begyndelsen af Marts allerede gaaet ned til Mk. 9,55 i Begyndelsen af Maj d. A., idet Markedet ikke har kunnet optage de stærke Tilførsler af Chile-Salpeter

og de tilbudte Kvantiteter Kunstgødning. Men heller ikke Afsætningen af svovlsur Ammoniak viser noget glædeligt Billede, naar man ser paa Aarsberetningen for Deutsche Ammoniak-Verkaufsvereinigung G. m. b. H. i Bochum. Efter denne har Produktionen af svovlsur Ammoniak indenfor Foreningen tiltaget fra 334,270 Tons i Aaret 1912 til 391,460 Tons i Aaret 1913 eller med et rundt Tal 57,000 Tons. Paa den anden Side viser Omsætningen en Stigning af kun ca. 14,000 Tons, saaledes at Lagrene er vokset med yderligere 43,000 Tons.

»Chemiker-Zeitung« knytter hertil i Nr. 57 for 12. Maj nogle meget interessante Bemærkninger, som ligeledes kommer til det Resultat, at der maa befrygtes en Overproduktion i Fremstillingen af kunstige Gødningsstoffer. Ogsaa i Efterspørgselen efter Cyanamid skal der være Tegn paa Tilbagegang.

Naar det saa videre tages i Betragtning, at der er opstaaet nye Metoder, hvorved kvælstofholdige Gødningsprodukter fremstilles ad ren kemisk Vej uden Hjælp af Elektricitet, f. Eks. efter Habers System, saa maa der være god Grund til at anstille alvorlige Undersøgelser, og ikke i Letsindighed beslutte Udbygning af Vandkraftanlæg *en masse* uden at have et sikkert, paa nøgterne Beregninger støttet Grundlag for Kraftens Anvendelse.

Saa meget mere er der Grund til at raabe et Varsko her, fordi Overproduktion med en alvorlig Krise kan komme til at lamme den »ren norske« Foretagsomhedslyst paa dette Omraade, og Arbejdervanskelighederne vil først da blive ondartede, naar der efter en Tid med skarp Konkurrence om at faa fat i Arbejderne — og deraf følgende ekstraordinære høje Lønninger — kommer en Tid med Afskedigelser og Nedgang i Lønnen.«

De nationale Bestræbelser i Ruslands Industri.

Ruslands Industri skylder i udstrakt Grad fremmed Kapital og fremmed Initiativ sin Tilblivelse. Tidligere har man hos Russerne selv kunnet bemærke en vis Indifference overfor den industrielle Udvikling. Der synes nu i saa Henseende at foregaa en Vending. Uden Tvivl staar disse Forhold i Forbindelse med den hele vaagnende nationale Selvfølelse i det mægtige Rige, man har været Vidne til i de senere Aar. Efter at de russiske Forvaltningsgrene, ikke mindst med Hensyn til Leverancerne til Hær og Flaade, samt Ruslands industrielle Behov gennem lange Tider er blevet tilfredsstillet enten fra Udlandet eller ved Hjælp af udenlandsk Kapital, som atter har dannet Grundlaget for Opkomsten af en russisk Industri, viser nu Selvstændighedstendenserne sig skarpt. Bestræbelserne i denne Retning er ikke mindst kommet til Orde i Dumaens Forhandlinger. I Forbindelse hermed har man taget Spørgsmaalet op om Fornyelse af Handelstraktaterne, Kommissioner er nedsatte til at samle Materiale i saa Henseende og Lovforslag har været fremme sigtende i Retning af at fremme den indenlandske Produktion. Det har ikke mindst været Tyskland, disse Bestræbelser har været rettet mod. Saaledes kan anføres det for nogen Tid siden af Dumaen vedtagne Korntoldlovforslag, rettet mod den tyske Kornindførsel til Rusland som et Slags Modtræk mod den tyske Kornudførselspolitik. En tilsvarende Lov er nu ogsaa tilkommet for Finlands Vedkommende.

Den økonomiske Taktik, som Ruslands Regering nu er slaaet ind paa, har til Maal ved Statsforanstaltninger at fremme Udnyttelsen af Ruslands naturlige Rigdomme, som hidtil har ligget uhævet hen eller dog ikke er blevet fremmet tilstrækkelig hurtigt. Regeringen og Industriens ledende Mænd staar her sammen. Selvfølgelig er der ingen, der mener, at en saadan Plan kan gennemføres uden ved Hjælp af fremmed Kapital, men man har til Hensigt for Fremtiden mere at benytte de fremmede Penge i Form af svævende Kredit i Stedet for som hidtil ved at tillade (gennem Koncessioner o. l.) at fremmed Kapital faar varig Deltagelse i og dermed en varig Indflydelse paa økonomiske Nyforetagender.

I Tyskland er man ganske naturligt ret ubehagelig berørt ved disse Bestræbelser, der ikke skal bidrage til at gøre det politiske Forhold bedre mellem de to store Nabomagter. Det kan ikke skjules, at Tyskland, og da navnlig den tyske Bank- og Industriverden, har en overordentlig stor Indflydelse i Rusland, men paa den anden Side har Tyskerne utvivlsomt Ret, naar de overfor Russernes temmelig aggressive Tendenser gør opmærksom paa, at en økonomisk Krig mellem de to Lande dog alligevel hurtigst vil ramme Rusland, eftersom Rusland for Tiden udfører for 1,5 Milliard Mark Produkter til Tyskland,

medens dette Land kun sender for 0,7 Milliard Mark Produkter til Rusland. Overfor de Trusler om en Toldkrig, som fra enkelte Sider er kommet frem, gør den tyske Fagpresse opmærksom paa, at den økonomiske Historie viser, at en økonomisk Krig mellem to Lande øjeblikkelig udnyttes af Konkurrenterne, som tilbyder sig som nye Leverandører til det Land, hvis tidligere Tilforselskilder som Følge af Toldkrigen er stoppede. Tyskland vilde saaledes i Tilfælde af Toldkrig blot gaa til nye Leverandører med Hensyn til de Behov, det hidtil har dækket fra Rusland. Ogsaa vilde en Afbrydelse i det økonomiske Forhold mellem Rusland og Tyskland bidrage stærkt til, at Rusland kom endnu mere under fransk Kapitalindflydelse, end Tilfældet alt er.

Hvorledes nu end disse Argumenter opfattes i Rusland, er det dog givet, at man i dette Rige staar overfor en kraftig, maalbevidst Genoptagen af det Program, som Witte i sin Tid lagde Grunden til, da han efter rent merkantilistiske Principper søgte at kalde russiske Stor-Industrier til Live. I Virkeligheden er der da ogsaa en ikke ringe industriel Udvikling at notere i Rusland. Dette gælder i Særdeleshed Bomuldsindustrien, Metalindustrien (navnlig den sydrussiske), Vaabenindustrien, Lokomotivindustrien, Jerngrubeproduktionen, Gummiindustrien, Tobaksindustrien o. s. v.

Den tyske Jernindustris Syndikater.

Der foregaar for Tiden i Tyskland Syndikatsforhandlinger af overordentlig Vigtighed. Som bekendt er den tyske Jern- og Montanindustri overordentlig stærkt organiseret i store Syndikater. Dog gælder dette ikke den samlede Jernindustri, thi medens man for de saakaldte A-Produkter (Halvtøj, Formjern, Jernbaneoverbygningsmaterialer) har skabt en saa stærk Organisation som »Stahlwerksverband«, er Vanskelighederne større for de saakaldte B-Produkter (Stavjern, Blik, Traad, Rør). I en Aarrække har der været arbejdet paa at samle de enkelte alt bestaaende Syndikater for disse Produkter med nye, der skulde dannes, til et stort fælles B-Syndikat, modsvarende Staalværksforbundet. Den stærke Overproduktion, som den tyske Jernindustri lider under, har gjort Forholdene for de nævnte B-Produkter overordentlig vanskelige, og Vanskelighederne er ikke blevet mindre ved, at de store saakaldte »blandede Værker« (der arbejder som organiske Produktionshelheder, beherskende hele Produktionsprocessen lige fra Raastoffets Brydning — Kul og Jern — til Produktionen af den færdige Vare) har søgt Erstatning for den Produktionsbegrænsning, som deres Deltagelse, Kontingent, i Staalværksforbundet medfører, ved at kaste sig over en forceret Produktion af de ikke-syndikerede Grene af deres Virksomhed. Naar Forhandlingerne i B-Produkterne denne Gang er af særlig alvorlig Karakter, er det fordi store Grupper i Kulsyndikatet, saaledes de rhinske Staalværker, har erklæret at ville gøre deres Deltagelse i Kulsyndikatet afhængig af, at et Syndikat for B-Produkterne kom i Stand. Derved er dette blevet gjort til en Slags Kabinetsspørgsmaal for Syndikatspolitiken i den tyske Jern- og Montanindustri overhovedet. Den største Vanskelighed bestaar selvfølgelig i Spørgsmaalet om de enkelte Deltageres Kvoter i Syndikatet, hvilket Spørgsmaal vanskeliggøres betydeligt af den herskende Overproduktion.

De hidtil førte Forhandlinger har resulteret i, at Valsetraadsyndikatet, der egentlig skulde have været fornyet inden 15. Maj d. A., er blevet provisorisk forlænget til Oktober, medens man i Mellemtiden arbejder videre med Forhandlingerne for de øvrige B-Produkter. Det er disse, som for Tiden i saa høj Grad lægger Beslag paa den tyske Jernindustris Opmærksomhed og præger dens Fagpresse. Der synes fra alle Sider tilmed at herske en vis Forstaaelse af, at Syndikatspolitiken er naaet til en afgørende Vending. I de gode Tider er det selvfølgelig betydelig lettere at organisere slige Produktionssammenslutninger, naar Markedet tillader at der gives forsvarlige Kontingenter til hver enkelt Deltager, men under vigende Konjunkturer bliver dette anderledes, og navnlig vanskeliggøres Opgaven ved den overordentlig store Ekspansionslyst just i disse Industrier, idet enhver af Virksomhederne stræber efter at udvide sin Produktion og sit Produktionssystem efter kæmpemæssige Former for derved i stedse stigende Grad at opnaa Stordriftens Fordele. Følgen bliver, at Medlemmerne i de forskellige Syndikater, hver Gang disse skal fornyes, møder op med forøgede Kontingentfordringer, hvis Honorering bliver saa

meget vanskeligere, som de daarlige Tider tværtimod burde opfordre til Indskrænkning af Kontingenterne.

Hele dette Spørgsmaal har Betydning ogsaa udenfor Tysklands Grænser, thi som bekendt er den tyske Syndikatspolitik først og fremmest baseret paa Opretholdelsen af en fast Indlandspris, medens den overskydende Produktion kastes ud paa Eksportmarkederne til Priser, der ofte ligger under Selvomkostningerne. Man maa derfor med Interesse følge den videre Udvikling af Begivenhedernes Gang, og vente paa, hvad den nærmeste Fremtid vil bringe i de løbende Syndikatsforhandlinger for den tyske Jernindustris B-Produkter.

Sulfitspritspørgsmaalet i Sverige.

Det svenske Kommercekollegium har nylig rettet Anmodning til Regeringen om at der maa blive foranstaltet en sagkyndig Undersøgelse angaaende de Skridt, som fra Statens Side bør tages for at fremme Udnyttelsen af den Sprit, som kan fremstilles af Affaldsluden ved Sulfitcellulosefabrikerne. Kollegiet har tænkt sig selv at foretage denne Undersøgelse med Bistand af tilkaldte Sagkyndige og en særskilt ansat Sekretær.

I Motiveringen fremholdes det, at Forureningen af Elvene gennem Affaldsluden er et meget alvorligt Spørgsmaal, som nødvendiggør Foranstaltninger til Ludens Uskadeliggørelse. I Aaret 1912 produceredes i Sverige 667,000 Tons Sulfitcellulose, og man regner, at der falder 4 à 5 Kubikmeter Affaldslud pr. Ton Cellulose. Det tekniske Problem at nyttiggøre Affaldsluden synes nu at være løst paa en tilfredsstillende Maade. Allerede nu tilvirkes der aarlig i Sverige 4,5 Millioner Liter 50 pCt. Sulfitsprit. Ved denne Industri kan Forureningen af Elvene formindskes i betydelig Grad. Videre paapeges det, at den store Indforsel af Brændselsmaterialer stiller Landet i Afhængighed til Udlandet, og at det er et stort Spørgsmaal af nationaløkonomisk Betydning at faa denne Indforsel erstattet med indenlandske Brændselsmaterialer, særlig for Motorer.

Dette illustreres bedst af den Oplysning, at Sverige aarlig indfører for henimod 4 Mill. Kr. Raaolje og Benzin og for over 14 Mill. Kr. Petroleum.

Den Afhængighed af udenlandske flydende Brændselsmaterialer, som disse Tal giver et Billede af, stiger for hvert Aar med Motorteknikens Udvikling, og ethvert Forsøg paa gennem Anvendelse af indenlandske Raastoffer at fremstille flydende Brændselsmaterialer er derfor, hedder det i Kollegiets Fremstilling, værd at lægge Mærke til og støtte fra det Offentliges Side.

Det fortjener ogsaa at nævnes, at Spørgsmaalet om Spritens Anvendelse til Motordrift for mere end 10 Aar siden er undersøgt i Tyskland, hvor stationære saa vel som mobile Spritmotorer siden den Tid har været Genstand for industriel Tilvirkning i større eller mindre Udstrækning. Angaaende Belysningsteknikken fremhæves det, at man i Sverige fabrikerer specielt for Spiritus konstruerede Brændere, og at disse i Effektivitet og Brændselsøkonomi taaler Konkurrence med Petroleumslamperne.

Ikke destomindre har ikke en eneste ny Sulfitcellulosefabrik i Sverige siden 1911 optaget Tilvirkningen af Sprit af Affaldsluden.

Det er paavist, at den nugældende Brændevinslovgivning i Sverige lægger væsentlige Hindringer i Vejen for Sulfitspritindustriens Udvikling. Hvorvidt man kan naa det efterstræbte Maal ved Reformering af denne Lovgivning er dog usikkert; hvilke andre Foranstaltninger, der kan anbefales, skulde Undersøgelsen vise. Herunder anses det bl. a. særligt ønskeligt at faa undersøgt, hvilke Foranstaltninger det bliver nødvendigt at træffe for at beskytte Udviklingen af Sulfitspritindustrien mod den overvældende Konkurrence fra de mægtige Interesser, som staar bag Handelen med Benzin. Undersøgelsen skal ogsaa omfatte Mulighederne for Sulfitspritens kemisk-tekniske Anvendelse samt Udsigterne for Eksport af Sulfitsprit.

Sulfitspritindustriens Udvikling er uden Tvivl af stor nationaløkonomisk Betydning i forskellige Henseender, og denne Betydning er efter Kollegiets Mening saa betydelig, at man fra Statens Side har al Grund til at have sin Opmærksomhed henvendt paa denne Sag. Kollegiet har derfor ment at burde foranledige, at Spørgsmaalet bliver optaget til grundig Prøvelse. En nøjagtig Undersøgelse af alle de Forhold, som over Indflydelse paa dette Spørgsmaal, forudsætter imidlertid Sagkyndighed paa adskillige indbyrdes vidt forskellige Omraader. Saaledes

maa Spørgsmaalet studeres fra motorteknisk og motorindustrielt Synspunkt, samtidig med at en Granskning af selve Tilvirkningsprocessen, dens Udviklingsmuligheder og Betydning for Sulfittræmasseindustrien kræver omfattende kemisk-teknisk Sagkundskab. Ved Undersøgelsen er det endelig af Betydning at besidde Kendskab til Landets nuværende Spiritusindustri og den dermed sammenhængende Kartoffeldyrkning.

Mindre Meddelelser.

Storstrømsbroen.

Som tidligere omtalt har Direktør *S. C. Hauberg* for nogen Tid siden indgivet Andragende til Trafikministeriet om Koncession paa »Anlæg og Drift af en Bro mellem Masnedø og Orehoved«.

Paa dette Andragende har Direktør Hauberg nu modtaget Svar. Det fremhæves heri, at et saadant Broanlæg er en udpræget Statsopgave, som ikke bør overlades til privat Initiativ til Løsning, hvorfor Andragendet ikke vil være at imødekomme.

Det kunde lyde meget plausibelt. Men naar nu Staten ikke finder Anledning til at løse »udprægede Statsopgaver«, hvad saa?

Dansk Mel og udenlandsk Mel.

Dansk Mølleriforening har vovet det her i Landet ualmindelige Skridt i en Rundskrivelse til Pressen at søge at vække Opmærksomhed for sin Sag. Det er bekendt, at det danske Mølleri fører en overordentlig vanskelig Kamp mod en udenlandsk Konkurrence, der beskyttet af Eksportpræmier synes at blive skæbnessvanger for vor indenlandske Melindustri. Det vilde imidlertid være overordentligt beklageligt ikke alene af Hensyn til det store nationaløkonomiske Tab, der vilde knytte sig til vor Melindustris Undertrykkelse, men ogsaa fordi det vilde være ganske uretfærdigt, efter som den danske Mel- og Grynproduktion med Hensyn til Kvalitet staar ubetinget over tilsvarende udenlandske Produktioner. Næppe i noget andet Fag er Følgerne af Forfalskninger og slette Varer saa alvorlige som i Næringsmiddelindustrien, og det er en kendt Sag, at den danske Næringsmiddelindustri i saa Henseende frembyder en usædvanlig god Garanti, dels gennem de strenge Kontrolbestemmelser, Staten her har indført, dels takket være de paagældende Industriers egne Bestræbelser.

Vor Molleindustri har i længere Tid, delvis med Tilslutning fra sine Arbejdere, arbejdet paa at faa en Meltold indført til Beskyttelse for sine Interesser. Disse Bestræbelser er maaske nu opgivet som frugtesløse, men i Stedet haaber man, at den voksende Forstaaelse af den indenlandske Produktions Betydning ogsaa kan komme Mølleriet tilgode. Til Belysning af Indførselens Omfang og Vækst anføres, at Importen af Hvedemel alene i de sidste 4 Aar er steget fra 49,7 Mill. Kg. til 60,3 Mill. Kg., ligesom Rugmelsimporten i de sidste Aar har været stærkt voksende.

Med den Konkurrencedygtighed, dansk Mølleindustri faktisk ejer, vil det være beklageligt, om den skulde bukke under for et udenlandsk Angreb, der støttes ved kunstige Midler. Det Skridt, som den danske Mølleriforening nu har foretaget sig med den nævnte Henvendelse til Offentligheden, burde være ganske overflødigt og vilde ogsaa være det i et Land, hvor Nationen bedre forstod sine egne Interesser og overhovedet skænkede sine økonomiske Livsforhold noget mere Opmærksomhed, end Tilfældet er her hjemme.

En Anerkendelse af dansk Motorindustri.

Den Anseelse, som dansk Motorindustri nyder i Udlandet, og som paa en saa glimrende Maade blev stadfæstet ved »Selandia«s Ry, har atter givet et Resultat, som tjener vor Motorindustri til Ære, idet det store, fra sine Marine-Leverancer bekendte, franske Firma Belleville, efter i nogen Tid at have fabrikeret Tuxham-Raaoliemotorer for Skibe nu ogsaa har ønsket at opnaa Ret til Fabrikation af stationære Tuxham-Raaoliemotorer til Drift af Fabriker, Elektricitetsværker og lign. — Forhandlinger herom har fundet Sted i Paris ved Møde mellem Indehaverne af »Tuxham«, d'Herrer R. G. Andersen og A. B. C. Hansen og Direktørerne for Belleville med det Resultat, at Motorer af dansk Konstruktion, System »Tuxham«, nu ogsaa vil blive fabrikeret i Frankrig. Den største Betydning af dette Arrangement ligger i, at Firmaet Belleville væsentligst er beskæftiget som Leverandør til forskellige Landes Mariner, ved hvilke Tuxham-Motorer vil faa

Indpas. Firmaet »Tuxham«, der med sine Tuxham-Motorer driver en betydelig Eksport, har saaledes føjet endnu et Led til den Anseelse, som danske Motorer nyder i Udlandet.

Den tyske Tændstikindustri. — Forslag om Statsmonopol.

I nærværende Tidsskrift[1] har vi nylig omtalt den vanskelige Stilling, som den tyske Tændstikindustri for Tiden befinder sig i og som ikke mindst skyldes den skarpe Konkurrence, der er paaført Tændstikkerne af de mekaniske Fyrapparater i Forbindelse med den Omstændighed, at disse sidste ikke er pligtige til at svare den overordentlig tunge Afgift, som hviler paa Tændstikproduktionen i Tyskland.

Tændstikfabrikerne har indgivet Ansøgning til Regeringen om, at dette Misforhold maatte blive ophævet, men uden Resultat. Paa den nylig i Berlin afholdte Generalforsamling af tyske Tændstikfabrikanters Forening vedtoges i den Anledning følgende Resolution: »Overfor den meget lidet imødekommende Stilling, som Regering og Rigsdag har indtaget overfor Tændstikindustrien og overfor den stadig voksende Afsætning af afgiftsfri Tændapparater og endvidere overfor Sandsynligheden for, at Kontingentskvoten for Tændstikafsætningen næste Aar yderligere vil gaa tilbage til 35 eller maaske endog til 30 pCt., bliver der ikke andet at gøre for Industrien end at opgive den oprivende Kamp for sin Eksistens som resultatløs og stille sine Fabriker til Regeringens Disposition samt forlange, at Staten overtager Driften og sikrer sig selv Forbruget gennem de Forholdsregler, som man da sikkert ikke vil tøve med at iværksætte for at beskytte Tændstikindustrien.

Udgifterne ved Statens Overtagelse af Tændstikindustrien lader sig antagelig anslaa til 35 à 40 Mill. Mrk. — svarende til knapt 2 Aars Afgiftssummer. En Afløsning kan sikkert fordeles paa et større Antal Aar, hvorved man kunde bibeholde den nuværende Afgiftsindtægt, i hvert Fald snart atter naa dens Højde, og endog overskride denne.«

Efter en Drøftelse af denne Resolution besluttede Foreningen at indgive Forslag til Regering og Rigsdag om Indførelse af et Tændstikmonopol.

Den tyske Tændstikindustris Skæbne afgiver saaledes et lidet lysteligt Billede paa de Udsigter, der venter Industrierne, naar Staten skal til at presse Penge af dem.

[1] 4. Hefte for dette Aar, Pag. 100.

Betydningen af den ny Kanalvej Berlin—Stettin.

Den 17. Juni aabnedes den ny Kanalforbindelse Berlin—Stettin, som tillader Sejlads med betydelig større Skibe end hidtil fra Østersøen til Rigshovedstaden. Den Forbindelse for mindre Skibe, der hidtil har bestaaet, bibeholdes dog som en Aflastning for den større Skibsfart ad den ny Kanal. Dennes Ydeevne er paa fri Strækning praktisk taget ubegrænset, og dens Sluser er ved kontinuerlig Drift i Stand til at hæve den nuværende Omsætning ganske overordentlig. I Spandau, hvor f. Eks. Tonnagen i Øjeblikket ikke overstiger 1,2 Mill. Tons aarlig, kan den nye Sluse omsætte 4 Mill. Tons aarlig. Takket være den forøgede Lastedygtighed af de større Skibe, som den ny Kanalvej kan tage, regner man med en antagelig Trafikstigning. Fragtnedsættelsen anslaas fra Berlin til Stettin til 70—75 Pf. pr Ton. Alligevel vil Jernbanetrafiken næppe komme til at lide herunder. Jernbaneforbindelsen mellem Berlin og Stettin vil som hidtil indskrænke sig til Gods, hvis Befordring haster, medens Kanalvejen vil faa Betydning ved at lette og billiggøre den Færdsel, den er beregnet paa, nemlig Massetransporten.

Det er bekendt, at Tyskland har ofret kolossale Kapitaler paa Udbygningen af sit Kanalnet og Reguleringen af sine Floder for at skabe sig de billigere Transportmuligheder, som Vandveje betyder overfor Jernbaner, og som Indlandsstater ellers ikke er begunstiget af. Ved dette sidste Kanalanlæg kan det dog ikke overses, at der foruden Almeninteresser spiller særlige prøjsiske Interesser ind, idet Kanalen skal sætte Stettin, Prøjsens vigtigste Søhavn, i Stand til at imødegaa den forøgede Konkurrence, som Kejser Wilhelm-Kanalen, Oder—Spree-Kanalen og Elbe—Trave-Kanalen har skabt den, navnlig fra Hamborgs Side. Man tænker herved særlig at kunne støtte Stettins Handel med Norden og Rusland, men selv m. H. t. Gods, som via Stettin maa bære en højere Søfragt, f. Eks. fra og til England respektive Amerika, regnes med, at Stettin for Fremtiden takket være den billigere Kanalfragt vil kunne konkurrere med Hamborg og Lübeck i Berlin.

Dampfærgeforbindelse mellem Norge og Danmark.

Der har længe i Norge — og da navnlig i de for den internationale Post-, Passager- samt Godsbefordring uheldigt beliggende Distrikter Vest for Kristianiafjorden — været et stærkt

Ønske oppe om at faa etableret en direkte Dampskibsforbindelse fra dette Distrikt til Frederikshavn med Tilslutning til Iltogene Syd paa fra denne By. Imidlertid har just disse Distrikter og deres Opland, Telemarken, i de senere Aar gennemgaaet en saa rig industriel Udvikling, at Ruten nu drøftes anlagt som en Dampfærgeforbindelse, hvilken Plan ogsaa fremmes ved Henvisning til de gode Resultater, Svenskerne har opnaaet med deres Kontinentfærge til Trods for den lange Sotur over en saa udsat Strækning, som ogsaa denne Rute har at regne med. Sagen venter for Norges Vedkommende egentlig kun paa, at Banenettet paa Kristianiafjordens Vestside, der for Tiden er smalsporet, ombygges til Normalspor. Dette Arbejde er allerede paabegyndt.

Som Udgangspunkt for den nye Færgeforbindelse er fra norsk Side tænkt Porsgrund, som er Udskibningshavn for Telemarken med dette Distrikts store Salpeterfabriker og anden elektrokemiske Industri samt for den store Papirindustri ved Skien. En Dampfærgeforbindelse vilde gavne disse Industrier meget, f. Eks. ved at tillade Salpeterfragtning ad gennemgaaende Jernbanevogne direkte til Danmark, Tyskland o. s. v. Ligeledes vilde fersk Fisk fra Nord- og Vestnorge i Kolevogne kunne føres med gode Resultater ad denne Rute. Dette er Argumenterne fra norsk Side foruden »last not least« Ønsket om den bedre Postforbindelse, som denne Rute vilde tillade, baade for de nævnte Distrikter, som for Kristiania, ja for hele Landet.

Man skulde synes, der fra dansk Side var al Anledning til at have sin Opmærksomhed henvendt paa denne Sag, hvis den virkelig skulde vise sig praktisk gennemførlig. Sassnitz—Trelleborg Færgeforbindelsen har berøvet de danske Statsbaner næsten hele den gennemgaaende Kontinenttrafik ad Jernbanen til og fra Sverige. Ved den paatænkte Rute kunde en ny og naturlig Transitvej over Danmark skabes. Baade af Trafikhensyn og ikke mindst af Hensyn til vore Eksportmuligheder, overhovedet Mulighederne for et større dansk-norsk Handelssamkvem, bør vor Interesse for den projekterede Færgeforbindelse være vaagen.

Forslag om svensk Tobaksmonopol.

Den til Undersøgelse af Spørgsmaalet om Statsmonopol paa Tobakstilvirkningen i Sverige nedsatte Kommission har nylig afgivet sin Betænkning. Denne gaar ud paa at foreslaa indført et partielt Tobaksmonopol, saaledes at al Tilvirkning af Tobak forbeholdes Staten, medens derimod saavel Handel med Tobaksfabrikata som Dyrkning af Tobak gives fri, dog under Iagttagelse af visse Kontrolforskrifter. Det er Meningen, at Staten skal udøve sit Monopol gennem et privat Aktieselskab. Staten vil som Konsekvens af Tilvirkningsmonopolet forbeholde sig udelukkende Ret til at indføre uforarbejdet Tobak i Sverige. Tolden paa Cigarer og Cigaretter bliver endvidere klækkeligt forhøjet, nemlig til Kr. 6 pr. Kg. (nu Kr. 4). Ved Fortoldningen af forarbejdet Tobak, som indføres af Rejsende til eget Forbrug, forhøjes Afgiften yderligere.

Hvis dette Forslag bliver til Virkelighed, vil atter en betydelig dansk Industrieksport til Sverige, nemlig vor Cigäreksport, blive ramt føleligt.

Notitser.

Industriraadet. Under Industriraadet er optaget *A/S Dansk Ilt- og Brintfabrik.*

Den 7. internationale Materialprøvekongres. Ved en beklagelig Trykfejl er Tidspunktet for Afholdelsen af den 7. internationale Materialprøvekongres i vort forrige Hefte anført til 12.—17. August d. A. Der skulde staa n. A., idet Kongressen først finder Sted i 1915 i St. Petersborg.

Fugleflugt-Linjen. Den danske Femern-Rute-Komité har som Led i sin utrættelige Agitation for den nye Kontinentrute udgivet tre Serier Agitationsmærker, hvis Fugleperspektivbilleder tydeligere end mange Ord anskueliggør den paatænkte Linjes Fordele og logiske Nødvendighed. De pyntelige Mærker bør findes paa alle Breve. De faas ved Henvendelse til Femern-Rutens Komité, Børsen.

Redaktion og Ekspedition: Vestre Boulevard 18, Kjøbenhavn B. Telefon-Nr. Byen 4084.
Annonce-Ekspedition: Nissens Annoncebureau, Vestre Boulevard 18, Telefon 6152.
For Ikke-Medlemmer af Industriforeningen koster Abonnement paa Tidsskriftet 6 Kr. pr. Aarg.
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær)

TIDSSKRIFT FOR INDUSTRI

UDGIVET AF INDUSTRIFORENINGEN I KJØBENHAVN

REDAKTION: R. BERG OG P. DRACHMANN

Nr. 8 AUGUST 1914

Industrien og Situationen.

Den alvorlige Situation, som den store evropæiske Krig har skabt selv for de Lande, som ikke direkte berøres af de krigerske Forviklinger, har ogsaa gjort sig i højeste Grad følelig for de danske Erhverv.

Under de vanskelige Forhold, som herved er affødt, maa alle Bestræbelser gaa ud paa at holde vort Erhvervsliv i saa normal Gænge som overhovedet muligt. Disse Bestræbelser har ogsaa givet sig Udslag i Landbruget, idet man her som bekendt har gjort et stort Arbejde for at bevare Eksporten og om muligt at søge draget Fordel ved de skabte ekstraordinære Forhold i Nabolandene, der jo bl. a. har aabnet Tysklands Grænser toldfri for adskillige vigtige Landbrugsprodukter, samt i ikke uvæsentlig Grad højnet Priserne. Hvad Industrien angaar, ligger Forholdene efter Sagens Natur noget forskellige. Med Hensyn til de Industrier, der kan betegnes som Luksusindustrier, frembyder der sig selvfølgelig de største Vanskeligheder med Hensyn til Afsætningen. Det samme gælder for vore Eksportindustrier. Imidlertid er jo den overvejende Del af dansk Industri beregnet paa at forsyne vort eget Marked med almindelige Nødvendighedsgenstande. Her aabner sig da Muligheder for udvidet Afsætning, takket være Standsningen af Indførslen fra Udlandet. Dette rigtignok forudsat, at samtidig Tilførslen af Industriens Raavarer ikke kommer til at volde Vanskeligheder. Imidlertid er dog selvfølgelig det indenlandske Behov i det hele aftagende. Af Industrier, der synes afgjort at maatte vente Vanskeligheder, kan nævnes de Industrier, der staar i Forbindelse med Byggevirksomheden.

Hvad de enkelte Industrier angaar, kan man paa Grundlag af Beretninger, afgivne paa Industriraadets Møde den 18. August af Repræsentanter for de paagældende Industrigrene og Virksomheder, fremsætte følgende Anskuelser om dansk Industris Stilling og Udsigter under Situationen, saaledes som de paa det daværende Tidspunkt maatte antages at forme sig.

Garverivirksomheden, hvis Produkter anvendes i Skotøjsindustrien og Sadelmagervirksomheden, har faaet forøget Afsætning ved det gennem Militærindkaldelserne bevirkede forøgede Forbrug af Støvler o. l. Imidlertid er dette kun den ene og lyse Side ved Sagen og af rent øjeblikkelig Virkning. Forholdene iøvrigt ligger i denne Industri saaledes, at Virksomhederne i Løbet af kort Tid. ɔ: faa Maaneder, kan bringes i den Nødvendighed at maatte standse af Mangel paa Garvestoffer. Disse hentes normalt fra

Sydamerika, Sydfrankrig og Ungarn, men Tilforslerne er standsede ved Krigens Udbrud, og da Verdenshandelen i disse Artikler væsentlig ligger paa tyske Hænder, er Udsigterne til Bedring i Øjeblikket meget smaa. Til dette vigtige Spørgsmaal kommer Bristen paa selve Fabrikationens Raamaterialer. Der er nemlig det ejendommelige Forhold ved Læderfabrikation, at det langtfra er ligegyldigt, hvilke Raaprodukter, der anvendes og kan anvendes til de forskellige Fabrikationer. Saaledes har Danmark som bekendt vel en ikke uvæsentlig Produktion af Raahuder, men desværre er disse kun i ringe Grad egnede til at anvendes i dansk Garverivirksomhed paa Grund af de klimatiske Forhold, og Hovedparten af de Raahuder, vi anvender, maa hentes fra Sydamerika og Australien. I Øjeblikket har danske Garverier Varer til meget betydelige Beløb svømmende fra Australien og Sydamerika paa tyske Skibe, uden at man imidlertid kender Skibenes Opholdssted og Skæbne. For at gøre Forholdet endnu mørkere, synes der nu tilmed at rejse sig en Bevægelse i tyske Handelskredse, gaaende ud paa at opkøbe vore hjemlige Raavarer til de forholdsvis billige Priser, hvortil disse endnu kan erholdes. Tanken om et Udførselsforbud overfor Huder er derfor fremme, men som vi alt har gjort opmærksom paa, ligger Sagen ikke helt rent, idet danske Huder kun i begrænset Omfang vil kunne afgive Raaprodukter for dansk Garverivirksomhed, og man jo for det første maa begrænse et saadant Udførselsforbud og tillige skaffe sig Vished for, at Huderne vilde kunne optages af Fabrikationen herhjemme. Alt i alt maa derfor Garverivirksomheden siges i hvert Fald i Løbet af nogle Maaneder at kunne komme til at staa overfor en særdeles kritisk Situation.

Skotøjsindustrien har, som allerede nævnt under den førstnævnte Industrigruppe, haft en ikke ubetydelig øjeblikkelig Fordel gennem den stærkt forøgede Efterspørgsel efter Militærfodtøj. Denne Industri synes overhovedet at have gode Udsigter, forudsat at den vil kunne faa sine Materialer i rette Mængder. Skotøjsindustrien er af den Grund meget nøje interesseret i Garveriernes fortsatte Arbejdsmulighed. Fra Skotøjsindustrien kom derfor Betænkeligheden overfor vor uhindrede Udførsel af Huder meget stærkt til Orde, og man mente, at et Udførselsforbud her mulig kunde blive paakrævet, saaledes som det var udstedt i andre Lande. Hvis der siden hen f. Eks. ved yderligere Indkaldelser eller lignende skulde stilles forøgede Fordringer til Skotøjsindustrien, vilde det jo være overordentlig uheldigt, om man havde udført de Huder, Landet ellers selv vilde kunne have afgivet til Læderfabrikationen.

Olieindustrien lider med Henblik paa Olie og Oliekagefabrikationen under de uheldige Følger af, at selv danske Skibe paa Vej til Danmark med Raastoffer standses. Forholdet er dette, at Skibene i Reglen maa søge ind til engelske Havne for at kulle, og her holdes de da tilbage, bl. a. under Hensyn til de paa Stedet gældende Udførselsforbud. Samme Forhold gælder iøvrigt ogsaa adskillige andre Tilførsler til Danmark. Store Lagre af Oliefrø i dansk Eje ligger imidlertid i Hamborg, men Vanskeligheden er her den videre Transport. Hvad Sæbefabrikationen angaar, vil denne navnlig komme til at lide under Mangelen paa Kalilud. Man mener at have tilstrækkelig Lud endnu et Par Maaneder. Ogsaa disse Varer ligger i store Mængder ophobede i Hamborg. Oliefabrikerne har tænkt sig Muligheden af, at de danske Kreaturvogne, der gaar til Tyskland, kunde tage disse Varer med hjem, og vil forsøge at løse Sagen paa denne eller anden Maade. For alle søværts Tilførsler er det overordentlig generende, at Krigsassurance ikke kan tegnes hos danske Selskaber for Tiden med Undtagelse af Assurance for Kul, hvor

Staten som bekendt deltager. Undergaar Forholdene i Olieindustrien ikke væsentlige Forandringer, navnlig derved, at der skabes Muligheder for fornyet Tilforsel af Raavarer, maa disse Industrier sikkert om nogle Maaneder indstille deres Virksomhed.

Vor *Tændstikindustri* er, hvad Eksportvirksomheden angaar, ramt af samme Skæbne som vore øvrige Eksportfabriker, idet den har maattet indstille al Udforsel til Udlandet. For den storste Virksomhed i vor Tændstikindustri betyder dette en Nedsættelse af over en Trediedel af Produktionen. Dernæst fremkommer Vanskeligheder ved Importen af Raavarer, særlig Parafin og klorsur Kali. Imidlertid er Forholdene her overordentlig svingende, og der kan den ene Dag aabne sig Kilder, som man den foregaaende Dag ikke kendte. Træ findes i tilstrækkelig Mængde for nogle Maaneder; men Aftagningslandet er Rusland, og selv om Forholdene skulde bedre sig i Løbet af faa Maaneder, vil Vinteren med dens Lukning af de russiske Havne hindre ny Tilforsel derfra. Imidlertid mener man ogsaa med Hensyn hertil fra Industriens Side at turde regne med uforudsete Muligheder, saaledes at man, bortset fra Prisspørgsmaalet, alt i alt i Øjeblikket ikke ser særlig mørkt paa Situationen.

Chokolade- og Sukkervareindustrien lider, særlig hvad den sidste Fabrikation angaar, mindre under Raastofmangel, idet man har Sukker i tilstrækkelig Mængde, end under det overfor en saa udpræget Luksusartikel svigtende Forbrug. Hvad Chokoladefabrikationen angaar, stiller Forholdene sig her uheldige, fordi man er afhængig af Kakaotilforslen fra Sydamerika, der hovedsagelig sker i tyske Skibe via Hamborg, og som derfor i høj Grad er truet. Industrien mener dog endnu at kunne holde sine Virksomheder i Gang nogle Maaneder.

Brødfabrikationen hører til de Industrier, der *skal* holdes gaaende, fordi den har en saa eminent Betydning som Nødvendighedsartikel for hele Befolkningen. Den lider stærkt under den umuliggjorte Indforsel af fremmed Korn. Brødfabrikerne havde derfor straks, da Vanskelighederne begyndte, indgivet Andragende til Regeringen om at faa Udforselsforbud for Rug og Hvede, hvilket Forbud da ogsaa var blevet udstedt. Brødfabrikationen er i høj Grad afhængig af Landbrugets Forsyningsevne, men her fremkommer den Vanskelighed, at det danske Landbrug ikke overvejende er anlagt paa Produktion af Korn til Brødfabrikation, men i Reglen anvender sit Korn selv til Fodring o. s. v. Man mener, at i ethvert Tilfælde Sjælland alene afgjort ikke vil være i Stand til at forsyne Kjøbenhavn med den nødvendige Rug.

90 pCt. af den anvendte Rug indføres under normale Forhold fra Udlandet, og disse umaadelige Kvanta vil det nu være Brødfabrikernes Opgave at se at faa skaffet tilveje i saa vid Udstrækning som muligt i Indlandet ved at lokke med højere Priser, der dog ikke gerne skulde være altfor høje af Hensyn til Befolkningen, hvis Købeevne jo er stærkt forringet for Tiden.

Møllerivirksomheden lider i Fortsættelse af, hvad der er sagt om Brødfabrikerne, under Mangelen af Rug, og Rugbrød vil sikkert i Løbet af kort Tid blive en Luksusartikel. Det synes ikke uden videre gørligt at inddrage den danske Rugproduktion i Mølleriets Tjeneste, idet vort Landbrug hovedsagelig bruger Rugen til Svinefoder, og saa længe Landbrugets Udførselsforhold skaber rentable Forhold paa dette Omraade, vil Landbrugerne næppe i større Grad gaa til det usædvanlige Skridt at sælge deres Rugproduktion. Der er desuden om den danske Rug at bemærke, at den i Virkeligheden ikke egner sig til Brødfabrikation, især da ikke til Fabrikation af Rugsigtebrød; den danske Rug er i de senere Aar gaaet betydeligt tilbage i Kvalitet, rimeligvis som Fol-

ge af, at de danske Jorder er i en altfor kraftig Godningsstand (de bedste Rugkvaliteter faas fra sandede og magre Jorder). — Rugen er tilmed i Aar mange Steder indhostet i fugtig og noget spiret Stand, og Kvaliteten er absolut ikke fristende til Brodfabrikation, men naturligvis god til Kreaturfoder. Sandsynligheden taler saaledes for, at Brodforbruget meget snart maa lægges over paa Hvedebrod o. l. Møllerivirksomheden som saadan synes imidlertid ingen Skade at tage af Situationen, idet denne Industri herved er blevet befriet for den mægtige udenlandske Konkurrence, der er hørt op sammen med Melindførslen. Kun maa Mølleriforretningen som Følge af ovennævnte Forhold lægges om til Behandling af dansk Sæd fra fremmed. Imidlertid vil det med Hensyn til Hvedetilforslen blive skæbnesvangert den Dag, da man ej heller kan faa Hvede fra Amerika. Alt i alt turde man dog i denne Industri se ret lyst paa Situationen.

Bryggeriindustrien har selvfolgelig faaet sin Omsætning væsentlig beskaaret af de indtrædende Forhold. I denne Industri ser man noget morkt paa den skete Ophævelse af Udforselsforbudet for Maltbyg, der kan afføde Vanskeligheder og maaske Prisforhojelse for det færdige Produkt [1]). Humlen, der ellers tages fra Tyskland og Østrig, haaber man i Tilfælde af, at den ikke som sædvanlig kan faas derfra, at kunne erholde fra England eller Amerika. Som Helhed tør Bryggeriindustrien vel nok haabe at kunne holde sine Virksomheder i Gang uden større Kalamiteter, forudsat at der ikke lægges disse Industrier ekstraordinære Hindringer i Vejen, saaledes som det jo allerede har truet med ved Tanken om Total-Forbud, lokale Forbud, der delvis allerede er iværksat o. s. v. Det er forstaaeligt, at Bryggerierne med Ængstelse ser den nuværende Situation benyttet som Brækstang for Afholdsbevægelsens Forbudstanke. Det er bekendt, at vore Bryggerier har en ikke helt ubetydelig Eksport, der for en stor Del standsedes af Krigen, men som man haaber ialfald delvis at kunne faa i Gang igen. I denne Forbindelse vil det spille en Rolle, om Glasindustrien vedblivende kan forsyne Bryggerierne med Eksportflasker. Alt i alt synes Udsigterne for Bryggerivirksomhedens produktionsmæssige Gang nogenlunde tilfredsstillende, om da ikke andre Momenter, fremkaldt ved Afholdsbevægelsen, griber ind.

Spritfabrikationen er som adskillige andre Industrier i hoj Grad interesseret i oversoiske Ladninger, der før Tiden er svommende paa Havet, bl. a. Majsladninger. Fremkommer ikke disse Tilførsler, og Udsigterne herfør er yderst tvivlsomme, vil Spritfabrikationen sikkert nødsages til at standse i en ret nær Fremtid. De stærkt forøgede Omkostninger ved Skibsfragter er ligeledes truende for Industrien. Ogsaa her gør sig det uheldige Forhold gældende, at Majsdampere o. l., der anlober engelske Havne for at kulle eller af andre Grunde, holdes tilbage her som Følge af det i England gældende Udførselsforbud for Majs. Det vides, at Regeringen har sin Opmærksomhed henvendt paa disse Forhold og at Udenrigsministeriet arbejder paa en Løsning af dette Spørgsmaal. Man mener at kunne vente et Resultat af en Forhandling med England, til hvilket Land vi selv jo udfører saa betydelige Mængder Levnedsmidler, men Kornhandelen herhjemme burde sikkert assistere Udenrigsministeriet ved at sende en, med denne Handels Detailler fortrolig Mand over til Disposition for vor Gesandt i England under disse Forhold.

Glasindustrien kan allerede meddele om to Fabriker, der har maattet standse paa Grund af Mangel paa Raastof, der væsentlig tages fra Østrig og Tyskland. Ogsaa i denne Fabrikation spiller Kulsporgsmaalet en særlig Rolle, idet der ud-

[1]) Udførselsforbudet er som bekendt siden da atter udstedt.

kræves en speciel Art Kul, hvis Tilførsel nu er vanskeliggjort. Dog synes det med Hensyn til dette Punkt at lysne, efter at Glasværkerne har faaet fragtet en Damper fra Skotland. Mangelen paa Sulfat og Soda turde snart blive skæbnesvanger for Industrien. Navnlig gør Raastofvanskelighederne sig gældende ved Flaskefabrikationen. Sædvanligvis tages Raastofferne hjem fra Tyskland, Belgien og Frankrig, fra hvilke Lande Tilforslen nu er standset.

Porcelænindustrien har som den udprægede Luksusproduktion, den er, maattet lide stærkt under Forholdene. Den betydelige Eksport til Udlandet er standset, og ogsaa den indenlandske Afsætning er meget svag. Tilbage bliver der den Udvej at arbejde paa Lager. Paa denne Maade mener man paa Bing & Grondahls Porcelænfabrik at kunne holde Produktionen i Gang ca. ½ Aar med noget indskrænket Drift. Men længere vil det falde vanskeligt at holde ud, og selv om Forholdene maatte være blevet ordnet til den Tid, vil Industrien komme til at lide, inden Lagrene atter er nogenlunde rømmede.

Salt- og Kokesindustrien lider i høj Grad under Mangelen paa Raamaterialer, Raasalt og Kul. Begge Dele menes dog at kunne erholdes tilført, om end til højere Priser. Denne Industri vil, om ikke nye Raamaterialer kan blive tilfort, næppe kunne holdes i Drift mere end et Par Maaneder her i Byen; hvorledes de mindre Provinsfabriker er stillede, foreligger ikke oplyst. Skulde det ikke lykkes at holde Fabrikerne i Gang, er der Haab om at kunne holde Landet forsynet med en saa uundværlig Artikel som Salt ved Indførsel af færdig raffineret Salt fra England.

Krystalsodaindustrien lider stærkt under Manglen paa Ammoniaksoda, der kun haves i Mængder tilstrækkelige til at sikre Driften en lille Maaned endnu. Imidlertid haaber man for denne Industris Vedkommende paa at kunne erstatte de standsede Tilforsler fra Tyskland med Tilførsler fra England.

Fremstillingen af ren Kryolit, der tjener som Hjælpemiddel i Aluminium-, Emaille- og Mælkeglasindustrien, er haardt ramt derved, at de tyske og østrigske Industrier, der ellers aftager dette Stof, i Øjeblikket er ganske lammede. Imidlertid gaar de sidste Beretninger fra Tyskland ud paa, at man der i en nær Fremtid haaber at faa Erhvervslivet i nogenlunde normal Gænge igen, hvad dog næppe vil lykkes. Hvorledes Forholdene ligger i Frankrig og Rusland, der ligeledes er betydelige Afsætningslande, vides overhovedet ikke for denne Vares Vedkommende. Englands Industri arbejder ganske normalt og er efter Krigens Udbrud bleven forsynet med Kryolit til Aarets Udgang. Kryolitrensningen holdes dog stadig i Gang, idet man indtil videre arbejder paa Lager. Paa denne Maade mener man at kunne vedligeholde Driften endnu ca. ½ Aar.

Pianofabrikationen deler Skæbne med de øvrige Luksusindustrier, idet saa godt som al Salg er standset. De vanskelige Forhold har allerede nødvendiggjort store Indskrænkninger i Driften, der arbejdes paa halv Arbejdstid, og paa flere Fabriker har mange Afskedigelser desværre allerede været nødvendige. Denne Produktion kan tilmed daarlig arbejde paa Lager, da dette kræver stor Plads, og endvidere er Tilforslen af de fornodne Materialer fra Udlandet fuldstændig standset. Man mener i denne Industri under de forhaandenværende Forhold at kunne fortsætte Arbejdet endnu et Par Maaneder.

Papirfabrikationen har endnu ikke lidt Indskrænkninger ved de opstaaede Forhold. Derimod hæmmes ogsaa denne Industrigren i sine Tilforsler af de stærkt forøgede Udgifter til Fragt, Assurance o. l. Med Hensyn til Kulsporgsmaalet stiller Forholdene sig væsentlig som for de ov-

rige Industrier, medens Papirindustriens andre Raastoffer, Træmasse og Cellulose, der hentes fra Sverige og Norge, for saa vidt frembyder heldigere Tilforselsforhold, som Transportforholdene fra disse Lande turde være de sikreste, vi for Tiden har. Med Hensyn til de forskellige Hjælpestoffer, man hidtil har maattet tage fra Tyskland og England, haaber man ogsaa for disses Vedkommende at overvinde Vanskelighederne ved Tilforslen. Produktionsmæssigt set synes Papirindustrien, saavidt Forholdene ikke forandrer sig afgorende, at kunne vedligeholdes i normal Udstrækning.

Cementindustrien har med sine overordentlig betydelige Eksportinteresser selvfolgelig folt den ved Verdenskrigen skabte Situation overordentlig stærkt. Omtrent Halvdelen af vor Cementproduktion gaar til Eksport, og denne er i Øjeblikket fuldstændig lammet. De skete Indkaldelser har endnu ikke sat sig nævneværdige Spor i Fabrikernes Drift, hvorimod Kulsporgsmaalet, hvis Vanskeligheder i Forbigaaende bemærket selvfolgelig gor sig gældende for alle Industrier, kan blive betydningsfuldt for Cementindustrien, der kun har Kul til 1 à 2 Maaneder, og som bekendt arbejder med et overordentlig stort Kulforbrug. Forhaabentlig er dog Hindringerne for fornyede Kultilforsler bortryddede, som omtalt andetsteds i dette Hefte, men saadan Tilforsel kan ikke finde Sted uden Fordyrelse af Kullene. Cementfabrikernes Lagre er for en Dels Vedkommende ret tomme paa Grund af det store, næsten fordoblede Aftræk til Indlandet, som de ekstraordinært lave Cementpriser har bevirket i den hidtil forlobne Del af Aaret. Imidlertid er der Grænser for de Lagerbeholdninger, man med Fordel kan lægge op af Cement, grundet paa den meget store Plads, denne Vare kræver. Yderligere kan der vanskeligt undværes Gibs til Fabrikationen, og da dette Materiale, der ellers faas fra Tyskland, under de nuværende Forhold derfor maaske ikke kan fremskaffes, saa trues Driftens uforstyrrede Fortsættelse ogsaa af Fare fra den Side.

Alt i alt stiller Udsigterne sig for denne Industri næppe ret lyse, da man kan forvente Byggeriets Standsning i Indlandet foruden Eksportens Ophor.

Teglværksindustrien og Kalkindustrien, der saa noje hænger sammen med Byggevirksomheden, vil uden Tvivl komme til at lide betydelige Indskrænkninger. Byggeriet, der som bekendt er Erhvervenes svageste Felt og det Omraade, der i Reglen forst rammes af indtrædende Kriser, menes som alt ovenfor anfort at ville standse efterhaanden, som de i Arbejde værende Foretagender fuldfores. Dette gælder utvivlsomt baade Hovedstad og Provins. I forste Linje er dette en Folge af de overordentlig vanskelige Pengeforhold, der vil umuliggore Afsætningen af Kreditforeningsobligationer, Stiftelsen af Byggelaan m. m.

Godningsindustrien menes at kunne holdes i Gang endnu et halvt Aars Tid. Imidlertid har Hovedsælgeren, Det danske Godningskompagni, i indeværende Sæson maattet melde *Force majeure* for 30 pCt. af dets paatagne Leveringsforpligtelser.

Hvor længe *Svovlsyrefabrikationen* kan holdes i Gang, afhænger af, hvorvidt det lykkes at importere Chili Salpeter, der kommer ind under Krigskontrabande.

Hvad *Jernindustrien* angaar, er Forholdene her noget forskellige. De Maskinfabriker, der specielt beskæftiger sig med Eksport, bliver selvfolgelig haardt ramt af Krigen. Ligeledes alle de betydelige Grene af Jernindustrien, der direkte eller indirekte er interesseret i Byggevirksomheden. For Jernindustrien er det af storste Betydning, om de nodvendige Raamaterialer, Plader, Bjælker o. s. v. stadig vil kunne tilfores, eventuelt Tilforsler faas andre Steder fra. Vor *Værktojsmaskinindustri* er ramt af Krigskontrabandebestemmelserne, idet § 9 i Justitsmini-

steriets Udforselsforbud af 6. Aug. formentlig helt umuliggør Udførslen af Værktøjsmaskiner og Værktøjer, selv til neutrale Stater, af Hensyn til deres eventuelle Brug i Vaaben- og Ammunitionsfremstillingens Tjeneste. Alt i alt maa Tiderne siges at være svære for Jern- og Maskinindustrien.

Hvad *Værftindustrien* angaar, foreligger kun Oplysninger fra Helsingør-Værftet. Her mener man med de forhaandenværende Beholdninger af Kul og Jern at kunne vedligeholde Nybygningsarbejdet endnu et Par Maaneder. Ordrer har man dog for betydelig længere Tid. Reparationsvirksomheden kan maaske tænkes at blive ganske tilfredsstillende, da de ufrivillige Oplægninger af Skibe sikkert vil give Anledning til Udførelse af forskellige Reparationer. Det omtalte Værft er ikke i nævneværdig Grad blevet berørt af Indkaldelserne, til Trods for de store Arbejdsstyrker, Skibsværfterne som bekendt arbejder med. Lignende Forhold tør antages at gælde for den hele Værftindustri.

Industriraadet under Krisen.

OVENFOR er givet en Oversigt over dansk Industris Stilling og Udsigter under den af Verdenskrigen skabte vanskelige Situation ogsaa i vort Land.

For dansk Industris Vedkommende vil der imidlertid i denne Forbindelse være Anledning til at fremhæve det betydningsfulde i, at det i Tide er lykkedes at skabe Industrien det uafhængige og ansete Talerør, som Industriraadet tør siges at repræsentere overfor Offentligheden. De foreliggende alvorlige Forhold med de mange uventede Situationer, der saa hastigt er affødt, gav straks Industriraadet Lejlighed til at samles Tirsdagen den 4. August, hvorefter Møderne fortsattes de nærmest følgende Dage, eftersom det paakrævedes. Blandt de Spørgsmaal, man i de første Møder havde at beskæftige sig med, var ret selvfølgelig det store almindelige Spørgsmaal om Industriens Stilling overfor Arbejdets mulige Vedligeholdelse, selv under vanskelige Situationer. Paa Industriraadets Møde Onsdag den 5. August, vedtoges som Afslutning paa en Diskussion angaaende disse Forhold enstemmigt følgende Udtalelse:

»*Industriraadet har paa sit Møde den 5. August enstemmigt vedtaget at opfordre de Industridrivende til under de alvorlige og vanskelige Forhold, som vi gaar i Møde, at tilrettelægge Virksomhedernes Drift med den Opgave for Øje: At holde det størst mulige Antal Arbejdere og Funktionærer længst muligt beskæftiget, selv om dette kun kan gennemføres med Ofre fra Virksomhedernes Side.*«

Allerede paa Mødet den 4. August havde Raadet endvidere taget Stilling til Moratoriespørgsmaalet med en Udtalelse, der anbefalede et Moratorium overfor Udlandet, men advarede mod Følgerne af et almindeligt indenlandsk Moratorium. Industriraadets Ønsker i saa Henseende er senere imødekommet ved Loven om Adgang til Betalingshenstand.

Et mere specielt Spørgsmaal afgav Forholdet med Hensyn til »De forenede Kulimportørers« Annullering af deres Salgskontrakter og paafølgende Prisforhøjelse af 100 pCt. for Kul og Kokes. For nærmere at undersøge hele dette Spørgsmaal nedsattes paa Industriraadets Møde samme Dato et Udvalg bestaaende af d'Herrer: Fabrikant *C. F. Jarl*, som Udvalgets Formand, Direktør *Max Ballin*, Direktør *Valdemar Hansen*, Direktør *Poul C. Poulsen*, og Direktør *Georg Waidtløw*.

Paa sit næste Møde, Fredagen den 7.

August, drøftede derefter Industriraadet bl. a. den almindelige Tendens hos Kredse af Industridrivende og Leverandører til under de forhaandenværende vanskelige Forhold at erklære løbende Kontrakter hævede paa Grund af *Force majeure*-Klausulen. Forholdene her er imidlertid overordentlig uensartede, baade rettende sig efter de nævnte Klausulers Affattelse og efter de Faktorer, der her maa komme i Betragtning, saaledes at et ensidigt Synspunkt ikke uden videre tør anlægges. Alligevel mente Industriraadet det dog absolut tilraadeligt at vedtage en Udtalelse af følgende Ordlyd:

»Under den i mange af Evropas Lande indtraadte Krigstilstand, som for Tiden i høj Grad berører vore Erhverv og Virksomheder ved helt eller delvis at forhindre Tilførsler fra Udlandet, har man i forskellige Industri- og Leverandørgrupper overvejet, hvorvidt denne Tilstand maatte berettige til at hæve eller suspendere løbende Leveringskontrakter paa Grund af en til disse knyttet Force majeure-Klausul.

Da en Force majeure-Klausul i al Almindelighed har til Formaal at fritage Leverandøren for Ansvar, hvis han ved indtraadt Force majeure saasom Krig positivt forhindres i at levere, medens det derimod ikke uden videre er givet, at han fritages for at levere, hvis han overhovedet kan fremskaffe Varerne, finder Industriraadet det rigtigst, at advare mod en ved misforstaaet Anvendelse af Force majeure-Klausulen foretaget forhastet Annullering eller Suspension af løbende Kontrakter og opfordrer vedkommende Interessentkredse til ikke at foretage et saadant Skridt uden nøje Prøvelse.

Det maa overhovedet anses som en Pligt under den nuværende alvorlige Situation, at Industrien, hvor Valget er, i videst muligt Omfang, ser paa sine Kunders Tarv, selv om dette kun kan ske med betydelige Ofre.«

Efter denne Vedtagelse oplystes det, at det ovenfor nævnte Udvalg til Behandling af Spørgsmaalet om Kulprisernes ekstraordinære Forhøjelse havde søgt en Forhandling med Kulimportørerne. Denne Forhandling havde imidlertid ikke kunnet komme i Stand, idet Udvalget havde modtaget Meddelelse fra Kulimportørerne om, at det ikke var lykkedes dem at faa nedsat et Udvalg med Bemyndigelse til paa samtlige Kulimportørers Vegne at konferere med Industriraadets Udvalg.

I denne Sammenhæng kan nævnes, at Formanden for Industriraadet, Ingeniør *Alex. Foss*, er indtraadt som Medlem i Prisregulerings-Kommissionen, hvis Opgaver og Virksomhed andetsteds er omtalt, hvoriblandt Løsningen af det for Industrien saa vigtige Kulspørgsmaal, hvilken Løsning Industriraadet den 18. August gav sin Tilslutning.

Ved nævnte Møde tog Raadet endvidere Stilling bl. a. til de fra forskellige Sider fremsatte Andragender om Totalforbud m. m., hvilket andetsteds nærmere er omtalt.

Regulering af Priserne paa Levnedsmidler og Varer.

Udbrudet af den store evropæiske Krig og de ekstraordinære Forhold, der herved affødtes, gav sig øjeblikkelig Udslag i Forhøjelse af Priserne paa mange Levnedsmidler og Varer ogsaa i vort Land. Andet Steds i dette Hefte omtales den Prisforhøjelse, som maatte interessere Industrien mest, nemlig Kulimportørernes Kontraktsannulleringer med tilhørende Prisforhøjelse for Kul med 100 pCt. Ved den truende Udsigt til fuldstændig at blive afskaaret fra nye

Tilførsler skabtes der i de første Krisedage saa ekstraordinære Forhold paa Varemarkedet, at Regeringen saa sig foranlediget til at forelægge Rigsdagen et Forslag til midlertidig Lov om Regulering af Prisen paa Levnedsmidler og Varer. Loven vedtoges den 7. August og har følgende Ordlyd:

§ 1.

»Indenrigsministeren bemyndiges til indtil videre at træffe Foranstaltninger til Regulering af Prisen paa Levnedsmidler og Varer, derunder mod fuld Erstatning at lade Staten overtage saadanne Levnedsmidler og Varer, som det er af Betydning for Samfundet at have Raadighed over.

Købesummen for Varer, som Staten maatte overtage, fastsættes af Kommissioner, hvis Virksomhedsomraade og Sammensætning bestemmes ved kgl. Anordning.

§ 2.

Denne Lov træder straks i Kraft.«

I Henhold hertil nedsattes under 8. August en Kommission, hvis Opgave ifølge den kgl. Anordning, der udpegede Kommissionens Medlemmer, skulde være denne:

»Der nedsættes under Indenrigsministeriet en Kommission, der under de forhaandenværende overordentlige Forhold vil kunne træffe Foranstaltninger til Landets Forsyning med nødvendige Forbrugsartikler (deriblandt Kul, Kokes og andre Brændselsstoffer, udenlandske Fødevarer samt Kornstoffer) og disses hensigtsmæssige Fordeling, og som bemyndiges til, hvor det maatte findes fornødent, at indvirke regulerende paa Handelen med og Priserne paa Levnedsmidler og Varer, naar uforholdsmæssig Prisstigning som Følge af Spekulationsforretninger eller af anden Aarsag er indtraadt eller kan befrygtes at ville indtræde.

Kommissionen skal kunne kræve alle for sin Virksomhed fornødne Oplysninger meddelte mundtlig eller skriftlig saavel af alle statslige og kommunale Myndigheder som af private, derunder ogsaa Oplysning om, hvilke Beholdninger der maatte forefindes. Den gør Indstilling til Indenrigsministeriet om de Foranstaltninger, den finder nødvendige, derunder Forslag til

1) Landets Forsyning med de ovenfor angivne Levnedsmidler og Varer.
2) Statens Overtagelse mod fuld Erstatning af saadanne Levnedsmidler og Varer, som det er af Betydning for Samfundet at have Raadighed over; — i saa Fald vælger den af sin Midte enkelte Medlemmer til i Forbindelse med særlige, af Indenrigsministeriet efter Kommissionens Forslag, beskikkede Sagkyndige at fastsætte Købesummen for disse Varer.
3) Fastsættelse af Maksimalpriser en gros og en detail for saadanne Levnedsmidler og Varer, som falder ind under Loven.

Den gør endvidere Indstilling til Justitsministeriet om Benyttelse af den i Lov af 6. August 1914 givne Bemyndigelse til at udstede Forbud mod Udførsel af visse Varer.«

I Kommissionen fik følgende Herrer Sæde: Som Formand: Grosserer, forhenværende Finansminister, *Chr. Hage*. Som Sekretær: Kontorchef i Indenrigsministeriet *Martensen-Larsen*. Som Medlemmer: Raadmand, Forvalter ved Arbejdernes Fællesbageri *Fr. Andersen*; Professor ved Universitetet, Dr. polit. *L. V. Birck;* Ingeniør, Formand for Industriraadet *Alex. Foss;* Generalintendant *C. E. V. Franck;* Husmand, Formand for de sjællandske Husmandsforeninger *Niels Frederiksen;* Direktør, Medlem af Grosserersocietetets Komité, *H. Heilbuth*; Borgmester i Kjøbenhavn *J. Jensen;* Skibsreder i Esbjerg, Konsul *D. Lauritzen,* Gaardejer, Hypotekbankdirektør *P. Th.*

Nielsen, samt Grosserer, Dampmøller, Medlem af Grosserersocietetets Komité *V. Lund.*

Denne Kommission fik snart fuldt op at gøre. De Spørgsmaal, der først paatrængte sig til Løsning, var Brændselsspørgsmaalet og Brød- og Melspørgsmaalet, i hvilke hele Befolkningen er saa stærkt interesseret. Der vil imidlertid være al Anledning til at fremhæve den Omstændighed, at Kommissionen trods den Bemyndigelse, der var givet den, principielt har holdt sig fjernt fra at fastsætte Maksimalpriser, men er gaaet den Vej ved Forhandling med de paagældende Interessentgrupper, navnlig Kulimportører og Bagere, at naa til Resultater, der under de forhaandenværende Forhold næppe har kunnet ønskes bedre. De i andre Lande gjorte Erfaringer med Hensyn til forhastede Fastsættelser af Maksimalpriser har siden i høj Grad givet Kommissionen Ret i dens principielle Standpunkt.

Det Spørgsmaal, som var af saa stor Interesse for Industrien, nemlig Prisforhøjelsen for Kul, hvilket Spørgsmaal som alt nævnt og som andetsteds udførligere omtalt, Industriraadet selvstændigt tog op allerede inden Prisreguleringskommissionens Nedsættelse, maatte til sin heldige Løsning forudsætte en Samvirken med Hensyn til det vanskelige Fragt- og Assurancespørgsmaal mellem Staten og de private Importører. Med Hensyn til dette Omraade kunde Kommissionen den 11. August meddele følgende:

»Kommissionen har i første Række rettet sin Opmærksomhed paa at muliggøre en Genoptagelse af en Kulimport til Danmark fra britiske Havne. Den har i saa Henseende foranlediget, at det danske Gesandtskab i London har henvendt sig til den britiske Regering; som Resultat heraf foreligger der nu Meddelelse om, at den britiske Regering ønsker, at Eksporten af Kul og Kokes skal foregaa saa frit som muligt, kun med Undtagelse af visse Sorter af Dampkul, som er forbeholdt den britiske Flaade. I Henhold hertil forventes det at Kultilførslen til Danmark atter genoptages.

Dernæst har Kommissionen haft til Opgave at fjerne den Hindring for Kulimporten, som hidrører fra Risikoen for Krigsfare. Kommissionen har i den Anledning forhandlet med de kjøbenhavnske Søforsikringsselskaber; Det kgl. oct. Kompagni, De private Assurandører, Fjerde Søforsikringsselskab og Kjøbenhavnske Sø-Assurance Forening er indgaaede paa at tegne Forsikring imod Risikoen ved Krigsfaren ved Transporten mellem den nordlige Del af Østengland og Østskotland og danske Havne til nærmere fastsatte Priser, saaledes at Forsikringsselskaberne selv løber $^1/_4$ af denne Risiko, medens Staten overtager $^3/_4$. Endvidere har Kommissionen rettet Henvendelse til Indenrigsministeren om at foranledige Forhandling mellem Rederiforeningen (gennem Arbejdsgiverforeningen) og Sømændenes og Fyrbødernes Forbund for at opnaa Forlig i Striden vedrørende Kulrederiers Skibe, hvilken Strid det under de nuværende Forhold maa haabes, at man fra begge Sider for Samfundets Skyld vil afslutte.

Da der saaledes er opnaaet Udsigt til, at Indførsel af Kul og Kokes fra Østkysten af England og Skotland snarligt kan genoptages i betydeligt Omfang, agter Kulimportørerne straks at nedsætte Kul- og Kokespriserne med 25 pCt.«

Denne Nedsættelse svarede til Halvdelen af den ved Krigsforholdenes Udbrud skete Prisforhøjelse af 100 pCt. Nedsættelsen var imidlertid kommet i Stand ikke som en tvangsmæssig Fastsættelse af Prisen fra Kommissionens Side, saaledes som Loven bemyndigede den til eventuelt at træffe, men var Resultatet af en Forhandling med Kulimportørerne og en af disse frivillig ved-

taget Nedsættelse. Heraf fulgte igen, at Kommissionen i enhver Henseende bevarede Frihed til at genoptage Spørgsmaalet om Kulpriserne, naar den fandt Anledning dertil. Kulstrejken lykkedes det ved Forligsmandens Mellemkomst at faa afsluttet.

Efter at Hindringerne nu var bortryddede og Staten havde paataget sig den paatænkte Dækning af Assurance for Krigsfare med en væsentlig Andel i Risikoen, og efter at Forholdene i Nordsøen, hvor man som bekendt en Overgang var blevet opskræmmet af Advarsler om udlagte Miner, af Rygter om stedfundne Søkampe o. s. v., bedømtes mere nøgternt og roligt, hvilket bl. a. foranledigede Landbrugseksportens Genoptagelse, der en Overgang var standset af samme Grunde, aabnede der sig hermed Mulighed for fornyet Kulimport fra England og Skotland. Men hermed var ogsaa en ny Basis etableret for videre Forhandlinger om Kulpriserne, og disse førtes da frem til et foreløbigt afsluttende Resultat af 18. August, hvorom Prisreguleringskommissionen udsendte følgende Meddelelse:

»Som Resultat af de førte Forhandlinger har Kulimportørerne vedtaget at nedsætte Priserne paa Kul og Kokes under de nuværende Forhold som følger:

For løbende Kontrakter om Kul, i hvilke en bestemt Pris er fastsat, nedsættes Prisen til den oprindeligt kontraherede Pris med et Tillæg af 4 Kr. pr. Ton à 1000 kg., hvilket Beløb af Importørerne er beregnet at svare til de som Følge af Krigsforholdene forøgede Omkostninger (forhøjet Assurance, forhøjet Hyre m. v.).

For løbende Kontrakter om Kokes nedsættes Prisen til den oprindelig kontraherede Pris med et Tillæg af 30 Øre pr. Hektoliter.

For Kul, der sælges til Forhandlere og Husholdninger, er der fastsat de samme Dagspriser som før Forhøjelsen med et Tillæg af 35 Øre pr. Hektoliter Kul og 40 Øre pr. Hektoliter Kokes, hvilket paa samme Maade som ovenfor nævnt svarer til de ved Krigsforholdene forøgede Omkostninger. Som Følge heraf vil de den 4. August bekendtgjorte Priser eksempelvis nedsættes saaledes: Prisen til Husholdninger for prima harpede Nøddekul til 1 Kr. 90 Øre og for prima engelske knuste Kokes til 1 Kr. 70 Øre pr. Hektoliter.

De ovenstaaende Nedsættelser træder i Kraft: Kontraktpriserne fra 19. ds. og de øvrige Priser fra Mandag den 24. ds. til hvilken Tid ny Tilførsel ventes.«

Atter her var dog kun Tale om en *frivillig* Nedsættelse af Priserne efter Henstilling fra Kommissionen. Den foretagne Nedsættelse modtoges med Tilfredshed saavel i den store Befolkning som i Industrien, og Industriraadet udtalte da ogsaa paa sit Møde af samme Dato, at man fandt Nedsættelsen »efter Omstændighederne tilfredsstillende.« Selvfølgelig havde Kommissionen ikke hermed forpligtet nogen til at give Afkald paa sine juridiske Krav, som man maatte have angaaende Kulimportørernes Annullering af de oprindelige Kontrakter. I disse Spørgsmaal blandede Kommissionen sig ikke, men overlod dem ganske til vedkommende Parter. Alt i alt mentes de efter Nedsættelsen gældende Priser at betyde en Forhøjelse af de oprindelige Kontraktspriser af ca. 20 à 25 pCt., hvilken Forhøjelse som anført mentes just at kunne dække de forøgede Omkostninger ved Tilførslen m. m.

❀ ❀ ❀

Axel Meyer.

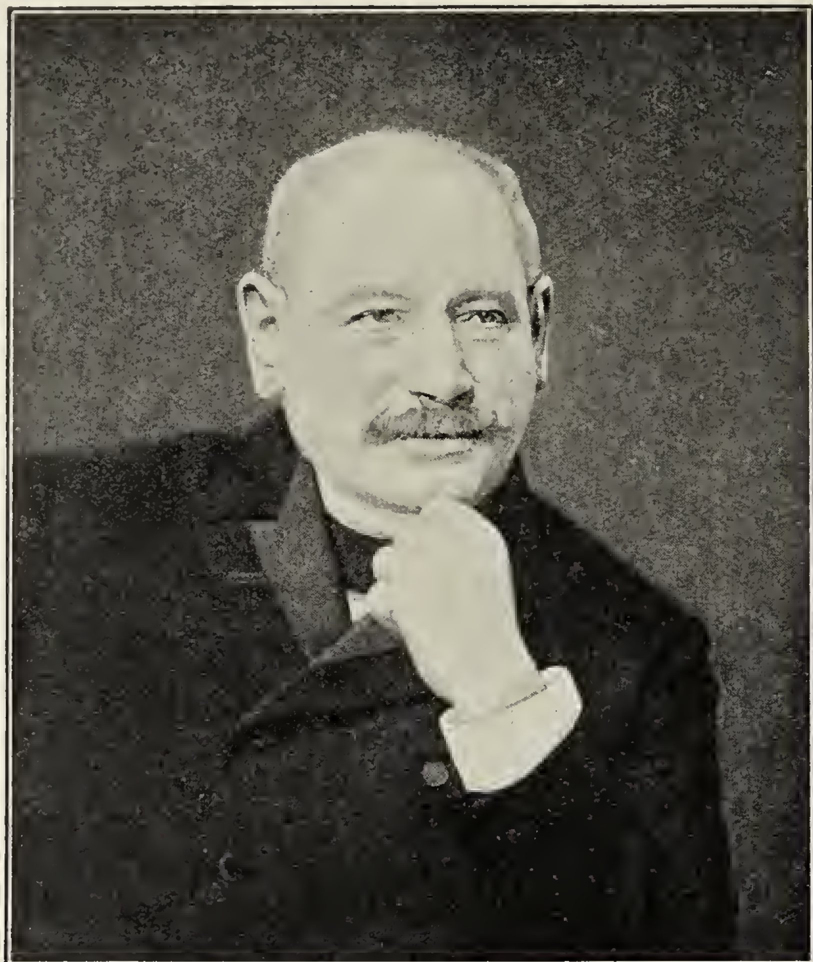

Den 20. Juli fejrede Fabrikant Axel Meyer sit 25 Aars Jubilæum som Formand for Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk. Eller rettere sagt, det var Fællesrepræsentationen der holdt Fest, fordi den havde haft Axel Meyer til Formand i 25 Aar. Og med Rette. Thi er der nogen Organisation, der kan siges at være et med sin Formand, saa er det Fællesrepræsentationen.

Axel Meyer er efter hele sin Opdragelse, sin Udvikling og sit Syn, Haandværkets Mand. Han har som ung lært sit Haandværk, har arbejdet i det, har som Mand »staaet sine Mesteraar«, og er gaaet op i Haandværkets Ønsker og Tanker, saa at han saa at sige er bleven en Legemliggørelse af dem.

Da Axel Meyer blev Fællesrepræsentationens Formand 1889, var denne Institution endnu ung. Den havde baade Formaal og Idealer, som ikke blev løst, fordi de i Virkeligheden i mange Henseender laa udenfor Haandværkets Synskreds. Det var nemlig ikke saa meget nye Opgaver, man trængte til indenfor Haandværket, som til at værne om det, man sad inde med.

Paa mange Maader truedes Haandværket af Udviklingen. Af den fremskridende Industrialisering, af Handelen, af de moderne Synsmaader, baade i politisk og social Henseende. Opgaven for Haandværket, saaledes som det og dets Mænd saa paa Sagerne, blev da ikke saa meget den at bane nye Veje, som at værne om det bestaaende.

Ganske naturligt er det derfor faldet for Haandværket at arbejde paa de Omraader, hvor det følte sig i Overensstemmelse med Fortiden og med den gamle Tradition. Et stort Arbejde er i Tidens Løb udfoldet paa at faa Næringslovgiv-

ningen omordnet, saa den bedre passede for Haandværkets Krav, paa Indførelsen af faglige Prøver, paa Ordning af Lærlingespørgsmaal og Fagskoleundervisningen.

Her har Axel Meyer gjort sit store Arbejde, helt givet sig til det. I Taler paa Rejser, ved personlig Paavirkning, ved Fester og alvorlige Sammenkomster har Meyer virket, aldrig træt, aldrig opgivende, vel vidende, at hvad han ikke naaede i Dag, kunde naaes i Morgen.

Hans Arbejdsmetode har ikke saa meget været begejstrende Opildning, som utrættelig Sejghed, en udpræget Evne til at skaffe sig Haandværkernes Fortrolighed og deres Tillid. Han har altid ved given Lejlighed vidst at sige netop de Ord, som skulde siges i den Kreds, hvor han befandt sig.

Paa den Maade er det lykkedes Axel Meyer gennem Aarenes Løb at fylke Haandværkerne om Fællesrepræsentationen.

Fra i 1889 at omfatte 95 Foreninger med 23347 Medlemmer er Fællesrepræsentationen i 1914 vokset til at rumme 396 Foreninger med 61826 Medlemmer.

Det er altsaa bleven en stor Hær — der selvom den maaske ikke politisk set, kan siges at danne en Enhed —, dog i alle faglige og sociale Spørgsmaal staar som Haandværkets naturlige Repræsentant og bliver hørt som saadan.

Men det er ikke alene Fællesrepræsentationen, der har nydt godt af Axel Meyers Arbejde. Ogsaa Industriforeningen har meget at takke ham for. I dens Repræsentantskab har han haft Sæde siden 1882 og til Tider udført Arbejder af stor Betydning. Igennem mange Aar har han ydet et trofast og godt Arbejde i mange af Industriforeningens staaende og specielle Udvalg. Han har deltaget i Udstillingsudvalgets og i Legatudvalgets ofte brydsomme Virksomhed, men aldrig skyet personlig Møje. Det var som Industriforeningens Repræsentant, at Fabrikant Meyer var en af Organisatorerne for den store Udstilling i 1888, og som Repræsentant for Industriforeningen sidder han den Dag i Dag i Kunstindustrimuseets Bestyrelse, ligesom han ogsaa er Medlem af Industriraadet.

Der har i det hele taget ikke været mange Opgaver indenfor Industriforeningen, til hvis Løsning Axel Meyer ikke har ydet sin personlige Medvirkning; og der holdes ikke mange Møder i Industriforeningens Repræsentantskab, hvor han stadig sidder, uden at han tager virksom Del deri.

Industriforeningen har derfor al Grund til at føje sin Hyldest til al den anden, som er bleven Axel Meyer til Del ved hans Jubilæum.

Toldlovsrevisionen 1916.

Industriraadet opfordret til at deltage i Forarbejderne.

Ved den forestaaende Revision i 1916 af den nugældende Toldlov er det Hensigten at give de interesserede Erhverv Lejlighed til i videst mulig Udstrækning at fremkomme med deres herhenhørende Ønsker, forinden man i Finansministeriet skrider til Udarbejdelsen af det nye Forslag. Finansministeriet har i saa Henseende anset det for mest hensigtsmæssigt, hvor mere omfattende Erhvervsorganisationer findes, at benytte disse som Mellemled frem for at rette Henvendelser til de enkelte Erhvervsdrivende. Blandt andet har Industri-

raadet faaet Forespørgsel fra Finansministeriet, om det maatte være villig til at paatage sig Arbejdet med at fremskaffe de Ønsker, der med Henblik paa den nævnte Toldlovsrevision maatte næres indenfor det Erhvervsomraade, som Industriraadet repræsenterer.

Da den saaledes paatænkte Fremgangsmaade naturligvis vil paabyrde Administrationen et betydeligt Arbejde i Henseende til Prøvelse af det fremkomne Materiale, Indhentning af yderligere Oplysninger m. m., har man betonet det ønskelige i, om de Erhvervsdrivende snarest muligt vilde bringe frem, hvad der efter deres Mening kan tjene til Vejledning under Toldlovens Udarbejdelse, for at faa levnet den fornødne Tid til de afsluttende Arbejder. Naturligvis er det ikke hermed Meningen at forcere Arbejdet, saaledes at der ikke skulde gives de paagældende Lejlighed til grundig at gennemarbejde, hvad de maatte have at fremføre af Ønsker eller Anker. Ministeriet er tværtimod klar over, at man kun ved et dybtgaaende, positivt Arbejde fra selve de paagældende Erhvervsdrivendes Side kan faa det ønskelige Resultat frem af hele Sagen.

Iøvrigt oplyses der, at det ved kongelig Resolution er overdraget Kontorchef *Riis-Hansen* at forestaa de i denne Forbindelse nødvendige Undersøgelser vedrørende Erhvervslivets Forhold og modtage det her henhørende Materiale.

Efter truffen Aftale vil Industriraadet til sin Tid nedsætte et Udvalg til at forberede denne betydningsfulde Sag. Samtidig vil Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk, der har modtaget en tilsvarende Henvendelse fra Finansministeriet, ligeledes nedsætte et Udvalg, og disse to Udvalg vil sikre Samarbejdet gennem et mindre Fællesudvalg.

Det er selvfølgelig med største Tilfredsstillelse, Industriraadet har modtaget denne Henvendelse fra Finansministeriet, der lover et godt og grundigt Forarbejde for den ikke uden Spænding imødesete Toldlovsrevision, og det vil være i alle Industridrivendes Interesse at støtte dette Arbejde efter bedste Evne.

To Udstillinger.

„Bugra“ i Leipzig og Gas-Udstillingen i München.

Af Direktør, cand. polyt. *Gunnar Gregersen.*

I.

Den urigtige Forestilling, at Udstillingernes Tid er forbi, dementeres hvert Aar af de faktiske Forhold. Særudstillingerne florerer stadigvæk, det er kun Storudstillinger, hvis Rolle er udspillet. Og skulde denne ofte fastslaaede Sandhed trænge til yderligere Bekræftelse, behøver man — eller maaske rettere: behøvede man blot at have ofret Aarets tyske Udstillinger en Smule Undersøgelse. Med ikke mindre end tre store Udstillinger møder Tyskland nemlig iaar foruden en Række mindre og lokale; men de tre omfattende seværdige Udstillinger i Aaret 1914 taler højt om den Betydning, denne Form for Paavirkning af Offentlighed, saavel agiterende som folkeoplysende, vedblivende har eller bedre: ret anvendt stadig kan faa i moderne Kulturarbejde.

De tre Udstillinger her tales om gaar ikke hinanden i Vejen. Velafballanceret ligger én i Leipzig — nær Rigets ene kommercielle og industrielle Centrum — den anden i dets østlige Del, nemlig Köln, og endelig den tredie i Sydtysklands Tyngdepunkt, München. Og som

Udstillingerne er vel geografisk fordelte, er det ogsaa forskellige Kulturomraader, de omfatter: »*Werkbund*«-Udstillingen i Köln er en nærmest smagsdannende og national Udstilling, rejst paa Bevægelser, analoge med vor hjemlige »Dansk Arbejde« og vore kunstindustrielle Bestræbelser. Leipzigudstillingen har taget *Bogkunst og Bogarbejdet* i videste Forstand op og behandler dette omfattende Omraade saavel kunstnerisk som kulturhistorisk og teknisk ret udtømmende. Og endelig Udstillingen »*Das Gas*« i München er en rent nøgtern teknisk, ligesaa kemisk ren for kunstneriske og »kulturhistoriske« Synspunkter, som Emnet under den Behandling, Udstillingen giver det, viser sig som et fremragende Stykke Kulturhistorie af den allerinteressanteste Art, et Udsnit af vore Dages tekniske Udvikling i Liv og Vækst, talende for hver den, der forstaar at fatte sin Tids Aand af dens Gerninger.

Medens Kölnerudstillingen derfor stærkt skiller sig fra de to andre alene af den Grund, at dens Formaal ene er nationalt og kunstnerisk — saa er baade »*Bugra*«-*Udstillingen* i Leipzig, der er international, ja rummer Udstillinger fra Størsteparten af evropæiske Stater, og *Münchnerudstillingen,* der i sit Emne er lige saa international som Gassen i det hele er det — saa fortrinlige Standarter for henholdsvis Gasindustriens og Bog- og Illustrations-Erhvervenes øjeblikkelige tekniske Stilling, at de har Interesse langt ud over det tyske Riges Grænser, og, medens Forholdene tillod det, derfor ogsaa fik Besøgende fra alle Lande. I de to Byer har der da følgelig i Forsommerens Løb vel nok for Hundrede Gang og med Udstillingshallerne som Samlingspunkt været afholdt den Række af mere eller mindre internationale Kongresser og Møder med hvad dertil hører, der uundgaaelig knytter sig til de stærkt faglige Særudstillinger. Og nu gaar den grundige særtekniske Behandling sin Gang gennem Fagblade og Tidsskrifter til Glæde for Fagmanden.

Men ogsaa Menigmand har Interesse af at stifte nøjere Bekendtskab med disse, hvorfor et kort Rids, navnlig af det mere almene tekniske og menneskelige i disse interessante Udstillingers Fysiognomi, skal forsøges i efterfølgende Linjer.

„Bugra" i Leipzig.

At der iaar *skulde* være Udstilling baade i München og da navnlig i Leipzig, var givet. Begge Byer har, foruden gode Betingelser som Udstillingsbyer — de har begge i Forvejen store Attraktioner — indrettet sig saa omtrent fast paa en aarlig Udstilling. München har saaledes i en lang Aarrække haft et smukt lille Udstillingsanlæg at fylde hver Sommer, medens Leipzig siden ifjor raader over et vidtstrakt og velegnet Udstillingsterræn med en Række monumentale Bygninger, Udstillingshaller, »Vergnügungspark« og alt, hvad dertil hører, noget nær ideelt i sit Anlæg — men ogsaa kostbart. Det *maatte* anvendes. Her behøvedes da bare en »Anledning«, og den fandt man i det 150-Aars Jubilæum, »Die königliche Akademie für graphische Künste und Buchgewerbe« kunde fejre i 1914. Er denne Anledning end noget spinkel, saa maa Byen Leipzigs Position i Forlags- og Boghandelsverdenen som et over hele Jorden kendt og anerkendt Centrum bøde herpaa. Og det skal beredvilligt indrømmes, at den Bog-Udstilling, man har sat paa Benene, i det store og hele er Leipzigs Verdensposition paa dette Omraade værdig, seværdig for alle med blot nogen boglig Sans.

Der er imidlertid mod Bog-Udstillingen ganske det samme at indvende, som der var mod »Baufach«-Udstillingen, dens Forgænger paa samme Plads. Trods det, at den som nævnt er en Særudstilling og altsaa kun tager det enkelte, men

særdeles omfattende Omraade: Bøger og Afbildninger under Behandling, saa er »Emnet og hvad dermed i nærmeste Forbindelse staar«, med tysk Grundighed udbredt til et Omfang, der faar En til at mindes den bekendte Indledning til en moderne tysk Afhandling om Drejebænke: »Schon ein Urenkel von Tubal-Kain (!) soll es gelungen sein u. s. w.«, d. v. s. man begynder med Hieroglyphernes og Runernes Forløbere, naar Talen er om Typer o. s. fr. Saa stor en Rolle spiller jo som bekendt Bøger og Afbildninger, og saa langt tilbage i Historien spores Trangen til at gengive Form og Tanke, og saa vidt breder Bøger og Billeder deres Velsignelse, at man nok med lidt god Vilje kan faa selv en Særudstilling paa dette enkelte Omraade gjort uoverkommelig. Og desværre er det ikke alene det, der er saa godt som lykkedes for Leipzigudstillingen, men en Række gode Idéer til Udstillinger — indlemmede som »Afdelinger« — er kun bleven til Tilløb eller ogsaa ganske overfladisk behandlede. Der tænkes her f. Eks. paa Afdelingen for Presse- og Tidsskrifter: en national Udstilling, der, som en international Udstilling af Tidsskrift-, Presse- og Efterretningsvæsen og lagt lidt mere illustrerende an, kunde være bleven en ganske overordentlig interessant Særudstilling. Nu er Duften taget af Idéen! Ikke at tale om Afdelingen »Schule und Kind«, der nu kun blev til en Række uforstaaelige Tilløb uden nogen særlig synbar Sammenhæng med det øvrige o. s. v. Men hvad kan ikke kritiseres? — Med Hæder skal det nævnes, at der saa til Gengæld var andre Afdelinger, der var fortrinlige: Papir, Maskiner o. s. v.

At gennemgaa Udstillingen detailleret vilde være meningsløst; det vilde føre for vidt; og navnlig det kunstindustrielle, der her spiller en meget betydelig Rolle, ligger saa godt som ganske udenfor nærværende Omtales Rammer. Kun nogle enkelte og navnlig tekniske Afdelinger skal derfor nærmere omtales, idet der blot forudskikkes et Par Ord om Millieuet: Leipzigs Udstillingspark.

Det store Udstillingsterræn, som »Bugra« — saadan som »Die internationale Ausstellung für Buchgewerbe und Grafik« populært kaldes — har arvet efter den internationale »Baugewerbeausstellung« af 1913, er et Parkanlæg i Byen Leipzigs sydvestlige Udkant. Det er c. 400,000 Kvm. eller c. 71 Td. Land stort og udgør en mindre Del af den berømte 100 Aar gamle Slagplads, hvor Napoleon d. 18. Oktober 1813 hentede sit store Nederlag. Til Ære for dette er Terrænet gennemskaaret af en bred Allé »Strasse des 18. Oktober«, der fører fra Udstillingsparkens Hovedindgang op til Foden af det mere kolossale end smukke Minde om denne Begivenhed, det kæmpemæssige »Völkerschlachtdenkmal«. Nævnte Allé, der deler Terrænet fra Nordvest til Sydøst, skæres vinkelret af en anden Hovedallé, der har faaet Navnet »Strasse der Nationen«, og i hvilken Rækken af fremmede Staters Udstillingsbygninger ligger. Den fører fra den saakaldte B-Indgang til den vældige Jernbeton-Kuppelbygning, der rummer »Halle der Kultur«. Endelig gennemfurer »Leipzig-Hof-Verbindungsbahn«, forsænket i en Grav som Valby-Jernbanen, Udstillingsarealet deler det og adskiller herved det egentlige Udstillingsareal fra den paa den anden Side beliggende uundgaaelige Dyrehavsbakke, »Vergnügungspark« med Vandrutschebane, Japanerlandsby o. s. v., over til hvilken et stort Trappeparti fører. Er altsaa omend ikke et Svælg tilstede mellem Alvoren og Gøglet, saa er dette sidste dog ved denne Foranstaltning behagelig afsondret fra Arealerne for den egentlige Udstilling.

Denne falder atter i to Grupper: de fremmede Staters Udstillinger med de

største Staters i særlige Bygninger og de mindre som Afdelinger i en Fællesbygning — og saa den efter mere udstillingstekniske Synspunkter i Afdelinger og Grupper ordnede Hoved-Udstilling med særlige Afdelinger.

Angaaende »Statsudstillingerne« — der findes, som alt nævnt, her Udstillinger fra snart sagt samtlige evropæiske Lande — skal udover det fortræffelige Arrangement kun ganske enkelte Ting omtales. Pavillonerne er nemlig mere helliget det kunstindustrielle end det tekniske.

Det første Øjet møder, naar man kommer ind ad B-Indgangen for Enden af »Strasse der Nationen«, er Rækken af Storstaternes Pavilloner med den russiske tilhøjre og den østrigske tilvenstre. Om den første er der næsten lige saa lidt at sige som om samme Stats baltiske Afdeling i Malmø. Der har øjensynligt ikke fra russisk Side været noget stærkere Ønske fremme om at lade sig repræsentere anderledes her end lige akkurat ved at vise Flaget — det mærker man tydeligt nok. Og dog — det havde unægteligt været interessant at stifte Bekendtskab med dette uhyre Riges Boghaandværk. Om russisk Erhvervsliv vides jo i det hele meget lidt og overvældende nyt virker jo hverken Italiens prunkende eller Englands henrivende Afdeling, endsige den franske Pavillon, saa interessante disse Afdelinger end er ved det samlede Overblik, de giver. Her havde derfor en fyldig russisk Afdeling været et Fund — noget »Noch-nicht-dagewesen«, men som Udstillingen er, bliver Besøget nærmest en Skuffelse: Det Indre er mindre ejendommeligt end ventet, og det, der er, mangler man fornøden Vejledning til ret at orientere sig i.

Ellers er »Strasse der Nationen« vel nok det ejendommeligste af Udstillingen. Efter Østrigs og Ruslands »Staatspaläste«, som Katalogen smigrende kalder disse de fremmede Stormagters Udstillingsbygninger, følger den engelske ved Ruslands Side — en herlig lille Borg i Tudorstil med takkede Tinder og gotiske Vinduer og et lavt firkantet Taarn med »Union Jack« vajende over det hele; kort sagt, med et lille fornemt Stykke Windsor viser England Flaget midt i al den brogede Germanisme. Og som det Ydre virker behageligt fornemt og fremmedartet, saaledes er det ogsaa et tiltalende Indtryk, den Samling gør, som Borgen rummer. Det er sikkert en af Udstillingens skønneste Perler, der her vises, og Englands fremragende Bogkunst værdig.

Længere nede i Rækken, baade i Afstand og Værdi, staar Frankrigs og Italiens Bygninger og Udstillinger. Frankrig møder med en Pavillon i Louis XVI's Stil og en god Udstilling i de kostbart dekorerede Rum. Italien langt nede i Gaden og bag den franske i en stærkt dekoreret Renæssancebygning. Endelig findes et ganske lille japansk Hus i Stormagtsgaden med det ejendommelige japanske Udstillingskontingent. Resten af Statsudstillingerne er samlede i en særlig Bygning, hvor bl. a. Danmark er nydeligt og værdigt repræsenteret ved Siden af alle de mindre evropæiske Nationer.

Mest Interesse i nærværende Fremstilling har dog de mere *tekniske* Afdelinger af Udstillingen: som *Maskiner for Bogtryk og Bogbinderi.* Som altid ved saadanne Udstillinger rummede Hallerne mange betydningsfulde Nyheder, men kun faa epokegørende; og heraf følger uden videre, at Størsteparten af disse er uden Interesse for den tekniske Almenhed. — Hvad var der da for denne Almenhed? Svaret er: En ganske glimrende Oversigtsudstilling, ført à jour paa ethvert Punkt lige fra Konvolut- og Papiremballage-Maskiner til de moderne Kæmpepresser fra Voigtländische Maschinenfabrik, König & Bauer, Augsburg-

Nürnberg o. s. v., Monstrer, der kunde præstere Tusinder af 96-Siders Tryk pr. Time. Dernæst Papirfabrikationen, der demonstreredes historisk og teknisk i en Udstillingsbygning, der var kombineret af »den gamle Papirmølle« — den saakaldte »Haydenburgermühle« nær Leipzig — sammen med en hypermoderne Papirfabrik, en Udstilling, der var af fortrinlig Virkning, og for den gamle Dels Vedkommende overordentlig nydeligt, oplysende og morsomt anlagt med et tilknyttet gammelt »Guttenbergsk« Skriftstøberi med Trykkeri paa Bøttepapir for Haandpresser; medens den moderne Papirfabrikation i en lang lys Hal var givet fra A til Z, udmærket illustrerende de enkelte Faser i Fabrikationen fra »Hollænderne«, Knude- og Sandfangere o. s. v. til den færdige Papirrulle forladende Maskinen. Nogen Forestilling om Omfanget af denne Udstilling faar man, naar man hører, at Papirmaskinen kunde præstere ca. 200 Meter 3600 mm bredt Papir pr. Minut, og at en Aarsproduktion vilde give et Baand paa 64,8 Mill. Meter (!) eller halvanden Gang Jorden rundt. Det var derfor ogsaa kun faa Minuter daglig, at dette Kæmpeanlæg var i Drift.

En Del af de mest moderne Maskin- og Materialudstillinger vises forenede i et arbejdende Storbogbinderi — altsaa arbejdende Værksted, men medens et saadant ellers paa Udstillinger er arrangeret med noget Henblik paa det store Publikum, saa er Arrangementet ved denne Lejlighed ganske forfejlet. Arealet for denne Virksomhed (3000 m^2) er for stort til at kunne nøjes alene med een bred Gang udenom det hele, der burde have været lagt Korsvej igennem; og medens der fandtes meget fyldige Oplysninger om, hvem der her optraadte som Udstillere, savnedes enhver Orientering om, hvad der foregik. Det er jo muligt, at hele dette Apparat kun var sat i Scene for Fagmænd; saa er Arrangementet selvfølgelig forstaaeligt nok. Paa den anden Side skulde man tro, at disse kunde søge til de forskellige Udstillingsgrupper med deres Henvendelser. Som Vejledning for Menigmand duede det hele i hvert Fald intet.

Skulde et enkelt Fænomen paa denne Udstilling særligt nævnes, da skulde det være Resultaterne af det saakaldte »Tiefdruck-Syndikats« Arbejde. Som bekendt vil Illustrationstryk populært kunne deles i tre Fremgangsmaader: Højtryk, hvor Farve eller Sværte paaføres ophøjede Streger eller Flader, der atter ved Tryk let afgiver denne; Fladtryk, ved hvilken Overfladen er fuldstændig plan, men paa enkelte Steder ved en særlig kemisk Behandling undergaaet en saadan Ændring, saa at kun disse Steder alene ved en Indgnidning med Sværte vil tage imod denne og ved den paafølgende Trykning afgive den igen, og endelig Dybtryk (Tiefdruck), hvor den Sværte eller Farve, der skal overføres, nedgnides i Fordybninger eller Ridser i den til Trykningens Udførelse bestemte Flade, som f. Eks. Tilfældet er ved Trykning af Raderinger. Denne sidste Fremgangsmaade, der muliggør et langt skønnere Billede — finere nuanceret — har hidtil af mange Grunde været umulig ved Massetryk, f. Eks. i en moderne Hurtigpresse. Det er nu i fremragende Grad »Tiefdruck-Syndikatets« Fortjeneste at have naaet at overvinde disse Vanskeligheder. Ligeledes den saakaldte »Offset-Verfahren« — en Art Afsmitningstryk, der muliggør at trykke pæne Illustrationer ogsaa paa groft Papir o. s. v. Hvorledes alt dette sker, vilde det føre for vidt her at søge at skildre, nok er det, at de nye Fremgangsmaader muliggør de fortrinligt illustrerede Masseblade, der begynder at følge f. Eks. tyske Aviser: »Weltspiegel« o. s. v. Paa »Bugra« havde »Tiefdruck-Syndikatet« en meget interessant og om Processernes historiske Udvikling belærende Udstilling, der maa

betegnes som noget af det bedste, der overhovedet var at se. —

De fleste af de andre Afdelinger vil blive forbigaaede i Tavshed. Saaledes »Halle der Kultur« med sin vistnok overordentlig værdifulde Udstilling bl. a. af Alfabetets Forhistorie og Udvikling gennem Tiderne o. s. v. Stenografiudstillingen, Afdelingen »Haus der Frau« og »Kind und Schule« m. m. Alle har de saa lidt med nærværende Tidsskrifts Hovedinteresser at gøre, at det maa være tilstrækkeligt lige at nævne dem. Blandt de Udstillinger, der kunde være blevne til noget, naar de ikke havde maattet nøjes med at være Biinteresser, kan yderligere nævnes »Deutschland im Bild«, der, noget tilfældigt udtaget og ordnet, rummede en iøvrigt glimrende Billedsamling fra alle Egne af Riget. Men ogsaa denne Udstilling manglede den Ensartethed, der maa til for at saadant skal virke og som kunde have været naaet, om der var ofret lidt mere Omhu paa den.

Trods de ovennævnte Indvendinger maa det dog siges, at Bog- og Afbildningsudstillingen, der dels rummer saa udmærkede Udstillinger og teknisk yder saa værdifuld Oversigt over de maskinelle Sider af Bogerhvervet, og da særligt enkelte fortræffelige Særafdelinger (Papir) ved Siden af glimrende Lejlighed til at sammenligne de forskellige Landes kunstindustrielle Bogarbejde — alt ved Siden af det mindre vellykkede, alt i alt har ydet tilstrækkeligt til at sætte den et hæderligt Eftermæle efter den Bratdød, Krigen har forvoldt denne som saa megen anden fredelig Kulturbestræbelse i Tyskland i Øjeblikket.

(Sluttes).

Vore Øl- og Spiritusindustrier og Forbudstanken.

Industriraadet har tilstillet Handelsministeriet følgende Skrivelse:

I Anledning af, at Danske Kvinders Nationalraad har henvendt sig til Regering og Rigsdag med Andragende om at gennemføre saavel et Forbud mod Salg og Udskænkning af spirituøse Drikke, som et Forbud mod at benytte Korn og Kartofler til Fabrikation af Brændevin og skattepligtigt Øl, skal Industriraadet, i Henhold til en derom paa Raadets Møde den 18. ds. enstemmig tagen Beslutning, herved tillade sig at udtale følgende:

Under de nuværende alvorlige og vanskelige Forhold maa det anses som en Opgave af allerstørste Betydning at holde Erhvervene i Gang i saavidt mulig det normale Omfang. Enhver Standsning af bestaaende Virksomheder vil uvægerlig medføre økonomiske Vanskeligheder for større eller mindre Dele af Befolkningen. Standsningen af saa betydelige Industrier som Brygning af skattepligtigt Øl og Spiritusfabrikation, der tilsammen direkte beskæftiger ca. 4500 Arbejdere og indirekte — gennem Transport og Salg, gennem de store hos Landbruget indkøbte Varemængder — langt flere, vilde i høj Grad forøge den Arbejdsløshed, som allerede er til Stede, og som yderligere kan ventes.

Industriraadet ser ikke, at der i de for Øjeblikket bestaaende Forhold findes noget berettiget Motiv til et saa vidtgaaende Skridt, der vilde ruinere en Mængde Mennesker og undergrave lovligt bestaaende Virksomheder, og maa derfor fraraade at det indsendte Andragende imødekommes.

Loven om Adgang til Betalingshenstand.

Den 14. August fremsatte Justitsminister *Zahle* i Folketinget det ventede og meget drøftede Forslag om en Moratorielov. Ministeren ledsagede Fremsættelsen med følgende Udtalelser:

»Allerede straks efter Krigens Udbrud rejste der sig i forskellige Lande Krav om et Moratorium under Henvisning til, at det økonomiske Liv i allerhøjeste Grad var blevet forstyrret af den Usikkerhed, som Krigstilstanden medførte i alle Retninger. *Sverige* indførte straks et fuldt omfattende Moratorium paa en Maaned, *Norge* fulgte efter med et noget mere begrænset, *England* har indført Moratorium for Veksler, Kontrakter, Checks, Indlaan etc., saa vidt man kan forstaa: alle Fordringer, der støtter sig til Dokument; *Tyskland* er gaaet den Vej at indrømme et alt omfattende Moratorium for udenlandske Fordringer, og for indenlandske Fordringer har man indført Adgang til Lempelser ved Domstolene.

Regeringens Overvejelser. Ikke et almindeligt Moratorium.

Det er da ikke underligt, at Regeringen har anset det for nødvendigt at tage Spørgsmaalet op til Overvejelse og til Drøftelse med de ledende Faktorer indenfor vort økonomiske Liv. Det vil heller ikke undre, at det har taget nogen Tid at naa til et endeligt Resultat, da Spørgsmaalet er overordentlig vanskeligt og alvorligt. Det Resultat, Regeringen er kommet til, er, *at man ikke bør søge et almindeligt Moratorium gennemført,* da det ikke kan siges at være tilstrækkelig begrundet i den foreliggende Tilstand, og da det maa befrygtes at kunne virke i høj Grad demoraliserende paa Befolkningens Opfattelse af Betalingspligten og vil fremkalde en urimelig Hindring for den almindelige Omsætnings Fremme ved aldeles at fjerne Tilliden mellem Mand og Mand og umuliggøre al Kreditgivning.

Et Moratorium vil let fremkalde den Følelse af Angst, at man ikke kan stole paa nogen eller noget, at den enkeltes Eksistens alene er betrygget ved, hvad han har skrabet sig sammen under sin umiddelbare Varetægt. Til almindelig Fordømmelse har denne Angst givet sig alvorlige Udslag i den Mani, som greb adskillige særlig ængstelige Mennesker efter at skrabe sammen, hvad de kunde, af Fødemidler, kontante Penge, det være sig Guld, Sølv eller Sedler. Disse Mennesker maa vide, at de i høj Grad skader det Samfund, de tilhører, men deres Egenkærlighed og Angsten for ikke at være garanterede mod enhver Mulighed, der kunde indtræffe, har altsaa været overvejende, og denne Mani for at sikre sig, selv om andre faar Fortræd deraf, vil uden Tvivl tiltage under et Moratorium. Alene Frygten for, at det kunde komme, sætter allerede nu sine Spor. En Række af store Firmaer, som gør Krav paa mere end almindelig Anseelse, har pludselig indført den Regel at forlange kontant Betaling af deres Kunder uden at betænke, hvilke Vanskeligheder de derved bereder baade Kunderne og disses øvrige Kreditorer, som iagttager sædvanlig Fremgangsmaade. Omvendt bevirker den mulige Udsigt til et Moratorium, at Debitorer lader være med at betale, selv om de kan, i Forventning om, at de vil opnaa en yderligere Udsættelse.

Vor Landbrugseksport.

I Modsætning til vore Nabolande, hvis Produkter under de nuværende Forhold kun i ringe Grad lader sig afsætte, er vi stillede saaledes, at vor betydelige Landbrugsproduktion vil finde villig Afsætning. Vel synes Udsigterne for vor Eksport til *England* undertiden usikre, men der gøres alt for at holde den vedlige. Samtidig er *Tyskland* aabnet for betydelige Tilførsler, og desuden vil manglende Tilgang af sibirisk Smør og en i hvert Fald stærkt nedsat Margarineproduktion skabe betydelig Forøgelse af det hjemlige Begær efter Smør. Landboerne vil saaledes næppe komme til at mangle Penge, og dernæst er det givet, at en stor Del af vor indenlandske Handelsomsætning vil kunne foregaa uhindret.

Den hjemlige Industri m. m.

De Industrigrene, som beskæftiger sig med Fremstilling af Varer til indenlandsk Brug, vil ligeledes for en stor Del kunne drives videre, saa længe Kul- og Olietilførsel finder Sted, og de dermed beskæftigede Arbejdere saavel som Stats- og Kommunefunktionærer og mange andre fastlønnede Folk vil fremdeles danne en købedygtig og betalingsdygtig Kreds af Forbrugere. Det vilde derfor være urimeligt, for saa vidt angaar en meget betydelig Del af den indenlandske Handel, at

skride til Moratoriums Indførelse. Paa den anden Side er det at forudse, at ikke faa industrielle Virksomheder, Byggeforetagender o. s. v. maa ophøre eller væsentlig nedsætte deres Produktioners Omfang, og det er utvivlsomt, at der heraf vil opstaa en ikke ringe Vanskelighed for alle dem, der mere eller mindre direkte er knyttede dertil. Men da Forholdet saaledes vil blive dette, at en større Del af Befolkningen vil være købedygtig og betalingsdygtig, medens en mindre Del ikke vil være det, uden at der er anden paaviselig Aarsag dertil end den, der ligger i deres Virksomheds Art, vil det ikke være muligt ved nogen Lovbestemmelse at indføre Lempelser under Hensyn til Fordringernes Art, saaledes som det i og for sig kunde være ønskeligt af lovtekniske Grunde. Overfor dem, der paa Grund af de foreliggende Forhold kommer i Betalingsvanskeligheder, synes det derfor nærmestliggende at søge den lempeligste Fremgangsmaade ved Inddrivelsen og, hvis Kreditor ikke foretrækker en underhaands Aftale, men anlægger Sag, at give Domstolene en Bemyndigelse til at indrømme en passende Henstand med Betalingen.

Gælden til Udlandet.

Anderledes stiller det sig med den i Udlandet stiftede Gæld, som for en stor Del er optaget af Banker og andre Næringsdrivende, der i god Tro har anvendt de laante Penge i deres Virksomhed, og som nu maa siges at være overordentlig ilde stedte overfor et pludseligt Forlangende om Betaling ved Forfaldstid, det vil sige for meget betydelige Beløbs Vedkommende i Løbet af et Par Maaneder. Vanskeligheden ved for disse Skyldnere med saa kort Varsel at betale betydelige Gældsposter forøges meget betydeligt derved, at de os omgivende Lande har indført Moratorier. De Tilgodehavender, som danske Banker og Forretningsdrivende for Tiden har i Udlandet, vil derfor ikke kunne anvendes til Udligning af de Fordringer, som Udlandet har paa os, og allerede af den Grund er det nødvendigt at skaffe de paagældende Skyldnere en rimelig Tid til at ordne deres Forhold.

Den Indsigelse, der aabnes en indenlandsk Debitor Adgang til at fremsætte, og som gaar ud paa, at hans Betalingsvanskeligheder skyldes de foreliggende overordentlige Forhold, skal fremsættes i det første Retsmøde, hvori Sagen foretages efter Lovens Ikrafttræden. Dette Spørgsmaal afgøres da ved en særlig Kendelse af Dommeren. Denne Kendelse maa enten gaa ud paa, at Debitors Henstand ikke kan tages til Følge, og Processen gaar da videre sin normale Gang. Hvis Kendelsen derimod giver Debitor Medhold, maa den afgøre, hvor lang en Henstand Debitor skal have, dog ikke udover 3 Maaneder, og efter dennes Udløb fortsættes saa Processen.

Jeg tror, at Forslaget har ramt det rette og ud fra de forskellige Aarsagsforhold netop tilvejebringer den rette Lighed i Behandlingen af udenlandsk og indenlandsk Gæld.

Jeg skal hermed anbefale det foreliggende Forslag til det høje Tings velvillige Behandling.«

Selve Lovforslaget var endvidere ledsaget af følgende Bemærkninger:

»Nærværende Lovforslag fremsættes som en Følge af de ved den evropæiske Krigstilstand fremkaldte overordentlige Forhold og er udarbejdet i væsentlig Tilslutning til de Ønsker, der er fremsatte fra en Række af vore største forretningsmæssige Institutioner og Organisationer af Forretningsdrivende, saaledes navnlig Nationalbanken og flere andre af vore betydeligste Banker, fra Grosserer-Societetets Komité og Industriraadet og en Række Handelsforeninger i Provinserne.

Ønskerne samler sig med stor Bestemthed om Gennemførelse af et Moratorium for Gæld til Udlandet, idet det gøres gældende, dels, at en stor Del af denne Gæld er fremkommen ved Laanstiftelse til Støtte for industrielle og kommercielle Foretagender, der med god Grund ikke har kunnet indrette sig paa en pludselig Tilbagebetaling, dels at Tilbagebetalingen vanskeliggøres derved, at danske Forretningers Tilgodehavender i Udlandet ikke kan anvendes til Udligning af Udlandets Fordringer paa os paa Grund af, at der i de evropæiske Lande, med hvilke Danmark væsentligst staar i Forretningsforbindelse, er gennemført Moratorieforanstaltninger.

Derimod fremhæves det fra alle Sider, at et indenlandsk Moratorium kun i ringe Grad er paakrævet, og fra forskellige Sider fraraades et saadant som en endog meget betænkelig Foranstaltning. Idet Regeringen i og for sig vel kan tiltræde denne Anskuelse, finder man dog, at der vil kunne være Grund til for den indenlandske Gælds Vedkommende at indrømme Skyldnere, der paa særlig Maade rammes af de foreliggende overordentlige Forhold, Adgang til en lempelig Afvikling af deres Gæld. Da det ikke skønnes muligt at opstille en principiel Rettesnor for,

i hvilke Tilfælde Henstand bor gives, gennem en Betegnelse af Fordringens Art, men man netop mener, at samtlige foreliggende Omstændigheder bør tages i Betragtning, har man anset for rettest at lade Dommeren skonne i hvert enkelt Tilfælde, hvorvidt den begærede Henstand bor indrommes.

For den udenlandske Gælds Vedkommende har man fundet, at der i det ovenfor anforte ligger tilstrækkelig Grund til ved dertil sigtende Lovbestemmelser at tilvejebringe for de paagældende Skyldnere en rimelig Tid til at ordne deres Forhold, saaledes at Afviklingen af deres Gæld kan foregaa uden at fremkalde urimelig og unodvendig Forstyrrelse i Forretningslivet.

I Lovforslagets anden Paragraf er i dette Øjemed foreslaaet, at der ikke indtil 1. Oktober 1914 kan indledes Retsforfolgning ved danske Domstole, foretages Realisation af Pant eller andre eksekutive Skridt for nogen i Udlandet for 1. August 1914 stiftet Gæld, idet man dog har anset det for rettest at indskrænke denne Lempelse til de Tilfælde, hvor Gælden har sin Oprindelse fra saavel Fordringshaverens som Skyldnerens Næringsdrift. Man har dernæst ment det rigtigt at tillægge Fordringshaveren Krav paa en passende Rente i den Tid, han nødes til at vente paa sit Tilgodehavende udover dets Forfaldstid.«

Regeringens Lovforslag vakte dog, navnlig for de indenlandske Bestemmelsers Vedkommende, ikke ringe Diskussion paa Rigsdagen, og forst efter at have været i Fællesudvalg vedtoges Forslaget, dog i noget ændret Affattelse end den oprindelige.

Loven fik derefter folgende Ordlyd:

§ 1.

Hvis en Skyldner, der i forste Instans sagsøges for en før den 1. August 1914 stiftet Gæld, bevisliggør, at han paa Grund af de foreliggende overordentlige Forhold ikke kan betale, er Domstolen indtil den 10. Oktober 1914 bemyndiget til at indromme ham en Betalingshenstand i det Omfang, hvori Gælden anerkendes, ved for denne Gælds Vedkommende at udsætte Sagens videre Forfølgning i saa lang Tid, som den skønner, at Betalingshenstand er begrundet, dog ikke ud over 3 Maaneder. Henstanden kan gores afhængig af en efter Rettens frie Skon fastsat Sikkerhedsstillelse, ligesom Retten kan nægte Henstanden, hvis den vil medfore uforholdsmæssig Skade for Sagsøgeren. Om Skyldnerens Paastand, der skal nedlægges i det forste Retsmode, hvori Sagen foretages efter denne Lovs Ikrafttræden, kan tages til Følge, afgøres ved en særlig Kendelse, der ikke kan indankes for højere Ret. Kendelsen skal afsiges snarest, saa vidt muligt i samme Retsmøde, hvori Paastanden fremsættes. Med Hensyn til den ikke anerkendte Del af Gælden kan Sagens Forfølgning fortsættes uanset den indrommede Henstand. Foranstaaende Regel kommer ikke til Anvendelse, hvor Søgsmaalet angaar Renter eller Afdrag paa Prioritetsgæld, Renter af Obligationer, Lonninger, Pensioner, Aftægtsydelser, Forsikringssummer og Forsikringspræmier, Husleje, Forpagtnings- og Fæste-Afgifter, Skatter og Afgifter til det offentlige eller Fordringer paa Banker og Sparekasser. Med Hensyn til de sidstnævnte Fordringer forbliver Bestemmelserne i Lov Nr. 156 af 2. August 1914 i Kraft.

§ 2.

Indtil 10. Oktober 1914 kan der ikke indledes Retsforfølgning ved danske Domstole eller foretages eksekutive Skridt derunder Realisation af Pant for nogen for den 1. August 1914 stiftet Gæld i eller til Udlandet, for saa vidt denne har sin Oprindelse fra saavel forste Fordringshavers som Skyldnerens Næringsdrift. Ej heller kan i dette Tidsrum her i Landet beroende Sikkerhed, der er stillet for saadan Gæld, forlanges udleveret.

§ 3.

Skyldneren er i de i §§ 1 og 2 omhandlede Tilfælde pligtig til efter Forfaldstid at forrente Gælden, for saa vidt hojere Rente ej er aftalt, med den til enhver Tid gældende Nationalbankdiskonto, dog ikke med mindre end 6 pCt. om Aaret.

Denne Lov træder i Kraft straks.

• FRA DANSK INDUSTRI •

Krystalisværket A/S.

En Del af Facaden mod Finsensvej.

Ude paa Finsensvej paa det yderste Frederiksberg, der i de senere Aar har set saa mange og saa anselige industrielle og offentligtekniske Anlæg skyde op af Jorden, vidnende om dansk Industris og Tekniks Fremgang, er nu som det foreløbig sidste Led i Rækken af disse Anlæg tilkommet Krystalisværket.

Dette Anlæg, som vi i det følgende skal beskrive for vore Læsere, har en dobbelt Interesse, fordi det ikke blot i teknisk Henseende repræsenterer det fuldkomne, men ogsaa fordi det paa et Omraade, der hidtil har været saa forsømt og upaaagtet herhjemme, danner noget af en Epoke, nemlig i fabriks-arkitektonisk Henseende. Der vil være den største Anledning, navnlig for »Tidsskrift for Industri«, til med Interesse at følge enhver gryende Bevægelse i vor Arkitektur, der peger henimod nye Maal — Maal, som er sat, skabt og muliggjort ved Teknikens Udvikling, ved Industriernes Vækst og Rigdom.

Vi har før omtalt de Bestræbelser, der saa

mægtigt gør sig gældende i Tyskland efter at finde nye Kulturformer, baarne af Tidsaandens Idéer, Bestræbelser, der navnlig har været revolutionerende i tysk Industriarkitektur, og som allede har sat sig glimrende Resultater, der ingenlunde fordunkles ved de samtidige mindre heldige Vildskud, som denne Bevægelse som enhver ny Bevægelse i sin første Famlen afføder. Denne Bevægelse har faaet sit Samlingssted og er med ægte tysk Grundighed blevet organiseret i den store Forening, »Deutscher Werkbund«, hvis Opgave er Fornyelse og Fremme af tysk Kunstindustri i Almindelighed, men bygget paa helt nye Idéer, blandt hvilke ogsaa indgaar Teknikens Beaanding af de arkitektoniske Former. De opnaaede Resultater er vist paa en stor, overordentlig interessant Udstilling i Køln, der aabnedes i Slutningen af Maj Maaned, en Udstilling, som Forholdene desværre har afskaaret »Tidsskrift for Industri« at bringe en nærmere Beskrivelse af.

Her i Landet har disse nye arkitektoniske Idéer haft overordentlig svært ved at trænge igennem, maaske fordi vi først for nylig har faaet, hvad man kunde kalde en selvstændig og national arkitektonisk Stil. Dog er der ogsaa her Tegn, der tyder paa, at nye Opfattelser er ved at gøre sig gældende. Tilløb i denne Retning finder man saaledes f. Eks. i det nye Sukkerraffinaderi »Phønix« ved Langebro, i Behandlingen af Gavlfacaden paa Firmaet F. L. Smidth & Co.s nye Støberi i Valby o. s. v. Helstøbt og gennemført kommer de dog navnlig til deres Ret i det her nævnte industrielle Anlæg — uden at dettes Arkitekt dog paa nogen Maade kan siges at være paavirket, end sige »smittet« fra Tyskland.

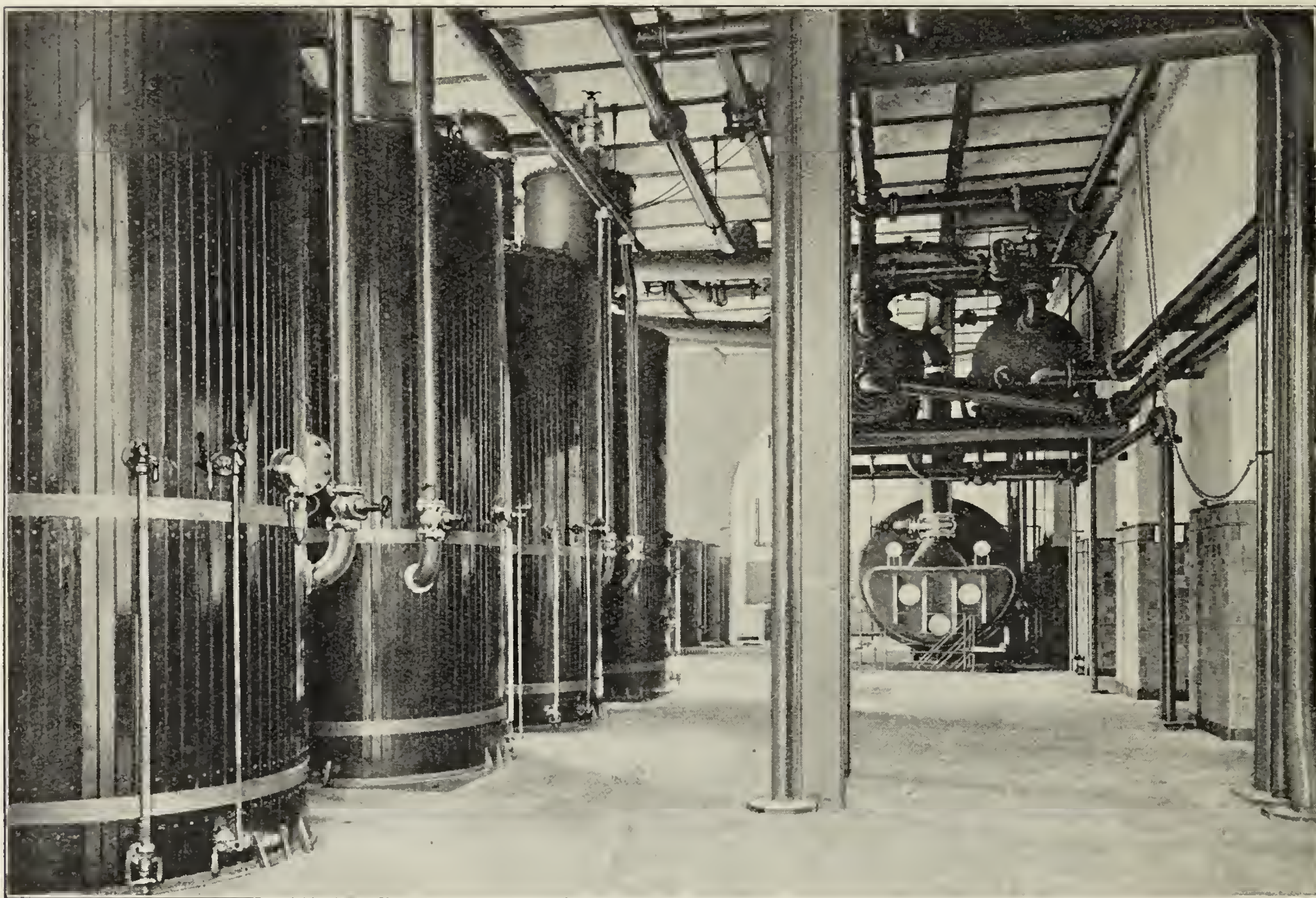

Destillationsrummet.

Det nye Isværk er anlagt af et Aktieselskab »Krystalisværket A/S« med en Kapital af ca. 2 Millioner Kr., der har overtaget de hidtil paa Carlsbergbryggerierne og De forenede Bryggerier drevne Isværker for at tilfredsstille den stadig voksende Efterspørgsel efter Krystalis, som de tidligere Anlæg ikke kunde efterkomme. Dets Opgave vil derfor tillige være at erobre Terræn fra den indførte Naturis. Dennes Indførselsværdi udgjorde i 1913 ca. 126,000 Kr. Værket forener saaledes sin hygiejniske Opgave med en ren nationaløkonomisk.

Isværket er opført efter Tegninger af Arkitekt C. Harild. Den arkitektoniske Side ved Sagen skal vi imidlertid komme tilbage til siden, for først at følge Fabrikens tekni-

ske Indretning. Hovedbygningen mod Finsensvej bestaar af en Administrationsbygning sammenbygget med den egentlige Fabriksbygning bestaaende af Kedelhus, Maskinhus og Destillationsrum. Gangen i Produktionsprocessen er følgende: Fra to artesiske Brønde, 82 Meter dybe, paa selve Fabrikens Grund, pumpes Vandet op fra Jorden. Det samles først i store Beholdere, fra hvilket det passerer et Vandrenseanlæg, hvor det i Vandet indeholdte Jern og Kalk udskilles, og gaar derefter dels til Dampkedelanlæget, dels til Isværket, hvor Frysningen foregaar i store Frysebassiner, udgør en Bygning for sig selv, bag Frontbygningen. Frysebassinerne er fyldte med en 20 pCt. Saltopløsning, i hvilken spiralformede Ammoniakledningsrør ligger. I disse Rør fordamper den flydende Ammoniak under ringe Tryk — 1 à 2 Atm. Til denne Fordampning udkræves Varme, der tages fra Saltvandet, hvis Temperatur herved bringes ned til ca. ÷ 8 à 10 Gr. Celcius. I Saltvandsbassinerne er lange Rækker af Staalbeholdere neddyppede efter at

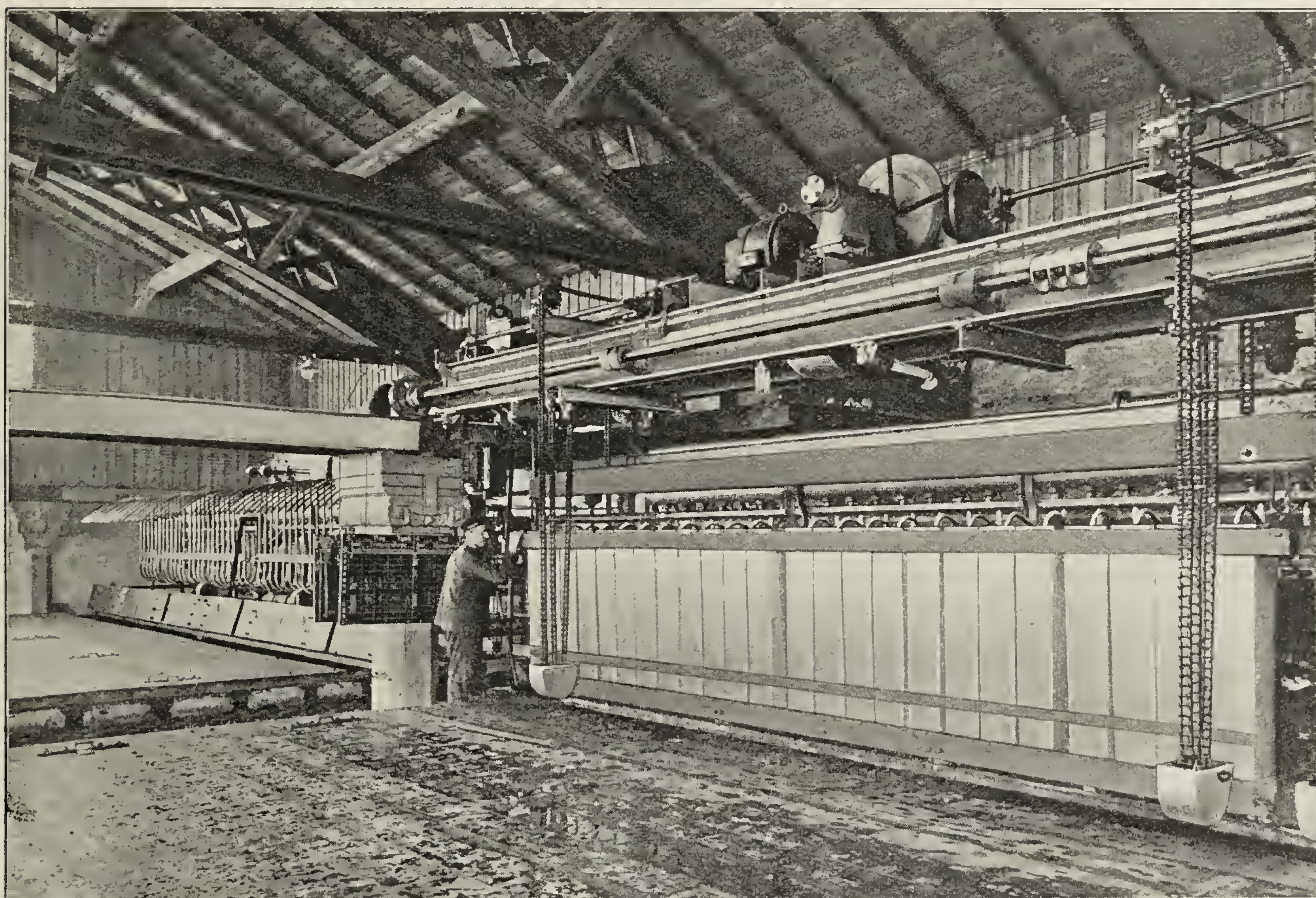

Generatorhuset: En Række Celler fyldes med destilleret Vand for at nedsænkes i Frysebassinet. I Baggrunden det andet Hævertanlæg og Aabningen hvorigennem Cellerne sænkes ned i Frysebassinet.

Destillationsanlæget. Dette sidstes Opgave er at tilvejebringe den til Krystalisfabrikationen nødvendige Mængde Frysevand ved Udnyttelse af den i Maskindampen indeholdte Varmemængde. Destillationen sker ved at Vandet fordampes under Vakuum, hvorefter Vanddampene fortættes i en Overfladekondensator. Det saaledes indvundne Destillat udluftes derefter ligeledes under Vakuum, da Tilstedeværelse af Luft i det færdige Produkt vilde gøre Isen uklar. Fra Udluftningsapparatet gaar Vandet til Forkølerne, hvor det afkøles og filtreres, inden det skal anvendes til Frysning.

være fyldte med destilleret Vand, hvilken Fyldning foregaar automatisk ved en Aftapningsmekanisme efter Hævert-Systemet. Række efter Række af disse Vandbeholdere sænkes ned i Generatorbassinerne, idet de efterhaanden automatisk føres frem i disse, saaledes at Rækkerne danner et evigt vandrende System af Beholdere eller Celler, som de kaldes. Generatorhuset rummer to saadanne Frysebassiner, der atter hver rummer ca. 3000 Celler, radvis ordnede. Under den langsomme Vandring fremefter i Frysebassinet sker Frysningen saaledes, at Formenes Vandindhold er frosset til Is, naar vedkommende

Cellerække efter ca. 18 Timers Forløb er naaet frem.

Optagningen af de færdigfrosne Celle-Rækker, sker ved Hjælp af elektriske Kraner, der hæver en Række Forme ad Gangen op af Frysebadet og sænker dem ned i et Optoningsbad, et langagtig Bassin fyldt med varmt Vand, hvorved Isen løsnes fra Formenes Vægge, saaledes at den let slipper disse og løber ud paa Sliskene, til hvilke Formene afleveres fra et Vippebord, der automatisk kæntrer Isformene over, naar Kranen har leveret disse paa Bordet. Isblokkene glider herved ud, og da Sliskene danner en aaben Skranke ud mod Gaardspladsen, kan de herfra tages af Arbejderne og lægges ind i Transportvognene, der holder rede udenfor.

Naar Formene saaledes har afleveret deres Indhold, kæntres de atter om, og Kranen kører dem nu tilbage gennem Rummet. Ved Vandaftapningsanlægene fyldes de atter automatisk med det destillerede Vand og sænkes nu ned som sidst tilkomne Led i den langvarige Fryseproces, efter at de allerede under Frysning værende Rækker af Forme ved Hjælp af Stempler er forskudt netop saa meget fremover, at der bliver Plads til den nye Række.

Efter at Ammoniaken er fordampet, suges den fra Generatorspiralerne til Kompressorerne. Disse er beliggende, 4 i Tal, i den store Maskinhal og drives to og to af to store Dampmaskiner, der hver kan arbejde med en Maksimalydelse af 750 HK. Disse Maskiner afgiver endvidere Drivkraft til Pumpeanlæg, Dynamo etc. Kompressionen sker til et Tryk af 10 à 12 Atm. De komprimerede Ammoniakdampe trykkes op i de paa Maskinsalens Tag anbragte mægtige Rørsystemer, »Overrislingskondensatorer«, som danner vertikale Flader ned over hvilke Svalevandet risler for at optage den Varmemængde, der udvikles ved Ammoniakens Overgang til flydende Form. Ved delvis Fordampning afgiver Svalevandet atter denne Varmemængde til Luften. Nu er Ammoniaken altsaa bragt tilbage til sin tidligere flydende Tilstand og dermed atter tjenlig til at fordampe i Is-Generatorerne. Saaledes foretager dette Stof et stadigt Kredsløb i Fabrikationen. Tabet ved dette Kredsløb er iøvrigt yderst ringe, saaledes at de nye Ammoniakbeholdninger, der maa sættes til, er ret smaa. Under Maskin- og Destillationssalene findes Pumpekælderen, hvor alle Anlægets talrige og forskelligartede Pumper er samlede. Her findes

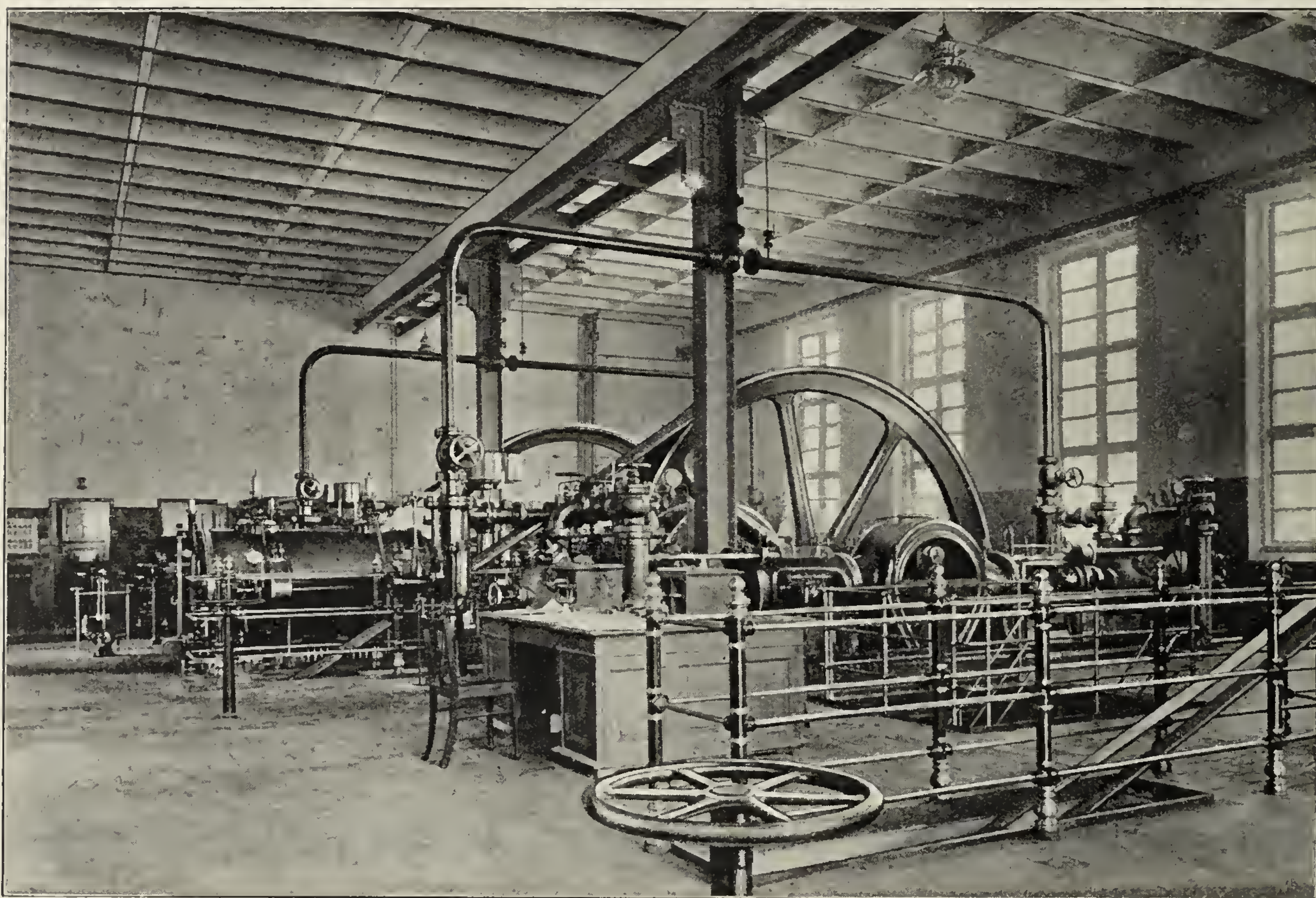

Maskinsalen: De to Dampmaskiner og Kompressorerne.

Pumper for Destillationsanlæget, for Ammoniakkondensatorerne, for Overrislingsvandet, for Luft (roterende) o. s. v.

Det siger sig selv, at Kedel- og Fyranlæg, Kultransportanlæg o. s. v. er af allernyeste Konstruktion. Til de to kombinerede Dampkedler à 150 Kvm. Hedeflade anvendes mekaniske rogfri Underfyringsapparater.

Bag Generatorbygningen findes en stor Staldbygning med Plads til 50 Heste, samt Smedie, Foderlofter o. l. Selv Hestene nyder godt af den moderne Teknik, idet Vandkummerne er forsynede med automatisk virkende Selvvandingsapparater. I samme Bygning findes endvidere Opholdsværelser og Badeværelser m. m. for Arbejderne.

Isværket kan producere ca. 200 Tons pr. Dag i Blokke à 25 kg Krystalis.

Selve Fabriksbygningerne er opført i haandstrogne, gule Mursten. Gennem store ubrudte Flader og i en velvalgt Linjesikkerhed har Arkitekten fundet et glimrende og sandt Udtryk for Bygningens Karakter. Der er en slaaende Harmoni mellem Bygningens Ydre og det Arbejde, der foregaar i dens Indre. De store Murflader har Arkitekten imidlertid samtidig søgt at give noget Liv ved vilkaarligt at blande brogede, haardt brændte Sten ind i Murene. Maaske dette dog knapt er sket i tilstrækkelig Mængde for at opnaa den tilsigtede Virkning helt ud. Overordentlig heldig er Frontfacaden ud mod Finsensvej. Det vanskelige Problem, som Anbringelsen af Dampskorstene altid vil stille en Fabriksarkitekt, er her løst ved at Skorstenen, som det fremgaar af vort Billede, er rykket ind som Led i selve Facaden og forlader Bygningsmassen med en køn og dog fuldt ud naturlig Overgang, der som et buet Fodstykke beklædt med Kobberplader bærer den solide gule Skorstenspibe, der fører Bygningens Linjer opefter og slutter kraftigt og veltegnet af i en svagt hvælvet Krone. Samme Forstaaelse og Stræben efter at være ærlig i Opfattelsen af sin Opgave, som kommer til Syne i denne Skorstensanbringelse samt i det ophøjede Parti, hvori Vandbeholdere o. l. er anbragt, og som giver Bygningen Højde, er endvidere gennemført i den Fløj, som rummer Maskinsalen. Her har Arkitekten maaske været allermest heldig, thi den store Bygningsmasse, skarpt tegnet og tung, brydes af store Aabninger, paa en Gang Vinduer og Porte, indsat overordentlig naturligt som paakrævede som Indførselsaabninger for de store Maskindele, der skulde monteres indenfor.

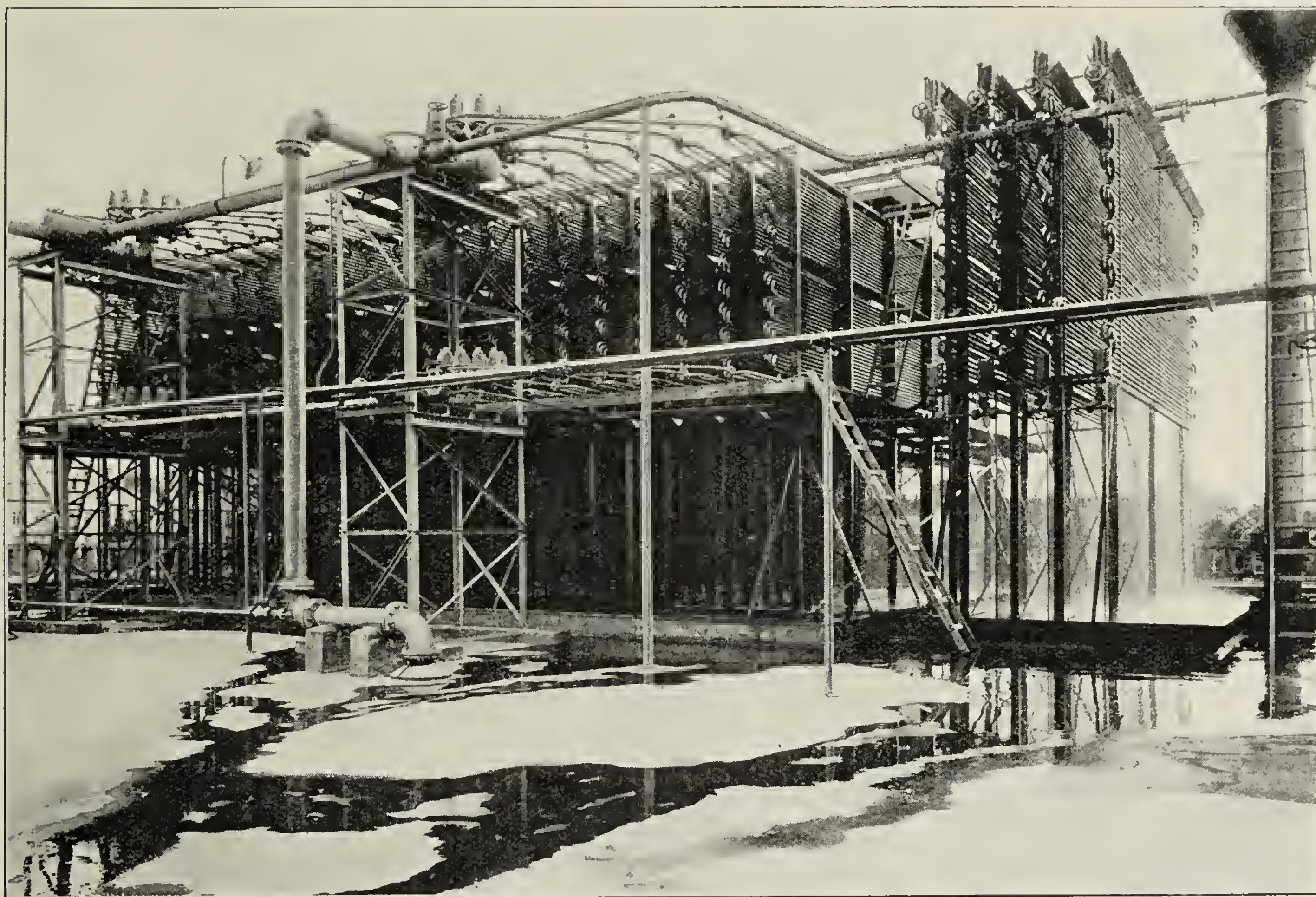

Overrislingskondensator paa Taganlæget.

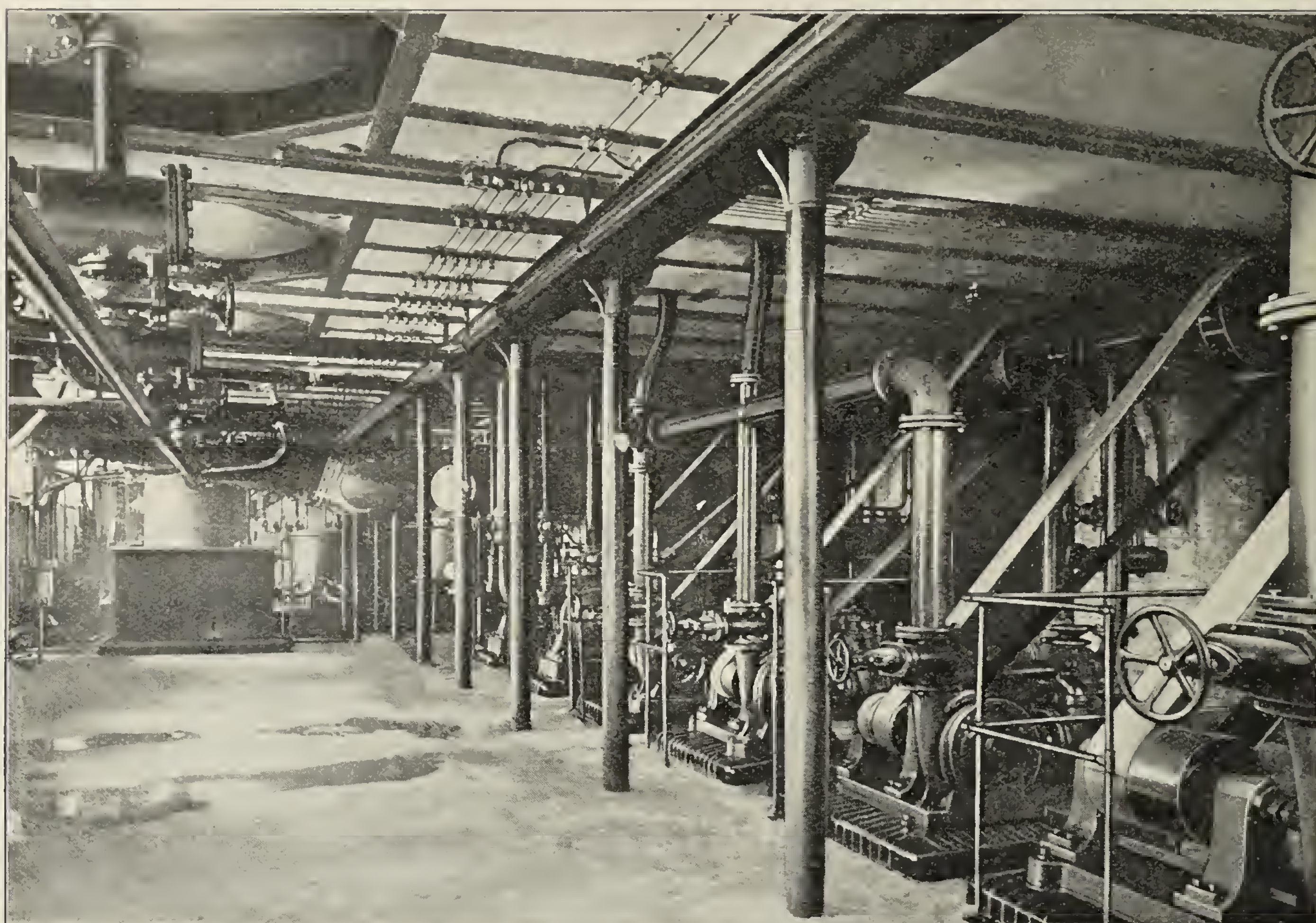

Pumpekælderen.

Generatorhuset: Facade mod Gaarden.
(Gennem Aabningerne forneden glider Isblokkene ud paa Sliskene).

De virker derfor umiddelbart logiske, og Arkitekten har i de store Fløjdøres Tegning tillige forstaaet at træffe den Ynde og Elegance, som er over de Maskiner og Apparater, der findes indenfor i Maskinsalen. Denne Sal med Alvor uden paa nogen Maade at søge at tage Kampen op mod de to mægtige Dampmaskiners blinkende, røde Lakering eller den hvide Rimfrost paa Kompressorerne. Arkitekten har her forstaaet at trænge Hallens

Hovedbygningen set fra Gaarden.

eller rettere Hal falder i to Afdelinger, én for Dampmaskiner og Kompressorer, Dynamo m. m. og en for de mægtige Destillationskedler. Den Mur, der adskiller de to Afdelinger, er gennembrudt med buede Aabninger. De store Vægflader støtter sig til en Sokkel af matfarvede Glasursten, der forlener Rummet Arkitektur med dens Detaljer, bl. a. de udmærket tegnede elektriske Lysarme, tilbage for den alt beherskende Idé, som rummes i de to store, liggende Dampmaskiner med deres mægtige Svinghjul og tilhørende Kompressorer.

Generatorbygningen, hvor Frysningen fore-

gaar, har Arkitekten været ikke mindre heldig med. Medens han i selve Hovedbygningen, der paa en Gang rummer Administration, Fyr- og Kedelanlæg, Maskinsal, Destillationsrum o. s. v., har forstaaet at lade Kraftmomentet komme virkningsfuldt til sin Ret, er Generatorbygningen behandlet selvstændig opfattet. Her foregaar Frysningen og et stort sammenhængende Rum af anselig Størrelse udkrævedes. Medens Jern og Mur hersker i Frontbygningen, er Fryserummets Indre overhvælvet med Trækonstruktioner og dette Materiale passer naturligt til den lave Temperatur, der hersker i Rummet, og til selve den Proces, der foregaar her, med dens Produkter, de krystalrene Isblokke. Tillige sikrer Rummets Konstruktion nem Adgang til Udvidelse. I Væggen ud mod Gaarden (mod Nord) krævedes store Aabninger til Lys, endvidere forneden en gennemløbende Aabning til Isens Ekspedition. Det vanskelige paa en Gang at opfylde disse Krav og dog bringe en levende Facade ud deraf, har Arkitekten imidlertid overvundet saa smukt som Billedet ovenfor viser det.

Endelig skal bemærkes, at der overalt findes gode Detaljer, ikke mindst i Kontorerne, Trappegang o. s. v., der fortjente en selvstændig Beskrivelse. Ren og smuk er ogsaa Kontorfløjens Gavl.

Alt ialt er saaledes Aktieselskabet Krystalisværkets Nyanlæg en overordentlig heldig Kombination af Maskin- og Bygningskunst, en harmonisk Helhed. Der er ofret meget paa dette Anlæg — uden at dog Prislappen hænger synlig.

Teknologisk Institut og Arbejdsløsheden.

Straks da man herhjemme i Erhvervslivet begyndte at mærke det Tryk, der paa Forhaand kunde vides vilde blive Verdenskrigens triste Konsekvens, ogsaa for de evropæiske Stater, der staar udenfor det store Opgør, tog Teknologisk Institut det naturlige Spørgsmaal op, hvorledes det bedst kunde indrette sine Arbejdsformer med Henblik paa de ekstraordinære Forhold.

Resultatet af en Række Drøftelser indenfor en Kreds af Skolens Styrelser og Embedsmænd blev en gennem Skolens virksomme Bestyrelsesmedlem, Direktør Max Ballin, indbragt Henvendelse til Industriraadet af 14. d. M., af hvilken vi hidsætter følgende: »Da der formentlig under de Arbejdsvilkaar, dansk Virksomhed i Vinter gaar imøde, vil kunne ventes en endog ualmindelig stor Forretningsløshed og deraf følgende Arbejdsløshed, har Fagskolen taget under Overvejelse, paa hvad Maade den kunde gøre sit til, at danske Arbejdere kunde anvende en ufrivillig og beklagelig Ferie paa nyttigst mulige Maade. Fagskolen er da efter nærmere Overvejelse kommet til det Resultat, at den ad 3 Veje vil kunne tænkes at støtte saadanne Bestræbelser, nemlig ved:

I. Ordning af *Værkstedsbesøg* og *Forsøg* paa Skolen.
II. Etablering af *faglige Læsestuer* samt
III. gennem *Foredragsvirksomhed.*

Hvad den første af disse Foranstaltninger angaar, da limiteres Fagskolens Bestræbelser ved den saavel kvalitativt som kvantitativt indskrænkende Værkstedslejlighed. Skolen raader nemlig af monterede Værksteder kun over saadanne for Træbearbejdning og Jernbearbejdning, og begge Grupper er endelig overordentlig knebne rumligt set. Værkstedsbesøg maatte da for det første indskrænkes til de nævnte Erhvervsomraader og Virksomheder og indrettes paa den Maade, at de Besøgendes Antal begrænsedes og Besøgene gentoges eventuelt flere Gange for at kunne komme den størst mulige Kreds tilgode. Der kunde eventuelt ogsaa i Værkstedet afholdes korte Særkursus omfattende Hovedanvendelserne af den autogene Svejsning, Motorpasning, Værktøjs Tildannelse og Hærdning o. lign., men derom, ligesom om Formerne i det hele vilde formentlig en Forhandling med faglige Organisationer kunde give fornøden Klarhed saavel over hvorledes et saadant Tilbud om korte Kursus vil kunne ventes modtaget af Fagene som om Former og Omfang for Undervisningen«.

Efter en kort Omtale af, hvorledes Læsestuer med faglig Literatur tænkes etableret, fortsætter Henvendelsen saaledes:

»Endelig kunde der her være Tale om Foredragsundervisning. Ogsaa denne vil det være rimeligt stærkest muligt at differentiere efter faglige Synspunkter, men da der formentlig vil kunne ventes størst Arbejdsløshed i og derfor ogsaa stærkere Tilslutning fra Jern- og Metalarbejderfagene, vil Emner hentede fra Metalbearbejdningen og disse Produktioner, Materiallære osv., osv., formentlig

blive Hovedemnerne; — selv om Situationen i det hele kunde friste til at forsøge ad den faglige Oplysningsvej at paavirke Arbejdernes store Tal i *alle* Fag.

Den nærmere Udformning kunde f. Eks. ske som følger:

I Industriforeningens Foredragssal (eventuelt store Sal) holdes der Foredrag hveranden af Ugens første 5 Aftener for Metalarbejdere, de øvrige to Aftener (Lørdag altsaa undtagen) for eventuelle andre Fag.

Foredragsholdere, der behersker de faglige Emner samt passende Foredragsemner vil man sikkert kunne regne med.

FOREDRAGSRÆKKE FOR
JERN- OG METALARBEJDERE

delt i 2 Hovedgrupper, I. for Maskinarbejdere og Smede samt II. Blikkenslagere, Gørtlere, Kobbersmede osv.

a) (I) Jern, Staal — Hærdning og Anløbning.
(II) Kobber, Zink, Tin, Legeringer — Metalfarvning.

b) (I) Skærende Værktøjer og Drejebænke (Række), Fræsemaskiner (Række), Slibemaskiner (Række).
(II) Blikkenslageriets Maskiner.

c) (I og II) Rationel Værkstedsordning osv.

FOREDRAGSRÆKKE FOR
TRÆARBEJDERE.

Med Afdelinger for Bygningssnedkere, Tømrere, osv., samt Møbelsnedkere osv.

a) Træets Vækst, Skovbrug og Snedkeri, Bygningstræ, Møbeltræ, Den ydre Fuldendelse, Hjælpemidler (Beitser, Lim osv.).

b) Træbearbejdningsmaskiner.

c) Stil og Stilarter.

For nu at give ovenstaaende Plan fornødent Rygstød, er det at man ved Nærværende henvender sig til det højtærede Industriraad for at bede om en Anbefaling, eventuelt nogen økonomisk Støtte for Sagen. Navnlig de nævnte Foredragskursus Gennemførelse vil jo foranledige nogen Udgift . . . .«, hvorefter Skrivelsen ender med at udbede sig en Udtalelse fra Industriraadet.

Sagen var til Behandling i Industriraadets Møde d. 18. d. M., hvor den modtoges med megen Velvilje. Efter en kort Drøftelse besluttedes det at svare, at Sagen havde Industriraadets Sympati, hvorefter der er tilsendt Teknologisk Institut en Skrivelse, hvoraf følgende hidsættes:

. . . . »Paa Foranledning af Hr. Direktør Max Ballin behandlede Industriraadet i sit den 18. ds. afholdte Møde den i det ærede Institut overvejede Plan om Afholdelsen af faglige Foredrag for Arbejdsløse i den tilstundende Vinter. Raadet besluttede overfor Teknologisk Institut at udtale sin Sympati for Planen, og sin Beredvillighed til ogsaa at støtte den pekuniært.« . . . . Efter nogle Bemærkninger om Formen for Foredragene slutter Skrivelsen som følger: »Naar Planen har antaget fastere Former fra Teknologisk Instituts Side, vil Industriraadet være Instituttet forbunden for en Meddelelse herom, hvorpaa Raadet — eventuelt gennem et hertil nedsat Udvalg — gerne vil træde i nærmere Forhandling med Instituttet om Enkelthederne«.

Herefter har Institutet, der i Mellemtiden har fortsat Arbejdet med at sikre sig Foredragsholdere, sat fuld Kraft paa dette, og naar hele Virksomheden, forhaabentlig i Løbet af et Par Uger, endelig er planlagt, vil der atter ske Henvendelse til Industriraadet om en nærmere Drøftelse af Enkelthederne.

Mindre Meddelelser.

Leipziger-Udstillingen og Krigen.

Kommissariatet for den danske Afdeling paa den internationale Udstilling for Boghaandværk og grafisk Kunst i Leipzig oplyser følgende angaaende Sikkerheden for denne Afdeling under Krigen:

Umiddelbart efter Krigens Udbrud rettede Kommissariatet en telegrafisk Forespørgsel til Udstillingens Direktorium om Udstillingens Skæbne. Der svaredes omgaaende følgende: »Udstillingen holdes vedblivende aaben. Kun Rusland, Frankrig og England er lukkede. Ingen Grund til Uro.« Senere har man fra Udstillingens Direktorium modtaget en Skrivelse, der bekræfter Telegrammet.

Under Hensyn hertil har Danmark, der deltager officielt i den paagældende Udstilling, i Lighed med de andre neutrale Lande ment ogsaa at burde holde sin Afdeling aaben. Dette har man saa meget hellere besluttet, som der for det første findes et meget paalideligt dansk Opsyn paa Udstillingen, og for det andet fordi en Nedpakning og en Hjemsendelse under de nuværende Krigs- og Transportforhold sikkert vilde rumme langt større Fare for de danske Skatte, end ved

at lade dem blive under betryggende Tilsyn og Bevogtning paa selve Udstillingen. Haandskrifter findes ikke i den danske Afdeling.

— — —

Senere har Kommissariatet fra Leipzig modtaget følgende:

»Da det Rygte vedvarende synes at brede sig, at Leipziger-Udstillingen snart skal lukke, og da man i den Anledning stadig modtager Forespørgsler etc., beder man paa ny bragt til Offentlighedens Kundskab, at Udstillingen fremdeles er og vil blive holdt aaben med Undtagelse af Frankrigs, Ruslands, Englands og Belgiens Afdelinger.«

Dansk Boghaandværk bedømt i Udlandet.

I en Omtale af den internationale Udstilling for Boghaandværk og grafisk Kunst i Leipzig skriver »Norsk Tidsskrift for Haandverk og Industri« følgende om Danmarks Deltagelse i det store Stævne:

»De danske Bogbindermestre er modt mandstærke frem, og de udstiller kollektivt. Den danske Bogbinderkunst staar meget højt, takket være det udmærkede Samarbejde mellem Mestre og Kunstnere og ikke at forglemme en forstaaende Kundekreds, der med Glæde yder sit ved skønsomme Bestillinger. Derved er skabt en Elite Haandværksarbejdere, som har kunnet glæde sig ved Fremgang Aar efter Aar. — Det var ogsaa her særlig Mosaikarbejdet, jeg kom til at fæste mig ved, slutter Anmelderen. Det var fuldendt baade hvad det kunstneriske og det haandværksmæssige Arbejde angaar. Salgsprisen for enkelte af disse Bøger gik op til 500 Kr. eller mere. Det undrede mig dog, at Danskerne, som ejer en saa fremragende Teknik, benytter saa store og komplicerede Stempler. — Jeg vil have Lov til at gratulere mine ærede Kunstbogbinderkolleger, d'Herrer Anker Kyster, Baden, Immanuel Petersen og Carl Petersens Enke.«

Toldindtægterne.

Toldindtægterne m. v. i Juli Maaned 1914 udgjorde: Indførselstold 4.326.000 Kr., Sukkerafgift 1.211.000 Kr., Spiritusafgift 572.000 Kr., Ølskat 904.000 Kr., Stempelafgift af Cigaretter 65.000 Kr., andre Indtægter 153.000 Kr., tilsammen 7.231.000 Kr. — I Maanederne April—Juli i indeværende Finansaar udgjorde Indtægterne i Sammenligning med de tilsvarende Maaneder i forrige Finansaar: Indførselstold 13.533.000 Kr. (12.943.000 Kr.), Sukkerafgift 2.310.000 Kr. (2.170.000 Kr.), Spiritusafgift 2.303.000 Kr. (2.376.000 Kr.), Ølskat 2.891.000 Kr. (2.827.000 Kr.), Stempelskat af Cigaretter 252.000 Kr. (240.000 Kr.), andre Indtægter 300.000 Kr. (273.000 Kr.), tilsammen 21.589.000 Kr. (20.829.000 Kr.), altsaa en Merindtægt for indeværende Finansaars første Kvartal paa ca. 3/4 Mill. Kr. Desværre er der jo al Anledning til at tro, at Aarets anden Halvdel vil give et væsentlig andet Resultat.

De ledende Handelsstaters udenrigske Omsætning i 1913.

Fra en Række af de store Lande foreligger der nu fuldstændige Handelsopgørelser for Aaret 1913. Følgende interessante Tal, hentede fra et amerikansk Blad, viser Værdien af de paagældende Landes Indforsel angivet i Dollars, samt i Parentesen den procentvise Tilvækst i Sammenligning med 1912:

Tyskland	2.629.285.000	(+ 0,03)
Storbritannien og Irland	3.296.890.000	(+ 4,0)
De forenede Stater	1.793.038.480	(+ 1,5)
Frankrig	1.701.675.000	(+ 3,2)
Belgien	916.725.000	(÷ 0,63)

Hvad den indførte Mængdes Værdi angaar, staar altsaa Storbritannien og Irland højest, baade i absolute Tal og den procentvise Tilvækst.

Hvad Værdien af de udførte Varer angaar, har denne for de samme Lande i 1913 stillet sig saaledes:

Tyskland	2.478.150.000	(+ 11,1)
Storbritannien og Irland	2.627.305.000	(+ 7,2)
De forenede Stater	2.448.576.614	(+ 3,5)
Frankrig	1.375.075.000	(+ 2,3)
Belgien	715.365.000	(÷ 6,3)

Ogsaa i Udførselsværdien staar altsaa Storbritannien og Irland forrest, men meget stærkt trængt, baade af Tyskland og De forenede Stater, af hvilke Lande dog Tyskland møder frem med en saa stor procentvis Fremgang, fra 1912 til 1913, at der kan være Fare for, at dette Land med det første vil overgaa Storbritannien som Eksportland. Af Tallene ses det endvidere, at i samtlige de her nævnte Lande, undtagen De forenede Stater, overstiger Importværdien de eksporterede Varers Værdi, med andre Ord, at disse Lande — som Danmark — har en »ugunstig« Handelsbalance.

Redaktion og Ekspedition: Vestre Boulevard 18, Kjøbenhavn B. Telefon-Nr. Byen 4084.
Annonce-Ekspedition: Nissens Annoncebureau, Vestre Boulevard 18, Telefon 6152.
For Ikke-Medlemmer af Industriforeningen koster Abonnement paa Tidsskriftet 6 Kr. pr. Aarg.
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær)

TIDSSKRIFT FOR INDUSTRI

UDGIVET AF INDUSTRIFORENINGEN I KJØBENHAVN

REDAKTION: R. BERG OG P. DRACHMANN

Nr. 9 SEPTEMBER 1914

Axel Meyer.

22. November 1846 — 17. September 1914.

Kun kort Tid er forløbet, siden vi sidst paa dette Sted bragte en Omtale af Fabrikant Axel Meyer, da han den 23. Juli fejrede sit 25 Aars Jubilæum som Formand for Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk. Han var allerede da en meget syg Mand, der stod umiddelbart foran en farlig Operation, som alle vidste betod Liv eller Død. Der kom derved et gribende Moment ind i Axel Meyers sidste Tale, som de fleste Tilhørere vel nok havde paa Fornemmelsen var en Afsked. Og saaledes blev det. Kun et Par Maaneder efter døde han i sit 68. Aar. Af denne Levetid er over de 40 Aar anvendt i Organisationslivets Tjeneste. Det er vist kun faa Mænd, der kan opvise en saa lang Arbejdstid paa dette Omraade, men det er ogsaa kun faa, der er i Besiddelse af saa gode Egenskaber som Axel Meyer var til at udrette noget her. Han var flittig som faa, skyede hverken Dag eller Nat, naar det gjaldt om at faa noget færdigt, besad tilstrækkelig Ærgærrighed og Energi til at sætte sin Person ind paa Sagen og en overmaade stor Evne til at omgaas Folk. I den Henseende var Axel Meyer en stor Diplomat. Han evnede at faa Folk til at arbejde sammen og forstod at udjevne og dække over alle Modsætninger, der kunde opstaa. Han naaede saa godt som altid et Resultat, selv om det maaske til Tider havde været bedre at gaa til et Brud.

Men det skarpe, afgjorte var ikke Axel Meyers Sag. Dybest set bundede det i, at han var et blødt Gemyt, der ikke taalte Modsætninger, egentlig helst vilde være gode Venner med alle, og derfor ofte bojede af, i Stedet for at staa stejlt. Han var en Forligets Mand og naaede langt dermed. Der er ingen Tvivl om, at det er hans personlige Virksomhed, der har skabt og formet Fællesrepræsentationen til det, den er, een stor betydende Organisation for det danske Haandværk. Det har sikkert gjort ham personligt ondt, naar han ikke naaede, hvad han vilde, og naar han bag og under de opnaaede Resultater mærkede Uviljen og Modstanden.

Og baade Uvilje og Modstand har Axel Meyer modt meget af i sit Liv, men han besad ikke den Staalvilje eller den Førerevne, der kunde slaa ned eller herske.

Alligevel, hans Arbejde har været stort og omfattende, baaret af personlig Opofrelse og Kærlighed til Sagen. Det er denne Side af Meyers Personlighed, der bør mindes nu ved hans Død med Tak fra alle de Institutioner, han har viet sit Arbejde og sin Tid.

Ikke mindst Industriforeningen er ham Tak skyldig for 40 Aars utrætteligt Arbejde, ved Forevisninger, Udstillinger, Gennemførelsen af nye Idéer og nye Planer. I Industriforeningens indre Arbejde har Axel Meyer taget levende Del, ofte helt præget det, altid ivrigt interesseret sig derfor. Han var stedse en velrustet og forstandig Taler i Repræsentantskabet, svigtede saa godt som aldrig noget Møde, tænkte altid Sagen igennem udfra sit Synspunkt og forstod at gøre dette gældende under Behandlingen.

Og er Industrien end gaaet Veje, der ikke var Axel Meyers, mindes den dog hans Indsats i de fælles Sager med Anerkendelse og ærer hans Minde med Pietet.

Den øjeblikkelige Situation og de nærmeste Fremtidsudsigter for vore Industrier.

I Fortsættelse af og supplerende den i vort forrige Hefte offentliggjorte Oversigt over Industriens daværende Stilling, skal vi nedenfor bringe en Fremstilling af de Forhold, der i Øjeblikket gør sig gældende for Industrierne og disses nærmeste Fremtidsudsigter paa Grundlag af Beretninger, indgivet til Industriraadet fra de i dette repræsenterede Industrigrene omkring Midten af September Maaned.

Som et Hovedindtryk af de nye Beretninger kan det siges, at Forholdene stiller sig ikke saa lidt lysere, end man fra først af ved de af Verdenskrigen affødte Kalamiteter turde vente. Dette gælder selvfølgelig først og fremmest det vigtige Kulsporgsmaal, men ogsaa for adskillige Raastoffer gælder det, at disses Tilførsler nu synes noget mere betrygget, endskønt der enkelte Steder netop paa dette Punkt hersker meget vanskelige Forhold, der sikkert vil stille overordentlig store Fordringer til Industriernes Ledere for at ordnes heldigt. Skønt den danske Industri vel i enkelte Tilfælde ved Udførselsforbud o. l. er blevet støttet af Staten i sine Bestræbelser for at sikre sin Produktion, tør det dog som Helhed siges, at vor hjemlige Industri i Modsætning til Forholdene i ikke faa andre Lande har forstaaet at møde og efter Evne overvinde Vanskelighederne ved egen Hjælp, et Forhold, der turde tale til Fordel for den danske Industris Levedygtighed og absolute Eksistensberettigelse.

Foruden Redegørelser for Arbejdsbetingelser, Tilførsler, Afsætning o. l. er der i forskellige af de nedenfor anførte Oversigter ogsaa redegjort kort for de Prisforhold, der gør sig gældende i de paagældende Industrier. Iøvrigt er i Fremstillingen saa vidt muligt de paagældende Industriers Indberetninger ordret gengivet, da herved tillige skabes det bedste Billede af de raadende Stemninger.

Garverivirksomheden. Medens det ved Indkaldelserne indtraadte forøgede Brug af Læder endnu giver Garverierne god Beskæftigelse, er der i det almindelige Forbrug indtraadt nogen Stilstand, og der maa sikkert regnes med en yderligere Nedgang i Forbruget i Byerne, hvorimod man har Anledning til at mene, at Landbrugets Købeevne ikke for Tiden vil være ringere end sædvanlig.

Nogen nævneværdig Tilførsel af Garvestof har ikke kunnet finde Sted siden Krigens Udbrud lige saa lidt som Tilførsel af Raahuder fra oversøiske Pladser. I disse Dage er der yderligere indgaaet Meddelelse om, at de store Kasta-

nieekstrakt-Fabriker paa Korsika og i Sydfrankrig har indstillet Fabrikationen, hvorved den danske Læderindustri berøves et saare nødvendigt Garvestof, og hvis denne Meddelelse bekræfter sig, vil det være en meget stor Kalamitet, da netop Kastanieekstrakten er ret uundværlig for de fleste Garverier. Det er dog lykkedes i de sidste Dage at gøre Indkøb herfra af Garvestoffer, der nu er under Indladning i engelske Dampere i Sydamerika, og man tor haabe, at disse Sendinger vil indtræffe saa rettidig, at de kan sikre i al Fald en begrænset Produktion for nogle Maaneder. De Smaasendinger Garvestoffer, der er ankommet, er betalt med en Forhøjelse af 50—75 pCt., og de ovenomtalte Tilførsler fra Sydamerika betinger ligeledes en Forhøjelse af ca. 60 pCt. — Via Liverpool ventes der i disse Dage ogsaa nogle Smaasendinger oversøiske Huder, men de forhøjede Fragter og den høje Krigsforsikringspræmie vil fordyre disse Partier meget væsenligt. Samtidig hermed optræder Udlandet som Køber af danske Raavarer og betaler for de Huder, der kan anvendes til Militærlæder, meget høje Priser, hvorfor Spørgsmaalet om et Eksportforbud for visse danske Raavarer har været drøftet i en Forsamling af Fagmænd i disse Dage, og der fundet enstemmig Tilslutning, saa man tør forvente en Henvendelse til Regeringen i den nærmeste Fremtid om dette Spørgsmaal. Det kan tilføjes, at i al Fald Tyskland har udstedt Eksportforbud paa alle Raavarer, ligesom Tilførsel fra Evropa iøvrigt jo faktisk er standset.

Med Hensyn til Læderpriserne har disse ikke til Dato været underkastet nogen videre Forhøjelse, idet man har fulgt det Princip i det væsentlige selv at lade Industrien bære de Fordyrelser, som Kulpriser etc. har forvoldt; men de ovenfor fremstillede Forhøjelser med Hensyn til Huder og Garvestof vil naturligvis i Løbet af ganske kort Tid nødvendiggøre en ikke ubetydelig Prisstigning for alle Lædersorter.

Skotøjsindustrien. Foreningen af Københavns Skotøjsfabrikanter har for at faa en Oversigt over Stillingen i denne Industri udsendt Forespørgsel til alle sine Medlemmer, og da der er indløbet Besvarelse fra langt de fleste af dem, foreligger der et meget tydeligt Billede af Situationen i Skotøjsindustrien.

Som allerede tidligere oplyst, betød de store Indkaldelser et Plus i Omsætningen for de fleste Skotøjsfabriker, nemlig for alle dem, der fremstiller Militærstøvler. Efter at dette Begær er stillet, maa Situationen betragtes som mere rolig — og det har ikke kunnet undgaas, at enkelte Fabriker, grundet paa den svækkede Købeevne hos Publikum, maa gaa over til at arbejde paa indskrænket Arbejdstid. Paa den anden Side har nogle Fabriker nydt godt af, at adskillige Skotøjshandlere — grundet paa Frygt for ikke at faa deres Varer fra Udlandet — har givet danske Fabriker Ordrer paa Artikler, som ellers indføres. Alle Fabriker, fra hvilke Oplysning foreligger, udtaler, at Indbetalingerne hidtil har været gode, og er glade over, at Moratorieloven ikke fik større Omfang.

Materialer vil Fabrikerne temmelig sikkert kunne skaffe sig — hvis da de danske Garverier ikke kommer til at mangle raa Huder og Skind, men forhaabentlig vil det lykkes at gennemføre det Udførselsforbud mod Huder og Skind, som Skotøjsindustrien først af alle har gjort sig til Talsmand for. Om Fremtiden vil man jo nødig spaa, men mange nærer dog Frygt for, at en stor Del af det Skotøj, som tidligere blev udvekslet mellem de nu krigsførende Stater, skal blive sendt hertil og ødelægge vor Industri. Vor Toldbeskyttelse er jo meget svag — det er en kombineret Vægt- og Værditold, ialt ca. 10 pCt., og heraf absorberes en stor Del af Læderbeskyttelsen. I Sverige er Tolden paa Skotøj 3—4

Gange saa høj og virker faktisk som et Indførselsforbud. Derfor er det vort Haab, at danske Handlende i videst mulig Omfang vil interessere sig for og anbefale danske Produkter — thi kun dergennem kan vi holde vore Virksomheder i Gang og vore Arbejdere og Funktionærer beskæftiget i nogenlunde det samme Omfang som tidligere. Dette gælder sikkert mange andre Industrier end vor, og med et kraftigt Rygstød i et godt Hjemmemarked kan vi eventuelt ogsaa haabe at skaffe os Afsætning paa de fremmede Markeder, der mulig bliver ledige. Men dette er jo endnu Fremtidsfantasier, da ingen kender Krigens Følger — kun eet er givet — det danske Marked maa bevares og udvides for den danske Industri.

Olieindustrien fortsætter endnu sine Fabrikationer uden Indskrænkning. Hvad Sæbefabrikationen angaar, er den truende Mangel paa Kalilud, som omtaltes i sidste Beretning, nu afværget og Sæbeindustrien arbejder foreløbig uden Indskrænkning.

I *Tændstikindustrien* er Forholdene, siden sidste Beretning afgaves, ikke undergaaet nogen væsentlig Forandring.

Hvad *Træindustrien* angaar, synes denne i det store og hele ikke at have lidt særlig Indskrænkning. Af de kjøbenhavnske Virksomheder i denne Industri arbejder de 64 pCt. med fuld Arbejdstid. De øvrige 36 pCt. med gennemsnitlig 7 Timer pr. Dag. En Del Arbejdere er indkaldt til Militærtjeneste, men til Gengæld er nye antagne. Den samlede Nedgang i Arbejdsydelsen vil derefter kun andrage ca. 10 pCt. Den overvejende Del af Virksomhederne venter ikke foreløbig at maatte indskrænke Driften. Forholdene for denne Industris Medlemmer i Østifterne stiller sig endnu gunstigere, idet 87 pCt. arbejder med fuld Tid, de øvrige 13 pCt. med gennemsnitlig 7 Timer. Ogsaa her har Indkaldelser og nye Ansættelser nærmest opvejet hinanden, ligesom Fremtidsudsigterne foreløbig synes tilfredsstillende. I Jylland er Træindustriens Arbejdere beskæftiget som i Østifterne, og ogsaa her synes Forholdene relativt tilfredsstillende. Dog er der for hele denne Industris Vedkommende at bemærke, at den i høj Grad vil influeres af Byggeriets mulige Ophør.

Sukkerindustrien. Som bekendt er Danmark i de seneste Aar takket være vor Sukkerindustris Udvikling blevet i Stand til at forsyne sig selv med denne vigtige Vare, og har endog været i Stand til at eksportere ikke ringe Mængder. Vort Land undgaar herved de Kalamiteter, der er indtraadt i England og Norge, hvilke Lande hidtil har importeret tysk Sukker i stor Mængde. De danske Sukkerfabriker meddeler angaaende Industriens Fremtidsudsigter, at Høsten til den forestaaende Kampagne tegner til at blive god, snarest over middel, og at Fabrikerne er nogenlunde forsynet med de nødvendige Hjælpestoffer til at føre Kampagnen igennem.

Chokolade- og Sukkervareindustrien mener nu at have sikret sig de fornødne Kakaotilførsler. Iøvrigt er der i denne Industri ikke tilkommet nye Momenter siden sidste Beretning afgaves.

Konservesindustrien synes at have draget Fordel af de indtraadte Forhold. Fra denne Industri oplyses det, at de herværende Fabriker foranlediget af Krigen for Øjeblikket er stærkt beskæftigede med Fremstilling af Levnedsmidler, og at dette Forhold antagelig vil vedvare, indtil Krigen ophører. A/S De forenede Konservesfabriker meddeler, at der for disse Fabrikers Hovedartiklers Vedkommende (Grøntkonserves, Frugtsafter og Syltetøj) ikke har fundet nogen Prisforhøjelse Sted. Derimod har Fabrikerne set sig nødsaget til at forhøje Priserne paa Kød- og Fiskekonserves med 10 pCt., hvilken Forhøjelse er foranlediget af de stedse stigende Priser paa Raavarer. For Fiskekonserves Vedkommende gør tillige

det Forhold sig gældende, at det i Øjeblikket er saa godt som umuligt at skaffe Fisk egnet til denne Fabrikation.

Brødfabrikationen har, som sidst antydet, maattet regne med høje Priser paa Rug for at friste danske Landmænd til at sælge denne. Med de Priser, man nu er oppe paa, har man da ogsaa foreløbig faaet tilstrækkelig Rug, og man haaber, at dette Forhold skal vedvare, indtil man kan faa nye Tilførsler af Rug fra Amerika, hvortil de forbedrede Søassuranceforhold vil medhjælpe. I Midten af September har Tilførslen af dansk Rug været noget utilfredsstillende, men man antager, at dette hænger sammen med, at Saaningstiden da var inde, saa at Landmændene disponerede over større Mængder Rug selv. Naar Saaningstiden er forbi, allerede i Slutningen af September, venter man atter større Tilførsler af dansk Rug til de nugældende Priser.

Mølleindustrien. Den evropæiske Krigs pludselige og voldsomme Udbrud kom ogsaa i høj Grad overraskende og generende for Møllerne. Mange af disse var allerede fra Juli Maaneds Begyndelse gaaet i Markedet med Salg af store Melposter paa Efteraars-Levering eller paa Levering hele Vinteren igennem til meget lave Priser, svarende til de overordentlig billige Hvede Offerter, der paa daværende Tidspunkt var fremme fra Amerika, som efter alt, hvad der forelaa, bebudede en enorm Hvedehøst, samtidig med at Tyskland ogsaa var fremme med billige Offerter af baade Hvede og Rug paa Efteraarsafskibning. Saa kom Udførselsforbudet fra Tyskland og fra Rusland, hvorved alle Møllernes Kornindkøb med ét Pennestrøg udslettedes og Situationen udviklede sig nu med rivende Hast, hver Dag bragte nye Overraskelser og Vanskeligheder. Amerika fulgte snart efter og annullerede Møllernes Indkøb af Hvede under det Paaskud, at Afladerne ikke kunde sælge deres Checks i Amerika, og indtil det Øjeblik, da dette skrives, er der ikke fremkommet nogen Afgørelse paa dette Spørgsmaal, til Trods for at Møllerne gennem Bankerne har stillet amerikansk Valuta i Guld til Disposition i New York.

Foruden disse Vanskeligheder maatte Mølleindustrien jo ogsaa kæmpe i Kulstriden, som lykkeligvis hurtig blev ført til Ende paa en efter de foreliggende Omstændigheder tilfredsstillende Maade.

Af nyere Dato kommer til de øvrige Vanskeligheder Regeringens Beslaglæggelse af samtlige Hvedebeholdninger i Kjøbenhavn, hvoraf en Del amerikansk Hvede oplagret i Frihavnen tilhører Møllerne omkring i Provinserne, som i høj Grad savner denne Hvedesort til Iblanding i dansk Hvede og ikke kan undvære denne. Beslaglæggelsen yder dog den Lempelse, at Provinsmøllerne kan faa deres amerikanske Hvede udleveret imod at erstatte den med samme Kvantum dansk Hvede; nu kommer det an paa, om Møllerne kan skaffe sig dansk Hvede indenfor den fastsatte Tidsgrænse til de af Prisreguleringskommissionen fastslaaede Priser, hvad der er meget tvivlsomt under de opgaaende Prisforhold. Møllerne vil i det kommende Aar faa endnu adskilligt andet at kæmpe med, f. Eks. forhøjet Diskonto, og navnlig maa man befrygte, at et overvættes stort Antal af mindre Bagerier vil gaa deres Ruin i Møde under disse usædvanlige Forhold. Dette sidste vil ikke mindst veje til i Møllernes Aarsbudget.

Hvorvidt Møllernes Annullering af deres Salgskontrakter kan gennemføres og staa for en eventuel retslig Afgørelse, maa bero paa hvert enkelt Tilfælde overensstemmende med Slutsedlernes Ordlyd; vanskeligst stillet er naturligvis de Møllere, som forud havde solgt store Kvanta Mel, og ikke havde noget Lager, da Krigen brød ud, og hvis Salgskontrakter ikke klart og tydeligt berettiger dem til Annullering, saa meget mere som et kommende Fald i Priserne maaske saa tillige

bringer dem yderligere Tab, thi der er næppe ret mange Bagerier, som til nuværende høje Priser køber paa Levering, de fleste indskrænker sig naturligvis til kun at købe efterhaanden.

Blandt andre uheldige Omstændigheder kan ogsaa nævnes, at den danske Rughøst iaar baade i kvalitativ og kvantitativ Henseende har været meget ringe, især paa Øerne, hvad der vil medføre, at Rugen, som navnlig dyrkes paa Bondergaardene, vil komme meget smaat frem, give et daarligt Meludbytte af ringe Bageevne og volde Vanskeligheder i Brødfabrikationen.

Det er en Selvfølge, at alle disse Besværligheder maa medføre, at Møllerne maa have mere i Formalingsfortjeneste end under normale Forhold.

At Møllernes Omsætning i den kommende Tid maa blive større end sædvanlig, maa betragtes som givet, thi Indførslen af tysk Mel er jo helt ophørt, og denne har jo hidtil spillet en stor Rolle især for Kjøbenhavns Vedkommende.

Kan en Del af forud nævnte Vanskeligheder helt eller delvis fjernes, saa mener man dog især med Henblik paa Udførselsforbudet af al tysk Mel at kunne sige, at den danske Mølleindustri under de nuværende ekstraordinære Forhold, i Sammenligning med saamange andre industrielle Foretagender, men vel at mærke ogsaa kun i denne Sammenligning, maa kunne betegnes som ret gunstigt stillet.

Bryggeriindustrien. Siden der sidst afgaves Beretning om Forholdene indenfor Bryggeriindustrien, er der atter nedlagt Forbud mod Udførsel af Byg. Det havde straks en ubetydelig Nedgang af Priserne til Følge, men senere er de atter steget til et Niveau, som man ikke har kendt i omtrent 100 Aar.

Det er da ogsaa oplyst, at medens Landets hele aarlige Eksport af Byg andrager mellem 700,000 og 800,000 Tdr., er der allerede i de 6 til 7 Uger, som er forløbet af den ny Sæson, solgt til Udførsel omtrent 700,000 Tdr., hvoraf det vil ses, at det var paa høje Tid, at Forbudet mod Udførsel atter blev nedlagt.

Der er endnu ikke kommet ny Humle her til Landet, men man nærer i Tyskland ikke Tvivl om, at det vil være muligt at sende Humle hertil, naar Varerne er færdige til Udførsel. Som Følge af, at Eksporten fra Tyskland og Østrig vil være standset for flere Landes Vedkommende, vil Priserne sikkert blive en Del lavere end ifjor, hvad dog langt fra vil opveje den store Merudgift, som de høje Bygpriser vil foraarsage.

Afsætningen af Øl i Indlandet har i September været nogenlunde normal, idet den højere Temperatur i Forbindelse med, at Øllet sikkert er traadt i Stedet for andre dyrere Drikke, opvejer den Tilbagegang, som de uheldige økonomiske Forhold iøvrigt har bragt med sig.

Eksporten til Udlandet lider stadig under Transportvanskeligheder, ligesom den til flere Lande er bleven saa kostbar, at der ingen Fortjeneste er derved.

Arbejdsforholdene har hidtil ikke lidt noget ved Krigen.

Man har intet Øjeblik indenfor Bryggeriindustrien tænkt paa at forhøje Priserne; saalænge der er Beholdninger af de væsentligste Raastoffer indkøbte til de inden Krigen noterede Priser, har man heller ingen Berettigelse hertil. Selv om Produktionsprisen i den Sæson, man gaar i Møde, vil stige som Følge af meget højere Priser paa Byg, Kul og Foderstoffer, og til Trods for den Forhøjelse af Arbejdslønnen, som i Henhold til en for tre Aar siden afsluttet Overenskomst indtræder den 1. Oktober d. A., vil man sikkert undgaa Fordyrelse af et saa almindeligt Nærings- og Nydelsesmiddel, som Øllet er for den store Befolkning, idet Industrien selv maa bære

de Tab, som Krigstilstanden bringer med sig.

Mineralvandsfabrikationen. Denne Industri har, hvad Omsætning angaar, i de sidste Aar været i stærk Fremgang. Trods Krigen er Salget vedblivende gaaet frem, men dog i langt mindre Maalestok, end før den brød ud. Skønt en Del af de Raastoffer, der anvendes, er steget stærkt i Pris, har det indenfor Mineralvandsfabrikanternes Forening intet Øjeblik været droftet at forhøje Priserne. Blandt de Ledende har man anset det for uheldigt uden meget tvingende Grunde at fordyre et saa almindeligt Nydelsesmiddel, som Mineralvand efterhaanden er blevet. Den Fordyrelse af Produktet, som Krigen fører med sig, har man ment, at Fabrikerne selv maa bære.

En anden Sag er det, om Fabrikationen af alle Sorter kan opretholdes, hvis Krigen varer længe, da en Del af de Raastoffer, der anvendes, faas fra Udlandet, og der i nogle Lande er Forbud mod Udførsel af visse af disse Artikler.

For *Spritfabrikationen* er der siden forrige Beretning afgaves ikke tilkommet nye Momenter, som har ændret Situationen for denne Industri.

I *Glasindustrien* er Forholdene for A/S Kastrup Glasværk noget lysere end ved sidste Beretning, idet det er lykkedes delvis at sikre sig nye Raastoffer. Dog er Forholdene dermed ingenlunde sikre for denne Industri, og kan nye Tilførsler af forskellige Raastoffer ikke paaregnes, og dette har man endnu ikke Sikkerhed for, kan endnu alvorlige Vanskeligheder komme til at gøre sig gældende for denne Virksomheds Vedkommende. Holmegaards Glasværk har maattet standse Driften af Hensyn til Mangel paa Glassand. Dog har man her atter faaet en af Ovnene i Gang indtil videre for at komplettere Lageret. Dette er iøvrigt foreløbig rigeligt. Man haaber for denne Virksomheds Vedkommende iøvrigt paa i ikke fjern Fremtid at faa ny Tilførsel af Sand; af andre Raamaterialer haves her tilstrækkelige Beholdninger.

I *Porcelænindustrien* er Forholdene uforandrede. For Bing & Grøndahls Porcelænsfabrik er Situationen som sidst omtalt. Der har her ingen Prisforhøjelse fundet Sted. Man har i den skete Forhøjelse af Prisen paa Raamaterialer — som hidtil i det væsentlige kun har været Udtryk for dyrere Fragt og Assurance — ikke fundet forsvarlig Anledning til Forhøjelse af Salgspriserne. Hvad Den kgl. Porcelænsfabrik og Fajancefabriken Aluminia A/S angaar, arbejder for Øjeblikket en Del af Personalet med fuld Fortjeneste, medens Resten arbejder paa indskrænket Løn. Iøvrigt er det angaaende Fremtidsudsigter i høj Grad vanskeligt at udtale sig med Sikkerhed. Den kgl. Porcelænsfabrik og Aluminia er gennemgaaende forsynet med Raamaterialer til ind i næste Aar. Der er ganske vist enkelte Undtagelser, men man haaber ad nye Veje at kunne raade Bod herpaa, saa at Fabrikationen ikke af den Grund maa afbrydes. Kulspørgsmaalet, der ogsaa her spiller en stor Rolle, menes nu at være ordnet tilfredsstillende for disse Fabrikers Vedkommende.

Angaaende *Guldsmedefaget* oplyses følgende: Som bekendt bestaar dette Fag af to Grupper, nemlig Guldsmede (Guldvarefabriker) og Sølvsmede (Sølvvarefabriker).

For Guldsmedenes Vedkommende, hvis væsentlige Kunder er Guldsmedebutikerne, lammedes Produktionen straks ved Krigens Udbrud, dels fordi Handelen i Butikerne straks standsede, og dels fordi der kun fandtes meget lidt Guld til Forarbejdning, da Nationalbanken standsede sin Udbetaling af Guld. Efter Forløbet af ca. 3 Uger fra Krigens Udbrud syntes Handelen at bedres, og da der samtidig blev gjort Udveje for Guld til Forarbejdning, har en Del af de kjøbenhavnske Guldsmede atter faaet Beskæftigelse, for-

modentlig med den forestaaende Konfirmation for Øje.

Noget anderledes er Forholdet i Guldvarefabrikerne, hvis Produktion er beregnet til større Mængder og til Afsætning i hele Landet, og hvis Arbejdsmetoder er indrettede herefter. Paa Grund af de forhaandenværende Lagres Størrelse og den væsentlig mindre Afsætning er Arbejdet i nogle af disse betydelig indskrænket, ligesom der ogsaa har fundet Afskedigelser Sted.

Sølvvarefabrikerne (Sølvsmedene), der før Krigen havde udmærket at bestille, og hvis Arbejder for en Del har fundet Vej til Udlandet, har selvfølgelig faaet denne spærret, og da Produktionen langt overstiger det hjemlige Forbrug, er der ogsaa her sket Indskrænkning i Arbejderantallet paa enkelte af disse Fabriker, medens flere arbejder med en indskrænket Arbejdstid, 5 à 7 Timer. Naar det Raamateriale, der haves i Behold, er oparbejdet, vil det muligen volde Vanskeligheder at skaffe Raamateriale (fint Sølv og Prøvesølv), da de fleste Lande har Udførselsforbud for Sølv. Der er dog i de sidste Dage indgaaet noget Sølv fra et af vore Nabolande, og da der samtidig er Bestræbelser fremme for at fremskaffe Sølv fra England, vil der — saafremt dette lykkes — næppe blive Tale om Mangel paa Raastoffer til det nuværende Behov.

I *Gummiindustrien* meddeler A/S Skandinavisk Gummi-Compagni, Odense, at Forholdene for denne Virksomheds Vedkommende har forandret sig saaledes, at man nu har Kul nok til det første halve Aar. Raavarer, særlig Gummi, er bestilt i England, og man haaber at faa det fragtet med en af Dampskibslinjerne til Danmark. Med andre Raaprodukter mener man ligeledes at være forsynet for ca. 1/2 Aar. Om Salget i denne Branche for den kommende Tid kan man kun udtale, at det ligger meget svært, og man sikkert maa se Tiden an en Del endnu, forinden man kan vente at faa større Ordrer.

Rebslagerierne, der henter alle deres Raamaterialer fra Udlandet, saavel Hamp, Staal- og Jerntraad, Kokosgarn og andre Arter Garn samt alle nødvendige Hjælpestoffer, er alvorlig truffet ved de nedlagte Forbud mod Udførsel af Hamp fra Rusland og af galvaniseret Staaltraad fra England, foruden at et Udførselsforbud for Hamp fra Italien er under Opsejling. Fabrikerne er saaledes henvist til at oparbejde deres Lagre, men da Høsten lige staar for Døren og Tilførslerne er stoppede, vil Fabrikerne snart være nødsaget til at standse, hvis ikke nye Forsyninger kan skaffes. Indskrænket Arbejdstid er allerede indført, idet Forbruget er aftaget stærkt som Følge af, at Fiskeriet er aftaget og Oplægning i større Stil af Sejl- og Dampskibe har fundet Sted. Som Følge af den stærke Prisstigning for alle Raamaterialer har Fabrikerne maattet forhøje deres Priser med ca. 10 pCt.

Salt- og Kokesindustrien har nu faaet nye Tilførsler af sine Raamaterialer, Raasalt og Kokes, og saaledes som Forholdene stiller sig i Øjeblikket nærer man Haab om, at disse Tilførsler kan vedblive saaledes, at Standsning i Industrien vil kunne undgaas, dog at disse Tilførsler vil ske til væsentlig højere Priser.

Krystalsodaindustrien har, som man sidst haabede, faaet nye Tilførsler af Ammoniaksoda for Størstedelen fra England, for en ringe Dels Vedkommende fra Tyskland. Denne Industri skulde dermed være sikret indtil videre.

Fremstillingen af ren Kryolit har stadig ingen Afsætning til Tyskland, hvor i hvert Fald de Industrier, der her kommer i Betragtning, Aluminium-, Emaille- og Mælkeglasindustrierne, synes at staa stille, hvilket Forhold ligeledes gælder Østrig, hvor Industrierne synes lammede. Derimod synes Ruslands Industri, i hvert Fald i det egentlige Rusland, at arbejde

tilfredsstillende. Af renset Kryolit er afsat til Rusland ikke ringe Mængder dels over Stockholm, senere over Arkangelsk. At Industrierne i Polen derimod synes at ligge stille, er forklarligt. Hvad Afsætningen til England angaar, synes denne at tyde paa, at de engelske Industrier arbejder endog meget stærkt med Aftagning over det normale. Fra Frankrig haves stadig ingen Efterretninger.

Pianofabrikationen har som allerede sidst nævnt maattet indskrænke sin Drift ganske anseligt. Efter en statistisk Opgørelse over Arbejdstidens Længde hos Medlemmer af Dansk Pianofabrikantforening ved Udgangen af August Maaned viste det sig, at kun 5 pCt. af Arbejderne arbejder fuld Tid; de øvrige 95 pCt. gennemsnitlig kun $4^3/_4$ Time pr. Dag. Den samlede Nedgang i Arbejdsydelsen herved og ved Indkaldelserne anslaas til ca. 55 pCt. Den største Del af Fabrikerne venter dog ikke foreløbig at maatte foretage yderligere Indskrænkninger i Driften.

I *Papirfabrikationen* er Forholdene, siden sidste Beretning afgaves, væsentlig uforandrede.

I *Cementindustrien* er Forholdene ligeledes, siden sidste Beretning afgaves, væsentlig uforandrede, dog med Undtagelse af Kulspørgsmaalet, der her, ligesom i de øvrige Industrier, nu har mistet sin truende Betydning.

Teglværksindustrien og *Kalkindustrien* meddeler, at Situationen for deres Vedkommende ligeledes er ganske uforandret.

For *Gødningsindustrien* og *Svovlsyrefabrikationen* er Situationen uforandret siden sidste Beretning.

Nordiske Kabel- og Traadfabriker A/S meddeler følgende om Virksomhederne i denne Industri: Traadværket i Middelfart er hidtil holdt i Gang med fuld Dagdrift. Der har været betydelige Vanskeligheder at overvinde, idet Lagerbeholdningerne i alle Retninger var meget knappe ved Krigens Udbrud, dels som Følge af den travle Foraars- og Sommersæson og dels som Følge af en Losningskonflikt, som bevirkede en Udskydelse af Leveringen af to saa vigtige Raaprodukter som Jern og Kul. Ved en Række ekstraordinære, om end meget bekostelige Foranstaltninger, har man dog som sagt hidtil kunnet holde Driften vedlige, og selv om der maaske bliver nogle midlertidige Standsninger paa Grund af mangelfuld Tilførsel af Raamaterialer, er der Udsigt til, at man saa nogenlunde vil kunne opretholde Driften indtil videre.

I Henhold til sine Salgsbetingelser annullerede Fabriken ved Krigens Begyndelse samtlige Kontrakter med sine Kunder, idet den dog tilbød ved nye Ordrer at levere fra Lager til gamle Kontraktpriser, saa længe dette holdt. For alle andre Ordrer beregnes et Tillæg af 10 pCt. indtil videre. Det er dog sandsynligt, at en yderligere Prisforhøjelse snart vil blive uundgaaelig.

Kabelfabriken er delvis meget stærkt beskæftiget, idet den laa inde med betydelige Ordrer i Kabler ved Krigens Udbrud, og selve Krigsforanstaltningerne og Mangel paa Tilførsler fra Udlandet har medført en forøget Ordreindgang. I andre Retninger er Fabriken daarligt beskæftiget, idet den almindelige Installationsforretning Landet over tildels stagnerer for Tiden. Ved nogle heldige Omstændigheder er Fabriken kommet i Besiddelse af en Del nødvendige Raavarer fra Skibe, som Tilfældighederne har bragt til at anløbe danske Havne, og det synes nu, som om Fabriken vil kunne skaffe sig regelmæssig Forsyning af Raavarer, tildels fra Amerika, men til ret betydeligt højere Priser. Fabriken opfylder efter Evne gamle Kontrakter, men har i andre Tilfælde set sig nødsaget til at gennemføre en Prisforhøjelse paa sine Varer fra 5 til 15 pCt. for nogenlunde at kunne dække sine forhøjede Omkostninger. Hvis Regeringen,

hvad der synes at være Udsigt til, vil give Fabriken delvis Tilladelse til at udføre sine Fabrikata, synes der at være Udsigt til en forholdsvis indbringende Eksportforretning.

Valseværket lider delvis meget under manglende Ordreindgang. Det synes, ligesom de andre Fabriker, at kunne skaffe sig Raavarer til fortsat Drift og haaber ligesom Kabelfabriken paa, at Regeringen vil give det Tilladelse til Udførsel af en Del af sine Fabrikata, som det nu ikke maa udføre.

For alle tre Virksomheder gælder, at Forholdene og Udsigterne veksler saa at sige fra Dag til Dag. Der kan den ene Dag rejse sig Vanskeligheder, som synes uovervindelige, medens de den næste Dag kan være ganske udslettede, medens nye rejser sig. I det store Hele synes man dog efter den øjeblikkelige Situation at dømme at kunne gennemgaa Krisen uden alvorlige Kalamiteter.

Waggonindustrien. Med Hensyn til denne Industris Stilling oplyser Vognfabriken »Scandia«, Randers, at Forholdene, efter at Udførselsforbudene mod de Raavarer og Halvfabrikata, der anvendes til Bygning af Jernbanevogne, og som indføres fra Tyskland, er hævet, synes at udvikle sig saaledes, at man med enkelte mindre Indskrænkninger kan arbejde normalt i hvert Fald i den nærmeste Fremtid.

I *Skibsværftindustrien* synes Forholdene i det væsentlige uforandrede siden sidste Beretning. Et enkelt Værft oplyser, at ud over Fordyrelse og Vanskeligheder ved Fremskaffelse af Materialer, hvilket særligt rammer Værftet, som har kontraheret et betydeligt Antal Skibe til lave Priser, føles intet særligt Tryk af Krigsforholdene.

A/S Dansk Ilt- og Brintfabrik oplyser m. H. t. den øjeblikkelige Situation i denne Industri og dens nærmeste Fremtidsudsigter følgende:

Krigstilstandens Indtræden udøvede en øjeblikkelig lammende Virkning paa vor Industri, dels fordi vore Produktionsomkostninger steg aldeles enormt som Følge af den store Prisstigning paa Kul og Kemikalier, dels fordi Forbruget af vore Produkter gik ned med ca. 70 pCt.

Medens Prisen paa Kul atter nærmer sig det normale, maa vi stadig betale en Overpris paa indtil 400 pCt. for de til vor Produktion nødvendige Kemikalier, og Forbruget af Ilt og Brint har endnu ikke vist Tegn til Stigning. Dette sidste Forhold virker saa meget uheldigere for os, som vi maa beskæftige den samme Arbejdskraft ved en lille som ved en stor Produktion.

Da vore Produkter er Hjælpemidler i Metalindustrien og Byggevirksomheden, hænger vore Fremtidsudsigter nøje sammen med Forholdene indenfor disse Fag, og det er næppe for Øjeblikket muligt at have nogen begrundet Mening om, hvorledes Forholdene her vil udvikle sig.

Vi arbejder saaledes for Tiden under meget vanskelige Forhold, men vil dog, hvis Forholdene ikke yderligere forværrer sig, holde vore Fabriker i Drift foreløbig, blandt andet af Hensyn til de Virksomheder, hvis fortsatte Drift er afhængig af vore Produkter.

Jernindustrien i Kjøbenhavn. Foreningen af Fabrikanter i Jernindustrien i Kjøbenhavn har for at faa Oplysning om Situationen indenfor denne Industri udsendt Spørgeskemaer til sine Medlemmer. Af 49 Medlemmer har de 47 besvaret disse. Det fremgaar heraf, at Arbejderantallet er sunket ikke ubetydeligt, idet Antallet af mandlige Arbejdere 1. August udgjorde 2911, men 15. September var 2421. For Kvinder og Arbejdsdrenge var Tallene henholdsvis 316 og 229. Desuden er Arbejdstiden nedsat. Den var pr. 15. September gennemsnitlig ca. 8 Timer, medens den normalt er $9^1/_2$ Time. Der var dog 18 Firmaer, som overhovedet ikke havde indskrænket Driften udover, hvad der

var foraarsaget ved Indkaldelserne, der endda delvis var erstattede. Helt standset er 1 Virksomhed, medens 1 kun arbejder med Lærlinge. Ca. Halvdelen af Foreningens Medlemmer mener i al Fald foreløbig at kunne opretholde Driften i dens nuværende Omfang. Den øvrige Halvdel af Virksomhederne mener næppe at kunne gøre dette. Enkelte erklærer, at Driften helt maa indstilles i Løbet af 1 til 3 Maaneder, hvis der ikke indløber Ordrer, hvad der næppe er Udsigt til. Dette gælder navnlig Eksportfirmaer, af hvilke der som bekendt findes en Del netop i Maskinindustrien.

Med Hensyn til Udsigterne for Afsætningen i den nærmeste Fremtid, viser det sig, at kun ganske enkelte Firmaer venter en Opgang for Specialartikler, som hidtil har været købt i Udlandet, samt for Genstande til Hærens og Flaadens Brug. Hovedindtrykket er ellers, at man venter en afgjort Nedgang i Afsætningen, hvis Krigsforholdene vedbliver.

Med Hensyn til Forholdet til Kunderne synes Moratorieloven ikke i nævneværdig Grad at have generet Industrien, medens der vel nok mærkes nogen Nedgang i Kundernes Betalingsevne og Betalingsvillighed som Følge af de herskende Forhold. Dog synes Forholdene i saa Henseende at være nogenlunde tilfredsstillende. Med Hensyn til Raa- og Hjælpestofspørgsmaalet har der selvfølgelig været stærke Klager over Kulpriserne, der endnu delvis anses for uforholdsmæssig høje. Der har desuden været Vanskeligheder ved at faa Jern, navnlig Jernbjælker, ligesom der synes at være Mangel paa adskillige Hjælpestoffer af udenlandsk Oprindelse, navnlig da af tysk, f. Eks. Rør, Fittings, Radiatorer, Aluminiumplader, Specialventiler, Tvist, Terpentin, Staalgods, elektriske Artikler og navnlig Benzin.

Det er forklarligt, at Raavarernes og Kullenes Prisstigning har givet Jernindustrien forøgede Produktionsomkostninger. Hertil kommer, at den indskrænkede Produktion medfører større Generalomkostninger end normalt, idet disse ikke kan formindskes synderligt. Dog synes Forøgelsen i Produktionsomkostningerne endnu ikke almindelig og gennemsnitlig heller ikke truende store. Ca. Halvdelen af Industriens Virksomheder har af disse Grunde set sig nødsaget til at forhøje Priserne paa deres Produkter, saaledes at Priserne paa Bygnings- og Handelsstøbegods gennemgaaende er forhøjet med 5 pCt. Dog har ogsaa større Forhøjelser maattet foretages. Halvdelen af Industrien har derimod ikke haft Grund eller Anledning til at forhøje Priserne, men de fleste af disse Virksomheder synes dog at anse en kommende Forhøjelse for nødvendig, naar de nuværende Lagre slipper op, og nye Varer maa indkøbes til forhøjede Priser. Man venter da en gennemsnitlig Prisforhøjelse paa foreløbig 5 à 10 pCt.

Med Hensyn til Industriens Forhold til Leverandørerne, navnlig sigtende til Kontraktsannullering og i Tilslutning hertil fremsatte særlige Krav om kontant Betaling m. m., klages der over, at Kul- og Oliekontrakterne er annullerede, og Priserne stærkt forhøjede ved Krigens Begyndelse. Fra enkelt Side klages der endvidere over, at Aarskontrakterne for Leveringer af Jern og Ilt ligeledes er bleven annulleret, og Leveringer tilbudte til betydelig forhøjede Priser.

Jernindustrien i Provinserne. Paa lignende Maade som i Kjøbenhavn har Foreningen af Fabrikanter i Jernindustrien i Provinserne udsendt Spørgeskemaer til sine Medlemmer. Af disse ialt 118 har 109 indsendt Besvarelser. Det viser sig heraf med Hensyn til Arbejderantallet, at dette er gaaet ned i tilsvarende Grad som i Hovedstaden, idet Antallet af mandlige Arbejdere pr. 1. Aug. udgjorde 6317, men pr. 15. September 5466. For Kvinder og Arbejdsdrenge

var Tallene henholdsvis 120 og 112. Desuden har Forkortelse i Arbejdstiden fundet Sted, saaledes at den gennemsnitlige daglige Arbejdstid pr. 15. September var ca. 8¼ Time mod normalt 9½ Time. Noget under Halvdelen af Virksomhederne har dog ikke indskrænket Driften udover, hvad der direkte er foraarsaget ved Militærindkaldelserne.

Med Hensyn til de nærmeste Fremtidsudsigter for Beskæftigelsen i denne Industri mener ca. ⅔ af Virksomhederne i al Fald foreløbig at kunne opretholde Driften i dens nuværende Omfang. Resten mener næppe at kunne gøre dette eller i ethvert Tilfælde kun i 1 à 2 Maaneder endnu eller kan ikke udtale sig herom. Med Hensyn til Udsigter for Afsætningen venter den overvejende Del af Jernindustrien i Provinserne større eller mindre Nedgang, 16 Virksomheder venter normal Afsætning og kun 3 venter Opgang, særlig for Specialstøbegods, hidtil købt i Udlandet.

Heller ikke i Provinsen synes Moratorieloven at have indvirket føleligt paa Industrien, medens Kundernes Betalingsevne eller Betalingsvillighed vel nok maa siges at være svækket, idet ca. Halvdelen af Virksomhederne noterer en Nedgang i saa Henseende. Saaledes fremhæves bl. a., at navnlig Fiskere og Sømænd har mistet deres Betalingsevne som Følge af Fiskeriets Aftagen, og ligeledes klages der fra nogle Steder over, at Landmændene i al Fald ikke er i Besiddelse af Betalingsvillighed.

Med Hensyn til Raa- og Hjælpestofspørgsmaalet klages selvfølgelig ogsaa her over Fordyrelsen af Kul, Cinders og Raajern. Endnu flere Klager lyder over Mangelen paa Smedejern, navnlig Jernplader, Valsejern og Stangjern, idet de kjøbenhavnske Lagre ofte ikke er forsynede med, hvad der skal bruges af disse Artikler. M. H. t. Metaller klages der over Mangel paa hule Metalaksler, Metaltraad, Zink, Kobberplader og Profil-Kobber. Af andre Materialer synes at mangle Dynamoplader, Blødstøbegods og Benzin. Hertil kommer Klager over Fordyrelsen paa Olie. Af Hjælpevarer af udenlandsk Oprindelse mangler der Skibsmaterialer i Ordrer (paa Grund af Udførselsforbud), Rør o. l. samt mange Specialartikler. Produktionsomkostningerne er blevet forøgede for ca. Halvdelen af Jernindustrien i Provinserne. Ogsaa her er Forøgelsens Størrelse højst forskellig. Svarende hertil har omtrent Halvdelen af Virksomhederne maattet forhøje deres Priser for Støbegods (Bygnings- og Handelsstøbegods) med 5 pCt., ellers forskellig. Halvdelen af Virksomhederne har ikke foretaget Prisforhøjelse, og Halvdelen af disse Virksomheder igen mener ikke at faa Evne til at forhøje Priserne foreløbig, medens Resten anser en Prisforhøjelse som uundgaaelig i nær Fremtid, hvorved Priserne maa forhøjes med 5 à 10 pCt.

Med Hensyn til Forholdet til Leverandørerne klages der i denne Industri fra Provinserne over, at kjøbenhavnske Firmaer, navnlig i Olie, dels til Trods for bestaaende Kontrakter har forhøjet Priserne, dels forlangt kontant Betaling selv i Tilfælde, hvor der foreligger en mangeaarig Handelsforbindelse.

— Som Helhed synes saaledes Udsigterne i Jernindustrien næppe fuldt tilfredsstillende. Den Forbindelse, der er mellem Virksomhederne i denne Industri og Eksport- samt Byggevirksomhed — to Omraader, der hver for sig er ramt af Situationen —, vil utvivlsomt komme til at øve sin Indvirkning paa denne, om da ikke Forandringer indtræffer.

Statens og Kommunernes Opgave under Krigen.

Offentlige Arbejder og Byggeforetagender bør ikke udskydes men tværtimod fremmes af al Kraft.

Den foranstaaende Oversigt over den danske Industris Stilling under den Krise, som Verdenskrigen har affødt, viser, at Situationen gennemgaaende ingenlunde er saa slet, som man har hørt paastaaet. Hvis ikke Krigen rammer ogsaa vort Land eller medfører yderligere Vanskeligheder for vore Tilforselsveje, synes den danske Industri i det store og hele at kunne hævde sin Stilling. At det vil være af allerstørste Betydning for hele Samfundet, at Industrierne og de dertil knyttede talrige Haandværksfag, Handelsvirksomheder, Transportvirksomheder o. s. v. holdes i Gang, vil staa alle klart. Omsætningen taaler ikke, at noget Hjul staar stille, for at ikke hele Maskineriet skal gaa i Staa. Derfor ser man ogsaa, at der fra Industriens Side er gjort de største Anstrengelser og Ofre for at bevare en uforstyrret Produktionsgang, selv om Afsætningsmulighederne er borte eller problematiske, og de frembragte Varer ikke har længere Vej end over til Lagerbygningen. Det har saaledes ikke været Mundsvejr, naar Industriraadet straks ved Krigens Udbrud henstillede til Industrien at tilrettelægge Virksomhedernes Drift med den Opgave for Øje: »At holde det størst mulige Antal Arbejdere og Funktionærer beskæftiget, selv om dette kun kan gennemføres ved Ofre fra Virksomhedernes Side«. Herved spares Landet og Samfundet for de Ulykker, som en Arbejdsløshed i større Stil uvægerlig vil føre med sig. Alligevel er der ikke faa Industrier og navnlig store Dele af vort Haandværk, som, hvor god end Viljen er, dog ikke vil være i Stand til at fortsætte Arbejdet, hvis deres direkte Basis herfor falder bort, og det er samtlige de Fag, som er knyttet til Byggevirksomheden.

Det er før paapeget, at man desværre maa regne med, at den private Byggevirksomhed lidt efter lidt vil gaa i Staa. Dette vil næppe kunne forhindres under de givne Forhold. Til Gengæld er der en anden Ting, som maa og bør fremmes: det er den offentlige Byggevirksomhed, overhovedet alle offentlige Arbejder, der nu maa fremmes ekstraordinært for i nogen Grad at kunne træde ind i den forsvindende private Byggevirksomheds Sted. Man har set fremsat Paastande og kloge Raad, der skulde mane Stat og Kommuner til nu at være forsigtige og spare paa alt muligt, — og da ikke mindst med Hensyn til endnu ikke paabegyndte Arbejder, der paa nogen Maade kunde opsættes. Dette er en ganske forkert Synsmaade, ligesaa forkert som visse Prisforhøjelser fra visse Kommuners Side straks ved Krigens Udbrud, der ikke afgav noget godt Eksempel for private Foretagender.

Der bringes store Ofre af alle i disse Tider; de bringes paa højst forskellig Maade, og kan langtfra alle maales med samme Værdimaal. De Fordringer, der i saa Henseende er stillet til Industrien, har denne bestræbt sig efter at opfylde med en udviklet Forstaaelse af sine Pligter. Paa Stat og Kommune falder imidlertid ogsaa en Del, thi det er ikke blot Statens Opgave i denne Situation at sikre vort Samfund udadtil, men ogsaa dets uforstyrrede Arbejde indadtil. Dette har man da ogsaa erkendt ved talrige Love og Foranstaltninger sigtende i denne Retning. Men hellere forebygge end helbrede og hellere skabe Arbejde end udvide Arbejdsløshedskassernes Virksomhed. Derfor maa Opgaven være, at al offentlig Arbejdsvirksomhed fremmes med største Kraft, at planlagte Byggeforetagender, offentlige Arbejder, Vej-, Havne-, Jern-

baneanlæg o. s. v. hurtigst muligt sættes i Gang, og selv saadanne Opgaver, som i og for sig ikke ligger lige for, netop paa Grund af de ekstraordinære Forhold tages op. Hvad Staten paa denne Maade vil faa af direkte Udgifter, vil i ethvert Tilfælde kun være en ringe Brøkdel af det økonomiske Tab, som vil komme fra, at Omsætningen sygner hen, og Standsningen i Produktion og Handel griber over fra det ene Hjul til det andet.

Lignende Krav er oppe saa godt som i alle andre Lande for Tiden, og ikke mindst stærke er de i de mindre og kapitalfattigere Lande. Det danske Samfund er desværre ikke saa rigt, ej heller dets Opsparingsevne saa udviklet, at det uden til ubodelig Skade for hele Landet er muligt, at blot i og for sig relativt mindre Dele af Befolkningen taber deres Indtægt. Maaske vil der baade paa Finansloven og paa Kommunebudgetterne være Udgifter, der kan spares, men til disse bør ikke kunne henregnes nogen Bevilling, hvis Udførelse skaber Arbejde, eller hvis Maal er selv at skabe saadant.

Handelsforholdet mellem Danmark og Sverige.

Industriraadets Betænkning.

Følgende Betænkning afgivet af Industriraadet i Anledning af Forhandlingerne om Afsluttelsen af en Handels- og Skibsfarts-Traktat mellem Danmark og Sverige er under 9. September d. A. tilstillet Handelsministeriet:

Handelsministeriet har med Skrivelse af 22. Decbr. f. A. oversendt til Industriraadet et gennem Udenrigsministeriet modtaget, fra svensk Side udarbejdet Udkast til en Handels- og Skibsfartstraktat mellem Danmark og Sverige, og anmodet Industriraadet om en Udtalelse desangaaende.

Efter at Industriraadet i tvende Møder har gjort denne Sag til Genstand for Overvejelse, skal Raadet tillade sig at udtale følgende:

Paa hele det Omraade af det traktatmæssige Forhold mellem Sverige og Danmark, som det foreliggende Udkast omhandler, giver Behandlingen af danske Interesser i Sverige kun i faa Tilfælde Anledning til Klage fra den danske Industris Side. Det maa ganske vist erkendes, at bortset fra de enkelte Omraader, hvor der faktisk er Vanskeligheder af særlig Art til Stede, afhænger den gunstige Behandling mere af en god Tradition end af Forpligtelse fra svensk Side, saa at en Forandring i uheldig Retning kunde tænkes mulig. Forsaavidt vilde en virkelig Mestbegunstigelsesret kunne synes at frembyde Fordele. Paa andre Omraader end de, der direkte vedrører Industrien, vil en Traktat i større eller mindre Overensstemmelse med Udkastet maaske yderligere kunne medføre Fordele for Danmark. Men man faar dog af Udkastet det Indtryk, at en Traktat, svarende til dette, snarest vil tilføre Sverige Fordele, og kun i ganske ringe Grad vil tilføre Danmark saadanne.

Hvis nu det handelspolitiske Forhold mellem Sverige og Danmark iøvrigt var tilfredsstillende for Danmark, vilde der nok i Tilslutning til de naturlige Ønsker om et godt nabovenligt Forhold være Anledning til at imødekomme Sverige og søge en Traktat gennemført i Tilslutning til Udkastet. Men da Forholdet er det omvendte, da Handelsmellemværendet mellem Sverige og Danmark i de sidste 25 Aar i høj Grad har udviklet sig til Ugunst for os, og da Aarsagen hertil ene maa søges i de af Sverige tagne Forholdsregler paa Told-

omraadet, medens vi fra dansk Side er gaaet den modsatte Vej og har lettet Sverige Adgangen til vort Marked, saa synes det ønskeligt at tage under Overvejelse om en Imødekommen af Sveriges Ønsker med Hensyn til en Handelstraktat vil nærme os eller fjerne os fra en Forbedring af nævnte Forhold.

Nu synes imidlertid Udsigterne til, at man fra svensk Side skal give dansk Eksport lige saa gode Chancer paa svensk Marked som svensk Eksport nyder paa dansk Marked, lidet lyse. En Forbedring i Retning af større Ligestillelse kan næppe ventes, hvis ikke Sverige ser en Fordel deri. For at tilvejebringe et Forhandlingsgrundlag, synes det derfor nødvendigt at kunne byde Sverige Fordele, enten ved Afslag paa Toldsatser eller ved andre traktatmæssige Indrømmelser. Som det vil fremgaa af, hvad der udvikles nærmere nedenfor, synes det ingenlunde nogen uløselig Opgave at bringe Toldsatser i Forslag, som vilde ramme svensk Import til Danmark og som — under en eventuel Forhandling om en Tariftraktat — atter kunde nedsættes imod passende Nedsættelser til Gunst for dansk Import til Sverige.

Men med en saadan Mulighed for Øje, maa Industriraadet tilraade, at de Indrømmelser, der kunne gives Sverige, overhovedet holdes tilbage, indtil der til Gengæld kan opnaas virkelige Fordele.

Det er ikke med det her anførte Industriraadets Mening at tage Ordet for Afskaffelsen af Mestbegunstigelsesprincippet som Grundlag for vore Handelstraktater med Udlandet. Tværtimod maa det erkendes, at dette Princip, traktatmæssig fastslaaet, giver os visse betydningsfulde Fordele. Saalænge andre Stater opretholder Principet, selv om dette kun sker i Formen og delvis, maa vi formentlig gøre det samme.

Men medens andre Stater samtidig med, at de formelt fastholder Mestbegunstigelsesprincipet, søger at vinde Lettelser for Indforselen af deres Varer i andre Lande ved Afsluttelsen af Tariftraktater, har Danmark hidtil forholdt sig fuldstændig passiv i saa Henseende og taget de Vilkaar, som andre Landes Toldpolitik bød, uden Forsøg paa at opnaa Forbedringer. Ganske vist skete der i 1907—08 et enkelt Tilløb til et saadant Forsøg, med de bekendte Forhandlinger i Berlin, men da de danske Delegerede ikke var i Stand til at gaa ind paa de fra tysk Side krævede Indrømmelser, maatte Forsøget naturligt falde negativt ud.

Naar Danmark saaledes i Hovedsagen har forholdt sig passiv, skyldes dette formentlig to Motiver. Dels den Omstændighed, at Landbrugets største Marked, England, har givet aaben Adgang for vore Produkter, dels Betænkeligheder ved at optage en Toldpolitik, der kræver visse aktive Skridt og forudsætter en vis Tro paa, at vi ikke ere lige saa underlegne i økonomiske Spørgsmaal, som i politiske.

Endelig vil en aktiv Toldpolitik ikke kunne baseres alene paa Nedsættelser, men kræve, at der gives Regeringen nye Vaaben i Hænde til Brug under Forhandlingerne. Og disse Vaaben kan efter Sagens Natur kun være saadanne Toldforhøjelser, som kan ventes at ville hæmme Modpartens Salg til Danmark.

Vil man forfølge denne Tanke, har man to Veje at vælge imellem. Man kan enten indføre en Toldtarif med Maksimal- og Minimalsatser, saa at Regeringen bemyndiges til at bringe Maksimaltarifen i Anvendelse overfor Lande, der ikke viser sig imødekommende. At følge denne Vej kan imidlertid næppe tilraades. Bortset fra, at Anvendelsen forudsætter, at der ikke findes nogen Mestbegunstigelsestraktat med det paagældende Land — saaledes som Danmark faktisk har med de allerfleste Stater — er Foranstaltninger støttet paa en »2-løbet Tarif« efter dens Natur saa ag-

gressive, at en mindre Stat maa betænke sig meget paa overhovedet at anvende dem og Erfaringen synes at vise, at selv en Stormagt finder det betænkeligt at bringe en Maksimaltarif til Anvendelse

Tilbage staar da den anden og faktisk af de fleste Stater anvendte Fremgangsmaade: Forhøjelse af visse Toldsatser i den almindelige Toldtarif for at bruge disse som Kompensation under en Forhandling med det Land, som just disse Toldsatser vil interessere.

Naar Industriraadet nu agter med Henblik paa Forholdet til Sverige at pege paa en Række Toldsatser, som kunde bringes i Anvendelse, er det i fuld Bevidsthed om, at disses Indførelse i en ny Toldlov maatte ske med det Formaal for Øje at fjerne dem igen mod at opnaa Indrømmelse fra den anden Side. Og naar Industriraadet allerede under Behandlingen af det foreliggende Spørgsmaal — der ikke drejer sig om en Tariftraktat — dog drager disse Spørgsmaal frem, saa er det fordi man dermed ønsker at begrunde Henstillingen til det høje Ministerium om ikke for Tiden at give Indrømmelser fra os paa det handelsmæssige Omraade, da der senere formentlig vil være god Brug for saadanne Indrømmelser i de eventuelle Forhandlinger om Tarifen.

For nu nærmere at begrunde vore Forslag vil det være nødvendigt at danne sig et Skøn over Udviklingen af Handelsmellemværendet mellem Sverige og Danmark, saaledes som det har formet sig siden Sverige i 1888 gik over til Beskyttelsestoldsatser.

I de Aar, der er gaaede siden, har det svenske Marked mere og mere tabt sin Betydning for os, medens vort Marked har ligget aabent for den svenske Import, ogsaa for Varer, som vi er i Stand til at producere lige saa gode og lige saa billige. Eksempler herpaa vil blive nævnt i det følgende. Det er derhos ejendommeligt, at der jevnsides med denne Bevægelse er gaaet en anden i modsat Retning, idet man paa mange andre Omraader netop er kommen hinanden nærmere gennem en Række Love, der har søgt at skabe saa stor Overensstemmelse som mulig i den retlige Ordning af vigtige økonomiske Anliggender. Eksempelvis tillader man sig at fremhæve, at Aarene 1873—75 skabte et Møntfællesskab, der i høj Grad har lettet Omsætningsforholdet mellem de skandinaviske Lande, at Aaret 1880 bragte en fælles Veksellov, Aaret 1889 en fælles Firmalov, Aaret 1892 en fælles Sølov, Aaret 1897 en fælles Checkslov, medens den juridiske Verden i de skandinaviske Lande for Tiden er optaget af Tilvejebringelsen af en fælles Civillov, og en fælles Lov om Aftaler og om Køb paa Afbetaling.

Til Oplysning af Handelsmellemværendet mellem Sverige og Danmark foreligger der i de to Landes officielle Statistik et Materiale, hvis Brugbarhed til en dybtgaaende Undersøgelse af dette Emne vel — som al Handelsstatistik — er omtvistelig, men som man dog anser for brugbar, naar det gælder en sammenhængende Oversigt, som den her ønskede. Det vil af dette Materiale fremgaa, at der ved de kommende Traktatforhandlinger mellem de paagældende Lande overfor hinanden staar to Nationer, der i Virkeligheden ikke er hinanden jevnbyrdige, idet Danmark i Handelsomsætningen er Sverige overlegen ved sin Stilling som Køber af svenske Produkter i langt videre Udstrækning end omvendt. Det er denne Købeevne, som maa tages i Betragtning, som det Middel, hvorved vi kan have Udsigt til at hidføre en for os bedre Tilstand.

I omstaaende Tabel vil man finde nogle Hoveddata til Belysning af Handelsforholdet mellem Danmark og Sverige.

Den første Kolonne angiver efter svensk Statistik Kongeriget Sveriges Import for

	Samlet Indførsel til Sverige. Mill. Kr. Svensk Statistik	Heraf fra Danmark Mill. Kr. Svensk Statistik	Den danske Indforsel i % af den samlede Indforsel	Samlet Indførsel til Danmark. Mill. Kr. Dansk Statistik	Heraf fra Sverige. Mill. Kr. Dansk Statistik	Den svenske Indforsel i % af den samlede Indforsel
1885............	340	50	15	249	36	14
1895............	344	38	11	364	47	13
1911............	696	46	7	705 .	67	10

Aarene 1885, 1895 og 1911. Denne har, som det ses, været en Fordobling undergivet i den nævnte Periode. Tabellens anden Kolonne angiver — ligeledes efter svensk Statistik — den Del af den samlede svenske Import, der stammer fra Danmark, og det fremgaar heraf, at Danmark nogle Aar før Toldforandringen i Sverige havde en efter Datidens Forhold saare betydelig Udførsel til Sverige, hvis Vækst for en meget stor Del er standset; det er saaledes bekendt, hvorledes f. Eks. det danske Melmølleri dengang fandt lønnende Afsætning i Sverige. I 1895 er denne Import fra Danmark, sandsynligvis udelukkende som Følge af svenske Toldforanstaltninger, sunken til ca. 38 Mill. Kr. Det er først fra 1895, at den svenske samlede Import tager Fart, idet den fra dette Aar og indtil Dato mere end fordobles. Samtidig har der dog ogsaa været nogen Fremgang i Importen fra Danmark og trolig nok vilde denne i 1911 have opvist et endnu højere Ciffer, saafremt der ikke i 1904 var sket en Forandring i den svenske Statistik saaledes, at denne nu kalder det Land, fra hvilket Varen er købt, Importlandet, medens der herved tidligere forstodes Varens sidste Afskibningssted. Hvor megen Betydning denne ændrede Opgivelse rummer, er det næppe muligt at give Udtryk i et enkelt Tal, men da svenske Statistikere jevnfører Tallene efter kun at have gjort opmærksom paa Forandringen, kan den næppe være af særlig indgribende Betydning. Udregnet i Procenter kan Danmarks Deltagelse i Forsyningen af det svenske Marked herefter opgøres derhen, at medens i 1885 15 pCt. af den svenske Import stammede fra Danmark, er dette Tal i 1911 sunket til 7 pCt.

En lignende Udvikling kan paavises for den danske Imports Vedkommende. Danmarks samlede Import er vokset forholdsvis hurtigere end Sveriges, men til Trods herfor er Sveriges Andel i Forsyningen af det danske Marked kun faldet fra 14 til 10 pCt. Dette vil med andre Ord sige, at medens der i 1885 stod to jevnbyrdige Nationer overfor hinanden, afkøber Danmark nu et betydeligt større Kvantum af sit udenlandske Forbrug i Sverige end omvendt, hvad der atter kan udlægges saaledes, at Sverige har en betydelig større Interesse i at bevare det danske Marked i dets nuværende Omfang end omvendt, og det saa meget mere som den svenske Im-

	Sveriges samlede Eksport. Mill. Kr.	Heraf til Danmark. Mill. Kr.	I Procent.	Danmarks samlede Eksport. Mill. Kr.	Heraf til Sverige. Mill. Kr.	I Procent,
1885................	246	31	13	162	23	15
1895................	311	41	13	269	22	8
1911................	663	66	10	627	31	5

I. Nogle vigtigere Vareartikler af den danske Eksport til Sverige i Aarene 1885, 1895 og 1911.

Varen	1885. Værdi 1000 Kr.	1895. Værdi 1000 Kr.	1911. Værdi 1000 Kr.	Varen	1885. Værdi 1000 Kr.	1895. Værdi 1000 Kr.	1911. Værdi 1000 Kr.
Baand	494	235	268	Nye Klæder	1,478	485	502
Bijouterivarer	122	65	56	Knapper	130	43	59
Kunstige Blomster	129	20	—	Knive	16	5	10
Broderede Arbejder	75	100	188	Konfiturer	39	55	50
Blæk	1,2	—	—	Konserves	128	91	13
Bomuld	164	110	—	Kurvemagerarbejde	18	6,8	—
Borstenbinderarbejde	34	30	13	Kød	149	46	169
Konvolutter	32	17	17	Lersager	35	33	95
Cement	19	43	96	Lim	10	7	—
Chokolade	3,7	—	—	Læster	12	—	—
Cigarer	96	300	441	Maskiner, Redskaber & Værktøj	1,017	1,718	1,317
Fartøjer & Baade	36	256	424	Oliekager	97	57	2,187
Fernisser	50	11	—	Olier	691	790	2,240
Sild	331	538	508	Pap	14	34	—
Flæsk	1,284	59	—	Papir- & Paparbejde	90	56	24
Frø	880	965	1,500	Papir	295	284	117
Farver	156	290	86	Tapeter	10	10	—
Galanterivarer	83	30	—	Paraplyer	129	107	—
Garn	542	681	197	Porcelæn	53	38	—
Glas	163	98	136	Sadelmagerarbejder	14	13	25
Guldtrækkerarbejder	108	27	—	Skotøj	326	182	10
Godningsstoffer	330	289	—	Smør	288	164	69
Halmarbejder	17	—	—	Sukker	486	234	—
Handsker	195	97	—	Korn, uformalet	3,868	2,505	3,250
Hatte	682	125	30	Mel	7,218	227	195
Saalelæder	671	95	18	Sten	45	100	159
Andet Læder	1,000	732	1,507	Trikotagearbejder	450	104	121
Hægter	12	17	—	Sække	310	143	161
Seler	73	44	28	Tobak	387	412	445
Instrumenter	157	400	155	Jerntraad & Arbejder deraf	14	—	—
Ister	820	17	18	Uforarbejdede Trævarer	27	23	332
Alle Slags Jern & Staal	1,025	534	1,993	Forarbejdet —	258	103	321
Gær	89	32	70	Manufakturvarer	8,511	4,090	1,961
Kemisk-tekn. Præparater	129	50	93	Rejsegenstande	164	355	400
Klid	49	99	342				

port til Danmark for store Deles Vedkommende bestaar af Varer, som Danmark enten kan forskaffe sig ved Køb fra andre Lande eller af Varer, som Danmark er i Stand til at producere selv lige saa gode og i det lange Løb lige saa billige, som de fra Sverige importerede.

De Vanskeligheder, der møder en Opgørelse som nærværende i selve det foreliggende Materiale, er allerede nævnte, og alle Forbehold tagne. Men det kan paany fremhæves, at hvad der interesserer i en saadan samlet Hovedoversigt er mindre de eksakte Tal end den Bevægelse, Tallene er Udtryk for, og som giver sig tydeligst til Kende i de meddelte Procenttal. Et Korrektiv paa denne Bevægelses Rigtighed faar man ved at fæste sin Opmærksomhed et Øjeblik paa Tallene for de to Landes Eksport, opgjort som ovenfor paa Grundlag af Eksportlandets Statistik, idet her dog maa

II. Nogle vigtigere Vareartikler af den svenske Eksport til Danmark i Aarene 1885, 1895 og 1911.

Varen	1885. Værdi 1000 Kr.	1895. Værdi 1000 Kr.	1911. Værdi 1000 Kr.	Varen	1885. Værdi 1000 Kr.	1895. Værdi 1000 Kr.	1911. Værdi 1000 Kr.
Bark	109	116	57	Uforarbejdet Træ	5,920	7,526	14,362
Cement	101	493	214	Forarbejdet Træ	101	300	3,343
Fersk Fisk	1,088	800	872	Tændstikker	153	8	62
Flæsk	889	4,736	457	Blæk	5	11	23
Klover & Græsfro	150	98	174	Brændevin	15	—	—
Bomuldsgarn	299	45	—	Chokolade	3	—	—
Uberedte Huder & Skind	201	461	3,458	Glas	43	52	301
Alle Slags Jern & Staal	1,165	2,568	1,835	Vævede Varer	141	315	345
Klid	196	27	218	Handsker	2	—	—
Heste	498	899	2,994	Konrog	45	—	—
Hornkvæg	2,818	700	6,432	Konfiturer	4	39	—
Faar	321	—	—	Konserves	1	98	—
Svin	709	—	298	Papirtapeter	75	147	20
Kød	107	280	427	Tjære	97	14	—
Maskiner, Redskaber &				Jern- og Staalbaand	24	—	—
Værktoj	231	640	1,874	Borstenbinderarbejder	—	4,9	—
Pap & Paparbejder	165	14	127	Fartojer & Baade	—	62	—
Papir	555	140	430	Instrumenter	—	55	134
Smor	8,229	14,800	11,155	Knive	1,1	107	—
Havre, umalet	1,769	964	53	Kurvemagerarbejde	—	175	194
Hvede —	256	—	12	Penne	—	8	—
Byg	283	—	145	Garn	—	—	332
Hvedemel	179	179	36	Kemisk-tekn. Præparater	—	55	241
Sten	550	550	1,242	Ufarvet Bomuld	—	—	149
Teglværksprodukter	657	557	1,224	Farvet Bomuld	—	—	14
Træmasse	276	276	2,948	Elektriske Glodelamper	—	—	44

bemærkes, at foruden den almindelige nødvendige Uoverensstemmelse mellem Tallet over et Lands Indførsel fra et andet Land og det paagældende Lands Eksporttal, kommer hertil for Danmarks Eksport til Sverige den særlige Omstændighed, at den Del af den danske Eksport til Sverige, der mest udføres i Smaapartier som Rejsegods, Postforsendelse o. l. ofte unddrager sig den danske Eksportstatistik, hvad der, navnlig for de senere Aars Vedkommende, gør den danske Statistiks Tal for Eksport til Sverige for lave. Til Trods herfor, vil man dog se, at der i foranstaaende Tabel over de to Landes Eksportværdi er god Overensstemmelse i Bevægelsen mellem denne Tabels Angivelser og den efterfølgende Tabel, hvor Importtallene er lagt til Grund.

Det er allerede fremhævet, at naar Spørgsmaal som disse og lignende af samme Art drages ind i Forhandlingerne om Handelstraktater mellem Landene, at Hovedinteressen da naturligt samler sig om de enkelte Vareartikler. Det er herfor, at det formentlig vil være af Interesse at opløse de anførte statistiske Hoveddata i Handelsmellemværendet mellem Danmark og Sverige i de enkelte Varer, og heraf fremdrage nogle enkelte.

Dette møder imidlertid visse Vanskeligheder af statistisk Art, idet begge Landes Handelsstatistik i det Tidsrum, Tabellen omfatter, som nævnt, er blevet

ændret, Danmarks flere Gange og meget indgaaende, Sveriges senest i 1904; for den danske Handelsstatistiks Vedkommende kommer dertil, at der ikke for Aaret 1885 findes Værdiopgørelser over Importen af hver enkelt Vare fra de enkelte Lande.

Da imidlertid den svenske Handelsstatistik indeholder saadanne Værdiopgørelser over den enkelte Vareimport fra hvert enkelt Land, og ligeledes for Eksportens Vedkommende, er den svenske Statistik benyttet til omstaaende Tabeller.

Det er naturligvis ingenlunde givet, at Varefortegnelsen har været den samme hele Tidsrummet igennem, og der foreligger altsaa her en Fejlkilde, som det ikke har været muligt helt at komme bort fra, selv om Bestræbelser i den Retning er gjorte. Tabellerne gør ikke Rede for hele Varehandelen, men omfatter kun de vigtigere Varer, og man har begrænset sig til at meddele Værdibeløbet for den omsatte Varemængde.

Det Resultat, man naar til ved en Betragtning af disse Tabeller, vil formentlig kunne sammenfattes derhen, at Resultatet af de svenske Toldforanstaltninger mindre har været det, at svenske industrielle Produkter har erobret det danske Marked — om end ogsaa dette i nogen Grad har været Tilfældet, — men mere det, at Indførslen af enkelte store Artikler paa det danske Marked er vokset samtidig med, at dansk Industri er bleven delvis udelukket fra det svenske Marked. Ses nemlig paa Tabel II over den svenske Eksport til Danmark, vil det vise sig, at denne for en meget væsentlig Del grupperer sig om visse Hovedartikler, hvoriblandt særlig maa nævnes Træmasse til Papirfabrikation, forarbejdet og uforarbejdet Træ til Beløb ialt ca. 21 Mill. Kr. Heste og Hornkvæg til Beløb ca. 9 Mill. Kr., Smør til Beløb 11 Mill. Kr., Sten og Teglværksprodukter til Beløb ca. 3 Mill. Kr. og Maskiner til Beløb ca. 2 Mill. Kr., Huder og Skind til Beløb af 3 Mill. Kr., tilsammen for disse Varer et Beløb af ca. 50 Mill. Kr. eller ca. 75 pCt. af den samlede Eksport til Danmark, medens de øvrige 25 pCt. fordeler sig over et Utal af Varearter med mindre Beløb paa hver.

I Tabel I vil man se en tabellarisk Fremstilling over Sveriges Import fra Danmark; denne er jevnere fordelt, men viser som Helhed Stagnation, hvilket sammenholdt med den store Tilvækst i Danmarks Omsætning med Udlandet betyder Tilbagegang. For en Række Varer viser den endog direkte Tilbagegang.

(Sluttes).

Toldlovsrevisionens Forberedelse.

Samtlige endnu ikke organiserede Industrier bør nu indtræde i Industriraadet.

Til at drøfte det Samarbejde mellem Industriraadet og Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk, der, som vi i vort forrige Hefte omtalte, vil blive naturligt ved Industriens og Haandværkets Deltagelse i Forarbejderne til den store og betydningsfulde Toldlovsrevision, mødtes Lørdag den 12. September Delegerede fra hver af de to Organisationer. Paa dette Møde enedes man om Formen for Samarbejdet i Overensstemmelse med, hvad vi alt i forrige Hefte har skitseret i saa Henseende. Samarbejdet mellem de to Organisationer vil blive sikret gennem et mindre Fællesudvalg bestaaende af 3 Medlemmer fra hver Side, der under Navn af »*Industriens og Haandværkets Toldudvalg*« vil komme til at fungere som Forretningsudvalg.

I Anledning af den store Betydning, der for Industriens Vedkommende maa tillægges Toldlovsrevisionen samt Industriraadets Deltagelse i Forarbejderne hertil, maa alle Bestræbelser fra Industriens Side gaa ud paa at gøre denne saa virkningsfuld som muligt. Industriraadet staar hertil udmærket udrustet, idet det omfatter 23 Enkeltvirksomheder og Selskaber samt 18 industrielle Organisationer, ɔ: den langt overvejende Del af dansk Industri, ialt med ca. 600 Fabriker. Vi skal her med kortfattet Betegnelse nævne nogle af de vigtigste repræsenterede Industrigrene. Under Enkeltvirksomheder: Sukker, Konserves, Kokes, Vat, Waggon, Glas, Porcelæn, Værft, Kabel- og Traad, Papir, Tapet, Gummi, Svovlsyre, Kryolit, Krystalsoda, Biscuit, Ilt og Brint — og under Organisationer: Rugbrød, Mineralvand, Øl, Spiritus, Savværker, Pianoer, Læder, Skotøj, Rebslagerier, Teglværker, Cement, Jernindustri, Tændstikker, Oliemøller, Handelsmøller, Chokolade- og Sukkervarer.

Imidlertid er der endnu Industrier, der overhovedet ikke staar som Medlem af nogen Organisation. Uden Tvivl vil dog ogsaa disse Virksomheder netop i denne Sag se deres Interesser bedst varetagne af Industriens fælles Hovedorganisation, idet det i en saa omfattende Sag sikkert vil blive vanskeligt for den enkelte, alenestaaende Virksomhed eller Forening at gøre sig tilstrækkeligt gældende. I Regeringens Henvendelse til Erhvervenes Organisationer ligger da ogsaa et Ønske om ved disses Hjælp at samle og lette det store forberedende Arbejde, der vil følge med denne Sag. Det vil derfor være i alle Parters Interesse, at Industrien med Toldreformen for Øje fylker sig om den Institution, der just oprettedes for at give Industriens Ord den Vægt, der kun opnaas ved at staa samlet.

Henvendelser angaaende Indmeldelse i Industriraadet besvares fra dettes Sekretariat, Industriforeningen. Kontingentet udgør $^{1}/_{2}$ pro mille af den aarlig udbetalte Arbejdsløn, dog saaledes, at Maksimum af det Kontingent, der erlægges — saavel af Enkeltvirksomheder som af Organisationer — er sat til 1000 Kr. aarlig.

To Udstillinger.

„Bugra“ i Leipzig og Gas-Udstillingen i München.

Af Direktør, cand. polyt. *Gunnar Gregersen.*

II.

Ogsaa om den anden af de tyske Udstillinger, vi her skal omtale, Münchnerudstillingen »Das Gas«, gælder det, at det er en særdeles seværdig Udstilling, — og ogsaa denne har et Jubilæum at pege paa som en Art Anledning, nemlig den rationelle Gadebelysnings. Som det vil være nærværende Tidsskrifts Læsere bekendt, er 1914 Hundredaaret for Indførelsen af den regelmæssige Gadebelysning ved Gas. Dette Jubilæum er dog mere at betragte som et Paaskud. Den egentlige Grund er her som i Leipzig at søge i Byens Turistpolitik.

I Forvejen drager Münchens mægtige tekniske Samling »Deutsches Museum« hvert Aar en Mængde Teknikere til Byen, der yderligere af mange andre Grunde egner sig som Kongres- og Udstillingsby. Det gælder da hvert Aar om at faa nyt Udstillingsomraade, og »Das Gas« er, det skal straks siges, et godt Greb; man har her faaet en udmærket Fagudstilling. Thi navnlig til den fagligt Interesserede henvender Udstillingen sig. Om end

seværdig ogsaa for Menigmand, er denne ganske maalbevidst som Orienterings-udstilling ordnede Udstilling af særlig Interesse i de egentlige Fagkredse, der da ogsaa beredvilligt har ydet den al mulig Anerkendelse. Dette skal dog paa den anden Side ikke forstaas saaledes, at Udstillingen slet ikke har Bud til den store Offentlighed. Saa langt fra! Den Offentlighed, der vil lade sig belære om Gassens Nytte, og som Gasindustrien under sin Konkurrencekamp med Elektriciteten har endog ualmindelig Interesse i at belære om Gassens Fordele og økonomiske Anvendelse, kan her personligt studere ikke alene dens Vinding og almindeligste Egenskaber, dens Udbredelse o. s. v., alt gennem et fortrinligt og omfattende Anskuelsesmateriel, ledsaget af et betydeligt statistisk Materiale til Belysning af de tyske Forhold — men selvfølgelig derudover ogsaa ved alle mulige Anvendelses- og Besparelsesformer af Betydning for den daglige Husholdning, ligefra nedadvendende, som Buelamper med bøjelige Gasledninger, anordnede Presgaslamper til det »allersensationelleste« paa hele Gasindustriens Omraade, den saakaldte »Overfladeforbrænding«. Udstillingen maa saaledes virkelig siges at have løst den Opgave, den i Katalogens Forord har sat sig: »at tilvejebringe et udtømmende Overblik over Gassens Anvendelse i alle de Øjemed, den tjener«.

Udstillingen »Das Gas« har ikke mindre end 14 Afdelinger, fordelt paa 4 Haller: een videnskabelig historisk, dernæst en Række andre Afdelinger for Gasværker med Gasfremstilling, Biprodukter, Gassens Fordeling, Maaling og Installation, ordnet i 3 Afdelinger, een for Gasbelysning, een for Gas i Kokken, Hus og Skole, een for Gasbadeovne og anden Varmtvandsinstallation med Gasovn og een for Opvarmning af Rum med Gas; endelig Gas i Industri og Haandværk, Gasmaskiner, Luftskibe, Biprodukternes Oparbejdning o. s. v., alt hver med en Afdeling. Sluttelig skal lige nævnes en morsom Afdeling, helliget følgende Opgave: »Hvad kan en Kubikmeter Gas yde som Kraft, Varme eller Lys?«, der mere omfattende behandlet, kunde være bleven meget belærende.

Hvad nu den første af de nævnte Afdelinger angaar, da viser den i Statistik og paa anden Maade den Betydning, den tyske Gasindustri har med sine ca. 1700 Værker og sin Produktion af 2733 Mill. Kubikmeter, hvormed over 3 Mill. af det tyske Riges Husholdninger forsynes. Til denne Produktion anvendes aarligt 8,45 Mill. Tons Kul til en Værdi af 145,2 Mill. Mark. Den ydede Gas taber ca. 5 pCt. inden Maalerne og betales derefter af Forbrugerne med ca. 384,6 Mill. Mark. — Det er altsaa en Forretning paa rundt 265 pCt. Bruttofortjeneste!

Saa kommer Biproduktionen. Intet er i højere Grad Særkendet for moderne rationel Virksomhed end den Omhu, hvormed Biprodukter oparbejdes og udnyttes. — Biprodukterne ved Gas-Produktionen maaler 4,95 Mill. Tons Koks og 5,72 Mill. Tons Koksaffald, der tilsammen har en Salgsværdi af 84,2 Mill. Mark eller tilbagebetaler 58 pCt. af Udlæget til Gaskul. Dernæst er der Tjæren. Om noget Land paa Jorden skulde være interesseret i for Offentligheden at fremlægge en Oversigt over dette Biprodukts industrielle Betydning, saa maatte det vel være Tyskland. Som bekendt er Kultjæren Udgangspunktet for en Række uhyre interessante og meget vigtige kemiske Industrier: Anilinfarvestoffer, Sprængstoffer, Desinfektions- og Lægemidler, fotografiske Præparater o. s. v. Ingensinde og paa intet andet Omraade har den eksperimenterende Naturvidenskab fejret saadanne Triumfer som her,

og med berettiget Stolthed peger Tyskerne paa de glimrende Resultater, der her er naaet af tysk Flid og Dygtighed. — De tyske Gasværker præsterer aarligt tilsammen ca. 2,418,500 Tons Tjære til en Værdi af 11,7 Mill. Mark eller ca. 8,1 pCt. af Gaskullenes, og som for en stor Dels Vedkommende gaar til de store Anilinfabriker. Et tredie vigtigt Biprodukt er Ammoniaken, der vindes af de ikke mindre end 901,000 Tons Gasvand, Gasproduktionen giver, og som betales med 17,1 Mill. Mark eller ca. 11,8 pCt. af Kuludgifterne. Endelig vindes der Cyan og Grafit. Betydningen af alle disse Biprodukter fremgaar maaske bedst af det Faktum, at af Gasfabrikationens Indtægter hidrører de 23 pCt., altsaa nær en Fjerdedel, fra Salg af Biprodukter (!).

Af det betydelige økonomiske statistiske Materiale, der ledsager ovenstaaende tekniske Oplysninger, fremgaar yderligere, at der indtil Aaret 1913 i Tyskland var anvendt en Anlægskapital paa 1522 Mill. Mark til Gasværker — nedskrevet til en bogført Værdi af 917 Mill. — arbejdende med en Bruttoindtægt af 215,7 Mill. og en Nettogevinst paa 132 Mill. eller 8,76 pCt. af Anlæget eller 14,54 pCt. af den bogførte Kapital. — Da Værkerne for det langt overvejende Antals Vedkommende, de 82 pCt., er paa det Offentliges Hænder, ses det jo med al ønskelig Tydelighed, at Gasforbruget i Tyskland beskattes, — dog alligevel som det synes ikke i den Grad, som en Del af vore hjemlige Kommuner gør det.

I Halle I, hvor hele dette store Anskuelsesmateriale var samlet og ordnet — og man erkender her og maa som ofte før beundre det fortrinlige pædagogiske Greb, hvormed tyske Udstillingsteknikere ordner denne Art Materiale — findes bl. a. et fuldkomment Gasværk i Kæmpemodel, tilvejebragt ved Samarbejde mellem en Række fremragende tyske Firmaer. Modellen, der er fremstillet i Maalestok 1 : 10, forestiller et moderne Gasværk med daglig Ydeevne af ca. 100,000 Kubikmeter. Den er 27 Meter (!) lang og saaledes indrettet, at man gennem en Række med Glasvægge forsynede Gennemskæringer kan følge Fabrikationens Gang blot ved at holde sig til den i Katalogen givne fortrinlige Vejledning. Formodentlig havner denne lige saa oplysende og ualmindelige som kostbare Model, der vil være en Pryd for hvilken som helst teknisk Samling, paa »Deutsches Museum«, hvor den vil blive et fremragende Led i denne enestaaende Samling af teknisk Folkeundervisningsmateriel. — Medens vi er ved denne Side af Sagen, kan det som Udstillingens almindelige Agitationsform fastslaas, at den nævnte Vej — den folkepædagogiske — var anvendt i stor Udstrækning. Her tænkes ikke blot paa de gode Undervisningssamlinger fra Skolerne, dels af Installationsmateriel, dels af interessante Eksempler paa Ødelæggelser og Fejl ved Installationer, jevnførte rigtigt udført Arbejde, men navnlig paa den Maade, hvor paa omtrent samtlige Udstillere præsenterede deres Artikler: Ovne, Lamper o. s. v. i Drift eller i gennemskaarne Modeller, saaledes at Arbejdsmaaden tydeligt kunde erkendes, eller ved Eksperimenteringsmodeller, der fristede den Besøgende til at tumle med Sagerne selv, og derved drev dem til bedre Forstaaelse af Tingene. En Række Lamper med almindelige Fejl af den Art, som jevnlig fremkommer i Praksis — fejl Indregulering, Forstoppelse i Dyser, Huller i Næt eller Kuppelglas o. lign., altsammen Mangler, som giver slet Lys, og som ofte ved Reguleringen af den sekundære Luft kan, omend ikke afhjælpes, saa dog imødegaas, var her demonstrerede paa særlige Ledninger, og det saaledes, at de Besøgende selv kunde regulere Manglerne ved det altsammen. I metodisk belærende Udstillinger er Tyskerne Mestre, saaledes ogsaa her.

Hertil kommer endelig selvforstaaeligt

et i Udstillingsform ganske overordentligt energisk ført Forsvar for Gassens Økonomi. Dette sker dels ved at oplyse om, hvad Gas kan yde, — dens Anvendelsesmuligheder, dels gennem Tabeller, der bl. a. drager Sammenligninger med andre Belysnings- og Opvarmningsmidler. Disse Tabeller giver Oplysning først om Brændeværdien af og Prisen paa de forskellige Gasarter, lige fra Acetylén og Blaugas til Vandgas, dernæst om, hvad forskellige Arbejder f. Eks. industrielle koster udført med Gas eller med andet Brændsel.

Den forannævnte Afdeling: »Hvad kan 1 Kubikmeter Gas præstere?« fortæller saaledes om Gassens Ydelser i Lys, Kraft og Varme f. Eks. følgende:

Tabel I.

1 Kubikmeter Gas kan 1 Time igennem forsyne:

	2	Gaslamper	à	600	Normallys
eller	4	do.	à	300	do.
»	10	do.	à	100	do.
»	20	do.	à	50	do.
»	30	do.	à	30	do.

Tabel II.

med 1 Kubikmeter Gas kan man opvarme
ca. 450 Litr. Vand fra 10—20°
eller » 225 do. do. » 10—30°
o. s. v.

og endelig:

Tabel III.

Med 1 Kubikmeter Gas kan man i en Gasmotor faa fra $1^1/_2$ — $1^3/_4$ HK-Time eller hæve ca. 60 Kubikmeter Vand 2 Meter o. s. v.

Alt dette udformes saa nærmere ved Demonstrationer af forskellig Art, saasom af, hvad forskellige smaa Industridrivende kan præstere med deres Gasmotorer pr. Dag og for saa og saa stor Gasregning, idet hele Produktionen udstilles o. s. fr.

Mest omfattende er dog det Materiale om Gasforbrug og Omkostningerne derved, som er samlet til Vurderingen af Gassens Betydning for Hus og Hjem eller i Fabriksvirksomheder; Tabeller, der drager Sammenligninger mellem Gas og Kul eller Tørv eller andet Forbrug lige fra Opvarmningen af 1 Litr. Vand til Kogning i emailleret Kedel (36 Litr. Gas eller ca. $^1/_2$ Øre) og Stegning af 4 Koteletter paa aaben Pande (53 Litr. Gas til ialt $^4/_5$ Øre) — og saa helt op til Opgaver som Udførelsen af en Familievask, bestaaende af en hel Række nærmere betegnede Klædningsstykker, Dække- og Sengetøj, o. lign., i Dobbelttromle-Vaskemaskine. — Et Par Tabeller skal gengives nærmest som Kuriosum:

Sammenligning mellem Omkostningerne ved Kogning og Opvarmning med Kul og Gas:

Ret	Kulforbrug i Pd.	i Pf.	Gasforbrug i Lt.	i Pf.	Bemærkninger
Sellerisuppe og Oksesteg m. Rodkaal og Æblemos	Briketter 12,6	17,1	230	3,45	Hokasse anvendt
Ærtesuppe og kogt Torsk med Sennop og Kartofler	Brunkul 10,6	16,2	250	3,75	
Bayerske Leverklumper med Surkaal og Kartofler	do. 13,1	19,5	320	4,8	Høkasse anvendt t. Surkaalen
Rissuppe, Suppekød med Kartofler	Stenkul 8,5	14,4	360	5,4	

Sammenligning mellem Varmeevne for Gas og forskellige flydende Brændsler:

Opvarmning ved	Forbrug ved at opvarme 1 Lt. til Kogning	Omkostninger
Benzin	20 Gr.	0,9
Sprit	27 »	1,1
Petroleum	30 »	0,9
Gas	32 Liter	0,48

Uden videre lader disse Tabeller sig ikke overføre paa danske Forhold. Spritpriserne er f. Eks. lavere, Petroleumspriserne højere i Tyskland o. s. v.

Alle de sammenstillede Sammenligningstabeller ser iøvrigt overraskende gunstige ud for Gassen. Maaske Resultaterne dog i nogen Grad hidrører fra, at Sammenligningsforsøgene er udførte »in Labo-

ratorium der Städtischen Gasanstalt München«!

Men udover alt dette teoretiske Stof findes selvfølgelig samlet i Haller og Kojer et udmærket interessant Udstillingsmateriale i Genstande, der, støttet ved fortrinlige Afhandlinger i Katalogen, belyser den Vrimmel af mulige Anvendelser til Lamper, Varmeapparater, Kogeapparater, Motorer, Ovne, o. s. v., der har Værdi for Befolkningen — alt i rigeligt Udvalg og omhyggeligt ordnet. Af Nyheder er der kvantitativt mange, men kvalitativt er Udbyttet ikke imponerende, med een Undtagelse, nemlig den Schnabel-Bone'ske »Overfladeforbrænding« med ukendt Udnyttelse af Gassens Brændeværdi.

For at forstaa Betydningen af denne Nyhed, skal der mindes om, at man i Almindelighed for at opnaa fuldstændig Forbrænding af Gas maa tilføre ikke alene den for Forbrændingen fornødne Mængde Luft (Ilt og Kvælstof), hvoraf det jo kun er Ilten, der nærer Forbrændingen, men tillige et mere eller mindre betydeligt Overskud af Luft, mindst 1,4 Gange det teoretisk fornødne. Dette Luftoverskud, der ikke deltager i Forbrændingsprocessen, opvarmes og foraarsager altsaa bl. a., at den udviklede Varmemængde fordeles paa en større Mængde Forbrændingsprodukter, hvilket atter gør, at Temperaturen bliver mindre. Kunde man derfor opnaa, at Forbrændingen skete ved netop det nødvendige Kvantum Luft tilført uden større Overskud, vilde Temperaturen og derved atter Økonomien stige, da dels Varmeoverførelsen er proportional med Temperaturdifferencen mellem Forbrændingsprodukterne og Ovnvæggene, dels fordi den Varmemængde, der tabes ved Røgluften er proportional med dennes Mængde, forudsat selvfølgelig, at Temperaturen er den samme o. s. v.

Det er alt dette, der synes at kunne naas ved den »flammeløse« Overfladeforbrænding, som anvendes i Schnabel-Bone-Kedlerne. Det skal imidlertid straks tilføjes, at hvad der foregaar under denne, endnu næppe tør betegnes som fuldt oplyst. Kun saa meget er sikkert, at en meget høj Temperatur (1400^0) opnaas ved en »Forbrænding« af Gas — en ganske fuldstændig Forbrænding — med ganske forsvindende Luftoverskud, idet Foreningen af Gas og Luft finder Sted inde i Ovnen i Flammerør og ved Hjælp af en katalytisk Masse, der i Form og Størrelse minder om almindelig Slaggegrus. Denne Masse er altsaa ganske simpelt fyldt i en almindelig Dampkedels Flammerør, i hvilke Luft og Gas indblæses i teoretisk rigtig Blanding, tændes og brændes, medens Forbrændingsprodukterne udsuges af Rørene ved en Exhaustor. Denne Kedel — eller rettere hele dette Princip, — der var Udstillingens Sensation, vil formentlig have en stor Fremtid. Men endnu er Fænomenet mere teoretisk interessant og lovende end praktisk gennemprøvet. Derimod profeteres der om Anvendelse ogsaa ved Husholdningsapparater, Varmeapparater, o. s. v., og her vil det eventuelt faa uhyre Betydning.

At ogsaa Presgas spillede en fremragende Rolle ved denne Udstilling, siger sig selv. Presgas til Udendørs-Belysning er jo et af de Omraader, hvor Gassen i Kampen med Elektriciteten har fejret sine største Triumfer. Men en saadan Belysning kan ikke udstilles uden i Terræn. 2 Aftener om Ugen samt alle Søn- og Festaftener laa derfor Udstillingsterrænet badet i Presgasbelysningen fra talrige forskellige Lamper af alle mulige Konstruktioner. Hist og her var de ellers i Anlæget anvendte Buelamper pillede ned og Presgaslamper hængt op i Stedet som Symbol paa denne Belysnings Fremtrængen.

Inden disse Bemærkninger sluttes, skal der ofres et Par Linjer paa Katalogen.

I de senere Aar er Katalogerne for tyske Udstillinger svulmede op til hele Værker. Er det end ikke udelt morsomt i en Katalog, man skal slæbe rundt timevis paa en Udstilling, foruden Udstillingens »Protektor« (m. Billede), dens Ehrenausschuss, Arbeits-do. o. s. v., yderligere at belemres med et righoldigt Uddrag af Verdensliteraturen om alle de Emner, Udstillingen omfatter, saa er det paa den anden Side behageligt som i den officielle Katalog for Gasudstillingen at finde de forskellige belærende Udstillinger udtømmende kommenterede og Gassens øjeblikkelige Standpunkt paa forskellige Omraader kort og knapt belyst gennem gode Essays, som Dr. Schillings Afhandling om »Gas als Heizmittel in Industrie und Gewerbe« eller Schumanns og Overingeniør Ludwigs Oplysninger om »Die Wirtschaft der deutschen Gaswerke«. Uden at gøre Katalogen uhaandterlig er hermed opnaaet at øge dens øjeblikkelige Værd, samt sikre den en betydelig og mere varig Interesse, thi de nævnte Smaaafhandlinger vil kunne læses med Udbytte ogsaa udenfor Specialteknikernes Kredse.

Krigens Konsekvenser med Hensyn til Forskydninger paa Eksport-Markederne. — Tysklands Handel.

Det er en Selvfølge, at de udenlandske Fagskrifter, der udkommer paa de store Verdenssprog, og saaledes næsten alle tilhører Nationer, der er inddragne i det kæmpemæssige Opgør i Evropa, i denne Tid er stærkt optagne af Krigens Følger m. H. t. Industri og Handel. Ventes kan det jo ogsaa, at de indledede blodige Afregninger mellem de store Nationer, vil give Anledning til Forskydninger i Verdensøkonomien. Naar imidlertid disse Blade kommer ind paa Fremtidsbetragtninger, siger det sig selv, at disse for største Delen ikke kan blive stort andet end Fantasier, der selvfølgelig i allerhøjeste Grad er farvet af vedkommende Blads nationale Følelser, og som derfor maa optages med al Forbehold. Kun virkelig objektive Betragtninger har Værdi i denne Henseende; men disse er for Tiden sjeldne. At de her fremdragne Spørgsmaal heller ikke uden videre kan ventes afgjort med hvem, der sejrer paa Valpladserne, og overhovedet ikke er saa lige at løbe til, turde være indlysende. Dermed være ikke sagt, at der ikke allerede under de alt indtraadte Følger af Verdenskrigen kan opgøres, hvilke Lande og Industrier, der for Tiden lider mest. Man maa blot ikke overvurdere de muligt kommende Forskydninger i politisk Henseende m. H. t. deres Indflydelse paa de økonomiske Forhold. Man maa her huske, at man jo heller ikke under fredelige og sympatiske Forhold køber fra et fremmed Land for at gøre dette en Tjeneste, tvertimod.

Medens der i den engelske Industripresse ret naturligt gør sig en vis optimistisk Stemning gældende m. H. t. de her anførte Problemer, eftersom Kampen om Herredømmet paa Verdenshavene hidtil har været til udelt Gunst for dette Land, gaar der gennem den tyske Fagpresse samtidig med en sikker Tillid til et godt endeligt Resultat dog en vis alvorlig Refleksion. Sagen er jo, at Tyskland har udviklet sig til at blive et Eksportland *par excellence*, og naar man har Krig til alle Sider og Vejen over Havene er en spærrede, bliver Forholdet selvfølgelig som det tyske Blad, »Der deutsche Oekonomist«, udtaler: »Paa Grund af Krigen er saa godt som hele den tyske Udenrigshandel bragt til Ophør og dermed ogsaa den for Eksport arbejdende tyske Industri«. Og denne udgør som bekendt en betydelig Del af den samlede tyske Industri. Hvor stor Rolle dette Forhold spiller, vil ses deraf, at af den samlede tyske Eksportværdi faldt i 1912 ikke mindre end 65 pCt. paa færdige Industriprodukter! Paa industrielle Raa- og Hjælpestoffer faldt samtidig 26 pCt. Med andre Ord: paa 9 pCt. nær, er den samlede over 10 Milliarder Mark store tyske Eksport *industriel*.

Ud fra disse Kendsgerninger er de tyske Industriblades mindre venlige Følelser overfor England, som det Rige, der har spærret dem Søvejen, vel forstaaelig. Det kan derfor have Interesse at stifte Bekendtskab med Udtalelserne i et af de største tyske Fagblade

»Ill. Zeitung für Blechindustrie«, hvor Begivenhederne — i Modsætning til de ovenfor omtalte mer eller mindre problematiske Fremtidsprofetier, der i Reglen bedre kan kaldes Fremtidsonsker, — er behandlet nogternt og underlagt med et statistisk Materiale, som frembyder betydelig Interesse. Det hedder heri:

»Krigsforvirringen er brudt ind over os som en hærgende Springflod over et frugtbart Land. »Vil vi, som det jo synes, stadig sejre«? Dette ængstende Sporgsmaal tynger for Øjeblikket hele den tyske Industri som et Mareridt. Vi haaber jo paa en fuldstændig Sejr og har al Grund dertil, og dog — ingen kan vide, hvad den nærmeste Tid vil bringe os, især da vor hadefulde Konkurrent paa Verdensmarkedet, England, har stillet sig paa vore Fjenders Side. Vi ved, hvad vi har at vente fra den Kant. Vil det, naar vi til Lands har tilkæmpet os en glorværdig Sejr, saa ogsaa lykkes os ved Hjælp af vor unge, modige Flaade at slaa denne overlegne Modstander, saaledes at Vejen til vore udenfor Evropa liggende Markeder igen kan blive fri? At England kun kan skade vore Kyster lidet, ved Gud og hver Mand. Men hvilken Skade vor Industri og Handel trues af ved denne Magts uhindrede Rivalisering, derom kan den store Masse endnu næppe have gjort sig nogen Forestilling, og kan heller ikke gore sig det, da den ikke ved noget om de store Værdier, som tabes for os med de oversøiske Markeder; derom ved kun de, som maa blode derfor, Besked.

Lad os klare os dette ved endnu engang at betragte tysk Udenrigshandel for sidste Aar (1913) efter Oprindelses- og Bestemmelseslande. Og lad os dernæst tage en sammenlignende Sammenstilling over Ind- og Udforsel for de sidste 11 Aar for os og se paa Resultaterne, idet Tallene angiver Mill. Mark.

	Indforsel	Udforsel	Indforsels-overskud
1913	10770	10096	674
1912	10692	8957	1735
1911	9706	8106	1600
1910	8934	7475	1459
1909	8527	6594	1933
1908	7667	6399	1368
1907	8747	6846	1901
1906	8022	6359	1663
1905	7129	5731	1398
1904	6354	5223	1131
1903	6003	5014	989

Herefter er Indforslen, som i Aaret 1912 havde en hidtil uopnaaet Stigning paa 986 Mill. Mark, i 1913 kun steget med 78 Mill. Mark. Udforslen derimod, som i Aaret 1912 var vokset 851 Mill. Mark, viser i 1913 en ganske eksempellos Stigning af 1139 Mill. Mk. Hidtil havde Aaret 1910 med sine 881 Mill. Mark betegnet den storste Forogelse. — Denne enorme Tilvækst af Udforslen har i Forbindelse med den moderate Stigning af Indforslen bevirket, at Indforselsoverskudet i Sammenligning med forrige Aar er gaaet tilbage med mere end 1 Milliard og med sine 674 Mill. Mark er saa langt nede som aldrig siden Aaret 1888. Ser vi tilbage over 10 Aar, saa er Indforslen steget med 4767 Mill. Mark eller henved 80 pCt., Udførslen med 582 Mill. Mark, altsaa over 100 pCt.; Udforslen er altsaa absolut som relativt vokset stærkere end Indforslen. Dette er jo tilfredsstillende.

Den samlede tyske Udenrigshandel omfattede endelig i Aaret 1913 en Værdi af 20,87 Milliarder M. imod 19,65 Milliarder M. i Aaret 1912, 14,07 i Aaret 1908 og 11,2 i Aaret 1903, saaledes at der i 5 Aar har fundet en Tilvækst Sted paa 9,85 Milliarder M. Ordnet efter Verdensdele andrager Ind- og Udforsel i Mill. M. følgende:

Indforsel fra:

	1913	1912	1911	1910	1909	1908
Evropa	5889,3	6008,4	5690,0	5196,8	4961,2	4327,4
Asien	1049,4	1006,3	856,0	828,3	666,4	634,6
Afrika	496,8	478,6	416,7	418,0	363,0	260,2
Amerika	2994,4	2885,4	2462,2	2190,7	2283,6	2242,1
Australien	327,7	304,2	273,1	293,0	245,7	195,1

Udforsel til:

	1913	1912	1911	1910	1909	1908
Evropa	7677,2	6743,6	6069,6	5623,9	4992,1	4937,1
Asien	517,9	420,2	383,5	332,3	285,1	314,1
Afrika	210,7	185,3	188,0	181,3	143,9	127,0
Amerika	1546,5	1496,4	1361,9	1255,0	1089,3	948,9
Australien	103,6	99,9	91,7	71,8	66,4	66,2

Herefter er Broderparten af vor Udforsel altsaa bleven i Evropa!

Disse Tal vil uden Tvivl forskydes ganske overordentligt efter Krigen, det er sikkert, men til hvilken Side og om de overhovedet vil blive særligt formindsket, derom er det en utaknemlig Opgave at spille Profet. Regne maa man imidlertid med, at Eksporten til »visse« Lande vil blive umulig.

I samme Uvished svæver vi angaaende vort Forhold til vore Kolonier, ingen ved, hvorledes disse Forhold vil stille sig; men man har allerede den Tro, at vi efter Krigen vil ophøre med at være en Kolonistat. Der er dog stadigvæk Grund til at haabe, at ogsaa her alt vil ordne sig til det bedste. Vi har maattet bringe mange Ofre af Blod og Penge for vore Kolonier, — Kolonier, som lange Tider igennem forekom mange fuldstændig unyttige. Først i de sidste Aar har selv disse, de bitreste Koloniseringsmodstandere begyndt at komme til Erkendelse af, at Regeringen i Forbindelse med dygtige Nybyggere har forstaaet af vore Kolonier at skabe virkelig værdifulde Afsætningsomraader, der i overskuelig Fremtid lovede at blive Moderlandet økonomisk værdifulde Objekter. Og dog nyder Handelen mellem Tyskland og dets Kolonier ingen toldpolitiske Begunstigelser overfor andre Stater. Det tyske »Interesseomraade« (Schutzgebiet) bliver i Forhold til Moderlandet betragtet som og behandlet som Udland. Tyske Varer bliver der behandlede som fremmede, medens Varer fra Kolonierne i Tyskland behandles som udenlandske. Selvfølgelig har det dog ikke været Tyskland ligegyldigt, hvorledes Handelsforholdene udviklede sig i Kolonierne; disses Opgave var jo i Henseende til Raavarer at gøre Moderlandet uafhængigt af Udlandet samtidig med, at der aabnedes nye Afsætningsomraader for den hjemlige Industri. Og dette var vi netop i Færd med at naa. Den samlede Handel paa Kolonierne havde i Aaret 1912 en Værdi paa ikke mindre end 464,5 Mill. Mark, medens den i 1902 ikke androg mere end 99,6 Mill. M. — den har altsaa i 10 Aar mere end firdoblet sig. Indførslen i Kolonierne har i de sidste tre Aar beløbet sig til henholdsvis 198,2—257,2—263,2 Mill. M. Udførslen til 161,4—178,3—200,5 Mill. M. Det er vel at mærke de afrikanske Besiddelser, der her er Tale om. Indførslen er hovedsagelig Tekstilvarer, Jernvarer og Levnedsmidler. Udførselsvarerne er Kautsjuk, Palmekærner, Kakao, Palmeolie, Elfenben, Guttaperka, Bananer, Kaffe, Kvæg, Diamanter, Kobbermalme og Phosphat. Handelen med Moderlandet spiller selvfølgelig Hovedrollen. Og alle disse Værdier hænger nu altsaa i en tynd Traad! — Den økonomiske Skade, Tyskland vil lide ved at miste sine Kolonier, er umaadelig. Lad os da haabe, at de tyske Vaaben vil tilkæmpe sig Sejr overalt til Held for Fædrelandet.«

— — —

Den ovenstaaende Konklusion turde være ganske rigtig. Men hertil kommer, som ogsaa antydes, at foruden paa Oversø- og Kolonimarkederne vil Tysklands Eksport kunne komme til at lide ved, at »visse« Udførselsveje vil være »mindre farbare« efter Krigen, end før.

I denne Forbindelse kan det have sin Interesse at se, hvorledes Tysklands Handel med evropæiske Lande fordeler sig paa dets nuværende Fjender.

Aar 1913	udførtes til *Belgien*	551	Mill.	Mrk.
	indførtes fra »	344	»	»
	udførtes til *Frankrig*	790	»	»
	indførtes fra »	584	»	»
	udførtes til *England*	1438	»	»
	indførtes fra »	876	»	»
	udførtes til *Rusland*	980	»	»
	indførtes fra »	1470	»	»

Som man ser, er der naar Hensyn tages til de absolute Tal, for alle de anførte Landes Vedkommende, med Undtagelse af Ruslands, en Overvægt i det gensidige Handelsforhold til Fordel for Tyskland, navnlig er dette iøjnefaldende i Forholdet mellem England og Tyskland. Hertil kommer endvidere, at Ruslands mægtige Udførsel til Tyskland saa godt som udelukkende — nemlig for de 92 pCt.s Vedkommende — bestaar af Levnedsmidler (væsentlig Korn o. l.), altsaa bestaar af Varer, som *ikke* vilkaarligt kan erstattes med indenlandske. Thi det maa i denne Forbindelse staa klart, at de Varer, hvis Eksport kan tænkes truet, er saadanne, som vedkommende Indførselsland eventuelt selv vil kunne fabrikere, omend med større Udgifter end de hidtil kunde aftages fra den tidligere Leverandør, med andre Ord, væsentlig færdige Industriprodukter, medens Raa- og Hjælpestoffer og navnlig Levnedsmidler næppe kan tænkes at ville kunne paavirkes af slige Boycottingsbevægelser, som her bliver Tale om. Med Hensyn hertil frembyder derfor Tysklands Eksport en væsentlig Svaghed. For Fuldstændighedens Skyld skal endnu anføres, at ogsaa i Forholdet til Japan staar de største Værdier paa

Spil for Tyskland, idet dette Lands Udforsel til det gule Ørige udgør 122 Mill. Mrk., mens Indforslen derfra kun andrager 46 Mill. Mrk. Ialt andrager altsaa Tysklands Eksport til fjendtlige Lande (uden Kolonierne) 38 pCt. af dette Lands samlede Eksport.

Hvis derfor en saadan Boycottbevægelse, som her er regnet med, virkelig kan gennemføres i større Stil — dette vil jo ikke blot afhænge af »den gode Vilje« (den vil jo sikkert være tilstede) men nok saa meget af den industrielle og kommercielle Dygtighed hos vedkommende Stat, der skal til at undvære de fjendtlige Produkter —, vil det af de anførte Tal med al ønskelig Tydelighed fremgaa, at det maa og sikkert vil blive en energisk tysk Erhvervspolitiks Opgave efter Krigen, dels at søge nye Afsætningsfelter, dels at søge bestaaende udvidet — begge Dele for at bøde paa de Afsætningstab, som andetsteds kan befrygtes. Det samme Forhold maa selvfølgelig antages ogsaa at ville gøre sig gældende for de andre krigsførende Lande — omend jo for disse i langt mindre Maalestok. Dette vil de neutrale Markeder faa at føle, hvilket er værd at overveje, mens Tid er, saaledes at den kommende Situation ikke skal finde os uforberedt.

Dansk Industrieksport i Aaret 1913.

Vi meddelte i Hefte 2, d. A. Resultaterne af Statistisk Departements foreløbige Oversigt over vor Handelsomsætning med Udlandet i 1913, heri ogsaa de foreløbige Tal for vor Industrieksport for nævnte Aar. Der foreligger nu detaillerede Opgørelser for Danmarks Vareindførsel og -Udførsel i 1913, hvoraf vi skal gengive en specificeret Oversigt over Værdien af Industrieksporten ordnet i samme Grupper, som vi i vort Hefte 1, d. A. anførte for Industrieksporten i Aarene 1910—13.

	1912 1000 Kr.	*1913* 1000 Kr.
Hermetiske Kødvarer	376	400
Kondenseret Mælk	1490	1316
Pølser	261	222
Malt	436	445
Mel	959	942
Gær etc.	472	423
Oliekager	1926	2040
Klid o. l.	358	512
Kaffe, brændt, Chokolade o. l.	—	375
Roesukker, pulv.	8980	7472
Cigarer og Cigaretter	725	850
Andre Tobaksfabrikata	443	469
Spirituosa	675	605
Øl	896	1214
Garn, Traad	—	165
Mannfakturvarer	—	1074
Beklædningsgenstande	—	823
Læder og beredt Skind	382	561
Arbejder af Haar, Læder o. l.	—	257
Talg, smeltet	—	571
Benfedt, Uldfedt etc.	513	650
Tjæreolier	—	120
Vegetabilske Olier	5115	7010
Kautsjuk, regenereret	300	267
Gummiaffald	231	235
Tjære	260	347
Arbejder af Kautsjuk, Talg o. l.	—	314
Træarbejder (Dritler, Tønder, Møbler, Tændstikker etc.)	—	1415
Papir etc.	459	487
Mejeripræparater o. l.	1374	1576
Kasein	324	125
Svovlsur Ammoniak	629	623
Glycerin	261	515
Kalksten og Kridt	420	423
Cement	4089	5628
Kaolin, slemmet	365	378
Kryolit, renset	2838	2665
Porcelæn, Lervarer etc.	1752	1714
Glas og Glasvarer	211	200
Gammelt Jern o. l.	1521	1691
Andet Metalaffald	1740	2145
Transportspande	869	1036
Maskindele	830	905
Landbrugsredskaber o. l.	—	275
Kakkelovne og lignende Støbegods	214	260
Metalvarer	937	760
Skibe, nybyggede	3562	ej oplyst
Maskiner (heri elektriske og Baadmotorer)	1744	1525
Mejericentrifuger, Tærskeværker o. l.	924	1300
Værktøjsmaskiner	489	951
Maskiner til Køleanlæg	754	763
Maskiner til Cement-, Teglværker o. l.	2431	2960
Støvsugere o. l.	276	463
Bøger, Noder o. l.	1810	1633
Galvaniske Elementer	967	1072

Den samlede Værdi af eksporterede Industriprodukter — hvoraf her kun er gengivet de vigtigste — beløb sig derefter i 1913 til 75,2 Mill. Kr.

Heri er indbefattet alle saadanne Produkter, hvis Tilvirkning sker under fuldt industrielle Former, selv om de ikke i den officielle Statistik henføres til Industrieksporten, saaledes navnlig: Sukker, Hermetik, Mel, Malt o. l. Vi har tidligere gjort opmærksom herpaa samt det berettigede heri og ligeledes paa, at den industrielle Eksportværdi i 1913: 75,2 Mill. Kr., betyder en Fordobling af det tilsvarende Beløb siden 1910.

Internationale Erhvervskursus.

Foreløbig Udsættelse af Planen om Kursus i Kjøbenhavn 1915.

I en Aarrække har »La société internationale pour le développement de l'enseignement commercial« afholdt saakaldte Erhvervskursus i større Byer i forskellige Lande for at give Deltagerne i saadanne Kursus — Handelsfolk, Industridrivende, Handelsskolefolk o. l. — fyldigt Kendskab til vedkommende Land og dets kommercielle og industrielle Forhold.

Det har været Meningen, at disse Kursus næste Aar skulde afholdes i Kjøbenhavn i Maanederne Juli—August, og der var fra den danske Afdelings Side gjort et ret omfattende Forhaandsarbejde for at skabe de bedst mulige Vilkaar for disse Kursus' Afholdelse. Den danske Afdelings Formand, Dr. phil. *H. L. Møller*, samt Geheimekonferensraad *Hagemann*, Ingeniør *Alex. Foss* og Grosserer *Holger Petersen* har sammen med andre været med til at planlægge Programmet for Mødet, hvis Sekretær er Underdirektør *Chr. H. Olesen.*

Desværre har imidlertid dette omfattende Forarbejde indtil videre været unyttigt, idet den evropæiske Situation nu har gjort det nødvendigt at standse det videre Arbejde for Afholdelsen af »Det internationale Erhvervskursus i Kjøbenhavn 1915«. Man maa overordentlig beklage den skete Udsættelse, men samtidig haabe, at det ad Aare vil lykkes at faa disse Kursus henlagt til Kjøbenhavn, da disse Møder har en overordentlig Betydning for vedkommende Land, hvor de holdes, idet Kendskabet til dettes kommercielle og industrielle Forhold udbredes paa en praktisk og nyttig Maade, saa at man har Ret til at tro, at slige Møder kan bane Vej for nye Handelsforbindelser samt paa anden Maade skabe Fordel for det Land, der afholder dem.

Det sidste Møde af denne Slags afholdtes i Sommer i Barcelona, og dets Forløb tegnede udmærket, indtil Krigens pludselige Udbrud splittede Deltagerne for alle Vinde. Det havde her været Meningen at fremsætte Indbydelsen fra dansk Side om at afholde næste Kursus i Kjøbenhavn. Dette blev nu forhindret. Imidlertid er der ingen Tvivl om, at Kjøbenhavn, saa snart de internationale Forhold atter paa nogen Maade tillader det, vil kunne gøre sig Haab om at blive det Sted, hvor de internationale Erhvervskursus atter genoptages, og dette vil selvfølgelig i ikke uvæsentlig Grad lettes ved Landets neutrale Stilling — forudsat da, at denne, som man haaber, maa kunne bevares. Under Kongressen i Kjøbenhavn var det — efter den nu udsatte Arbejdsplan — Meningen, at Specialister skulde give korte Vejledninger over Danmarks Natur og Befolkning, industrielle Forhold og Betingelser, samt over den økonomiske, politiske, sociale og kulturelle Udvikling i Danmark. Endvidere var planlagt Besøg paa større Handels- og Industri-Etablissementer, Undervisningsanstalter, sociale Institutioner og Museer, foruden Rejser til de smukkeste Egne i Landet, idet man vilde søge at skabe et Helhedsindtryk af vort Land, der ikke blot skulde bygges paa tørre Tal og Foredrag.

Dette Program var optaget som Indledning til en paa Fransk affattet Brochure, der skulde have været udsendt samtidig med Indbydelserne til at deltage i nævnte Kursus. Denne Brochure, som er nydeligt og indbydende udstyret med Billeder hentet baade fra Handelens, Industriens, Kunstens og Kulturens Verden, gav desuden en kortfattet Oversigt over Danmark og navnlig dets i saa mange Henseender ejendommelige og interessante kommercielle og industrielle Udviklingshistorie.

Man maa haabe, at alt dette Materiale inden altfor længe maa finde den Anvendelse, som var tiltænkt.

Arbejdsforholdene i Norge og Sverige.

Der foreligger nu Resultater af de Undersøgelser, som i Norge er foretaget af den af Regeringen nedsatte »Arbeidsledighetskomité«. Heraf fremgaar, at Arbejdsforholdene i Norge gennemsnitlig set maa karakteriseres som relativt gode. I den senere Tid er Situationen afklaret saaledes, at den nærmest viser en Forandring til det bedre. Dette skyldes i første Række den sikrede Forbindelse med Udlandet, saaledes at Tilførsel af Kul og Raamaterialer paa den ene Side og Forsendelsen af Eksportartikler til engelske og oversøiske Havne paa den anden Side er i jevn Stigning efter den Standsning, der her ligesom i Danmark skete straks ved Krigens Udbrud. Ligeledes er Pengeforholdene, der ogsaa fik en alvorlig Rystelse, bedret efterhaanden som de af Regeringen tagne Forholdsregler, der nærmest tog Sigte paa ganske panikagtige Tilstande, atter ophæves — heriblandt det maaske noget overilet indførte fuldstændige Moratorium. Uheldigst stillede synes de af Eksportindustrierne at være, som i væsentlig Grad er afhængig af fremmed Kapital, f. Eks. Bjergværksindustrien og mange af de nye elektrokemiske Industrier, idet disse i mange Tilfælde vil være afskaaret fra at erholde den nødvendige Driftskapital. Ogsaa de nye Anlægsarbejder i disse Industrier har følt Krisen, saaledes er Arbejdet paa det store Aura-Anlæg, der i Romsdalen anlægges for engelske Penge som et Sidestykke til Rjukan-Anlægene, nu standset.

For Sveriges Vedkommende har der ligeledes af Staten været nedsat en »Industrikommission«, som har foretaget en Række Undersøgelser angaaende Situationen i den svenske Industri. Ogsaa i dette Land viser det sig, at Situationen for Industrien efterhaanden forandrer sig til det bedre. Der har i Sverige været nogen Tilbøjelighed til Panik og overilede Driftsnedlæggelser, Indskrænkninger m. m. Denne Bevægelse synes nu ophørt. Industrien synes i saa Henseende ikke at have skyet Ofre for at holde Arbejdet i Gang. Den vigtige Savværksindustri fik straks ved Krigens Udbrud sin Eksport fuldstændig stoppet. Gennem Statens Overtagelse af Krigsrisikoen er Forholdene dog atter blevet normale, i hvert Fald m. H. t. Eksporten til de neutrale Lande. Alligevel er Forholdene ikke gode, og det synes som om Aaret vil møde med en saadan Nedgang i Trævareeksporten, at det vil betyde et Værditab paa ca. 100 Mill. Kr. Situationen kendetegnes gennem Trævareeksportforeningens Stilling. Af dennes 78 Medlemmer opretholder 28 fuldstændig Drift, 39 ca. halv Drift, medens 11 har indstillet Driften helt. Celluloseindustrien synes derimod at have en øjeblikkelig Fordel af Krisen. Den arbejder med fuld Kraft, og det menes, at betydelig Prisstigning paa Træmasse kan paaregnes. Jernindustrien arbejder relativt tilfredsstillende. Driftsindskrænkningen er her ret ubetydelig. Tændstikindustrien arbejder kun 4 Dage i Ugen. Tobaksindustrien er mindre berørt, og i Teglværksindustrien og for Kulgruberne betegnes Forholdene som skønt ujevne dog gennemgaaende tilfredsstillende. Alt i alt viser Oversigten, at de svenske Arbejdsforhold tør betegnes som forholdsvis tilfredsstillende.

Svensk Toldforhøjelse for Tobak.

I Tilslutning til den under »Mindre Meddelelser« anførte Omtale af det nye Statsmonopol for Tobakstilvirkning i Sverige, bringer vi nedenfor følgende Indberetning til Udenrigsministeriet fra Generalkonsul Heckscher i Stockholm:

Det vil allerede være bekendt i Danmark, at de langvarige Overvejelser om den mest rationelle Form for Benyttelse af Tobaksvarer som Skatteobjekt har ført til det Resultat, at den svenske Rigsdag den 9. ds. med uventet stor Majoritet vedtog det af Regeringen forelagte Forslag om Indførelse af Monopol paa Tilvirkning af Tobak. Grundtanken i den nye Ordning — hvis Enkeltheder maa forbeholdes en senere Redegørelse — er den, at ikke Staten som saadan, men et Aktieselskab med en Kapital af mindst 17 Mill. Kr., i hvilket Staten skal være Interessent, skal overtage hele Landets Tobaksfabrikation fra et vist Tidspunkt. Handelen med Tobak og Artikler deraf skal vedblivende være fri, men der skal paalægges udenlandske Varer af den Art saavel en forhøjet Told som en Licensafgift.

Angaaende Fastsættelsen af det kritiske Tidspunkt blev den endelige Afgørelse, at det overlades til Regeringen at sætte de nye Be-

stemmelser i Kraft. Det forudsættes vel, at sligt vil kunne ske inden Udgangen af 1915; men flere Udtalelser under Rigsdagsforhandlingerne tyder paa, at man er forberedt paa en længere Udsættelse, ikke mindst i Betragtning af de finansielle Vanskeligheder ved under den foreliggende Situation at rejse den fornødne Kapital.

Da det imidlertid befandtes ønskeligt, at Statskassen allerede nu, uafhængigt af Monopolets Ikrafttræden, gjorde Brug af Tobakken som Beskatningsobjekt i størst mulig Udstrækning, vedtog Rigsdagen den 13. ds. et i Udvalget stillet Forslag om midlertidig Forhøjelse af de gældende Toldsatser for Tobaksvarer, saaledes at den forhøjede Told skal gælde, indtil Monopolsystemet og de deraf betingede Toldsatser træder i Kraft. Ved en kgl. Kundgørelse af 13. ds. er det bestemt, at de nye Toldbestemmelser træder i Kraft fra den 14. ds. at regne.

Satserne bliver følgende pr. kg.:

	ny Sats Kr.	hidtil Kr.
Uforarbejdet:		
Stilke	2	1
Blade (Kentucky m. fl.)	2	1
Blade (andre)	3	1
Forarbejdet:		
Cigarer og Cigarcigaretter	7	4
Cigaretter	5	4
Karvet Tobak	3,50	1,20
Andre Slags	2,50	1,20

Sammenslutning indenfor tysk Emailleringsindustri.

Efter en kort Standsning er de forskellige tyske Tidsskrifter nu atter begyndt at ankomme regelmæssigt. At de er stærkt mærkede af den Krig, hvori det tyske Rige er inddraget, siger sig selv; men overalt spores en Bestræbelse for at faa det mest mulige af fagligt Stof ind i Tidsskrifterne for paa denne Maade overfor Fagene selv, som for Omverdenen, at fastslaa, at Tilstandene nu er normale igen. — Blandt de forskellige Smaanotitser, der findes mellem det tekniske Stof, er der navnlig Grund til at dvæle ved Meddelelserne om den stadige Samling af ensartede Produktioner i Sammenslutninger (Verbände), der for Tiden foregaar indenfor tysk Industri — en Art Forsvarsforbund. Saaledes er der umiddelbart før Krigens Udbrud grundet et »Verband Deutscher Emaillierwerke«, i hvilket over $^{9}/_{10}$ af de større tyske Emailleringsværker eller godt 75 store Virksomheder er samlede.

Det hedder herom i »Ill. Zeitung für Blechindustrie«: »Allerede inden Udbrudet af Krigen havde Grundlæggelsen af et Forbund af tyske Emailleleverandører gjort saa store Fremskridt, at over 90 % af de ca. 75 Værker, som kunde komme i Betragtning, havde antaget Grundlaget saavel for Sammenslutningen som for Lovene. Den endelige Oprettelse af Statuter krævede imidlertid herudover endnu Enstemmighed om den Prispolitik, Sammenslutningen skulde følge. Spørgsmaalet om en Regulering af Priserne for de forskellige Grupper af de over hele Tyskland spredte Emailleværker frembød selvfølgelig særlig store Vanskeligheder.

I den Anledning blev der i Slutningen af Juli Maaned i Hannover afholdt en interessant Forsamling. Og man naaede her til fuldstændig Enighed om Principet: Eenheds-Mindstepriser, samt til Fastsættelsen af den nye tyske Mindstepris-Tarif, omfattende samtlige Emaillevarer. I Fremtiden vil Emailleværkerne ved nye Forretninger have at holde sig til disse i Hannover fastsatte Mindstepriser.« . . . .

. . . . »Angaaende hvor stor Omsætning, der nu er at vente i denne Industri, lader der sig foreløbig ikke sige noget, da Forholdene paa Grund af Trafikens Indstilling er uklare. Foreløbig drejer Efterspørgslen sig væsentlig kun om Artikler for Lazaretter, Troppeforplejning m. m. Man maa imidlertid antage, at der efter Genoptagelsen af Godstrafiken hertil vil komme en regelmæssig, omend maaske indskrænket Efterspørgsel ogsaa efter Hus- og Køkkenudstyr; til at tilfredsstille denne vil der i hvert Tilfælde kun være en meget indskrænket Produktion, da den største Del af Værkerne paa Grund af Mobilisering har maattet afgive de bedste Arbejdere (!). Krigsforholdene har endelig ført en Forhøjelse af Fabrikationsomkostningerne med sig osv. osv.

Paa Initiativ af og under Ledelse af Generaldirektør Winkler har man imidlertid paabegyndt en Drøftelse under eet af alle vanskelige Spørgsmaal, som Krigsforholdene har foraarsaget. Det paatænkes saaledes at organisere en gensidig Støtte indenfor Kredsen af Værkerne. Skulde det f. Eks. senere, naar Forretningslivet atter om end langsomt

begynder at komme i Gang, vise sig, at enkelte Værker foreløbig ikke vil være i Stand til videre Levering, medens andre Værker kan overtage Arbejdet, saa vil dette blive udlignet gennem Overdragelser af Arbejde eller Levering af Halvfabrikata til de mindre gunstigt stillede. Sandsynlig er ogsaa Fornyelsen af en Række Ordrer, som er blevet givne for Krigen, men som er blevet trukket tilbage af Aftageren. Heroverfor vil det nemlig blive hævdet, at Aftageren ikke vil være berettiget til at nægte Modtagelse af de af ham for Krigens Udbrud bestilte Varer; kun Leverandøren kan være berettiget til i de Tilfælde, hvor Leveringen har været ham umulig paa Grund af Krigens Udbrud, foreløbig at udskyde Leveringen af det bestilte. Ogsaa her vil et Samarbejde være paa sin Plads.« . . . .

Saa vidt Beretningen, der bl. a. giver et godt Billede af, at man ruster sig ogsaa til *efter* Krigen, for at holde Produktionen oven Vande.

Solkraft.

Verdensbeholdningen af Brændsel: Kul, Olie o. s. v., og disse Beholdningers Forhold til de stadig stigende Krav i den daglige Husholdning, og hvad der er langt vigtigere, til det stadig stigende Forbrug til mekanisk Kraft, er et Spørgsmaal, der stadig lægger Beslag paa Interesse, saavel indenfor Nationaløkonomernes som indenfor Teknikernes Kredse.

For nylig har en engelsk Ingeniør, Mr. Frank Shumann ved et Møde i Manchester's Ingeniørforening holdt et Foredrag om dette Emne. At Spørgsmaalet frembyder mange Vanskeligheder, siger sig selv. Mr. Shumann fastslog, at Verdensforbruget af Kul i de sidste 25 Aar, til Trods for de mange andre Energikilder, der er blevet stillet til Produktionens Raadighed, var vokset med 100 %, og han formodede, at Væksten i det næste Kvartaarhundrede ikke vilde blive mindre. Der er da Fare for, at vi om 100 Aar kommer tilkort med vort Olie- og Kulforraad, og hvad saa? Taleren henviste i denne Sammenhæng til Solstraalerne, som en af Hjælperne i de tropiske Egne, hvor Kulpriserne er ret høje, og Kulforbruget til Kraft dog ret anseligt. Saa jammerlig denne Løsning — hvis det overhovedet er en Løsning — end lyder for en Evropæer, saa viser det sig dog, at saadanne »Solanlæg«, der under Himmelstrøg med tropisk Varme og klart Vejr udnytter Solstraalerne som Varmekilde for Lavtryksrørkedler, allerede har gjort god Fyldest mange Steder. Om nogen lige Konkurrence med Kul kan der selvfølgelig ikke blive Tale. Pladser, der ligger nær ved Kysten, eller paa anden Maade har Adgang til Kul til rimelig Pris, gør sikkert ret i at holde sig til disse. Men paa mere afsides Pladser, hvor Priserne paa Kul er fra 60—160 Kr. pr. Ton, der skal et »Solanlæg« kunne konkurrere.

Der findes nemlig en hel Række saadanne Anlæg i Drift; bl. a. et Eksperimenteringsanlæg ved Philadelphia, der præsterer 32 HK. maksimalt ved Middagstid og i klart Vejr. Dette Anlæg har atter tjent som Model for et større Anlæg nær ved Kaïro i Ægypten, der har arbejdet tilfredsstillende. Maskinen er en særlig Lavtryksmaskine. Dampen skaffes fra fem »Kedler« — det vil sige Rør — anbragte i Brændaksen paa ligesaa mange parabolske Hulspejle, hver 204 Fod lange og indstillede paa en saadan Maade, at de automatisk vender sig saaledes, at Parabolspejlenes Akseplan stadig peger mod Solen. Spejlene er af almindelig Vinduesglas, belagt med Sølv. Ved disses Hjælp »samles« Solstraalerne paa de lange tyndvæggede Kedler, der opvarmes. Maskinen præsterer gennemsnitlig 50 HK. Med de stedlige Kulpriser som Grundlag for Beregningen stiller Anlæget sig økonomisk fortræffeligt.

Efter et Aars Arbejde opstiller »The Sun-Power-Company Lmt.«, London, der har leveret Anlæget, følgende Beregning. Der regnes med 365 Dage à 10 Timer.

I. Solkraft Anlæg.

Aarsdrift: Rente og Amortisation af 7.800 $ (10 %) = 780,00 $ til Maskiner, Vedligeholdelse og Pasning.

II. Et Kulanlæg (der paa Stedet kunde præstere en lignende Energimængde).

Aarsdrift: Rente og Amortisation af 3.850 $ (10 %) = 385,00 + 163 Tons Kul à 15 $ = 2.475,00 $, altsaa ialt 2.860,00 $.

Overskud 2.060,00 $ eller 52 % af Anlægskapitalen for Solkraftanlæget. Selv om dette nu maa siges at være noget overdrevent (Forrentning og Amortisation burde vel sættes højere), saa er der jo meget at tage af.

Anlæg som det skildrede har navnlig Betydning som Pumpeanlæg i tørre Egne, hvor Boring giver det Resultat, at der nok er Vand

men ikke under Tryk, saaledes at det maa pumpes op i vandforende Lag. Fra Pumpestationerne overrisles saa Omegnen. For os Nordboer har Sagen mere Kuriositetsinteresse, dog var det jo muligt at vore Vestindiske Øers Indre vilde kunne faa Glæde af saadanne »Solanlæg« — Kysten har selvfolgelig Kullene billigere. *G. G.*

Benyttelsen af Industriforeningens Bibliotek.

At Industriforeningen ejer et stort og ret alsidigt Bibliotek er maaske ikke *alle* Medlemmer bekendt; men at de, der kender det, virkelig benytter det, kan oplyses med nogle Tal, idet der de sidste Aar er ført en, efterhaanden nøjagtigere Statistik over Besøgene.

Denne Statistik udviser i Tiden 1. Oktober til 30. September et samlet Bogudlaan af:
1906—07 4394 (af hvilke 1322 i Læsesalen),
1907—08 4879 (1355 i Læsesalen),
1908—09 4939 (1226 i Læsesalen),
1909—10 4606 (843 i Læsesalen),
1910—11 5605 (1261 i Læsesalen),
1911—12 6655 (1691 i Læsesalen),
1912—13 10412 (3714 i Læsesalen).

Det kan maaske have Interesse at se, hvorledes Besøget fordeler sig paa de enkelte Maaneder. Man vil deraf — ligesom paa den i Biblioteket anbragte grafiske Fremstilling — se, hvorledes Besøgene tager af hen imod Juli Maaned, hvori Biblioteket har været lukket 14—20 Dage, men hvorledes det efter den Maaned vokser jevnt, indtil det kulminerer i Januar—Februar for igen at aftage, naar de lange Aftener tager af.

Med Hensyn til det sidste Halvaar maa erindres, at Biblioteket efter Ombygningen aabnedes 12. Februar; det var atter lukket fra 4. Juli til 1. August, saaledes at det samlede Tal, uagtet det figurerer med 7 Maaneder, knapt nok repræsenterer et halvt Aar — og overvejende gælder dette Tal jo den sædvanlig dode Tid, saa at det synes som Biblioteket atter, efter at Omflytningens Vanskeligheder er overstaaet, gaar en travl Tid i Mode.

	1906-07		*1907-08*		*1908-09*		*1909-10*		*1910-11*		*1911-12*		*1912-13*		*1913-14*	
	Hjemlaan	Læsesalen	Hjemlaan	Læsesalen	Hjemlaan	Læsesalen	Hjemlaan	Læsesalen	Hjemlaan	Læsesalen	Hjemlaan	Læsesalen	Hjemlaan	Læsesalen	Hjemlaan	Læsesalen
Oktober.	259	129	274	127	347	119	297	76	402	94	370	168	650	208	lukket	
Novbr...	273	114	365	116	376	113	349	63	421	97	446	171	870	540		
Decbr...	282	95	353	99	359	95	383	73	434	109	488	183	903	453		
Januar..	279	130	344	140	368	116	402	74	445	108	569	177	955	752		
Febr. ...	287	124	391	127	386	112	381	72	420	113	576	158	777	526	431	246
Marts...	299	119	333	116	374	111	392	75	414	105	503	104	752	420	544	203
April....	295	123	291	119	307	114	322	64	385	107	478	111	553	270	391	79
Maj.....	276	108	266	108	285	111	281	81	371	84	477	102	503	207	305	93
Juni....	204	99	194	94	213	96	241	61	242	93	263	164	424	208	213	115
Juli.....	141	81	133	76	141	73	98	37	186	43	lukket		311	130	53	5
August..	237	97	251	103	248	81	266	69	206	136	346	159	lukket		354	525
Septb. ..	240	103	329	130	309	85	351	98	418	172	448	194				
	3072	1322	3524	1355	3713	1226	3763	843	4344	1261	4964	1691	6698	3714	2291	1266

Handelsministeriet meddeler:

»Ifølge »Food Inspection Decision No. 153«, der indforer en Ændring af »Regulation 9« i de til De forenede Staters Fodevareinspektionslov af 30. Juni 1906 knyttede Gennemførelsesbestemmelser, forbydes det i Fremtiden paa Etiketter for eller Pakker af Fodevarer og Apotekervarer at anbringe den hidtil tilladte Paaskrift: »Guaranteed under the Food and Drugs Act, June 30th 1906« og »Guaranteed by ...... under the Food and Drugs Act, June 30th 1906«, i Forbindelse med et Serie-Nummer givet af »Secretary of Agriculture«.

Grunden til dette Forbud angives at være, at den anforte Paaskrift i Forbindelse med Nummeret har ledet Publikum til at tro, at Artiklerne var blevet undersogt og approberet samt garanteredes af Regeringen.

En saadan Paaskrift eller Garanti af Fabrikanten eller Forhandleren maa fremtidig kun

benyttes paa Regninger, Fakturaer og lignende Papirer og vil ikke erholde noget officielt Serie-Nummer.

De nye Bestemmelser træder i Kraft den 1. Maj 1916. For Artikler, der er pakket og etiketteret før 1. Maj 1916 i Overensstemmelse med de før 6. Maj 1914 gældende Bestemmelser, træder nye Regler ikke i Kraft for 1. November 1916. Efterlevelse af de ved Food Inspection Decision No. 153 fastsatte nye Bestemmelser vil dog til enhver Tid blive tilladt.«

— — —

»I Handelsministeriets Lokaler, Holmens Kanal 9 (Kl. 12—5), er til Gennemsyn fremlagt:

1) en af De forenede Staters Department of Agriculture (Bureau of Chemistry) den 23. Juni d. A. udstedt Bekendtgørelse, indeholdende nærmere Forklaring af de nye Regler om Garanti paa Etiketter eller Pakker for Fødevarer og Apotekervarer, og
2) et Eksemplar af et i Henhold til De forenede Staters Lov af 3. Marts 1913, Section 1, af Treasury Department udstedt Reglement af 5. Juni d. A. angaaende Angivelse af Netto Vægten paa Kolli med Fødevarer.«

Mindre Meddelelser.

Danmarks Indbyggertal.

Folketallet i Danmark den 1. Juli 1914 er paa Grundlag af Oplysningerne om Fødsler, Dødsfald og Udvandring beregnet til 2.859.000, hvilket er 29.000 mere end 1. Juli 1913. Stigningen udgør 1,03 pCt., den laveste aarlige Stigning, der er konstateret siden 1895.

Grunden hertil er i første Række den, at Fødslernes Antal i 1913 var meget lavt, over 2000 lavere end i det foregaaende Aar; men desuden var den oversøiske Udvandring i 1913 noget over det normale.

Industrifagenes Arbejderantal. Tilbagegang i August.

Industrifagenes Kontor har foretaget en Opgørelse over det under Industrifagene beskæftigede Antal Arbejdere, henholdsvis den 31. Juli og 31. August. Den forstnævnte Dato var der beskæftiget ialt 27,181 Arbejdere, hvilket Tal i Løbet af August Maaned gik ned til 25,159, altsaa en Nedgang paa ca. 2,000, hvilket ganske sikkert udelukkende maa skrives paa Krigssituationens Konto.

Den stærkeste Nedgang falder paa Smede og Maskinarbejdere, der gik tilbage fra 7,745 til 6,743, og Arbejdsmænd, hvor Tallene var henholdsvis 4,916 og 4,452. Men ogsaa Formere havde en betydelig Afgang (1091 til 922), og det er i det hele særlig indenfor Jern- og Metalindustrien, at Tilbagegangen har givet sig Udslag, medens Skotøjsindustrien og Træindustrien næsten har hævdet Stillingen.

Industriraadets Kuludvalg.

Som allerede nævnt i nærværende Tidsskrifts August-Hefte, nedsatte Industriraadet paa sit Møde den 5. August et Udvalg til at forhandle med Kulimportørerne om Industriens Forsyning med Kul. En saadan Forhandling kom dog, som meddelt, ikke i Stand, og Det ostasiatiske Kompagni stillede derefter et Kvantum Kul paa ca. 3000 Tons til Raadighed for de industrielle Virksomheder, der paa det daværende Tidspunkt manglede eller i en nærmere Fremtid vilde komme til at mangle Kul. Dette Kvantum fordeltes derpaa til 28 industrielle Virksomheder.

Økonomisk Samarbejde i Skandinavien.

Nordens interparlamentariske Forbund holdt i Juni Maaned sit 6. Delegeretmøde i Kristiania. Blandt de drøftede Spørgsmaal stod ogsaa Ønskeligheden af større økonomisk Samarbejde mellem de nordiske Folk opført. I Følge Referater i norske Blade holdtes under dette Punkt paa Dagsordenen forskellige Taler, der alle betonede Nødvendigheden af nordisk Samarbejde baade med Hensyn til Kommunikationsspørgsmaal samt med Hensyn til en fælles Revision af de respektive Toldtarifer, idet man foreløbig har erkendt at maatte opgive Tanken om en Toldunion. Det betonedes stærkt, at alle de tre Lande vilde have Fordel af at vise gensidig Imødekommenhed paa dette Omraade. Man enedes sluttelig om en Resolution, der opfordrede »Nordisk Forening til Fremme af økonomisk Samarbejde« til atter at optage sin Virksomhed. Denne Forening fik som bekendt gennem Begivenhederne i 1905 foreløbig Grundlaget taget bort under sig for sin videre Virken.

Man kan kun anerkende de smukke Ønsker om et større økonomisk Samarbejde i Norden, men om netop Tidspunktet for deres Udtalelse var særlig heldigt valgt, er en anden Sag. De to store Udstillinger, der for Tiden

afholdes i Norden, og de Forhold, der har affødt dem, er jo ikke netop helliget »nordisk Samarbejde« eller »gensidig Imodekommenhed«. Baade Norge og Sverige synes i økonomisk Henseende i høj Grad at tendere mod Principet »sig selv nok«.

Et Lyspunkt er det derfor unægtelig, at man i sine Bestræbelser for at skabe økonomisk Forstaaelse i Norden, synes at ville forlade de abstrakte Teorier, som Tanken om en skandinavisk Toldunion maatte siges at være bygget paa. Det kom stærkt frem paa nævnte Møde, at Bestræbelserne maatte samles paa at skabe ensartede Toldtarifer i hvert af de tre Lande under Hensyn til vedkommende Lands Produktionsmuligheder, men saaledes at der skete gensidige Begunstigelser. Netop med Hensyn til dette Punkt vil den andet Steds i dette Hefte gengivne Betænkning fra Industriraadet angaaende det økonomiske Forhold mellem Danmark og Sverige have sin Betydning og Interesse.

Det svenske Tobaksmonopol.

Som tidligere omtalt her i Tidsskriftet (Hefte 7, d. A., Pag. 176) har man i Sverige allerede i nogle Aar paatænkt Indforelsen af Statsmonopol for Tobakstilvirkning. Det Forslag, vi i nævnte Hefte omtalte, er nu blevet til Virkelighed, idet Rigsdagen har vedtaget det. Inden dette skete, har Sveriges Industriförbund, der svarer til Industriraadet hos os, i en Skrivelse til det af Rigsdagen nedsatte Udvalg nedlagt en skarp Protest mod det foreslaaede Statsmonopol.

Til Fordel for Tobaksmonopolet er anført, at dette skulde tjene til at frigøre Sverige for et overmægtigt, udenlandsk Trustforetagendes Indflydelse. Men her overfor bemærker Industriförbundet, at det turde være en fuldstændig Falliterklæring, hvis man ikke kunde finde paa noget andet Middel til at modvirke et udenlandsk Trustforetagendes stærke Indflydelse, end at gribe til Statsmonopol. Ved et saadant vil enhver Tillid og Sikkerhed fra det private Initiativs Side overfor Staten faa et alvorligt Stød. Det gælder ikke blot de Grupper af Erhvervsdrivende, som direkte træffes af Statsmonopolet og for Storsteparten fuldstændig ruineres, men Mistilliden vil brede sig ud over andre Kredse og virke lammende paa al privat Foretagsomhed. Industriförbundet peger endvidere paa, at det burde ligge under Statens Værdighed netop nu, hvor de private Kræfter anspændes til det yderste for at mode den kommende økonomiske Krise, gennem en fuldstændig upaakrævet Foranstaltning at ruinere en hel Industri- og Handelsgren. Skrivelsen ender derfor med at opfordre Regeringen til ikke at tage nogen Beslutning i Sagen for paa næste Rigsdag og i Mellemtiden søge at udarbejde et Tobaksbeskatningssystem efter andre Principer end ad Monopolvejen, ligesom dette Arbejde skulde betros til andre Personer end de, som hidtil har haft hermed at gore og tør antages at være hildede i paa Forhaand givne Tænkemaader.

Vi har tidligere gjort opmærksom paa, at det af det svenske Industriraad saaledes bekæmpede, men nu vedtagne Monopolforslag indirekte ogsaa berører os ved den prohibitive Karakter, Monopolet skaber paa Tolden for Cigarer, af hvilke vi hidtil har haft et ikke ringe Marked i Sverige.

Tysk Toldpolitik under Krigen.

Under 10. August d. A. er i »Reichsgesetzblatt« Nr. 58 fremkommen to Bekendtgorelser, der bestemmer henholdsvis, at den det britiske Rige og dets Kolonier tidligere indrommede Mestbegunstigelse ophæves, og at Ophævelsen af Handelstraktaterne mellem Tyskland og de med dette Land krigsforende Magter indtil videre ingen Virkning skal have paa Toldbehandling af Varer, som hidrører fra mestbegunstigede Lande eller som for tysk Regning befinder sig i tyske Fridistrikter eller Toldlagre.

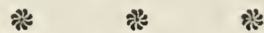

Notitser.

Udlandets Udførselsforbud. I sidst udkomne Hefte af »Meddelelser fra Udenrigsministeriet« er optaget en fuldstændig Fortegnelse over de i forskellige Lande udstedte Udforselsforbud. Særtryk af denne Fortegnelse tilligemed Tillægs- og Ændringslisterne, der stadig fores à jour, kan faas ved Henvendelse i Industriraadets Sekretariat, Vester Boulevard 18, Kjobenhavn B.

Redaktion og Ekspedition: Vestre Boulevard 18, Kjobenhavn B. Telefon-Nr. Byen 4084.
Annonce-Ekspedition: Nissens Annoncebureau, Vestre Boulevard 18, Telefon 6152.
For Ikke-Medlemmer af Industriforeningen koster Abonnement paa Tidsskriftet 6 Kr. pr. Aarg.
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær)

TIDSSKRIFT FOR INDUSTRI

UDGIVET AF INDUSTRIFORENINGEN I KJØBENHAVN

REDAKTION: R. BERG OG P. DRACHMANN

Nr. 10 OKTOBER 1914

Dansk Traadindustri.

En dansk Fabrik organiseret efter moderne amerikanske Metoder.

Man skelner indenfor Jernindustrien mellem:

Grovjernindustrien (Jernhytteindustrien — Højovnsanlæg, Staalværker, Valseværker o. l.), som omfatter Fremstillingen af Jernværksprodukterne.

Forfinelsesværkerne, der forarbejder Grovjernindustriens finere Produkter som Stangjern, Valsetraad og Baandjern til Bolte, Søm, Nitter, Skruer, Traad og Traadvidereforarbejdning som Traadfletværk, Pigtraad, Kæder, Fjedre og mangfoldige andre Genstande.

Maskinfabriker,

Skibsværfter og Jernkonstruktionsbyggerier.

Medens vor hjemlige Jernindustri hovedsagelig kun bestaar af Virksomheder henhørende til de to sidste Grupper, findes der i Danmark ingen selvstændig Grovjernindustri (vort eneste Staalværk, Burmeister & Wain's, har en ganske bestemt og afgrænset Opgave som Led i Burmeister & Wain's øvrige Virksomhed), og af Forfinelsesværker kun et eneste i større Stil. Dette er A/S Nordiske Kabel- og Traadfabrikers Traadværk i Middelfart. Dette Fabriksanlæg, som nu beskæftiger 400 Arbejdere og 40 Funktionærer, grundlagdes Aar 1899 som et Bolværk mod den tyske Jernindustris eneraadige Hersken paa det danske Marked i denne Branche. Dets Historie, der saaledes er identisk med vor Traadindustris overhovedet, afgiver et lærerigt Billede paa moderne dansk Industris Viikaar.

Som bekendt er navnlig den tyske Jernindustri nøje sammenknyttet med meget kapitalstærke Salgsorganisationer, de saakaldte Syndikater. Disse Sammenslutninger er efter deres Organisation og Magt i Stand til at rydde al Konkurrence af Vejen i det Land, de omfatter. Naar de, efter at dette Maal er naaet, er blevet ene om Markedet, kan de opretholde en forholdsvis høj Pris paa deres Varer og er endvidere i Stand til at føre en selvstændig og i Reglen glimrende organiseret Industripolitik baade indadtil og udadtil. Vel kan Syndikaternes Politik ikke altid gennemføres saa strikte i Udlandet, men naar de paa fremmede Markeder ingen Konkurrence finder, benytter Syndikaterne, hvis Formaal og Eksistens i Reglen er nøje sammenknyttet med Eksport i stor Stil, selvfølgelig Situationen paa samme Maade

som i Hjemlandet. Dette har bl. a. fundet Udtryk i den staaende Syndikatsvending: »At lade Indlandspriserne have Gyldighed for dette eller hint Land«.

Saaledes laa Forholdene ogsaa tidligere m. H. t. det danske Marked for en Række vigtige Jernprodukter, idet den engelske og svenske Import var betydningsløs, medens den amerikanske var alt for besværlig og fordyredes ved de høje Fragter. De at Priserne paa Traad, Søm og øvrige her henhørende Forfinelsesprodukter i alle de 15 Aar, det danske Traadværk har eksisteret, har været 15—25 Kr. pr. Ton billigere i Danmark end i Tyskland. Med Henblik paa den Prispolitik, der rummes i den lige citerede Vending, vil man forstaa de økonomiske Fordele, Landet saaledes har høstet ved Grundlæggelsen af en hjemlig Traadindustri.

Udsigt over Traadværket. Tilvenstre Kajanlæget ved Lillebælt.

tyske Syndikater var følgelig ganske eneraadende. Det er interessant at se, i hvilken Grad dette Forhold forandredes ved, at der opstod Konkurrence i selve Danmark med Anlæget af Traadværket i Middelfart, der har vist sig konkurrencedygtig til Trods for, at der hos os i Sammenligning med de omliggende Lande kun findes en forholdsvis ringe Toldbeskyttelse paa Traad — ca. halv saa stor som den tyske og kun $^1/_3$ af den svenske. Det er nemlig en Kendsgerning,

Dette Faktum har givet de Mænd Ret i deres Betragtninger, som i sin Tid startede denne Virksomhed. Det viser tillige, at det ofte overfor de store udenlandske Syndikater — og det er dem, vi maa regne med — kan betale sig for Forbrugeren at betale en Toldbeskyttelse, ja eventuelt at give højere Priser end det øjeblikkelige Syndikatstilbud for derigennem at opretholde en varig indenlandsk Konkurrence, der kan forhindre den udenlandske Storindustri paa vort Marked

at sætte Priserne efter Forgodtbefindende. Denne Virkning af Traadværkets Eksistens anerkendes da ogsaa af en gros Handelen indenfor Jernbranchen, der i det hele gennemgaaende arbejder i bedste Forstaaelse med Middelfart-Værket i Erkendelse af, at dette er det sikre Værn mod tyske Prisdikteringslyster paa Markedet. Den danske Jernhandel støtter Virksomheden ved at foretrække Middelfart-Værkets anerkendte Fabrikat frem for det udenlandske, og den finder heri Genklang hos Forbrugerne. Fabriken leverer til Gengæld altid sine Varer til Priser, der gør, at man fuldt ud kan konkurrere med de af den tyske Storindustri tilbudte Priser.

Disse heldige Resultater er naaede til Trods for, at Konkurrencekampen med den mægtige Kapitalkoncentration i de tyske Jernværker er og altid har været overordentlig haard. Godvilligt giver Syndikaterne intet fra sig. Da Prisdifferencen mellem Valseværksprodukterne (Traadværkets Raamateriale) og Traadværkets Færdigprodukter er overordentlig ringe paa Grund af den tyske Syndikatspolitik, der selvfølgelig møder den danske Konkurrence med at holde høje Raaproduktpriser og lave Færdigvarepriser, vil man forstaa, at skal Værket kunne møde op med forsvarlige økonomiske Resultater — hvilket i en lang Aarrække har været Tilfældet —, saa opnaas dette kun ved en til det yderste dreven Paapasselighed og Kontrol i Fabrikation og Økonomi. En dansk Virksomhed i denne Branche er følgelig simpelthen tvunget til at være noget af en Mønsterfabrik, arbejdende med høj Teknik og efter de mest rationelle Metoder. Herved er denne Industri ganske naturligt blevet en af de første, hvor de fra Udlandet kendte moderne videnskabelige Arbejdsmetoder har vundet Indpas.

Inden vi gaar over til at beskrive denne Organisation samt selve Fabrikationen, skal gives et kort Overblik over vor Traadindustris Historie. Indtil Aar 1898 indførte Danmark al Traad, Søm, Stifter, Kæder o. l. fra Udlandet. Som naturlig Følge heraf var vor Indførsel af disse Produkters Raamateriale, nemlig Valsetraad, forsvindende og uden Interesse, hvilket forklarer, at en Fortolkning af den dagældende Toldlov af 1863 i 1898 kunde overføre Valsetraad fra en Klasse med 1 Skilling Told pr. Pund, hvorefter den hidtil havde været behandlet, til en Klasse med kun 1/4 Skilling Told pr. Pund[1]. Hidtil var Valsetraad nemlig blevet fortoldet som »Traad«, nu derimod fastslog en administrativ Fortolkning, at Valsetraad skulde betragtes som en Førstebearbejdning af Raajern og fortoldes derefter. Der aabnedes herved Mulighed for en rentabel indenlandsk Traadindustri, hvortil Raastoffet var Valsetraad. Allerede den Gang — med Udbredelsen af den elektriske Industri, Telefonanlæg m. m., samt med en tiltagende Anvendelse af Pigtraad, Hegnstraad o. l. — var Traadforbruget i stadig Stigning. Indehaveren af et af vore største Handelsfirmaer i denne Branche, Grosserer Hermann Raffel, henvendte sig, efter at Forholdene ved nævnte Fortolkning var ændret som anført, til Direktør H. P. Prior, der den Gang var Indehaver af Landets eneste Kabelfabrik, Nordisk Kabelfabrik, som han havde grundlagt i 1891, med Projektet om et dansk Traad- og Sømværk i stor Stil. For Direktør Prior var Tanken ikke fremmed, da hans egen Fabrikation, bl. a. Fremstilling af Pigtraad — om end i mindre Maalestok — gjorde ham interesseret i den til Kabelindustrien grænsende Traadindustri. Med Støtte af Geheimeetatsraad Glückstadt førtes Planerne meget hurtigt til et praktisk Resultat. Det besluttedes at opføre et Traadværk i Middelfart og med dette Formaal for Øje at omdanne Direktør Priors hidtilværende Forretning og Fa-

[1] Efter Toldloven af 1908 er Valsetraad nu toldfri.

Valsetraaden udlosses ved Fabrikens Kajanlæg.

brikation til et Aktieselskab, Nordiske Kabel- og Traadfabriker, der samtidig overtog Nordisk Kabelfabrik. Det nye Traadværks Beliggenhed, Middelfart, valgtes under Hensyn til denne Bys centrale Beliggenhed i det danske Rige; saaledes er Fragten fra Middelfart ens til Skagen og Gedser, ligesom her fandtes bekvem Adgang til dybt Vand og Jernbaneforbindelse. Det nye Aktieselskab stiftedes derefter den 21. Februar 1898 med en Kapital, der androg 750,000 Kr. Arbejdet paa Traadværket sattes straks i Gang, og i April 1899 kunde Fabriken sættes i Drift. Hermed var en ny Industri taget op i Danmark, Traadindustrien med dens mangfoldige Muligheder for Videreforarbejdningsprodukter — et Skridt, der krævede et vist sundt Vovemod under Hensyn til de just berørte Konkurrenceforhold. Men Ordsproget siger »Hvo intet vover, intet vinder« — og dansk Traadindustris Historie er bleven en haandgribelig Illustration hertil.

Traadværket begyndte sin Produktion med følgende Hovedartikler: Traad, Søm og Pigtraad. I Tidens Løb er adskillige andre kommet til. Saaledes i 1904: Kæder, i 1906: Møbelfjedre, i 1908: Staalgærder og endelig i 1913, som den foreløbig sidste Landvinding, Hesteskosøm.

Organisation. Værket ledes paa videnskabeligt Grundlag efter amerikansk Mønster (scientific management). Det er inddelt i 24 Fabrikationsenheder, der, under en Fællesadministration, hver har sin selvstændige Drift og fører og afslutter sit selvstændige Bogholderi og Regnskab. Enhver af disse »Produktions-Afdelinger« maa købe sit Raamateriale fra den foregaaende Afdeling, for hvilken dette er Færdigvare. Enhver af Afdelingerne kober endvidere sit øvrige Forbrug af Administrationens Hovedmagasin, sit Kraftforbrug fra den elektriske Kraftstation, den lader sine Reparationer og Nyanlæg udføre af den tekniske Afdeling o. s. v., alt under gensidig Debiteren og Krediteren i Administrationens Bogholderi. Et »statistisk Bureau«, der daglig bearbejder hele Driftens Resultater, giver de Ledende et Overblik over Forbrugstallene, Produktionsydelserne og Driftsresultaterne, saaledes at en eventuel Fejl straks kan rettes og ikke først bliver opdaget ved Aarsopgørelsen for det løbende Driftsaar — d. v. s. naar det er for sent. Endelig udforer et »Arbejdsbureau« et hele Værket omspændende Dispositionsarbejde, idet man hver Maaned forud beregner, hvor meget enhver Maskine skal udføre, hvor meget Materiale der skal tildeles den, og til hvilke Tider Maskinen skal indstilles til andre Dimensioner af sit Fabrikat. Man nøjes saaledes ikke med ved Maanedens Slutning at konstatere, hvor meget der *er* præsteret, men tildeler hver Arbejder *forud* et bestemt fastlagt Arbejdsprogram, der skal præsteres. Ved denne Overgang til

»Pensumsystemet« har man f. Eks. i Sømfabriken — uden nogen som helst Forøgelse af Maskiner eller anden teknisk Installation — bragt den daglige Produktion op fra 15—16 Tons til 18—20 Tons. Dette er udelukkende naaet ved den indvundne Besparelse i Ventetid efter Besked og Materiale samt ved Folkenes egen Dispositionsmedvirkning, ved Forberedelse af Omskiftninger o. l. Pensumsystemets Merydelse er saaledes kun Maskinens og volder ingen forøget Anstrengelse for Arbejderen, men giver ham mere Arbejdslyst og højere Fortjeneste.

Er saaledes Fabriken organisatorisk set saa højt udviklet som muligt, er dette ikke mindre Tilfældet i teknisk Henseende. Hele Værket er anlagt efter en nøje gennemtænkt teknisk Plan svarende til sin Organisation og med en saadan indbyrdes Beliggenhed af de forskellige Afdelinger, at Materialet, og det drejer sig her om store Mængder, i logisk Rækkefølge forskubber sig fra den ene Afdeling til den anden følgende Produktionsprocessens Fremskriden, saaledes at det mindst mulige Transportarbejde udføres. Værket følger saaledes den moderne industrielle Læresætning, der kræver det mindst mulige Antal Ton-Kilometer udført under Raamaterialernes Gang gennem Fabrikationen til de havner i Lageret som Færdigvare eller afleveres emballeret til Forsendelse. I mange Tilfælde er Maskiner og Anlæg Værkets egne Konstruktioner og eget Fabrikat nøje tilpasset efter Hensigt og Opgave.

Men ikke blot i Henseende til Teknik og Produktionsdygtighed staar Værket paa Højde med Udlandets mest moderne Anlæg, ogsaa i selve Produktionens Omfang kan Fabriken maale sig med de fleste Værker af lignende Art i den tyske

Fra Valsetraadlageret.

Jernindustri. Det er interessant og opmuntrende med Henblik paa de Industrimuligheder, vort Land frembyder, at følge Udviklingen i Traadværkets Produktion. Aarsproduktionen androg:

Aar	1899	1362	Tons
-	1901	3975	—
-	1903	5380	—
-	1905	6300	—
-	1907	9400	—
-	1909	10350	—
-	1911	11000	—
-	1913	12250	—

For 1914 mener man at kunne regne med en Produktion af godt 15,000 Tons, idet man i Øjeblikket til Trods for den indtraadte Krise er naaet op paa en Produktionsydelse pr. Aar af:

ca.	4000	Tons	Kobbertraad
-	4000	—	Jerntraad
-	5000	—	Stifter og Søm
-	1000	—	Pigtraad
-	600	—	Møbelfjedre
-	300	—	Hegnsgærde
-	300	—	Kæder
-	200	—	Hesteskosøm

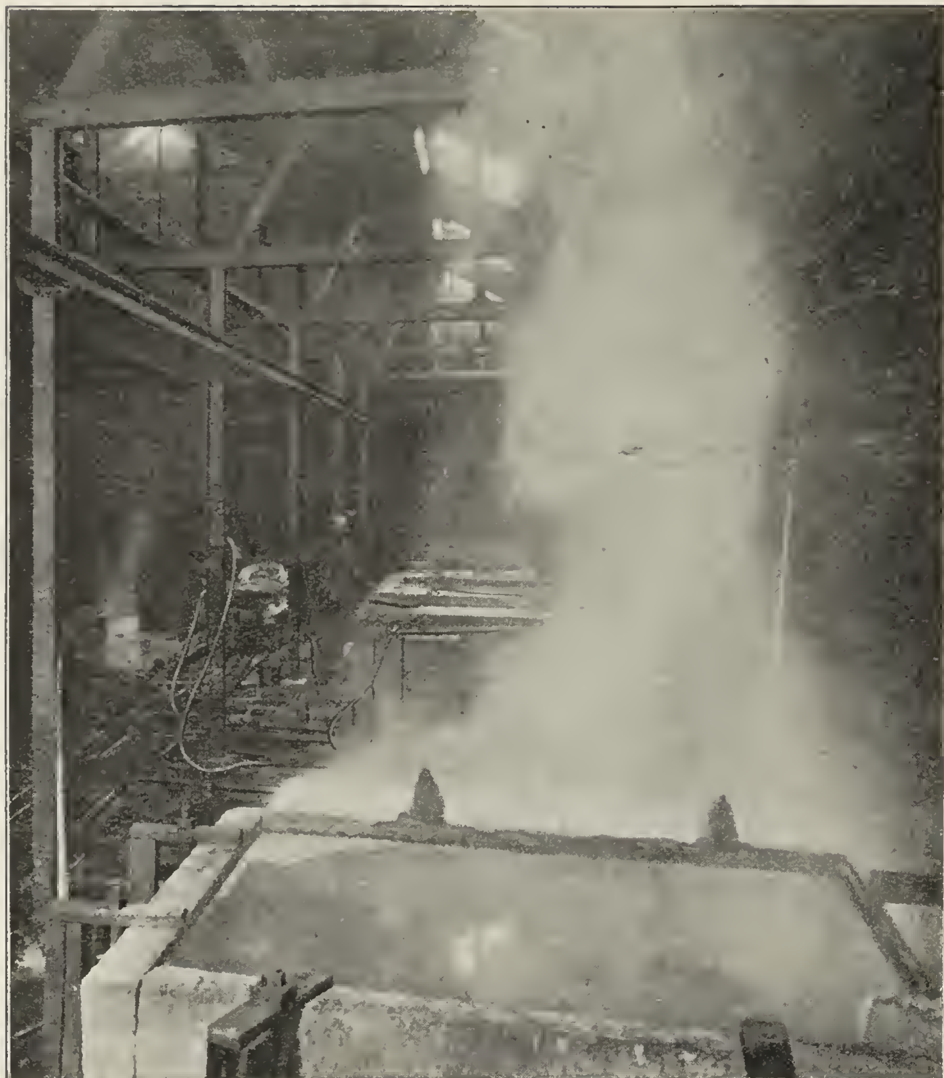

Fra Bejtseriet.

»fortættes« det. Traadtrækkeriet er derfor det fortsættende Led af Valseprocessen og tillige det yderste Led af Hyttevæsenet, eftersom dette omfatter al Udvinding af Metallerne samt deres Forarbejdning, der udtrykkes ved blot Formforandring uden Vægtformindskelse, medens dets Grænse sættes ved Materialets Overgang til Behandling med skærende Værktøj, hvilke Processer tilhører Maskinindustrien o. l. Fabrikationsgrene. Tillige er Traadtrækkeriet i høj Grad en Forædlingsproces, hvad der vil fremgaa af den følgende Fremstilling.

For nemt at forstaa denne, vælger vi at følge Materialet gennem Virksomheden fra det i raa Tilstand ankommer pr. Skib eller Banevogn til Fabriken, indtil det forlader denne som færdigtrukket Traad, som Søm, Kæder, Pigtraad, Staalfletværk o. l. Takket være de nævnte moderne Fabrikationsmetoder, lader dette sig saa meget lettere gøre.

foruden en hel Del mindre Forfinelsesprodukter.

Fabrikation. Raamaterialerne i Virksomheden er Valsetraad, baade af Kobber og Jern, der indføres fra udenlandske Valseværker. Ved den Valseproces, disse Raamaterialer er Produkter af, er Stoffet valset saa langt ned i Diameter og ud i Længde som overhovedet tænkeligt for de paagældende Dimensioner. Man staar derfor her ved et Spring i Fabrikationen fra varm til kold Behandling, og Traaden maa nu overgives til Traadtrækkerierne for at behandles videre. Selve Valsetraaden vilde være uanvendelig som Færdigfabrikat, bl. a. fordi Materialet i saa Tilfælde ikke vilde være nøjagtigt nok i Dimensionerne, ej heller tilstrækkelig fortættet. Ved mekaniske Behandlinger som Hamring, Valsning, men navnlig ved en saa voldsom som Traadtrækning sammentrænges Materialet, man siger

Fabriken har sit eget Havneanlæg, idet Anlægets Beliggenhed ved Lillebælt er benyttet til ved en Opfyldning (stor 33,000 □ m) med tilhørende anselige Kajanlæg at skabe fortrinlige Tilførselsforhold ad Søvejen. Dette store Anlæg er et Led i de anselige Udvidelser, som Fabriken er undergaaet i Løbet af det sidste Aar. Afgrænsende den halvøagtige Opfyldning er lagt et Bryggeanlæg med 100 Meter Bolværkslængde. Selve Bryggen hæver sig paa sin Trækonstruktion 6½ Meter over Vandfladen og 4½ Meter over Opfyldningen, saaledes at man op-

naar et Fald for Skinnevejen, som ad to Broer fører de lossede Varer, foruden Valsetraad navnlig Kul, ind til Lagrene ved Fabriken. Vanddybden ved Bryggen er 7 Meter.

Naar Jerntraaden er udlosset fra Skibene (Kobbertraaden kommer som Regel pr. Banevogn) bringes den foreløbig ind i to sammenbyggede store Lagerskure, hvorfra den overgaar til Fabriken efter Behov.

at være taget op af Syrebadet kalkes Traaden og tørres i Tørreovne for at neutralisere Syren, dog ikke Kobbertraaden. Først herefter er Valsetraaden færdig til at trækkes og gaar nu først ind i Afdelingen for Grovtræk. Traadtrækningen foregaar nemlig i tre Hovedstadier: Grov-, Mellem- og Fintrækning, der hver for sig fører Trækkeprocessen saa vidt frem som muligt ved de givne Forhold. Træk-

Fra Grovtrækkeriet.

Det første Led i Traadtrækningsfabrikationen er en Proces, ved hvilken Valsetraaden renses for haarde Skaller og Slagger. Dette sker ved, at Traaden, der er oprullet i Bundter, neddyppes i store Kar fyldte med opvarmet Svovlsyre eller Saltsyre. Dette sker i det saakaldte Bejtseri, en Bygning, der ligger i Forlængelse af Lagerets Længderetning og forbundet med dette ved en smalsporet Skinnevej, der formidler Forbindelsen mellem samtlige Afdelinger i Virksomheden. Efter

ningen af Traaden har nemlig sin Grænse, ɔ: naar Modstanden i Materialfortættelsen bliver større end Traadens Brudstyrke. Naar denne er naaet, lader Materialet sig ikke trække yderligere. Man indskyder da en Udglødning, hvorved Traaden gøres blød, og saaledes atter lader sig trække. De tre Stadier, Grov-, Mellem- og Fintræk, der selvfølgelig betegner Formindskelse i Traadens Diameter, maa dog ikke opfattes som absolute Fabrikationsstadier, idet ogsaa de to første Pro-

cesser leverer færdige Produkter. Resultater af Grovtræk alene er saaledes Luftledningstraad (Kvadrat-Kobber), Telegraftraad, Hegnstraad o. l. Karakteristiske Produkter af Fintræk er derimod Vævetraad, Flasketraad o. l. Glødeprocessen skal vi iovrigt senere komme tilbage til.

Selve Traadtrækningen foregaar teoretisk yderst simpelt ved, at Traaden tvinges gennem et Hul (i et saakaldt Træk-ved en Kæde staar i Forbindelse med Træktromlen, Klodsen. Trækningen begynder derefter, og Trækkeprocessen gentages for hvert Traadbundt (Valsetraaden leveres i Bundter af bestemt Længde) saa mange Gange, at Traaden netop faar den Kvalitet og de Dimensioner, som onskes. Er Traaden herunder trukket saa haard, at den ikke yderligere lader sig fortynde, er det, Udglødningen ind-

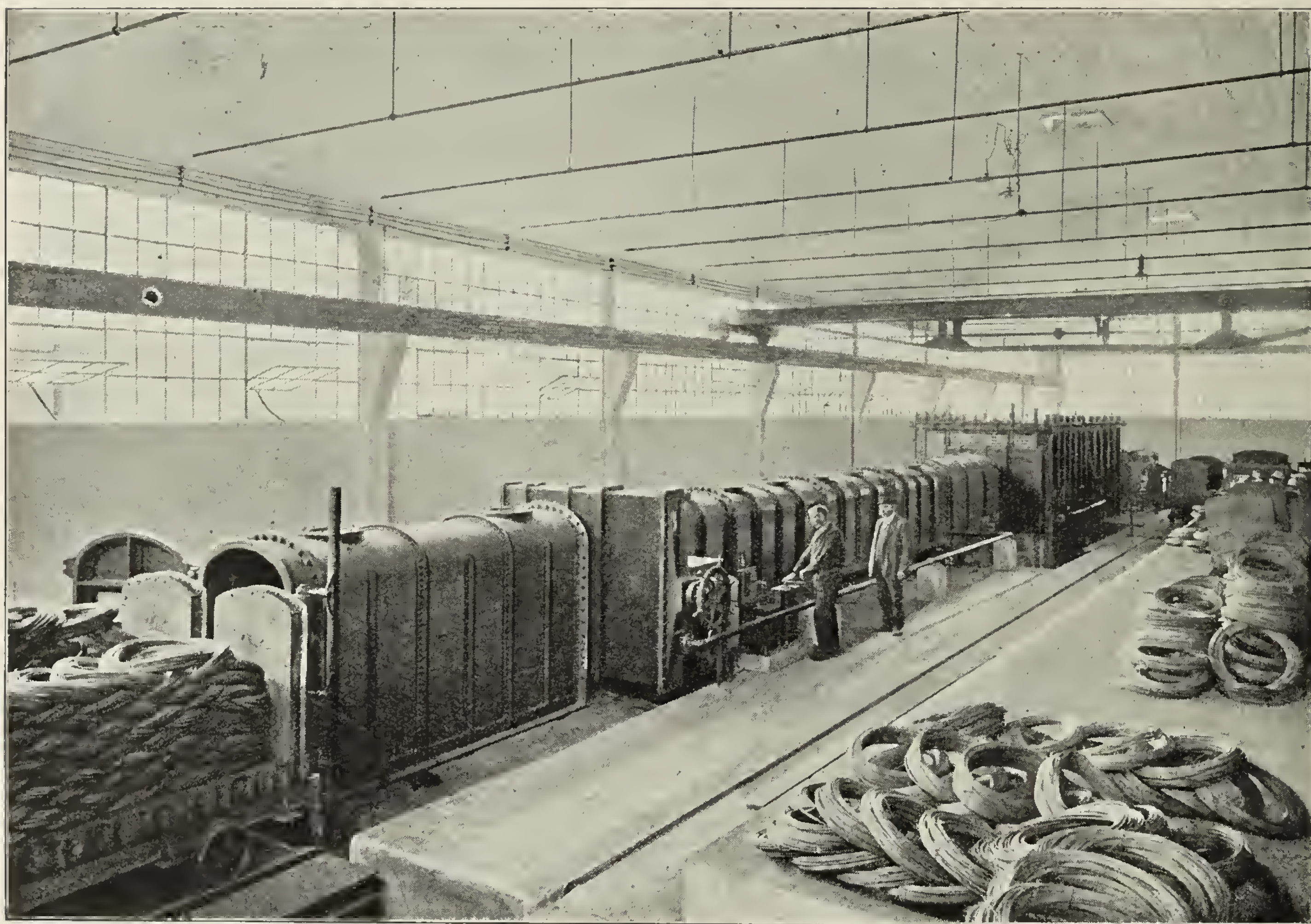

Moderne Glødeovn. Tilvenstre Vogne med Traadruller rede til at køres ind i Ovnen.

jern) af mindre Diameter end Traadens. Herved bevirkes en Forlængelse og Fortætning af Materialet, saaledes at dette forædles. Det er indlysende, at der til denne Proces kræves en betydelig Kraft, og de Tromler, der samtidig med at opvikle Traaden drager den gennem Trækjernet, arbejder da ogsaa med op til 40 HK. Naar en Trækning skal begynde, maa Traaden i Følge det nævnte tilspidses for at kunne føres gennem Trækjernet, indtil saa langt et Stykke er ført igennem, at der hertil kan fastgøres en Tang, der skydes. Er Traaden sluttelig færdigtrukket, svejses de enkelte Traadstykker sammen i forønsket Længde.

Paa de ældre Trækkemaskiner arbejder kun een Tromle med eet Trækjern. De nyere Maskiner arbejder paa samme Traad med indtil 5 Træk, altsaa med 5 Tromler med hver sit tilhørende Trækjern, og for Fintrækkets Vedkommende endog op til 12 Træk. Man kan ved disse sidste Maskiner se en tyk Traad langsomt afvikles af Afviklingstromlen, medens Opviklingstromlen ved Maski-

nens modsatte Ende snurrer rundt med uhyre Fart opviklende en haarfin, blinkende Traad, og dog er det et og samme Materiale, man ser, saaledes at Bundtet før og efter Trækningen har samme Vægt, blot er forandret i Dimensioner. Trækningen foregaar enten i Fedt eller Sæbe, bl. a. for at Traaden ikke skal ridse i Trækjernet. For Grovtrækkets Vedkommende opnaas dette simpelthen ved at

lem- og Fintræk. Mellem disse to Arbejdssale ligger en af Fabrikens to Maskinstuer, hvorfra direkte koblede Drivaksler fører ind i Trækkerierne til Drift af de ældre Trækkeanlæg. De moderne Trækmaskiner, Flertræksmaskiner, arbejder derimod med Elektromotorer, af hvilke Fabriken har ca. 100 Stk.

Udglødningen foregaar for Tiden under tre Former:

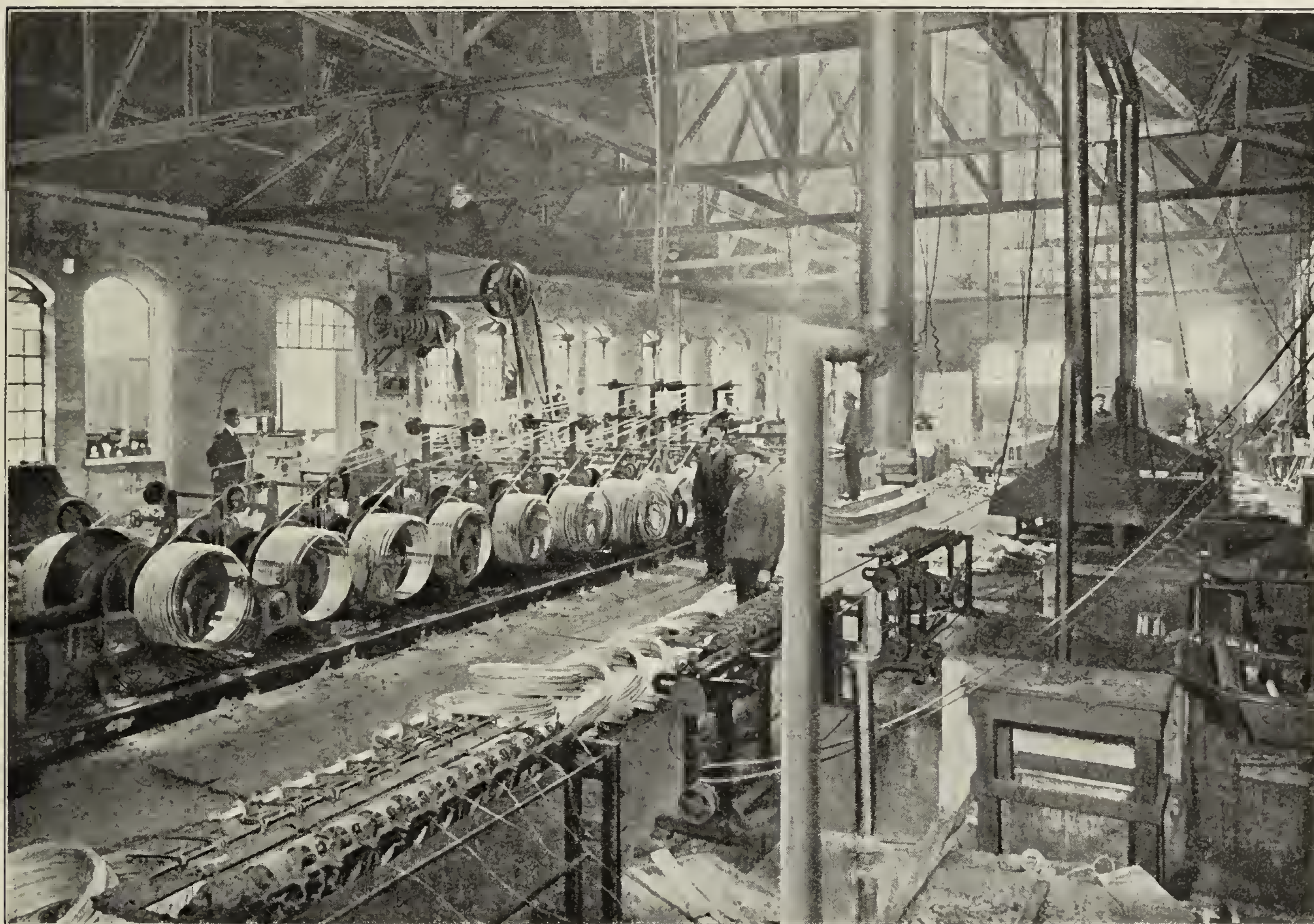

Forzinkeriet.

sætte en Klump Fedt foran Trækjernet, medens Fintrækningen foregaar nedsænket i Kar fyldte med flydende Sæbe e. l. Trækjernene, hvis Hullers Diameter selvfølgelig er yderst nøjagtigt bestemt og nøje kontrolleres, er fremstillet af fineste hærdet Staal. Til det fineste Fintræk benyttes imidlertid ogsaa raa Diamanter, hvorigennem paa lignende Maade som i Trækjernet et Hul er boret.

Traadtrækningen foregaar hovedsagelig i to store Arbejdshaller, den ene rummende Maskiner til Grovtræk, den anden til Mel-

Ved den ældre Fremgangsmaade anvendes store Staalgryder, i hvilke Traadbundterne anbringes, hvorefter de lukkes lufttæt. Gryderne sænkes ned i Fyrgruber under en Temperatur, hvorved baade de og deres Indhold kommer i Gløds.

Den anden Maade foregaar ved, at Traadbundterne anbringes paa Transportkæder, der langsomt føres gennem en ved Generatorgas opvarmet Glødeovn, der holder en Temperatur paa 7—800 Grader. Denne Glødeovn holdes fyldt

med indifferent Gas for at hindre Traaden i at ilte. Den er lukket med en »Vandlaas«, idet Ovnmundingen udmunder i et Vandbassin, der lukker af for Luften, medens den behandlede Traad føres videre op af Vandet. Den nyeste Udglødningsmetode foregaar i en Glodeovn af moderne Konstruktion, hvor Traadrullerne i hele Stakke ad Gangen paa massive Staalvogne køres igennem en lang Retortovn, der opvarmes ved Generatorgas. Dette sidste Anlæg er først for ganske nylig installeret og sat i Drift.

Efter hver Glødning vaskes Traaden i et Syrebad for at renses for Glødeskaller og behandles yderligere mekanisk, »klappes«, i en særlig Afdeling. Ved Siden af Vaskeriet findes Fortinneriet og Forzinkeriet. I Forzinkeriet trækkes den Jerntraad, som skal forzinkes, gennem et Bad af smeltet Zink — 20 Traade ad Gangen. Forzinket Jerntraad, eller som man i daglig Tale kalder det, galvaniseret Jerntraad, anvendes navnlig, hvor Traaden skal modstaa Rust. Tinbadet, hvor Kobbertraaden paa samme Maade trækkes igennem flydende Tin, er mindre end Zinkbadet. Fortinningen paa Kobbertraad har til Opgave at beskytte Kobberet mod Isoler-Materialets skadelige kemiske Indflydelse, foruden at have Værdi ved sit smukke Udseende.

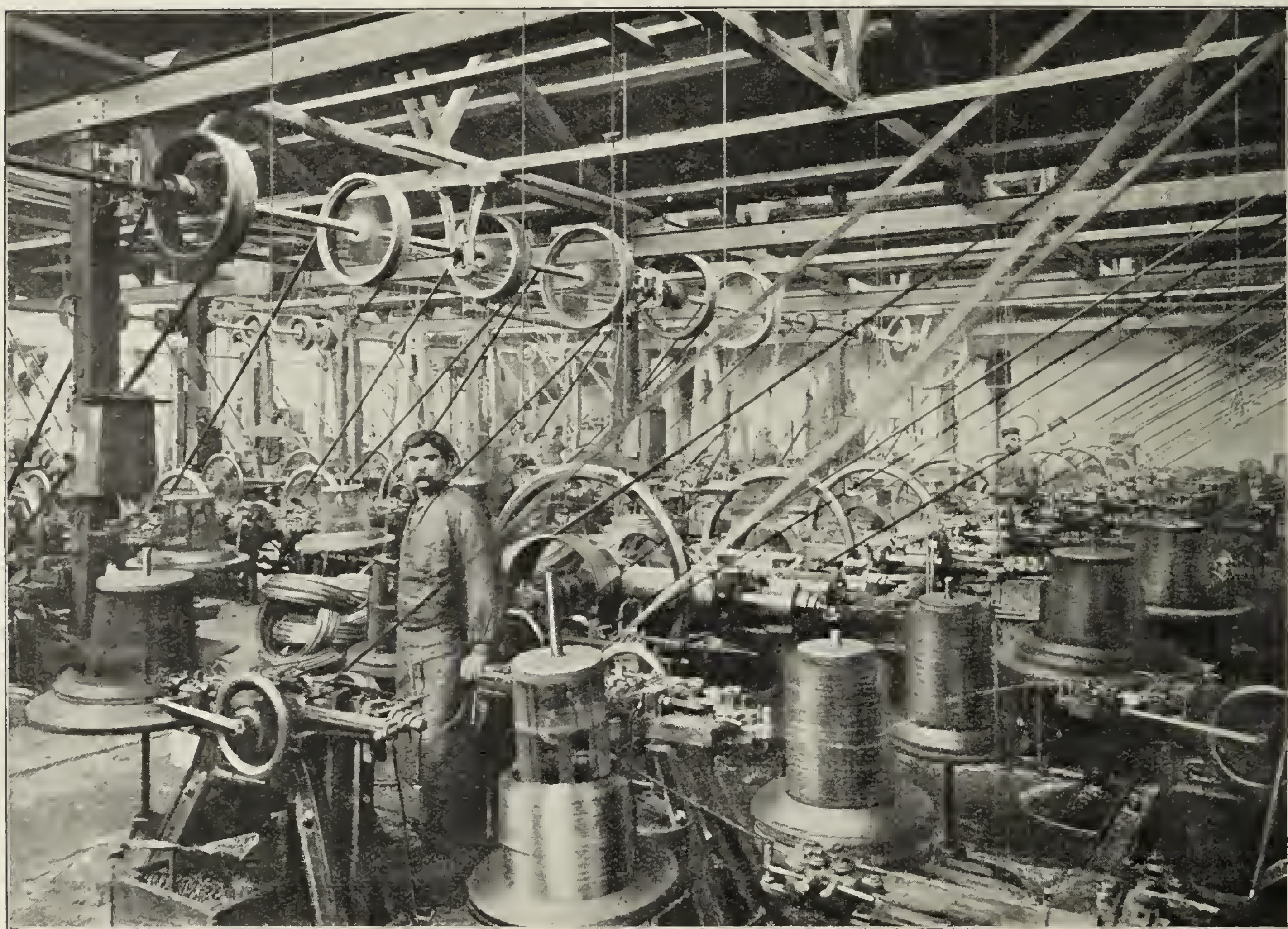

Fra Sømfabriken.

De forskellige Færdig-Produkter af Traadfabrikationen, henholdsvis almindelig Jerntraad, Kobbertraad, fortinnet Kobbertraad eller galvaniseret Jerntraad, udgør tilsammen i Vægt godt Halvdelen af Fabrikens daglige Produktion. Denne udgør for Tiden ca. 50 Tons behandlet Valsetraad, hvoraf ca. 30 Tons anvendes til Traad, lige fra de tykkeste Luftledninger til de fineste 0,10 mm tynde Traade. Ca. 20 Tons klippes itu og forarbejdes videre til Produkter af Traad,

navnlig Søm, Kramper, Hager, Kæder, Ringe, Hesteskosøm, Møbelfjedre, Staalgærde, Pigtraad, Flasketraad (fortinnet, rettet og afskaaret i bestemte Længder) o. s. v. Tænkte man sig, at hele Fabrikens Produktion af Traad omsattes til almindelig Telefontraad, vilde Fabriken hver 16. Dag være i Stand til at trække en Telefonledning rundt om Ækvator.

Af de nævnte Traadprodukter indtager Sømfabrikationen Førstepladsen. Sømfabriken er installeret i to store Arbejdshaller, hvor 130 Maskiner arbejder med Fremstilling af Søm fra de mindste Stifter til de største 10 Tommers Bygningsspigre. Disse Maskiner, der repræsenterer en højt udviklet Teknik, kan levere hver indtil 400 Søm i Minutet.

Selvom det ikke er alle Maskinerne, der har denne Produktionsevne, vil man dog forstaa det frygtelige Spektakel, som hersker i Sømfabriken, idet hver Maskine for hvert Søm, den fremstiller, frembringer et kraftigt Slag, idet Hovedet slaas paa Sømmet. Man kan regne med 20 à 30,000 saadanne Slag i Minutet, af hvilket Tal der kan drages en Slutning med Hensyn til den rasende Larm, der hersker her. I den nyeste af Sømhallerne er opstillet store, overordentlig komplicerede Maskiner til Fremstilling af Hesteskosøm, et Speciale, Traadfabriken er ved at føre frem.

Fra Staalgærdefabriken (i Baggrunden en Staalgærdevæv).

Det siger sig selv, at de nævnte 130 Arbejdsmaskiner med deres Skærestaal, Knive o. s. v. til Forarbejdning af Sømmene kræver et omfattende Værktøjsværksted til Hærdning og Slibning af Knive og Stempler, der slides meget stærkt. Der er derfor mellem de to Sømhaller anlagt et særligt Hærderi, hvor Værktøjet, der arbejder i Sømmaskinerne, hærdes ad elektrisk Vej, samt en Smedie, hvor Slibningen af Knive o. l. foregaar. Denne Afdeling har til Stadighed fuldt op at bestille. Fabrikens Produktion er

for Tiden ca. 10 à 12 Mill. Søm om Dagen. De største Søm er 9,4 mm tykke og 26 cm lange, d. v. s. 10 Tommer; af disse gaar der 6 Stk. pr. kg. De mindste Søm er 0,6 mm tynde og 7 mm lange, d. v. s. 1/4 Tomme; af disse gaar der 55,000 pr. kg. For Enden af Sømfabriken findes Pudseafdelingen, hvor de i Arbejdsmaskinerne raat tildannede Søm i store roterende Tromler fyldt med Savsmuld pudses, blankes og befries for »Vinger« etc. Efter denne Proces gaar Sømmene, stadig følgende Fabrikens Længdeakse, ind i den næste Afdeling, Pakkestuen, hvor Sømmene pakkes ved magnetiske Pakkemaskiner. De forskellige Sømpakker gaar derefter ind i Sømlagret, der afslutter Sømfabrikens langstrakte Afdeling. Stødende op til Sømlagret findes Afdelingen for Pigtraadsfabrikation og for Møbelfjedrefabrikation.

Fabrikens Produktion af Møbelfjedre er 4 à 6 Mill. Stk. pr. Aar, Produktionen af Pigtraad ca. 50 km pr. Dag. I en særlig Bygning findes endvidere Kædefabriken, hvor Kæderne tildannes af svære Traade ved Hjælp af komplicerede Arbejdsmaskiner med en afsluttende Proces ved elektrisk Svejsning.

En speciel Produktion er ligeledes Fremstillingen af Staalgærde, der flettes sammen paa store Maskiner, kæmpemæssige Væve.

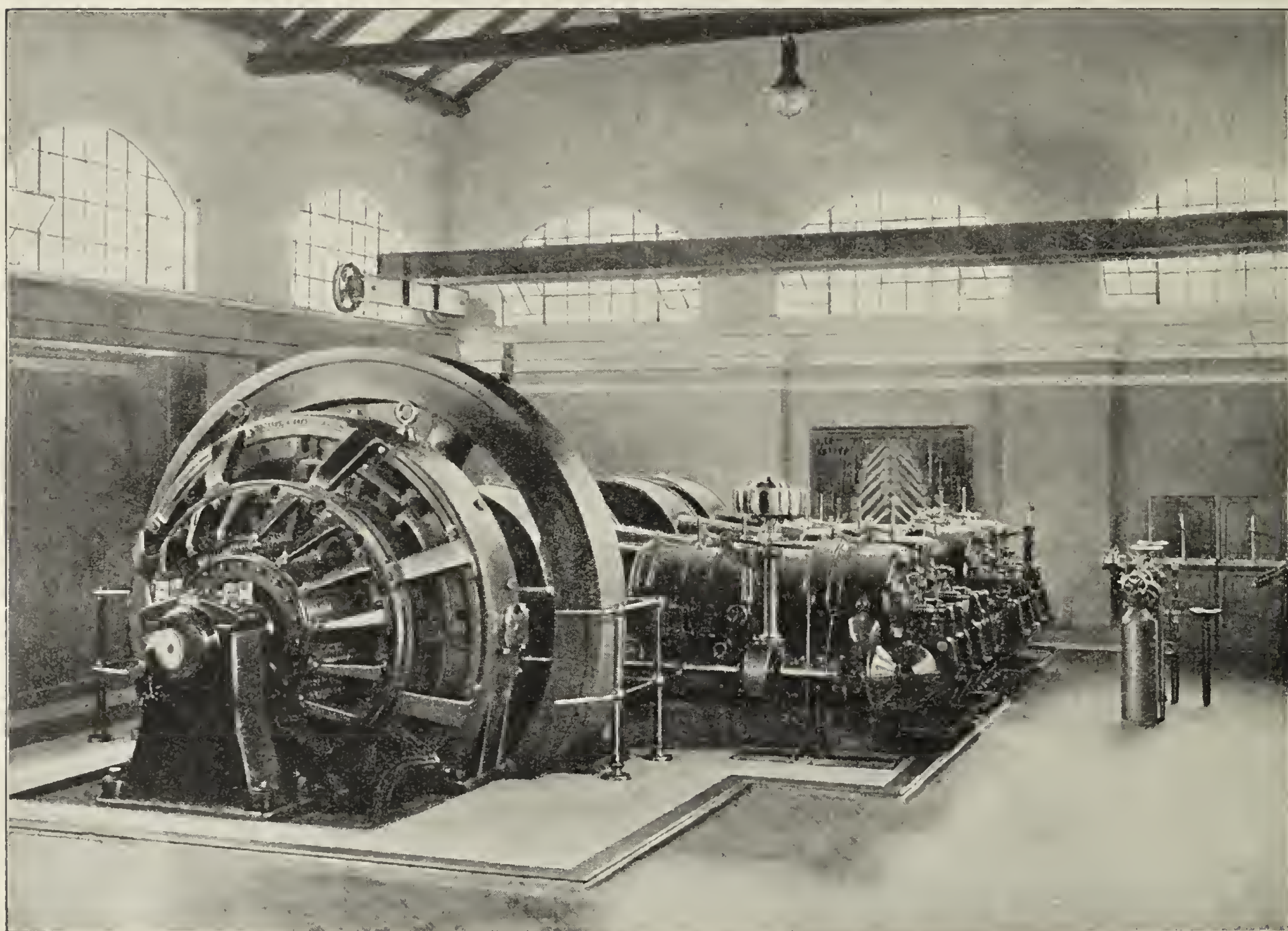

Diesel-Tjæreoliemotor (500 HK.).

Samtlige foregaaende Produkter er som nævnt udgaaet fra Fabrikens Traadtrækkerier. Værket omfatter imidlertid ogsaa et Koldvalseværk til Udvalsning af Baandjern til Anvendelse bl. a. ved Armering af Kabler, til Cyklefælge, Cykleskærme, til Kasse- og Tøndebaandjern samt til firkantet Armatur og Magnetkobber.

Til at drive alle Værkets Arbejds-

maskiner, Hjælpemaskiner, Reparationsmaskiner o. s. v. findes som nævnt to Kraftcentraler, en Maskinstue med to Dampmaskiner henholdsvis paa 600 HK. og 450 HK., samt en Dieselcentral installeret i en særlig Bygning, hvori foreløbig er opstillet en Diesel-Tjæreoliemotor paa 500 HK., den første her i Landet af sin Art.

Sluttelig skal nævnes, at Værket har delsen af Heste- eller Lokomotivkraft. Gennemsnitlig passerer daglig 20 Jernbanevogne Fabrikens Spor.

— — —

Som det fremgaar af ovenstaaende Beskrivelse, har Middelfartværket netop paa Grund af de haarde Konkurrenceforhold ikke alene baseret sig paa Jernforfinelse, men har ogsaa optaget Forarbejdningen af Kobbertraad. Og ligesom man i Jernbranchen møder Markedet i en hvilken som helst Form af Traad og Traadprodukter, saaledes nojes man heller ikke i Kobber med kun at fremstille Traaden, men man forarbejder ogsaa denne videre. Nu forarbejdes Kobbertraad selvfølgelig ikke til Søm, Pigtraad, Kæder o. l., som vi har set Jerntraaden forvandles til, men anvendes næsten udelukkende til elektriske Ledninger, enkelte og flertraadede, blanke

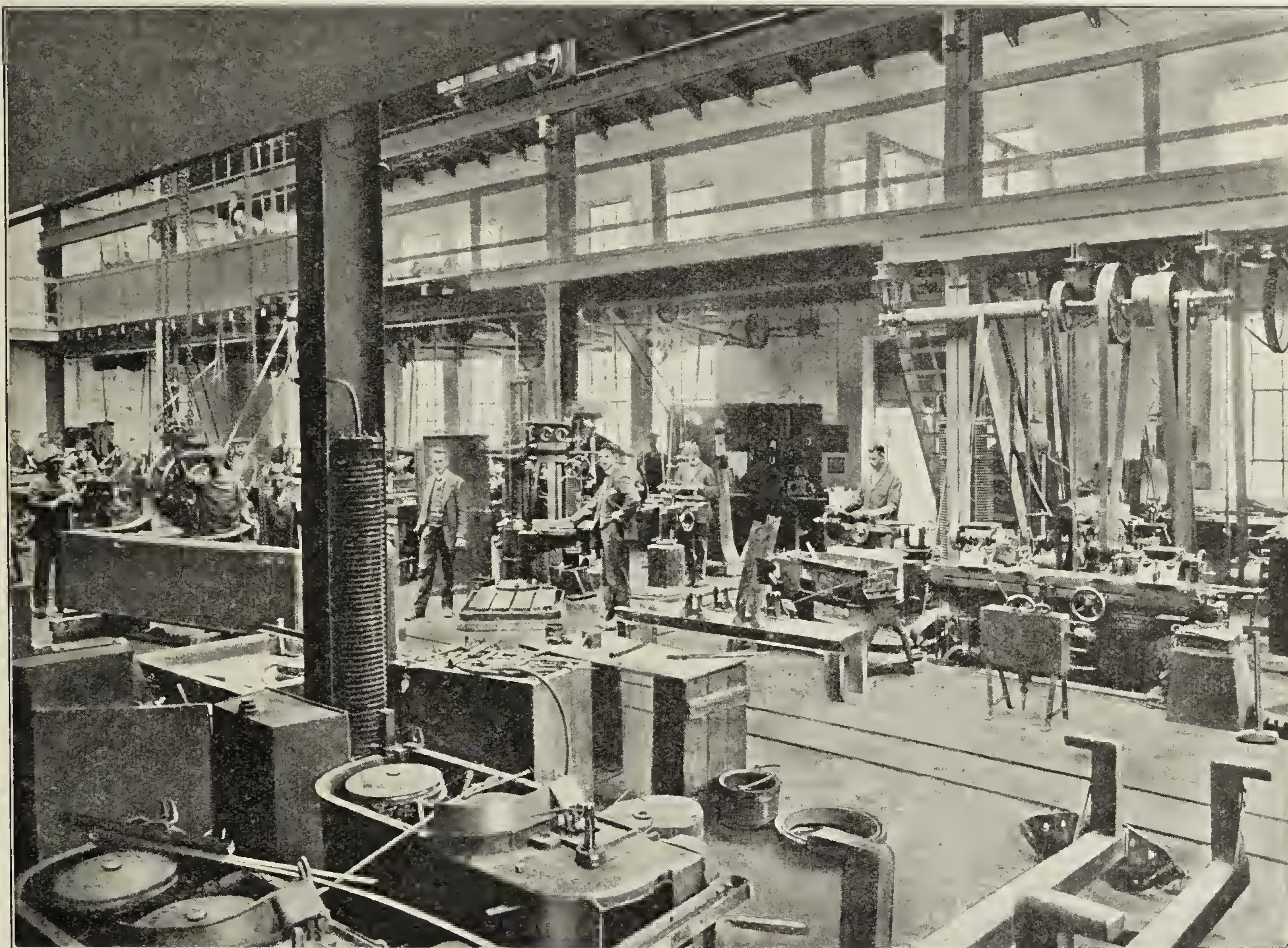

Fra Maskinfabriken.

sin egen Maskinfabrik med 30 moderne Værktøjsmaskiner. Her udføres bl. a. samtlige Reparationer, som er nødvendige i den store Virksomhed, ligesom Nybygninger og Forandringer. Denne Afdeling alene beskæftiger 45 Mand.

Til at formidle Overforing og Rangering af Jernbanevogne findes paa Fabriksomraadet, foruden det tidligere nævnte Smalsporsystem, et ret omfattende Normalsporsystem udrustet med et elektrisk Rangersystem, der overflodiggør Anven-

eller isolerede, fra silkeomspunden Traad til de sværeste blyompressede og jernpansrede Kabler.

Til denne Forarbejdning kræves imidlertid ganske andre og specielle Maskiner end til Jerntraadsforfinelsen. Hertil har Aktieselskabet Nordiske Kabel- og Traadfabriker derfor en selvstændig og omfattende Kabelfabrik, beliggende paa Frederiksberg. Denne Industri, der saaledes danner en logisk Fortsættelse af Traadindustriens Tilvirkning af Kobbertraad, skal vi i et følgende Hefte bringe en Beskrivelse af.

Jernbanevogne paa Fabrikens Terræn. Tilvenstre Blokhus for elek. Rangering.

Dansk Industri under Aaret 1913.

Nogle Data fra Dansk Industriberetning 1913.

Dansk Industriberetnings ottende Bind er nylig udkommet. Det udkomne Bind bærer Aarstallet 1913, men det kan straks fremhæves, at dette Aarstal kun ufuldstændigt dækker den Tidsperiode, som Beretningen omfatter. Ganske vist falder Beretningens produktionsstatistiske Oplysninger i det hele og store sammen med Kalenderaaret, ligesom ogsaa alle Oplysninger om Enkeltbedrifter og deres Indehavere refererer sig til Kalenderaaret. Paa en Række andre Omraader følger Dansk Industriberetning derimod hvad man maaske kunde kalde det »industrielle Aar«, der strækker sig fra Forsommer til Forsommer. Ikke alene begynder en stor Del af vore industrielle Aktieselskaber deres Regnskabsaar til forskellige Tidspunkter i Foraaret og Forsommeren, ofte til 1. April med Bestemmelse om Generalforsamlingens Afholdelse inden Udløbet af en nærmere angiven Tid, men ogsaa Afgørelsen af det vigtige Arbejderspørgsmaal synes mere og mere at henlægges til Foraarstiden. Overfor disse Kendsgerninger har Dansk Industriberetning da taget det Standpunkt, at Aktieselskaber, hvis Regnskabsaar afsluttes før 1. Juni, omtales i den Aargang, der som Aarstal har Beretningsaarets første Tidsangivelse, ligesom ogsaa Arbejderspørgsmaalene gennemgaaende føres op til omkring Maj Maaned.

For dansk Industri og Haandværk betegner Aaret 1913 iøvrigt en Fortsættelse

af den Udvikling, der har kendetegnet de nærmest foregaaende Aar fra 1910, hvilket Aar betegnede Begyndelsen til Opgangen efter de foregaaende Nedgangsaar. Aaret 1913 har saaledes været et Fremgangsaar. Denne Fremgang har imidlertid ikke alene vist sig i voksende Omsætning baade i Raastoffer og færdige Varer, et aftagende Antal af Falliter og Tvangsakkorder i Industri og Haandværk samt en stigende Beslaglæggelse baade af Kapitalkraft og Menneskemateriel for Industrien, men den har ogsaa forceret Priserne baade paa Raastoffer og paa Penge højt op. Naar hertil kommer stigende Arbejdslønninger i adskillige Fag oftest som Følge af forud fastsatte Lønhævninger inden for Overenskomstperioden, vil det være indlysende, at den Fremgang, der kan paavises i det præsterede Arbejdes Omfang og Værdi, kun er naaet under dyre Arbejdsbetingelser.

Af alle de Momenter, der hver for sig kan tjene til Belysning af Aarets økonomiske Karakter, er Beskæftigelsens Omfang maaske det allervigtigste. I Industriberetningen for 1913 findes Beskæftigelsesprocenten, der faas ved at trække Arbejdsløshedsprocenten fra 100, udregnet for ca. 116,000 Arbejdere, hvoraf ca. 59,000 Arbejdere har været beskæftiget i de industrielle Fag, ca. 17,000 Arbejdere i Byggefagene, og ca. 40,000 Arbejdere i Arbejdsmandsfaget. Resultatet af den saaledes foretagne Opgørelse er, at af hver 100 Arbejdere i de industrielle Fag har 95,2 været beskæftiget hele Aaret, medens de tilsvarende Tal for Byggefagenes og Arbejdsmandsklassens Vedkommende har været henholdsvis 87,1 og 90,1. Naar det erindres, at 100 betegner fuld Beskæftigelse, og at fuld Beskæftigelse for et saa stort Antal Arbejdere næppe nogensinde kan komme til at foreligge, vil det være indlysende, at en Beskæftigelsesprocent paa 95,2, som den for de industrielle Fag udregnede, er meget høj, og formentlig højere end ønskelig er, idet en saa høj Beskæftigelsesprocent faktisk betyder, at der baade er anvendt dyrt Overarbejde, og anvendt mindre duelig og derfor dyrere Arbejdskraft, hvad der har gjort Arbejdets Udførelse kostbart. Det er et Spørgsmaal, om Industriens Nettoudbytte i 1913 i Virkeligheden ikke vilde have været højere, saafremt der havde været lidt mindre Arbejde. Det er i det mindste en flere Gange tilbagevendende Klage i flere større Aktieselskabers Generalforsamlingsberetninger, at Arbejdets Mængde har tvunget til Overarbejde i saa stort Omfang, at dette har faaet en kendelig Indflydelse paa Nettoudbyttet i nedadgaaende Retning.

Det er allerede fremhævet, at dansk Industri og Haandværk i 1913 ikke alene har lagt Beslag paa større menneskelig Arbejdskraft end de foregaaende Aar, men at ogsaa Kapitaltilgangen har været betydelig. Hvor store Beløb, det her drejer sig om i det hele, er det ikke muligt at opgøre, idet Kapitaltilgangen finder Sted under mange forskellige Former, hvoraf adskillige unddrager sig en statistisk Opgørelse. Men ses alene paa den Kapital, der gennem Dannelsen af Aktieselskaber med en Kapital paa over 25,000 Kr., er tilgaaet Industrien, er der i 1913 af saadanne industrielle Aktieselskaber stiftet ialt 46 med en samlet Aktiekapital paa godt 9 Mill. Kr.; hvoraf 3 havde en Aktiekapital paa over 1 Mill. Kr. Af de 46 nystiftede Selskaber har dog en Del overtaget ældre industrielle Virksomheder, og de 9 Mill. Kr., betyder derfor ikke for hele Beløbets Vedkommende reel Tilgang. Men ogsaa Afgangen har været betydelig, idet der i 1913 er opløst ialt 23 industrielle Aktieselskaber, hver med en Aktiekapital paa 25,000 Kr. eller derover, og med et samlet Kapitalbeløb paa godt 4 Mill. Kr.; men ogsaa her gælder det, at en Del af de Virksomheder, der har været drevet af de opløste Aktieselskaber, er fortsat under

andre Financieringsformer. Udvidelser af bestaaende Selskabskapitaler har fundet Sted for 18 Selskabers Vedkommende til et samlet Beløb af ca. 5,4 Mill. Kr., medens 4 Selskaber har nedskrevet Aktiekapitalen med et samlet Beløb af 165,000 Kr., hvorefter den samlede Kapitaltilgang har været godt 10 Mill. Kr.

Sætter man som Kendetegn paa en større industriel Bedrift, at denne beskæftiger mindst 10 Arbejdere, eller arbejder med en mekanisk Kraft paa mindst 20 HK. har Aaret 1913 set ialt 35 saadanne større industrielle Virksomheder igangsættes. Disse 35 Virksomheder anvendte ved deres Igangsættelse en Maskinstyrke paa ialt 2300 HK., de beskæftigede tilsammen 880 Arbejdere og deres samlede Anlægssum beløb sig til 3,7 Mill. Kr. Sammenlignet med en Række foregaaende Aar, maa Tilgangen nærmest betegnes som normal. Af de 35 Nyanlæg havde 7 en Anlægssum paa 100,000 Kr. eller derover. Disse 7 Nyanlæg var; en Cementfabrik (ved Aalborg), en Magarinefabrik (i Viby, Jylland), et Svineslagteri (i Struer), en Blodfoderfabrik (i Fredericia), et Teglværk (i Refsnæs), et Skibsværft (i Aalborg) og en Maskinfabrik (i Kjøbenhavn). Den samlede Anlægssum for disse 7 Virksomheder var ca. 3 Mill. Kr., saaledes at Anlægssummen for de øvrige 28 større Nyanlæg tilsammen kun har udgjort ca. 700,000 Kr.

Hvad endelig Omsætningen i Industri og Haandværk angaar, har Indkøbet af Raastoffer været vanskeligt paa Grund af høje Priser. Aaret 1913 var jo for de tre første Fjerdingaars Vedkommende et udpræget Højkonjunkturaar, der ogsaa i denne Henseende fulgte Bevægelsen fra 1912 helt ind i Aarets sidste Kvartal, da der indtraadte en Priskæntring med nedadgaaende Varepriser. Naar derfor Aaret 1913 opviser meget høje Tal for Værdien af de importerede Raastoffer til Industri og Haandværk, hænger dette ikke alene sammen med at Forbruget virkelig har været stort, men det skyldes ogsaa det høje Prisniveau. Til Gengæld har imidlertid ogsaa Eksporten af færdige Industrivarer i 1913 naaet Tal, der er ukendt høje, og den samlede Eksportværdi har andraget 70—75 Mill. Kr. Den største Del af den danske Industris Frembringelser finder altsaa endnu Afsætning paa det hjemlige Marked, og her var det selvsagt af stor Betydning, at Landbruget paany oplevede et godt Aar.

Ovenstaaende Bemærkninger er væsentlig hentede fra den almindelige Del af Dansk Industriberetning 1913. Industriberetningens Hovedafsnit er imidlertid Bogens specielle Del, der i en Række industrielle Monografier søger at give et Billede af de enkelte Industrigrene i det forløbne Aar. I et Tabelbilag i Bogens Slutning gives en Oversigt over Til- og Afgang af mekanisk Drivkraft, over stiftede og opløste Aktieselskaber, over Antallet af Falliter og Tvangsakkorder o. m.

O. H.

Handelsforholdet mellem Danmark og Sverige.

Industriraadets Betænkning.

(Sluttet.)

For at skaffe saa fyldige Oplysninger som mulig om, hvorledes den danske Industri bedømmer Betydningen af det svenske Marked, og de Muligheder, der maatte være for atter at komme ind paa dette Marked, har Industriraadet udsendt et Spørgeskema med tilhørende Følgeskrivelse, hvoraf man tillader sig at vedlægge Eksemplarer. Spørgeskemaet er udarbejdet af Industriraadet under Sam-

arbejde med Handelsministeriet med Undersøgelser, som den her foreliggende for Øje, omend ikke med særlig Henblik paa Forholdet til Sverige. De saaledes fremkomne Oplysninger har man senere søgt at supplere ogsaa med Oplysninger fra de Industrier, der ikke direkte er repræsenteret under Industriraadet. Spørgeskemaet har ialt været forelagt følgende Industrier:

Møllerier, Brødfabriker, Margarinefabriker, Sukkerfabriker, Kaffesurrogatfabriker, Konservesfabriker, Mineralvandsfabriker, Ølbryggerier, Spritfabriker, Saltværker, Cigarfabriker, Vatfabriker, Savværker, Maskinsnedkerier, Jernbanevognfabriker, Pianofabriker, Garverier, Skotøjsfabriker, Handskefabriker, Rebslagerier, Tekstilfabriker, Trikotagefabriker, Hattefabriker, Teglværker og Lervarefabriker, Granitværker, Cementfabriker, Porcelæns- og Fajancefabriker, Glasværker, Maskinfabriker, Tændstikfabriker, Oliefabriker, Gummifabriker, Papirfabriker, Tapetfabriker, Svovlsyrefabriker, Kryolitrensning.

Heraf foreligger der positive Oplysninger vedrørende følgende Industrier: Møllerier, Margarinefabriker, Sukkerfabriker, Kaffesurrogatfabriker, Spritfabriker, Cigarfabriker, Savværker, Maskinsnedkerier, Jernbanevognfabriker, Pianofabriker, Garverier, Skotøjsfabriker, Rebslagerier, Tekstilfabriker, Teglværker og Lervarefabriker, Granitværker, Cementfabriker, Porcelæns- og Fajancefabriker, Glasværker, Maskinfabriker, Tændstikfabriker, Oliefabriker, Svovlsyrefabriker og Ilt- og Brintfabriker.

Af det saaledes foreliggende Materiale tillader man sig at give følgende Uddrag:

Mølleindustrien. Denne Industri frembyder et godt Eksempel paa en dansk Eksportindustri, der havde store Interesser i Sverige, men som ramtes meget stærkt ved Sveriges Overgang til Beskyttelse. Af Tabel I vil det ses, at der i 1885 fra Danmark eksporteredes Mel til Sverige for et Beløb af godt 7 Mill. Kr., hvilket nu i 1911 er sunket til ca. 200,000 Kr. Eksporten bestod væsentlig af Hvedemel og Rugmel. Nedgangen i Eksporten fra Danmark er forstaaelig i Betragtning af, at Tolden nu udgør 6 Kr. 50 Øre pr. 100 kg for Mel af Hvede, Rug og Byg. Det fremhæves fra danske Handelsmøller, at en Eksport til Sverige saavel af Hvedemel som af Rugsigtemel atter vilde kunne genoptages, saafremt Tolden helt bortfalder. Forsyningen af det svenske Marked er overtaget dels af den svenske Mølleindustri, der i de senere Aar har været i rask Fremvækst, dels af Import fra Tyskland og De forenede Stater, hvis Mølleeksport muliggøres ved de i disse Lande eksisterende Toldgodtgørelsessystemer (Eksportpræmier). Her til Danmark indgaar Mel toldfrit, men der er saa godt som ingen Konkurrence paa det danske Marked med svensk Mel.

Margarinefabriker. For Tiden kan der selv med Ophævelse af den svenske Told af 20 Øre pr. kg Margarine (18 pCt. af Værdien for de bedste Sorter, 25 pCt. for de ringere Sorter) ikke blive Tale om Eksport af Spisemargarine herfra til Sverige paa Grund af danske Lovbestemmelser om særlig Pakning i Forbindelse med Forbud mod stærk gul Farvning af Margarine — selv til Eksport. Med en Nedsættelse af Tolden til ca. Halvdelen af dens nuværende Beløb menes der imidlertid at kunne blive nogen Eksport til Sverige af Bagemargarine, idet den svenske Margarinefabrikation kun udgør godt Halvdelen af den danske. Der finder ingen nævneværdig Konkurrence Sted paa det danske Marked med svensk Margarine.

Kaffetilsætning. Denne Vare undergives ved Eksport til Sverige en Told paa

20 Øre kg. Til Trods herfor har der tidligere fundet en Del Eksport Sted her fra Danmark til Sverige, navnlig til Sundbyerne, idet Industrien indtil for en 5—6 Aar siden var ukendt i Sverige. I de sidste Aar er der imidlertid opstaaet en Kaffesurrogatindustri i Sverige (indført af en dansk Mand), der ganske har trængt den danske Eksport ud af Markedet. Det fremhæves dog fra dansk Side, at ved en Nedsættelse af den svenske Told, f. Eks. til 4 Øre pr. kg, vil der atter være Mulighed for Eksport.

Sukkerindustrien. Om Eksport af Sukker til Sverige, hvor Tolden er 14 Øre pr. kg baade af raffineret og uraffineret Sukker, kan der i Øjeblikket næppe blive Tale, idet Sverige har en meget betydelig Sukkerindustri, der fuldstændig forsyner Landet med Sukker. Desuden har Sverige ved sin Tiltræden til Brysselerkonventionen forbeholdt sig Ret til at holde Toldsatser, der afviger fra de af Konventionen vedtagne, saalænge Landet ikke eksporterer Sukker, og Landet er derfor henvist til selv at forbruge hele sin Sukkerproduktion. Der eksporteredes fra danske Sukkerfabriker en Del Melassefoder til Sverige. Denne Vare indgaar toldfrit.

For den Industri, der kan sammenfattes under Navn af *Chokolade- og Sukkervareindustrien,* virker de svenske Toldsatser gennemgaaende prohibitive. Dette gælder for alle Sukkervarers Vedkommende, hvor Tolden er 50 Øre pr. kg, hvad der for de billige Varers Vedkommende betyder, at Tolden er lig Varens Værdi, medens det for dyrere Varers Vedkommende betyder en Told af ca. 20 pCt. af Værdien. Det samme er Tilfældet med Chokolade, hvor Tolden er 50 à 60 Øre pr. kg. Der udføres fra danske Fabriker lidt Marcipanmasse, men kun lidet paa Grund af den høje Told. Disse Forhold har haft til Følge, at danske Sukkervare- og Chokoladefabrikanter, for dog at blive delagtige i det svenske Marked, har maattet arrangere sig paa anden Maade i Forholdet til Sverige, idet en dansk Chokoladefabrik er interesseret i en svensk Fabrik i Malmø, og en Sukkervarefabrik har truffet Aftaler med Fabriker baade i Stockholm og Malmø om Fremstillingen af den paagældende danske Virksomheds Specialiteter. Den herved opnaaede Ordning kan dog ikke være saa tilfredsstillende, hverken for Industrien eller for Samfundet i sin Helhed, som en Fremstilling af de paagældende Varer her i Landet med Eksport til Sverige, idet f. Eks. Arbejdslønnen under den nuværende Ordning ikke kommer det danske Erhvervsliv til Gode. For at der skal kunne blive Tale om Eksport til Sverige, hvor der i Læ af den høje Beskyttelse er opvokset en betydelig Industri i denne Branche, maa Tolden nedsættes til ca. Halvdelen af dens nuværende Beløb, hvorved Tolden vilde være bragt ned paa et Niveau, der svarer til de nuværende danske Toldsatser paa disse Varer. Som eventuelle Eksportvarer fremhæves særlig medicinske Sukkervarer, almindelige Konfiturer, Karameller og Chokolade.

Spritfabriker. Der finder nogen Eksport Sted af Akvavit og Kornbrændevin til Sverige til Trods for en Told, der udgør ca. 250 pCt. af Akvavitens Værdi. Disse Toldsatser kan dog næppe ventes ændrede. Hvad der derimod maaske kunde ændres, er den systematiske Modarbejden af udenlandske Varer, der finder Sted gennem den særlige Form, hvorunder Spiritushandelen er organiseret i Sverige ved Göteborg-Systemet, idet denne systematisk modarbejder udenlandske Varer derved, at den nægter at føre disse Varer i Handelen, og samtidig forlanger, at Vinhandlerne gennemgaaende skal tage en Pris for disse, der ligger indtil 50 pCt. over den Pris, Sy-

stemet beregner for den tilsvarende Vare af svensk Fabrikat.

Tobaksindustrien. Den danske Tobakseksport til Sverige er væsentlig Cigarer, der fortoldes med 4 Kr. Kiloet eller ca. 30 pCt. af Hoved-Eksportartiklens Værdi. Den danske Tobaksindustri er paa saa godt som alle Omraader den svenske overlegen, og det menes, at saafremt Cigaretter ikke i Sverige toldbehandles med det samme Beløb som Cigarer, vilde der kunne eksporteres Cigaretter til Sverige. Industrien har imidlertid søgt paa anden Maade at udnytte sin Overlegenhed over den svenske Industri, nemlig ved Anlæg af en Cigaretfabrik i Sverige. Der er dog næppe Haab om, at den svenske Told vil kunne nedbringes for Tiden, hvor Forholdene tværtimod synes at udvikle sig henimod en stærkere Udnyttelse af Tobakken som Beskatningsobjekt (jvfr. Hefte 9, Pag. 239 og 244. *Red.*).

Tekstilindustrien. Oplysningerne fra denne Industri er meget sparsomme, og gaar nærmest ud paa at fremhæve, at der ikke kan være Tale om Eksport til Sverige af Klædevarer under de nuværende betydelige svenske Toldsatser, samt at den svenske Import til Danmark er betydelig og muliggjort ved de lave danske Toldsatser; der indføres her til Landet navnlig Cheviot, Serges, Molskin, Dowlas og lettere kulørte Bomuldsvarer, hvilken Import i Forbindelse med Import af samme Varer ogsaa fra andre Lande har skabt vanskelige Forhold for den danske Tekstilindustri og bevirket, at denne ikke har kunnet arbejde for fuld Kraft.

Rebfabriker. Fra danske Rebfabriker indføres til Sverige baade Tovværk af Hamp, Tovværk af Jerntraad og Sejlgarn trods betydelige for Eksporten stærkt hæmmende Toldsatser, hvis Størrelse varierer efter Varens Art. Den danske Industri frygter imidlertid i høj Grad en stigende svensk Konkurrence paa det danske Marked, navnlig af Sejlgarn, hvor den svenske Industri er i stærk Udvikling.

Trævareindustrien. For den Del af Trævareindustrien, der henhører under Møbelfabrikationen var der i Firsernes Begyndelse et godt Marked i Sverige, der efter 1888 er saa godt som ophørt. Tolden er nu for ubejsede Fyrretræsmøbler 5 Øre pr. Kilo, for bejsede Fyrretræsmøbler 10 Øre pr. Kilo, for Møbler af andre Træsorter, der er malede eller fernisserede, 30 Øre pr. Kilo og for finere polerede Møbelarbejder 60 Øre pr. Kilo, hvad der for de sidstes Vedkommende svarer til ca. 15 pCt. af Værdien. For at der atter skal kunne blive Tale om Eksport i større Grad af finere Møbler, maa Tolden nedsættes til ca. en Trediedel eller ca. 20 Øre pr. kg. Denne Foranstaltning menes ikke alene at kunne gavne den danske Møbelindustri, men ogsaa det svenske Publikum, idet den svenske Markedspris for de her omhandlede Varer er meget højere end den danske paa Grund af Tolden. Om svensk Konkurrence i Danmark er der kun Tale for Pindestoles Vedkommende, hvilken Konkurrence dog ogsaa er folelig for de danske Stolefabriker. Foruden de høje Toldsatser synes Eksporten ogsaa at have Vanskelighed ved at opnaa Tilbagebetaling af erlagt Told ved Genudførsel af Varer, der ikke svarer til Forventningerne.

Det er allerede fremhævet, at Danmark er en stor Aftager af svensk Trælast, baade uforarbejdet og — i de senere Aar — i stigende Grad ogsaa af forarbejdet Trælast. Dette sidste, der er af overordentlig stor Interesse for de danske Savværker og Høvlerier, hænger først og fremmest sammen med, at den sidste Toldlovsrevision her i Landet i 1908 reducerede Toldsatserne paa høvlet og pløjet Trælast med ca. 12 pCt.,

idet hovlede og pløjede Brædder, Planker og Lægter af Grantræ i Told reduceredes fra 4 Kr. pr. Kubikmeter til 3 Kr. 50 Øre, hvorefter Importen her til Landet — og fortrinsvis fra Sverige — er steget fra 53,000 kbm i 1910 til 67,000 kbm i 1912 og 78,000 i 1913.

Der bør sikkert stræbes hen til Toldsatser af samme Hojde, som før Toldlovsrevisionen. Forholdet er jo nemlig i Virkeligheden det, at de høvlede og pløjede Brædder toldbehandles til en Sats der — i Forhold til de ru Brædder — er langt lavere end selve Toldsatserne angiver. Thi ganske vist toldbehandles ubearbejdet Trælast efter Position 262 med et Beløb af 2 Kr. pr. Kubikmeter, medens høvlet og pløjet Trælast toldbehandles med 3 Kr. 50 Øre pr. Kubikmeter, saaledes at Forskellen bliver hele 75 pCt., men naar Hensyn tages til, at de ru Brædder maa bære Told af en større Kubikmængde, bliver Forholdet i Virkeligheden det, at de høvlede og pløjede Brædder til samme Anvendelse kun toldbehandles ca. 12 pCt. højere end ru; en reel Forskel paa 75 pCt. mellem de to Toldpositioners Varer vilde — med Bibeholdelsen af den nuværende Toldsats paa ru Brædder — medføre en Told paa hovlet og pløjet Trælast ikke som nu af 3 Kr. 50 Øre pr. Kubikmeter, men paa godt 5 Kr. pr. Kubikmeter.

Industriraadet maa endvidere gøre opmærksom paa, at ogsaa for Kunderne er den nuværende Tilstand af Betænkelighed, hvorom der fra sagkyndig Side er udtalt følgende:

»Den svenske Konkurrence mærkes i overordentlig Grad med Hensyn til det forarbejdede Træmateriale. Det er f. Eks. aldeles umuligt, at den danske Industri, med Hensyn til Høvling og Pløjning af Gulvbrædder, kan konkurrere med Gulvbrædder, som leveres her paa Pladsen fra Sverige i høvlet og pløjet Stand. Gulvbrædder bor, forinden de henlægges i Bygningen, være tørre, hvilket kun kan opnaas paa tilfredsstillende og betryggende Maade, derved at Brædderne i ru Tilstand opstables her paa Pladsen og henstaar mindst et Aar, forinden de forarbejdes.

Forholdet med de svenske, høvlede og pløjede Brædder er derimod det, at naar Træerne er skovede, transporteres Stammen til et nærliggende Savværk for straks at skæres op til Planker, hvorefter de dertil bestemte Brædder, efter en ganske foreløbig og ufuldstændig Tørring, hovles og pløjes. Selv om Brædderne paa denne Maade i Handelen kaldes lagrede, kan dette ikke kontrolleres, og navnlig kan det ikke kontrolleres om Stammen, hvoraf Brædderne skæres, ikke har staaet paa Roden i Skoven endnu i samme Aar, hvor Brædderne anvendes i Bygningerne. De skadelige Følger af at anvende saadanne friske Brædder er aldeles uberegnelige.

Det vil heraf fremgaa, at der tilføres Forbrugerne her i Danmark en langt ringere Kvalitet af høvlede og pløjede Brædder, end Tilfældet vilde være, hvis den ovenfor antydede Fremgangsmaade benyttedes: at lade de indførte Materialier opstable og høvle og pløje her i Landet. Tilmed er der ved Indførselen af høvlet og pløjet Træ fra Sverige paaført den danske Industri en meget følelig Konkurrence, idet de fleste af de eksisterende Høvlerier og Savværker, som Følge af ovennævnte Import, arbejder under meget trykkende Forhold, idet de langt fra har tilstrækkelig Beskæftigelse. At standse Importen vil selvfølgelig være ugørligt, men Importen af høvlet og plojet Træ bor belastes med en væsentlig hojere Toldsats end den nu bestaaende, da den danske Industri paa dette Omraade ellers fuldstændig umuliggøres«.

Pianoindustrien kan under de nuværende Toldforhold kun afsætte enkelte Instrumenter til Sverige. Tolden andrager

nemlig 200 Kr. pr. Flygel og 150 Kr. pr. opstaaende Piano. Nedsættelsen maa for at betyde noget for Industrien være betydelig, idet der i Sverige findes en vel konsolideret Industri i denne Branche.

Som det ses paa Tabellen Side 227 har den svenske Eksport til Danmark af *Teglværksfrembringelser* i de Tabellen omfattende Aar været stærkt stigende. Eksporten, der væsentlig bestaar af Mursten, er dog varieret efter det danske Forbrug (i 1912 er saaledes indført ialt 21 Mill. Stk. Mursten). Mursten indgaar toldfrit i Danmark, men er i Sverige belagt med en Told paa ca. $2^1/_2$ Kr. pr. 1000 Stk. eller ca. 15 pCt. af Værdien, saaledes at den danske Lerindustri er ganske afskaaret fra at gøre Gengæld med Import til Sverige. En Konkurrence som denne i en Vare, der kan fabrikeres lige saa godt og billigt i Danmark, er ubillig overfor den danske Industri, og det fremhæves i adskillige Indberetninger, at enten bør den svenske Told nedsættes, eller ogsaa bør der en dansk Told af lignende Størrelse som den svenske. Vel udføres der undertiden herfra mindre Partier Falstagsten, hvor Tolden dog ogsaa er betydelig, nemlig ca. 10 pCt. for uglasserede, ca. 20 pCt. for glasserede, samt Façadesten, flammede Mursten og Brøndsten, men Tolden lægger overalt Hindringer i Vejen. Naar Eksport dog undertiden kan finde Sted, turde dette være et Bevis paa, at Markedsprisen paa disse Varer i Sverige er højere end i Danmark, og at derfor ogsaa det købende Publikum i Sverige vilde have Fordel af en Toldreduktion. Ogsaa af Urtepotter til Gartneribrug vilde der kunne udføres en Del herfra Landet, men næppe under anden Forudsætning, end at Tolden, der udgør ca. 175 pCt. af Varens Salgspris i større Partier, helt kunde bortfalde. Dette vilde ogsaa i høj Grad gavne det købende Publikum i Sverige, idet Prisen paa disse Varer i Sverige er ca. 75 pCt. højere end i Danmark. Her kan ogsaa nævnes den haarde Konkurrence, de bornholmske *Stenværker* er udsat for fra svensk Side. Af Natursten, saasom Brosten, Kantsten, Skærver af Granit o. lgn. udførtes der fra Sverige i 1911 for over 1 Mill. Kr. toldfrit til Danmark, hvilke Varer lige saa gode og lige saa billige kan fremstilles paa danske Stenværker paa Bornholm. Endvidere kan nævnes den Konkurrence, den *danske Tørveindustri*, navnlig hvad Tørvestrøelse angaar, er udsat for fra svensk Side. De her i Landet eksisterende Tørvestrøelsesfabriker, der aarlig producerer ca. 1 Mill. kg Tørvestrøelse, men hvis Produktion kunde sættes meget betydeligt op, har den største Vanskelighed ved at faa deres Produkter afsat, idet Importen fra Sverige, der i 1912 udgjorde ca. 7 Mill. kg, og som indgaar toldfrit, har erobret hele Markedet paa de danske Øer.

For *Cementindustrien* stiller Forholdet sig saaledes, at der til Danmark (i 1911) er indgaaet for ca. 200,000 Kr. Cement, medens dansk Eksport har beløbet sig til ca. 100,000 Kr. Naar dette har kunnet ske saaledes, ligger Grunden først og fremmest i Toldforholdene. Svensk Cement indgaar toldfrit i Danmark, og finder navnlig Afsætning til Kjøbenhavn og Sjælland med Bornholm og stammer væsentlig fra de skaanske Fabriker. Disse staar i teknisk Henseende ikke tilbage for de danske, de har samme lette Adgang til Raamaterialer som de danske, de arbejder med billigere Arbejdskraft, og har Emballagen betydelig billigere end de danske Fabriker. Hertil kommer saa, at de skaanske Fabriker er gunstigere stillet end de danske med Hensyn til Afsætningen til Kjøbenhavn og de danske Øer, idet Fragtudgifterne er mindre. For de danske Fabriker beløber Fragten f. Eks. til Kjøbenhavn sig til 40—45 Øre pr. Td., medens de skaanske Cementfabriker kan

fragte Cement til Kjøbenhavn — hjulpet af den billige Færgeforbindelse — for kun 15 Øre pr. Td., og tilmed sende hele Vognladninger direkte fra Fabrikerne til Stationer paa Sjælland.

Til Trods for disse Begunstigelser af svensk Cement paa det danske Marked belægges dansk Cement ved Indførsel til Sverige med en Told af 108 Øre pr. Td. (180 kg brutto), foruden forskellige Smaaudgifter. Disse ulige Forhold virker selvsagt meget generende for den danske Cementindustri, der med Rette synes at kunne forlange lige saa gunstig Behandling i Sverige, som den, der bliver svensk Cement til Del paa det danske Marked.

Skotøjsfabriker. Af Tabellen Side 226 vil det fremgaa, at der tidligere fandt en ikke ubetydelig Eksport Sted fra Danmark til Sverige af Fodtøj; denne er nu saa godt som ganske ophørt paa Grund af svenske Toldforanstaltninger, der har forhøjet Tolden fra under 1 Kr. pr. Kilo til indtil 6 Kr. Kiloet. Nedsættelser, der skal bringe effektive Lettelser, maa være betydelige. Forsyningen af det svenske Marked er overtaget af en hjemlig Industri, der ogsaa hjemsøger det danske Marked med sin Overproduktion. Til Trods for den høje Told er Prisen paa Fodtøj næppe højere i Sverige end andet Sted, idet Konkurrencen mellem de svenske Skotøjsfabriker er meget stærk.

Læderindustrien. Af her i Landet fremstillet Læder finder der kun Afsætning til Sverige Sted af Vaskeskind til Handske-, Bandage- og Konfektionsbrug, og af barkgarvet Faar- og Spaltskind, baade farvet og ufarvet, til Bogbinder-, Portefeuille- og Møbelbrug. Disse Varer, der ikke fremstilles i Sverige, toldbehandles med 90 Øre pr. Kilo eller ca. 10 pCt. af Varens Værdi. Konkurrencen paa det svenske Marked er væsentlig tysk, og naar Tolden opretholdes, er det af fiskale Grunde. Den danske Industri er i denne Konkurrence særlig ugunstig stillet i Sammenligning med den tyske, idet Raavaren, saakaldte halvgarvede ostindiske Faar- og Gedeskind, ved Indførsel her til Landet toldbehandles som færdigt Læder med 40 Øre Kiloet, medens den i Tyskland indgaar som Halvfabrikata til 3 Pf. pr. Kilo. Dette uheldige Forhold blev allerede i 1908 fremført af Læderindustrien.

For Fremstillingen af *Jernbanevognmateriel* har den svenske Konkurrence i Perioder, hvor Forbruget af Materiel i Sverige har været ringe, været meget generende, idet der i rigt Maal er fundet Afsætning for Overproduktionen her i Danmark, hvor man i Modsætning til saa godt som alle andre Lande hidtil ikke har dækket sit Forbrug hos den hjemlige Industri.

Af Tabellen Side 226 vil det fremgaa, at der allerede under de nuværende Forhold finder nogen Eksport Sted af *danske Maskiner* til Sverige. Men Værdibeløbet har nærmest været stagnerende, ja de sidste 15 Aar endog i Tilbagegang, medens Danmarks Eksport af Maskiner i dette Tidsrum i det hele har været i stærk Stigning. I Modsætning hertil har den svenske Maskinimport til Danmark været i rask Trivsel, som det ses af Tabellen Side 227. Den danske Eksport til Sverige bestaar navnlig af alle de Specialkonstruktioner, den danske Maskinindustri efterhaanden har oparbejdet. Heraf nævnes: Mejerimaskiner, Slagterimaskiner, Pasteuriseringsapparater, Køleapparater, elektriske Elevatorer, Maskiner til Kraner, særlig til Losning af Kul, Koks og Malm, Gribeskovle, mekaniske Transportanlæg, Pumper og elektrisk Materiel, Hydrauliske Presser, forskellige Værktøjsmaskiner, Ismaskiner, Kølemaskiner, Bagerimaskiner- og Inventar, Bogtrykmaskiner, spe-

cielle elektriske Maskiner, enkelte Tærskeværker og Saamaskiner, Maskiner og Maskindele —, desuden Staaltraad til elektrisk Installation, Pumper, elektrisk Materiel, saasom Tumbler — Afbrydere — Knivafbrydere — Afgreningsmateriel — Sikringer o. l. Over en Bank gælder det for alle disse Artikler, at deres Import til Sverige besværliggøres med Toldsatser, der saa godt som ingensinde er under, men ofte over 10 pCt. af Værdien. Dette har bevirket, at store Poster Maskingods maa fremstilles i Sverige for dansk Regning, hvad der atter volder Vanskelighed med Hensyn til Import af Støbemodeller. Heroverfor staar den svenske Import til Danmark, der mødes af en Toldsats paa ca. 5 pCt., altsaa kun det halve. Der ligger her en betydelig dansk Interesse i at faa den svenske Maskintold nedsat til lignende Niveau som den danske, idet en saadan Foranstaltning i høj Grad vil kunne befordre dansk Maskineksport til Sverige. Ganske vist er ogsaa den svenske Maskinindustri højt udviklet, men dette behøver ikke at danne nogen Hindring for Vareudveksling af Maskiner mellem Sverige og Danmark. Det er jo nemlig i Sverige som i Danmark, at den høje Udvikling kun er naaet gennem en Specialisering inden for Industrien. Og paa et saa stort Omraade som Maskinindustrien, hvor Specialiteterne er saa mangfoldige, kan det kun være til gensidig Fordel, om den svenske Maskinindustri for sine Specialiteter med Sikkerhed kan regne med det danske Marked og Danmark omvendt for sine Specialiteter med det svenske Marked.

Det maa dertil fremhæves, at den danske Maskineksport, foruden de nævnte høje Toldsatser, ogsaa besværes af Vanskeligheder fra Toldadministrationens Side. Saaledes vanskeliggøres i høj Grad toldfri Genudførsel, ligesom der kræves Fakturaer over de enkelte Maskindele, der indføres. I den elektrotekniske Industri har den svenske Konkurrence i de senere Aar været stærkt generende, baade med Hensyn til Levering af Maskiner, og navnlig med Hensyn til elektriske Lamper, hvor svenske Metaltraadslamper sælges til Priser, der ligger indtil 15 pCt. under laveste Pris for danske Lamper.

Den danske *Glasindustri* har i de senere Aar maattet kæmpe med en voksende svensk Import af Glasvarer til Danmark, medens den danske Industri, hvad Hvidtglas og Grøntglas angaar er trængt mere og mere ud af det svenske Marked; saafremt de svenske Toldsatser, der gennemgaaende er ca. 60 Øre pr. kg paa de paa vore større Glasværker fremstillede Varer var nedbragt til samme Niveau som de danske, vilde den danske Industri sikkert være i Stand til at møde den svenske Overproduktion paa det danske Marked ved at indføre danske Varer paa det svenske Marked i lignende Omfang. Som Forholdene nu er, maa den danske Glasindustri være Vidne til, at der her i Landet indføres en Del svenske Glasvarer uden at den danske Industri som Modvægt herimod er i Stand til at udføre lignende Kvanta til Sverige.

Olieindustrien. Den danske Olieindustri udfører allerede nu til Sverige Oliekager, der er toldfri, samt Rapsolie og Linolie, hvorpaa Tolden er 7 Øre Kiloet, samt Fernis, hvis Told er 10 Øre Kiloet og Lim, der toldbehandles med Satser fra 3 til 20 Øre Kiloet. Der mærkes til Gengæld nogen Konkurrence paa det danske Marked af Lim, og man frygter her paa de danske Fabriker en forøget Konkurrence i Fremtiden. Endvidere udføres herfra Kokos-, Jordnød- og Sesam-Olie (til Margarinefabrikation), saavel som tekniske Olier. Der paatænkes imidlertid for Tiden i Sverige at indføre en Told af 10 Øre Kiloet for disse sidstnævnte Olier til Værn for den hjemlige Industri,

hvilket nødvendigvis i høj Grad vil kunne vanskeliggøre Forholdene for den danske Eksport. Den svenske Kokosolieindustri (fra Kalmar) udfører en Del Olie til Danmark, hvor Margarinefabrikanten erholder Toldgodtgørelse for indført Kokosolie, hvilket altsaa vil sige, at Varen indgaar toldfrit.

Tændstikindustrien. Denne Industri har siden 1908, da Tolden paa Tændstikker reduceredes med 14 pCt. fra 29,2 til 25 Øre Kiloet, lidt stærkt under Indførslen af svenske Tændstikker. Importen har saaledes andraget i 1910 ca. 65,000 kg, i 1911 ca. 130,000 kg, i 1912 ca. 150,000 kg. Disse Forhold har været medvirkende til, at den danske Tændstikindustri i de senere Aar kun mangelfuldt har været i Stand til at forrente den i Industrien anbragte Kapital.

Svovlsyre- og Superfosfatfabriker. Denne Industri eksporterer Svovlsyre og Sal, petersyre til Sverige under Toldsatser der udgør henholdsvis 10 og 8 pCt. af Varens Værdi. Paa Superfosfat er Tolden nu ca. 2 pCt. af Værdien, og kun hvis denne helt bortfalder, vil der kunneblive Tale om Eksport.

Komprimerede Luftarter. For Eksporten af »Förtätade Gaser« virker de nuværende svenske Toldbestemmelser ganske prohibitive. Den svenske Told er 5 Øre pr. kg Gas, medregnet nærmeste Emballage, og da denne bestaar af Staalflasker af betydelig Tykkelse, kan den virkelige Told pr. kg Gas stige til ca. 70 Øre, en Told, der da svarer til ca. 50 pCt. af Varens Værdi. Skal der altsaa skabes nogen Mulighed for Eksport til Sverige, maa der hidføres Bestemmelse om, at Tolden for Emballage enten bortfalder eller godtgøres ved Genudførsel, idet Eksporten formentlig vil kunne bære en Told af 5 Øre pr. kg. I Sverige er Prisen paa Varen tilmed meget højere end i Danmark, saaledes, at en Toldnedsættelse vil komme de svenske Forbrugere til Gode.

Af den her foretagne Gennemgang af en Række Industrier vil det formentlig fremgaa, at der i den danske Industri næres store Forventninger til den Betydning, en Genaabning af det svenske Marked vilde kunne faa for den danske Industrieksport. Som allerede enkelte Steder berørt i det foregaaende, har den danske Industri ad anden Vej end ved direkte Eksport søgt at komme i Berøring med det svenske Marked, nemlig ved Overflytning af danske industrielle Virksomheder til Sverige, og oftest saaledes, at disse Anlæg, hvoraf nogle er af betydelig Størrelse, drives i Tilslutning til hjemlige Virksomheder. Uden at gøre Krav paa nogen udtømmende Opremsning heraf, skal man fremhæve, at der i Sverige ligger en dansk Dampmølle, en dansk Chokoladefabrik, en dansk Cigaretfabrik, danske Trikotage- og Tekstilfabriker, danske Konfektionsfabriker, danske Bundtmagerier, et dansk Mobelsnedkeri, en dansk Blikvarefabrik, et dansk Stenhuggeri og et dansk Garveri og en Skotøjsfabrik. Disse Virksomheders Anbringelse i Sverige er den direkte Følge af den svenske Toldpolitik, og det tør maaske fremhæves, at de bærer Vidnesbyrd om megen Foretagsomhed og Ekspansionsevne i den danske Industri. Men det er selvindlysende, at deres Betydning for det danske Erhvervsliv ikke er hvad den vilde være, saafremt de var beliggende her i Landet, hvorved dette kunde nyde det fulde Udbytte af dem gennem den forøgede Omsætning og den stigende Beskæftigelse for Arbejderklassen. Betydningen af deres Overflyttelse til svensk Grund maa ganske vist ingenlunde undervurderes, men det maa dog fremhæves, at det nærmest kun bliver en dansk Kapitalinteresse i Udlandet, der giver sig til Kende heri, medens

disse Virksomheder, saafremt de var beliggende her i Landet, vilde være i Stand til at tage Del i Industriens almindelige Opgave, den nemlig, som det Erhverv, der har de største Udviklingsmuligheder, at optage og sysselsætte dette Lands Befolkningstilvækst.

Det er allerede fremhævet i Indledningen til nærværende Oversigt, at det efter Industriraadets Formening i første Række maa være en Opgave for Danmark under Forhandlinger om en Handelstraktat med Sverige at søge det svenske Marked genaabnet for den danske Eksport gennem en Nedsættelse af de høje svenske Toldsatser, og at en fremkommelig Vej hertil forst og fremmest vil være at paavise en Række danske Toldsatser, hvis Forhøjelse vil virke hæmmende for den svenske Eksport til Danmark, idet en Trusel om disse danske Toldsatsers Forhøjelse formentlig vil kunne bruges til at tilkøbe sig Nedsættelse i den svenske Tarif for en Del saadanne Varer, der vil kunne eksporteres fra Danmark. Hvad man i første Linie maa ønske hidført, er kun, at der skaffes den danske Industri lige saa gunstige Konkurrencevilkaar paa det svenske Marked, som der nu bydes svensk Industri paa det danske Marked. Af saadanne danske Toldsatser, hvis Forhøjelse vil kunne virke i høj Grad generende for den svenske Eksport her til Landet, tillader man sig sluttelig, under Henvisning til det ovenfor fremførte, at nævne:

Toldlovens Positioner 58, 59, 60, 61 og 62 omhandlende Glasvarer.

Toldlovens Position 76, første Stk., omhandlende alle Slags Natursten.

Toldlovens Position 80 omhandlende Cement og Kalk.

Toldlovens Position 85 omhandlende Teglværksprodukter.

Toldlovens Position 96 omhandlende Tændstikker.

Toldlovens Positioner 166, 167 og 168 omhandlende Maskiner.

Toldlovens Position 267 omhandlende høvlet og plojet Trælast.

Toldlovens Position 286 omhandlende Tørvestrøelse.

Der vil intet være til Hinder for at forøge Antallet af ovennævnte Toldpositioner ogsaa for saadanne Artiklers Vedkommende, der ikke findes omtalt i det foregaaende. Eksempelvis kan nævnes Toldlovens Positioner 208, 210, 211 og 212 omhandlende Pap og Papir.

Spørgsmaalet angaaende Forhøjelser af denne Art vil formentlig først kunne ventes behandlet i Forbindelse med Revisionen af den nuværende Toldlov, der vil være at optage til Behandling i 1916. Men da Afsluttelsen af en Handelstraktat med Sverige, der i større eller mindre Grad stemmer overens med det foreliggende Udkast, paa nærværende Tidspunkt nærmest vilde foregribe de af os i Forslag bragte Forhandlinger om en Tariftraktat, tillader Industriraadet sig herved at foreslaa, at de videre Forhandlinger om en almindelig Handelstraktat med Sverige udskydes indtil det vides, hvorvidt Tarifspørgsmaalet vil kunne inddrages i Forhandlingerne og i bejaende Fald, da bringes i Forbindelse hermed.

Boganmeldelse.

J. Throne Holst: „Industri og industrielle Problemer". (H. Aschehoug & Co. 80 Sider).

Under Mottoet: »Treibe dein Geschäft, lass nicht dein Geschäft dich treiben« har Lederen af en af Norges største industrielle Virksomheder, Direktør J. Throne Holst, samlet sine gennem industrielt Arbejde skabte Erfaringer og Tanker i Bogform. Forfatteren hører til de af Industriens Mænd, der klart ser, at for Industriens Ledere er det nu til Dags ikke nok blot at beskæftige sig rent forretningsmæssigt med sit Arbejde; der stilles andre og ikke mindre Krav til den moderne Industrileder, de Krav, der vender udadtil, nemlig Deltagelsen i det offentlige og sociale Liv. Forfatteren forener i sit Syn paa det industrielle Problem, hvori han indbefatter baade de økonomiske og sociale Konsekvenser af Industriens Vækst, et humant og socialt forstaaende Sindelag med en absolut Tro paa, at kun Industrien selv vil være i Stand til og bør sættes i Stand til at løse de Problemer, den selv har rejst. Herved kommer der i den lille Bog ved Siden af en ikke ringe Idealisme, som vel desværre ikke enhver Arbejdsgiver, takket være høstede Erfaringer, kan dele, en nøgtern Bedømmelse af Forholdene og en velgørende Mangel paa Koketteri med Socialpolitikens mangfoldige Dilettant-Synsmaader. Forfatteren har uden Tvivl Ret, naar han mener, at man kun ved at styrke den sunde Industri, skaber Midler til at afhjælpe den sociale Nød. Et saadant Middel naas ikke gennem Filantropi, og det naas ikke gennem teoretiske Fraser eller disses Overførelse i Praksis under store økonomiske Tab. I saa Henseende viser Forfatteren skarpt og interessant Konsekvenserne af en kommunal Boligs-Politik, saaledes som den bl. a. er tænkt i Kristiania, hvor det villigt skal indrømmes, at fortvivlede Boligforhold hersker for Underklasserne. Men man maa se Sandheden i Øjnene, og den, viser Forfatteren, er saaledes, at en kommunal Bygge-Politik kun har al Udsigt til at forværre Forholdene for Kristianias Arbejderklasser. I disse hans Betragtninger er der saa meget sandt, at de har den største Interesse ogsaa for danske Læsere, selv om Forholdene heldigvis ikke er ganske analoge hos os, og selv om vore Arbejderklassers Levefod uden Tvivl er afgjort højere og synes noget mere konsolideret end i Norge. Udtalelserne er interessante derved, at de viser, at alle Forsøg i Retning af Kommunal-Socialisme, enten de nu ytrer sig i kommunal Byggevirksomhed, i vilkaarlige Lønforhøjelser for kommunale Arbejdere og Funktionærer, saa snart disse Forholdsregler skyder ud over, hvad der i det frie Erhvervsliv ligger som tilsvarende Norm, altid vil blive et Kunstprodukt, der gennemført i stor Stil vil faa akkurat modsat Virkning af tilsigtet.

Efter at have ridset disse Linjer op i en Indledning om det industrielle Problem behandler Bogen i sit næste Kapitel den industrielle Ledelse og Organisation. Her mærker man, at Forfatteren er paa fast Grund, og det overordentlig interessante Felt, der hedder moderne Fabriksorganisation, er her uddybet paa en Maade, som vil vække Interesse baade hos Fagfolk og hos enhver almindelig interesseret Læser. Der gives her udførlige Oplysninger om Organisationens System, om Regnskabsvæsen, Kalkulationsopgørelser o. s. v. Eksempelvis er anført hele Organisationen af den Fabrik, Forfatteren selv er Direktør for, en stor Chokoladefabrik. Ikke mindst Afskrivningerne drøftes, og med Hensyn hertil opstilles en særlig Afskrivningsmaade, der er vist gennem Eksempler. Ved sin Fremhævelse af Afskrivningens Betydning strejfer Forfatteren ind paa de beklagelige Forsyndelser, der paa dette Omraade ofte træffes i hans Land. Desværre er det nok ikke blot i Norge, at det kniber i denne Henseende. Særlig graverende er et Forhold, som trækkes frem — og som desværre heller ikke er ukendt udenfor Norge — nemlig de kommunale Værkers ophøjede Foragt for Afskrivninger. Forfatteren nævner Kristianias kommunale Gasværk, der er i høj Grad forældet. Som Følge heraf er Produktionsomkostningerne meget høje. Myndigheder og Fagfolk er fuldstændig klare over dette Forhold, der er saa grelt, at et nyt Gasværk i Bergen producerer en bestemt Mængde Gas for 3 Øre, der ved Kristianias Gasværk kommer paa 7 Øre. Forfatteren bemærker hertil: »Under almindelig fri Konkurrence vilde Kristianias Gasværk under disse Omstændigheder forlængst have maattet erklære sig fallit. Naar det ikke desto mindre aarligt giver et betydeligt Overskud, har det sin Grund i Udnyttelsen af det kommunale Monopol. For Byen repræsenterer imidlertid Kristianias Gasværks Drift Aar efter Aar et betydeligt Tab som Følge af Anlægets Utidsmæssighed«. — Her

berøres saaledes et meget aktuelt Spørgsmaal, som ogsaa kendes i danske Kommuner, hvor Gas- og Lyspriser i Virkeligheden paa utilladelig Maade er blevet maskeret Beskatning.

Som nævnt stiller Forfatteren ubetingede Krav til Industriens Sundhed, thi kun en sund Industri kan fremsætte berettigede Krav om Forstaaelse og Støtte fra Samfundets Side, og kun en sund Industri vil blive i Stand til at løse de før nævnte Opgaver. Forfatteren kommer i denne Forbindelse ogsaa ind paa den usunde Konkurrence i selve Industrien og det Spild af Kapital og produktive Kræfter, som den alt for store Udstykning af Industrien, som navnlig føles i de smaa Lande, repræsenterer. Maaske her ogsaa en overdreven Toldbeskyttelse virker med. Stærkest er dog vel Følgen af de smaa Forhold, der gør, at saasnart der tjenes Penge i en bestemt Branche, vil alle være med i denne og have deres Del af Profiten. Resultatet heraf udebliver selvfølgelig ikke. Det er et meget vigtigt Spørgsmaal, Forfatteren her er inde paa, og et Spørgsmaal, som gennemgaaende ikke behandles med tilstrækkelig Forstaaelse i et mindre Land. For at et saadant skal have Haab om at kunne gøre sig gældende i industriel Henseende, vil det i Reglen være nødvendigt, at der i hver Branche kun er nogle ganske faa Virksomheder til at udnytte dennes Muligheder. Disse kan da til Gengæld nyde Stordriftens Fordele og blive stærke baade i Organisation og Teknik. Men dette forudsætter, at det ikke maa anses som en Forbrydelse, naar en Industri betaler sig. Hvor to Fabriker kan arbejde lønnende, vil blot det dobbelte Antal kunne ødelægge det hele. Ved overdreven Konkurrence tvinges de forskellige Bedrifter til altfor ensidigt at varetage deres øjeblikkelige Tarv. Erfaringsmæssigt vil der imidlertid altid indtræffe et Tidspunkt for enhver ny Industri, hvor det bliver nødvendigt at regulere Markedet. Dette Begreb har — takket være et misforstaaet Forbruger-Lefleri — faaet en næsten samfundsfjendtlig Klang, og dog er det saare samfundsnyttigt og nødvendigt. Ved overdreven Konkurrence vil nu dette enten kun kunne lykkes med store Tab for alle Parter, men mest sandsynligt slet ikke, og Konsekvenserne heraf betyder industriel Forkrøbling. Det betyder navnlig, at man ikke kan gøre sig gældende i Konkurrencen med Udlandet med Hensyn til fordelagtig Produktion. Forfatteren paaviser yderligere, hvorledes det ikke mindst er Arbejderne, en saadan usund Konkurrence haardest gaar ud over, netop de Arbejdere, for hvis Skyld hele den ensidige Konsument-Politik er anlagt!

Moderne norske Arbejderboliger, Bebyggelse ved Rjukan (Salpeterværkerne).

Forfatteren synes her at tale med nogenlunde bitre Erfaringer fra sit eget Land. Det forhindrer ikke, at hele Betragtningen er skrevet saaledes, at den har fuld Gyldighed

for den Produktionspolitik, den danske Andelsverden i den seneste Tid har forceret frem, og som nærværende Tidsskrift i rig Udstrækning har haft Lejlighed til at beskæftige sig med.

I et Kapitel om Industrien og de sociale Opgaver aabenbarer Forfatteren ret sin store sociale Interesse og Forstaaelse. Han kommer ind paa de sanitære Forhold i Fabrikerne, der bør forbedres, men navnlig er det dog Arbejdernes utilstrækkelige Ernæring og daarlige Boligforhold, der trænger til Reformering. Med Hensyn til Ernæringen er utvivlsomt den danske Arbejderklasse bedre stillet end den norske, ja, det skulde ikke undre, om den danske Arbejderstand overhovedet med Hensyn til Levemaade indtog noget af en »førende Verdensstilling«. I hvert Fald har Ernæringsspørgsmaalet skudt sig frem i Norge navnlig efter at Kaffedrikningen — desværre som en mørk Side af Afholdssagens Fremtrængen — med tilhørende Forbrug af Wienerbrød og Smørrebrød er gaaet over til at blive Ernæringsstandard for store Dele af norske Underklasser saavel i By som paa Land. Følgerne af en saadan Ernæring skal selvfølgelig ikke udeblive.

Ogsaa paa det andet store Omraade, Boligspørgsmaalet, trænges til kraftig Reformering, og sikkert er ogsaa her særlig norske Forhold af den Karakter, at de opfordrer til kraftigt Reformarbejde. Paa den anden Side frembyder Arbejderboligspørgsmaalet i Norge ogsaa mere positive Sider ved de store Fabriksanlæg midt ude i Naturen, skabt af Vandkraftanlægene, hvor man har de ypperligste Betingelser for fra bar Grund af at skabe sunde Forhold i saa Henseende. Opgaver i denne Retning er taget op og løst overordentlig smukt bl. a. af Rjukan-Selskabet. For Kristianias Vedkommende er Spørgsmaalet om særlige Arbejderboliger taget op af selve den Fabrik, Forfatteren staar i Spidsen for. Hvad enten man nu tænker sig Byggespørgsmaalet taget op af de industrielle Virksomheder selv eller løst gennem Byggeforeninger, gennem privat Initiativ eller lignende, vil en Reformering af Arbejderboligerne, paa hvilket Omraade man maa indrømme, der i Fortiden navnlig i Storstæderne er begaaet store Forsyndelser, sikkert faa forøget Betydning, efterhaanden som den paabegyndte Udflytning af Industrierne fra Storbyerne til Landet tager Fart. Forfatteren fremhæver her, at Idealet maa være, at Arbejderen efterhaanden selv erhverver det Sted, hvor han bor.

Til Slut vender han sig mod Arbejderspørgsmaalet, der desværre i Norge synes at blive mere og mere vanskeligt gennem de revolutionære, syndikalistiske Strømningers rivende Fremgang i dette Land, en Fremgang, der utvivlsomt staar i Forbindelse med den noget ringere Kultur, store Dele af norsk Industriarbejderstand endnu kun er i Besiddelse af, en Følge af deres saa hurtigt foregaaede Rekrutering fra Land- og Skovbrugets mere enfoldige Verden. Forfatteren er selv Tilhænger af kort Arbejdstid og sætter en 8 Timers Normaldag som sit Ønske, men han fremhæver rigtignok, at hvis ikke Arbejderne selv yder efter Evne, og hvis ikke Driftslederen kan gøre Regning paa, at hans Arbejdere forstaar Sammenhængen i Forholdet mellem Arbejde og Produktion og indser, at Fremskridtene atter er afhængig af Arbejderstandens voksende Dygtighed og stigende Arbejdsintensitet, er alle gode Bestræbelser spildte. Den nye Parole »mindst muligt Arbejde for højst mulig Løn«, viser han, i sine Følger er den mest arbejderfjendtlige Tankegang, der findes.

Efter i nogle særlige Afsnit at have behandlet Chokolade- og Kakaofabrikationen samt Kakaoens Næringsværdi og specielt omtalt den norske Chokoladeindustri, ender det livligt skrevne og tankevækkende Hefte med følgende Bemærkninger:

»Den praktiske Løsning af det industrielle Problem er, som tidligere pointeret, afhængig af Industriens økonomiske Basis, og her spiller mange Faktorer ind. Flere af disse er en Industris Leder selv ikke Herre over.

Ikke mindst vil hos os, med vort stærkt begrænsede hjemlige Marked, Overproduktionen, den usunde Konkurrence være en Fare for det sociale Arbejde. Det kan komme til at tage Aarrækker at regulere Følgerne af en saadan Konkurrence, og i denne Tid, hvor man maa tære paa de under gunstigere Forhold opsparede Reserver, vil nødvendigvis det sociale Reformarbejde træde i Baggrunden. Ogsaa en anden Faktor kan faa afgørende Betydning. For vort Arbejdsliv og vor Produktion er Syndikalismen en alvorligere Fare, end man i Almindelighed maaske har gjort sig klart. I det hele taget er det nødvendigt at fastholde i Almenhedens Erindring, at en industriel Bedrift altid er en sensibel Organisme, og at den selv under den mest forsigtige Ledelse indeholder en stor Risiko saavel for dem, der sætter deres Arbejdskraft, Erfaring og personlige Ærgerrighed ind, som for dem, der gør deres Indsats i Form af Kapital.«

Povl Drachmann.

Industri og Teknik som Basis for moderne Krigsførelse.

En Oversigt over de krigsførende Staters Krigsmateriel-Industrier.

Med forfærdelig Tydelighed har den nuværende Krig vist den dominerende Rolle, som Industri og Teknik spiller i moderne Krigsførelse. Bag Kæmpehærenes Millioner af Mænd staar Krigsmateriel-Industrierne med alle deres Grene fra de svære Industrier til Værktøjsmaskinindustrierne og Finmekaniken, fra Skibsværfter, Jernbane- og Automobilmaterielfabriker til Luftskibs- og Flyvemotorværksteder. Det er første Gang i den moderne Industrialismes Historie, — den, der saa gennemgribende har omformet Nationernes daglige Liv i Fredstider — at dens Resultater skulde vise sig ogsaa under Krigsforhold. Dette har fundet Sted med et overvældende Indtryk af Industriens og Teknikens Betydning, en Betydning, der er saa stor, at den yderligere fastslaar det store Vendepunkt i Krigens Historie, der kendetegnes ved at Hovedvægten er flyttet fra Menneskene over til Materiellet. Dagspressen bringer stadig Beretninger herom, og som Grundlag for Opfattelserne paa disse Omraader tror vi, det kan have Interesse at give en Oversigt over de førende Krigsmateriel-Fabriker i de forskellige krigsførende Stater. Gennem disse Fabrikers Arbejde er den nuværende kæmpemæssige Krig forberedt, gennem deres fortsatte Leveringsdygtighed vil meget af hver paagældende Stats Evne til i Længden at hævde sig under Krigen være afhængig.

Blandt evropæiske Industrivirksomheder er der ingen, hvis Navn i den Grad er knyttet til Krig og Kanoner som Firmaet *Fried. Krupp*, Essen. Samtidig er denne Virksomhed, saavel hvad Omfang som Organisation i det hele angaar, blandt de største og mærkeligste paa Jorden, saa en Fremstilling som nærværende naturligt bør begynde med et Rids af de Kruppske Værker, der tillige giver et Udviklingsbillede af den moderne Staal- og Vaabenindustri, og som derfor ogsaa vil danne Baggrund for de øvrige Virksomheder, der skal omtales.

Værkstederne grundlagdes den 20. November 1811 af en velstaaende Købmand, Fried. Krupp fra Essen. Begyndelsen var en Digelstaal- og Værktøjsfabrik, og Hensigten var at søge det den Gang ganske eneherskende engelske Digelstaal fortrængt fra det tyske Marked. — De første Forsøg var imidlertid alt andet end lovende. Kun en kort Periode omkring 1816 var det begyndt at gaa bedre, da Krupp omkring Aaret 1820 forbyggede sig og fra dette Aar og til sin Død i 1826 kæmpede en haabløs Kamp dels med Pengevanskeligheder, dels med en Række Fabrikationsuheld. — Efter hans Død overtog den ældste Søn, Alfred — den Gang kun $14^{1}/_{2}$ Aar gammel — Ledelsen af Virksomheden og blev dens anden og egentlige Grundlægger. Det er denne ene Mand, der med ualmindelig Energi og Dygtighed, men navnlig med enestaaende Fremsynethed, naaede at føre den ham efterladte omtrent fallerede Virksomhed ud af Uføret og frem til Verdensryet. I hans lange Levetid skete mange tekniske Omvæltninger, bl. a. indenfor Jern- og Staalproduktionen. Den gamle Herdfriskning med sin ringe Ydeevne — ca. 21 Døgn om Fremstillingen af 10 Tons Staal — blev erstattet af Puddelprocessen, der efterhaanden naaede at præstere ovennævnte Kvantum paa kun 3 Døgn. Til over Midten af forrige Aarhundrede var dette den herskende Metode til Fremstillingen af Staal, da Bessemer med sin — senere af Thomas forbedrede — Fremgangsmaade nedsatte Produktionstiden for 10 Tons Staal til — 20 Minuter! Senere bød endelig Siemens-Martinprocessen Staalværkerne Mulighed for at oparbejde Industriernes og Teknikens stadigt sig ophobende Affald af smedeligt Jern til nyt Staal, et Forhold af største Betydning. Det er ved maalbevidste Udvidelser, rettidige Køb samt ved Indførelsen af de nye Processer, at Krupp ved sit klare Blik for, hvad Muligheder det nye kunde bære i sit Skød, ved raske og resolute Greb formaaede at sikre sig, at han altid var i allerførste Række. — Allerede tidligt indførte han Bessemerprocessen (Essen) og anlagde et Thomasværk i Rheinhausen med 4 mægtige Ovne — »Pærer« — hver paa 25 Tons Kapacitet. Martinprocessen optoges Aar 1869. Virksomheden raader i Øjeblikket over 5 Værker med 56 Martinovne.

Det var dog oprindeligt navnlig Digelstaalværket, der bragte ham i Vælten. Dette Staal af fremragende Ensartethed og Godhed anvendtes oprindelig ene til Værktøj, Stempler og Strækvalser. Først senere — omkring 1847 — begynder Krupp sine Forsøg med Fremstillingen af Digelstaalkanoner, til at begynde med kun med maadeligt Held; senere (1849) med bedre Lykke. Men det er dog først med den store Ordre af 1859 paa 300 Kanoner til det prøjsiske Krigsministerium,

at Kanonproduktionen sammen med Panser, og da særlig Nikkelstaalplader, bliver Hovedvirksomheden, et Omraade, hvor Krupp, i hvert Fald hvad Tradition og Virksomhedens Omfang angaar, er Verdens første Fabrik med talrige Kanon- og Særværksteder, Prøvepladser, Skydebaner o. s. v. — I Aaret 1861 naaede Krupp gennem Udstillingen i London at faa sit Digelstaal endelig anerkendt som et Produkt paa Højde med det engelske, og siden har Virksomheden efter en Tilbagegang i 70'erne udviklet sig, i Produktionernes Antal og de enkelte Virksomheders Omfang, stærkere end nogen anden tysk Virksomhed. Alfred Krupp døde i Aaret 1887 efter at have ikke alene op- og indarbejdet dette Kæmpeforetagende, men ogsaa ved sit »Generalregulativ« af 1872 saa at sige ordnet en Grundlov for hele Virksomheden og dens Fremtid.

Firmaet Fried. Krupp, Essen/Ruhr er da ikke blot en vældig Virksomhed, der foruden Hovedfabrikerne i Essen med Digelstaalværket, og hvad dertil hører, Kanonfabrikerne med Skydebanerne ved Meppen, Tangerhütte o. s. v., omfatter Kul- og Kokesværkerne Sälzer u. Neuach, Hannover, Hannibal o. s. v., talrige Bjergværker og Gruber, Maskinfabriken i Magdeburg-Buckau og Kæmpeværfterne ved Kiel, samt et eget Rederi i Rotterdam. I disse talrige Virksomheder produceres Raajern, Staal, Specialstaalsorter, Værktøjsmaskiner og Specialmaskiner for en Række Industrier, Jernbanemateriel, Skibsbygningsmateriel, Skibe, og da navnlig Krigsmateriel: Kanoner og Panserplader i alle Afskygninger. Men er Virksomhedernes Antal stort, saa er deres Omfang det ogsaa. 1. Juli 1913 beskæftigede Krupp 78,634 Mennesker og deraf 41,567 alene i Essen. Fabrikerne ejede 2461,66 Hektar Land, eller ca. $^1/_2$ □ Mil, hvoraf 185,16, eller ca. 100 Td. Land overbygget. Balancen af $^{30}/_6$ 1912 er paa 575,644,073 Mark, og Gevinst og Tabskonto balancerer med 50,268,882 Mark. Produktionen fremgaar af følgende Tal:

	Antal	Ydelse pr. 24 Timer
Højovne	18	4500 Tons Raajern
Kokesværker	5	3500 Tons Kokes
Thomas og Bessemerovne	13	
Martinovne	56	
Digelovne	24	
Elekt.Smelteovne	2	
Varmeovne	620	
Dampkedler	889	der forsyner Dampmaskiner med ialt 255,009 HK.
Gasgeneratorer	23	

De elektriske Stationer forsyner 6000 Elektromotorer, 5200 Buelamper og 66,300 Glødelamper.

Materialforbruget er selvsagt ogsaa overordentligt.

I Forretningsaaret 1912—13 brugtes:

Kul	1,530,000	Tons
Koks	1,558,000	—
Briketter	40,000	—
Erts	2,500,000	—

(deraf fra udenlandske Gruber 2,100,000 Tons).

Tilslag	500,000 T.	
Vand	63,200,000 cbm.	
Lysgas	16,100,000 cbm.	Kjøbenhavns offentlige Værkers aarlige Produktion er ca. 70,000,000 cbm.
Kraftgas	910,000,000 cbm.	
Varmegas	5,462,000,000 cbm.	
Elektrisk Strøm	140,000,000 Kw.-Timer.	

Frankrigs Hovedvaabenfabrik er *Schneider & Cie* i Le Creusot, en By paa ca. 40,000 Indbyggere i Departementet Saône et Loire, noget Vest for Châlons sur Saône. Denne Industribys Historie gaar tilbage til det 16. Aarhundrede. I Slutningen af det 18. Aarhundrede grundlagdes et Jernstøberi, men først i 1835, da Eugen Schneider, en Lothringer af Fødsel og Ejer af store Hytteværker i Lothringen, kom til Le Creusot begyndte Foretagendet at udvikle sig livligere. Det nuværende Firma, Schneider & Cie, besidder foruden Hovedfabrikerne i Le Creusot et Skibsværft og Værksted for Krigsmateriel i Châlons sur Saône, Kulgruber i Decise, Mont Chanin, Jerngruber i Spanien, Lothringen o. s. v., en Fabrik for Turbo-Dynamoer i Champagne, Artilleriværksteder og Skydepladser ved Le Hâvre, Hartfleurs og Toulon; endelig en Fabrik for ildfast Materiale i Perreuil. Desuden er Firmaet interesseret i forskellige andre industrielle Foretagender, f. Eks. i Værfterne ved Gironde (Bordeaux). Som man ser, repræsenterer altsaa ogsaa den franske Hovedfabrik, ligesom den tyske (Krupp), en Sammenslutning af samtlige Produktionsstadier i hele Vaabenindustrien lige fra Kul- og Jerngruberne til Skydepladserne for de fremstillede Vaaben, en saakaldt Kartellering paa tværs.

Creusotværkets Beliggenhed er for et stort Jern- og Staalværk vel ikke udpræget gunstig, da Kulproduktionen i Omegnen kun dækker $^1/_4$ af Forbruget og Jernmalmen maa tilføres fra Lothringen og fra Udlandet. Transport ad Vandveje til Stedet er ikke muligt. Den nærmeste Vandvej kan kun naas gennem et længere Stykke Jernbane, som

Firmaet selv ejer. Med Hensyn til Fremstilling af Krigsmateriel, i Særdeleshed af Skyts og Panserplader, staar Værket indenfor Frankrigs Grænser ubestridt paa første Plads, og selv sammenlignet med de øvrige førende Verdensfabriker i denne Branche er dets tekniske Stilling som bekendt fremragende. Foruden egentlig Krigsmateriel leverer Værkerne Dampkedler, Dampturbiner, Olie- og Gasmaskiner, Motorvogne, Jernblik o. s. v. De 5 Højovne producerer daglig hver fra 100 til 200 Tons. En Del af de nødvendige Koks fremstilles paa Værket selv i et Anlæg paa 73 Biproduktovne. Den overflødige Højovnsgas og Koksovnsgas anvendes til Fyring under Dampkedler, medens Gasmaskiner først i den nyeste Tid er opstillet. I Staalværkerne fremstilles Digelstaal til Projektiler og Værktøj samt Thomas- og Martinstaal. Til Panserplader og Skyts anvendes Martinstaal ligesom paa alle andre Støbestaalværker i Verden med Undtagelse af Krupps Værksteder, som selv for de største Skibskanoner anvender Digelstaal. Som største Vægt for støbte Staalblokke angives 75 Tons. Panserpladevalseværket til Valsning af store Blokke drives af en 14,000 HK Dampmaskine. Af større hydrauliske Presser haves i Smedieafdelingen 7 med Tryk indtil 10,000 Tons. Anlægene i Châlons sur Saône knytter sig nøje til Hovedværkernes Virksomhed og er beskæftiget med Udrustning af Torpedo- og Kanonbaade. Alt i alt beskæftiger Schneider-Værkerne over 20,000 Arbejdere, og Produktionen af Jern- og Staalvarer, Krigsmateriel, Maskiner o. s. v. angives til aarlig 200,000 Tons.

Hovedværkstederne for den belgiske Krigsmateriel-Industri tilhører Firmaet *John Cockerill* i Seraing ved Liège, der som bekendt allerede paa et meget tidligt Stadium af Krigen faldt i tysk Besiddelse. Værkerne ligger i fortrinlig Beliggenhed lige ved Maasfloden midt i det belgiske Kuldistrikt. Fabrikerne grundlagdes i 1817 af John Cockerill, en indvandret Englænder. Fra en beskeden Begyndelse har Anlægene arbejdet sig op, saaledes at de nu beskæftiger ca. 11,000 Arbejdere. Endnu i April d. A. fordobledes Aktiekapitalen til 25 Mill. Fr. Det aarlige Forbrug af Kul beløber sig til 350,000 Tons; deraf producerer Værkerne 250,000 Tons af sine egne i umiddelbar Nærhed beliggende Gruber, medens Resten tilføres fra Tyskland eller andre belgiske Gruber. Af Jernmalm forbruges aarlig 500 à 600,000 Tons, som hovedsagelig tilføres fra de franske Distrikter ved Meurthe og Mosel og for en mindre Dels Vedkommende fra Selskabets Malmgruber i Spanien. Hovedkraftværket bestaar af 8 dobbelte Gasmaskiner med hver sin Dynamo. Den elektriske Drivkraft er gennemført overalt med Undtagelse af Grovvalseværket. Staalværkerne producerer aarlig omkring 250,000 Tons. De bestaar af et Bessemer-Anlæg med 5 Ovne til 15 Tons, et Siemens-Martin Anlæg med 3 Ovne til 15 Tons, og en elektrisk Smelteovn for 4,5 Tons. Højovnsanlæget bestaar af 4 ældre Højovne med en daglig Produktion af 80 à 100 Tons og 2 Ovne af moderne Konstruktion. Valseværket fremstiller hovedsagelig Jernbaneskinner med en ugentlig Produktionsevne af ca. 3000 Tons. Drivkraften leveres af en 10,000 HK. Dampmaskine.

Lokomotivværkstederne hører til de betydeligste i Evropa. Fabrikens Hovedartikel er den 4-cylindrede 6-koblede Maskine, Vægt 80 Tons; Hovedaftagere er foruden de belgiske Statsbaner, Frankrig, Spanien, Portugal, Kina og Argentina. Desuden leveres som Speciale smaa Felt- og Grubelokomotiver. Maskinbygningsafdelingen rummes i 3 mægtige Haller. Herfra udgaar et stort Antal Dampmaskiner, Pumper, Blæseværker, f. Eks. Fabrikernes bekendte staaende Blæseværker, Kraner, Dampturbiner, Gasmotorer o. s. v. Afdelingen for Jernkonstruktion, Brobygning, Stilladser o. s. v. rummes i 6 andre mægtige Haller. Alene i denne Afdeling findes 33 store Løbekraner. Artilleriværkstederne fabrikerer Belejrings- og Forsvarsskyts af mindre Kaliber, hvorimod Skyts af større Kaliber ikke fremstilles; ogsaa Skytsskjolde o. s. v. fremstilles. I disse Værksteder er samtlige belgiske Feltkanoner fremstillet. Ligeledes de belgiske Fæstningers Panserplader og Pansertaarne, fremstillet af Chromnikkelstaal, der efter en hemmelig Metode hærdes ved lav Rødglodhede 700—800 Grader. Fremstillingen af Projektiler er betydelig og andrager daglig 400 Granater, hvilket Tal let kan bringes op til 800. Til Virksomheden er endvidere knyttet et Skibsværft i Antwerpen med ca. 1000 Arbejdere. Her bygges hovedsagelig Floddampere, f. Eks. til Kongo o. s. v.; i den senere Tid er dog ogsaa Bygningen af større Søskibe optaget.

Tyngdepunktet for Ruslands Vaabenindustri repræsenteres af *Putiloffværkerne* ved Petrograd. Disse Værker hører til de ældste Jernhytteværker og Værksteder i Evropa. De grundlagdes allerede Aar 1801 af den russiske Regering til Fremstilling af Krigsmateriel, Kanoner og Projektiler. I Begyndelsen beskæftigede det ved Newafloden beliggende

Støberi det for daværende Forhold anselige Arbejdertal af ca. 800. Efterhaanden optoges ogsaa andre Fabrikationsgrene, som til Slut trængte Fremstillingen af Krigsmateriel fuldstændig i Baggrunden. Værkernes Betydning sank samtidig mere og mere, indtil de Aar 1868 opkøbtes af N. J. Putiloff, som var den første, der indførte Valsning af Jernbaneskinner i Rusland og som bragte Omsætningen enormt i Vejret. Ligesom Alfred Krupp har Putiloff arbejdet sig frem fra smaa Forhold. Firmaet omdannedes i 1873 til et Aktieselskab, som optog Fremstillingen af Staal og byggede store Siemens-Martin og Bessemeranlæg. Putiloff døde i 1885 uden at efterlade sig nogen Arvinger.

Putiloffværkernes Produkter er meget forskellige, Skinner og Staalblik danner Hovedartiklerne. 1890 anlagdes et Skibsværft, som siden da stadig har været under Udvidelse. 1893 afleveredes det første Lokomotiv, hvis samtlige Dele var bygget paa Værkstederne. Nu indtager Lokomotivafdelingen to store Værksteder, som sætter Fabrikerne i første Række i Lokomotivindustrien. 300 Kompoundmaskiner leveres aarlig til russiske, finske og sibiriske Baner, og maanedlig afleveres gennemsnitlig 300 Godsvogne og 25 Personvogne. Til Udlandet kan Værkerne intet levere, da deres Produktion helt og holdent er optaget for det russiske Rige. 1898 blev Smedien omændret fra Grunden af, og 6 Smedepresser paa hver 1000 Tons installeredes. Endelig kunde Aar 1900 Fremstillingen af Skyts og Projektiler atter genoptages — den Gren af Virksomheden, som Fabrikerne for 100 Aar siden var blevet baseret paa. Staalværkets nuværende Produktion udgør aarlig 60,000 Tons Smedegods og ca. 6000 Tons Støbegods. Valseværket kan fremstille 80,000 Tons Formjern aarlig. Ved Siden af Staalværket findes en Afdeling for Fremstilling af Værktøjsstaal samt et fortrinligt indrettet Laboratorium. Metalhytteafdelingen omfatter desuden et Kobbersmelteanlæg, i hvilket aarlig 500 Tons Bronce og Messing smeltes, der anvendes til Lokomotivbygningen, til Skytsfabrikationen o. s. v. Værkstederne falder i 4 Hovedafdelinger: Smedien med en Produktion af 15,000 Tons aarlig, hvoraf 1500 falder paa Skyts, Dampkedelbygning, Afdelingen for Jernkonstruktioner og Maskinbygningsafdelingen; den sidste er den mest udviklede. Den omfatter Værksteder for Bygning af Dampturbiner, Dieselmaskiner, Pumper, Kraner o. s. v. Skibsværftet har bl. a. bygget 2 store 7000 Tons Krydsere samt adskillige Jagere. I de sidste Aar er Værftet med Støtte fra Blohm & Voss i Hamborg blevet indrettet ogsaa for Bygning af store Panserskibe. Kanonfabriken, der har en stor Skydeplads til sin Disposition, har allerede fremstillet et stort Antal Feltkanoner efter Systemet Schneider i Le Creusot samt forskellige Kystkanoner.

Putiloffværkerne ligger omtrent 10 km Sydvest for Petrograd ved Newaen. Ved største Beskæftigelse arbejder ca. 12,000 Mand i Fabrikerne, Kraftmaskinerne yder ialt 15,000 HK.

I Anledning af „Den danske Urmagerskoles" Jubilæum.

Den 1. Oktober iaar fejrede »Den danske Urmagerskole« 25-Aarsdagen for sin Stiftelse og fik ved denne Anledning Lejlighed til for et kort Øjeblik at henlede Opmærksomheden paa sig og sin Virken gennem de mange Aar. Til daglig træder denne Skole jo, som danske Fagskoler i det hele, kun sjeldent frem af den Ubemærkethed, i hvilken de trods den betydningsfulde Opgave, der tildeles dem, oftest henlever deres Tilværelse. Der kunde da maaske være Grund til en Gang at ofre hele denne Undervisningsform og de Skoler, der arbejder efter den, nedenstaaende orienterende Bemærkninger.

Af saakaldte Fagskoler findes der her i Landet kun faa. Og endnu færre bliver der, naar man som her kun tænker paa Haandværkerfagskolerne, d. v. s. saadanne, der enten uddanner unge Mennesker til Svende i et Haandværkerfag udenom Mesterværksted, eller ogsaa nøjes med mere eller mindre rigeligt at supplere den Uddannelse, Lærlingen faar hos en Mester, ved regelmæssig Undervisning paa Skoleværksted m. m. Der ses i denne Sammenhæng ganske bort fra f. Eks. »Husassistenternes Fagskole« samt fra »Fagskolen for Syersker«, skønt sidstnævnte nærmer sig Haandværkerskolerne ikke saa lidt.

Tilbage bliver da foruden Jubilaren af 1. Oktober kun Skomagernes Fagskole, Fagskolen for Boghaandværk og Glarmestrenes Skole, hvilke alle modtager Støtte paa Finansloven, tilsammen Kr. 9700 — samt Skræddernes og Blikkenslagernes Fagskoler, der er for

unge til endnu at nyde godt af Statsstøtten, idet den første kun er 2 Aar gammel, medens den anden første Gang aabnede sine Porte paa Urmagerskolens Jubilæumsdag, den 1. Oktober; den har altsaa endnu kun knapt en Maaned paa Bagen.

Som bekendt er den Form, hvorunder Lærlingeuddannelsen herhjemme foregaar, hovedsagelig »Mesterlæren«, d. v. s.: Uddannelsen af den unge Haandværker sker hos Fagets Mestre paa disses Værksteder og under disses Tilsyn og Ansvar. Denne Form er herhjemme endnu den almindeligste og til den sværger dansk Haandværk over en Bank taget saa godt som enstemmigt. Men andetsteds, f. Eks. i Tyskland og Frankrig o. s. v. er man, paavirket af den moderne Opfattelse af den »pædagogiske« Betydning, gaaet andre Veje; man er slaaet ind paa en rationel Skoleuddannelse med Lærere og Skoleværksteder, en Uddannelse, der som Regel er virkelighedsfjern og ufyldestgørende trods dens gode Mening. — Dette er Fagskolerne i den evropæiske Betydning af Ordet.

Saavel Urmagerskolen som Skomagerskolen var oprindelig tænkte som saadanne Fagskoler, altsaa Skoler, der modtog unge Mennesker til Oplæring, saaledes at disse ikke traadte i det almindelige Lærlingeforhold til nogen Mester. Man var indenfor de nævnte to Haandværk blevet ængstelig for Rekruteringen. Oplæringen blev daarligere og daarligere. Den stadige Specialisering gjorde efterhaanden en Række Værksteder værdiløse som Læresteder, et Forhold, der i foruroligende Grad bevirkede, at »Lærlingene« saavel i Tal som i Kvalitet formindskedes. Og paa noget lignende Forhold hvilede Planerne for den unge Skræderfagskole. — Senere er de to førstnævnte — Urmager- og Skomagerskolen — i noget højere Grad komne ind paa ogsaa at tage sig af Lærlinge hos Mestre ved Aftenundervisning eller efter deres Uddannelses Afslutning.

De tre andre Skoler, den bekendte Fagskole for Boghaandværk, der, som dens Grundlægger, Foreningen for Boghaandværk, har saa store Fortjenester for dansk Bogkunst, ligesom Glarmesterfagskolen og den nybagte Blikkenslagerfagskole, er derimod alle Skoler, der nøjes med at supplere Lærlingeuddannelsen paa Lære-Værksted hos en Mester: d. v. s. saadanne Opgaver, som det daglige Liv ikke stiller, ligesom visse Færdigheder, der vanskeligt læres hos en almindelig Mester i Faget, byder Skolen Lærlingen Adgang til. Og dette turde i de fleste Tilfælde være Fremtidens Vej til den tiltrængte Forbedring af Haandværkets praktiske Uddannelsesforhold.

Vender vi os nu atter til den jubilerende Skole, saa var dens Formaal oprindelig som tidligere nævnt ene det at oplære unge Mennesker i Urmageriet, altsaa give dem den fuldstændig praktiske og teoretiske Uddannelse i Faget — uden om Mesterlæren.

For ca. 50 à 25 Aar siden var Faget nemlig kommet saa langt ned, at der maatte gøres noget alvorligt. En stor Mængde »Urmagere«, der havde faaet Prædikatet uden videre Kvalifikationer, modtog glat væk unge Mennesker til Oplæring, trods det, at de snarere selv kunde have nødig at lære noget mere. Ængstede herved besluttede derfor Urmagerlauget at oprette en Urmagerskole for igennem den at faa tilført Standen virkelig gode Udøvere, og Resultatet har man allerede for Aar og Dag siden kunnet spore. Klare sig med de faa gode Læresteder kunde man jo ikke. Den allerede da stærkt svindende Lejlighed til Uddannelse af Lærlinge nødvendiggjorde, at Faget selv tog Sagen i sin Haand som Skolesag og Hovedopgave — selv om man senere har maattet erkende, at der ved Siden heraf, og som et Omraade af stor Betydning, laa den nærliggende Opgave at supplere Mesterlæren for alle Byens Urmagerlærlinge. Hovedskolen er imidlertid Uddannelse af Urmagersvende helt og holdent. Skolen antager altsaa Lærlinge, allerede fra 14 Aars Alderen. Der fordres af disse, at de maa besidde gode Skolekundskaber. Efter en 3 Maaneders Prøvetid afgør Skolens Bestyrelse, om Lærlingen kan optages. I saa Fald fortsættes Uddannelsen under Ledelse af Skolens Lærere og under stadigt Tilsyn af Bestyrelsen. Den nævnte Bestyrelse, der bestaar af en Formand og 5 Bestyrelsesmedlemmer indenfor Laugets Mesterkreds, afholder derfor en Gang hver Maaned Møde paa Skolen, ved hvilken Lejlighed alt udført Arbejde efterses, og alle Skolens Anliggender bliver behandlede. Herved sikres Kontakten med det daglige Urmageri, ligesom Skolen, derved at den modtager Arbejde fra Byens Urmagere og udfører det, netop beskæftiges som det daglige Liv kræver det. Hovedundervisningen paa Skolen er den praktiske, saavel rationelt Reparationsarbejde som helt nyt Arbejde. Der lægges selvfølgelig navnlig Vægt paa Forfærdigelsen af nye Ure, hvortil kommer Fagets Teori, saasom Beregninger og Fagtegninger — alt Vejledning, der, som Forholdene

ligger, næsten kun en Skole er i Stand til at byde de Unge. Selv yngre Svende tyer derfor efter endt Læretid til Skolen for der at erhverve sig det Kundskabs-Supplement, som forskellige fine Arbejders Udførelse giver.

Skolen har tre Arter af Dagskolesøgende. Der skelnes mellem Lærlinge, Disciple og »Gæster«.

Lærlinge kaldes saadanne, som slet ikke har nydt Undervisning i Urmageriet. Disciple er de, som har nydt mindst 2 Aars praktisk Undervisning i Urmageriet, og som deltager saavel i den praktiske som i den teoretiske Undervisning. Under Benævnelsen »Gæster« kan unge Mænd optages, der ikke gennemgaar den regelmæssige Læregang i Skolen, men kun for et kortere Tidsrum vil uddanne sig videre i visse Undervisningsfag. De kjøbenhavnske Lærlinge (og det er Hovedmassen af Eleverne) søger selvfølgelig fortrinsvis Aftenskolen. I denne, der begynder hver 1. Oktober og fortsætter i de 6 Vintermaaneder til 1. April, kan optages Lærlinge, der har været i Lære mindst et Aar hos Urmagermestre. Undervisningen er beregnet paa 3 halvaarlige Kursus og bestaar i teoretisk Urmageri og Fagtegning, saaledes at Eleverne i 3. og sidste Halvaar vil være i Stand til at konstruere og tegne den til Svendeprøven foreskrevne Ankergang.

Men ogsaa for andre Erhverv spiller Den danske Urmagerskole en Rolle, og har spillet den. *Som Landets eneste Skole for Finmekanik vil den sikkert faa stedse stigende Betydning.*

Takket være et lille Beløb, som i Aar for første Gang findes paa Finansloven, og som er til Raadighed for unge Haandværkeres Ophold ved og Uddannelse paa Fagskole, vil et forhaabentlig ad Aare stærkt stigende Antal Folk udefra kunne drage Nytte af denne Undervisningsanstalt.

Uden at komme dybere ind paa hele det vigtige Spørgsmaal »Haandværkeruddannelsen« og de forskellige dermed beskæftigede Faktorers indbyrdes Stilling, kan det maaske siges, at Landets Fagskoler og de Bestræbelser, de var eller er Udtryk for, har været noget mindre i Forgrunden end de burde. — Alle herhenhørende Spørgsmaal granskes imidlertid som bekendt i det sidste Aar grundigt af en dertil nedsat Kommission. Maatte Resultatet af den Reorganisation, der vel altsaa tør ventes paa Omraadet »Haandværkerundervisning«, blive, at Spørgsmaalet: Suppleren af Mesterlæren, hvor denne tiltrænges og er mulig, løses i videste Omfang, saaledes at *alle* Fag, der har Trang dertil, faar Adgang til at tilfredsstille denne. Og maatte Løsningen ske paa den for alle Parter heldigste Maade, nemlig saaledes, at den nøjest mulige Kontakt med Enkeltfagene sikres, da vil Resultatet sikkert blive bedre Arbejde, og i det lange Løb: Penge til Landet.

Bestemmelser vedrørende den engelske Ind- og Udførsel.

Udenrigsministeriet meddeler:

I. Det britiske Toldvæsen er af den britiske Regering bleven bemyndiget til at forlange Oprindelsescertifikater eller Erklæringer angaaende endelig Bestemmelse for alt Gods og alle Varer, der henholdsvis indføres til eller udføres fra Storbritannien og Irland under Handelssamkvemmet med enhver udenlandsk Havn i Europa eller ved Middelhavet eller det sorte Hav med Undtagelse af Havne i Rusland, Belgien, Frankrig, Spanien og Portugal.

II. Som Følge heraf vil Erklæringer om endelig Bestemmelse indtil videre blive forlangt med Hensyn til alle Varer, der eksporteres fra Storbritannien og Irland til alle ovenfor anførte udenlandske Havne uden Hensyn til Varernes Værdi.

III. Hvad Oprindelsescertifikater angaar, da vil saadanne foreløbig ikke blive forlangt for Levnedsmidler, der importeres til Storbritannien og Irland; herfra undtages dog Sukker. De vil endvidere kun blive forlangt naar de indføres fra følgende Havne i Danmark:

Kjøbenhavn, Aalborg, Aarhus, Bandholm, Esbjerg, Fredericia, Frederikshavn, Helsingør, Horsens, Kastrup, Kolding, Korsør, Lemvig, Nyborg, Odense, Randers, Rønne, Svendborg og Thisted.

Endelig vil Oprindelsescertifikater ikke blive forlangt, naar det drejer sig om enkelte Varesendinger (individual consignments), hvis Værdi ikke overstiger 100 Pund Sterling.

IV. Alt Gods og alle Varer, der indføres fra de under I. nævnte udenlandske Havne (cfr. det under III. anførte) uden at være ledsagede af Oprindelsescertifikater, vil blive

holdt tilbage af det britiske Toldvæsen, indtil de forlangte Certifikater skaffes tilveje. Toldvæsenet er imidlertid bemyndiget til i saadanne Tilfælde under Hensyn til et Skøn over de foreliggende Omstændigheder, at tillade Udlevering af Varer mod et Depositum eller anden Garanti (deposit or bond) til en Værdi af tre Gange de paagældende Varers Værdi paa Betingelse af, at de nødvendige Certifikater tilvejebringes inden Udløbet af en nærmere fastsat Tidsfrist, under Forudsætning af, at det ikke ser nogen Grund til at nære Mistanke om, at Varerne stammer fra et Land, med hvilket England er i Krig.

V. Gods eller Varer, der ønskes udført fra Storbritannien og Irland til udenlandsk Havn i Europa eller ved Middelhavet eller Sortehavet med Undtagelse af Havne i Rusland, Belgien, Frankrig, Spanien og Portugal vil ikke kunne afsendes, med mindre en i den foreskrevne Form affattet Erklæring om deres endelige Bestemmelse er bleven overgivet til vedkommende Toldmyndighed.

Følgende Varer undtages fra de ovennævnte Bestemmelser:

a) Varer, der indføres eller udføres i Henhold til speciel Tilladelse (under licence).

b) Varer, der er afsendt til Storbritannien og Irland den 19. Oktober eller tidligere.

c) Varer, for hvilke Eksport-Opgivelser til det britiske Toldvæsen er blevet godkendt inden den 9. Oktober.

Følgende Formularer forlanges anvendt:

Form of Certificate of Origin.

I, ..., hereby certify that Mr. . . . . . . (Producer, Manufacturer, Merchant, Trader, etc.), residing at . . . in this town has declared before me that the merchandise designated below, which is to be shipped from this town to . . . ., consigned to . . . . . (Merchant, Manufacturer, etc.) in the United Kingdom, is not of German, Austrian or Hungarian production or manufacture, and has produced to my satisfaction invoices or other trustworthy documents in proof thereof.

Number and description of cases	Marks	Numbers	Weight or Quantity	Total value	Contents

This certificate is valid only for a period of not more than . . . . from the date hereof.

(Signature of person declaring.) (Signature of Consular Authority issuing Certificate, and date.)

Form of statutory declaration.

I, ..., of . . . . do solemnly and sincerely declare as follows:—

I have made all necessary inquiries in order to satisfy myself as to the ultimate destination of the goods, particulars of which are set out in the Schedule below, to be exported by me or on my behalf on board . . . . to . . . ., and consigned to . . . . of . . . ., and do hereby declare that to the best of my knowledge and belief none of such goods are intended for consumption in any State at present at war with His Majesty, and I make this declaration conscientiously believing the same to be true and by virtue of the Statutory Declarations Act, 1835.

Schedule.

Number and description of cases	Marks	Numbers	Weight or Quantity	Total value	Contents

Declared before me this . . . . day of . . . .

(Signature of Commissioner of oaths or Justice of Peace.) (Signature of Declarant.)

Mindre Meddelelser.

Handelsministeriet meddeler:

I Handelsministeriets Lokaler, Holmens Kanal 9, er til Gennemsyn fremlagt en Fortegnelse over Kemikalier, som et amerikansk Importfirma i Philadelfia ønsker Tilbud paa.

I Handelsministeriets Lokaler er endvidere fremlagt til Gennemsyn et Eksemplar af det tyske »Reichs-Gesetzblatt« Nr. 83—1914 indeholdende en Bekendtgørelse af 30. f. M. angaaende Forbud indtil videre mod at yde hvilkensomhelst Betaling til Storbritannien og Irland samt de britiske Besiddelser, tilligemed et Udklip af »Norddeutsche Allgemeine Zeitung« for 1. d. M. vedrørende ovennævnte Bestemmelse.

Licitation over Klæde til Buenos Aires.

Angaaende en i Buenos Aires stedfindende Bortlicitering af et Parti Klæde til Uniformer for Byens Politi i Aarene 1916—17 meddeler Handelsministeriet, at der til Eftersyn i Ministeriets Lokaler er fremlagt en fra det

danske Generalkonsulat i nævnte By modtagen Samling Prøver til 4 af de fremlagte Licitationsudbud.

Det tilføjes, at dersom Firmaer efter Undersøgelse af Prøverne skulde ønske at gøre Tilbud, vil Generalkonsulatet være villigt til, naar det modtager en klar og tydelig telegrafisk Instruktion desangaaende, at indgive Tilbud paa det paagældende Firmas Vegne.

Et Frihavnsanlæg i Malmø.

Det vil være bekendt, at der allerede gennem flere Aar i Sverige har været arbejdet paa Oprettelsen af Frihavne, bl. a. ved Vedtagelse af de fornødne Lovforslag. De to Byer, som først og fremmest i denne Sammenhæng er kommet i Betragtning, har været Gøteborg og Malmø. For Gøteborg foreligger meget storstilede Planer forlængst udarbejdet og saa vidt vides, er Forarbejderne herpaa alt begyndt. Hvad Malmø angaar, har Planerne her ligeledes i længere Tid foreligget færdige (jfr. »Tidsskrift for Industri« 1913, Pag. 62 og 64). Her som i Gøteborg er Frihavnsanlæget tænkt sammenknyttet med et specielt Industrihavnsanlæg, en saare fornuftig Tanke, som uden Tvivl burde have været realiseret ved Anlæget af Kjøbenhavns Frihavn, der nu ligger saa langt væk fra Byens industrielle Tyngdepunkt som vel muligt.

Det er ingen Hemmelighed, at Malmøs Frihavn er tænkt som en direkte Konkurrent til Kjøbenhavns. Det har derfor den største Interesse ogsaa for os, at Anlæget af det storslaaede Arbejde nu endelig er vedtaget af Malmø Byraad. Der er foreløbig bevilget et Beløb af 4,954,000 Kr. til Anlæg af en Fri- og Industrihavn; Arbejdet paabegyndes straks. Den nye Havns Beliggenhed bliver Øst for den nuværende og bygges ved Opfyldning ud i Sundet. Største Vanddybde bliver ca. 10 Meter. I et Afsnit for sig, men grænsende direkte til Frihavnen lægges længst mod Øst det store Industrihavnsomraade, om hvis Bebyggelse henvises til den anførte Omtale i »Tidsskrift for Industri« 1913. Havneanlæget faar en fortræffelig Beliggenhed med Hensyn til Baneforbindelse, idet Gods- og Rangerbaner kommer til at grænse umiddelbart op dertil.

Nye oversøiske Dampskibslinier.

Midt under Krigens alvorlige Tider, der jo ikke mindst har gjort sig gældende for vor Skibsfart, kommer som et Lyspunkt Realisationen af to længe nærede Planer paa vor Oversøfarts Omraade. Det gælder Etablering af Dampskibsruter henholdsvis paa Australien og Brasilien. Førstnævnte Rute er taget op af *Ø. K.*, som har sendt en af sine store Oliebaade, »Annam«, af Sted, hvis Ankomst sikkert vil vække Opmærksomhed, ogsaa derved, at det er første Gang, et Stor-Motorskib ses paa disse Kanter. Ruten paa Brasilien har *D. F. D. S.* taget op, idet dette Selskabs Dampere »S. P. Holmblad« og »Pennsylvania« vil laste i Santos og Rio de Janeiro i sidste Halvdel af December direkte for Skandinavien. Agenter i Santos og Rio bliver Teodor Wille & Co., hvilket Firma tillige giver Oplysninger om Fragtnoteringer. Ved denne Rutes Oprettelse muliggøres, at hjemlige Importører af brasilianske Produkter nu kan lade disse afskibe direkte hertil. Skibene vil antageligvis hovedsagelig komme til at sejle med Kaffe og Kakao.

Beklagelig Favorisering af udenlandsk Arbejde.

I en Tid, hvor Nødvendigheden af i videst muligt Omfang at skabe Arbejde i Landet erkendes fra alle Sider, virker det dobbelt pinligt, naar man, som det gennem det sidste Nummer af »Arbejdsgiveren« er sket, faar den Opfattelse, at der i visse Kredse, og ikke mindst i saadanne, der har med Byggeforetagender at gøre, hersker en tilsyneladende uforstaaelig Forkærlighed for udenlandsk Arbejde — selv under Forhold, hvor danske Frembringelser er fuldt konkurrencedygtige. Blandt de graverende Tilfælde, nævnte Blad anfører, og som føleligt berører baade vor Teglværks- og Stenindustri samt vort Blikkenslagerhaandværk, kan navnlig fremdrages, at Kristiansborg Slot nu skal tagdækkes med $^{1}/_{4}$ Million tyske Tagsten til en Værdi af ca. 60,000 Kr.

Notitser.

Udlandets Udførselsforbud. Vi minder om, at Fortegnelse over de i forskellige Lande udstedte Udførselsforbud tillige med Tillægs- og Ændringslister, der stadig føres à jour, kan faas ved Henvendelse i Industriraadets Sekretariat, Vestre Boulevard 18, Kjøbenhavn B.

Redaktion og Ekspedition: Vestre Boulevard 18, Kjøbenhavn B. Telefon-Nr. Byen 4084.
Annonce-Ekspedition: Nissens Annoncebureau, Vestre Boulevard 18, Telefon 6152.
For Ikke-Medlemmer af Industriforeningen koster Abonnement paa Tidsskriftet 6 Kr. pr. Aarg.
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær)

TIDSSKRIFT FOR INDUSTRI

UDGIVET AF INDUSTRIFORENINGEN I KJØBENHAVN

REDAKTION: R. BERG og P. DRACHMANN

Nr. 11 NOVEMBER 1914

Haandværks- og Industritællingen af 26. Maj 1914.

En foreløbig Opgørelse.

Som tidligere omtalt blev der den 26. Maj i Aar afholdt en almindelig Haandværks- og Industritælling i Danmark, den tredje i Rækken, idet der i 1897 og 1906 blev foretaget lignende Opgørelser. Som Resultat af denne Tælling har Statistisk Departement nu offentliggjort følgende Hovedresultater.

Efter den foreløbige Optælling fandtes der paa Tællingsdagen her i Landet 82,400 industrielle eller haandværksmæssige Virksomheder. Baade de Virksomheder, der drives som selvstændige Erhverv, og de, der drives som Bierhverv, baade Enkeltpersoners og Aktie- o. a. Selskabers Virksomheder er medindbefattede. Hver Virksomhed, der har kunnet udskilles som en industriel Enhed, er talt som saadan, uanset om den maaske drives i Fællesskab med andre Virksomheder. Industriens og Haandværkets samlede Personel er opgjort til 346,000. Heraf var 229,000 egentlige industrielle Arbejdere, medens Resten var Indehavere af Virksomhederne, Tilsynshavende, Kontorpersonale o. l. samt Kuske, Bude m. m. 15,400 Virksomheder benyttede mekanisk Kraft — bortset fra Vind- og Vandkraft.

For at kunne sammenligne Resultaterne af de enkelte Tællinger har man ved alle de tre Undersøgelser i alt væsentligt fulgt ensartede Regler med Hensyn til Faginddeling o. l. Ligeledes er Tællingerne afholdte paa omtrent samme Aarstid. Begge Tællinger fandt Sted under Konjunkturforhold, som i Almindelighed set gav Industrien rigelig Beskæftigelse.

Hovedresultaterne af de tre Tællinger fremgaar af følgende Oversigt:

	Antal Virksomh.	Samlet Personel	Egentlige industr. Arbejdere	Virks. m. mek. Kraft (uden Vind og Vand)
1914.....	82,400	346,000	229,000	15,400
1906.....	85,242	315,219	206,592	6,735
1897.....	77,256	272,456	178,442	3,856

I de 9 Aar fra 1897 til 1906 steg Antallet af Virksomheder med 8,000, det samlede Personel med 43,000, Antallet af egentlige industrielle Arbejdere med 28,000 og Antallet af mekanisk drevne Virksomheder med 2,900. I de 8 Aar fra 1906 til 1914 gik Antallet af Virksomheder tilbage med 3,000, Personellet steg med 31,000, Arbejdertallet med 22,500 og Antallet af mekanisk drevne Virksomheder med 8,700.

Haandværk og Industri i Byerne og paa Landet.

Fordelt paa Landets Hoveddele var Antallet af Virksomheder, Personel og Arbejdere følgende efter Tællingen 1914:

	Antal Virksomh.	Samlet Personel	Egentlige industr. Arbejdere	Virks. m. mek. Kraft (uden Vind og Vand)
Hovedstaden	13,900	119,000	87,000	2,400
Provinsb. . . .	20,600	109,000	77,000	4,400
Landdistr. . .	47,900	118,000	65,000	8,600
Hele Landet .	82,400	346,000	229,000	15,400

I Forhold til Folketallet er Antallet af Virksomheder mindst i Hovedstaden og størst i Provinsbyerne. Men Forskellen er mindre nu end før, idet Antallet af Virksomheder er forholdsvis formindsket i Provinsbyerne og især paa Landet. Pr. 1000 Indbyggere fandtes der saaledes i 1914 i Hovedstaden 24 Virksomheder, i Provinsbyerne 36 og paa Landet 28, medens de tilsvarende Tal i 1906 var henholdsvis 24, 40 og 34.

Paa Landet er der forskellige Fag indenfor det lille Haandværk (Vævere, Træskomagere m. fl.), i hvilke Antallet af Virksomheder gaar saa stærkt ned, at det giver sig Udtryk i en almindelig Nedgang fra 34 til 28 Virksomheder pr. 1000 Indb.

I Hovedstaden, hvor Koncentrationstendensen naturligvis ogsaa gør sig gældende i mange Fag, modvirkes den noget af, at der kommer Smaabedrifter i nye Fag, Reparationsværksteder o. l. til.

Industriens samlede Personel udgør i Forhold til Landets samlede Indbyggertal 121 pr. 1000, hvoraf egentlige Arbejdere 80; baade i Landet som Helhed og i dets ovennævnte Hoveddele er dette Forhold kun undergaaet uvæsentlige Ændringer siden 1906. Industri og Haandværk er altsaa numerisk set hverken gaaet frem eller tilbage i Forhold til den hele Befolkning.

Store og smaa Virksomheder.

Spørger man dernæst om de Forskydninger, der foregaar indenfor selve Erhvervsgrupperne Industri og Haandværk, gør disse sig særlig gældende i to Retninger: for det første mellem Fagene, idet nogle stagnerer eller gaar tilbage, andre gaar frem, og deres indbyrdes Betydning forandres; for det andet indenfor Fagene, idet nogle Virksomheder forsvinder, andre kommer til, og der samtidig som Regel sker en Koncentrering i store Bedrifter.

At denne sidste Udvikling gør sig gældende indenfor Haandværk og Industri som Helhed, fremgaar bl. a. af følgende Tal, der angiver Virksomhedernes Fordeling efter Størrelse (Arbejdertal) ved de tre Tællinger:

Antal Virksomheder	1914	1906	1897
uden Arbejdere	42,190	47,117	42,559
med 1—5 Arbejdere	34,021	32,126	29,251
— 6—20 —	4,700	4,533	4,219
— 21—100 —	1,272	1,248	1,062
— over 100 —	259	218	165
Tilsammen . . .	82,442	85,242	77,256

Antallet af Virksomheder uden Arbejdere er omtrent det samme nu som i 1897 og 5000 mindre end i 1906, men de store Virksomheders Antal er forøget fra 165 til 259. Endnu tydeligere giver denne Udvikling sig dog Udtryk deri, at af Industriens samlede Personel hørte til Virksomheder uden Arbejdere 12,3 pCt. i 1914, 15,4 pCt. i 1906 og 15,6 pCt. i 1897, men til Virksomheder med over 100 Arbejdere henholdsvis 20,7 pCt., 17,1 pCt. og 13,4 pCt.

Opgangs- og Nedgangsfag.

Hvorledes Forholdene stiller sig indenfor de 250 enkelte Fag eller de Grupper af Fag, hvortil man har henført de enkelte Virksomheder, vil der først kunne gøres Rede for, naar Bearbejdelsen er videre fremskredet. Om Fagenes indbyrdes Udvikling, om den Fremgang eller Tilbagegang, som Tællingen af 1914 viser i Sammenligning med Tællingen af 1906, skal dog her tilføjes nogle Bemærkninger for de vigtigere Fags Vedkommende, idet deres samlede Personel lægges til Grund for Sammenligningen og tages som Kriterium for, om de hører til Op- eller Nedgangsfagene.

Af *Opgangsfag*, hvor baade Personellets og Virksomhedernes Antal er steget, skal særlig fremhæves følgende:

	1914 Virksomh.	1914 Personel	1906 Virksomh.	1906 Personel
Sukker-, Sukkervare- og Chokoladeindustri	137	3,886	122	2,607
Jordarbejde o. l., Entreprenørvirksomhed	318	8,396	252	6,744
Træskæreri, forskellige Trævarefabriker	891	5,664	627	4,701
Jernstøb. og Maskinfabr., Maskinværkst. o. l.	1 476	35,196	960	25,604
Elektricitetsindustrien	294	4,800	102	1,918
Cykelindustrien	989	2,825	560	1,617
Gas- og Elektricitetsv.	508	4,222	148	2,081
Forsk. kem. Indust. (bl. a. Gummi og Svovlsyre)	386	3,867	255	3,017
Bogtrykkerier	627	7,845	534	6,111
Cement- og Cementvarefabriker	505	3,896	260	2,441

Denne Række kunde suppleres med adskillige andre (Margarine-, Straahatte-, Lædervare-, Papirfabriker m. fl.). Aarsagerne til Opgangen er højst forskellige: i nogle Tilfælde er Aarsagen væsentligst den, at der er et virkeligt stigende Forbrug af Fagets Produktion, i andre, at den danske Industri vinder Terræn fra den udenlandske paa Hjemmemarkedet eller har forøget sin udenlandske Afsætning, og atter i andre, at der foregaar en tiltagende Specialisering, saaledes at nogle Fags Fremgang sker paa Bekostning af andre.

Der er adskillige Opgangsfag, hvor Antallet af Virksomheder er nedadgaaende, men Antallet af Personer stigende, og hvor altsaa de ganske summariske Tal viser Koncentrationen. Af saadanne Fag skal anføres:

	1914 Virksomh.	1914 Personel	1906 Virksomh.	1906 Personel
Slagterier	2,959	8,450	3,433	7,818
Bryggerier	321	5,696	342	4,804
Tobaksfabriker	405	9,476	425	8,041
Trikotagetilvirkning	591	5,557	653	5,079
Glas-, Lervare- og Porcelænsfabriker	161	3,358	184	2,726
Olie- og Sæbefabriker	75	1,745	87	1,241
Papirv.fab., Bogbinderier	596	4,347	605	3,442

Gaar man dernæst over til *Stagnations- eller Tilbagegangsfagene*, frembyder disse ogsaa højst forskelligartede Forhold. Naar saaledes Bygningsfagene som Helhed maa henføres hertil, maa det tages i Betragtning, at Byggeriet stod paa et Højdepunkt i 1906, og at det er dette Højdepunkt, der ikke er overskredet nu i 1914. Af Tal for de enkelte Fag skal anføres:

	1914 Virksomh.	1914 Personel	1906 Virksomh.	1906 Personel
Murerforretninger, Bygningsentreprenører	5,863	22,734	5,627	22,300
Tømrerforretninger	5,010	13,255	4,955	13,049
Snedkerforretninger	4,324	15,058	4,377	14,842
Blikkensl. Gas-o. Vandm.	1,049	3,311	995	3,391

Ialt er disse Fags Personel gaaet op med kun 2 pCt., hvilket er langt mindre end Befolkningstilvæksten.

I nogle Fag maa det antages, at den tekniske Udvikling indskrænker Personellet eller bevirker, at det kun forøges i ringe Grad trods Fremgang i Produktionen; hertil hører bl. a. Mejerier og Bagerier. Den tekniske Udvikling, til en vis Grad i Forbindelse med voksende udenlandsk Konkurrence eller af andre Grunde formindskede Afsætningsmuligheder, har paavirket Forholdene i en hel Række Fag, saaledes at baade Personel og Antal Virksomheder er nedadgaaende. Det gælder navnlig Tekstilindustrien som Helhed og bl. a. Mølle-, Skotøjs-, Stenhuggerindustrien og Teglværkerne samt en Række gamle Haandværksfag, særlig indenfor Træ- og Metalforarbejdningen. Af Tallene herfor skal anføres følgende:

	1914 Virksomh.	1914 Personel	1906 Virksomh.	1906 Personel
Væveri, Uldsp., Farveri	690	9,457	2,104	11,487
Mølleri	2,497	5,647	2,636	5,962
Skotøjsindustri	5,783	11,853	6,428	12,908
Stenhuggerindustri	422	1,569	608	2,056
Teglværker	406	7,937	558	8,509
Smede m. fl. Fag under den lille Metalindust.	6,338	13,758	6,840	14,995
Bødkere, Drejere, Børstenbindere, Kurvemagere m. fl. Fag und. den lille Træindustri	1,618	4,371	2,038	4,969

Det er i alle disse Fag i Særdeleshed de ganske smaa Virksomheder, der forsvinder. Antallet af Virksomheder uden Arbejdere er f. Eks. for Væverier i 1914: 373, i 1906: 1,654, for Grov- og Kleinsmede i 1914: 2,013, i 1906: 2,270, for Skomagere i 1914: 4,246, i 1906: 4,738. For Tekstilindustrien maa det dog fremhæves, at ogsaa de store Virksomheders Arbejdertal er gaaet tilbage. Virksomheder med 20 Arbejder og derover beskæftigede i 1914: c. 12,500, men i 1906: c. 12,800 Arbejdere.

Konfektionsindustrien (Skræderier, Systuer o. s. v.) har omtrent det samme Personel ved de to Tællinger, 35 à 36,000, men færre Virksomheder i 1914 end i 1906, nemlig 12,000 mod 15,000, saaledes at der ogsaa her synes at foregaa en Koncentrering, selv om det tages i Betragtning, at de herhenhørende Fag med deres mange Hjemmearbejdere, Bierhvervsdrivende og andre Smaavirksomheder er vanskelige at faa nøjagtige Tal for.

Endelig skal nævnes, at der er en Række Erhverv, hvis Eksistensmuligheder bliver bestandig mere begrænsede, enten fordi deres Arbejdsbasis i sig selv formindskes eller erobres af Industrien, og som derfor er ved at forsvinde; eksempelvis skal nævnes: Træskomagere, Brøndborere, Møllebyggere, Straatækkere og Hjulmagere.

Haandværkets og Industriens Anvendelse af mekanisk Kraft, der jo er undergaaet en rivende Udvikling fra Tælling til Tælling, vil blive Genstand for Omtale i en følgende Artikel. I Statistisk Aarbog, der udkommer i December Maaned, vil der blive meddelt en tabellarisk Oversigt over Hovedresultaterne af Tællingen 1914, sidestillet med tilsvarende Data for 1906. Den endelige Redegørelse for Haandværks- og Industritællingens mange Enkeltheder vil paa sædvanlig Vis ske gennem et Tabelværk, der vil udkomme i Løbet af 1915.

Allerede af de nu foreliggende Oplysninger kan man dog konstatere, at der i Tiden fra 1906 til 1914 har været en jevn Fremgang for Haandværket og Industrien som Helhed i Fortsættelse af den Fremgang, der fandt Sted fra 1897 til 1906. Men denne Fremgang er Resultatet af højst uensartede Bevægelser i de enkelte Fag, saaledes at deres indbyrdes Betydning er undergaaet bemærkelsesværdige Ændringer. Samtidig er der foregaaet en fortsat Koncentrering, derved at de smaa Virksomheder indskrænkes i Antal, og de store vokser baade i Antal og Størrelse.

Vore Erhverv og den neutrale Handel.

Af Ingeniør *Alex. Foss,* Formand for Industriraadet. [1])

Danmarks Omsætning med Udlandet, Summen af Indførsel og Udførsel, androg i 1913: 1577 Millioner Kroner. Dette er ikke alene et højt Tal i sig selv, men det er et højt Tal i Forhold til Nationens Størrelse. Kun 4 evropæiske Lande: Belgien, Holland, Schweiz og England, viser højere Tal regnet pr. Individ af Befolkningen. For Belgiens og Hollands Vedkommende spiller Transitvarerne fra og til Tyskland og Schweiz — over de store Havne Antwerpen og Rotterdam — en mægtig Rolle. Noget tilsvarende kender vi ikke for Danmarks Vedkommende. Udelades disse to Lande, kommer man til følgende Tal for Danmark og de evropæiske Lande, der nærmest opfordrer til Sammenligning:

Omsætning med Udlandet pr. Individ af Befolkningen:

[1]) Ovenstaaende Artikel er gengivet efter »Nationaltidende« den 29. Oktober.

Schweiz	596	Kr.
England	530	—
Danmark	487	—
Norge	340	—
Frankrig	340	—
Tyskland	266	—
Sverige	245	—
Italien	123	—
Portugal	101	—
Østerrig-Ungarn	88	—
Spanien	80	—

Tallene for Schweiz og Sverige omfatter væsentlig kun Specialhandelen, og de rigtige Tal ligger altsaa noget højere, hvormeget vides ikke.

Ogsaa for Englands Vedkommende spiller som bekendt Transithandelen en meget stor Rolle. For Danmark betegnes dette Forhold af følgende Tal:

Danmarks samlede Omsætning med Udlandet i 1913	1577 Mill. Kr.
deraf transiterede Varer	162 Mill. Kr.

Heri er da medregnet alt Transitgods, ogsaa hvad der passerer Frihavnen og Frilagrene. Det vil ses, at Transithandelen kun omfatter ca. 10 pCt. af vor hele Omsætning, medens de $^9/_{10}$ af denne er Varer, som indgaar i dansk Forbrug eller tilgaar danske Erhverv, henholdsvis for Udførselens Vedkommende Varer, der er fremstillede af danske Erhverv. Det fremgaar heraf, at Danmarks høje Tal for Udenrigshandel beror paa en i Forhold til Befolkningens Størrelse enorm Indførsel af Raavarer og tilsvarende Udførsel af Produkter. Danmark er i denne Sammenhæng at betragte som et udpræget Industriland, Ordet taget i videste Betydning, idet det som bekendt er Landbrugsindustrien, der aldeles overvejende bestemmer vor Udførsel.

Hvad enten man støtter sig til disse Tal eller til sit almindelige Kendskab til Danmarks Erhvervsforhold, vil derfor heller ingen være i Tvivl om, at for Opretholdelsen af vor Økonomi ligger hele Vægten paa, at vort Landbrug og vor Industri kan arbejde uforstyrret videre, hvilket kræver uforstyrret Indførsel af store Mængder af Raaprodukter og Halvfabrikata, medens Danmarks økonomiske Interesse i Transithandelen i Sammenligning dermed er forholdsvis ubetydelig.

Hvis de folkeretlige Regler for neutrale Staters Uafhængighed og den neutrale Handels Ret blev respekteret fra alle Sider, vilde der aabenbart ikke være nogen Fare for alvorlige Vanskeligheder med Hensyn til vor Befolknings Arbejde og Ernæring. Thi vel har Krigen voldt os, som alle andre, overordentlige Vanskeligheder ved at afskære os fra en Mængde Tilførsler, der i og for sig ikke kan undværes i vor Økonomi, — i første Linie Korn og Foderstoffer fra de evropæiske i Krigen inddragne Lande, der alle har indført Udførselsforbud, — men vi har da den Udsigt at købe tilsvarende Varer — omend til højere Priser — fra oversoiske Lande. Og vel er visse Grene af vor Industri mere eller mindre lammede, enten paa Grund af Pengevanskeligheder, eller paa Grund af Østersøens Spærring og Standsningen af al Eksport til Rusland og Finland, eller endelig paa Grund af Manglen paa Raa- og Hjælpestoffer; men ogsaa dette vilde afbalanceres, hvis vi som neutralt Land uforstyrret kunde forsyne begge de krigsførende Parter med vore Varer.

Vel er som Følge af disse Forhold megen Handel bragt ud af det normale Leje, men begge de krigsførende Parter giver os dog Lejlighed til neutral Handel paa Omraader, der kunde være Erstatning for det tabte.

Her møder os imidlertid de store Farer, der truer Landet ved Indgreb fra begge Sider i den neutrale Handel. Det gælder Østersøen, som det gælder Nordsøen. Det maa haabes, at det lykkes vor Regering at overbevise de krigsførende Magter om vor Ret til at opretholde vore Forsyninger, vore Erhverv og vor Handel. Men skulde dette Maal ikke kunne naas i det fulde og fuldt be-

rettigede Omfang, rejser der sig dog det rent praktiske Spørgsmaal: Paa hvilket Omraade ligger vore vitale Interesser?

Svaret derpaa kan ikke være tvivlsomt: At det er de indenlandske Produktioner i Landbrug og Industri, som det gælder. Nogle Medborgere vil maaske sige »Landbrug« alene, men for Opretholdelsen af vort hele Samfundsliv turde for Tiden Industriens fortsatte Virksomhed maaske betyde nok saa meget som Landbrugets noget større eller noget mindre Beskæftigelse. Intet kan bedre end den nuværende Situation vise, hvad Værdi det har for os, at vi selv kan male vort Korn, garve vort Læder, sy vore Støvler, strikke og spinde vor Uld, producere vort Sukker o. s. v. o. s. v., og saaledes delvis hjælpe os selv uden at være helt afhængige af Udlandets Tilførsler.

Derimod betyder en midlertidig Lammelse af vor Transithandel kun et forbigaaende og ikke synderligt indgribende Onde. Folkeretlig set er den frie Transithandel vor Ret, men giver de krigsførende Magter os faktisk Valget mellem at opgive det mindre væsentlige — vor Transithandel — eller finde os i Spærringen af vore Tilførsler, kan Valget ikke være tvivlsomt. Dette Valg tilkommer det den danske Befolkning selv at gøre, før Forholdene tvinger dertil. Det er under de nuværende Forhold bedre, at danske Købmænd *afslaar Forretninger*, der tilbydes, det være sig fra engelsk eller fra tysk, fra russisk eller fra fransk Side, end at de ved at optage en i og for sig legal Handel fører Danmark ud i en Strid med de krigsførende Magter, som ikke alene er skikket til at bringe os i et Modsætningsforhold, bort fra den til alle Sider venskabelige Neutralitet, men ogsaa medfører den Vanskelighed, at Tilbageholdelsen af Ladninger og Udførselsforbud bringer vore Erhverv i Fare, standser vort Landbrug, berøver os Raamateriale til vor Industri, fremkalder Arbejdsløshed og driver Prisen paa Fødemidlerne i Vejret. — For os er og maa det blive Hovedsagen at fortsætte vore Erhvervs Afsætning til Udlandet, til begge de krigsforende Parter, og det saavel af vore egne Produkter som af vore egne Fabrikata. Dette er i vor, dette er i de krigsførende Magters egen Interesse.

Og dette synes ikke at kunne naas, medmindre den danske Handelsstand i vidt Omfang paalægger sig selv den største Tilbageholdenhed med Hensyn til al Transithandel over Danmark. *For Opretholdelsen af vor Neutralitet er det af største Betydning, at vi ikke inddrages i den økonomiske Krig eller lammes gennem tvungen Deltagelse i denne.* Derfor turde det være i begge krigsførende Parters Interesse ikke at lægge os Hindringer i Vejen for Bevarelsen af vor økonomiske Selvstændighed i videst mulige Omfang. Og kan den danske Købmandsstand, som de gode Patrioter dens Medlemmer er, bidrage hertil ved Resignation og Tilbageholdenhed, vil de utvivlsomt gøre det, saaledes som Tilfældet fra første Færd faktisk har været med det store Flertal.

Den danske Købmandsstands Hovedinteresse falder sammen med de producerende Erhvervs. Ogsaa for den ligger Hovedvægten paa frie og uhindrede Tilførsler af de Raavarer og Fabrikata, som vi behøver i vore Erhverv og i vort daglige Forbrug.

Derfor handler Købmandsstanden saavel i sin egen som i Landets Interesse, hvis den samler hele sin Kraft paa *at fremme vor Indførsel og Udførsel, men opsætter Arbejdet for vor Transithandel til bedre Tider.* Thi ingen, som har med Udlandet at gøre, kan i denne Tid skyde sit Ansvar fra sig. Selv den mindste Købmand, der deltager i Handelen med Udlandet, har ikke alene personlige Interesser, men han har Ansvar overfor alle os andre for Følgerne af sin Virksomhed, selv om denne føres under fuldt legale Former.

Industriraadets Toldudvalg.

Paa sit Møde den 22. Oktober har Industriraadet valgt følgende Herrer til Medlemmer af Raadets Toldudvalg:

Direktør *Max Ballin*, Direktør *Harald Bing*, Direktør *Benny Dessau*, Direktør *Axel Engel*, Ingeniør *Alex. Foss*, Konferensraad *C. Gammeltoft*, Direktør *Valdemar Hansen*, Fabrikant *E. F. Jacob*, Fabrikant *John Jacobsen*, Fabrikant *C. F. Jarl*, Direktør *F. A. Kjær*, Etatsraad *C. A. Olesen*, Grosserer *Holger Petersen*, Direktør *F. Preisler*, Direktør *H. P. Prior* og Direktør *Georg Waidtløw*.

Udvalget har derefter den 6. November konstitueret sig med Ingeniør *Alex. Foss* som Formand.

Udvalget bestaar saaledes af 16 Medlemmer, der repræsenterer saa at sige alle de Industrigrene, som Raadet omfatter, i ethvert Tilfælde alle, der har særlig Interesse i den kommende Toldrevision. Det er dog ikke umuligt, at Udvalget senere udvides, dersom det skulde vise sig ønskeligt. Til det tidligere omtalte mindre Forretnings-Udvalg, som fra Industriraadets Side sammen med et tilsvarende Antal Repræsentanter fra Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk skal sammentræde for at sikre Samarbejdet mellem Industriens og Haandværkets Organisationer, har Industriraadets Toldudvalg endvidere i sit første Møde under nævnte Dato valgt følgende Medlemmer: Direktør *Max Ballin*, Ingeniør *Alex. Foss* og Direktør *H. P. Prior*.

Fra Fællesrepræsentationen er til dette Forretningsudvalg valgt følgende Herrer: Direktør, Konsul *Harry Dessau*, Landstingsmand, Grosserer *Holger Petersen* og Folketingsmand, Konsulent *Jul. Wulff*.

Rusland og vor Industrieksport.

Danmark bør udvide sin Industrieksport og sine Forretninger paa det russiske Marked.

Uvilkaarlig maa i disse Tider Tanken samle sig om vor Industrieksport i Bekymring for dens fortsatte Trivsel, eller i Tillid og Haab om nye Muligheders Affødning af de forandrede Forhold paa udenlandske Markeder. Uden at agere Spaamand, tør man i ethvert Tilfælde slaa fast som sikkert, at det Aar, da vor Industrieksport naaede den anselige Værdi af 75 Mill. Kr. — efter en rask, men støt Udvikling, i Løbet af blot 4 Aar repræsenterende en Fordobling — vil blive et Mærkeaar for denne.

Det er under de nuværende Forhold overordentlig vanskeligt at tegne sikre Situationsbilleder af industriel Karakter, thi Situationerne skifter fra Dag til anden, og ligesom det forhaabentlig gælder, at mange mørke Tilstande kun er forbigaaende, gælder det modsat, at mangen en Konjunktur maa regnes som kun værende af øjeblikkelig Karakter. Alligevel vil der dog sikkert kunne angives visse Hovedlinier, som man i hvert Fald tør haabe, at dansk Industrieksport kan udvikle sig efter for Fremtiden. At Forudsætningen herfor er Danmarks vedblivende politiske Uberørthed af Krigsbegivenhederne og dets Tilførselsvejes fortsatte Farbarhed, er givet.

Takket være de høje Toldmure, vore nærmeste Nabolande har rejst, har dansk Industrieksport fra Barnsben af været vant til at regne med fjerne Markeder, i ikke ringe Grad endog de fjerneste oversøiske. Alligevel har de sidste 10 à 15 Aar set en betydelig og anset Række Specialeksportindustrier vokse frem i vort

Land med Afsætning af deres Produkter delvis ved Hjælp af dansk Handel og Skibsfart. Et af de faa nære Markeder, med hvilket en betydeligere Vareudveksling for os synes umiddelbart naturlig, baade med Hensyn til geografisk Beliggenhed samt de paagældende Landes forskellige Produktionsevne, er Rusland. Medens vi fra Rusland aftager store Mængder Landbrugsvarer (Korn, Foderkager o. l.) af slige Arter, som vi enten ikke selv frembringer tilstrækkeligt af eller som bruges som Substitut-Produkter, har alt i en længere Aarrække dansk Industri og Handelsvirksomhed forstaaet at vinde ind paa det russiske Marked, vel ikke i overvældende Grad sammenlignet med andre Nationer, men dog relativt betydeligt, og hvad det vigtigste er, til gensidig ubetinget Tilfredshed. Ikke faa danske Special-Firmaer har saaledes oparbejdet sig en smuk Position i dette vældige Rige, der endnu staar ved Begyndelsen til en Udvikling, hvis Muligheder er uoverskuelige. Samtidig arbejder talrige Danskere bosatte i Rusland paa Fremme af dette Lands Handel, Industri og Landbrug. Her skal blot mindes om dansk Rederivirksomheds ledende Andel i den russiske Østersøhandel, danske Kulturingeniørers og Landmænds Arbejde særlig i Østersøprovinserne, samt danske Landmænds Betydning for den sibiriske Mejerivirksomhed med tilhørende Smoreksport. Vore Forbindelser med Rusland er saaledes ret mangeartede, og hvis der skulde siges noget andet end godt om vort Forhold til det russiske Marked, kan det kun være, at vi hidtil ikke har skænket det tilstrækkelig Opmærksomhed og gjort tilstrækkelig stor Indsats derovre. Forholdene undskylder ikke dette, thi det er en almindelig Erfaring gjort af danske Eksportfirmaer i Rusland, at deres russiske Kunder hører til deres bedste og solideste Forbindelser.

Hvorledes end Udfaldet af de herskende Begivenheder i Evropa vil blive, kan man gaa ud fra, at der i samtlige de i Krigen deltagende Lande vil blive store Behov at dække, og at alene af den Grund nye Markeder vil aabne sig for de Industrier, som i Tide sørger for at tage de nye Opgaver op. Dette vil ogsaa gælde det mægtige russiske Rige, hvis egne Industrier som bekendt endnu langt fra er tilstrækkeligt udviklede til at tilfredsstille Landets Forbrug. Tilmed vil gennem Krigen mange gamle Forbindelser være afbrudte og derved nye Muligheder aabnet for forøget Arbejdsfelt, bl. a. for dansk Industri og Handel. Man maa huske paa, at det russiske Marked er saa stort, at selv kun en ringe Del af dette vil kunne lægge Beslag paa vor overflødige Arbejdskraft, hvad der vil kunne have den største Betydning for Russernes Syn paa os, idet man i Rusland som overalt, hvor de materielle Muligheder først skal oparbejdes, med større Betænkelighed ser paa et enkelt Lands dominerende Indflydelse i Handel og Industri, end man aabner sine Døre for et Flertal af konkurrerende Lande. Hertil kommer, at der er langt igen, inden der blot opnaas Balance i det økonomiske Forhold mellem Rusland og Danmark, der nu i højeste Grad er i Ruslands Favør (modsat f. Eks. Forholdet mellem Rusland og Sverige, hvor sidste Land efterhaanden har faaet betydelig Overvægt). Ruslands Eksport til Danmark udgjorde i 1913 saaledes 48,3 Mill. Kr., mens vor Eksportværdi til Rusland kun androg ialt 7,8 Mill. Kr., hvoraf endda 2,5 Mill. Kr. faldt paa Varer af udenlandsk Oprindelse. Alle de Varer, Rusland særlig har Eksportinteresser i, indgaar endvidere toldfrit i Danmark.

Det russiske Marked er saaledes intet nyt, der skal tages op fra dansk Side. Det er derimod et, som i høj Grad paakræver vore Interesser for at arbejdes videre op til den Betydning, det bør

have for os i Kraft af naturlige Anlæg og Forhold. De specielle Ejendommeligheder, der knytter sig til at gøre Forretning i Rusland, kræver selvfølgelig visse Anstrengelser, men er man først kommet ind i Rusland, vil man som Regel fuldt faa sit Arbejde betalt. Det gælder imidlertid om at være ude i Tide og ikke lægge Hænderne i Skødet og afvente Fremtiden og dermed, at andre kommer og tager den Plads, man selv kunne have udfyldt. Dertil kræves først og fremmest, at man ikke indskrænker sine Bestræbelser til Udsendelse af Breve, Kataloger o. l., men rejser til Rusland og virker personligt. Det vil uden Tvivl virke yderligere befordrende for ens Interesser, om man er i Stand til at beherske det russiske Sprog, men dette er dog en Biting mod selve dette: at tage fat derovre.

Videnskabens Betydning for Bryggerivirksomheden.

Foredrag holdt for Danmarks Naturvidenskabelige Samfund ved et Besøg paa Tuborg Fabriker den 26. Oktbr. 1914 af Underdirektør A. *Knudsen*.

Naar vi i Dag har den Ære at se saa mange fremragende Repræsentanter for den Videnskab, hvortil vi støtter os, vil det forhaabentlig ikke misforstaas, at vi benytter denne Lejlighed til at fremsætte de Ønsker med Hensyn til Teknikens Fremme, som Bryggeriindustrien for Tiden særlig maa lægge Vægt paa at se opfyldt.

Forinden skal jeg tillade mig til Oplysning for de af vore Gæster, der første Gang besøger en Bryggerivirksomhed, at give en kort Forklaring af Ølproduktionens Hovedlinier.

Den Drik, der betegnes med Navnet »Øl«, er et Produkt, der er fremgaaet af forskellige Livsprocesser, idet Malten, der giver os Tilvirkningsmaterialet, er Resultatet af Byggens Livsenergi, og Gæringen, der skaber Produktet, afhænger af Gærcellens Livsytringer. Baandet, der fabrikationsmæssigt sammenknytter disse Processer, dannes af Bryghusarbejdet, der er af ren kemisk Natur, og Bryggerens Kunst bestaar saaledes i at fremme det Liv, der ytrer sig i Bygkornet og Gærcellen, at bringe det til Udvikling paa rette Maade og at standse det til rette Tid.

I Henhold hertil falder enhver Bryggerivirksomhed i 3 store Hovedafdelinger: Malteriet, Bryghuset og Gær- og Lagerkælderen.

I Malteriet vækkes Bygkornet til Liv ved Udblødningen i de saakaldte »Støbkar«, Livsenergien og Spiringen reguleres i Spirelokalerne ved Kastning, Luftning og Køling, og naar den ønskede Spireudvikling er naaet, afbrydes Udviklingen ved Kølletorringen, der tillige virker omdannende paa Kornets Æggehvidestoffer og Kulhydrater, og derved giver det Karakteren »Malt«.

Den i Malteriet indledede Stivelseopløsning og Proteinomdannelse fuldendes i Bryghuset. I Henhold til det Brygmateriale, hvormed der arbejdes, og Karakteren af det Produkt, der ønskes fremstillet, varieres Arbejdsmaaderne i Bryghuset ved de forskellige Temperaturer og Tidsperioder, der gives Enzymerne til at virke i. Omdannelsesprocesserne kan i Hovedtrækkene siges at blive afbrudt ved Urtens Kogning med Humle, hvorefter den afkølede Urt føres til Gærkælderen.

De to foregaaende Afdelingers Hovedopgave er at frembringe en Urt, som under Hensyn til den benyttede Gærraces Ejendommeligheder giver Gæren den bedst egnede Næringsvædske for deres sunde Udvikling. Gæringens Forløb regu-

leres ved Køling. Gæringen fortsættes paa Lagerfadene svagere og svagere, indtil Øllet i aftappet, pasteuriseret Stand forlader Aftapningsanstalten.

Til disse Hovedafdelinger knytter sig for vort Vedkommende forskellige Sidevirksomheder, af hvilke kun skal nævnes et stort Vandfiltrationsanlæg, et Anlæg for Bygtørring, Begeri og Masktørring, den store Aftapningsanstalt og Mineralvandsfabrik og fremfor alt Kraftcentralen bestaaende af Kedel- og Maskinhus med Kølemaskiner og Maskiner til Frembringelse af elektrisk Kraft og Lys til hele Fabriksanlæget.

Tiden tillader jo ikke at gaa nærmere i Detailler, og det er antageligt ogsaa unødvendigt, da vi jo om lidt skal have den Ære at forevise Dem Alt, hvad De maatte ønske at se.

Til Vejledning i vort Arbejde har vor Industri ikke savnet videnskabelig Hjælp. Vort lille Land indtager ved Mænd som Professorerne Emil Chr. Hansen, Kjeldahl og Sørensen en smuk Plads i den Kreds af Forskere, der i en Aarrække har rakt os en hjælpende Haand og spredt Lys i megen Dunkelhed. Af allerstørste Betydning har været de til Kontrol af den daglige Drift til Bryggerierne knyttede Laboratorier.

I de af Christen Brøndum i 1828 udgivne, af H. C. Ørsted gennemsete »Grundsætninger for Ølbryggeriet« betegnes Gæren som »Plantelim«, som under Gæringen har forandret sig, er gennemtrængt af Luftbobler og besidder en Evne til at befordre Gæringen, der langt overgaar »Plantelimens«. Fraset Maltmølle og Ølpumpe brugtes ingen maskinelle Hjælpemidler, og man regnede det for godt, hvis man i Bryghuset opnaaede at udvinde Halvdelen af Maltens Ekstraktindhold. Man afkølede Lagerkældrene med Naturis og levede saa at sige i permanent Angst: om Vinteren for at komme til at mangle den fornødne Ismængde og hele Aaret for Gæringsuregelmæssigheder og disses Følger.

Paa Grundlag af Videnskabens praktiske Anvendelse har vi nu opnaaet ikke alene forøget Driftssikkerhed, men ogsaa betydelige Driftsbesparelser. Eksempelvis skal blot nævnes, at vi — sammenholdt med Arbejdet for blot 20—25 Aar siden — nu arbejder med 2 pCt. mindre Respirationstab i Malterierne og udnytter Malten 3 à 4 pCt. bedre end dengang, idet vi nu overalt i vore Bryggerier opnaar Laboratorieudbyttet paa nær 1—2 pCt. Disse to Forhold betyder alene for »De forenede Bryggerier« aarlige Besparelser af henholdsvis 50,000 og 80,000 Kroner. Kølemaskinerne, der nu er indført ved saa godt som alle Bryggerierne, medfører baade Økonomi og Driftssikkerhed, og hvad angaar Professor Hansens Rengær, er det næppe for meget sagt, at den har sparet Industrien for Tab, der maa regnes i Millioner.

Uagtet vi saaledes maa indrømme, at vi er naaede et godt Stykke frem, maa vi dog samtidig erkende, at vor virkelige Viden er meget indskrænket, et Forhold, der hvert Aar belyses for os paany, fordi vor hele Drift hviler paa Livsfunktioner i Bygkornet og Gærcellen, og fordi Indholdet i disse levende Organismer Aar for Aar er af vekslende kemisk Sammensætning og derfor ogsaa giver et Liv af vekslende Vitalitet og følgelig af vekslende Modstandsdygtighed overfor Infektionsangreb. Det er derfor nødvendigt i vor Industri stadig at tillempe Arbejdet efter det foreliggende Materiale, og vort Maal, nemlig: saavidt muligt trods alle Omskiftninger at bevare et ensartet Produkt, naas derfor i Virkeligheden kun ved en for hvert Aar tillempet Arbejdsmaade, og her viser Brøsten sig, idet vi — i Mangel af tilstrækkelig Indsigt — ofte maa vandre Forsøgenes lange Vej, Forsøg, der til Tider næppe naar deres Afslutning, før en ny Sæson melder sig med nye Opgaver.

Hvis jeg derefter maa gaa over til at paapege de Omraader, paa hvilke vi særlig tiltrænger Videnskabens Hjælp, maa jeg straks erklære, at det er vanskeligt at redigere en saadan Ønskeseddel, thi der findes i Virkeligheden intet Omraade indenfor vor Industri, som vi tør sige, at vi kender tilbunds. I alle Forhold maa vi søge at forstaa og i vor Industri at nyttiggøre Videnskabens Fremskridt.

Pasteurs Opdagelse af Gærens Egenskaber og nøje Tilknytning til Gæringsfænomenerne er kun ca. 50 Aar gammel, Undersøgelserne af Æggehvidestoffernes Forhold i Malten, i Bryghuset og det færdige Øl begyndte for knap 25 Aar siden, og det er først i dette Aarhundrede, at man har faaet Øje for Mælkesyrens Indflydelse og begyndt at fæste Opmærksomheden paa Colloidernes Forhold og Brintionkoncentrationernes Betydning i de forskellige Omdannelsesprocesser. Trods den store Literatur, der foreligger, tør man vistnok derfor udtale, at Videnskabens Tilknytning til vor Industri er af forholdsvis ung Dato.

Hvad nu angaar Æggehvidestofferne er Forholdet det, at fra det Øjeblik, hvor ved Vandets Diffusion Livet vækkes i den tørrede Byg, til det Øjeblik, hvor Pasteuriseringen steriliserer Øllet og standser de sidste, fra Gæren selv tilførte enzymatiske Virkninger, er hele Bryggeridriften i Støbkarret — i Spirekasserne — paa Køllen — under Maltens Lagring — i Mæskekarret — under Gæringen — i Lagerkælderen — ved Aftapningen og sidst i Pasteuriseringsbakkerne — en fortsat Kæde af Æggehvidestoffers Opløsning og Kondensation, af enzymatiske Virkninger paa disse og paa Kulhydraterne, en bestandig Tilstand af Omdannelse og Dekomposition.

At følge disse Omdannelser vanskeliggøres yderligere ved Æggehvidestoffernes høje Molekyltal, ved deres Evne til at indgaa Forbindelser baade med Humleharpixen og Kulsyre og ved Tilstedeværelsen af alle de colloidale Stoffer, der opstaar i Urten under Mæskningen og i Kedlen ved Humlekogningen.

Vi gør derfor Regning paa Videnskabens Hjælp til Erhvervelse af en uddybet Forstaaelse af de Veje, vi skal gaa, for af et Raamateriale af Aar for Aar skiftende Natur, paa rette Maade at sammensætte de Faktorer, der betinger det ønskede Resultat.

Vi ved, at Videnskaben ustandselig arbejder for os, men ofte modificerer den selv de engang opnaaede Resultater. Da eksempelvis Professor Hansen i 1883 forelagde Bryggeriverdenen sine Rendyrkningsmetoder, hvorved det muliggjordes for et Bryggeri at udvikle al sin Gær af en enkelt Celle, mente man, at nu var det Spørgsmaal bragt til en tilfredsstillende Afslutning. Men nogle Aar senere paaviste Professor Hansen selv, at om man fremkaldte Renkulturer af 100 fra én Celle stammende Døtreceller, kunde der blandt disse paavises typiske Forskelligheder, saaledes at Hansens System for Udvikling af Rengær vel har givet os en Gær fri for vilde Gærtyper, men ikke en Gær af absolut Stabilitet.

Nøje knyttet til Æggehvidestofferne er Spørgsmaalet om Colloiderne, altsaa særlig de Colloider, der stammer fra Kulhydraterne, Humlebitterstoffet og Garvestofferne og deres indbyrdes Forhold. Colloiderne bidrager til Fylde i Smagen og til Bevarelse af Skumdannelsen.

Idet vi maa betragte Øl dels som en Opløsning, dels som en Suspension af colloidale Stoffer af mere eller mindre finfordelt Natur, Stoffer, hvis Kondensationstilbøjelighed betinges af deres specifike Overflade, deres Stabilitetsgrad og Forholdet til de i Øllet optrædende Syrer og Salte m. m., maa vi tillægge alle Oplysninger om disse Stoffer den allerstørste Betydning. I Forhold til, hvad der indenfor vort Fag er skrevet om Æggehvidestofferne, er vor Literatur om Colloiderne kun lille, og venter vi i denne

Henseende en stor og værdifuld Belæring. Det synes endelig, som om en vis Brintionkoncentration i Vand, Byg, Malt, Urt m. m. har den største Betydning for de Omsætninger, der foregaar under Ølfabrikationen i dens forskellige Stadier, idet navnlig Enzymernes Virkning er afhængig af denne Faktor, samt at Brintionkoncentrationen tillige influerer paa Colloidernes Stabilisering og derigennem paa Øllets Udseende og Smagfylde. Alle disse Undersøgelser er af nyere Dato. Af hvad vi kender til Brintionernes Betydning overfor biologiske og enzymatiske saa vel som overfor colloidal kemiske Processer, har vi Grund til i dem muligvis at finde en Hovednøgle, der kan aabne os mange hidtil lukkede Døre, og vi haaber, at Videnskaben vil lægge denne Nøgle i vor Haand.

Hvis De ikke har tabt Taalmodigheden, beder jeg om Tilladelse til at fremføre et lille Ekstraønske:

Vi køber Malt, Grits, Gummivarer, Kemikalier o. s. v. efter Analyse med Garantier for Varens Værdi og Renhed, ja vort Firma var vistnok det første herhjemme, der ved Køb af Kul fik Englænderne til at yde Garanti for Kalorieindholdet med Prisdekort i Tilfælde af, at Kullene indeholdt færre Kalorier end garanteret.

Af vore store Forbrugsartikler, som vi maatte ønske at købe efter Analyse, er egentlig kun Byg og Humle tilbage. — Hvad Byg angaar, er Spørgsmaalet fra Videnskabens Side løst. Vanskelighederne ligger her andetsteds.

Vort Humleindkøb foregaar efter Udvalg blandt mange forskellige Prøver. Kopperne aabnes, og Lupulinrigdommen samt Lupulinens Udseende bedømmes efter bedste Skøn. Senere bedømmes Aromaen paa samme Maade, men baade Øjet og Næsen trættes hurtigt, og mod vor bedste Vilje kan vor Bedømmelse vanskeligt undgaa at blive uretfærdig overfor Leverandøren og uheldig for os selv.

Uden at komme ind paa Detailler skal jeg blot udtale, at det vilde være en Sag af største Betydning for hele Bryggeriverdenen, om Videnskaben kunde fremkomme med faste Regler for Udførelse af en Humleanalyse, ved hvilken Indholdet af de for Bryggerierne værdifulde Stoffer kvantitativt og i Løbet af kort Tid kunde fastslaas, en Analyseringsmaade, der kunde anerkendes saavel af Sælger som af Køber og danne Grundlaget for Værdiansættelsen.

Og hermed takker jeg, fordi De har villet høre paa mig. Jeg takker Dem for den Lejlighed, jeg derved har haft til paa den praktiske Bryggeridrifts Vegne at bringe Dem som Naturvidenskabens Repræsentanter vor Tak for den store Hjælp, De har ydet os, og som vi haaber maa blive endnu større i Fremtiden.

Moderne Flaskeindustri.

Hellerup Glasværks nye Flaskemaskiner.

Indenfor Glasindustrien er Fremstillingen af Flasker paa Grund af det relative Faatal af Typer en Speciale, udsondret fra anden Fabrikation af Glasvarer og henvist til særlige og ofte store Fabriker.

Det moderne Markeds Forbrug af Glasbeholdere, Krukker og Flasker af enhver Art o. s. v. er nemlig uhyre. Da saaledes Flaskefabrikantforeningerne for en Række Lande: Tyskland, England, Østerrig, Holland, Danmark, Norge og Sverige i Aaret 1907 samledes til et Møde i Düsseldorf for at drøfte Fabrikations- og Afsætningsforhold viste en Opgørelse, at de repræsenterede Virksomheders

Aarsproduktion var ikke mindre end 15,000,000,000 haandgjorte Flasker. Endnu paa dette Tidspunkt fremstilledes Flaskerne efter den gamle Metode, hvor Arbejderen med Blæserør af Ovnen udtog det Kvantum, der er fornødent til den paagældende Flaske og derpaa i Form og ved Haandværktøj dannede den til — idet Mundingen formes i en anden Proces ved tilsidst at lægge en Masse paa og ved et Haandapparat danne denne. Denne Fremgangsmaade giver imidlertid ikke nogen helt nøjagtig Udførelse og en saadan kræver de moderne Flaskelukker. Man er derfor trindt om kommet ind paa at forbedre eller rettere nøjagtiggøre den hidtidige Fabrikation af Flasker ved væsentlig at erstatte Haandarbejdet og gaa over til automatisk Maskinarbejde — altsaa mindre af rent økonomiske Grunde end for at opnaa den stedse nødvendigere Nøjagtighed.

De i omtrent alle evropæiske Lande indførte Flaskemaskiner er alle af en og samme Konstruktion, nemlig System Owen, saaledes kaldet efter Opfinderen, en amerikansk Ingeniør. Maskinen er patenteret Jorden over, og det ovennævnte Mødes Hensigt var at danne et Syndikat til Overtagelsen af disse Patenter. Det skete, og for Rettigheden betaltes et artigt lille Beløb paa 16 Mill. Mark.

For Danmarks Vedkommende har A/S Kastrup Glasværk Patentretten og paa

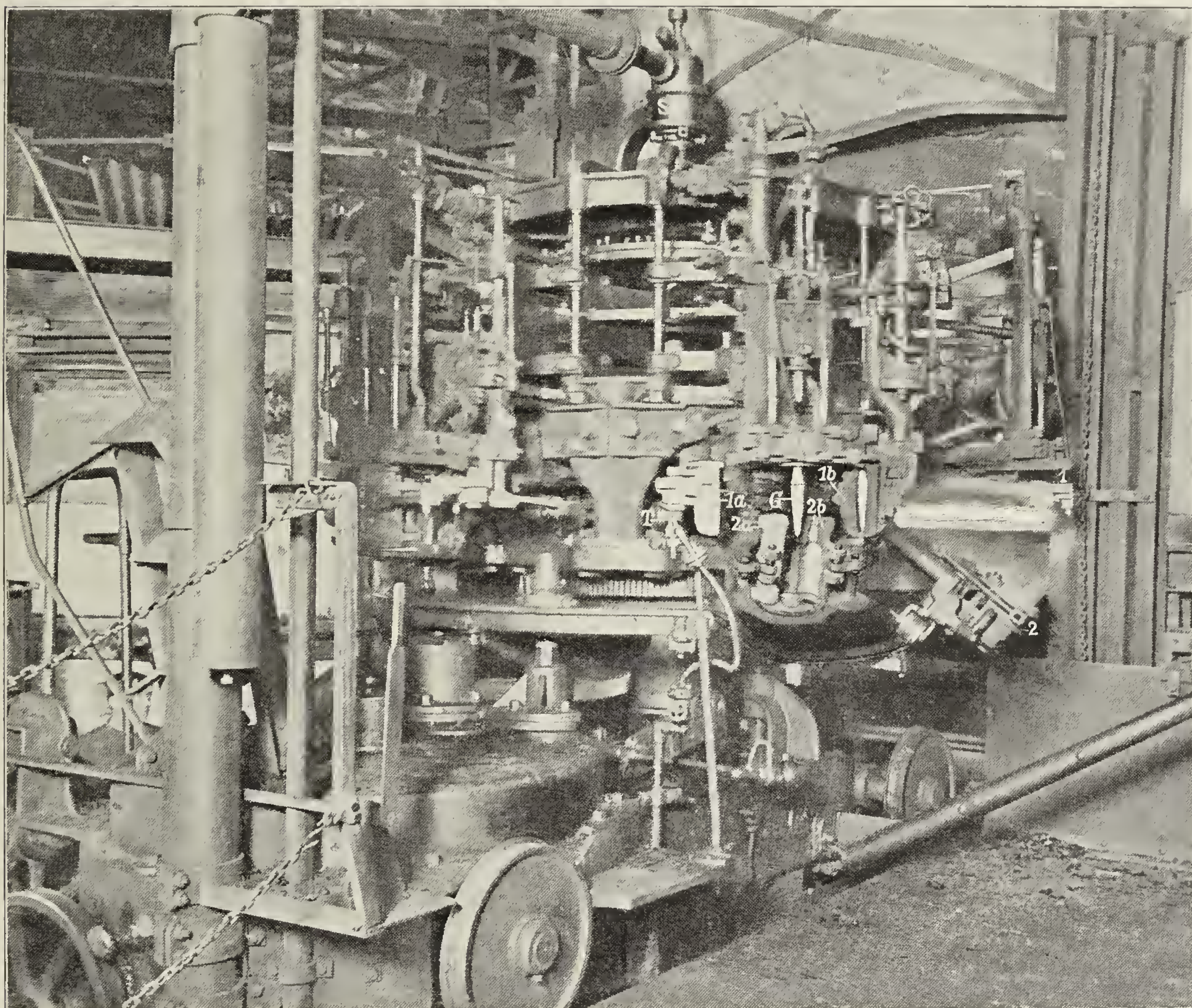

Fig. 1.

Hellerup Glasværk arbejder nu to saadanne automatiske Flaskemaskiner.

Kernen i Principet i disse Maskiner er, at de automatisk af Glasovnen i en Form opsuger den for Fremstillingen af en Flaske fornødne Mængde Glas, hvilken Form, »Forformen«, uden iøvrigt at gøre andet ved Massen end danne Mundingen paa Flasken og en Aabning i denne til Brug for Blæsningen, afleverer den til en anden Form, »Færdigformen«, hvor Flasken blæses ved Trykluft, hvorefter Formen, idet den sænkes og aabner sig, gennem en Tragt afleverer Flasken fuldt færdig.

Maaden, hvorpaa alt dette udføres, er følgende: Fra en almindelig Kummeovn flyder den smeltede Glasmasse gennem en med et Klodsspjæld regulerbar Rende ned paa en drejelig Kummeovn — Drejeovnen —, hvor den yderligere varmes ved et særligt Gasfyr og derved bliver mere tyndtflydende. Denne Drejeovn er et Jernkar, udforet med ildfast Materiale. Ind her over drejes nu en Række Forme, anbragte paa Arme, der straaler ud fra en lodret Opstander *S* (se Figurerne) som en Slags Karussel; for hver Arm to Forme, nemlig en »Forform« (paa Figurerne aaben og Halvdelene mærket *1a* og *1b*) og en »Færdigform« (paa Figurerne aaben og Halvdelene mærket *2a* og *2b*). Naar Forformen, der er aaben forneden, føres henover Ovnens Kant, dyppes den ved en lille Bevægelse ned i Massen, og Formen suges fuld,

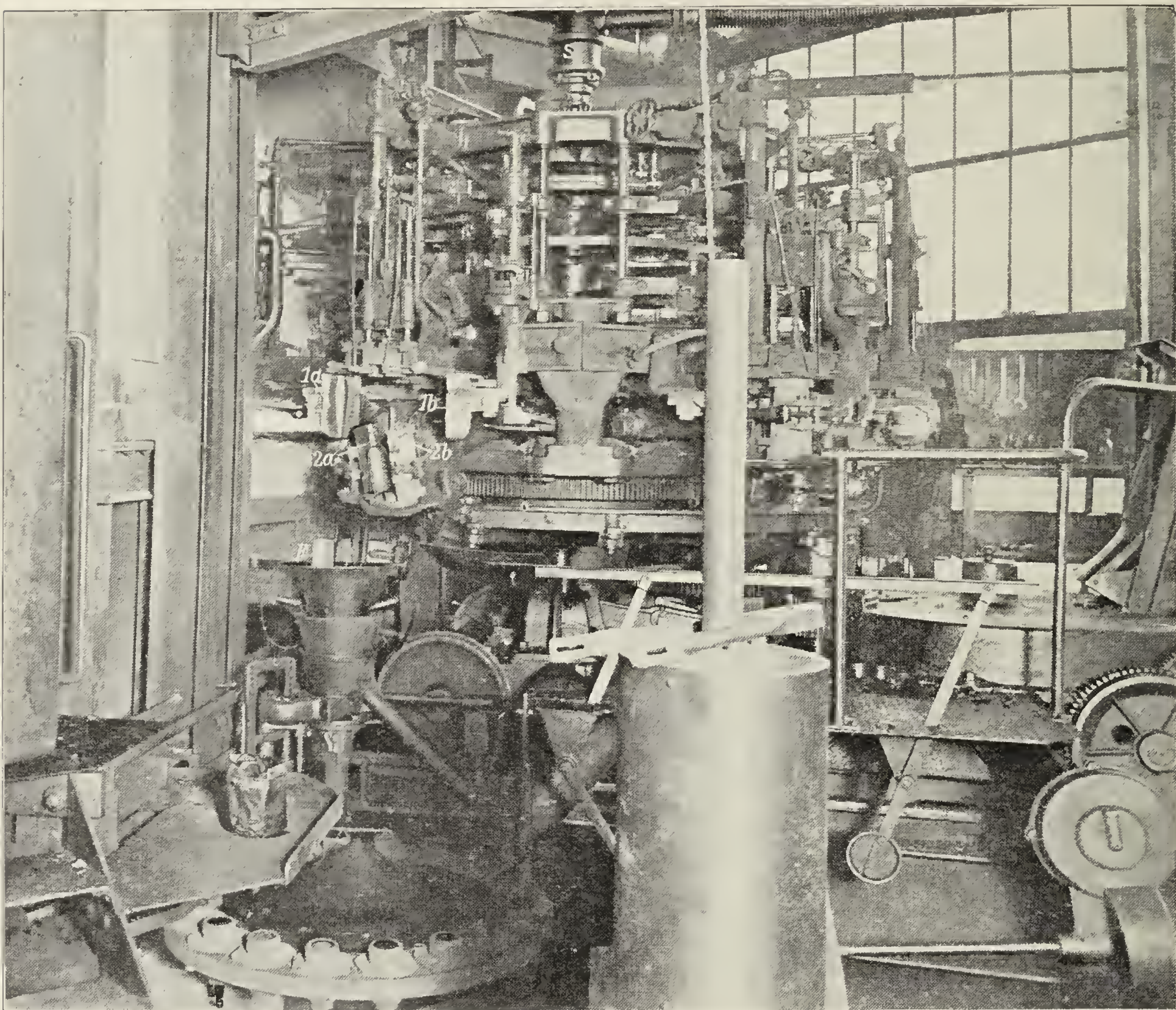

Fig. 2.

hvorpaa en Kniv bortskærer, hvad der maatte hænge ved af Glasdraaber. Nu aabner Formen sig saaledes, at den i den dannede Glascylinder (se Figur 1, hvor den er mærket *G*), af hvilken kun den øverste Del er formet som Munding, hænger frit, den føres forbi en Blæseledning *T*, der blæser Skaller og Glasgrader af, og »Færdigformen«, i hvilken Blæsningen skal finde Sted, føres ved en Skabelonføring op mod den, lukker sig tæt om den, Trykluften føres ind gennem Hullet i Mundingen, og Glasmassen blæses ud, saa den udfylder Formen, alt medens Maskinen stadig drejer sig. Lige inden den atter naar hen til Ovnens Kant slipper den lille Form om Mundstykket sit Tag, »Færdigformen« føres atter ned og aabner sig saaledes, at Flasken endnu glødende væltes ned i en Art Tragt, bestaaende af fjedrende Baandjern, gennem hvilken den med Bunden op ad havner i et af Hullerne paa Omkredsen af en Transportskive under Maskinen. Netop dette Øjeblik ses paa Fig. 2. Formen er aaben og viser Hulrummet, hvori Flasken er blæst. Denne, *F*, er ved at forsvinde ned i Tragten og med Bunden i Vejret. Nederst tilvenstre under Maskinen ses Transportskiven med de glødende Flasker vendende Bunden opad. Nu justeres Bunden, idet et Stempel gaar ned mod denne. En Arbejder tager Flaskerne af Skiven, syner dem nøje og bringer dem til Afkølingsovnen, hvor de gradvis afsvales passerende Ovnen paa et Vandrebord i ca. 24 Timer. Det Antal Flasker, der kan produceres pr. Døgn, er ca. 32,000, men da en Del er Vrag, navnlig paa Grund af Vanskeligheden ved at holde konstant Temperatur i Drejeovnen, naas der ikke mere end ca. 22—24,000 fejlfri Flasker fremstillet pr. Døgn.

Hellerup Glasværk har nu haft Flaskemaskinerne igang i to Aar, og man er nu ganske Herre over Produktionsvanskelighederne, der selvfølgelig til at begynde med ikke er ringe ved saa komplicerede Maskiner.

Danske Eksportmuligheder i Australien.

En Samtale med Eksportfirmaet Henry Olsen & Co.

I Anledning af den omtalte af *Ø. K.* nyetablerede faste Linie paa Australien har »Tidsskrift for Industri« paa Foranledning af Industriraadet henvendt sig til Firmaet Henry Olsen & Co., Børsgade 8, der gennem flere Aar har drevet en betydende Eksportvirksomhed paa nævnte Verdensdel med danske Industrifrembringelser, for at erfare Muligheder og Veje for den yderligere Fremme af dansk Eksport til Australien, som nævnte direkte Dampskibslinie bør indeholde Opfordring til. Hr. Henry Olsen har paa vor Henvendelse ønsket at sammenfatte sine Betragtninger over Australien som Afsætningsfelt for danske Industriprodukter i følgende Ord:

»At Handelen følger Flaget, er vist akcepteret af enhver Købmand, som har beskæftiget sig med oversøisk Forretning. Man maa derfor med Glæde hilse den af Østasiatisk Kompagni oprettede Linie paa Australien, hvorved dansk Industri har faaet den nødvendige Støtte for sin Eksport til denne Verdensdel, som den saa længe har savnet.

Gang paa Gang har jeg erfaret, at Prisforskellen mellem danske og fremmede Varer kun udgjorde det Merbeløb, som den højere Fragt og de større Omkostninger paalagde den danske Industri ved at skibe over Hamborg eller London. Et væsentligere Moment, der formede sig som en stor Hindring for eventuelle

Forespørgsler fra oversøiske Lande efter danske Produkter, var, at danske Varer afskibede i fremmede Skibe som Regel indgik til Australien som Varer stammende fra det Land, under hvis Flag de sejlede, saaledes at Forespørgsler om en saadan dansk Vare, der var set paa vedkommende Plads, blev sendt til det Land, hvorfra Skibet kom — og dermed paa Forhaand var tabt for Danmark.

Naar man lever i Danmark, faar man aldrig Lov at glemme, at Danmark er et lille Land. Det Omkvæd, der stadig høres, lyder saaledes: »Vi er alt for smaa til at kunne være med i den store Verdenskonkurrence«. Maaske var dette tidligere Tilfældet, men smaa Nationer, som vil kaste sig over Specialer, har lige saa store Udsigter til at gøre Forretning som andre. En bekendt Dansker har sagt: »Vi har Kundskaber nok, vi skal nu omsætte dem i Handling«. Men Tiden til at handle har vel aldrig været saa opportun som netop nu, hvor de fleste af de store Industrilande er optagne af Kampen for at bevare deres Nationalitet.

Med dets knapt 5 Millioner Indbyggere kan Australien ganske vist ikke siges at tilhøre de store Markeder, men Landet er kun ungt, og dets Industrier langt fra udviklede. Indførslen er derfor stor i Forhold til Folkemængden. I 1912 var den samlede Handelsomsætning over £ 158,000,000, hvoraf over Halvdelen med Moderlandet og de britiske Besiddelser. Naar den nu herskende Krise er overstaaet, vil de kommercielle Baand mellem England og dets Kolonier sikkert knyttes endnu stærkere, men de neutrale Lande kan dog sikkert drage stor Fordel af Situationen, da Bitterheden mod de fjendtlige Stater næppe vil fortage sig i mange Aar. Derfor nævnes nogle Artikler, som Australien indførte fra de fjendtlige Lande, og af hvilke maaske nogle vil kunne optages til Eksport her i Landet.

Tyskland og Østerrig eksporterede i Løbet af 1912 til Australien: Øl £ 125,000, Skotøj £ 45,000, Hatte og Artikler for Hatte £ 55,000, Beklædningsgenstande og lignende £ 1,075,000, Hvide Varer £ 144,000, Silkevarer £ 98,000, Uldvarer £ 100,000, Andre Klædesorter £ 444,000, Børstenbinderarbejde £ 35,000, Cement £ 144,000, Porcelæn £ 106,000, Chokolade og Konfekt £ 17,000, Kemikalier £ 200,000, Gødningsstoffer £ 51,000, Elektrisk Materiale (ikke Maskiner) £ 79,000, Galanterivarer £ 170,000, Møbler og Artikler for Møbelindustri £ 60,000, Glasvarer £ 113,000, Gummiartikler £ 222,000, Pianoer og Instrumenter £ 441,000, Artikler for Instrumentindustri £ 62,000, Videnskabelige Instrumenter £ 100,000, Lamper og Lampevarer £ 150,000, Maskiner £ 280,000, Værktøj £ 40,000, Finere Metalvarer £ 630,000. Dette er kun faa af de Artikler, indførte fra disse to Lande, men der er mange andre Artikler, der kan indføres, naar kun Smagen nogenlunde dækker den engelske. Desværre er næsten al Kunstindustri udelukket. Det, der er sælgeligt, er nærmest den jevnt gode Artikel.

Som bekendt er Australiens Toldlovgivning beskyttelsesvenlig med Fortrin for Varer af engelsk Oprindelse, men det er kun i meget faa Tilfælde, at denne Merbegunstigelse er prohibitiv, og Toldloven er klar og bestemt paa alle Punkter, saaledes at den udelukker Vilkaarlighed.

Spørgsmaalet om, hvorledes danske Industrier paa den billigste og mest effektive Maade kan komme i Forbindelse med australske Købere, afhænger selvfølgelig af Artiklernes Afsætningsmuligheder. For Storindustrien er den rette Vej sikkert at udbyde sine Varer enten gennem egne Filialer eller ved udsendte Rejsende, men det er sikkert de færreste Artikler, der kan taale disse store Omkostninger, navnlig i et saa udstrakt og tyndt befolket Land som Australien. Gennem Korrespondance eller

Udsendelse af Tryksager opnaas som Regel intet; i alt for mange Tilfælde er den australske Køber blevet utilfredsstillende behandlet, og naar han skal placere en Ordre, saa sender han den til et af de verdenskendte Købehuse i London, som saa i Reglen giver Ordren til den Fabrik, som de er vant til at arbejde med, og som de oftest er pekuniært interesseret i; derfor bliver der kun taget lidet Hensyn til udenlandske Firmaer, som ikke er repræsenteret i Australien ved Forbindelser, til hvilke Køberen kan henvende sig i Tilfælde af Misforstaaelser og Reklamationer. Det er derfor heldigst at have et Hovedagentur, der gennem et Net af Filialer eller Forbindelser kan opnaa Føling med hele Afsætningsfeltet og skabe den største Omsætning. Saaledes arbejder f. Eks. de nævnte store engelske Handelshuse. En Maade, som endnu aldrig har været anvendt i Australien, men som maaske kunde give Resultater, er ambulante Udstillinger, i hvilke flere Industrier slog sig sammen om at afholde Omkostningerne, som dog antagelig maa blive store paa Grund af de store Afstande, og det jo ikke kan undgaas, at enkelte Artikler, som viser sig usælgelige, bliver belastede med de samme Omkostninger som de øvrige. En saadan Udstilling burde dog sikkert forberedes af en udsendt Undersøger.

Det er værd at paapege, at den nyaabnede australske Linie ogsaa bør give Stødet til en øget direkte *Import* til Danmark af australske Raaprodukter, saaledes af Hvede, Huder, Talg, Frugt og Uld, Artikler som daarlig taaler Omladningsomkostninger o. s. v. Dette vil bl. a. være ønskeligt af Hensyn til selve Liniens Rentabilitet. Fra Regeringens Side turde det endvidere nu være paa Tide at sende en udsendt Konsul til Repræsentation af vort Land. Alene den Omstændighed, at Australien udgør en hel Verdensdel, bør opfordre os til at lade os officielt repræsentere derude. Mange Hensyn taler herfor.

Det er ikke min Tanke, at denne Konsul skulde være Handelsrejsende eller i det hele taget staa som Mellemmand mellem Køber og Sælger. Det bør være en Mand, der gøres ansvarlig for Konsulatsforholdene paa dette Kontinent og som ved sine Rapporter skal holde den danske Stat underrettet om de Svingninger, som foregaar, og som særligt i et nyt Land er meget store. Endvidere burde han overvaage, at de Mænd, som bliver anbefalet til Konsuler paa de forskellige Pladser, virkelig egner sig til Posten. Hidtil er disse Poster som oftest blevet besatte med dem, der var de mest energiske til at løbe rundt med Lister til Paategning.

Sluttelig bør fremhæves — og fremhæves som et i denne Forbindelse meget betydende Moment — at næppe nogen anden Nation er saa velset i Australien som den danske. Denne Sympati burde uden Tvivl kunne drages til Nytte ved en forøget dansk Afsætning til denne Verdensdel.«

— — —

I Tilslutning til disse mere almindelige Betragtninger med Hensyn til danske Eksportmuligheder i Australien, der faar Interesse ved at være fremsat af en Mand med det Kendskab til Forholdene, som et 22-Aars Ophold i Australien giver, har Redaktionen ment at handle i Industriens Interesse ved at tilføje nedenstaaende Oplysninger om Firmaet Henry Olsen & Co., hvis Indehaver — efter for nogle Aar siden at være flyttet hjem til Danmark for at føre Ledelsen af Firmaet videre her i Kjøbenhavn — arbejder ud fra en sjelden Interesse for dansk Industri.

Firmaet Henry Olsen & Co. omspænder med sin Salgsorganisation hele Australien. Hvor Firmaet ikke har egne Filialer, er det repræsenteret af ledende Firmaer paa vedkommende Pladser, og hver By og Plads i Australien berejses flere Gange

aarlig af Firmaets Rejsende. Ved saaledes at samarbejde med andre Handelshuse, bliver Repræsentationen for hver enkelt Artikel overdraget til de Sælgere, der paa hver enkelt Plads byder de største Fordele. Gennem en enkelt Repræsentant er det overhovedet umuligt effektivt at bearbejde et saa vidtstrakt Afsætningsomraade med fjernt fra hinanden liggende Markedscentrer, som her er Tale om. Arrangerer man sig endvidere kun med en enkelt Sælger paa hver Plads, begrænses ens Afsætningsfelt eo ipso til dennes Kunder. De øvrige Firmaer i den paagældende Branche køber selvfølgelig ikke hos en Konkurrent, medens derimod ingen har noget imod at købe af et Hovedagentur, selv om ens Konkurrenter ogsaa forsynes derfra. Som et saadant med vidt forgrenet Forbindelsesnet er Firmaet Henry Olsen & Co. netop organiseret.

Det er Firmaets Ønske at tilbyde danske Industridrivende at organisere deres Eksport og Salg i alle Australiens Stater og formidle Ordrerne, som bliver betalt kontant ved Afskibningen.

Kataloger og Prøver er selvfølgelig nødvendige. I Mangel af Prøver maa Illustrationer og Tegninger fremsendes. I første Omgang er det ikke absolut nødvendigt, at Katalogerne er trykt paa engelsk, skønt dette selvfølgelig er det heldigste. Firmaet er iøvrigt villigt til baade m. H. t. disse Spørgsmaal og andre at være behjælpelig med Raad og Vejledning af enhver Art angaaende Eksport til Australien.

Om Betingelserne for frugtbringende Samarbejde mellem amerikansk og dansk Teknik.

Foredrag af Ingeniør *Poul Larsen*, holdt i Danmarks amerikanske Selskab d. 31. Oktbr. d. A.

Danmarks amerikanske Selskabs Bestyrelse har vist mig den Ære at anmode mig om ved Selskabets Aabningsmøde at give nogle Meddelelser angaaende mine i Aarenes Løb indsamlede Erfaringer med Hensyn til dansk Tekniks og danske Teknikeres Forhold i Amerika.

Det er med Glæde, at jeg benytter denne Lejlighed til at give Udtryk for den Taknemlighedsgæld, som jeg gennem 21 Aars Virksomhed er kommet til at staa i til det amerikanske Samfund, for den gæstfri Maade, paa hvilken mange unge danske Teknikere i Aarenes Løb er blevet modtaget derovre, for den Lejlighed, der har været givet os til ved udstrakt Virksomhed i alle Unionens Stater at faa nyttiggjort og udviklet de indenfor dansk Cementteknik indsamlede Kundskaber og Erfaringer og igen fra det store amerikanske Arbejdsomraade at hente Impulser til nye Arbejdsmetoder, som er ført herover til Danmark, og, efter her at være bleven udviklet og tilpasset efter evropæiske Forhold, har virket befrugtende og fornyende paa hele Cementteknikken i næsten alle Lande paa denne Side af Atlanterhavet.

Naar jeg ved Behandlingen af mit Emne i en væsentlig Grad kommer til at støtte mig til de specielle Forretningserfaringer, som mit Firma har gjort i de forløbne Aar, saa beder jeg dette forstaaet kun som en Illustration til Forholdene og som et Middel til Klargørelse af disse, idet jeg samtidig haaber gennem Omtalen af et begrænset Arbejdsomraade at kunne kaste noget Lys over Spørgsmaal, som omfatter andre af Teknikens Grene.

Teknikerens Stilling indenfor det mo-

derne Samfund er jo af ret ejendommelig Art. Han er ikke, som saa mange andre af Haandens og Aandens Arbejdere, stavnsbundet ved sin Virksomhed, og hans Arbejdsomraade er ikke altid naturnødvendigt bundet til en lille begrænset Kreds. Tværtimod maa han ofte, for at kunne udføre sin Gerning paa rette Maade, søge at skaffe sig den bredest mulige Basis for denne. Erkendelsen heraf og Viljen hertil er da en af de første Betingelser for Teknikerens Fremtid.

Det er imidlertid ikke saa helt let, navnlig i et lille Land, at naa til denne Erkendelse paå et saa tidligt Tidspunkt af ens Liv, at det virkelig faar afgørende Betydning for et Menneskes Fremtid. Der er vel enkelte Mennesker, der fra Naturens Side er udrustet med en Udve, der driver dem frem mod det Ubekendte trods alle Hindringer; men for mange Unge vil den begrænsede Horisont, under hvilken man lever i et lille Land med skarpt dragne Sprog- og Kulturgrænser, uvilkaarligt virke som en Hindring. Man savner fra sine Omgivelsers Side den Impuls, som ligger i Eksemplet, og har man da ikke i sit Indre den Fremdrift, der fører ud ad selvstændige Veje, saa glider man let i de unge Aar, da ens Fremtidsskæbne bestemmes, ind paa de banede Veje, som fører til et lille beskedent Maal, en social Stilling, der giver et vist betrygget Udkomme. Men man har da samtidig givet Afkald paa den Tilfredsstillelse, der ligger i at udvide Virksomhedsomraadet for det nationale Samfund, som man tilhører.

Det var i min Ungdom en ret almindelig Opfattelse mellem de unge Ingeniører, at der ingen Udsigter var for industriel Udvikling i Danmark og derfor intet at opnaa ved at søge til Udlandet for at finde Beskæftigelse der, medmindre man paa Forhaand helt vilde løsrive sig fra Forbindelsen med Fædrelandet. Man søgte da hellere at komme ind i en eller anden teknisk Embedsvirksomhed. Men taler man tyve Aar senere med disse Mænd, saa kommer Skuffelsen over det lidt, de har naaet, ofte stærkt til Orde. Dette Forhold har vel forandret sig noget med Tidens Udvikling, men det er vist nok desværre endnu ret typisk. Men naar man begynder sit Liv med saa ringe Tro paa Fremtiden, saa ringe Vilje til at tage Livets Chancer, er det da underligt, at man høster, som man har saaet? Nej, det, det gælder om, er navnlig at lære den unge Tekniker at forstaa, hvilken uhyre stor Arbejdsmark, der staar ham aaben, at vække Haabet og Energien hos ham, saa at han forstaar, at han ikke har Ret til at lade sig nøje med noget mindre end det største, han kan naa indenfor sine Evners Begrænsning.

Det er paa dette Punkt, at der for enhver ung er saa overordentlig meget at lære i Amerika.

Dette unge Samfund, som udvikler sig med rivende Hast, taler et Sprog til de Unge om Glæden ved anspændt Arbejde, om Muligheden af store Fremskridt for hver enkelt, som vil frem, i det væsentlige kun afhængig af hans Vilje og Energi — et Sprog, som den, der en Gang har hørt og forstaaet det, aldrig vil kunne glemme. Ikke saaledes at forstaa, at Livet i Amerika kun er lyst og let, tværtimod det er ofte, meget ofte haardt og brydsomt, og til Tider, naar de stærke Bølgeslag, som karakteriserer det amerikanske Samfund, gaar henover dette, kan Livet tilvisse derovre yde en saa skaanselsløs Modgang, at vi i Fredens Tider intet Sidestykke kender hertil i vore mere regelbundne evropæiske Samfund. Jeg tænker her navnlig paa Virkningerne af Finanskrisen 1907, som jeg oplevede derovre. Men i det store og hele er Retningslinien i Amerika opadgaaende, og Livet leves fortrøstningsfuldt.

Naar nu Spørgsmaalet rejser sig, hvad

danske Teknikere kan udrette i Amerika til Gavn for dem selv, deres eget Land og det Land, de skal arbejde i midlertidigt eller vedvarende, saa maa man forsøge at værdsætte deres Egenskaber og deres Uddannelse. Jeg tænker her naturligvis nærmest paa de Teknikere, jeg har et indgaaende Kendskab til, nemlig Maskiningeniører og Maskinkonstruktører. Disse Teknikere faar herhjemme en grundig teoretisk og praktisk Uddannelse og kan sikkert i enhver Henseende staa Maal med de Teknikere, der uddannes ved Udlandets tekniske Skoler og tekniske Højskoler.

For Polyteknikernes Vedkommende er de Krav, der stilles til deres teoretiske Uddannelse, saa store, at de kun kan fyldestgøres af særdeles velbegavede Mennesker. Man kunde gøre den Indvending mod deres Uddannelse, at denne kræver en for lang Studietid, saa at Polyteknikeren ofte temmelig sent kommer i Lag med det praktiske Livs Opgaver og derved ikke faar Raad og Tid til at skænke den mere elementære praktiske Uddannelse den fornødne Opmærksomhed. Han kan derfor ofte ikke gøre sig tilstrækkeligt gældende i de lavere tekniske Stillinger, hvor en udlært Maskinarbejder gør god Fyldest. Og disse Stillinger kunde netop i Amerika være det Gennemgangsled, som vilde gøre ham det let efterhaanden at komme ind i de mere overordnede Stillinger, hvortil hans Uddannelse iøvrigt gør ham egnet. Den Polytekniske Læreanstalts nuværende Direktør, Professor Hannover, har med anerkendelsesværdig Energi faaet sat igennem, at vore Maskiningeniører obligatorisk skal have et Aars praktisk Maskinuddannelse. Jeg tror, at det vilde være heldigt, om man kunde gaa endnu noget videre ad denne Vej.

Vore Maskinkonstruktører har alle en god praktisk fleraarig Uddannelse, hvilket staar i Forbindelse med vor solide og dygtige Haandværkeruddannelse. Maskinkonstruktørernes teoretiske Undervisning er temmelig kortvarig, men der er en stærk Tendens til at gøre denne stadig bedre. Der kræves ikke, som hos Maskiningeniørerne, en større udpræget Evne til teoretisk Studium, og indenfor Maskinkonstruktørernes Kreds er der derfor betydelig større Forskel mellem de enkeltes Evner. Som Helhed maa det imidlertid siges, at der findes et stort Antal dygtige og velbegavede Kræfter mellem Maskinkonstruktørerne, hvilket er af overmaade stor Betydning for den danske Maskinindustris Udvikling. Maskinkonstruktøren har overfor Maskiningeniøren den Fordel lettere at kunne gøre sig gældende ved almindelig forekommende praktiske Arbejder, saasom en Maskines Opstilling og Pasning, og netop dette Forhold er af stor Betydning i et Land som Amerika, hvor den første Opgave, der tilfalder en ung Maskintekniker, meget let bliver af denne Art.

Hvad endelig den danske Maskinarbejder angaar, saa har han som oftest en god haandværksmæssig Uddannelse, som i Forbindelse med hans i Reglen elskværdige Temperament og solide Karakter gør ham let anvendelig.

I Amerika ligger Forholdet med Hensyn til Teknikernes Uddannelse væsentligt anderledes. Den regelbundne, hævdvundne, solide Haandværkeruddannelse, som vi her har, med en fastsat fleraarig Lærlingetid kender man paa mange Steder i Amerika slet ikke. Jeg kender Maskinfabriker derovre, som slet ingen Lærlinge uddanner — et Forhold, som vilde være ganske ukendt herhjemme —, saa Maskinarbejdernes Uddannelse bliver ofte mere tilfældig. Man tager et ungt Menneske ind paa et Maskinværksted og sætter ham til et eller andet Arbejde, som han kan forlade, naar han ikke mere er tilfreds med det, og derefter gaa til en anden Fabrik. Man har der-

for slet ikke den samme Sikkerhed for Teknikernes grundige Uddannelse som herhjemme.

Den teoretisk tekniske Undervisning er ligeledes derovre i Reglen ikke saa fast i Formen, som vi her kender det, hvor der baade fra lavere og højere Skoler forlanges et Afgangsbevis, uden hvilket det er meget vanskeligt at sikre sig gode Pladser.

For danske Maskinteknikere i de forskellige Grader maa det derfor siges, at Betingelserne for at kunne hævde sig i Amerika ved faglig Dygtighed er ret gunstige. Derimod kan det jo ikke nægtes, at det til Tider kan være ret vanskeligt for Udlændingen, som staar uden Forbindelse med det amerikanske Samfund, at skaffe sig Adgang til dette, navnlig inden den nødvendige Sprogfærdighed er erhvervet, og paa dette Omraade er det vist netop, at Danmarks amerikanske Selskab kan udove en heldbringende Virksomhed, saa at det muliggores for de Unge, som virkelig fortjener Støtte, uden altfor stort Tidstab at komme ind i Stillinger, hvor de kan finde Anvendelse for deres Evner og faa Lejlighed til at udrette noget for det store Samfund, som de maaske kun midlertidigt slutter sig til, og for det lille Land, hvorfra de er udgaaet, og som i mange Tilfælde vil drage dem tilbage igen ved de stærke Baand, som aldrig helt kan brydes.

Thi Maalet maa jo være et dobbeltsidigt. Vilde man kun tilsigte at eksportere en Del af de unge uddannede Kræfter fra det gamle Land til det ny, saa vilde Resultatet nationaløkonomisk og kulturelt set være lidet tilfredsstillende for det danske Samfund.

Maalet maa derimod, som jeg ser det, være det at omplante en Del af de unge dygtigste tekniske Kræfter herhjemmefra til Amerika, hvor de maa kunne gøre sig gældende ved gode Kundskaber, Flid og Paalidelighed, og hvorved der til Gengæld bliver givet dem en Lejlighed til at give sig i Kast med store tekniske Opgaver, som kun lejlighedsvis frembyder sig indenfor vort lille Lands Grænser, saa at de erhverver sig en Dygtighed og Erfaring, som atter direkte og indirekte kan komme den danske Industri til Gode og derved give denne forøget Mulighed for at udstrække sit Virkeomraade til andre Lande og saaledes efterhaanden højne og forøge Betingelserne for den danske Industris Udvikling ved at bygge denne op paa det bredest mulige Grundlag. At der her virkelig foreligger en Opgave, som maa kunne bringes til en lykkelig Løsning paa mange af Teknikens Omraader, føler jeg mig ganske overbevist om, og det maa maaske være mig tilladt som Bevis herfor at give nogle korte Meddelelser om, hvorledes det er gaaet os indenfor den specielle Teknik, som mit Firma har beskæftiget sig med i de sidst forløbne tredive Aar.

For 21 Aar siden fik jeg den Opgave at søge en dansk Opfindelse nyttiggjort i Amerika og samtidig dermed at undersøge Muligheden for Virksomhed i Amerika ved Indførelse af de tekniske Metoder i Cementindustrien, som vi her havde udarbejdet og fundet Anvendelse for ved en Del skandinaviske Fabriker.

Jeg kom til Amerika praktisk talt uden nogen som helst Forbindelser og maatte soge disse gennem mine Introduktioner til de derværende Ingeniørforeninger. Det lykkedes mig efter nogle faa Maaneders Forløb at interessere nogle amerikanske Ingeniører for den danske Opfindelse, som man derefter søgte at udnytte med Tillempning til de amerikanske Forhold. Opfindelsen, som i sig selv var genial, viste sig imidlertid i Løbet af nogle faa Aar paa Grund af Cementindustriens Udvikling og Cementens heraf betingede faldende Pris ikke at have den praktiske Betydning, man havde ventet, og de Virksomheder, som

var baserede paa denne Opfindelse, maatte derfor opgives, og min Mission kunde for saa vidt siges at være mislykket.

Den anden Side af min Opgave: at søge Tilknytning til den amerikanske Cementindustri, førte mig i Forbindelse med de faa den Gang i Amerika eksisterende Cementfabriker, og det lykkedes mig at faa enkelte af disse til at købe nogle af de Arbejdsmaskiner, som vi havde konstrueret for denne Industri, og at importere dem til Amerika. Endvidere lykkedes det mig at formaa nogle enkelte af de amerikanske Cementfabrikanter til at foretage en Rejse her til Danmark for at bese de Cementfabriksanlæg, vi her havde udført, hvilket i høj Grad styrkede Amerikanernes Tillid til os, og en Følge heraf var et stadigt stigende Antal Ordrer fra Fabrikerne derovre.

Virksomheden startedes under meget beskedne Former. Jeg havde i Begyndelsen kun et Hotelværelse og engagerede en Maskintegner til at hjælpe mig i Ny og Næ mod en fastsat Timebetaling. Driftsapparatet var saaledes ikke stort, og for stadig at holde Forbindelsen med vort Kontor her i Kjøbenhavn vedlige maatte jeg igennem adskillige Aar dele min Tid imellem Danmark og Amerika, saaledes at jeg omtrent den halve Tid af Aaret var i Amerika og den anden halve Tid i Danmark.

Efterhaanden steg imidlertid Virksomhedens Omfang, og medens jeg maatte fortsætte min stadige Rejsen mellem Amerika og Danmark, som i Tidens Løb medførte, at jeg sammenlagt har opholdt mig over et Aar paa Atlanterhavet, saa krævede Arbejdet efterhaanden, at der samledes en hel Stab af tekniske Kræfter paa Kontoret i New York, og disse Kræfter var for Størstedelen uddannede ved vor Forretning her i Evropa. Den Import af Cementfabrikationsmaskiner, vi begyndte vor Virksomhed med, maatte opgives, efter at Tolden under Wilson-Tarifen var bleven forøget til 40 pCt. af Værdien, og vi maatte lade Cementmaskinerne udføre paa amerikansk Værksted. Aar for Aar øgedes Virksomhedens Omraade og føres nu i Amerika som en selvstændig Forretning jevnsides og i nært Samarbejde med den evropæiske Forretning. Den omfatter nu alt under Cementindustrien henhørende Ingeniørarbejde saavel som den kemiske Undersøgelse af Raamaterialerne og den ingeniørmæssige Del af de i de senere Aar til alle større Fabrikvirksomheder stærkt knyttede elektriske Anlæg, samt Fabrikationen af Cementmaskiner i egen Maskinfabrik.

Det er et meget betydeligt Antal Teknikere, som har været og er knyttede til Virksomheden i Amerika, nemlig over 50 Bygningsingeniører, Maskiningeniører, Elektroingeniører, Kemikere og Maskinkonstruktører, desuden Brændemestre til Cementovnenes Igangsætning og Drift samt et betydeligt Antal Maskinarbejdere. Naturligvis ogsaa et anseligt Kontorpersonale, væsentlig Amerikanere.

Med hvilke store Forhold og hvilken rivende Udvikling der arbejdes i Amerika vil ses af følgende Tal. Da jeg begyndte Virksomheden i Amerika i 1893, producerede den amerikanske Portland-Cement-Industri ca. 1 Million Tønder Cement aarlig, medens den samlede Produktion nu vel maa regnes til 80 Millioner Tønder aarlig eller maaske mere. Til Sammenligning bemærker jeg, at den danske Cementindustri nu producerer $3^1/_2$ Million Tønder.

Henimod 140 store amerikanske Fabriker i alle Unionens Stater og i Kanada er gennem vor Forretning i New York bleven forsynet med Malemaskiner og andre Arbejdsmaskiner opfundne af danske Teknikere og udviklede i den danske Cementindustri, men derefter fabrikerede i Amerika. Store fuldstændige Fabriksanlæg omfattende baade

Bygningsanlæg, Maskinanlæg og elektriske Anlæg er bleven udført af os helt ud til Stillehavets Kyst i det væsentligste ved danske Ingeniørers Arbejde.

Det er imidlertid ikke blot direkte i vor Tjeneste, at et stort Antal danske Ingeniører har fundet Beskæftigelse i Amerika. Gennem vor Virksomhed har et meget betydeligt Antal af vore Teknikere faaet Ansættelse som Driftsledere eller Driftsassistenter ved amerikanske Cementfabriker og har ofte gjort gode Karrierer. En enkelt af disse er det endogsaa lykkedes at blive den øverste Leder af et stort Selskab i en af de vestlige Stater, hvor han har tre store Fabriker under sin Ledelse.

Gennem denne Virksomhed er i Aarenes Løb al den gennem vort Arbejde i Evropa indvundne og udviklede Erfaring ført over til og udbredt i den amerikanske Teknik; men Virksomheden har ogsaa haft en tilbagevirkende Indflydelse, som har været af overordentlig stor Betydning. Paa Grund af de særlige Forhold i Amerika, hvor Arbejdslønnen er meget høj, medens Brændselsmaterialet i Reglen er billigt, har mange af de Metoder, som med Held kunde benyttes i den evropæiske arbejdsbillige Industri, ikke uden videre kunnet overføres til Amerika. Dette har givet Anledning til Indførelsen og Udviklingen af helt ny Metoder i Brændingsteknikken, som efter at være bleven fremkaldte af de i Amerika til Stede værende særlige Forhold, efterhaanden er bleven udviklede og forbedrede, saa at de med Held har kunnet overføres paa den evropæiske Industri, og det kan nu siges, at næsten enhver Cementfabrik i Evropa har set sin Fordel ved at adoptere de Brændingsmetoder, som paabegyndtes i Amerika, udformedes og fuldstændiggjordes paa danske Cementfabriker og derfra fandt Vej til hele Evropas Cementindustri og har omskabt dennes hele Teknik og Økonomi. Den amerikanske Cementindustri er saaledes ikke blot bleven et Laan fra Evropa, men Amerika har rigeligt tilbagebetalt, hvad der af teknisk Erfaring er bleven det ydet, og denne Tilbageføring er ogsaa i en meget væsentlig Grad sket ved danske Teknikeres Arbejde.

Ligesom vor Virksomhed i Amerika har bestaaet i en Vekselvirkning mellem Forretningen her og derovre, saaledes afspejles dette ogsaa i de danske Teknikeres Livsløb, som har været knyttet til den.

Af de 42 danske Ingeniører og Konstruktører, som har været beskæftiget i vor amerikanske Forretning, har 10 senere opnaaet gode, tildels fremragende Stillinger som Driftsledere af amerikanske Cementfabriker, 5 er beskæftigede ved Hovedvirksomheden i Danmark, 1 er død, og 12 er gaaet over i anden Virksomhed, medens Resten for Tiden er knyttet til Kontoret i New York. Mange af disse har gjort Amerika til deres faste Hjem, men om ingen af dem kan man sige, at de er tabte for deres Fædreland, tværtimod udøver de i deres daglige Gerning et Arbejde, som paa mange Maader kommer Hjemlandets Industri til gode, saa at de vel kan karakteriseres som Forposter for dansk industriel Kultur. Foruden de danske Ingeniører har et større Personale tildels bestaaende af Teknikere og af amerikansk, engelsk og norsk Nationalitet været knyttet til Forretningen i New York. Samarbejdet mellem de forskellige Nationaliteter har altid været godt og hjerteligt, og vi har haft Held til at overføre en i Hovedforretningen gældende, lykkelig Tradition med Hensyn til et gensidigt Tillidsforhold mellem Chefer og Personale og mellem dette indbyrdes til den amerikanske Filial, saa at enhver føler sig som stærkt personligt interesseret i Forretningens Trivsel og ønsker at være knyttet til den ved varige Baand. Dette er selvfølgelig af den allerstørste Betydning i en tek-

nisk Virksomhed, der væsentlig bestaar i ved Udnyttelsen af ny Opfindelser og Forbedringer stadig at frembringe ny og bedre Vilkaar for Industriens Udvikling, thi denne Gerning kræver netop et tillidsfuldt Samarbejde af mange dygtige, øvede og erfarne Kræfter. Ganske særligt faar dette Forhold Betydning, naar en Virksomhed skal omplantes til en anden Verdensdel, saa at de der beskæftigede Kræfter ikke kan være i nær stadig Kontakt med Hovedvirksomheden. Om da Virksomhedens Aand kan bevares, det vil blive Prøvestenen for Værdien af de Mennesker, der er knyttede til den, og da vi i vort Arbejde har haft Lykke til at samle en stor Kreds af vore Landsmænd, ældre og yngre, om en Gerning, der har haft varig Betydning for en hel Industris gunstige Udvikling i Amerika, saa kunde det maaske have Interesse at søge at oplyse, hvilke de personlige Betingelser har været, som har muliggjort det opnaaede Resultat.

Der maa da henpeges paa, at de Teknikere, vi har sendt over, i Reglen havde faaet en fleraarig Specialuddannelse netop i den Teknik, i hvilken de skulde virke, de sad altsaa paa Forhaand inde med en Viden, hvorved de straks kunde gøre sig gældende. Desuden udvalgte vi som oftest de bedste og dygtigste Kræfter, vi havde til Raadighed, og vi havde derfor et indgaaende Kendskab til hver enkelts Evner og Anlæg, saa at vi kunde sætte ham paa den Plads, som han egnede sig bedst til. Den manglende Sprogfærdighed kom ikke til at spille nogen afgørende Rolle, da den Nyankomnes Virksomhed kunde afpasses, saaledes at han fik Tid til at erhverve sig den nødvendige sproglige Øvelse, inden han fik betroet Opgaver, der krævede en selvstændig Virksomhed. Dernæst har det naturligvis været en gunstig Omstændighed, at de Nyankomne har kunnet støtte sig til de ældre Landsmænds Erfaringer og gennem Samarbejdet med disse hurtig er bleven ført ind paa Løsningen af interessante og betydelige tekniske Opgaver, saa at de derved har undgaaet al tidsspildende Virksomhed.

For den unge Tekniker, som kommer til Amerika under mindre gunstige Betingelser, er Vejen fremad vist nok i mange Tilfælde ikke saa let, og selv om han kommer derover med nogen Specialuddannelse, er det maaske ofte vanskeligt uden særlige Forbindelser at finde Beskæftigelse indenfor sit Speciale. Han vil da være henvist til at søge tilfældig Virksomhed, hvilket kan betyde et stort Tidstab og i høj Grad formindske Opholdets Udbytte for ham.

Paa dette Omraade kunde Danmarks amerikanske Selskab sikkert yde de unge danske Teknikere en meget væsentlig Støtte ved Selskabets Forbindelse med The Scandinavian American Society i New York, og hvis dette kunde føre til, at danske Ingeniører i større Omfang søgte Uddannelse og Virksomhed i Amerika, kunde der sikkert hergennem vindes betydelige Fordele for dansk Industri.

Hvorledes en saadan Virksomhed skulde organiseres, maatte naturligvis grundig overvejes, og det vil være af stor Betydning, at de unge Kræfter, som sendes over, underkastes en grundig Sigtning, inden de opnaar Selskabets Understøttelse, thi det er de bedste Kræfter, som det gælder at sende ud, og ikke dem, der kun ønsker at rejse, fordi de vanskeligt kan blive til noget herhjemme.

Det synes iøvrigt at være et ikke helt ringe Antal Ingeniører, som har søgt Beskæftigelse i Amerika i Aarenes Løb. Af en Statistik, som er udarbejdet af Ingeniørforeningens Oplysningsbureau for Aarene 1900—1912, fremgaar det, at af 933 polytekniske Kandidater, er 92, altsaa ca. 10 pCt. gaaet til Kanada og De forenede Stater, medens heraf igen 28

er vendt hjem. Fordelt efter de forskellige Grupper stiller Forholdet sig saaledes at

af Bygningsingeniørerne har $12^1/_2$ pCt.,
- Maskiningeniørerne - $9^1/_2$ —
- Fabriksingeniørerne - $4^1/_2$ —
- Elektroingeniørerne - $5^1/_2$ —

søgt derover, og følgende er igen vendt tilbage:

af Bygningsingeniørerne omtrent $^1/_3$
- Maskiningeniørerne — $^2/_3$,

medens næsten alle de faa Fabriks- og Elektroingeniører, som er gaaet til Amerika, er bleven derovre.

I nogenlunde gode Tider er det ikke vanskeligt for en dygtig Maskinarbejder at skaffe sig Plads paa et amerikansk Værksted, heller ikke for Maskintegneren er det næppe særligt svært at komme ind paa en Tegnestue, men det er meget svært for en Udlænding at faa Adgang til den højere Del af det amerikanske Samfund.

Amerikaneren er i disse Kredse ofte meget eksklusiv, og der lægges i det selskabelige Liv overordentlig megen Vægt paa Dannelsen og de ydre Former. Vil man derfor skaffe sig Adgang til de indflydelsesrige Dele af det amerikanske Samfund — og dette er selvfølgelig af den allerstørste Betydning —, saa er det ganske nødvendigt at være forsynet med Introduktioner, som er Amerikaneren en Borgen for, at den, som søger Forbindelse med ham, ogsaa er hans Tillid værdig.

Hvis nu Danmarks amerikanske Selskab gennem The Scandinavian American Society i New York kunde skaffe unge, dygtige og energiske danske Ingeniører i Forbindelse med de Kredse i Amerika, som han ønsker at knytte sig til, saa vilde Vejen sikkert i mange Tilfælde lettes for ham, og han vil igen kunne bane Vej for sine Landsmænd og paa denne Maade udrette en Gerning, som vil komme Hjemlandet tilgode ved at befordre Vilkaarene for Industriens Trivsel og Udvikling, den i hvilken Landets Børn i Fremtiden i stigende Grad vil være henvist til at søge deres Erhverv.

Danske Udførselsforbud.

I Henhold til Lov af 6. August 1914, jfr. Lov af 29. Oktober s. A., er Udførsel af følgende Varer forbudt her fra Landet:

Under 6. August:

1. Foderstoffer (herunder Oliekager, Hø, Halm, Maltspirer, Sojaskraa, Klid, Kornaffald og Ærter, saavel Koge- som Foderærter), Korn, Kartofler, Mel (herunder Brød af enhver Slags) og Gryn (herunder Majzena, Sagogryn, Risengryn og Boghvedegryn).

2. Guld og Sølv, møntet eller i Barrer (herunder fremmede Guld- og Sølvmønter, udvalsede Sølvplader og Guldslaglod. Det tillades dog Rejsende at medføre indtil 200 Kr. i møntet Guld eller Sølv).

3. Kul, Koks, Petroleum, Benzin og andre Brændselsstoffer samt Smørestoffer (herunder Vaselin og Glycerin).

4. Vaaben af enhver Art, derunder indbefattet Jagtvaaben, samt enkelte Dele deraf, der er kendelige som saadanne.

5. Ammunition af enhver Art, samt enkelte Dele deraf, der er kendelige som saadanne.

6. Krudt og Sprængstoffer, der særlig er bestemt til Krigsbrug.

7. Elektriske Kabler.

8. Motorkøretøjer (herunder alle enkelte Dele af disse).

9. Instrumenter og Apparater, som udelukkende er forfærdigede til Fabrikation af Krigsammunition, til Fabrika-

tion eller Reparation af Vaaben og Materiel til Land- eller Søkrig.

10. Raamateriale til Bygning eller Reparation af Jern- eller Staalskibe samt til Fremstilling af Vaaben eller Ammunition (herunder Messingplader, Messingstænger, Messinghaner o. lign., gammelt Messing, Kobber i Blokke, Kobbertraad, gammelt Kobber, Antimon, alt Bly, gammelt og nyt, alt Tin, gammelt og nyt, Zink i Blokke, fortinnede Jernplader uforarbejdet Aluminium og Nikkel).

11. Træ i Blokke, Planker og Brædder.

Den 15. August 1914 udvides det i Justitsministeriets Bekendtgørelse af 6. August indeholdte Udførselsforbud til også at omfatte Udførsel af Tvistaffald (Pudsetvist) og Forbindingsstoffer (herunderTjærejute og hygroskopisk Bomuld).

Det i Justitsministeriets fornævnte Bekendtgørelse indeholdte Forbud mod Udførsel af Malt og Maltbyg ophæves.

Den 20. August 1914 udvides det i Justitsministeriets Bekendtgørelse af 6. s. M. indeholdte Udførselsforbud til også at omfatte Udførsel af vegetabilske Olier til Anvendelse i Margarinefabrikationen samt Medicinalvarer.

Den 24. August 1914 forbydes indtil videre Udførsel her fra Landet af al Byg, derunder Maltbyg.

Den 5. September 1914 forbydes indtil videre Udførsel her fra Landet af Heste, der Dags Dato var udpegede i Medfør af Lov af 8. April 1913, samt af Heste, der efter Overenskomst mellem Ejerne og Afdelinger af Hæren under visse Omstændigheder skal afgives til denne.

I Tilfælde af, at en af de ovenomtalte Heste sælges, skal Køberen underrettes om Hestens Udpegning eller om den trufne Overenskomst, ligesom Udskrivningsbevis eller det Overenskomsten med Militærvæsenet vedkommende Dokument skal følge med Hesten.

Inden 24 Timer efter, at en udpeget Hest eller en Hest, der efter Overenskomst eventuelt skal afgives til Hæren, er solgt, skal Sælgeren sende Meddelelse om Salget til den Afdeling, til hvilken Hesten skulde afgives med Angivelse af Køberens Navn, Bopæl og nærmeste Jernbanestation.

Den 12. September 1914 forbydes indtil videre Udførsel her fra Landet af Uld (Uld af Faar og Lam).

Den 25. September 1914 tillades det, uanset det i Justitsministeriets Bekendtgørelse af 6. August d. A. indeholdte Forbud mod Udførsel af Kartofler her fra Landet, at udføre Kartofler, der stammer fra Marker, for hvilke der er udstedt Attest i Henhold til § 11 i de af Landbrugsministeriet fastsatte Regler af 3. Juni d. A. vedrørende Udførsel at Kartofler til De forenede Stater i Amerika. Sendingen skal være emballeret i Sække à 75 kg og ledsages af en Attest udstedt af Landbrugsministeriets Tilsyn med smitsomme Plantesygdomme.

Den 30. September 1914 forbydes indtil videre Udførsel her fra Landet af Føl og Plage, saaledes at kun de Heste maa udføres, hvis fire første blivende Fortænder (Indertanden i hver Kæbeside) er voksede helt ud, og som tillige har tabt de næste fire Mælketænder (Mellemtanden i hver Kæbeside).

Den 15. Oktober 1914 forbydes indtil videre Udførsel her fra Landet af vævede og strikkede uldne Trikotagevarer samt Uldgarn.

Den 19. Oktober 1914 forbydes indtil videre Udførsel her fra Landet af Lamme- og Faareskind (uberedte Skind med Uld paa) samt tomme Bomulds- og Jutesække og Jutelærred til Sække.

Den 21. Oktober 1914 forbydes indtil videre Udførsel af Raagummi.

Den 26. Oktober 1914 forbydes indtil videre Udførsel her fra Landet af alle raa Kvæghuder samt af Kalveskind paa mindst 8 kg Saltvægt pr. Stk.

Den 29. Oktober 1914 forbydes indtil videre Udførsel her fra Landet af Bomuld og Bomuldsgarn.

Den 31. Oktober 1914 forbydes indtil videre Udførsel her fra Landet af Kopra, Sesamfrø og Jordnødder.

Den 5. November 1914 forbydes indtil videre Udførsel her fra Landet af uldne og halvuldne Klude samt Kradsuld.

Krigen og Udenrigshandelen.

Nye Krigslove.

I Folketinget fremsatte Konsejlspræsidenten d. 28. Oktober følgende tvende Forslag til nye ekstraordinære Love:

I.

Tillæg til Lov af 6. August 1914 om Forbud mod Udførsel af visse Varer.

I § 1 i Lov af 6. August 1914 om Forbud mod Udførsel af visse Varer indføjes som Nr. 8:

»Varer, som det af Hensyn til Samfundshusholdningen skønnes fornødent at bevare for Landet«.

Denne Lov træder i Kraft straks.

II.

Straf for at handle i Strid med afgivne Erklæringer vedrørende Ind- og Udførsel.

Den, der handler eller forsøger paa at handle i Strid med en af ham for en offentlig Myndighed afgiven Erklæring angaaende Bestemmelsesstedet for Skib eller for Varer, som han agter at udføre fra eller indføre her til Landet, saavel som den, der forsætlig medvirker hertil, straffes med Bøde fra 500 Kr. til 10,000 Kr. eller Fængsel, jfr. almindelig borgerlig Straffelov § 25, hvorhos Varerne konfiskeres. Bøden tilfalder Statskassen. Sagen behandles som offentlig Politisag.

Denne Lov træder straks i Kraft.

Forelæggelsen af disse to Lovforslag ledsagede Konsejlspræsident *Zahle* med følgende Udtalelser:

»Ved Lov af 6. August d. A. blev Justitsministeren bemyndiget til midlertidig at forbyde Udførsel af Varer, tilhørende følgende 6 Varegrupper.

1. Levnedsmidler, Korn- og Foderstoffer,
2. Brændselsstoffer og Olier,
3. Træ, Staal og Jern,
4. Guld og Sølv,
5. Ride-, Træk- og Lastdyr,
6. Motorkøretøjer.

Disse 6 Grupper var altsaa specificerede, og dertil var føjet *en almindelig Gruppe:* Krigsmateriel og andre Krigsfornødenheder. Dermed troede man den Gang at have givet denne Bemyndigelse det Omfang, som var fornødent efter vort Behov. Det har imidlertid nu vist sig, at denne Lov er af for snævert Indhold; der er opstaaet Trang til at kunne udstede Forbud af Hensyn til *vor egen Samfundshusholdnings Økonomi,* og jeg skal derfor tillade mig at bringe i Forslag, at der til denne Lov ved en ny Bestemmelse føjes et Nr. 8, der kommer til at lyde saaledes: »Varer, som det af Hensyn til Samfundshusholdningen skønnes fornødent at bevare for Landet«. Jeg bringer altsaa i Forslag for den høje Rigsdag, at der gives Justitsministeren en Bemyndigelse, som er midlertidig, til at forbyde Udførsel af saadanne Varer, som det af Hensyn til Samfundshusholdningen skønnes fornødent at bevare for Landet, altsaa for vor egen Økonomi, for vort eget Samfunds Tarv.

Jeg skal tillige tillade mig at fremsætte for det høje Ting Forslag til Lov om Straf for at handle i Strid med afgivne Erklæringer vedrørende Ind- og Udførsel. Forholdene har udviklet sig saaledes, at det i mange Tilfælde kan ventes at blive nødvendigt, at det danske *Udenrigsministerium* overfor en fremmed Regering er i Stand til at afgive en *Erklæring om, at visse Varer, som indføres her i Landet, ikke igen kan udføres af Landet og ikke vil blive udførte af Landet, selv om de ikke falder ind under de Varegrupper, for hvilke der er forbudt Udførsel.* Dette kan det danske Udenrigsministerium kun gøre, naar det fra de paagældende Varemodtagere har faaet Erklæring om, at de ikke vil udføre Varerne. Naar Ministeriet saa i Henhold til saadanne Erklæringer har afgivet en Garantierklæring overfor en fremmed Magt, og det saa skulde hænde, at den danske Købmand alligevel solgte nogle af disse Varer til Udlandet, bør han kunne *straffes* derfor. Det bringes altsaa her i Forslag, at den, der handler eller forsøger at handle i Strid med en af ham for en offentlig Myndighed afgiven Erklæring angaaende Bestemmelsesstedet for Skib eller for Varer,

som han agter at udføre fra eller indføre her til Landet, saavel som den, der forsætlig medvirker hertil, det vil sige Skibsføreren, straffes med Bøde fra 500 Kr. til 10,000 Kr. eller Fængsel, hvorhos *Varerne konfiskeres*. Bøden tilfalder Statskassen.

Jeg skal tillade mig at anbefale disse to Lovforslag til det høje Tings Velvilje og til hurtig Behandling.«

Lovforslagene vedtoges derefter den 29. Oktober.

De engelske Bestemmelser for Oprindelsescertifikater og Bestemmelses-Erklæringer for Vareindførsel og -Udførsel.

Udenrigsministeriet meddeler:

Under Henvisning til sin Skrivelse af 15. f. M. angaaende Oprindelsescertifikater og Bestemmelses-Erklæringer for Varer, der henholdsvis indføres til eller udføres fra Storbritannien og Irland, meddeler Udenrigsministeriet, at man d. 9. ds. fra den kgl. Gesandt i London har modtaget telegrafisk Indberetning angaaende følgende Ændringer i den herom givne britiske Forordning af 9. f. M.:

Der kræves Oprindelsescertifikater for Varer, der udføres fra samtlige danske Havne. Fra denne Bestemmelse er dog undtaget:

1. Levnedsmidler, Tømmer af enhver Art (herunder indbefattet »Pit Props«), Pulpwood, Jernerts, Granit, Is, Tjære, Calcium-Carbid.
2. Varepartier, hvis Værdi ikke overstiger 25 £.
3. Varer, der indføres til Storbritannien og Irland i Henhold til speciel Tilladelse (under license).
4. Varer, der afsendes til Storbritannien og Irland d. 19. November d. A. eller tidligere.

Indtil yderligere Oplysninger foreligger, maa Udenrigsministeriet gaa ud fra, at den under 4. nævnte Undtagelse kun refererer sig til Varer, der afsendes fra Havne i Danmark, i hvilke der ikke findes ansat nogen britisk Konsularembedsmand, inden den angivne Dato.

Bibliotekets Tidsskrifthold.

For at give Medlemmerne let Adgang til at se, hvilke Tidsskrifter der findes fremlagte i Bibliotekets Læsesal, meddeles nedenfor en fuldstændig Fortegnelse. Denne er ordnet alfabetisk efter Tidsskriftnavnets første Hovedord — i samme Orden, som de er fremlagte i Læsesalens Hylder, med de danske Blade forrest under hvert Bogstav.

Det foran Titlen satte Tal angiver den Gruppe i Katalogen, hvorunder Tidsskriftet maa søges, og Tallet viser endvidere, at der findes ældre indbundne Aargange i Biblioteket. Tidsskrifter, som ikke har noget Gruppenummer, er saadanne, hvorpaa først nylig er tegnet Abonnement.

Efter Titlen findes Bemærkning om, hvor ofte Tidsskrifterne udkommer, ugentl., ugentlig 2 G., hv. 14. D., mndl., kvartalsvis, halvaarl., aarl., eller ubestemt, for at Læserne kan holde sig à jour med, naar Numrene fremlægges.

325. Aarbøger, Sønderjyske (halvaarl.).
332. Aarbøger for nordisk Oldkyndighed (kvartalsv.).
Akvariet (mndl.).
169. Amatørfotografen (mndl.).
290. Arbejde, Dansk (hv. 14. D.).
Arbejde adler (ugentl.).
298. Arbejdsgiveren (ugentl.).
251. Architekten (ugentl.).
32. Archiv for Pharmaci og Chemie (hv. 14. D.).
325. Archiv og Museum, Fra (ubest.).
311. Atlanten (mdl.).
111. A. E. G. Zeitung (mdl.).
68. Annalen für Gewerbe und Bauwesen (hv. 14. D.).
111. Archiv für Elektrotechnik (mndl.).
5. Arena (mndl.).
1. Auskunft, Technische (midlert. ophørt).
233. Ausstellungszeitung, Allgemeine (hv. 14. D.).
233. Ausstellungszeitung, Deutsche (mndl.).
234. Arts, Les (mndl.).
19. American, Scientific (med Supplement) (ugentl.).
156. Automobile, The (ugentl.).
Bager- og Konditortidende, Dansk (hv. 14. D.).
166. Bogbindertidende, Dansk (halvmndl.).
1. Bogfortegnelse, Dansk (mndl.).
167. Bogtrykkerbladet (ugentl.).
167. Bogtrykkertidende, Dansk (mndl.).

4. Bogvennen (20 G. aarl.).
181. Bryggeritidende (mndl.).
251. Bauformen, Moderne (mndl.).
92. Beton und Eisen (20 G. aarl.).
1. Bibliographie, Brockhaus allgemeine (mndl.).
1. Bibliothek, Polytechnische (mndl.).
266. Blatt für Patent, Muster und Zeichenwesen (mndl.).
251. Builder, The (ugentl.).
68. Bulletin de la société d'encouragement pour l'industrie nationale (mndl.).
68. Bulletin de la société industrielle Mulhouse (mndl.).
Bulletin de l'institut international pour l'étude du problem des classes moyennes (mndl.).
Bulletin de l'office des métiers et négoces (mndl.).
2. Bulletin of the New York public library (mndl.).
262. Credittidende (ugentl.).
Cement. Mitteilungen der Zentralstelle zur Förderung der deut. Portland-Cement-Industrie (ugentl.).
Concrete-Cement Age (mndl.).
Cement and Engineering news (mndl.).
Cemento, Il (Torino) (2 G. mndl.).
130. Chemiker-Zeitung (3 G. ugentl.).
233. Comité belge des expositions à l'étranger (mndl.).
233. Comité francais des expositions à l'étranger (mndl.).
5. Dag, Hver 8. (ugentl.).
202. Dairy Bulletin, Hansens (mndl.).
5. Dokumente des Fortschritts (mndl.).
265. Efterretninger, Danmarks kommunale (ugentl.).
268. Efterretninger, Statistiske (mndl.).
92. Engineer, The (ugentl.)
92. Engineering (ugentl.).
92. Engineering News (ugentl.).
Fagblad for Træsko- og Klodsemagere (mndl.).
152. Fagblad, Skandinavisk, for Træindustrien (hv. 14. D.).
172. Farvertidende, Dansk (6 G. aarl.).
Fiskeritidende, Dansk (ugentl.).
264. Forhandlinger, Borgerrepræsentationens (ubest.).
325. Forskønnelsen (ubest.).
302. Forsorg, Social (mndl.).
206. Gartner-Tidende (ugentl.).
160. Garvertidende, Nordisk (hv. 14. D.).
177. Gasteknikeren (mndl.).
271. Grundejerblad, Dansk (ubest.).
271. Grundejerbladet (ugentl.).
Gjuteritidning, Skandinavisk (mndl.).
53. Gesundheitsingenieur (ugentl).
5. Graphic, The (ugentl.).
Handels- og Kontormedhjælper Tidende, Dansk (ugentl.).
206. Haven (hv. 14. D.).
Husejeren (ugentl.).
189. Husflidstidende, Dansk (mndl.).
190. Husmanden (ugentl.).
203. Honsegaarden (hv. 14. D.).
290. Handtverkstidning, Svensk (hv. 14. D.).
111. Helios (ugentl.).
60. Idrætten (ugentl.).
290. Industri og Haandværk, For (ugentl.).
92. Ingenioren (2 G. ugentl.).
290. Industritidningen »Norden« (ugentl.).
290. Industrie-Zeitung, Deutsche (ugentl.).
5. Illustration (ugentl.).
92. Ingenieur, De (ugentl.).
80. Journal, Pneumatisk (mndl.).
102. Järnbanebladet (hv. 14. D.).
119. Jahrbuch der drahtlosen Telegraphie und Telephonie (6 G. aarl.).
68. Journal, Dinglers polytechnisches (ugentl.).
108. Journal für Gasbeleuchtung (ugentl.).
19. Journal, The, of the Franklin Institute (mndl.).
271. Krav, Samfundets (mndl.).
234. Konst och Konstnärer (ubest.).
234. Kunst og Kultur (kvartalsvis).
234. Kunstchronik und Kunstmarkt (4 G. aarl.).
188. Kunst, Dekorative (mndl.).
234. Kunst, Deutsche, und Dekoration (mndl.).
188. Kunst und Kunsthandwerk (mndl.).
234. Kunstwelt, Die (hv. 14. D.).
188. Kunstgewerbeblatt (mndl.).
Land, Dansk (mndl.).
Landbovennen (ugentl.).
Landhaandværkeren (mndl.).
5. Landsmænd, Vore, i Udlandet (ugentl.).
176. Lerindustrien (hv. 14. D.).
281. Licitationen (2 G. ugentl.).
262. Lovtidende (ubest.).
5. London News, Illustrated (ugentl.).
5. Maaneds-Magasinet (hv. 14. D.).
5. Magasin, Gads (mndl.).
159. Malertidende (hv. 14. D.).
80. Maskinkonsulenten (mndl.).
32. Meddelelser fra Carlsberg Laboratoriet (ubest.).
68. Meddelelser fra Industriforeningen (mndl.).
Meddelelser fra Norges oplysningskontor for næringsveiene (ugentl.).
281. Meddelelser fra Udenrigsministeriet (ubest.).

Den engelske Lovgivning og Englands Elektro-Industri.

The Electric Lighteny Act of 1882 gav Board of Trade Ret til at meddele Koncessioner paa Anlæg og Drift af elektriske Centraler, hvorved der faktisk tildeltes de lokale Myndigheder Vetoret, og samtidig gav Loven Kommunerne Ret til at købe alle Værkerne efter 21 Aars Forløb til Taksationsværdien i Salgsøjeblikket. Rækkevidden af denne Bestemmelse var man ikke straks klar over. Endnu 1883 blev der indgivet 106 Ansogninger om Koncessioner, og heraf blev 96 tilstaaet, men kun en Del blev udnyttede, og for Øjeblikket er kun nogle ganske enkelte i Kraft. I Løbet af det næste Aar meddeltes 4 Koncessioner, og de følgende 4 Aar har kun en Koncession at opvise. Kabelindustrien fandt vel nu som før Beskæftigelse, men for Stærkstromsindustrien blev der kun et beskedent Forretningsfelt tilbage, nemlig Enkeltanlæg for offentlige Bygninger, Klubber, Hoteller og for Private, som disponerede over tilstrækkelige Midler. En egentlig Udvikling i den elektriske Strømforsyning og Anvendelse manglede fuldstændig. Den nye engelske Elektroindustri var for svag og uden tilstrækkelig Sammenhæng til at kunne afværge et saadant Voldsangreb. Da saa den forventede Bygning af Centraler udeblev, opstod der en meget stærk Konkurrence mellem de allerede kraftigt overkapitaliserede Virksomheder. Priserne sank rask og levnede ingen Fortjeneste, samtidig med, at den stedfindende stærke tekniske Udvikling ovenikobet gjorde en normal Fabrikation umulig.

Tiltrods for, at disse ugunstige Virkninger af Loven var almindelig kendte, kunde de dog først 6 Aar efter, nemlig 1888, overvinde den engelske Træghed over for Lovgivning, og en ny Lov forlængede derefter Koncessionsfristen til 42 Aar. Herefter blev Driften af Elektricitetsværker igen økonomisk mulig. I Løbet af nogle faa Aar kom Industrien igen til Kræfter. 1889 indgaves 17 Andragender, 1890 161 Andragender om Koncessioner. I Tidsrummet fra 1888 til 1896 meddeltes 103 Koncessioner til Selskaber og 159 til Byforvaltninger.

Strømforsyningen er i England endnu ikke

et teknisk, men et politisk Spørgsmaal, især et kommunalpolitisk. I Slutningen af 80'erne var Kommunaldrift jo ikke saa almindelig som nu, og følgelig blev Pionerarbejdet overladt til det private Initiativ, og først naar Rentabiliteten i de nye Bedrifter var sikret, begyndte man gerne at udøve Vetoretten. Dette Forhold gjorde sig derfor endnu ikke gældende, da man i 1888 straks ansøgte om Koncessioner for alle Kredse i det daværende London. Alle Koncessionerne blev meddelt. Paa faa Undtagelser nær hidrører derfor Koncessionerne for Londons kommunale Værker først fra 1892, og det samme er Tilfældet med Provinsværkerne. Man ser saaledes her det ejendommelige Forhold, at Londons Centrum bliver forsynet med Strøm fra private Centraler, Forstæderne med Strøm fra kommunale Værker. Paa lignende Maade har de store Provinsbyer deres egne Bedrifter, medens de smaa Byer, hvor det er vanskeligt at tilvejebringe Rentabilitet, har private Centraler.

Lovgivningen, der var tilbøjelig til at benytte Strømforsyningen som et Forsøgsobjekt for Kommunalvirksomhed i større Stil, har uden Tvivl paavirket Udviklingen ligesaameget som Englændernes Konservatisme og Vanskelighederne ved at værge sig mod Myndighedernes Tunghed og Formalisme. Under alle Omstændigheder er England her endnu langt tilbage. I Aaret 1902, da De forenede Stater allerede havde 3620 Elektricitetsværker, havde England kun 457. Først saa sent som 1910 fik Birminghams Forstæder elektrisk Strøm. Antallet af engelske Værker beløber sig nu til 581 mod 4040 tyske Værker. 75 pCt. af de tyske Værker er Privatforetagender mod 45 pCt. af de engelske.

Man faar et Begreb om den usunde Udvikling, naar man ser paa Forholdene i Stor-London, der forsynes med Strøm fra 64 Kraftcentraler, som efter Spænding og Karakter falder i 29 forskellige Arter. Der findes her alene 8 forskellige Frekvenser.

Alene i Byen findes 38 Kraftværker, der er i Hænderne paa 14 Kommunalbestyrelser og 13 Aktieselskaber, som tilsammen repræsenterer en Kapital paa 382½ Mill. Kr. Desuden findes der 5 Gasværker, der praktisk talt har Monopol hvert i sit Distrikt, og hvis Ydeevne er højst forskellig. Resultaterne svarer dertil. I London forbruges der pr. Hoved (1910/11) 110 KWT, i Berlin (1911/12) 170 KWT og i Chicago (1911) 310 KWT. Prisen for installeret Kilowatt er ulige højere end ved tyske Storstadsværker.

Selvfølgelig ved de engelske Ingeniører dette ligesaagodt som de fremmede. Men man er i England næppe endnu tilbøjelig til at tage fat paa store Opgaver, hvor man er henvist til de selvforvaltende Organers Indsigt. Der er ingen Grund til at tro, at den kommunale Drift er daarlig, den er i England tværtimod meget god. Det er derimod Kommunalforvaltningen, som ikke er god — fuldstændig i Modsætning til Englændernes øvrige Soliditet og fairness. Fatter Skræder og Skomager sidder i Kommissionen og ordner ogsaa Strømforsyningen henover Hovedet paa Direktøren, som ingen Indflydelse har, og efter Grundanskuelser, som snart gaar ud paa billige Tarifer, snart paa høj Løn. Ikke blot Meddelelsen, men ogsaa Udnyttelsen af en Koncession er en vanskelig Sag, dels paa Grund af det splittede i Forvaltningen, dels paa Grund af en udtalt Hang til Formalisme.

(»Technik und Wirtschaft«, 7. Aarg. Hefte 4.)

Det tyske Sukkerproblem.

Som et interessant Eksempel paa Tyskernes Organisationstalent, gengiver vi her fra »Børsen« d. 8. ds. de Foranstaltninger, hvormed Tyskerne søger at møde de Kalamiteter, som Standsningen af deres Sukkereksport ellers vilde afstedkomme.

De forskellige Overvejelser, som Sukkersituationen i Tyskland har givet Anledning til, er resulteret i følgende af Forbundsraadet nylig udstedte Forordning:

§ 1.

Af det i Beretningsaaret 1914—15 i de enkelte Raasukkerfabriker og Melassefabriker fremstillede Sukker frigives til 1. Januar 1915 kun 25 Hundrededele af det i næste Afsnit fastsatte Kontingent til afgiftspligtig Brug i Indlandet. Størrelsen af den indtil 31. August 1915 yderligere frigivne Mængde bestemmer Forbundsraadet. Det øvrige Sukker vil, saafremt det ikke bliver udført eller overladt afgiftsfrit, blive tilbageholdt af Skattemyndighederne. Den 1. September 1915 ophører Afsætningsindskrænkningen.

Som Kontingent gælder den af de enkelte Fabriker i Beretningsaaret 1913—14 fremstillede Raasukkermængde. Forbundsraadet ud-

steder nærmere Bestemmelser vedrørende Fastsættelsen af Kontingentet; det bestemmer tillige Kontingentet for de Fabriker, der i Beretningsaaret 1913—14 ikke eller kun uregelmæssigt har været i Drift. Forbrugssukker bliver ved Fastsættelse af Kontingentet og ved Afskrivning derpaa omregnet til Raasukker i Forholdet 9:10.

Kontingenterne kan overdrages.

§ 2.

De Raasukkerfabriker, som ogsaa fremstiller Forbrugssukker, og Melassefabrikerne maa i Driftsaaret 1914—15 kun bringe det samme Kvantum Forbrugssukker ind i Omsætningen som i Driftsaaret 1913—14.

Sukkerraffinaderier, der ikke fremstiller Raasukker, maa kun bringe ind i Omsætningen saa meget Forbrugssukker, som de efter et Omregningsforhold af 9:10 kan fremstille af det i Fabriksdriften optagne ikke tilbageholdte Sukker.

Rigskansleren kan tillade Undtagelser.

§ 3.

Prisen paa det til afgiftspligtigt Forbrug i Indlandet frigivne Raasukker andrager for 50 kg pCt. Sukker uden Emballage frit Magdeburg 9,50 Mark ved Levering indtil 31. December 1914; ved senere Levering forhøjes Prisen den 1. i hver Maaned med 0,15 Mark indtil en Maksimalpris af 10,25 Mark.

Forbundsraadet bestemmer paa dette Grundlag de Priser, der gælder for de enkelte Fabriker frit paa Afskibningsstedet.

Til disse Priser maa Raasukkeret stilles til Raadighed for Forbrugssukkerfabrikerne.

§ 4.

Forbrugssukkerfabrikerne maa ikke sælge stodt Melis ved Levering fra Magdeburg pr. 50 kg uden Sæk inklusive Forbrugsafgift til højere Pris end 10 Mark over den i Leveringsmaaneden gældende Pris for Raasukker.

Forbundsraadet bestemmer paa dette Grundlag Maksimalpriserne paa de øvrige Sorter Forbrugssukker saa vel som de Maksimalpriser, der gælder for de enkelte Fabriker ved Levering fra Afskibningsstedet.

§ 5.

Ved de i § 4 anførte Maksimalpriser kommer § 4 i Lov af 4 August 1914 angaaende Maksimalpriser og samme Lovs § 3, 1. Stykke, i Affattelse som i Bekendtgørelse af 28. Oktober 1914 til Anvendelse.

§ 6.

Købekontrakter for Raasukker i Driftsaaret 1914—15 bliver, for saa vidt de skal opfyldes efter 31. Oktober 1914, ved denne Forordnings Ikrafttræden at betragte, som om en af Kontrahenterne i Følge en ham tilkommende Ret er traadt tilbage.

§ 7.

Denne Forordning træder i Kraft Forkyndelsesdagen.

Fra Teknologisk Institut.

EFTERAT Fagskolen i Bestyrelsens Møde d. 13. Juni d. A. havde vedtaget at anmode de stiftende Foreninger, Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk samt Industriforeningen i Kjøbenhavn om Tilladelse til en Ændring af Lovene, der bl. a. øgede det Antal Medlemmer, der repræsenterede Handelsministeriet i Fagskolens Bestyrelse fra 3 til 5 Medlemmer, og nævnte Lovændring var approberet og derefter stadfæstet af Ministeriet, har Handelsministeriet som sine Repræsentanter i Teknologisk Instituts Bestyrelse genvalgt de i sin Tid af Indenrigsministeriet udnævnte, Hr. Departementschef Vedel, Direktør, Professor H. I. Hannover og Driftsbestyrer A. F. Jensen, samt besat de to nye Pladser med Handelsministeriets Departementschef G. Busck-Nielsen samt Folketingsmand K. M. Klausen. De sidstnævnte Herrer gav første Gang Møde ved Institutets Byggeudvalgsmøde d. 21. Oktober, hvor Situationen i Anledning af Finanslovforslaget drøftedes.

Institutets Aftenskole er nu i god Gang, Elevantallet er omtrent det samme som ifjor, dvs. lidt flere end Lokalerne egentlig muliggør at undervise forsvarligt.

Den 14., 15. og 16. November afholdes paa Skolen Gas- og Vandmestereksamen for Provinsmestre som Afslutning paa Skolens store Kursus for saadanne. — I Aarets Løb er Antallet af de Kommuner, der som Betingelse for Autorisation indenfor det nævnte Fagomraade stiller, at Andrageren har absolveret ovennævnte Eksamen, vokset til 17.

Smedekursuset, Skolens største Kursus, der tog sin Begyndelse d. 9. November, var fuldtegnet længe forinden, og Malerkursus i Januar er der allerede i Øjeblikket kraftig Tilslutning til.

Samtidig har Planerne om Etablering af en Skotøjsarbejderundervisning ved Tekno-

logisk Institut antaget endelige Former, idet Skotojsfabrikantforeningen og Fagforeningen har vedtaget den forelagte Plan foı en forelobig ganske enkel Undervisning i Maskinkendskab, der paabegyndes ved Maanedens Udgang. Hvis denne Undervisning forløber vellykket, er det Tanken, at den i Fremtiden vil blive udvidet og fortsat.

Krigens Følger for tysk Automobilindustri.

Medens en hel Række tyske Industrier, som det var at vente, er mere eller mindre hemmede af Krigen — dels paa Grund af Indkaldelser, men ogsaa paa Grund af manglende Efterspørgsel efter deres Varer — er der en Del, der for saadanne Afdelingers Vedkommende, som fremstiller særligt for Krigsoperationerne nodvendige Artikler, er næsten overbebyrdede, og atter enkelte Industrigrene, der Fabrik for Fabrik er beskæftigede omtrent Dag og Nat. Foruden saadanne, der fremstiller egentligt Krigsmateriel, er f. Eks. Afdelingerne for Redningsmateriel, Dykkerudrustning o. s. v. ved Fabrikerne »Drägerwerke« ved Lübeck og saadanne Emaillevarefabriker, der fremstiller Koge- og Spisekar for Soldater samt Kantine- og Lazaretudstyr og lign., vel beskæftigede.

Men ogsaa og maaske navnlig Automobilindustrien synes at have godt at bestille. Herom meddeler det velkendte tyske Tidsskrift for Ingeniorvæsen »Zeitschrift des Vereins deutscher Ingenieure«: »En af de tyske Industrier, der er særligt beskæftiget i Anledning af Krigstilstanden, er Automobilindustrien. Og denne stærke Beskæftigelse vil ikke alene holde sig under Krigen, men ogsaa længe efter. Af det betydelige Tal Automobiler, der er sendt afsted med Tropperne, vil sikkert kun et meget ringe Antal komme tilbage i blot nogenlunde brugelig Stand. — Man har derfor med denne stærke Beskæftigelse for Øje taget under Overvejelse, om det ikke var Øjeblikket nu til at soge en storre Ensartethed i Fabrikatet gennemført, d. v. s. Typernes Antal indskrænket og ikke nok hermed, men tillige tilstræbe en vis Ensartethed i Enkelthederne, hvorved Fabrikernes Økonomi samt Ydeevne vilde øges. Navnlig vilde det være onskeligt at faa »Normalhjul« indforte, d. v. s. samme eller kun ganske faa Numre af Hjul anvendt ved Fremstillingen af alle Automobiler i alle Fabriker, hvilket ogsaa vilde medfore Lettelse for Fabrikerne af Slanger og Gummidæk o. s. v.«

Overbevisningen om, at den storre Beskæftigelse vil holde sig ogsaa efter Krigen, stotter »Die Allgemeine Automobielzeitung« paa, at Efterspørgslen efter Motorvogne, naar Krigen er ophort og Næringslivet igen begynder at vende tilbage til de gamle Former, vil blive kolossal, da man sandsynligvis vil komme til at staa overfor en enorm Hestemangel. Det vil sandsynligvis da blive lette Vogne, der vil være Marked for, og det vil derfor være nodvendigt her at finde en Type — lettere og billigere end de nu anvendelige.

En saadan Bevægelse mod faa Typer, der vil muliggøre rationellere Fabrikationer for den enkelte Fabrik, er intet nyt. Paa dette Omraade er Amerika sikkert langt forud. Vældige Fabriker, hvis Produktion naar de Hundrede Tusinder om Aaret, laver kun een enkelt Type med endog kun ganske faa Variationer i det indre Udstyr. Slagordet er da ogsaa: »Hver Mand sit Automobil« — selv om dette vel endnu nærmest er Fremtidsmusik.

Mindre Meddelelser.

Situationen i Læderindustrien.

Paa Initiativ af Bestyrelsen for Skotojsfabrikantforeningen afholdtes den 9. ds. et Mode af Bestyrelserne for Læderindustriens forskellige Organisationer, nemlig Læderfabrikantforeningen, Skotøjsfabrikantforeningen, Skotøjshandlerforeningen, Skomagerlavet og Sadelmagerlavet, til Droftelse af den ved Krigen for Læderindustrien skabte Situation.

Paa Modet, hvis Ledelse var overtaget af Direktor H. P. Prior, kom de stærkt delte Interesser mellem denne vigtige Industrigrens enkelte Brancher tydeligt til Orde, og selve Forhandlingerne forte ikke til nogen endelig

Afslutning. Derimod enedes man om at nedsætte et Udvalg, som videre skal overveje, hvilke Foranstaltninger man finder paakrævede til Imødegaaelse af de tilstedeværende Vanskeligheder, ligesom mulige Ønsker med Henblik paa Situationen fra hver enkelt af de nævnte Organisationer henvises til dette Udvalg, der da vil have nærmere at tage Stilling til saadanne.

Handelsministeriet meddeler:

I Handelsministeriets Lokaler (Holmens Kanal Nr. 9, Kl. 12—5) er fremlagt et Udklip af »Reichsanzeiger«, indeholdende en Bekendtgørelse af 20. f. M., hvorved det tyske Forbud af 30. September d. A. mod at yde Betaling til Storbritannien og Irland samt de britiske Besiddelser erklæres anvendelig ogsaa overfor Frankrig og de franske Besiddelser.

Toldindtægterne.

Generaltolddirektoratet meddeler følgende Oversigt over Toldintraderne m. v. i Oktober:

	Oktober 1914	Oktober 1913
Indforselstold	4,179,000	4,750,000
Sukkerafgift	430,000	563,000
Spiritusafgift	472,000	471,000
Ølskat	730,000	794,000
Stempelafg. af Cigaretter	58,000	70,000
Andre Indtægter	102,000	95,000
Tilsammen	5,971,000	6,743,000

	April—Oktober 1914	April—Oktober 1913
Indforselstold	20,282,000	22,255,000
Sukkerafgift	2,662,000	2,790,000
Spiritusafgift	3,823,000	3,842,000
Ølskat	5,580,000	5,353,000
Stempelafg. af Cigaretter	468,000	430,000
Andre Indtægter	466,000	481,000
Tilsammen	33,281,000	35,151,000

Foredrag for Arbejdsløse.

Som tidligere omtalt har Teknologisk Institut med Industriraadets Støtte planlagt en Række Foredrag for Arbejdsløse i indeværende Efteraar og Vinter. — De med Fagene førte Forhandlinger er nu tilendebragt og Resultatet har været forelagt Industriraadet med hvis Minde der vil blive arrangeret foreløbig kun to Rækker faglige Foredrag, nemlig: en for Jernarbejdere, der tager sin Begyndelse d. 17. November og indledes af Direktøren for polyteknisk Læreanstalt, Hr. Professor Hannover, og derpaa fortsættes med forskellige Foredragsholdere som Docent Thaulow, Direktør Gregersen o. s. v., — en anden for Træarbejdere, til hvilken d'Hrr. Professor Oppermann og Professor Weis godhedsfuldt har tilsagt deres Støtte. Det er Hensigten senere om muligt at oprette endnu et Par Rækker for andre Fag, f. Eks. Malere, men disse Planer befinder sig endnu paa Overvejelsernes Stadium.

Arbejdsløsheden — aftaget siden August.

Resultaterne af den anden ekstraordinære Optælling af Arbejdsløse foretaget den 24. f. M. af De samvirkende Fagforbund og offentliggjort gennem Statistisk Departement viser en Nedgang i Arbejdsløshedsprocenten til 9,4 pCt. fra 11,1 pCt. ved første Optælling den 22. August. Tællingen omfatter 130,000 Arbejdere, hvoraf 12,200 var arbejdsløse; men tages i Betragtning, at over 10,000 af de talte Arbejdere er indkaldt til Militærtjeneste, bliver Arbejdsløshedsprocenten for de tilbageværende 120,000 noget større, nemlig ca. 10 pCt.

Blandt de Fag, der i Øjeblikket har den største Arbejdsløshedsprocent, kan nævnes: Bogbindere med ca. 25 pCt., Murere, Tømrere og Snedkere med ca. 14 pCt., Typografer med ca. 11 pCt., Tobaksarbejdere med ca. 10 pCt., Bagere med ca. 9 pCt., Tekstil-, Træ- og Stenindustriens Arbejdere med 8 à 9 pCt. For Arbejdsmænd under eet er Procenten ca. 14, men dette Gennemsnit dækker over meget store Svingninger. I Kjøbenhavn er saaledes Procenten for Jord- og Betonarbejdere ca. 21, for Havnearbejdere ca. 66, for Fabriksarbejdernes Afdeling derimod kun ca. 4.

Af de 107,000 Organisationsmedlemmer, som ved Tællingen var i Arbejde, arbejder ca. 12 pCt. paa indskrænket Arbejdstid. I den keramiske Industri arbejder saaledes 60 pCt. af Arbejderne paa indskrænket Tid, af Tobaksarbejderne ca. 50 pCt., af Tekstilarbejderne, Stenarbejderne og Formere ca. 25 pCt., af Træindustriarbejderne ca. 17 pCt. og af Smede og Maskinarbejdere ca. 12 pCt. Dog er Arbejdstidens Indskrænkning ofte ret ubetydende, f. Eks. 1 Time daglig.

Ved Sammenligning mellem Tallene for August og Oktober viser det sig, at Arbejdsløsheden er uforandret for Arbejdsmændene, noget større for Bygnings- og Møbelfag og betydeligt mindre for Fabriksfagene, hvor Procenten er sunket fra 9,6 til 5,8, samtidig med at den indskrænkede Arbejdstid er sunket tilsvarende. Forholdene i det hele er saaledes nu af mindre ekstraordinær Karakter end i August, men der er dog i Øjeblikket

5 à 6000 flere Arbejdsløse end normalt og det til Trods for de omfattende Militærindkaldelser.

Betydende Udvidelse af Blyantfabriken „Viking".

I Begyndelsen af indeværende Aar bragte vi en Beskrivelse af den da ganske nye danske Blyantindustri. I den siden forløbne Tid har denne arbejdet sig roligt og jevnt fremad, og efter de fornylig foretagne betydende Udvidelser har man Lov at haabe, at der med Blyantfabriken »Viking«s Start er skabt en ny Industrigren i Danmark. Udvidelserne gælder navnlig Afdelingen for Fremstillingen af Grafitstifterne og omfatter baade Slemmeanlæg for Raastofferne (Grafit og Ler), Mollerianlæg og Valsemaskiner m. m. samt et Glødeovnsanlæg, der har Interesse ved at være af egen, dansk Konstruktion, afvigende betydeligt fra de ellers kendte tyske Grafitglødeovne og hidtil arbejdende til største Tilfredshed. Ogsaa i Træbearbejdningsafdelingen er Udvidelser foretagne, og Fabriken har faaet sit eget Laboratorium, hvor de talrige nødvendige Undersøgelser og Analyser til Kontrol eller Forbedring af Fabrikens Produkter udføres.

Den danske Blyantindustri har fundet en ualmindelig god Modtagelse i Forbruget. Man noterer jo overhovedet glædeligvis en stadig stærkere Interesse i vort Folk for den hjemlige Produktion, en Interesse, som Konsekvenserne af de nuværende Begivenheder, saa vidt man kan skønne, i høj Grad tør komme til at fremme. Men ogsaa paa udenlandske Markeder har dansk Blyantindustri allerede vundet Indpas med voksende Afsætning, saaledes baade til Belgien, Holland og Norge, en Eksport, som der er Grund til at tro vil øges yderligere.

Opfindernes Liv.

Som en Slags Supplement til Serien »Opfindelsernes Bog«, et i sin Art udmærket teknisk Standardværk, har Gyldendalske Boghandel, Nordiske Forlag, udsendt første Del af et Værk omhandlende »Opfindernes Liv«. Det er overordentlig fortjenstfuldt at tage denne Opgave op, thi skønt den moderne Tekniks Foregangsmænd maaske har sat større Præg paa Verdensudviklingen end samtlige berømte Hærførere, Fyrster og Statsmænd, er deres Navne for de fleste kun netop et Navn, og Kendskabet til Personlighederne bag disse Navne ofte mindre end ringe. Dette er yderst uretfærdigt og beklageligt. Bag de store Opfinderes Navne, bag de Navne, der er ridset paa Fundamenterne til den stolte, mægtige Bygning, Nutids Teknik og Industri udgør, skjuler sig saa interessante Livsskæbner, spændende som det bedste Romanstof, mere belærende og af større moralsk Betydning end megen tør Pædagogik. Det synes at være et fælles Træk for næsten alle Skikkelser i moderne Teknik lige fra James Watt, George Stephenson, John Ericsson, Alfred Krupp, Bessemer, Edison o. s. v. at kun gennem de største Genvordigheder, overvundet ved Opbydelse af den største Energi og Udholdenhed, er Sejrene naaet. Læser man f. Eks. en Livsskildring som Alfred Krupps, vil man faa et næsten overvældende Indtryk af, hvad Personlighed og Karakterstyrke betyder i et Menneskes Liv og Arbejde, og at selv de mørkeste Forhold i næsten alle andre Retninger ikke formaar at danne varige Hindringer for disse Karaktertræks Styrke.

Samtidig med, at der saaledes her for første Gang paa dansk foreligger en samlet teknisk-industriel Udviklingshistorie begyndende med det 18. Aarhundredes store Banebrydere og ført helt op til Dato, belyst gennem Skildringer af de paagældende Opfinderes, Teknikeres og Industrimænds Liv og Arbejde, indeholder Værket en dybere Betydning ved gennem sine Skikkelser at vise som i Koncentration alle de bedste og værdifuldeste moralske Egenskaber, der har været og stadig er skabende i moderne Teknik og Industrialisme. Næppe nogen vil fortryde at anvende sin Tid paa at stifte Bekendtskab hermed.

Notitser.

Industriraadet. Aktieselskabet Sodafabrikkerne er den 22. Oktober d. A. optaget som Medlem under Industriraadet.

Tidsskrift for Industri. Redaktionen modtager med Taknemlighed faglige Artikler, aktuelle Indlæg eller Nyheder og Notitser af Interesse for vort industrielle Liv.

Originale Bidrag honoreres som Regel.

Redaktion og Ekspedition: Vestre Boulevard 18, Kjøbenhavn B. Telefon-Nr. Byen 4084.
Annonce-Ekspedition: Nissens Annoncebureau, Vestre Boulevard 18, Telefon 6152.
For Ikke-Medlemmer af Industriforeningen koster Abonnement paa Tidsskriftet 6 Kr. pr. Aarg.
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær)

TIDSSKRIFT FOR INDUSTRI

UDGIVET AF INDUSTRIFORENINGEN I KJØBENHAVN

REDAKTION: R. BERG OG P. DRACHMANN

Nr. 12 DECEMBER 1914

A. Dragsted.

1854 — 30. November — 1914.

Den 30. November fejrede Firmaet A. Dragsted sit 60 Aars Jubilæum. I Dagens Anledning har Firmaet i den Udstilling, der for Tiden er aaben i Industriforeningen af Borddæknings-artikler og Bordprydelser, udstillet nogle enkelte Typer paa de Genstande, der i de svundne to Menneskealdre er udgaaet fra det gamle Hus. Udstillingen er interessant at gennemgaa, fordi den i store Træk giver os en Oversigt over ikke blot den Dragstedske, men i det hele taget det danske Kunsthaandværks Udvikling i de sidste 60 Aar.

Ved Begyndelsen af Perioden en Række dygtige Kunsthaandværkere, som kendte deres Værktøj og deres Materiale, og som, hvis de havde faaet Lov til at gaa paa egen Haand, kunde have frembragt vidunderlige Ting og fortsat den gamle gode Overlevering.

En Række Kunsthaandværkere, som af den lærde Republik blev vildledt paa det ubarmhjertigste, som fik Prædikener om »Stil« og national Kunst, saa de næsten glemte deres Børnelærdom, som blev tvunget ind i Former, de ikke kendte og ikke kunde blive hjemme i.

I denne Kreds levede Arent Nicolai Dragsted, Firmaets Grundlægger. Han kom under Paavirkning som alle andre af de herskende usikre Strømninger, lærte Antik, Gotik, Renæssance og Rokoko og kunde sine Stilarter perfekt og sit Haandværk tilfulde.

Hans Arbejder blev berømte. Hvem kender ikke Drikkehornet til Ingemann, Nationalpokalen med Statuetter af Søhelte og meget andet? Alt er bleven stærkt beundret for sin ganske fortrinlige Udførelse. Og med Rette. Men det er et stort Spørgsmaal, om gamle Dragsted i sit inderste Jeg i Grunden selv har været tilfreds med dem. Thi noget sandt Udtryk for den gamles friske til Tider i god Forstand »zünftige« Humør var disse Arbejder ikke. Mangen Gang har han sikkert siddet med Hammer eller Gravstik i Haanden og sprudlet af Lyst til at sætte anderledes Sving paa det hele end de lærde Kunstneres Tegninger bød. En Gang imellem læste han dem ogsaa Teksten, saa de gik deres Vej, og saa kunde han sidde af Hjertens Lyst og lave et Arbejde som den Sølvhane, der er udstillet i Industriforeningen. Vi har ganske vist lidt svært ved i vor Tid at sætte Pris paa den Slags naturalistiske Arbejder, men ingen kan nægte, at den i sin Udførelse strutter af kraftig gammel Haandværkerrace.

Men hvor paavirket og kuet Dragsted som alle sine Tidsfæller end blev af den herskende Retning, Kærligheden til Haandværket glemtes aldrig. Den viser sig i Omhuen for alle Smaatings rette og nøjagtige Udførelse. Ikke et Hammerslag, ikke et Filestrøg uden at det er anvendt paa netop det Sted, hvor det var beregnet.

Det er gamle Dragsteds Fortjeneste, at han har vedligeholdt den oprindelige Haandværkstradition indenfor Guld- og Sølvsmedefaget og lejlighedsvis givet sit personlige Bidrag til Fornyelser, som f. Eks. hans Tegninger til de Pletgenstande, som i hans Tid kom i Handelen.

Hans to Sønner, Frants og Alfred Dragsted, har troligt fortsat Overleveringen, ja udvidet og uddybet den. Medens Frants Dragsted har fulgt Faderen i hans Arbejde som Cicelør og Sølvarbejder, har Broderen Alfred kastet sig over saa sjeldne Specialiteter som Juveler- og Emaillekunst. Paa dette Omraade har han baade gjort Opfindelser og frembragt Arbejder, der fortjener den største Anerkendelse. Udstillingen har Eksempler derpaa i Oblatæsken og Bibelbeslaget.

De to Brodres vigtigste Gerning er dog den, at de resolut har givet op alle de gamle Forsøg paa at arbejde i »historiske« Stilarter, og ved deres egen fremragende Kendskab til Teknik og Materiale har givet moderne Kunstnere Impulser til at komme med Tegninger, der rettede sig efter Tekniken og ikke omvendt.

Hvor fortrinlige Ting, der er kommen ud af denne Samvirken, fremgaar tilfulde af de smukke Sølvskaale, der findes paa Udstillingen, udførte efter Tegning af Johan Rohde.

Der kunde selvfølgelig fremføres mange flere Eksempler paa den Fornyelse, som saaledes har fundet Sted indenfor Firmaet, men for en opmærksom Betragter er det interessant at se, at det 60 Aar gamle Firma med lige saa berettiget Stolthed kan se frem som tilbage.

R. B.

Dansk Kabelindustri.

Kabelindustrien danner en logisk Fortsættelse af Traadindustrien. En Beskrivelse af denne[1]) maatte derfor gaa forud for vor Kabelindustri, skønt denne er den ældste og Moderfabrikationen i det store Selskab, A/S Nordiske Kabel- og Traadfabriker, der omspænder den samlede danske Traad-, Kabel- og Valseværkindustri. Medens Traadindustrien er interessant i told- og industripolitisk Henseende, staar den i Udviklings-Interesse tilbage for Kabelindustrien, idet den som en Datterfabrikation af denne grundlagdes paa et fra Begyndelsen af fuldt udbygget Fabrikationssystem, medens vor Kabelindustri maatte arbejde sig op fra bar Bund. Forskellen i saa Henseende karakteriseres bedst derved, at medens Traadværket i Middelfart startedes med en Arbejdsstyrke af ca. 200, begyndte den danske Kabelindustri med 6 Arbejdere, nemlig 3 Mænd, 2 Kvinder og 1 Dreng, i nogle Baggaards-Lokaler. Det var en beskeden Begyndelse, og alligevel skulde det kun vare 7 Aar, inden denne Industri var i Stand til at afføde en ny. Kaster man Blikket tilbage over de sidste 20—25 Aars Udvikling, da er det overhovedet ikke de daarligste danske Industrier, der har arbejdet sig frem af næsten ingenting. Hvis denne Udviklingskraft baaret af den Dygtighed, den udkræver, er til

[1]) Se Hefte 10, d. A. Dansk Traadindustri.

Stede blot i nogen Grad i de saa talrige unge Virksomheder, dansk Industri for Tiden tæller, da turde denne gaa en sikker og betydelig Fremtid imøde. Af den Maade, hvorpaa mange af disse Smaafabriker just arbejder, tør man for Resten allerede nu drage de bedste Forhaabninger for Fremtiden.

I Slutningen af 1880'erne var den elektriske Industri endnu saare uudviklet, og selv i Amerika i de Edisonske Fabriker, hvor den senere Grundlægger af den danske Kabelindustri, nuværende Direktør H. P. Prior, arbejdede som ung Ingeniør, var Fabrikationen af Ledninger og Kabler yderst primitiv. Forfærdigelse af kontinuerlige Kabler, der nu leveres usammensatte i Længder paa næsten saa mange Kilometer, det ønskes, kendtes den Gang slet ikke — bortset fra Søkabler — idet Kablerne fremstilledes Stykke for Stykke, ganske korte, der siden samledes ved Hjælp af »Sko« til kontinuerlige Ledninger. Ingeniør H. P. Prior vendte i 1890 tilbage til Danmark, hvor just Elektriciteten holdt sit Indtog med Bygningen af den første elektriske Kraftstation i Gothersgade. Oprindelig syslende med Tanken om en dansk Dynamoindustri, vendte Ingeniør Prior snart sin Opmærksomhed mod nye Planer, hvis Maal var Grundlæggelsen af en dansk Lednings- og Kabelfabrikation.

Det var disse Planer, der den 1. September 1891 virkeliggjordes i »Nordisk Kabelfabrik«, der med de ovennævnte 6 Arbejdere begyndte sin Tilværelse i St. Kannikestræde 14, o. G. Virksomheden, der raadede over 1 Snomaskine, 2 Flettemaskiner og nogle Spindemaskiner, fremstillede elektriske Ledninger af primitiv Art samt Kabler af yderst beskedne Dimensioner. Gennem forskellige Begyndelsesgenvordigheder arbejdede den nye Fabrikation sig snart frem, og den første Begyndelse til den siden saa. at sige kroniske Udvidelse i vor Kabel- og Traadindustri blev nødvendig. 1893 maatte Fabriken flyttes til større og mere tidssvarende Lokaler i Ryesgade 105. Blandt de nye Maskiner, her installeredes, var en Maskine til Fremstilling af Pigtraad og Hegnstraad, til hvilken vor nu saa betydelige Traadforarbejdningsindustri kan føres tilbage. Senere købtes Ejendommen, hvor Fabriken havde til Huse, og man gik over til selv at fremstille sin Drivkraft med en Gasmaskine. Men selvfølgelig var Fabrikens Produktionsevne dog stadig ret beskeden; man kan slutte dette af, at den endnu i 1897 kun beskæftigede 21 Arbejdere, — om end Kabelindustrien kræver en relativt ringe Arbejdsstyrke pr. Afsætningsenhed. Det var derfor af største Betydning, at den i 1896 efter Overenskomst med det verdenskendte engelske Kabelfirma *The W. T. Henley's Telegraph Works Co.*, London, fik overdraget Salget i Danmark for dette Firma af alle saadanne Kabler, som endnu ikke kunde fabrikeres herhjemme. Denne Forbindelse vedligeholdtes gennem flere Aar og ophørte sukcessivt efterhaanden som den danske Kabelindustri i større og større Udstrækning blev i Stand til selv at kunne fremstille alle Slags Kabler og er nu forlængst definitivt løst.

1897 anlagdes Kjøbenhavns anden elektriske Kraftstation, Vestre Elektricitetsværk, hvorved et forøget Forbrug af Kabler og Ledninger affødtes. Overfor den Fremtid, man nu turde spaa Kabelindustrien, meldte Spørgsmaalet sig om selv at fremstille den nødvendige Traad, hovedsagelig Kobbertraad. Her maatte dog Toldforholdene i høj Grad tages i Betragtning, og den evige Uro, som saa ofte og dog uden Resultat havde rørt sig om vore Toldforhold til største Gêne for vor industrielle Udvikling, gjorde en sikker Disposition umulig. Imidlertid blev den under Traadindustrien omtalte Toldlovfortolkning af

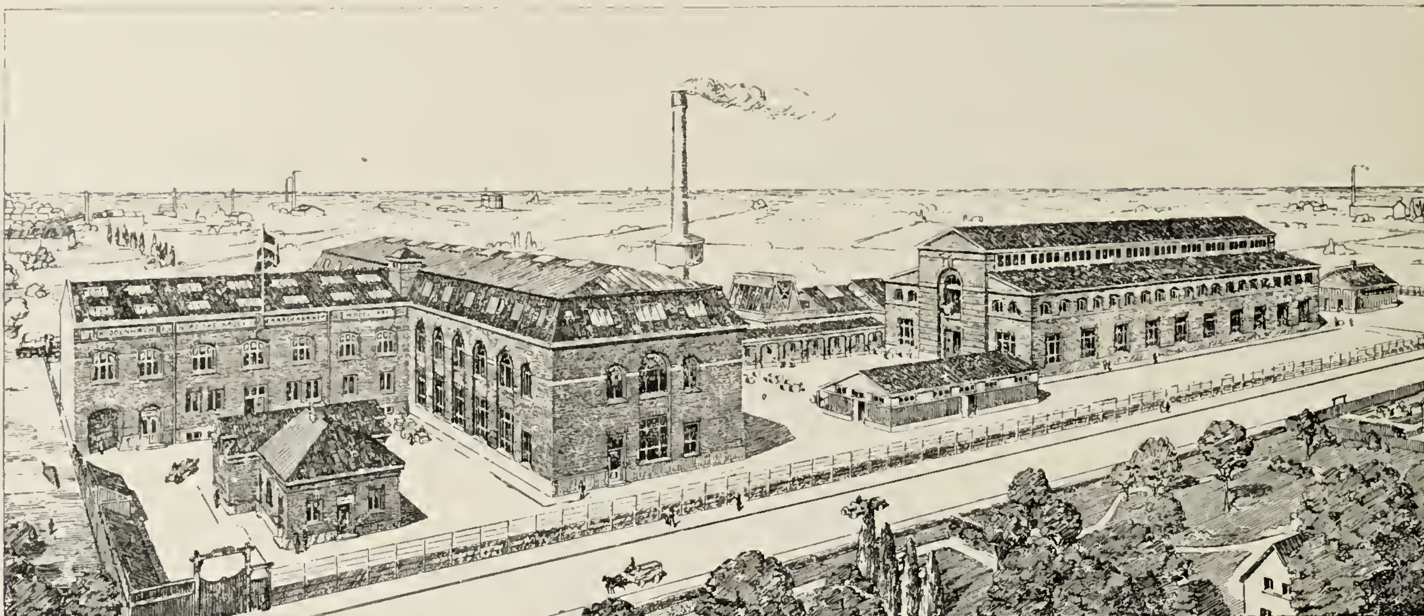

Kabelfabriken paa Frederiksberg.

1898 afgørende for Spørgsmaalet om en indenlandsk Traadindustri. De Muligheder, der herved skabtes for en saadan, førte den 21. Februar s. A. til Dannelsen af »A/S Nordiske Kabel- og Traadfabriker« med en Aktiekapital af 750,000 Kr., der samtidig med at paabegynde Anlæget af det nye Traadværk i Middelfart, overtog »Nordisk Kabelfabrik« og førte dennes Virksomhed videre. Direktør H. P. Prior overtog Ledelsen af det nye Selskab. Fra da af gik Kabelfabriken jevnt fremad, følgende Udbredelsen af den elektriske Belysning samt Udviklingen i Telefon- og Telegrafvæsenet. Imidlertid var den udenlandske Konkurrence stærk, og helt op til 1905 udgjorde Kabelfabrikens Arbejdertal kun 34. Men omtrent fra dette Aar af tog det indenlandske Forbrug af Ledninger og Kabler Fart. For at møde de store Muligheder, der herved aabnede sig, blev det nødvendigt at anlægge en ny stor Fabrik i 1906—07 paa Frederiksberg samtidig med, at Selskabets Aktiekapital udvidedes til 2 Mill. Kr. Næsten samtidig overtoges »A/S Frederiksværk Valseværk«, og Kapitalen forøgedes yderligere til 2,3 Mill. Kr. Den udgør for Tiden 3 Mill. Kr.

Toldloven af 1908 bragte vel kun vor Kabelindustri en beskeden Beskyttelse, men afskaffede dog det tidligere Misforhold, hvor adskillige af dens Fabrikata var ligefrem negativt beskyttede, idet Raaprodukterne maatte betale mere Told end den færdige Vare. I de sidste Aar er Kabelindustrien gaaet yderligere frem, følgende Elektricitetens Udbredelse i By og paa Land og den atter heraf betingede stærke Udvikling i vor elektriske Industri, der i Løbet af blot 3 Aar (1910—13) har sat sin samlede Produktion op fra 7,6 Mill. Kr. til 14,8 Mill. Kr. og øget sin Eksport ligeledes med ca. 100 pCt., nemlig fra 1 Mill. Kr. til 2 Mill. Kr. Kabelfabriken beskæftiger nu ca. 200 Arbejdere og dens Produktion omfatter selv de sværeste Kabler, i den nyeste Tid endog Søkabler, og dækker ca. Halvdelen af det samlede indenlandske Forbrug af Kabler og Ledninger.

Vor Kabel- og Traadindustri er som bekendt en udpræget Hjemmemarkedindustri, Eksporten af dens Produkter normalt ret forsvindende. Men næppe noget Tidspunkt kunde være bedre egnet til at vise, hvor stor Betydning en saadan kraftig og leveringsdygtig Hjemmemarkedindustri har, end det nuværende. Der er sikkert mange, som ikke vil skænke denne Omstændighed nogen Tanke — fordi det gaar godt; havde

Spindesalen.

Forholdene imidlertid ligget anderledes, saaledes som f. Eks. i Norge, der ikke har en tilstrækkelig indenlandsk Kabelindustri, havde Piben sikkert faaet en anden Lyd. Da havde man maaske endog kunnet opnaa at høre Bebrejdelser mod »Industriens svigtende Evne til at forsyne Landet« el. lign. fra de samme Kredse, som til daglig ellers ikke udmærker sig ved ømmere Følelser overfor vor industrielle Udvikling. Kabler og Ledninger hører nemlig til de Varer,

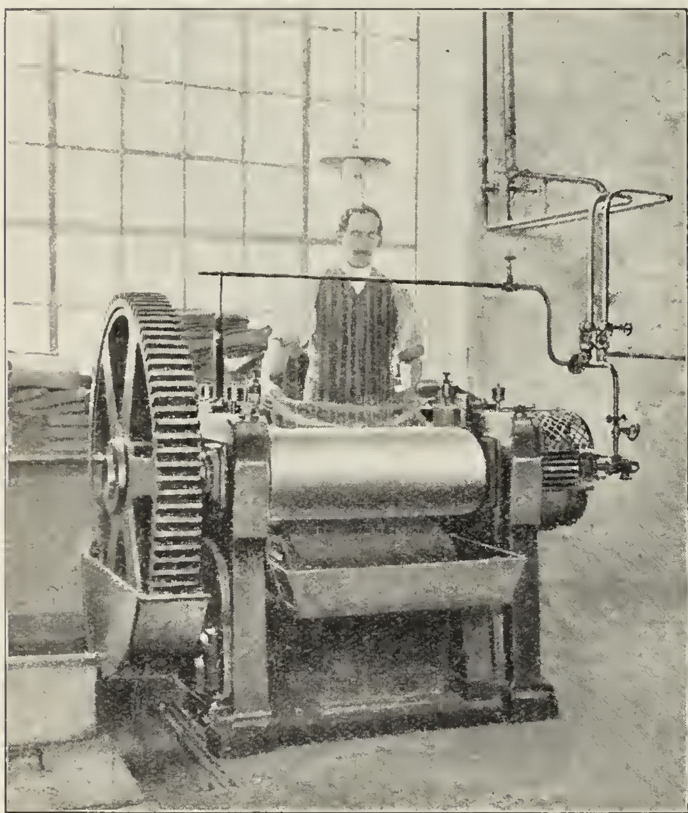

Udvaskning af Raagummi mellem Staalvalser.

som det for Tiden omtrent er umulig at faa, idet disse Artiklers Anvendelighed til Krigsbrug overalt har medført Udførselsforbud og Krigskontrabandebestemmelser. Naar man betænker dette, vil dog maaske selv den erklærede Industrimodstander faa en vis Følelse af, at et moderne Samfund ikke bør være økonomisk ensidigt anlagt. Den Omstændighed, at Hær og Flaade er blandt Hovedaftagerne af Kabler og Ledninger for Tiden, giver et Fingerpeg med Hensyn til den Situation, man vilde have befundet sig i uden en hjemlig Kabelindustri, afskaaret som man er fra enhver Tilførsel. Vor Kabel- og Traadindustri har imidlertid ikke alene fuldt ud opfyldt de Krav, det indenlandske Marked og de nationale Hensyn stillede til den, men er endog i Stand til at levere Norge en Del af disse stærkt efterspurgte Artikler.

— — —

Kabelfabrikationens Raavare er Kobbertraad i alle mulige Tykkelser, i dette Tilfælde fra eget Traadtrækkeri, nemlig Middelfart. Dens Opgave er af de nøgne Traade, enkelte eller sammensnoede, at skabe Ledninger for elektrisk Strøm, ligefra almindelige »Ringeledninger« til de tykkeste, jernpansrede Stærkstrøms- saavel som Svagstrømskabler, ved at forsyne dem med den for Anvendelsen mest passende Beskyttelse, Isolation, og igen med eventuelle Beskyttelser for denne — ofte mange Lag oven paa hinanden. Hvor let denne Virksomhed imidlertid end teoretisk kunde synes, kræver den dog en Industri, der trods sin skarpe Begrænsning er yderst mangfoldig og fordringsfuld. En uhyre Nøjagtighed i Fabrikationen er nødvendig. Den mindste Fejl kan gøre et helt Kabel værdiløst, en mangelfuld Isolation afstedkomme de største Ulykker, og fra alle Sider stilles derfor strenge Betingelser. En konkurrencedygtig Kabelindustri, tilmed som vor stimuleret af en aldrig hvilende udenlandsk Konkurrence, er derfor paa Forhaand betinget af en Teknik, der stadig er paa Højde med det bedste, der findes. En Kabelindustri egner sig som Følge heraf ikke just til at være Hovedpude for den, der efter at have naaet sit første Maal, ønsker »at tage den med Ro«, for at bruge et mere dansk, end egentlig godt, gammelt Udtryk.

Det er da ogsaa Kontrollen, der behersker Kabelværket, og ligesom det første, man ved en Rundgang i Fabriken følgende Produktionens Gang træffer, er

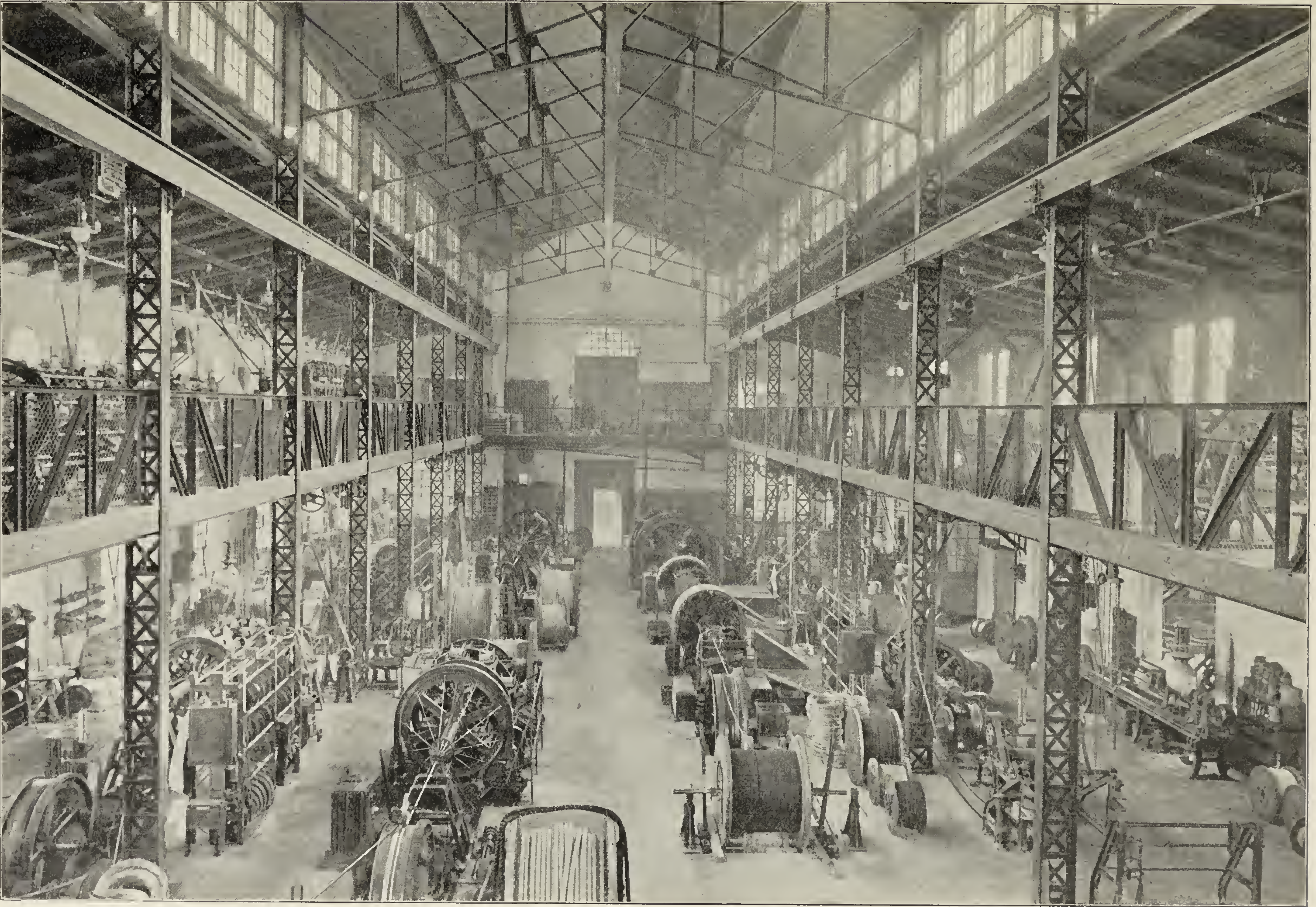

Maskinhal med store Snomaskiner.

et Laboratorium til Undersøgelse af de indkøbte Raa- og Hjælpestoffer (Isolationsstoffer, Fyldstoffer o. s. v.), er det sidste en stor Undersøgelsesafdeling, gennem hvilken hvert eneste Kabel maa passere, inden det forlader Fabriken.

Kobbertraaden modtages fra Middelfart ufortinnet eller fortinnet, det sidste for at beskytte Traaden mod Angreb af Svovl fra Kautsjukisolationen. Sammensnoning af flere Traade anvendes, enten hvor Ledningens Tykkelse eller Tværsnit ønskes saa stor, at den ikke tillader Anvendelsen af en enkelt Traad, eller hvor man ønsker en let bøjelig Ledning.

Den simpleste Form for Isolering er Kobbertraadens direkte Bespinding, som Regel med Bomuld, ofte med en paafølgende Imprægnering. Denne Isolering, der selvfølgelig er tyndest, anvendes hovedsagelig til Viklingstraad i Dynamoer og Elektromotorer, hvor en økonomisk Udnyttelse af Pladsen jo spiller en umaadelig Rolle. Man har efterhaanden hertil opnaaet at anvende Bomuldstraad af overordentlig ringe Tykkelse, f. Eks. 0,04 mm. Et af vore Billeder viser en Sal med Spindemaskiner. Bomuldstraaden leveres fra danske Bomuldsspinderier, men omspoles paa Fabriken inden Anvendelsen.

Den sædvanlige Isolering er dog en mere sammensat Proces begyndende med en Ompresning eller Omvikling med Isolationsmasse, hovedsagelig Gummi.

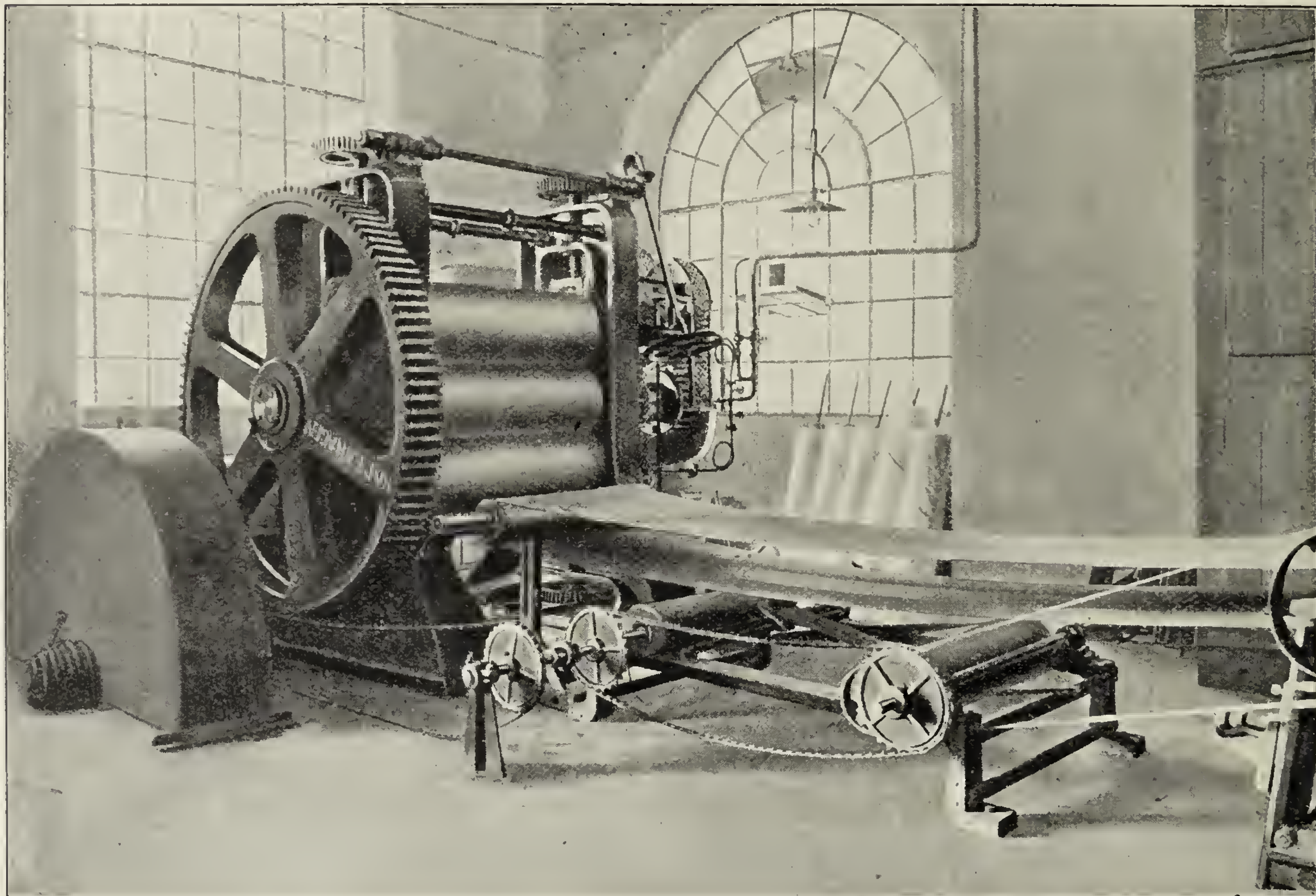

»Calander«, der valser Isolationsmassen (Kautsjuk) ud til tyndt Stof.

Af alle Kabelfabrikationens Stoffer er vel nok Kautsjuk eller Gummi — de to Betegnelser bruges i Flæng — det værdifuldeste, men tillige det besværligste at have med at gøre. Dets Renselse og Præparering før Brugen udgør en hel Fabrikation for sig. Som bekendt kommer Gummi fra Troperne. Handelsvaren, der er uren, er enten Urskovsgummi eller Plantagegummi, af hvilke den sidste nu saa godt som udelukkende kommer til An-

vendelse, fordi den er renest og mere ensartet i Kvalitet som Handelsvare betragtet. Men selv denne maa renses omhyggeligt, inden den, blandet med passende Fyldstoffer, lægges paa Ledningerne og yderligere oftest vulkaniseres. Rensningen bestaar i en Udvaskning med varmt Vand under Sønderrivning ved Passage mellem Staalvalserne af et Valseværk, hvis Valser har forskellig Omdrejningshastighed. Herved skrider den ene Valse ustandselig lidt paa den anden, tværer Gummien og blotter Urenhederne — Sand, Jord, Træsplinter o. s. v. — saaledes at de kan skylles bort. Det vaskede Produkt tørres og blandes derpaa efter de forskellige Formaal. Fyldstofferne er, foruden regenereret Gummi, Zinkilte eller andre Metalilter, fintrevet Kridt og Svovl — sidstnævnte navnlig af Hensyn til Vulkaniseringen.

Sammenblandingen med disse Stoffer foregaar paa lignende Maade som Udvaskningen — selvfølgelig uden Anvendelse af Vandtilsætning — men med dampvarmede Valser, hvorefter Massen endnu varm gaar gennem en saakaldt »Calander«, et System af tre over hinanden anbragte med stor Kraft virkende Staalvalser. Disse varmes ligeledes med Damp. Af »Calanderen« valses Massen ud i en ganske tynd klæbrig Plade, der paa nederste Valse beskæres paa Kanten og altsaa forlader Maskinen randskaaren for ved et Transportsejl at afleveres til Oprulning, der sker paa en Træstok og med et Mellemlag af Kaliko for at hindre Sammenklæbning af de forskellige Lag. Den herved fremkomne Rulle

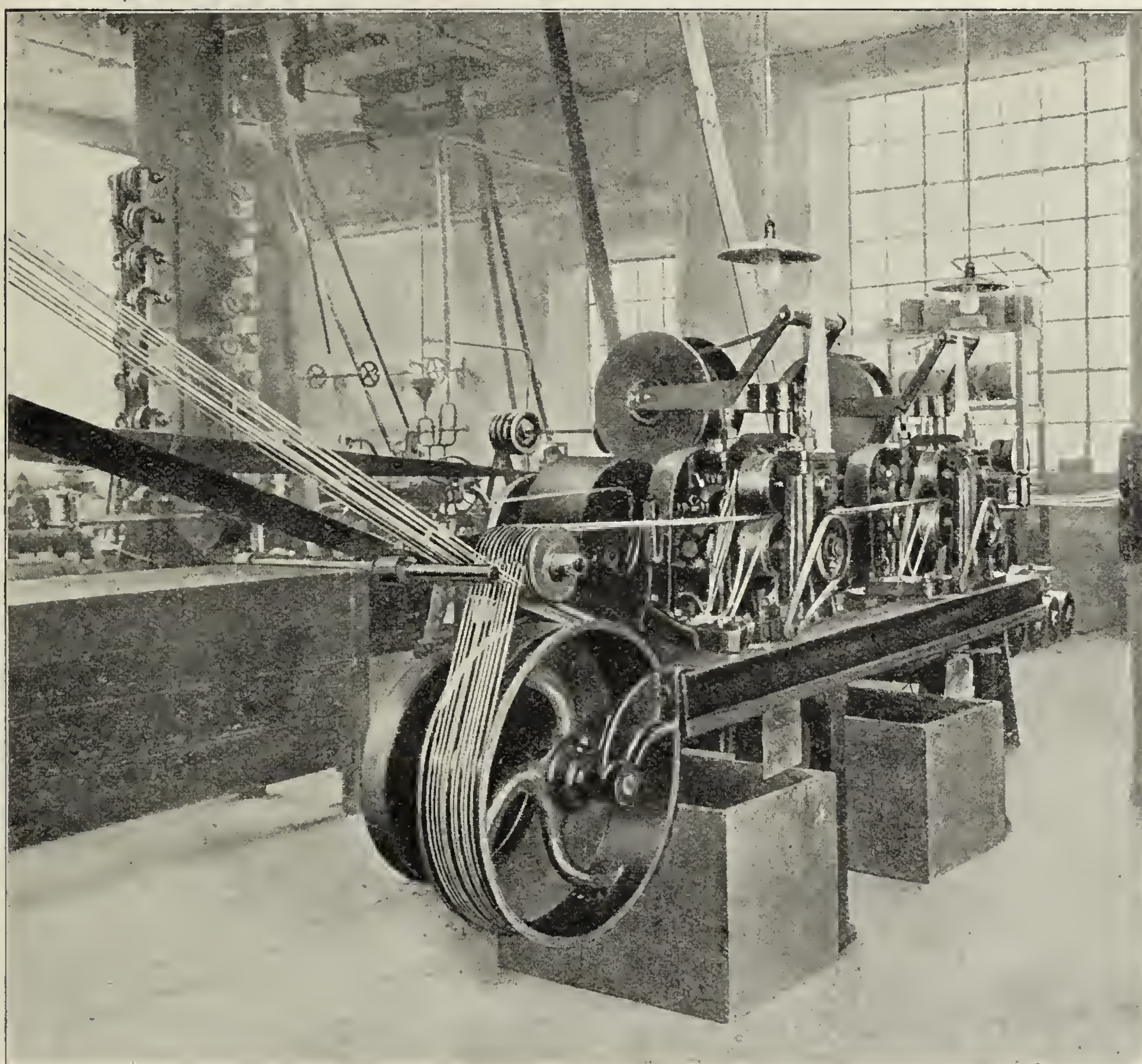

Longitudinalmaskine til Ompresning af Isolationsmasse (Kautsjuk) om Kobbertraad.

af Kautsjuk opskæres efter et Par Dages Lagring i formaalstjenlig Bredde og er nu færdig til at anvendes ved Isolationen.

Denne sker paa forskellig Maade. Gummien kan saaledes lægges direkte paa Kobberledningen f. Eks. ved Hjælp af en Gummisprøjte eller en »Longitudinalmaskine« eller den vikles om som Baand. I begge Tilfælde kræves en afsluttende Proces, hvor Gummien vulkaniseres, d. v. s. optager Svovl, hvorved dens elastiske Egenskaber bliver mere stabile og Stoffet i det hele mere modstandsdygtigt. Denne Proces befordres ved Opvarmning, hvorfor Traad med Isolationsmasse, hvori Svovl er iblandet, vulkaniseres ved en kortvarig Opvarmning i dampvarmede Beholdere, Vulkaniseringskedler.

Hele Spørgsmaalet: Isolering med Gummi vanskeliggøres i høj Grad derved, at den rette Vulkanisering er saa svær at træffe. Isolationens Kvalitet afhænger af mange Forhold, men navnlig dog af Iblandingernes Mængde og Art, og disse bestemmes ikke let, end ikke ved en kemisk Analyse, naar det drejer sig om et færdigt Kabel.

Forholdet: Leverandør og Aftager bliver derved et udpræget Tillidsforhold. I Kabelindustrien, hvor Konkurrencen er endog ualmindelig haard, og Isolationen dyr, naar den ikke skal blandes for stærkt, og tillige vanskelig at undersøge, ligger den Fristelse nær at fylde op indtil det utilladelige. Visse Landes Kabelindustrier synes Mestre i den Kunst at lave et udadtil »tillidsvækkende« Produkt ved fortrinligt kombinerede, men teknisk set mindre værdifulde Isolationsmasser — en Fremgangsmaade, der selvfølgelig i det lange Løb nok skal vise sig ikke at svare Regning.

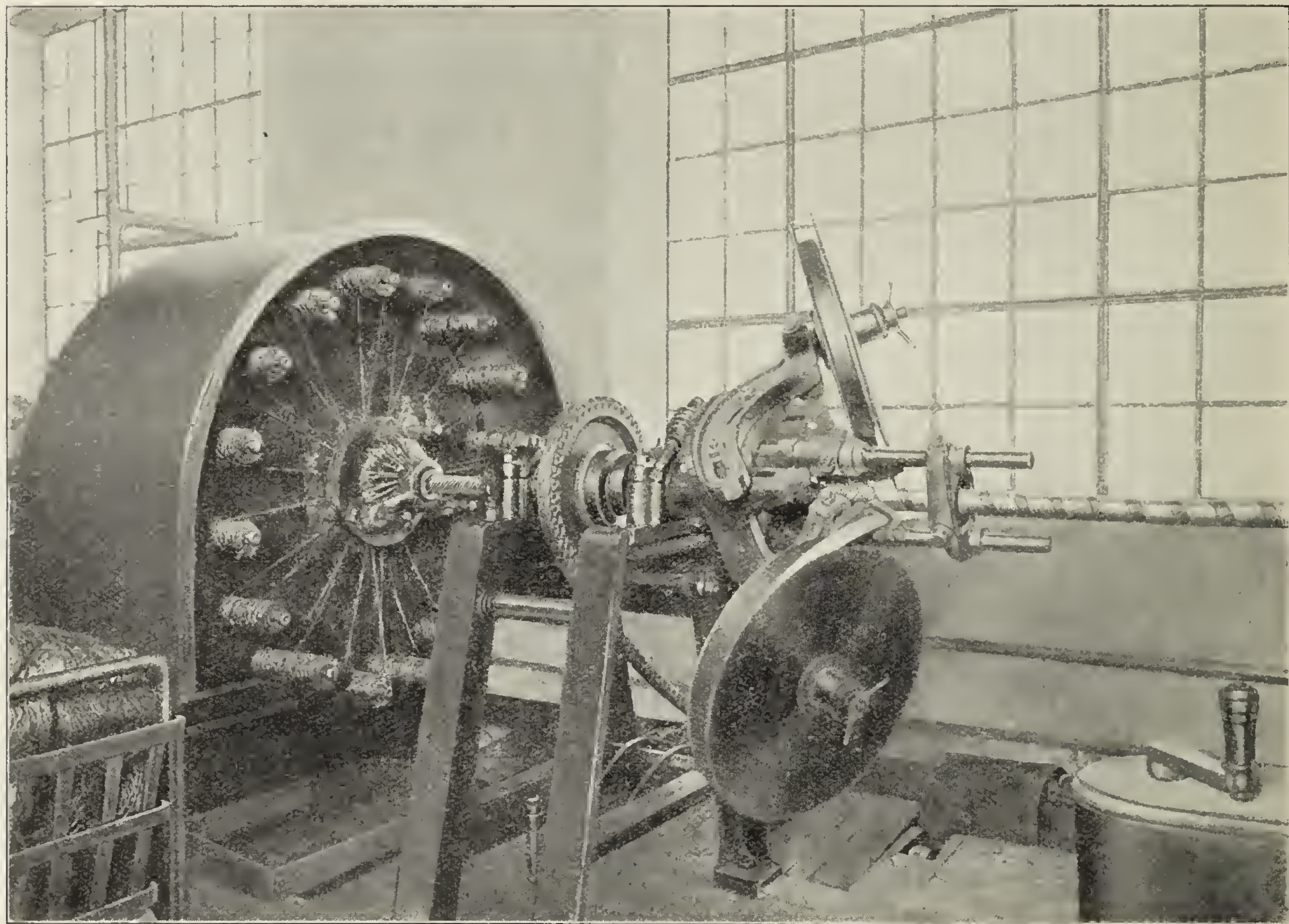

Jernbaandsarmering. (Fra de to skraat stillede Ruller paavikles Jernbaandene om Kablet.)

Foruden Isolationens Godhed spiller

dens Volumen en afgørende Rolle. Saa stort Tværsnit Kabel, med saa ringe Tværsnit Isolation som muligt, er Parolen. Dette gælder som nævnt særlig ved Bevikling af Dynamoer og Motorer og forresten overalt.

Til den ydre Beskyttelse for de allerfleste Ledninger gives yderligere en Omfletning med Bomuld eller Jute og en Imprægnering med bituminøse Stoffer. Til Jordkabler kræves yderligere en Ompresning med Bly og Armering med Jernbaand eller -Traad. Juten bruges bl. a. til Mellemlag f. Eks. i Søkabler og ved Jernbaands-Armeringer, hvis skarpe Kanter ellers ved Bøjninger af Kablet let vilde trykke sig gennem den bløde Blykappe.

Ogsaa Papir anvendes, mest til Telefonkabler, løst viklet om de enkelte Traade, men ogsaa som fastviklet til Stærkstrømskabler i Jord. Papiret i Stærkstrømskabler er imprægneret, saa det skyr Fugt, og det hele er blyompresset, jutebeviklet og jernbaandsarmeret.

Til Omfletning af Kabler bruges Flettemaskiner. Af disse findes interessant nok tre Typer paa Fabriken — i de ældste medførte Maskinens Arbejdsmaade, at Bomuldstraaden var Genstand for smaa Ryk, hvorfor disse Maskiner ikke kunde gaa ret hurtigt og snart erstattedes med nye, der imidlertid viste sig lidet holdbare. Fabriken har nu indført en hel ny Maskintype, der fletter Traaden udenom det gennem Maskinen førte Kabel meget hurtigere, og med konstant Stramning af Traaden.

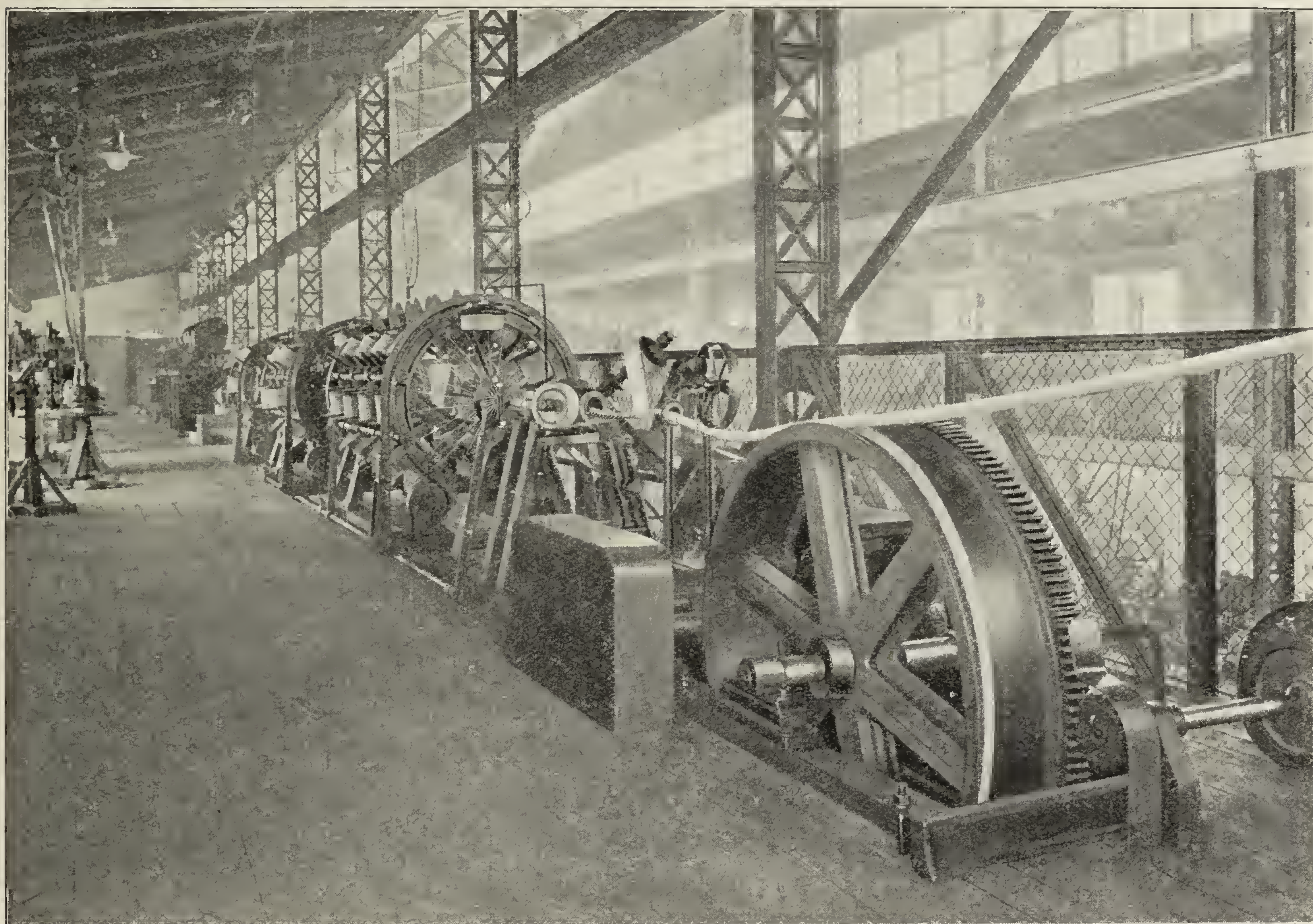

Snomaskine til Telefonkabler med Papirbeviklere.

Mest imponerende virker de store Snomaskiner, der i den anførte Hensigt sammensnor dels enkelte Traade, dels allerede sammensnoede Traade til svære Kabler og hvis langstrakte Konstruktion nodvendiggor deres Opstilling i den store Hal, som et af vore Billeder viser. Principet i disse Maskiner er dette: at

dreje en Række Spoler med Kobbertraad, anbragte paa en Cirkelring saaledes, at Traadene snos sammen over en gennem denne Rings Centrum ført enkelt Traad. Man forstaar, at saafremt dette udføres ganske simpelt, vil Resultatet blive dels en Sammensnoning til et Tov, dels at hver af de enkelte Traade eller Kabler, der snos sammen, blev vredet en Gang for hver Omdrejning. med op til 1000 Traade og derover. Gangen i Fabrikationen er følgende: Kablet, der skal ompresses, anbringes først i et Tørreskab for at befri Beviklingen — særlig Papir — for Fugtighed, idet Rummet opvarmes og pumpes lufttomt. Ved Hjælp af et Kondensationsapparat ved Luftpumpen kan man kontrollere, om der fremdeles findes Fugtighed i den udpumpede Luft, og saa

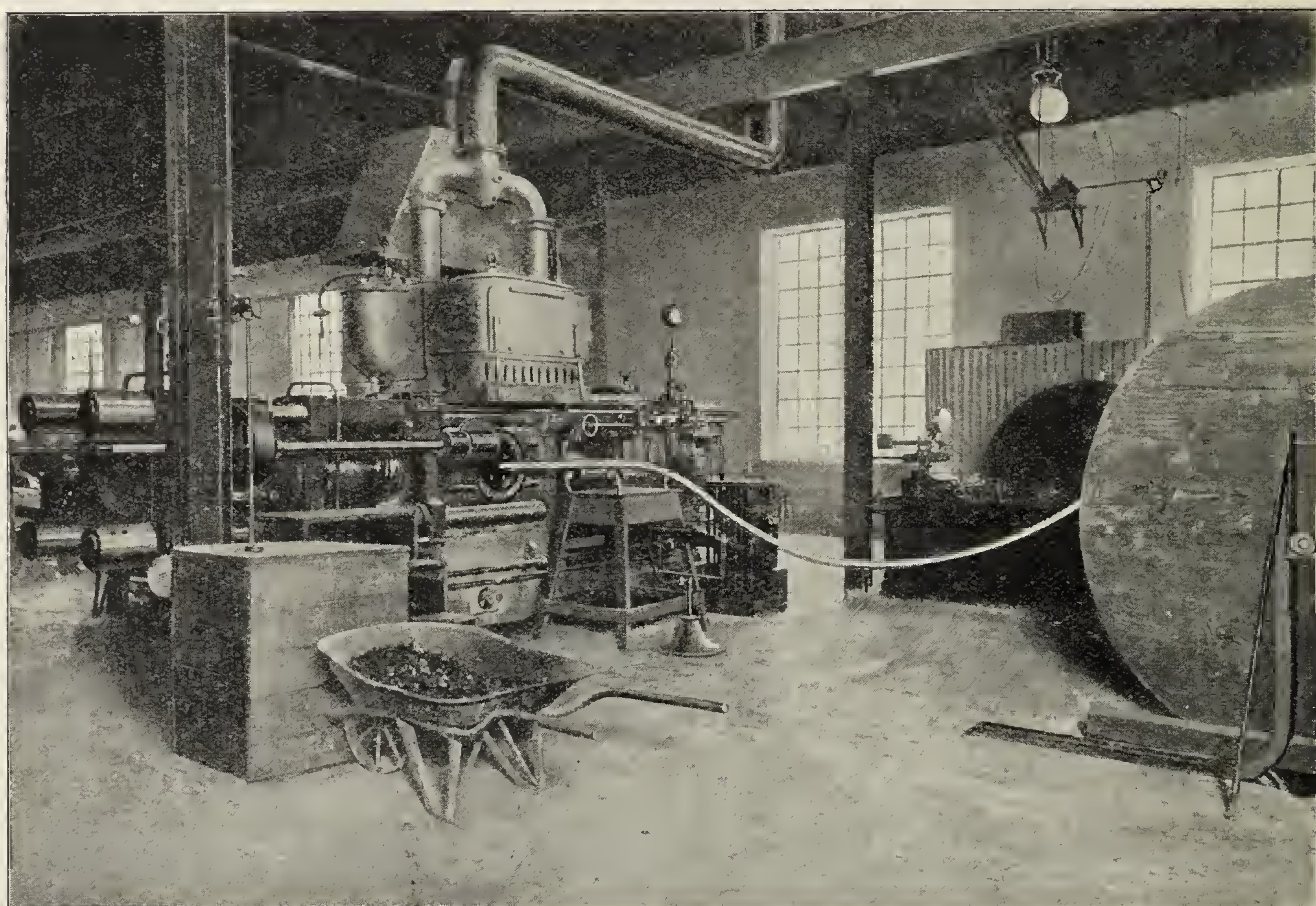

En af de store Blypresser. (Det blyompressede Kabel opvikles paa Tromlen tilhøjre.)

Maskinen er derfor saaledes indrettet, at de enkelte paa Ringen anbragte Spoler under denne Drejning stadig føres parallelt med sig selv som Gondolerne i en Ballongynge, hvorved undgaas Vridning af Traadene, der vilde medføre Spænding i Kablet.

Mest interessant er dog Blykabelfabriken, der i sin Helhed er saa velindrettet som næppe mange andre eksisterende. For Tiden ejer Fabriken 2 store Blypresser.

Som nævnt bruges Ompresning med Bly bl. a. til Telefonkabler — Kabler længe denne lader sig paavise, fortsættes Pumpningen, ofte 1 à 2 Døgn. Kabler, i hvilke Isolationsstofferne, saasom Jute, Papir eller lignende skal imprægneres før Blyompresningen, udtørres yderligere ved Vakuum og under Opvarmning før Imprægneringsstofferne tilføres. Dette sker i en Række i Gulvet forsænkede Imprægneringskedler.

I en dyb Kælder under disses Bund findes Kedlen med Imprægneringsmassen, som bestaar af en Blanding af Harpiks, Vaselin og forskellige Olier, hvilke indkoges før Brugen, for at bortdampe

flygtige og skadelige Stoffer, samt ethvert tænkeligt Spor af Fugtighed. Denne Kedel er ved Rørledninger og Ventiler sat i Forbindelse med de overliggende Imprægneringskedler, hvori Kablerne er indelukkede, for under Varme at udpumpes paa samme Maade, som omtalt ovenfor ved Tørreskabet. Naar man har Vished for, at Kablerne er tilstrækkeligt udtørrede, aabnes Bundventilen i den paagældende Kedel til Forbindelsesrøret med den underliggende Beholder med Imprægneringsmasse, og den lufttomme Kedel, som indeholder Kablet, suges selvfølgelig øjeblikkelig fuld af Imprægneringsmassen, som trænger ind i Kablets mindste Porer. Herefter fjernes Laaget, og den overflødige Imprægneringsmasse løber, nu da den ikke er under Vakuum, atter tilbage til den underliggende Kedel, og Kablet føres umiddelbart derefter ind i Blypressen.

Denne bestaar af to mod hinanden vendende Cylindre med Stempler, som bevæges mod hinanden ved hydraulisk Tryk helt op til 300 Atmosfærer, saaledes at Blyet, der befinder sig i Rummet mellem Stemplerne, underkastes et voldsomt Pres. Cylindrene er fyldte med smeltet Bly fra en overliggende Smelteovn, og det presses efter at være størknet, men dog medens det endnu er varmt, omkring Kablet, som føres paa tvers igennem Pressen: det uhyre Tryk svejser saa at sige Blyet sammen til et sammenhængende Rør. Kablet tilføres Pressen fra en almindelig, frit beliggende Tromle eller umiddelbart fra Vakuumkedlerne og føres atter fra den, idet det opvikles paa en anden Tromle for derefter ved en Løbekran at bringes hen til den Fabrikationen afsluttende store Prøve.

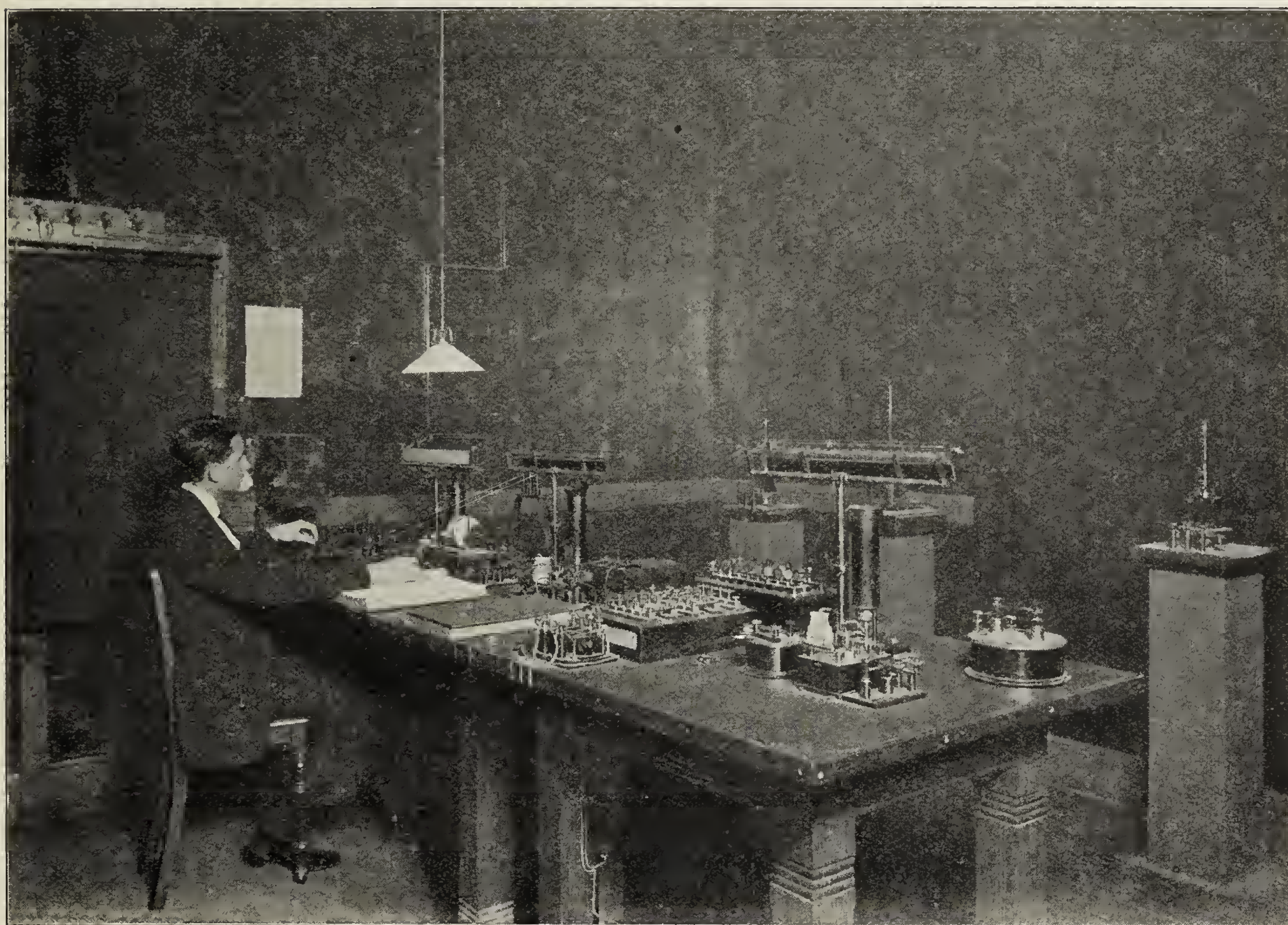

Det elektriske Laboratorium til Undersøgelse af de færdige Kabler.

Denne er saa streng, som den bør være for et Kabel, inden det træder ud i Livet. Først udsættes det, efter i

nogen Tid at have været nedsænket i et Vandbasin ved Siden af Laboratoriet, for Højspænding (Vekselstrøm paa 10,000 Volt), og man prøver, om der skulde være svage Punkter nogen Steder, i hvilket Tilfælde Vekselstrømmen slaar igennem. Dernæst prøves hver Traad nøje, Modstand og Kapacitet bestemmes. Hvad en saadan Gennemprøvning vil sige, vil man forstaa, igennem er opnaaet en stedse stigende for alle Parter glædelig Nedgang i Efterreparationernes Tal. Har da Kablet bestaaet Prøven, er det færdigt til at forsendes, som Regel pr. Banevogn fra Fabrikens Spor. —

Naar en tilfældig Passerende paa Gaden ser de vældige Ruller blyompresset Telefonkabel og Arbejderne i Færd med

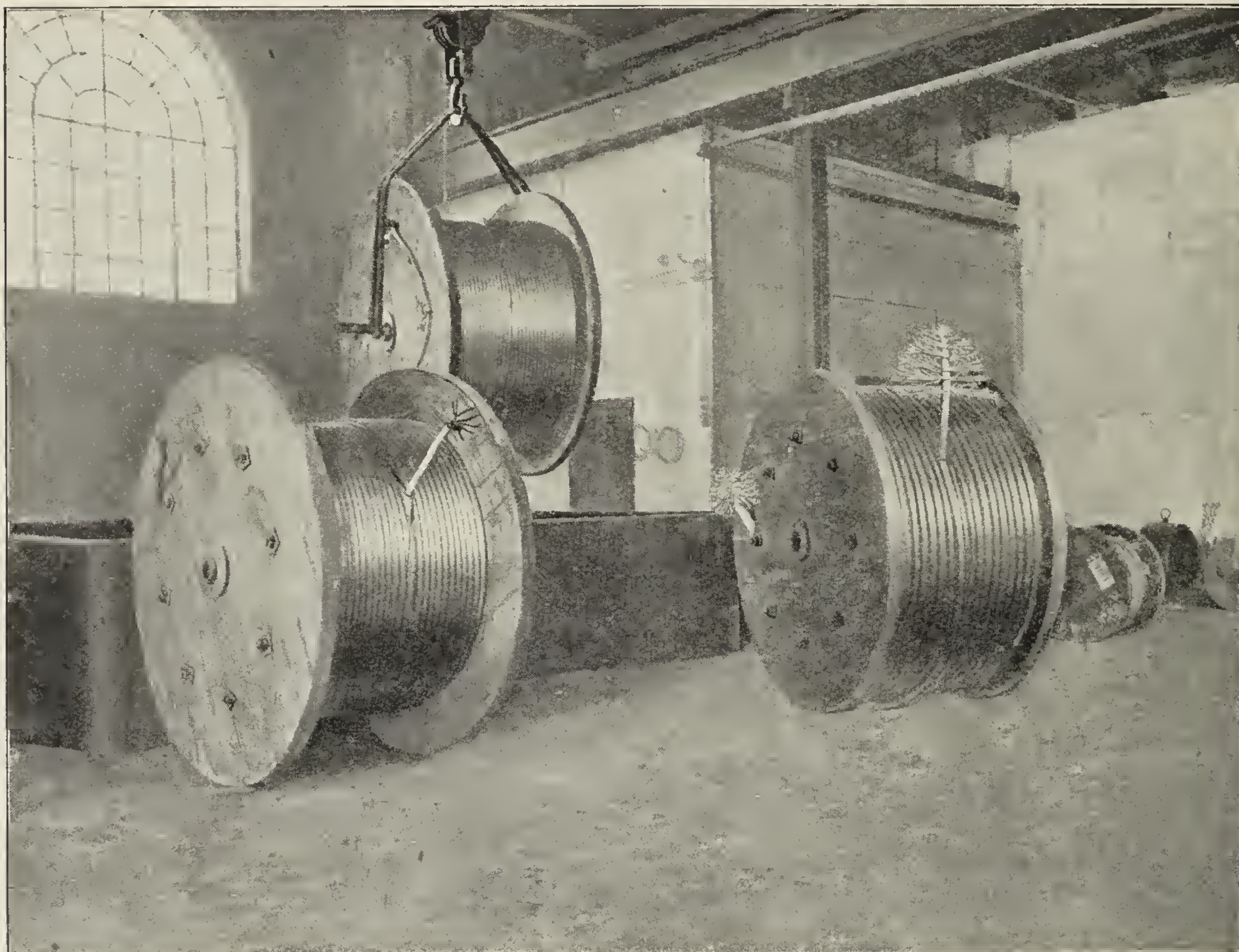

Færdige Kabler ved Prøvebassinet. Man ser de enkelte Ledningsender lagt blotte.

naar det erindres, at et blyompresset Telefonkabel kan rumme over 500 Ledningspar. For at kunne komme til de enkelte Ledninger er det derfor nødvendigt at bryde Kablet, fjerne Blykappen, Omspindingsmateriale etc. etc., hvorpaa de enkelte Lag af Traadpar spredes ud, kransstillede om Kablets Akse, nærmest lignende et lille Juletræ, saaledes som vort Billede viser. En saadan nøjagtig Prøve er ubetinget nødvendig, og Fabriken har den Ordning med sine Arbejdere, at Reparationer af eventuelle Fejl er med i Arbejdernes Akkord, hvorat føre Kablet igennem Render og Kanaler, staar det vel kun de færreste klart, hvilken betydelig Sum af Arbejde, der her er gaaet forud, før man er naaet til indenfor den blanke Blykappe i sikker Orden at faa anbragt de Hundreder af Telefonledninger. Og saaledes for Resten overalt i det daglige Liv, hvor Benyttelsen af Teknikens Resultater, i denne Forbindelse f. Eks. Telefoner, det elektriske Lys, Telegrafen o. s. v., er gledet ind som Selvfølgeligheder i den store Mængdes Bevidsthed. Faa gør sig den Umage at skænke

disse »Selvfølgeligheder« nogen nærmere Tanke, endsige forfølge denne helt ud til Fabrikerne, til den travle, arbejdende Industri, omfattende dens Virken og Arbejdsvilkaar. Var dette Tilfældet, vilde sikkert vor Industri have nemmere ved at vinde den retfærdigere Vurdering, den i sig selv har Krav paa.

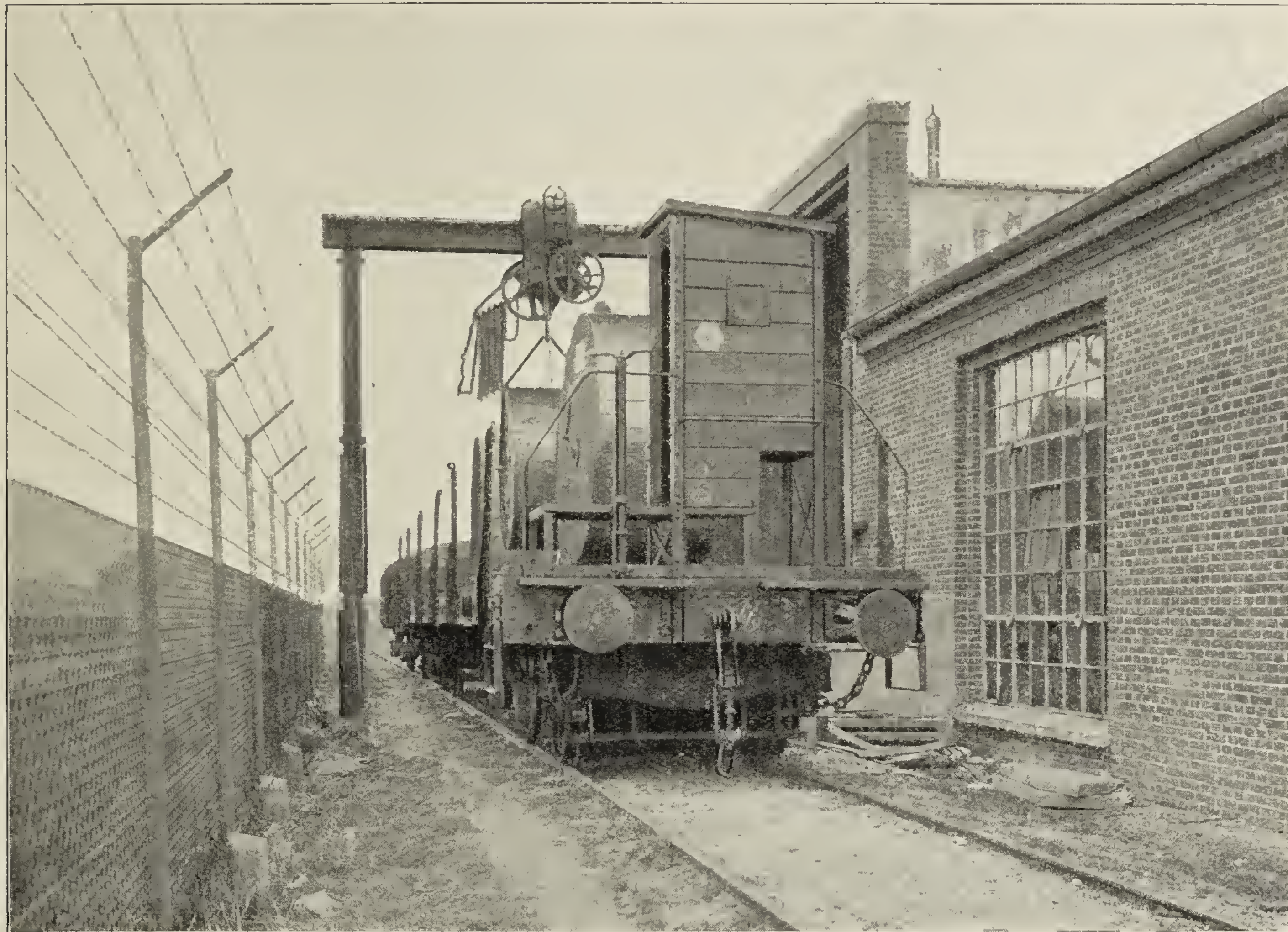

Kabeltromler læsses paa Banevogn til Forsendelse.

Industriraadet.

Stærk Tilgang af nye Medlemmer.

Den foreliggende Situation har saa tydeligt som vel muligt godtgjort den store Betydning, det har for Industrien at have en anerkendt industripolitisk Repræsentation. Dels under Hensyn hertil, dels — og vel navnlig — med Henblik paa det andet store Spørgsmaal for vor industrielle Udvikling, nemlig Toldlovsrevisionen, har Tilgangen af Medlemmer i den senere Tid været overordentlig betydelig for Industriraadet.

Af nyindmeldte Organisationer kan nævnes: *Foreningen af Fabrikanter i Elektropletfaget i København*, og af nyindmeldte Enkeltvirksomheder: *De forenede Gummi- og Luftringefabriker, Fabriken »Solex«*, Lyngby, *L. C. Glad & Co., Dansk Staalbeholderfabrik A/S, Vibe-Hastrups kemiske Fabrik, W. E. Jensen & Søn*, Kobbervarefabrik, *W. Simmelkiærs Skriftstøberi, A/S Nordisk Fjerfabrik, A/S Sadolin & Holmblad & Co.s Eftf., A/S Hellesens Enke & V. Ludvigsen, A/S M. Hirschsprung & Sønner, A/S De danske Cichoriefabriker, A/S Krystalisværket, A/S Carl Lunds Fabrikker, A/S Gluud & Marstrand* og *A/S Blikvarefabriken »Skandia«*.

Svenske Bestræbelser for at organisere den industrielle Eksport.

Den svenske Industris Indsats paa det russiske Marked.

Det er bekendt, at den svenske Industri og navnlig Jern- og Maskinindustrien i de senere Aar har forstaaet at oparbejde en voksende Eksport til Rusland. Det kan derfor ikke overraske, at Svenskerne nu af al Kraft søger at udnytte den øjeblikkelige Situation til yderligere at udvide deres Afsætning til nævnte Land saavelsom til talrige andre fremmede Markeder.

Den svenske Jernindustris fortræffelige Organ »Verkstäderna«, har saavel i sit Oktober- som sit Novemberhefte indeholdt kraftige Opfordringer til de svenske Industridrivende om at nytte Situationen. Bladet citerer bl. a. en Udtalelse af den russiske Udenrigsminister til en engelsk Korrespondent, der gaar ud paa at vise, at det Land, som først faar Blikket op for det russiske Markeds Betydning, vil komme til at høste de umaadelige Fordele, som dette Marked frembyder. »Men,« betonede Ministeren, »det er ikke tilstrækkeligt, at Købmænd og Industrifolk udbyder deres Varer i Rusland. De, som vil drage en varig Fordel af de nye Forhold, maa gribe Sagen an med største Alvor. Dertil vil kræves, at man sender sine Eksperter til Rusland straks og ikke venter til Krigen er forbi for at gøre sig fortrolig med de russiske Forhold, særlig Toldforhold, Forretningsforhold, de nuværende og de kommende Behov. Rusland er et Rige med 170 Millioner Indbyggere, og rent bortset fra, hvordan det vil gaa med den fremtidige tysk-russiske Omsætning, er den Milliard, som Rusland hidtil aarlig har betalt for tyske Varer, kun Begyndelsen til en Omsætning, som snart vil gøre Rusland til det mest eftertragtede og værdifuldeste Industrimarked i Verden.«

For at fremme Eksporten til de Lande, der for Tiden søger at komplettere deres Import-Behov fra Sverige, har »Sveriges Allmänna Eksportförening« foreslaaet at oprette en Eksportvarebørs i Stockholm til visse Tider, hvor eksportdygtige Firmaer skulde lade sig repræsentere og demonstrere svenske Eksportvarer. Gennem en udstrakt Avertering overalt i Udlandet skulde disse Møder faa Betydning som store Messer, til hvilke man da turde knytte Forhaabninger om stor Tilstrømning af Købere fra alle Lande.

Endnu mere interessant end dette Forslag af den svenske Eksportforening — der i Forbigaaende bemærket har gjort et udmærket Arbejde i den svenske Industris Tjeneste, og som stiftedes allerede i 1887, og som staar under Protektion af selve Kongen og med Kronprinsen som Hæderspræsident — er et i nævnte Tidsskrift gengivet Forslag af Kontorchef Granath ved Karlstads mek. Verkstad, der trækker nogle Hovedlinier op for en rationel Organisation af svensk Eksportindustri. Hr. Granath begynder med at fastslaa, at der i svenske Industrikredse kun er een Mening om, at den svenske Eksport til Rusland er det centrale i Sveriges industrielle Fremtidsperspektiv, og ud herfra maner han til at drage den Nytte af Forholdene, som de i sig selv opfordrer til. Hovedvilkaarene for en forøget Eksport til Rusland er da følgende: 1) Saadanne Betalingsvilkaar, at Eksportørerne uden Risiko kan paatage sig Leverancer samt 2) at der etableres en Centraleksportindustriorganisation for rationelt at varetage de svenske Eksportinteresser og forhindre usund Konkurrence mellem Eksportørerne eller deres Repræsentanter.

Det er navnlig dette sidste Punkt, der har Interesse, og med Hensyn hertil har da Forslagsstilleren i sidst udkomne Nummer af »Verkstäderna« uddybet dette Forslag, der i sine Hovedtræk omtrent er saaledes:

Som en saadan Organisations

Almindelige Opgaver

stilles Eksportens Udvikling, først og fremmest ved at opsøge, rydde Vej for og støtte nye Eksportmarkeder, hvorimod alle Opgaver vedrørende selve Produktionen og Salget behandles direkte mellem Købere og Sælgere. Dernæst Udviklingen af saadanne nye Eksportindustrier, hjemme og paa Eksportmarkedet, som efter nøgterne Undersøgelser og Beregninger kan antages at give en god Forrentning og samtidig supplere og støtte den ovrige Eksportindustri. Endvidere at arbejde for en saa gennemført Specialisering af Industrien som muligt, for Produktionens Fuldkommenhed o. s. v. Samlet eller gruppevis at optræde fælles med solidarisk Overtagelse af Risiko-Omkostninger i størst mulige Omfang for at opnaa lavere Produktions- og Driftsomkostninger med deraf følgende større Konkurrencedygtighed o. s. v. At arbejde for billige, bekvemme og hurtige Eksportkommunikationer, tilfredsstillende Gennemgangsfragter, Told- og Fragtgodtgørelser ved Eksportleverancer o. s. v. At arbejde for fælles Leveringsvilkaar, Garantier o. l. for en og samme Branche indenfor Organisationen. Endvidere at arbejde for fælles Betalingsvilkaar for hele Eksportindustrien. At arbejde for et tilforladeligt fælles Omkostningsberegningssystem for samme Gruppe indenfor Organisationen til Lettelse af Kalkulationer o. l. Endelig at arbejde for Opnaaelse af den nødvendige Statsunderstøttelse samt for Oprettelsen af svenske Handelskamre paa de respektive Eksportmarkeder som værdifulde Støttepunkter for al Eksportvirksomhed og til Fremme af den gensidige Vareomsætning, først og fremmest i Rusland.

Organisationens Administration.

Eksportindustrien foreslaas inddelt efter bestemte Principer i visse Specialhovedgrupper og disse igen i Underafdelinger alt efter Karakteren af den paagældende Industri.

Denne Organisation, som skønt under selvstændig Ledelse i Realiteten kan anses som udgørende en selvstændig Fortsættelse af »Sveriges Industriförbund« (det svenske Industriraad), sorterer under en Styrelse, hvori Organisationens administrerende Direktør har Sæde og Stemme.

Styrelsen bestaar foruden af Direktøren af tekniske og kommercielle Repræsentanter i lige Antal fra hver Specialhovedgruppe indenfor Organisationen samt af en Repræsentant for hver af de interesserede større Banker. Antallet af Industrirepræsentanter i Bestyrelsen for hver Specialhovedgruppe bestemmes i Forhold til Gruppernes Produktionsværdi. Styrelsen vælger et Forretningsudvalg saa vidt muligt udgørende et repræsentativt Billede af den samlede Styrelses Sagkundskab til Behandling af de løbende Forretninger. Endvidere foreslaas, at Organisationen faar sit Sæde i Stockholm, og at Personalet foruden Direktøren skal bestaa baade af rene Forretningsmænd med Erfaringer fra Eksportindustri, det nodvendige Antal Korrespondenter og ligesaa mange Teknikere med Praksis i Eksportindustri, som Antallet af de i Organisationen repræsenterede Specialhovedgrupper, samt det nodvendige Antal ambulante Embedsmænd, d. v. s. Industri- eller Eksportattachéer med teknisk og kommerciel Uddannelse, desuden det nødvendige Kontorpersonel.

Angaaende den finansielle Side af Sagen tør Forslagsstilleren selvfølgelig

ikke fremsætte noget bestemt Budget. Men han betoner, at Sagen er i den Grad vigtig, et saa betydeligt Løft for hele den svenske Industri, at denne ikke maa sky Omkostningerne ved en saadan Organisation. Hertil kommer Muligheden af Støtte fra Statens Side.

— — —

Forslagsstilleren ledsager de her gengivne Grundprinciper for Organiseringen af Eksportindustrien med nogle afsluttende almindelige Bemærkninger, der bl. a. viser, at Tanken sikkert i en nær Fremtid vil blive realiseret, om end ikke omspændende den hele Industri, saa i hvert Fald de enkelte af dens Hovedgrupper. Thi saaledes som Forslaget er, kan det, som Hr. Granath selv betoner, ligesaa godt anvendes paa en eller flere beslægtede Hovedgrupper som for den samlede Industri. Vedrørende Organisationens Opgaver til Adskillelse fra selve Industriens, fremhæves med Styrke Vigtigheden af, at Industrien kan disponere med saa stor individuel Frihed som muligt samtidig med, at den udskiller og overlader til Organisationen at beskæftige sig med Anliggender af den Karakter, som bl. a. de ovennævnte Opgaver. Thi for et livskraftigt og lønnende Arbejde spiller den rigtige Fordeling af Arbejdets Funktioner en overordentlig vigtig Rolle ikke mindst ved Eksportforretninger, hvor det gælder om at optage Konkurrencen med Udlandets dygtigste Firmaer.

— Saavidt det ansete svenske Fagblad og Ophavsmanden til den skitserede Plan, der fra den Virksomhed, hvortil han er knyttet, sidder inde med store Eksporterfaringer og da ikke mindst fra det russiske Marked.

Af adskillige Indberetninger i den seneste Tid til danske Industridrivende fra Forbindelser i Rusland fremgaar det iøvrigt med den størst ønskelige Tydelighed, at Svenskernes Bestræbelser efter at udvide deres Eksport til dette Land *ikke* alene indskrænker sig til Forslag og Drøftelser indenfor deres egne Grænser.

Produktionsopdragelse.

Af Direktør, cand. polyt. *Gunnar Gregersen.*

Der er næppe mange Steder i Verden, hvor et saa nøje Forhold mellem eksperimenterende Naturvidenskab og arbejdende Virksomhed er tilvejebragt som i tysk Industri.

Dette bunder dybt i tysk Folkekarakter. Med Forkærlighed teoretiserer man ogsaa Erfaringerne. Der er en i Tyskeren boende Lyst til »Wissenschaftlerei«, hans Beundring for det videnskabelige er grænseløs. I en af de sydtyske Kæmpefabriker, hvor jeg som ung i Egenskab af Volontør arbejdede i Prøverummet sammen med en ualmindelig dygtig Arbejder, hvis Opgave det var at undersøge og prøve samtlige mindre Maskiner, Elektromotorer, inden de forlod Fabriken — et Arbejde, der medførte en Række korte Udregninger — foretog vi altid disse ved Hjælp af en »Regnestok« — og det skønt Beregningerne ikke var større eller mere indviklede, end at vi uden Besvær kunde udføre dem paa ganske almindelig Vis. Det var et morsomt Syn at se denne duelige og ellers selvsikre Arbejder af sin Skuffe fremtage dette i Læderfutteral opbevarede Apparat: Efter at Hænderne var omhyggeligt vaskede, blev Regnestokken taget ud, og Regningen udførtes højtideligt og i Tavshed. Og saa puttedes Regnestokken atter i Futteralet og anbragtes i Skuffen. Der sparedes som sagt ikke Tid ved Operationen; men Processen var ham en Art

»Altertjeneste«. Gennem det lille nemme Ingeniørhjælpemiddel traadte han i Forbindelse med Videnskaben. Øjnene straalede bag Brilleglassene, medens han i overflødigt lange Forklaringer udbredte sig om »Stokkens« Betydning; forklarede at det var Logarithmer, der var afsatte ud af den, — det var ikke en »almindelig Maalestok« — og at Vitsen ved det hele var, at man adderede Størrelsernes Logarithmer osv., osv., altsammen ligesaa vidtløftigt som overflødigt, for saa vidt som det var tænkt som Belæring for mig, der var kendt med og daglig anvendte en Regnestok. Men sandelig ellers ikke overflødigt, da Forklaringens egentlige Betydning var gennem den ofte gentagne Lektie saa at sige at kaste Røgelse paa Videnskabens Alter, den Videnskab, han beundrede næsegrus. Og hvorfor skulde han ikke! Alt, hvad han hørte og saa, gav ham jo god Lejlighed dertil! Hver Grad indenfor Kredsen af ansatte Overordnede refererede sig til et Skridt nærmere Naturvidenskabens egentlige Tempel: Den tekniske Højskole! Man smiler — det gjorde jeg — men det er meget mere end et Smil værd, denne Tillid til og Ærbødighed for Videnskaben.

Tilfældet er typisk. I Forholdet til den tekniske Videnskab ligger den tyske Tekniks uhyre Styrke og dens Begrænsning. Og tydelige Karaktermærker hos tysk Industri vidner om dens videnskabelige Højskoleafstamning. Stor er dens Taknemlighedsgæld til Videnskaben. Men nogen Vanskelighed bringer dette.

Det er Ørsted, der herhjemme har indført Betegnelsen: »Anvendt Naturvidenskab« for det polytekniske Studium. Studiets Opgave er i første Række at anvendeliggøre de naturvidenskabelige Resultater — mindre men ogsaa — videnskabeligt at behandle Erfaringer: d. v. s. videnskabeliggøre Praksis. Tyskernes Hjerte synes navnlig at hænge ved dette sidste. Lige saa nødigt som Englænderen forlægger sine Eksperimenter fra Værksted til Laboratorium — lige saa gerne flytter Tyskeren sin Prøvevirksomhed derind og aabner videnskabelig Eksperimentalforskning. — Det skal dog straks siges, at denne Tilbøjelighed, der maaske til Tider overdrives en Smule, ikke forandrer det faktiske Forhold, at den tyske »Metode«: det nøje Samfund mellem Videnskaben og Industrien, i utallige Tilfælde ved sine Resultater har vist sig at være den rette. Den Iver, hvormed man i England i de sidste Aartier af forrige Aarhundrede kastede sig over en Forbedring af det tekniske Højskolevæsen, vidner bedre end noget andet om, at man har erkendt, at her var Mangel: man mangler tilstrækkelig Føling med Naturvidenskaben; og atter: Den uhyre Tilstrømning fra Udlandet til tyske tekniske Læreanstalter viser med al ønskelig Tydelighed, at Konkurrenterne, d. v. s. de fremmede Landes Teknikere og Industrier anser Uddannelsesformen her for god, Højskoleteknikeren af tysk Uddannelse for en værdifuld Støtte for Fremtidsarbejdet; hvorfor skulde de ellers sende deres Unge ud af Landet paa Studierejse til tyske Teknika og Højskoler?

Og dog er disse vel ingenlunde ideale, selv om de er blandt de bedste — maaske de allerbedste i Evropa. De er oftest for teoretiske. Noget mindre Teori for Teoriens Skyld, noget mere »Værksted« og »Fabrik« i Uddannelsen vilde give en mere lind Overgang for »Højskoleingeniøren«, naar han efter endt Studium pludselig staar overfor Livet og skal kunne »gøre Nytte«, ikke alene »in abstracto«, men for Føden; altsaa ikke alene »projektere« eller »undersøge« — men gøre det med det forhaandenværende Materiale og under de forhaandenværende Forhold, og saaledes at det bliver af Værdi. — Og yderligere: Produktionen spørger ham ved Lederen eller gennem Rækken af rapporterede Komplikationer af teknisk

Natur, og kræver Svar; et rigtigt Svar — og et *hurtigt*. Ofte er et saare nøjagtigt Svar af største Vigtighed for en Produktion — men oftest tillige et *hurtigt*, og saa maaske noget mindre nøjagtigt. Og her er den fornødne Tilvænning til det daglige Livs Seletøj ikke altid helt let, navnlig naar man foruden at have vænnet sig til Videnskabelighed og fortrinlige Hjælpemidler har forvænt sig og er hjælpeløs, naar man ikke har hele det naturvidenskabelige Apparat ved Haanden. Her spores ofte en Skavank ved den tyske Uddannelse. Nok er det rigtigt, at man skal have »Ærbødighed for Videnskaben«, men ikke mere end at man uden Hjertebanken tør se den anvendeliggjort, selv om den skulde blive lidt skrabet paa Kanterne; thi »Teknik« er nu en Gang lavet til Brug, og er den for fin dertil, er den ikke en Pibe Tobak værd.

Der turde da maaske i Ingeniør- og Arbejdsleder-Uddannelsen være to Vanskeligheder at styre imellem: Den megen Lærdom, der let gør upraktisk og den altfor løst videnskabeligt underbyggede, som gør det vanskeligt at følge med i Kapløbet. Thi teknisk Kundskab er Nøglen til Fremtidslandet i Industri og Haandværk.

Dette Drag mod Videnskabelighed mod at teoretisere, mærkes ogsaa i Brydningerne indenfor den lavere tekniske Undervisning i Evropa: »Pædagogernes« Indtrængen overalt, »Skole« for alt, er Tyskernes Løsen. Undtagelserne er sjeldne. Som en af de for os Danske mest forstaaelige Ordninger staar vel de »Kerschensteinerske« supplerende Værstedsuddannelser i München med deres nøje Sammenhæng med Fagene. Indenfor Arbejdet for at opdrage Haandværkerungdommen ydes her en imponerende Indsats. Hele dette interessante Arbejde er imidlertid saa ofte og udførligt omtalt her og i andre danske Tidsskrifters Spalter, at en Gentagelse vilde være en Overflødighed. Baade den offentlige Skoles »Haandgerningsundervisning« som de faglige Fortsættelsesskoler i München — navnlig dog den første — er vigtige Hjælpemidler under Opdragelsen af Folket i Forstaaelse af Produktion, omend de langt fra tør betegnes som de eneste Veje, ad hvilke denne Paavirkning finder Sted. Gennem den moderne tyske Skole, som gennem Paavirkningen af Folket gennem Foredrag og Museer i det hele, gaar en bevidst Stræben mod dette Maal. Uden dette var det ikke lykkedes at skabe den Forstaaelse af og Sympati for tysk Industri indenfor Landets egne Grænser, der har været disse Erhverv en saa mægtig Støtte paa Hjemmemarkedet, som ogsaa naar det drejede sig om Støtte paa det oversøiske eller paa anden Maade.

Tyskland maatte blive Industriland — og det uden væsentlig at kollidere med Landbrugspartierne. Hertil var bl. a. Forstaaelse af Industrien og dens Betydning nødvendig — som den vil blive det overalt, ogsaa hos os — for at skabe Industrien Expansionsmuligheder — ja, blot retfærdig Behandling.

I Danmark savnes endnu noget paa dette Punkt, selv om man glædeligvis erkender, at her er sket store Fremskridt paa Omraadet Industriforstaaelse og Industrisympati. Men der er langt igen. Vi behøver jo blot at gaa 20 Aar eller deromkring tilbage i Tiden for ret almindeligt at træffe afgjorte Industrifjendtligheder trindt om. I de literært dannede Kredse — i Bykredse, hvor man skulde kunne vente bedre Forstaaelse, hørtes ofte den Anskuelse fremsat, at Danmark var et Land uden nævneværdige industrielle Chancer, samt at det vilde være en Ulykke, om det var anderledes. Man kendte kun Industri fra Reversen — eller rettere slet ikke. Hvad denne Opfattelse bundede i, er ikke let

at afgøre i faa Ord. Hvis det var en Opfattelse, der var bevidst, indsmuglet f. Eks. fra andet Erhvervs Side, der ønskede at sikre sig et Hegemoni, vilde der være en Forklaring paa denne Maxime og dens stadige Hævdelse i Tide og Utide. Men dens Opstaaen taber sig i Fortidens Mørke. Man traf den som sagt for ca. 20—30 Aar siden overalt; selv i upartiske, men iøvrigt dannede og velmenende Kredse. Landbruget betragtedes ikke alene som bærende Erhverv, men omtrent som den eneste anstændige produktive Beskæftigelse — naar lige undtages at skrive Digte og male Malerier, selv om man havde endnu mindre Raad end Talent til at drive disse hæderlige, men ikke lukrative Beskæftigelser. Betragtningen: naar Bonden har Penge, har Landet Penge — denne uomtvistelige Sandhed, der jo kun betyder, at naar et Erhvervsliv blomstrer, saa blomstrer det hele — mere eller mindre — derved, syntes kun at have sin Rigtighed, naar det var Landbrug det drejede sig om. Den, der vilde forsøge sig med nogle selv nok saa forsigtige Bemærkninger om, at ogsaa lignende fælles-økonomiske Betragtninger med Udgangspunkt: Industri og Haandværk som økonomisk skabende Faktorer turde anlægges, blev uvægerligt affejede med Vendinger saa mærkelige som, at det var unaturligt at »lave Industri« her i Landet o. s. v. En Støtte fik og faar denne Opfattelse i den ulige Maade, hvorpaa Sol og Vind deles Erhvervene imellem i Kunst og Literatur, som paa Teater og i Skole. Ja, den, der skriver disse Linier, erindrer endog fra sine unge Aar tydeligt, med hvilken Ro Stigning af Prisen paa Smør og Æg blev taget i den fædrene Husholdning ud fra det Ræsonnement, at Stigningen betød, at »nu fik Bonden mere ogsaa i Udlandet for sine Produkter«, og saa kom der Penge til Landet. Medens jeg paa den anden Side aldrig mindes at have hørt Bemærkninger, der rummede Antydning af lignende økonomisk Interessefællesskab med Slagter, Skomager eller Urtekræmmer, naar disse i deres mere private Interesse søgte en Højnelse af Prisniveauet, selv om lignende Grunde jo kunde tænkes at spille ind. Og hele denne Opfattelse mødte man som Dreng saa at sige universelt. Byerhvervene ænsedes næppe. I hele den Del af Opdragelsen — den yderst vigtige Del af ens Barneopdragelse — der skulde bringe den opvoksende Verdensborger i lidt nærmere Føling med Livet, savnedes Orientering paa dette Punkt. I Kunsten var det den af Vorherre skabte Natur eller den af Bonden dyrkede, der fremstilledes. Og var der rigeligt med de smukke blaa Kornblomster i Rugen eller med Agerkaal i Kornet, saa vidste man — man var jo velopdragen — at det var af det Onde med alle de smukke Blomster. Mark og Bondegaard — Gadekær og Hestekobbel — ja, og saa Fiskere, der redder fremmede Søfolk — blev der malet. Men sjeldent Interiører fra Haandværk — endsige Fabrik! Og kom der endelig noget af den Slags paa Lærredet, saa var det ikke af sympatiske Grunde. Det var som Regel Variationer over Temaet: de udbyttede elendige Arbejdere o. s. v. Og Literaturen! Hvor er der skrevet forstaaende om Arbejde, — om Produktion før de allerseneste Aar? Paa Teateret er det ligedan. Her fulgtes dog den fordrukne, men fiffige Jeppe og den politiserede Haandværker ad i de Holbergske Komedier. Men medens Bonden et halvt Hundrede Aar efter faar den smukkeste Oprejsning og saa tidligt som af Thomas Thaarup i »Høstgildet« og senere under Landbrugsforgudelsen helt op til vore Dage gøres til Genstand for forstaaende Behandling, er det kun faa Haandværkere, der kommer paa Scenen i deres Egenskab af producerende Borgere. Er der en Snedker eller Smed, ja, saa er de »Personer« i et Stykke

uden stærkere Karaktertegning som saadanne. Ja, end ikke gennem de smaa Luger, som den danske Læsebogs Smaastykker »Fra det daglige Liv« repræsenterede og ad hvilke Skoledrengene kiggede ud i Livet — end ikke gennem disse saa han Snedker, Blikkenslager eller Smed. Han saa langt bort til »duftende Enge og gyldne Kornmarker« o. s. v. og forlod Skolen uden nogen Anelse om, hvad der foregik hos Naboen i hans Værksteder, han var adskilligt bedre paa det rene med, hvad Bonden foretog sig med Kvæg og Jord, Fiskeren med Net og Snor — end Snedkeren med Sav og Bor. At det Slægtled, der opdroges saadan, ikke a priori skulde føle sig draget mod Haandværk og Industri — det kan næppe forekomme underligt!

Heri maa ske en Forandring, og den er tildels sket. Der er Udvikling — men ikke nok. — Skolen er Forberedelse til Livet og bør have Dørene vidt aabne ud til det. Og naar Hammerslagene udefra trænger ind, bør By-Skolen forklare Piger og Drenge, at det er Arbejdets Musik. Derude skabes. Runebergs Sven Dufva, der gjorde alt af Hjertens Lyst — men gjorde alt forkert, siger, som man vil erindre: »Det er vist lettere at staa og falde for sit Land«. Og det er rigtigt — det er sværere at arbejde for det. Og som det synes ogsaa mindre anset.

Som bekendt holdt den danske Folkeskole i Sommer et 100 Aars Jubilæum, der ikke fejredes. Maatte den i de næste 100 Aar tage den Opgave op stedse stærkere at tilpasse sine mange Elever efter den Opgave, der burde blive den sandsynligste, nemlig at blive produktive Arbejdere: skabe Forstaaelse for og derigennem muliggøre Kærligheden hos dem til Produktionen. Saa vil den kunne sige til de Unge som Latinerne: Non scolæ sed vitæ discimus,. — vi lærer ikke for Skolen, men for Livet!

Der er imidlertid almindeligvis det utilfredsstillende ved »almindelige Betragtninger« om alvorlige Emner, at de ikke ledsages af positive Forslag. Som Afslutning skal derfor peges paa nogle Veje, ad hvilke der burde kunne ske en retfærdig Vejledning paa Omraadet: Produktionsopdragelse, en Vejledning, der tilsigter at hjælpe Ungdommen og sikkert derigennem tillige gavne Erhvervene. Thi allerede i Skolen bør Børnene føres ind paa at betragte Erhvervslivet som en Del af deres Fremtid.

De Billeder, hvormed Byskolernes Lokaler, Trappegange o. s. v. — som Regel ikke alene af dekorative Hensyn, men ogsaa i belærende Øjemed — udsmykkes, burde rumme langt flere Billeder fra Byerhvervenes Omraader: Havnepladser med lossende og ladende Skibe, Fabriks- og Værkstedsinteriører o. s. v. Billeder, der kunde give Læreren Anledning til under Omtalen af Landets Arbejde at pege ogsaa paa Industriens og Haandværkets Betydning, og samtidig vække Elevernes Sans for Hovedgrundloven i disse Erhverv: System, Nøjagtighed og Udnyttelse af Tid, Materiale og Kraft. Saa vidt vides, har Forslag som dette allerede en Gang tidligere været fremsat og under den Form, at Vægtavler, fremstillede paa Foranstaltning af Industri og Haandværk som kunstnerisk udførte, farvelagte Billeder og ledsagede af en kort, forklarende Tekst, overlodes Skolerne til en Art Erhvervsanskuelsesundervisning. Mon dette ikke var gennemførligt?

Yderligere burde Læsestoffet i Skolebøgerne i høj Grad føre Eleverne ind paa de samme Tanker. Jeg kender saavel de Mænd som de Virksomheder, der forstaaende behandlede kunde give Sindspaavirkning for Ungdommen, fuldt saa sund, nyttig og opdragende som Niels Juels og Tordenskjolds Levned — d'Herrer Søkrigeres fortrinlige Egenskaber iøvrigt ufortalte. Alt selvfølgelig med Bi-

beholdelse af Skildringer fra Land og Sø. Her tales jo ikke om et enten-eller, men et baade-og. Iøvrigt vil navnlig Undervisningen i Naturlære altid være et frugtbart Udgangspunkt for Strejftog med Ungdommen paa Teknikens Valpladser, nyttige for de kommende Soldater i Arbejdets Hær.

Endelig har den moderne Skole som bekendt overalt indført Haandgerningsundervisning. Naar den føres som en Indvielse til Arbejdet saaledes, at den hos den Unge foruden de andre gode Virkninger opøver Respekten for de ovennævnte Arbejdets Grundlove, Nøjagtighed og Økonomi — vil den pege i samme Retning.

Hvis vore Pædagoger kunde vænne sig til den Tanke — maaske allerede mange er inde paa den — at Pluraliteten af de Unge, hvis paavirkelige Sind de har mellem Hænderne, naturligst og bedst vil havne i Industriens og Haandværkets Rækker, vil de sikkert ikke undslaa sig for at give en Haand med, mindre for Erhvervenes Skyld, mere for Ungdommens.

Spørgsmaalet om en indenlandsk Hør- og Hampeindustri.

»Nød lærer nøgen Kone at spinde« siger det gamle Ordsprog, og unægtelig har den foreliggende Situation bidraget til Opkomsten af ikke faa indenlandske Fabrikationer paa Felter, hvor Udlandet hidtil har haft Leverancen. Det er navnlig mindre Erhvervsmuligheder, det her drejer sig om, og som hidtil har ligget upaaagtet hen. Men ogsaa større Spørgsmaal har faaet Aktualitet. Blandt de forskellige Drøftelser, som er rejst i denne Forbindelse, har en Udredning af Hr. Konsulent Kierulf Petersen om Mulighederne for en indenlandsk Hør- og Hampeindustri i Ugebladet »Dansk Arbejde« Interesse udover det almindelige. Spørgsmaalet om en dansk Industri i denne Branche hænger selvfølgelig nøje sammen med Spørgsmaalet om en mulig dansk Avl af Hør og Hamp. En saadan har været Genstand for Drøftelse i lang Tid og er mere positivt blevet behandlet siden 1912, da først Randers Amts Husholdningsselskab · senere ogsaa andre Landboforeninger begyndte med Forsøg paa Hør- og Hampeavl. Tillige er nedsat et Udvalg, hvis Formand Forfatteren af nævnte Artikel er, til at lede disse Forsøg, og Konsulentens Oplysninger om en mulig dansk Industri af Hør og Hamp er derfor særlig orienterende.

Det vanskeligste ved Høravlen synes at være manglende Holdepunkter ved Beregningen af Rentabiliteten, og Forsøgene maatte derfor begynde paa bar Bund. Rentabilitetsspørgsmaalet opløser Konsulenten i 4 Bestanddele, nemlig om Dyrkningen, om Beredningen til Handelsvare, om Spindingen og om Vævningen. Disse 4 Faktorer maa alle tages i Betragtning under et.

Med Hensyn til Muligheden for en dansk Avl af Hør eller Hamp er det selvfølgelig en Betingelse, at Dyrkningen af disse Planter giver større Indtægt end andre Afgrøder uden at berede særlige Vanskeligheder. Til Belysning heraf har de ovennævnte Forsøg været af Værdi; for at føre disse til et endeligt Resultat har det været nødvendigt ifjor endvidere at anlægge et Forsøgsskætteri, hvor Beredningen af Forsøgsvaren kunde foretages. Skætteriet er vel anlagt efter Udlandets bedste Principer, men har selvfølgelig ikke kunnet benytte alle de tekniske Hjælpemidler, som en saadan Virksomhed ellers kan arbejde med, naar Driften anlægges i det store. Atter her opstaar derfor en yderligere Vanskelighed med Hensyn til Bestemmelsen af Omkostningerne.

Selve Beredningen har vist sig at frembyde store Vanskeligheder og kræve megen Øvelse og Paapasselighed. Ikke desmindre er Resultaterne nu overordentlig tilfredsstillende, og man er naaet til af godt Straa at kunne levere en virkelig god Vare. Hovedformaalet er at kunne paavise Forskellen i Udbyttet af de forskellige Forsøg. Det er Skætteriets Opgave at fremstille skættet Hør

og Hamp (Svingflax og Svinghamp), den Form, hvori de gaar i Verdenshandelen. Men medens Hampen kan sælges her hjemme til Rebslaaere og Rebfabriker, maa Hørren udføres til England eller Tyskland, *fordi der i Danmark desværre ikke findes et eneste Hørspinderi.* Skætteriet har i Aar fremstillet ca. 2 à 3000 kg Skættehør, 2 à 3000 kg Hamp og lige saa meget Blaar af hver Sort. Hørren maa altsaa til Udlandet for at vende tilbage i Form af Garn belastet med to Gange Fragt, Avance og Told — hvis den saa endda ikke træffes af et Eksportforbud, saaledes at den slet ikke kan føres tilbage under de nuværende Forhold.

Forfatteren udtaler her sin Forundring over, at dansk Industri ikke har oprettet noget Hørspinderi. Han har spurgt Fagfolk om Grunden; blandt de mest plausible Svar var dette, at det danske Forbrug af Hørgarn er for lille til at opretholde et Spinderi. Forfatteren tør ikke benægte det, men peger dog hen paa, at Spinderiet kunde drives med Eksport for Øje. Saaledes anlægges de i andre Lande, hvor Hørspinderierne er særdeles lukrative Forretninger, og det skønt de paagældende Lande maa indføre saa godt som alle deres Raavarer fra Rusland, det eneste evropæiske Land, som har Overskudsudførsel af Hør. Forfatteren finder det beklageligt, at Industriens Mænd ikke har villet eller kunnet tage denne Gren op. I Tilfælde af, at Hørdyrkning tages op herhjemme, ser det ud til, at Landmændene nødsages til at sælge deres Varer til Udlandet eller selv oprette et Spinderi, hvilket sidste Forfatteren ikke anser for den bedste Løsning.

Vævningen er derimod for enkelte Varers Vedkommende i Gang herhjemme, navnlig grovere Varer og Halmlærreder. De finere Varer skal det paa Grund af Toldforholdene ikke kunne betale sig at fabrikere, men der er dog en enkelt Vare, som slet ikke fremstilles, nemlig Sejldug. Heraf indfører vi aarlig 400,000 kg. For saa vidt Sejldugen væves af Hør eller Hamp, maa de Lande, der sender os det, indføre Raavaren fra Rusland og sende Fabrikatet ud Verden over ogsaa til Danmark, altsaa dog en Omvej, som burde kunne spares, hvis det danske Initiativ var vaagent.

Paa Forsøgenes nuværende Standpunkt synes det vel for tidligt at udtale sig med Bestemthed om Mulighederne for en lønnende dansk Avl af Hør eller Hamp. En dansk Industri, der kunde aftage Skætteriernes Varer, vilde imidlertid støtte en saadan Avls Rentabilitet.

Med Hensyn til Høravlen kan dog allerede nu fastslaas, at denne vilde egne sig endog særdeles godt for dansk Jordbrug, naar passende ren og god Jord valgtes, og Straaet behandledes omhyggeligt, og sluttelig store, moderne Skætterier forefandtes, som kunde aftage Straaet og fabrikere det til Handelsvare. Saadanne Skætterier maatte ligge centralt, saa Straaet kunde tilføres pr. Vogn eller i ethvert Tilfælde uden for stor Banefragt. De kan være saa store, de vil, men helst ikke beregnet paa mindre end Avlsgrøden af 150 ha. Maskineriet er forholdsvis billigt, og Anlægskapitalen menes at kunne sættes til ca. 3000 Kr. pr. ha. for mindre Skætterier, billigere for de store. Skætterierne vil egne sig til Andelsforetagender.

Om Hampeavlens Rentabilitet tør Forfatteren under Hensyn til de nævnte Omstændigheder ikke udtale sig bestemt, men ogsaa her vil der dog være Udsigter. I Øjeblikket gør Forholdene det yderst beklageligt, at vi har forsømt disse Industrier, der burde være naturlige i et Landbrugsland. Thi Rusland, der som nævnt er det største Eksportland af Hør, tildels af Hamp, har lukket for Udførslen. De øvrige Hoveddyrkningscentrer i Evropa, nemlig Galizien og Schlesien, Belgien og Frankrig, ligger enten saa nær Krigsskuepladserne eller midt i dem, at Tilførslerne herfra forbyder sig af sig selv. Holland og Irland har nogen Høravl, men dog ret underordnet. Amerika og Argentina har vel en antagelig Hørproduktion, men hovedsagelig med Frøavl for Øje og kan næppe paatage sig Fremstillingen af Straaet. Hampen dyrkes foruden i Rusland overvejende i sydligere Lande, og er end nogle af disse udenfor Krigen, saa gælder det dog overalt, at Industrierne ligger stille. Det synes derfor naturligt, naar Forfatteren slutter sin Oversigt med følgende Ord:

»*Mon ikke Verdenskrigen kunde danne et passende Grundlag for Oparbejdelsen af en dansk Industri i Hør og Hamp*«.

Den svenske Industrikommissions Virksomhed.

Om den af den svenske Regering nedsatte Industrikommissions Virksomhed meddeles officielt følgende:

En af Kommissionens første Opgaver var at foranstalte en Enquête blandt de Industridrivende for at komme paa det rene med Industriens Stilling og Behov. Paa Grundlag af de herved indkomne Oplysninger saavelsom gennem direkte Undersøgelser har Kommissionen faaet de nødvendige Oplysninger at indrette sin Virksomhed efter.

Med Hensyn til Transportforholdenes Regulering har Kommissionen medvirket ved Udarbejdelsen af Forordningen angaaende Krigsforsikringen og har siden samarbejdet med Krigsforsikringskommissionen. Ved Andragender fra Industrien vedrørende Fragtnedsættelser paa Statsbanerne for Eksportgods og importerede industrielle Raavarer har Kommissionen samvirket med Statsbanestyrelsen. Ligeledes er det gennem Kommissionens Indgriben lykkedes at opnaa en tilsvarende Fragtnedsættelse ogsaa paa de private Jernbaner.

Kommissionen har haft en særlig vigtig Opgave med at skaffe Raavarer og andre Fornødenheder for Industrien. Gennem Samarbejde med Udenrigsministeriet er det lykkedes at fremskaffe en Del Varer, som holdtes tilbage i udenlandske Havne. Desuden har Kommissionen bidraget til at lette Tilførslen af Kul fra Schlesien, Westfalen og England. Ogsaa de Hindringer for Tilførslen, som laa i de paagældende Produktionslandes Eksportforbud, er det lykkedes Kommissionen delvis at eliminere.

Med Hensyn til at skaffe nye Ordrer til Industrien har Kommissionen gjort Forestilling hos Staten, Kommunerne og større Institutioner for at bevirke Igangsættelsen af nødvendige Arbejder, ved hvilke den svenske Industri i størst mulige Udstrækning skulde begunstiges.

Med Hensyn til Regulering af Kreditforholdene har Kommissionen underhandlet med Landets større Banker angaaende Industriens Kreditforhold, Ordningen af udenlandske Betalinger m. m. Dernæst har Kommissionen overfor Regeringen fremsat forskellige Ønsker med Hensyn til Forskudsbetaling ved Leverancer til Staten og Henstand med forfaldne Betalinger til Staten.

Kommissionen har endvidere afgivet talrige Betænkninger vedrørende Spørgsmaal om Udstedelse af Eksportforbud. Ligeledes med Hensyn til Andragender om Dispensation fra Bestemmelser om Eksportforbud. Endvidere har Kommissionen afgivet Betænkninger med Hensyn til Andragender om Fritagelse for Militærtjeneste for Personer, hvis Arbejde var vigtigt for Industrien.

De engelske Bestemmelser for Oprindelsescertifikater og Bestemmelses-Erklæringer for Vareindførsel og -Udførsel.

Under Henvisning til de i vort sidste Nummer gengivne Bestemmelser angaaende Oprindelsescertifikater og Bestemmelses-Erklæringer for Varer, der henholdsvis indføres til eller udføres fra Storbritannien og Irland, meddeles herved en fra Udenrigsministeriet til Industriraadet oversendt Gengivelse af den ændrede britiske Forordning af 7. November:

1. Det britiske Toldvæsen er af den britiske Regering blevet bemyndiget til at forlange Oprindelsescertifikater eller Erklæringer angaaende endelig Bestemmelse for alt Gods og alle Varer, der henholdsvis indføres til eller udføres fra Storbritannien og Irland under Handelssamkvemmet med enhver udenlandsk Havn i Europa eller ved Middelhavet eller Sortehavet med Undtagelse af Havne i Rusland, Belgien, Frankrig, Spanien eller Portugal.

2. Som Følge heraf vil Erklæringer om endelig Bestemmelse indtil videre blive forlangt forsaavidt angaar alle Varer, der udføres fra Storbritannien og Irland til alle ovenfor omhandlede udenlandske Steder uden Hensyn til Varernes Værdi.

3. Hvad Oprindelsescertifikater angaar, da vil saadanne indtil videre ikke blive forlangt, hvor det drejer sig om Indførsel til Storbritannien og Irland af Levnedsmidler, Tømmer af enhver Art (indbefattet »pit props«), »wood pulp«, Halmpap, Jernerts, Granit, Is, Tjære og Calcium Carbid, ej heller hvor der er Tale om Indførsel fra Steder, der ikke er beliggende i Norge, Sverige, Danmark, Hol-

land, Schweiz eller Italien, eller naar det drejer sig om enkelte Varesendinger (»individual consignments«), hvis Værdi ikke overstiger 25 Pund Sterling.

4. Alt Gods og alle Varer, der indføres fra de under 1 nævnte udenlandske Steder (efr. dog det under 3 anførte) uden at være ledsaget af Oprindelsesecertifikater, vil blive holdt tilbage af det britiske Toldvæsen, indtil de forlangte Certifikater skaffes tilveje. Toldvæsenet er imidlertid bemyndiget til i saadanne Tilfælde, under Hensyn til et Skøn over de foreliggende Omstændigheder, at tillade Udlevering af Varer mod et Depositum eller anden Garanti (»deposit or bond«) til en Værdi af tre Gange de paagældende Varers Værdi paa Betingelse af, at de nødvendige Certifikater tilvejebringes inden Udløbet af en nærmere fastsat Tidsfrist, under Forudsætning af at det ikke ser nogen Grund til at nære Mistanke om, at Varerne stammer fra et Land, med hvilket England er i Krig.

5. Gods eller Varer, der ønskes udført fra Storbritannien og Irland til udenlandske Havne i Europa eller ved Middelhavet eller Sortehavet med Undtagelse af Havne i Rusland, Belgien, Frankrig, Spanien og Portugal, vil ikke kunne afsendes, medmindre en i den foreskrevne Form affattet Erklæring om deres endelige Bestemmelse er bleven overgivet til vedkommende Toldmyndighed.

6. En enkelt Erklæring om endeligt Bestemmelsessted vil være tilstrækkelig for et hvilketsomhelst Parti Varer fra den samme Eksportør, fra den samme Havn, med det samme Skib og paa samme Tid.

7. Erklæring om endeligt Bestemmelsessted maa underskrives af selve Eksportøren eller af en ansvarlig Repræsentant for denne (i Tilfælde af at det drejer sig om et Aktieselskab af en Direktør, en Underdirektør, en Bestyrer eller en anden ansvarlig Person), der har et personligt og førstehaands Kendskab til de Undersøgelser, der er anstillede og de Opgivelser, der er anført i Erklæringen. Speditører anses ikke for kompetente til at udstede saadanne Erklæringer.

8. Følgende Varer undtages fra de ovennævnte Bestemmelser:

a) Varer, der indføres i Henhold til speciel Tilladelse (under licensе)

b) Varer, der er afsendt til Storbritannien og Irland den 19. November eller tidligere.

c) Varer, for hvilke Eksport-Opgivelser til det britiske Toldvæsen er blevet godkendt inden den 7. November.

Fremlagt i Handelsministeriet.

I Handelsministeriets Lokaler, Holmens Kanal Nr. 9 (Kl. 12—5) er fremlagt:

Amerikansk Lov om Afgift af Kontrakter om Salg af Bomuld.

Til Gennemsyn er fremlagt en under den 18. August d. A. af Præsidenten for De forenede Stater approberet Lov om Afgift af Kontrakter om Salg af Bomuld til fremtidig Levering.

Farver og Farvestoffer fra England.

En Liste er fremlagt over Farver og Farvestoffer, som i Følge Meddelelse i Board of Trade Journal vil kunne udføres fra Storbritannien trods det almindelige Forbud mod Udførsel af Farver.

Den tunesiske Toldtarif.

Et fra den danske Konsul i Tunis gennem Udenrigsministeriet modtaget Eksemplar af den nye tunesiske Toldtarif af 30. Maj d. A.

Denne Tarif stipulerer faste Toldsatser for hver enkelt Artikel, medens den tidligere Tarif havde bibeholdt Værditold for en Række Artikler. Man har imidlertid i den nye Toldtarif søgt at holde sig saa nær som muligt til de allerede bestaaende Toldsatser, og Tarifen vil derfor ikke medføre nogen væsentlig reel Forandring for dansk Ind- og Udførsel i Tunis.

Tysk Forbud.

Endvidere er fremlagt et Udklip af »Reichsanzeiger«, indeholdende en Bekendtgørelse af 19. f. M., hvorved det tyske Forbud af 30. September d. A. mod at yde Betaling til Storbritannien og Irland samt de britiske Besiddelser erklæres anvendelig ogsaa overfor Rusland og Finland.

Ændringer i svensk Varefortegnelse angaaende Tobak.

Desangaaende er fremlagt et Eksemplar af »Svensk Författningssamling«, indeholdende under Nr. 310 en Kundgørelse af 23. Oktober d. A. fra den svenske Generaltoldstyrelse angaaende Ændringer i den i Henhold til kgl. svensk Forordning af 28. November 1913 gældende statistiske Varefortegnelse, for saa vidt angaar bearbejdet og ubearbejdet Tobak.

Mindre Meddelelser.

Danske Udførselsforbud.

Siden vor sidste Oversigt over danske Udforselsforbud er følgende nye tilkomne:

Under 23. November Forbud mod Udførsel af Heste.

Under 5. December Forbud mod Udførsel af Malt, vegetabilske Steariner til Anvendelse i Margarinefabrikationen, Raamateriale til Fremstilling af Krudt og Sprængstoffer, Hæmatit-Jernerts, Hæmatit-Raajern, Jernkis, Kromerts, Kromjern, Kiseljern, Nikkelerts samt Pigtraad.

Under 11. December Forbud mod Udførsel af alle Sorter Læder med Undtagelse af Gedeskind, alle Lamme- og Faareskind, Brunsten, Horfrø, Soyabønner, Margarine.

Eksportmuligheder i Rusland.

I Tilslutning til vor Artikel i sidste Hefte om Muligheder for dansk Industri paa det russiske Marked, skal vi her gengive en gennem Handelsministeriet meddelt Oplysning i Board of Trade Journal, hvorefter der for Tiden i Rusland skulde være særlig Marked for følgende Artikler:

Elektriske Motorer og Dele dertil, Drejelad, Boremaskiner, Træbearbejdnings-Maskiner, Høvlebænke, Dampmaskiner, Materialer til elektrisk Installation, Jern- og Staal-Værktøj, Maskinremme, ildfaste Sten, Værktøjsstaal, Kompressorer (tool steel compressors), Manilla-Hamp, Tovværk og Staaltrosser.

For flere af disse Artiklers Vedkommende turde dansk Industri være saa fuldt ud konkurrencedygtig, at en større Eksport burde kunne skabes.

Arbejdsløsheden i de enkelte Dele af Landet.

Vi meddelte sidst efter »Statistiske Efterretninger« Resultaterne af Arbejdsløshedstællingen den 24. Oktober. Denne er nu opgjort efter de forskellige Landsdele, Byer o. l. Antallet af Arbejdsløse var derefter i Hovedstaden ca. 7,300 eller 11,5 pCt., i Provinserne ca. 5,200 eller 7,8 pCt. Ved en Gruppering af Arbejderne i henholdsvis Bygnings- og Møbelfag, Arbejdsmandsfag og Fabrikfag viser det sig, at Hovedstaden i alle 3 Grupper har en betydelig Overvægt, størst dog i Bygnings- og Møbelindustrien, hvor Arbejdsløsheden var dobbelt saa stor i Hovedstaden som i den øvrige Del af Landet.

Den anførte Arbejdsløshedsprocent for Provinserne dækker over meget store Forskelligheder, hvilket viser sig ved en Betragtning af de enkelte Provinsbyers faglige Sammenslutninger. Udenfor denne Fordeling falder Fagorganisationer med ialt ca. 8,700 Medlemmer med Sæde i Landdistrikterne; Antallet af Arbejdsløse blandt disse var ca. 500, Arbejdsløshedsprocenten 5,7. Paa Provinsbyerne faldt herefter Organisationer med ialt 58,300 Medlemmer, hvoriblandt ca. 4,700 Arbejdsløse eller 8,1 pCt.; i Provinsbyerne var Arbejdsløsheden saaledes næsten en halv Gang større end i Landdistrikterne. En Gruppering af Byerne efter Arbejdsløshedsprocentens Størrelse giver en højst ujevn Fordeling. Særlig høj var Procenten i Bogense (39 pCt.), Lemvig (25 pCt.) og Esbjerg (21 pCt.); de øvrige Byer fordelte sig over en Skala fra 0 til 15 pCt., men selv indenfor disse Grænser bærer Fordelingen Præg af stor Tilfældighed og Uregelmæssighed. Af større Byer (over 7,000 Indb.) med en Arbejdsløshedsprocent over 10 skal (foruden Esbjerg) nævnes: Nykøbing F. og Korsør (14 pCt.), Viborg (12 pCt.) og Helsingør (11 pCt.); under 5 pCt. havde følgende større Byer: Roskilde (2 pCt.), Fredericia, Næstved og Nakskov (omkring 3 pCt.), Silkeborg, Rønne og Hjørring (omkring 4 pCt.). Det vil bl. a. her bemærkes, at ingen af de allerstørste Provinsbyer (med over 20,000 Indb.) havde særlig høj eller særlig lav Arbejdsløshedsprocent.

I Tiden fra den 22. August til den 24. Oktober gik Arbejdsløshedsprocenten for hele Landet under et ned fra 11,3 til 9,6. Nedgangen i Arbejdsløsheden har gjort sig gældende i alle tre Dele af Landet; dog har den været betydelig større i Provinsbyerne end i Hovedstaden og Landdistrikterne. — I de enkelte Provinsbyer er Bevægelsen i Løbet af de 2 Maaneder for Flertallets Vedkommende gaaet i samme Retning som for alle Provinsbyer under et. Af Byer, hvor Nedgangen synes at have været særlig stærk, skal nævnes Fredericia (fra 10 til 3 pCt.), Skive (fra 26 til 10 pCt.), Nørresundby (fra 11 til 5 pCt.), Aarhus (fra 19 til 10 pCt.) og Nykøbing M. (fra 10 til 5 pCt.). Omvendt er Arbejdsløsheden forøget stærkt i Middelfart (fra 4 til 12 pCt.), Hillerød (fra 4 til 8 pCt.), Korsør (fra 8 til 14 pCt.), Frederikshavn (fra 5 til 8 pCt.) og Esbjerg (fra 14 til 21 pCt.).

Dansk Fabrik i Norge.

A/S M. J. Ballins Sønner, der foruden sine danske Fabriker som bekendt ejer Fabriks-

anlæg baade i Tyskland og Sverige, har nylig føjet et nyt Led til sin Virksomhed ved Grundlæggelsen af en Fabrik i Norge, hvor Selskabet iøvrigt alt paa Forhaand havde betydelige Forretninger. Selskabets nye Virksomhed er kommet i Stand paa meget gunstige Vilkaar, idet man har overtaget Driften af en større Læderfabrik i Sande, Jarlsberg, der i en Aarrække har ligget stille. Fabriken er foreløbig overtaget paa 3 Aars Lejemaal mod en aarlig Leje, der tillige indbefatter Udnyttelsen af Vandkraft, af 7000 Kr. Endvidere er Selskabet efter Lejetidens Udløb berettiget til at overtage Ejendommen med Tilbehør for 110,000 Kr. Formen for Overtagelsen er valgt under Hensyn til de særlige norske Forhold.

Krigens Konsekvenser.

Med beundringsværdig Energi søger Tyskerne trods Krigen at gennemføre deres fredelige Sysler paa alle Omraader, hvor det er muligt. Saaledes ogsaa med Udgivelsen af de mange og for hele den tekniske Verden værdifulde Rækker af tekniske og industrielle Tidsskrifter. Det er sommetider lidt magre Numre, der udsendes, men kun saadanne Dele af Stoffet som Listen over de siden sidste Nummer faldne Kolleger og Meddelelser om Krigssammenslutninger eller særlige Krigsindustrier røber ellers de usædvanlige Forhold. — Med Stolthed citeres de Hjertesuk, der fra Tid til anden udsendes fra visse fremmede Markeder, der ved Afsavn af Artikler, der hidtil udelukkende er kommen fra Tyskland (Farvestoffer o. s. v.), ogsaa faar at føle Smerten ved Standsningerne indenfor det store Maskineri, der før Krigen drejede sig inden Tysklands Grænser. Saa nøje har den moderne Arbejdsdeling Landene imellem filtret Verdensproduktionerne sammen, at disse Standsninger maa mærkes.

Men andetsteds mærkes Standsningen paa anden Maade, — ved at udløse Initiativ. Man er bleven svigtet af de hidtidige Verdensleverandører; og saa maa man hjælpe sig selv; Fremtidsdrømme om Selvforsyning rykker pludselig deres Realisation nærmere.

I Sydafrika har man saaledes i en Aarrække syslet med Anlæget af et Staalværk, men først nu synes der at komme Fart i Sagen. Der er bygget en 10—12 T. Martinovn, og i Staalværket anbragt en 600 T. Presse og et større Valseværk. Raamaterialet er indlandsk Malm samt Affald fra de stedlige store Bane- og Bygningsanlæg. Man har før i Produktionshistorien set Krig skabe Industri ved at tvinge Forbrugere til at forsøge Selvforsyning. Det kan altsaa være, at Forholdene bl. a. vil skabe Chancer for en sydafrikansk Jernindustri.

Det tyske Arbejdsmarked under Krigen.

Af Tysklands samlede Antal Fagforeningsmedlemmer staar 2,5 Mill. under Landsforbundet. I Begyndelsen af September Maaned var heraf 590,000 indkaldt til Krigstjeneste, medens 370,000 var arbejdsløse. Arbejdsløshedsunderstøttelsen beregnes til 1,6 Mill. Mark pr. Uge. Størst Arbejdsløshed havde Hattemagerne med 66 pCt., Glasarbejderne med 64 pCt., Xylograferne med 60 pCt., keramiske Arbejdere med 49 pCt., Træarbejderforbundet med 35 pCt., Byggearbejderforbundet med 25 pCt. og Tekstilarbejderforbundet med 24 pCt. Men de allermest ulykkelig stillede er dog de civile Musikere, for hvis Gerning der unægtelig heller ikke turde være megen Trang for Tiden. Af disse er nemlig 88 pCt. arbejdsløse.

Den tyske Haandværksudstilling 1915 aflyst.

Haandværkskamret i Berlin har nylig holdt et »Krigsmøde«, paa hvilket bl. a. Oplysning gaves om, at den her i Tidsskriftet tidligere omtalte store Haandværksudstilling 1915 i Dresden er aflyst. Samtidig er Spørgsmaalet om Udstillingens eventuelle senere Afholdelse udsat paa ubestemt Tid.

Notitser.

Eksport - Sydamerika. Blandt de oversøiske Markeder, der for Tiden frembyder særlige Muligheder for dansk Eksport, kommer uden Tvivl Sydamerika i Betragtning. Den tidligere Ulempe i Forretningslivet derovre, nemlig Kreditgivningen, er nu af sig selv bortfaldet og Forholdene derfor utvivlsomt mere indbydende. Firmaer, der har Interesse i Eksport paa disse Lande, kan vi henvise til omstaaende Annonce fra Fabrikant O. R. G. Blom, Strandvej 157, der ønsker at frugtbargøre sit Kendskab til nævnte Lande i dansk Industris Tjeneste.

Redaktion og Ekspedition: Vestre Boulevard 18, Kjøbenhavn B. Telefon-Nr. Byen 4084.
Annonce-Ekspedition: Nissens Annoncebureau, Vestre Boulevard 18, Telefon 6152.
For Ikke-Medlemmer af Industriforeningen koster Abonnement paa Tidsskriftet 6 Kr. pr. Aarg.
Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær)

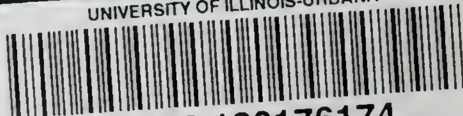
UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
3 0112 120176174